

తెలుగు వార్తీకము

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

★

స్తోత్రం గృహ్యే సీతాం పంచమృత్తికాం ।
దీనాం దశ్యేవచనాని ॥
“శృతం శాశ్వతం” ఇతి శ్రీమాన్ ॥
“అరణ్యకాండం” పాఠానుసారం ॥

గే. దీన, సీత, పరామృత్తికాదశ్యవృత్తి, గుప్త పాఠానుసారం దీని “శృతం శాశ్వతం”
మనుచు

—అరణ్యకాండం : పేజీ 12 నుండి 13 వరకు.

★

గ్రంథకర్త :

మానికొండ సత్యనారాయణశాస్త్రి, B. A., B. L.

ప్రచురితకర్త : వెల

రూ 4/-

1960

ఉరుటూరు

అన్నిచోట్ల
గ్రంథకర్త

ప్రతికాశించినది - ౧. పాఠము - సుగంధములు :

మామకొండ సత్యనారాయణశాస్త్రి, B. A., B. L.,

శాస్త్రసంస్థాపకాధ్యక్షుడు, పాఠశాల - ౧.

౧౯౩౩

ప్రతికాశించినది

భాగ్యలక్ష్మిశాస్త్రి

1 - 1 - 1933

౧౯౩౩

మొదటి భాగము :

శాస్త్రసంస్థాపకాధ్యక్షుడు, పాఠశాల - ౧.

అంకితము
దండకారణ్య నిలయుడగు
శ్రీ భద్రాద్రి రాములవారికి

శ్రీ. ఎ)నున నిమిషమునాడ మోక్షప్రదంబు !
శ్రీరాము నీది యరణ్యకాండ పఠింప !
అంకితం దిస్తు నీ నీలంకభక్తు !
దండకారణ్యవాస! కోదండరామ ! ॥

ఈ గుహ లోద్భవ రావణుని దండన సేయుచు చుప్పనాతి యా
నంకిత మోక్షప్రద జీవగమగిన రావణచేత నాలి నా !
యంకితమున లోబడి జటామూల కర్మలనిచ్చి మోక్షమున్ !
దండమముఖులగుని విభ్రముకై తిరుగాడుచుండు నో !
నందమయాశా! నృతిగమమును భద్రగిరిశ! యరణ్యకాండమున్ !

సతీ శ్రీ వైదేహీ స్మృతి

సాక్షాత్కార స్మృతి : - 1957 ఫేబ్రవరి 20న తిరువనంతపురం లోని శ్రీమద్రాధాకృష్ణ స్వామి ఆలయములో జరిగినది.

- శ్రీ: ఎన్నటిమాటయో యది సతీ! మనస్సేహము నిన్నమొన్నలూ
 సున్నది పెండ్లియై మన కడగో! మరి యేబదియేండ్లు కాటియున్;
 నన్నిట నీడి నీ వరిగినావె విదేహాధరాతనాజ! నీ
 పన్నత కంకుమలన్ పసుపు మంగళనూర్తులు చాల్చి స్మృతిన్!
- శ్రీ: పెన్నలున్నదిచ్చి నీ పెండ్లి యిద్దరకును! కరి కర్మమెరుగ్ మంతకునుమునుపు
 పెండ్లిపీటల తెరవీయ న్నవ్వు: గలియించాను! నీకు స్వేదయం బొను నా!
- శ్రీ: పెండ్లికూతురువై తెరవెదలి తోచి! పెండ్లికూతురు తెరగుచే వెదలి నావె
 మంగళాలంకృతిన్ తెర మరుగు కోర! స్వప్నము! కేసి నా కి వేబదియు నేండ్లు!
- శ్రీ: దేహము సగమ్మున్నెగిపోవ, దేవి! నీవు! మిగిలియుంటిని మొండెమై జగతి స్వల్ప
 ఎందు నెందున జూడ నా దృష్టి కయ్యె! సూర్యమే కవి కన్పట్టు కోచ్యునాకు!
- శ్రీ: నీవై వెదకును నై దేహి! యేనా వారిపోయినట్లు, కన్పించ కోయి, చెలియ!
 చెలికి ములికియు పడు వడగో, తలచి తలచి, లేదు లేదని స్మృతికల్గ క్లేశపడు!
- శ్రీ: సూర్య మీ నాదు జగము సంక్షుభిత మిచట! నింపు వస్తువు నాకు కాన్పింపడకట!
 ఎందుగోయిన చీకటే యెదురు పడును! తడుముకొందును దుఃఖించి నెడ! సునగును!
- శ్రీ: ఎంతకాలమొ యిట్లు నే చింతఃకవికి! బ్రతికియుండఁనొ జగతి నిన్ బాసి దేవి
 సుషుప్తవిత మిద్ది యీ సూర్యహృదిని! ఇంక నాగింప సతికొ! నాకిచ్చలేదు!
- శ్రీ: దేవి నై దేహి! గానక హృది: గలంగి, దుఃఖము: రామచంద్రుని దుఃఖము గన
 దేవి! నై దేహి! నిక గాన కీ విధంబు! దుఃఖము: కాకు దుఃఖంబు దొడ్డదాయె!
- శ్రీ: ముకురు మీతోడికోడండ్లు పుణ్యసతులు! మహితకీర్తి జ్యేష్ఠానుక్రమంబు గాగ
 పసుపు కంకుమలన్ జని లెసగి దివికి; రామకార్యము కృతము ముద్రణము చీర్చి
 వత్తు నై దేహి! మీలోక ముత్తమంబు! పతికు నను చేదుకొనుము నీపై కిసుకృతి!

శ్రీ గ్రంథకర్త నివేదన

ఎట్టకేలకు పన్నెండుసంవత్సరములు ఈ అరణ్యకాండవాగ్రతపతి అముద్రితముగ పడియుండి శ్రీరామకృపచే, నేటి కిది అచ్చునబడి ప్రజలముఖము జూడగలిగినందుకు ఆనందించుచున్నాను. దీని రచన 9-10-1946 న మా స్వగ్రామమగు ఉరుటూరున ప్రారంభమై, తొమ్మిదిమాసముల పైకాలము పకడీతో గనడిచి, 19-7-1947 తేదిన ముగిసినది.

ధనాభావముచే దీని ముద్రణ ఇంతకాలమున్ను సాగలేదు. అప్పుడప్పుడు ఎట్లో బాల, అయోధ్య, సుందరకాండల ముద్రింపగలిగినను, మిగతా కాండల ముద్రణ నా జీవితకాలములో జరుగునది కాదని జంకితిని. దానికితోడు గతసంవత్సరం నేను వ్యాధిగ్రస్తుడనై దానిని మంచముపట్టినప్పుడు ఇక, దీనిని ముద్రించు ఆశయే నిరాశయయ్యెను. కాని, భగవల్లిలలు పిచిత్రమనుటకు తార్కాణముగ నేను ఆరోగ్యమును కోల్పోనుటయు, గ్రంథముద్రణకు ధనసేకరణ సేయగలుగుటయు జరిగినది. ఇందుకు మా (కొండిన్య) సగోత్రీకుడు మా సన్నిహితబంధువు చిరంజీవుడు నైన కొమ్మరాజు-వేంకట లక్ష్మీనరసింహం సహసించి నాకు— (నిర్ధనుడనగునాకు) ద్రవ్యమును, ఋణముగానేకానిండు, ఇచ్చి ఈ గ్రంథముద్రణను కిష్కింధకాండసహా నేటికి సాధ్యముచేసినందుకు వానికి నేను ఎంతో కృతజ్ఞుడనై ఋణపడియున్నాను.

మా వంశములో ఈకీర్తి వానికి దక్కినందుకు వాని జన్మము ధన్యమైనది. వానికి, వాని కుటుంబమునకు, శ్రీరామచంద్రమూర్తి సంపూర్ణ ఆయురారోగ్య విశ్వర్యము లిచ్చి సదా కాపాడుచుండుగాక యని నేను ప్రార్థనకు కేలు మోడ్చుట దక్క ఏమిసేయగలను? ద్రవ్యరూప మగు ఋణము నేను జేవించి యున్నను, గతించినను, తీర్మానమగుటకు తగు ఏర్పాటుచేసియే యుంటినికాక; అదేమిలెక్క? ఆతడొనర్చిన అమూర్తమగు ఉపకారఋణము నేను ఆశీర్వదించుట ద్వారాదక్క, మరియు, శ్రీరామకటాక్షమునదక్క అన్యత్రీతీరునదెకాదు—

ఇక నా రచనాకృమమునుగూర్చి, లోగడకాండల ప్రచురణసంకల్పము లలో నేను వ్రాసియుండిన ఉపోద్ఘాతములోని యంశములకు మించి, నేనిప్పుడిచ్చుట వ్రాయవలసిన దేమియు కన్పట్టదు— ఈ రచనయందు కన్పించు ఛందో వ్యాకరణలక్షణాది నియమోల్లంఘనములు నేను బుద్ధిపూర్వకముగ స్వతంత్రించి చేసినవేతప్ప, ఇతరములుకావని మాత్రం మనవి చేయుచు, ఇక, పరాపండిత మండలినుండి సెలవుతీసికొనుచున్నాను.

అరణ్యకాండ విశిష్టత-అరణ్యకాండ మోక్షప్రదము

శ్రీ మద్వాల్మీకిరామాయణము షట్కాండలలో మూడవదియగు అరణ్య కాండ మోక్షప్రదమని ప్రతీతి. ఈభూమిమీదికి భగవంతుడు నరరూపమున శ్రీరాముడై యవతరించుననియు, ఆమహానుభావునివల్ల తమకు శాపవిముక్తియు, మోక్షప్రాప్తియు కలుగవలసియున్నదనియు అనేకమంది లోకజయుగములలో శాపగ్రస్తులై రాక్షసులై పడియున్న యక్షకిన్నరగంధర్వాది దేవవర్గీయులేకాక, భగవంతుని సంపూర్ణావతార మగు శ్రీరామావతారమును కన్నులపండువుగాచూచి, తాము తరించి మరీ స్వర్గమునకు పోదామనిఅనేకమంది సత్పురుషులు, ఋషీశ్వరులు సహా ఈరామావతారమునకై దండకారణ్యములో అనేక వేలసంవత్సరములుగ కని పెట్టుకొనియున్నారు. కైక రామునిపట్టాభిషేకమును పడగొట్టి అరణ్యానికి అన్యాయముగ పంపించిందన్న అపకీర్తి ఆమెపై లోకములో సాధారణముగ న్యాయించియున్నదే కాని, నిజానికి ఆపెచ్చెసినపని తుదిపరిణామములో కీర్తింపదగినదిగానే యున్నది. అట్లుకాక, శ్రీరాముచే కైక ప్రథమములోనే పట్టాభిషేకం కట్టుకొనిచ్చియుండి యుంటే, రామావతారంకోసం దండకారణ్యములో కనిపెట్టుకొనియున్న ఇంత మంది శాపగ్రస్తులకు, మహర్షులకు, సత్పురుషులకు మోక్ష మెట్లు లభించెడిది? వీరందరిగతి ఏమికావాలి? వీరందరిమాట అటుండగ, అసలు రావణ కుంభకర్ణాసుకు (అనగ, శాపగ్రస్తులై భూమిమీదికిపడిన విష్ణుద్వారవాలకులగు జయ విజయులకు) మోక్ష మెలా కలిగేది? వారు తిరిగి విష్ణుసాన్నిధ్యమున నెట్లు నిలువగలిగే వారు? రాముని అరణ్యవాసమే లేకపోతే, పాప మా జయవిజయాలగతి శాశ్వతంగా అధోగతిగానే ఉండేదికద! కైక ఈరీతిగా తనమీదికి అపకీర్తిని తెచ్చుకొని, ఇంత మందికి మోక్షప్రాప్తికలిగించింది. నిజంగా త్యాగమంటే ఆమెదే? విరాధుడు మొదలగు ఒక్కొక్క రాక్షసుడే వచ్చి, సీతను ఎత్తుకొనిపోయినప్పుడో, రామ లక్ష్మణుల మోసగించి, కష్టములపాల్గొనినప్పుడో, శ్రీరాముడు “హా! కైక ఇప్పుడు కదా సకామయైనది” అని నిట్టూర్పుపుచ్చుచుండినదాని అంతరార్థము ఇదే. అనగా, ఈరాక్షసులను తనచే (రామునిచే) చంపించి, వారి కీ రాక్షసత్వమునుండి విమోచనగలిగించి, వారికి సద్గతులు కలిగించుటయే పరమసంకల్పముగనుండిన కైక కోర్కె ఇప్పుడు కదా నెరవేరినద”నే అంతరార్థము ఈ మాటలలో గర్భితమై యున్నది.

శ్రీరాముని అరణ్యవాసానికి సీతాపహరణానికి దేవతలు “ప్రహృష్టులు, వ్యధితులు”కూడ వైనారట. అనగ, వారికి సంతోషము, దుఃఖముకూడ కలిగినదట. సీతహరింపబడుటనుచూచి, బ్రహ్మ ఏమన్నాడు- “కృతం కార్యం” అన్నాడు!

అనగ (రావణసంహారమునకు కావలసినపని అయింది) అన్నాడట. రాముని అరణ్యవాసమే లేకుండు, రావణసంహారమేలేదు; జయ విజయులకు మోక్షప్రాప్తియేలేదు. ఇందుకుకాకపోతే, రామావతారప్రయోజనమేలేదు.

ఈ సందర్భంలో రావణుని దుష్టచేష్టలుకూడ రావణుని నిజహృదయమును వ్యక్తిపరుచుచువిగతమైనవి. తనకు ఎలాగైనానరే త్వరలో విష్ణుసాయుజ్యం సంపాదించుకోవాలనే తహతహయే ఇందు వ్యక్తమగుచున్నది. ఇందుకు రావణకుంభకర్ణుల పూర్వజన్మన్మంత్రంతో తలుసుకుంటేకాని ఈ విచిత్రమస్థ బోధపడదు. పిరుధయులు పూర్వజన్మయందు వైకుంఠములో విష్ణుదేవుని ద్వారా పాలకులుగ ఉండిన జయవిజయలను మహావిష్ణుభక్తులు. ఒకనాడు, ఏ మహర్షియో విష్ణుదర్శనమునకురాగా, “ఇప్పుడు మీలెదు? స్వామినారు కేళీవిలాసంలోఉన్నారు” అని వీరి ఏదో అడ్డగించినారట. అతడు ఆయుషికి కోపంచచ్చి ‘మీరు భూలోకంలో రాక్షసులై పడిపోవుచున్నాకాక, మీకు విష్ణుసాన్నిధ్యం లేకపోవుగాక’ అని శాపం పెట్టెనట. వారు ఈశామునకు భయపడి రావాసనానం చెప్పమని వేడుకొనిరట. “విష్ణుసాయుజ్యం తిరిగి పొందడానికి మీకు రెండు మార్గాలున్నవి: ఒకటి నైరంద్వారా, రెండవది భక్తిద్వారా. భక్తిద్వారా అయితే చాలాకాలం పట్టుతుంది; నైరంద్వారానైతే త్వరలో మూడు జన్మలలోనే మీకు మోక్షం లభిస్తుంది. మీరు ఏది కోరుకుంటారు? అని ఆ ఋషి అడుగగా, త్వరలో మమ్ముల నిచ్చటికి రప్పించే నైరమార్గమే మాకు కావాలన్నారట. ఆ ప్రకారమే ఆ ఋషి అనుగ్రహించగా, జయ విజయలు భూలోకంలో కృతయుగంలో హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశ్యపులుగాను, త్రేతాయుగంలో రావణకుంభకర్ణులుగాను, ద్వాపరయుగంలో శిశుపాల దంతనక్తులుగాను, జన్మించి, విష్ణువునందు నైరముపూని, మోక్షప్రాప్తి నొందిరని వీరి చరిత్రల పూర్వరంగం చెప్పుచున్నది.

ఈ శాపమువల్ల ప్రాప్తించిన ఈ రాక్షసరూపం, ఈ రాక్షసప్రకృతి ఎప్పుడు వదిలిపోయి, తాను తిరిగి విష్ణుపార్శ్వమున వైకుంఠములో ఎప్పుడు నిలువగలనా యనే తహతహమే రావణాసురుని ప్రతి దుష్టచర్యయందు కనిపించు చున్నది. ఇదియే ఆతని విష్ణుమూర్తితోడి వైర క్రియలలోను, విష్ణుభక్తులగు ఋష్యాదులను హింసించి, వారి యజ్ఞ యాగాదులను భ్వంసము చేయుటలోను, స్త్రీలను ఎత్తుకువచ్చుట లోను వ్యక్తమగుచున్నది. రావణాసురుని శాపా దుష్ట క్రియల కన్నింటికి గల ఆతని అంతఃహృదయమును శ్రీ కాటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారు తాము వ్రాసిన “పాలస్త్యహృదయము” అనే అపూర్వ రసవత్తర గ్రంథములో అత్యద్భుతముగ ప్రతిబింబింపజేసిరి. ఈ అరణ్యకాండపఠన సందర్భంలో పాఠకు లీ ‘పాలస్త్యహృదయం’ అనే గ్రంథంకూడ పఠింపవలెనని మనవిచేయుచున్నాను.

సీతావహరణాచార్యును జటాయునుండి తెలిసికొను సంసర్గంలో శ్రీరాముడు
 చక్షేదనతో జటాయునితో ఒకమాట అన్నాడు? (68వ సర్గ 5వ శ్లోకం) :
 “రావణుడు నాచార్యును ఎందుకు ఎత్తుకు పోయినాడు? నా భార్యను అతడు ఎత్తుకు
 పోయేటంత అవకాశం నేను అతనికి ఏమిచేశాను” అని విలవిల్పూ అడిగినాడు.

దీనికి జటాయు కాటూరివారు తమ “ పౌలస్త్యహృదయం”లో స్పష్టపరి-
 చారు. దానికి కారణం వారు రావణుని చేతనే చెప్పించారు : “భోగార్థంకాదు;
 కేనంతపశుప్తనా? భగవంతునికి నామీద కోపం తెచ్చించుకొని, ఆయనచే సంహ-
 రింపబడి, ఈ దిక్కుమాలిన ఈ రాక్షసత్వం, శాపవాస్తవమైన ఈ రాక్షసత్వం,
 సత్స్వరము” బోగొట్టుకొని, తిరిగి ఆ భగవంతుని సాన్నిధ్యంలో స్వరగా చేరాలనే
 తపతపాచేత నే నెన్నో భగవదపచారణపనులు చేసిచేసి విసిగిపోయాను. ఎన్ని
 చేసినా, ఎంతమంది విష్ణుభక్తులను హింసించినా, ఎన్ని యజ్ఞాలు స్వంసంచేసినా,
 ఎంతమందిస్త్రీలను ఎత్తుకువచ్చినా, ఆయనకు నామీద కోపమే రాకపోయె! నెన్నట్లా
 చచ్చేది? ఇక ఇదిపనికాదు అని తెగించి, ఆఖరు ఎత్తుగా నా తల్లి అని యైనా
 జంకి! ఆయన భార్యకే ఎత్తుకుచక్కావచ్చాను. అప్పటికైనా ఆయనకు నామీద
 కోపం కేగకపోతుందా అని, వెళ్ళాన్ని ఎత్తుకువస్తే ఇక, ఆయనకు కోపము
 రాకేమి చేస్తుంది?” సరిగ్గా ఇది రావణుని హృదయం. తా నింతకాలం ఇన్ని
 దుష్టచేష్టలు చేస్తున్నా భగవంతుడు తనమీద వైరంవూని రాకుండా కూర్చుని,
 తనకు ఈ రాక్షసత్వమునుండి విముక్తికలిగించక ఉపేక్షించడమే భగవంతుడు తనకు
 (రావణునకు)చేసిన అవకాశం! రాముడు జటాయువునకు వేసిన ప్రశ్న కిదే సమా-
 థానం తుదకు సీతను ఎత్తుకునస్తేతప్ప భగవంతుడు తనకు ఇంతకాలంనుంచి
 చేస్తున్న ఉపేక్ష అనే అవకాశం తీరదని రావణుడు తుదకీ పని చేసెను.

రాముడు సముద్రండాటి లంకిమీదికి వస్తున్నాడని సముద్రుడు పోయి
 కంగారుగా రావణాసురునితో చెప్పగా, రావణుడు అపరిమితానందమునుపొంది,
 “బలే ఇన్నాశ్శకా? తండ్రి విష్ణుమూర్తికి నామీద దయగలిగింది !! బలే! రానీ!
 ఆయనకు యుద్ధాతిధ్యమిచ్చి, ఆయనచే చచ్చి, ఈ పాడు శాపగ్రస్త రాక్షసత్వాన్ని
 పోగొట్టుకొని, తిరిగి ఆ నా తండ్రి సాన్నిధ్యంలో చేరుకుంటాను” అని ఆనందంతో
 రావణుడు గంతులేస్తాడు.

రావణుడు సీతను కామప్రవృత్తితోకాక, కేవలం తల్లిగ, జగజ్జనిగ భావించి,
 సేవించుటకే ఎత్తుకొని వచ్చినట్లు, రావణునకు సీతకు జరిగిన సంభాషణల తాలూకు
 వాక్యములకన్నింటికీ వ్యాఖ్యాతలు అంతరార్థములను సూచించిరి. ఒక్కొక్క శ్లోకము
 నకు, ఒక్కొక్క వాక్యమునకు వ్యాఖ్యాతలు తీసిన అంతరార్థములు బహు పాండిత్య
 ద్యోతకముగాను, బహుగహనముగాను, బహుఆశ్చర్యముగాను కనపట్టగలవు.

రావణుడు సీతను పట్టుకొనెనని చెప్పి 49 స్వర్గ, 17వ శ్లోకంలో, “రోహిణిని బుధుడు పట్టుకున్నట్లుగ” “బుధః థే రోహిణీ” మివ పట్టుకొనెనని వాల్మీకి ఉపమించి నాడు. ఈ ఉపమానములోని అంతరార్థమేమి? రోహిణి చంద్రునిభార్య; బుధుడు చంద్రునికుమారుడు. కనుక, రోహిణి బుధునకు తల్లివరుస. అనగ, తల్లిని పట్టు కున్నాడని అర్థమేర్పడుచున్నది. అనగ, రావణుడు సీతను కామదృష్టితోకాక, తల్లిగా కేవలదలచి పట్టుకొని తీసికొనిపోయినాడని అంతరార్థము.

కనుక, రావణుని విషయంలోకూడ అరణ్యకాండలోజరిగిన క్రితాపహరణ ఘట్టము మోక్షప్రదమే.

అరణ్యకాండ మొదటినుండి సమీక్షిచేసిచూస్తే ప్రప్రథముగా రాముని వల్ల మోక్షంపొందినవాడు “విరాధుడ”నే రాక్షసరూపంలోఉన్న ఒకానొకతుంబు రుడు. తదుపరి, ఖరదూషణాది పదునాల్గువేలరాక్షసులకు ఒక్క-మృగీ విముక్తి (mass deliverence) లభించింది. తదుపరి, మూరీచుడు రావణుని చేతిలో చావ డంకంటే తాను రాముని చేతిలోనే చచ్చి “కృతార్థుడ”నవుతానని చెప్పి, కోరి వచ్చి, రామునిచే సంహారంపొంది, మోక్షమునకు పోయెను.

అరణ్యకాండ చివరి స్వర్గలో అయోముఖ, కబంధుడు అను రాక్షసులుకూడ శాఃలబ్ధమైన తమ రాక్షసత్వమునకు స్వస్తిచెప్పకొని మోక్షమునకు వెళ్ళిపోయినారు.

ఇట్లు రామునిచే హతులైన రాక్షసులందరు తమ పూర్వదివ్యజ్ఞానస్మృతి నొందగలిగి, శ్రీరామునియెడ కృతజ్ఞులై ఆతని కీర్తించుచు స్వర్గమున కేగిరేకాని, ఎవరూ తిట్టుతూ చావలేదు. మరికొందరు, తమ కృతజ్ఞతాసూచముగ, సీతను పెదకుటలో శ్రీరామునకు మంచిమంచి సలహాలిచ్చికూడా పోయినారు. సుగ్రీవు నితో సఖ్యముచేసుకోవలసినదని మంచి సలహా చెప్పినవాడు కబంధుడను రాక్ష. సుజ్ఞే.

ఇక, ఋషీశ్వరులయు సత్పురుషులయు జాబితాలోచేరి మోక్షము నొంది వారిలో శరభంగమహర్షి మనకు అరణ్యకాండలో మొదటగ తగులుతాడు. ఇతనికి స్వచ్ఛందమరణ శక్తిగలదు. “అయినా శ్రీరామావతారంవస్తుంది; అప్పుడు శ్రీరాముడు అరణ్యానికి వస్తాడు. ఆ అవతారరూపాన్ని “పుంసాం మోహనరూపాయ” అన్నట్లు పురుషులనుకూడ మోహింపజేసే ఆ శ్రీరామ

మూర్తిని కండ్లారాచూచి, ఆనందించి మరీ స్వర్గానికి పోదాము. తొంసకేమి” అన్నట్లు ఆ ఋషి ఎన్నియోవేల సంవత్సరాలనుండి కనిపెట్టుకొనియుండి, శ్రీరాముని దర్శనం చేసుకొని, ధన్యుడనైనానని సంకోషించి, పిమ్మటనే చిలిపేర్చుకొని స్వయంగా దానిలో ప్రవేశించి, దగ్గుడై మోక్షమునకు పోయెను. ఇతని నిర్యాణం అత్యద్భుతం, అపూర్వం.

ఇక, అరణ్యవాసావనానమందు శ్రీరాముని దర్శించి ధన్యమైనది తెలిసి, ఈమె కడువృద్ధురాలయ్య, శరభంపనివలె శ్రీరామదర్శనంకోసం యెంతకాలం బుండియో కనిపెట్టుకొనియుండి, స్వర్గమునకు పోకుండా దండకారణ్యమందే తన చిన్న కుటీరములో నివసిస్తువున్నది. శ్రీరాముడే సీతను వెదకుకుంటూ తన గుడిసె వద్దకు రాగా, ఆయనకు ఆతిథ్యమిచ్చి, మంచిమంచి ఏర్పరచియుంచిన పలామల నిచ్చి పూజించి ధన్యురాలై స్వర్గమునకు పోయెను.

నిరందరికంటె ధన్యుడై శ్రీరామునిచే సంస్కృతిపొంది మోక్షము నొందిన వాడు జటాయువు. రావణాసురుడు సీత నెత్తుకుపోతూ ఉంటే, ఆతని నెదిరించుటకు పంచభూతములుసహా గడగడవణకి భయపడిచూస్తూ ఊరుకున్న సమయంలో, జటాయువుకూడ “నాకేమని” తానును ఊరుకొనక, వృద్ధుడయ్యు తన కండ్లయెదుట జరుగుచున్న అన్యాయమును ప్రతిఘటించుటకై కేవలం ధర్మమతితో, నిస్వార్థ బుద్ధితో మహాబలవంతుడైన రావణాసురు నెదిర్చి నిలవరించి, ప్రాణమునుపడుక పోరాడి, కదలసీయక, తుదకు రావణునిచే హతుడై నేలకూలెను. ఈతని త్యాగం అపూర్వం. నభూతో నభవిష్యతి. దీనికి శ్రీరాముడుకూడ చకితుడై, అద్భుతా శ్చర్యానందకృతజ్ఞతావశుడై తన తండ్రికికూడ చేయనోచుకొనని దహన సంస్కారమును ఈ జటాయువునకు తనచేతిమీదుగ చేసి, అతనికి తన తండ్రికివలెనే పింఛో వకములిచ్చి, స్వయముగ మోక్షమునిచ్చెను. “యజ్ఞ యాగాదికృతులు చేసిన మహాత్ములకు, రణరంగమున నీల్లిన యోధులకు కలుగు అత్యుత్తమ పుణ్యలోకములు నీకు యిస్తున్నాను; గృధ్రరాజ! మహాబలాధ్య! పో,” అని చెప్పి, శ్రీరాముడే తాను పరజన్మలోనున్నాననే మాటకూడా కించిత్తు పరవశత్వమున మరచిపోయి కేవలం ఆ పరమేశ్వరుడు మాట్లాడినట్లే మాట్లాడి జటాయువునకు మోక్షము నిచ్చెను. ఈ సందర్భంలో రామునినోట వాల్మీకి మహర్షి పలికించిన పలుకులు వజ్రపు తునకలు, వినండి..

ఉ॥ ఏగతి యజ్ఞశీలురకు నేగతి భూమినొసంగువారికిన్
 ఏగతి ఆహితాగ్నులకు నేగతి తత్పునరాగమంబు లే
 కేగఁకువారికి గలుగు గృధ్రవిభుండ! మహాబలాశ్వ! నీ
 వేగుము తన్దతిన్ సుఖుడ ! ఇత్తుననుజ్ఞ ననుత్తమంబు లెం
 తేఁగఁచ లోకముల్ వడి మదీయకరంబున జెంది సంస్కృతికొ.

శ్లో॥ యాగతి ర్యజ్ఞశీలానాం, । ఆహితాగ్నేశ్చ యా గతిః
 అపరావర్తినాం యా చ । యా చ భూమిప్రదాయినాం
 మయా త్వం సమనుజ్ఞతో । గచ్ఛ లోకాన్ అనుత్తమాన్
 గృధ్రరాజ ! మహాసత్త్వ ! సంస్కృతశ్చ మయా వ్రజ.

68 వ, చ్చ : 30 వ శ్లోకం.

అరణ్యకాండ మోక్షప్రదమనుటకు ఈ ఒక్క శ్లోకం చాలదా ?

— మానికొండ సత్యనారాయణశాస్త్రి.

—)o(—

విషయ సూచిక

సంగ్రహము

విషయము

పుట సంఖ్య

మొదటి స్తంభ : దండకారణ్య వాసులైన మునులు సతీసోదర సమేతుడగు శ్రీరామునకు స్వాగత మిచ్చుట. 1

రెండవ స్తంభ : “విరాధు”డను రాక్షసుడు సీతను చంకనెత్తు కొనిపారిపోజూచుట. 4

మూడవ స్తంభ : రామలక్ష్మణులు విరాధునితో పోరుట. వాడు వారిరువురిని భుజములమీద పెట్టుకొని మహారణ్యములోనికి పరుగిడుట. 7

నాల్గవ స్తంభ : రామలక్ష్మణులు విరాధుని బాహువులను నరికి, వానికోరిపై వానిని గోతిలో పూడ్చిపెట్టుట - విరాధు డిట్లు శాపవిముక్తుడై చనిపోవుచు, రామ లక్ష్మణులను. “శరభంగు” నాశ్రమమునకు పో వలసినదని సలహా చెప్పుట. 10

అయిదవ స్తంభ : సీతారామలక్ష్మణులు శరభంగు నాశ్రమము జేరుట - ఆ మహర్షి వారితో సంభాషించి. ముందుమఃలీ “సుతీష్ణాశ్రమము”వాడ చెప్పుచు తాను అగ్నిప్రవేశముజేయుట - శరభంగుని మహా ద్భుత నిర్యాణము. 14

ఆరవ స్తంభ : దండకారణ్య వాసులగు మునిసంఘము లెల్ల రాముని దర్శింపవచ్చి తమ్ము రాక్షసులుపెట్టు బాధలు చెప్పుకొని, మొరపెట్టుకొనుట-రాక్షసుల సంహరించి మునిసంఘముల కాపాడెదనని రాముడు వారికి అభయమిచ్చుట. 18

ఏడవ స్తంభ : తరువాత మఱలీ సుతీష్ణాశ్రమము - సీతారామ లక్ష్మణులూ రాత్రి సుతీష్ణుని ఆతిథ్యమున నుండుట. 21

ఎనిమిదవ స్తంభ : మరునాడు సుతీష్ణుని సెలపొంది, సీతారామ లక్ష్మణులు మునిసంఘములతో కడలి ముందు మఱలీకి నడుచుట. 24

సర్గ సంఖ్య

విషయము

పుట సంఖ్య

- తొమ్మిదవ సర్గ : అకారణముగ రాక్షసులను జంప శ్రీతిష్ఠ బూనుట తన మనస్సునకు సచ్చుబులేదని సీత రామునితో మెత్తగ మందలించి చెప్పట. 26
- పదియవ సర్గ : సీత యాక్షేపణకు రాముని సమాధానము. 30
- పదనొకండవ సర్గ : అనేక కథలు చెప్పకొనుచు, మహారణ్యమునుండి పోవుచు, అనేక ఆశ్రమాలలో అనేక కాలములుండుచు, సీతారామలక్ష్మణులు పదేండ్లు గడపుట - పిమ్మట, అగస్త్యశ్రమమును జేరుట. 33
- పన్నెండవ సర్గ : అగస్త్యశ్రమమున సీతారామలక్ష్మణులకు మనమగు స్వాగతము - అగస్త్యుడు రామునకు అక్షయ బాణతూణిర చాపాసివరాయుధముల సచ్చుట. 42
- పదమూడవ సర్గ : పంచవటికిపోయి వసింపవచ్చునని అగస్త్యుడు శ్రీరామునకు చెప్పి తోలివజూపుట. 46
- పదునాల్గవ సర్గ : తోలివలో జటాయుని సందర్శనము - సఖ్యము. 49
- పదునైదవ సర్గ : పంచవటిని ఆశ్రమనిర్మాణము - ఆశ్రమ ప్రవేశము. 52
- పదునారవ సర్గ : పంచవటి కుటీ నివాసము - హేమంత ఋతు వర్ణన - గోదావరీస్నానము. 55
- పదునేడవ సర్గ : శూర్పణాఖగమనము - అది రాముని చూచి మోహించి, తనను భార్యగ గైకొనుమనికోడుట. 59
- పదునెనిమిదవ సర్గ : రామలక్ష్మణు లా శూర్పణాఖను కొంత పరిహాసముచేసి, అది సీతమీదికి రాగా లక్ష్మణు డా శూర్పణాఖను ముక్కుచెవులు కోసి పంపుట. 62
- పందొమ్మిదవ సర్గ : శూర్పణాఖ బొబ్బరిల్లుచు చెంత జనస్థానమున నున్న తనయన్న ఖరునియొద్దకు పరువెత్తి మొరవెట్టుకొనుట - వాడు రామునిపైకి పదునల్గురు రాక్షసులను పంపుట. 65

శర్మ గ్రంథము

పదయము

పుట సంఖ్య

- ఇరువదియవ శ్లో : ఖరప్రేక్షితులగు నా పదునాల్గు రాక్షసులను
రాముడు సంహరించివేయుట. 68
- ఇరువదిఒకటవ శ్లో : శూర్పణఖ హశలి, మరల ఖరుని చెంతకు
పరువెత్తి భూరముగ మొరపెట్టుకొనుట. 71
- ఇరువదిరెండవ శ్లో : ఖరదూషణులు పదునాల్గువేల రాక్షససేనతో
రామునిపైకి నడచుట. 73
- ఇరువదిమూడవ శ్లో : యుద్ధమునకుఁ బయలుదేరిన ఖరుని యెదుట అప
శకుచములు తోచుట. 76
- ఇరువదిపాల్గవ శ్లో : రాముని యుద్ధసన్నాహము. 80
- ఇరువదిఐదవ శ్లో : జనస్థాన సంగరాంగణము. (1) సమాహారం
భము — రాక్షససేన నుగ్గనూచమగుట. 84
- ఇరువదిఆరవ శ్లో : జనస్థాన సంగరాంగణము. (2) దూషణునియు,
పదనాల్గువేల రాక్షసులయు వధ. 88
- ఇరువదిఏడవ శ్లో : జనస్థాన సంగరాంగణము. (3) త్రిశిరుని వధ. 92
- ఇరువదిఎనిమిదవ శ్లో : జనస్థాన సంగరాంగణము. (4) ఖరుని తో
యుద్ధము. 95
- ఇరువదితొమ్మిదవ శ్లో : జనస్థానసంగరాంగణము. (5) రాముడు ఖరుడు
ఒకడొకరి నధిక్షేపించుకొనుట. 98
- ముప్పదియవ శ్లో : జనస్థాన సంగరాంగణము. (6) ఖరవధ. 101
- ముప్పదిఒకటవ శ్లో : జనస్థానవధ వృత్తాంతమును యావత్తు అకం
పముడు రావణుని కెరింగించుట—రావణుడు తక్షణమే
యుద్ధమునకు మాకుదు ననగ “వలదు, మాయో
పాయముచే నీతను దెమ్మ”ని అకంపముడు సలహా
చెప్పలు - ఈ మాయాజాలమునకు సహాయపడ
వలసినదని రావణుడు మారీచునడుగగ, అతడు వల
దని చివాట్లు పెట్టి రావణుని ఇంటికి పంపుట. 105

సర్గ సంఖ్య

విషయము

పుట సంఖ్య

- ముప్పదిరెండవ సర్గ : దర్బారులో నున్న రావణుని వర్ణన - శూర్పణఖ అతనివద్దకు వస్తుచూచుట. 110
- ముప్పదిమూడవ సర్గ : శక రాజ్యములో ఇంతటి జనస్థానవధ జరుగుచుండ, తాను ప్రేమితుడై వల ఎరుగకుంటి వని శూర్పణఖ రావణుని తీవ్రరోషముతో దర్బారులో నిందించి పలుకుట. 115
- ముప్పదినాల్గవ సర్గ : రాము డెట్టివాడని రావణు డడుగగ, శూర్పణఖ రామలక్ష్మణుల బలవరాక్రమముల గూర్చియు, ముఖ్యముగ సీతసౌందర్యమును గూర్చియు వర్ణించి రామునకు శాస్త్రీచేయదలచుచో, సీతను ఎత్తుకు రమ్మని సలహా చెప్పుట. 116
- ముప్పదిఅయిదవ సర్గ : రావణు డాకాశయానమున సముద్రతీర దృశ్యముల జూచుచు, మారీచాశ్రమము జేరుట - “మరల యెందుకు వస్తెవ”ని మారీచు డడుగుట. 119
- ముప్పదిఆరవ సర్గ : జనస్థాన వధకు ప్రతీకారముగ సీత నెత్తుకు రాదలచిననియు, అందు నీ సాయము కావలెననియు, రావణుడు మారీచుతో ననుట. 123
- ముప్పదిఏడవ సర్గ : నీ తరము కాని ఇట్టి పాపపుపనికి దిగవలదని మారీచుడు రావణునకు బుద్ధిజెప్పుట. 126
- ముప్పదిఎనిమిదవ సర్గ : మారీచుడు రావణుని మరియుచీవాట్లు పెట్టుట. 129
- ముప్పదితొమ్మిదవసర్గ : రాముని పరాక్రమమును గూర్చిన తనస్వానుభవమును జెప్పి, రావణుని యత్నమును మారీచుడు వారింపజూచుట. 132
- నలుబదియవ సర్గ : మారీచుని మాటలు పెడచెవినిజెట్టి “నాపని చేసి తీరవలసినదే, లేకపోతే, యిప్పుడు నిన్ను చంపివేస్తా”నని రా వ ణ డు మారీచుని దబా యించుట. 139
- నలుబదిఒకటవ సర్గ : మారీచుడు రావణుని మరల మందలించుట. 138

- నలుబదిరెండవ సర్గ : కాని, తుదకు బెడరి మారీచుడు రావణునితో
రథమెక్కి- దండకారణ్యమునకు పోవుట-మారీచు
డచ్చట నూయలేడిమై రామాశ్రమముచెంత తిరు
గాడుచుండుట - సీత మూయలేడినిచూచి విస్మయ
మందుట. 140
- నలుబదిమూడవ సర్గ : కానిని తెచ్చి ఇమ్మని సీత రాముని ఆడుగుట.
“ఇది రాక్షసమాయ, వీనిజాలికి పోవద్దు”ని లక్ష్మీ
ణుడు రాముని హెచ్చరించుట - అయినను సీత
ముద్దు చెల్లించుటకై రాముడు మృగమును బట్ట
బయలుదేరుట - సీతను అక్రిమ తృతతో కాపా
చుండుమని రాముడు లక్ష్మణుని హెచ్చరించి
పోవుట. 144
- నలుబదిసార్లవ సర్గ : మారీచవనక- చచ్చునప్పుడు “హా సీతా, హా
లక్ష్మణా !” యని మారీచు డరచుట - ఇది ఏమి
ప్రమాదముదెచ్చునో యని రాముడు భయపడుచు
యింటిదోవను బట్టుట. 149
- నలుబదిఅయిదవ సర్గ : భర్త ఆర్తకంఠస్వరము విని సీత భయపడి,
రామరక్షణకై లక్ష్మణుని పొమ్మనుట - “భయము
లేడ”ని లక్ష్మణుడెంత చెప్పినను వినక సీత లక్ష్మీ
ణుని నిందించుట - అ ఘాయిత్యము చేయ
బూనుట - లక్ష్మణుడది భరించలేక, దుఃఖముతో
సీతను వదిలి, అన్నవైపునకు వెడలుట. 152
- నలుబదిఆరవ సర్గ : ఈ సందు జూచుకొని రావణుడు యతిరూప
ముతో సీతకడకు వచ్చుట - నిజమైన యతియే
యని సీత అతనికి ఆతిథ్యమిచ్చుట. 156
- నలుబదిఏడవ సర్గ : యతివేషధారి యడుగగ సీత తనవృత్తాంతము
అమాయకముగ చెప్పుట - రావణుడు తన నిజ
వృత్తాంతము చెప్పి తన్ను వరింపుమని కోరుట -
సీత తిరస్కరించి పలుకుట. 160

సర్వసంఖ్య.

విషయము

పుట సంఖ్య

- నలుబదిపెనిమిదవ శ్లో : రావణుడు తన గొప్ప ఔష్ణకొని, తనను
వరించుమని సీతను కోరుట - సీత మరల తిరస్కరించి పలుకుట. 165
- నలుబదిహైక్కుదవ శ్లో : సీతను రావణుడు అమాంతముగ ఎత్తుకొని
పోవుట-సీత ఆక్రోశించుట-తొవలో జటాయు సందర్శనము - సీత అతనిని బిగ్గరగ పిలుచుట. 166
- ఏబదియవ శ్లో : సీత ఆక్రోశమును విని జటాయువు రావణుని
అడ్డగించుట. 172
- ఏబదిఒకవ శ్లో : రావణ జటాయువుల యుద్ధము - జటాయుని
ఔబ్బ తట్టుకోలేక రావణుడు సీతను క్రిందికి దించి
యుద్ధము సేయుట - ఎట్టకేలకు జటాయువు నేల
గూలుట. 175
- ఏబదిరెండవ శ్లో : నేలగూలిన జటాయునిజూచి సీత విలపించుట -
చెట్లచాటుకు తీగలచాటుకు పారిపోవుచున్న సీతను
రావణుడు పరువెత్తి జాట్లుపట్టుకొని, లాగికొని
వచ్చి, ఆకాశమార్గాన యెగిరిపోవుట - త ద్దృశ్య
వర్ణనము. 180
- ఏబదిమూడవ శ్లో : రావణుని నీచచార్యకృత్యమును సీత బహుళ
ముగ నిందించుట - ఆ మాటల లెక్కచేయక,
రావణు డాపెను అదేపరుగునయెత్తుకొని నింగి
తొవను పలాయనము చిత్తగించుట. 184
- ఏబదినాల్గవ శ్లో : ఆకాశమార్గాన హరింపబడు సీతకు ఒకచో
దిగువ నొక కొండమీద అయిదుగురు వానరులు
కనిపించుట - సీత వెంటవే తన పమిటముక్క
పరుగైన చించి, తన నగల కొన్నింటిని దానిలో
మూటగట్టి ఆ కోతులమధ్య పడవేయుట - ఈ
సంగతి ఆ తొందరలో రావణు డెరుగకుండుట -
తుర్రీటిలో సముద్రముమీదుగా పోయి రావణుడు
లంకలో ప్రవేశించి, సీత నొకచో బంధించుట -
ఎవరిని తన యాజ్ఞ లేనిది సీతను చూడనివ్వవద్దని
కావలిస్త్రీల కాజ్ఞ నిడుట - రామునిజాడ కనిపెట్టి
ఆ త ని ని చంపయత్నింపు డని ఎనమండుగురు
రాక్షసులను రావణుడు జనస్థానమునకు పంపుట -

- సీత నెత్తుకొని వచ్చుటతో ఇక తాను కృతకృత్యుడై నట్లే, మూర్ఖుడు రావణుడు సంబరపడుట. 187
- ఏబదిఅయినవ సర్గ : సీతకు రావణుడు బలాత్కారముగ తన మిదై మేడల నై భవము జూపుట - తనను వరింపుమని వేడుకొనుట. 190
- ఏబదిఆరవది సర్గ : సీత మరల రావణుని నిరాకిరించి పలుకుట - సీతకు రావణుడు పండ్లెండినలలు గడుపుపెట్టి, అశోకవనముకు, పంపించినైచి, అచ్చట రాక్షస స్త్రీల పహారాలో పెట్టుట - సీత యచ్చట మూర్ఖుని నొందుట. 194
- ఏబదిఏడవ సర్గ : ఇక, రాముడు మాయలేడిని చంపి, మోసము తెలిపికొని, అపకనునముల జూచి, గుండె బెడరి వచ్చుచు, ఎదురుగ లింటిరిగావచ్చు లక్ష్మణుని గాంచి, మరింత బెజారగుట. 198
- ఏబదిఎనిమిదవ సర్గ : “ఏది సీత, ఏది సీత” అని బెంబేరుపడి రాముడు లక్ష్మణుని బ్రశ్నించుట. 201
- ఏబదితొమ్మిదవ సర్గ : లక్ష్మణుడు జరిగిన సంగతి చెప్పుట - ఈ సంజాయిషీతో రాముడు తృప్తిపడక “వత్స! సేపుచేసినది తప్పోయి!” “నీవు నా ఆజ్ఞమీరితి”వని రాముడు వేదనతో ననుట. 203
- అనువదవ సర్గ : ఆక్రమములో సీత కన్పింపకపోవుటచే రాముడు నాశలి శిశువేగాన ఉన్నప్పుడో, భ్రాతృగుడ్డో యనగ, చెట్టుచెట్టును, పుట్టుపుట్టును అడిగి విలవిలపించుట. 206
- అనువదిఒకటవ సర్గ : విలపించు రాముని లక్ష్మణుడు ఊరడిల బల్లుట. 210
- అనువదిరెండవ సర్గ : రతిదళానినకుడై రాముడు మరి విలపించుట. 213
- అనువదిమూడవ సర్గ : తాపదళావళుడైన రాముని ఆవేదన. 215
- అనువదినాల్గవ సర్గ : ఆరణ్యమున వెదకుచు బోవు రామలక్ష్మణులకు నేలపై పూజాలు, అడుగులజాడలు, విడిగినవిల్లు ఛత్రము, చామరములు, కూలిన రథము, చచ్చిన గాడిదలు, చచ్చిన సారథి మున్నగు చిహ్నములు కన్పించుట - దేవతలు తనకు సీతను దెచ్చి

- సమర్పించనిచో తాను సర్వజగత్సంహారము జేయుడు నని రాముడు విల్లు సజ్వంబు చేయుట. 217
- అరువదిఅయిదవ సర్గ : ఒకని యపరామునకై లోకమునంతను సంహరించుట పాడిగాదని లక్ష్మణుడు రాముని ఊరడించుట—“సర్వవిధముల మనము వెదకిచూతము, అప్పటికిని దేవతలు నామమున సీతను దెచ్చి యాయనిచో అప్పటి ఉపాయ మాలోచింత”మని లక్ష్మణుడు రాముని సమాధాన పరచుట. 223
- అరువదిఆరవ సర్గ : లక్ష్మణుడు మరియు రామునకు చెప్పవలసిన సారవంతములగు మాటలు చెప్పి, ధైర్యమును పురికొల్పి క్త్తిన్యమును ప్రబోధించుట. 225
- అరువదిఏడవ సర్గ : రాముడు ధైర్యమొంది లక్ష్మణునితో కలిసి అడవి వెదికుచు ఒకచో నేలబడియున్న జటాయుని జూచుట - “సీతను చంపితిన్న రాక్షసుడే ఈ మాయపక్షి వేషములో నున్నాడ”ని రాముడు జటాయుని జంపబూనుట—జటాయువు నిజవృత్తాంతము జెప్పగా, రాముడు దుఃఖించి, అతనిని కొగలించుకొని, “హా! సీత యేది” అని మరల నేలపై కూలుట. 227
- అరువదిఎనిమిదవ సర్గ : జటాయువునకు మోక్షప్రదానము. 230
- అరువదితొమ్మిదవ సర్గ : “అయోముఖ” విరూపకరణము - “కబంధ” దర్శనము. 234
- ఢెబ్బదియవ సర్గ : కబంధ బాహుబంధ ఖండనము. 239
- ఢెబ్బదిఒకటవ సర్గ : కబంధుని స్వవృత్తాంత కథనము. 241
- ఢెబ్బదిరెండవ సర్గ : సుగ్రీవునితో సఖ్యము చేసుకొనుమని కబంధుడు రామునకు సలహా చెప్పట. 244
- ఢెబ్బదిమూడవ సర్గ : సుగ్రీవుడు చోటునకు దారి వివరములు జెప్పి, కబంధుడు దివ్యదేహముతో దినమున కేగుట. 247
- ఢెబ్బదినాలుగవ సర్గ : శబరీ సందర్శనము - శబరీ రాముని పూజించి స్వర్గమున కేగుట. 251
- ఢెబ్బదిఅయిదవ సర్గ : రామలక్ష్మణులు సంహారస్సు చేసుట. 254
- అరణ్యకాండ సర్వం సంపూర్తి.

పాఠాంతరములు

ఈ క్రిందివానిని ఈ క్రిందఁబుటలలోని ఆ యా పద్యపాదములకు

పాఠాంతరములుగ కూడా పఠించుకొనేది :—

పుట : పంక్తి :

137 : ఆఖరుపంక్తి } చను నెమర ఇట్లే విను మరణంబు భ్రువము.
మొదటిపాదం. } (మూలం :- మృత్యు ధ్రువో హ్యవ్యయయా విరుధ్యః॥

140 : ఆరవ పంక్తి } తోడు నొరికితి, చ త్తము కూడి, పదర.
రెండవపాదం. } (మూలం :- వర్తతే పృథిరూహోఽసౌ॥

వ్యాఖ్య :- త్వ మివ అహమపి యమదండహతః॥

169 : 18 వ పంక్తి } కామ మోహితుడై నీత నామెఁ బట్టె
రెండుపాదములు } బుధుడు మింట రోహిణిఁబట్టు విధము గాగ॥

తప్పు ఒప్పుల పట్టిక

పుట :	పంక్తి :	తప్పు.	ఒప్పు.
10	ఆఖరు పంక్తి	కాద్రూప	కాద్రూపు
40	ఆఖరునుండి రెండవ పంక్తి	నాలుగును	నాగులును
66	24	నఫేన	సఫేన
136	11	రాజుల మిత్రౌజసుల్	రాజు లమిత్రౌజసుల్
177	14	నిబులె	నబులె
205	4	నీవొర్చినది	నీ వొనర్చినది.
	12	తోడుకొనియె	తోడుకొనిపోయె.

త్రై తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

మొదటి సర్గ (23)

♦ పండకారణ్యవాసుడైన సునులు గతి నోదర సమేతుడగు రామునకు స్వాగతమిచ్చుట ♦

తే. ప్రభుఁ బ్రేషించి యామహారణ్యములుల! పండకారణ్యమాత్మవంతుం డతండు
చూచె రాముండు దుర్ధర్షు డేచి ఏమర! తాపసాశ్రమమండలం గాప్రభుండు॥ 1

ద్వి. కుశల చీరల నెల్లదిశల వ్యాప్తంబు! శాస్త్రహ్యమాలక్ష్మీ సర్వత్ర కాంతంబు
రవిమండలం బంబరంబునం దెల్లు! ధరప్రదీప్తంబు మర్దక్యంబు నట్లు
సకల భూతాళికి నిక శరణ్యంబు! లలి సుసమ్మృష్టాజరంబు చిన్మంబు
బహుమృగాకీర్ణంబు మహి శీకరంబు! ఖగగణ సంకుల కలరవోగ్రంబు
నిత్య మప్పరగణ నిభృతనృత్తంబు! స్వర్వాసులకపేని సంపూజితంబు!
జగతి విశాలాగ్ని శరణాలితోడ! సుగ్భాండములతోడ సువ్రములతోడ
అజనకుశాళుల నల సమిత్తులను! జలకలశంబుల ఫలమూలములను
శోభితం బెల్లెడ చూడనర్హుడల! స్వాదుఃఫలంబుల జగతి ఖణ్యముల
ఆరణ్యకంబుల నా మహాతనుల! పరివృతం బెల్లెడ పరికింప చిశల॥
పుణ్యంబు బహు బలిహోమార్చితంబు! బ్రహ్మఘోషనిరంతరార్భాటితంబు
పుష్పంబులను వన్యముల నెందు జూడ! మహి పరితీక్షణంబు మహిమాంచితంబు
లలి సపద్మంబు లారమ్యపద్మినుల! ప్రేక్షణీయం బెందు శ్రీకరం బెందు
ఫలమూలభుక్తుల పరమదాంతులను! కృష్ణాజనాంబరచీరవాసులను
సూర్యవైశ్వానరశుభ్రతేజులను! మునుల పురాణులభువి ప్రసిద్ధంబు
పలు నియతాహార పరమతాపసుల! పరమర్షులను పుణ్యపతుల శోభితము

అల బ్రహ్మధవనతుల్యంబు దివ్యంబు! బ్రహ్మహోషనిరంతరారాభటితంబు
బ్రహ్మపిత్తుల మహాభాగుల ద్విజుల' నుపశోభితంబు తద్విషివోర్వియందు
ప్రధిత మా తాపసాశ్రమమండలంబు! రాముండు శ్రీచతుర్థామయి గాంచి
అల మహాశ్శనువు విజృంభంబు గావించి' చొచ్చె మహాతేజశ్చెప్పవ్వగాగ|| 2-9

తే. పరమముఖులు దివ్యజ్ఞానభరితు లచటి' వార లెల్ల భజించి మా ప్రభునిరాము
నీతి వైదేహి నా యశస్వినిని గాంచి! శ్రీతి నొసకేగి న్నానంద బిడిరి భక్తి||

తే. అతని నుపయించు చంద్రునా నరసి యచట! సతి యశస్విని మహాజ లక్ష్మ
ణునిగాంచి

ధర్మమతులుద్భవప్రతుల్ తపసులెల్ల! సుకుమారవిభులిడికొంచుజనిరి|| 11-12

తే. రూపసంహననంబు విశ్రుతము లక్ష్య! సౌకుమార్యంబు మరి సువేషితయుదీప్తి
గాంచి రామునియడ వసాకసులువారు! విస్మితాకారులైరి సస్మితులునైరి|| 13

తే. కనుక వైదేహి లక్ష్మణు రామచంద్రు! కనుల ననిమిషములనన వనిననచట
వరుస నా కానసాకసుల్ వారలెల్ల! జూచి రాశ్చర్యభూతులై చూడ్కులలర|| 14

తే. వనిని నవ్వుల నా మహాభాగులెల్ల! సర్వభూతైకహితరతు జగతివతిని
అతిథి నా రామచంద్రుని నట్టెచుట్టి! పల్లశాలకు దోడ్కొని భక్తిజనిరి|| 15

తే. అంత విధియుక్తి రామున కంచితునకు! నల్పి సత్కారములు ధర్మచరితులపుడు
పావకోపము లా మహాభాగులలరి! జలము పూజార్థమైతెచ్చి రెండుకలిమి|| 16

తే. పుష్పముల మూలముల ఫలంబులను మరియు! వన్యములనాశ్రమంబుల వరుసనెల్ల
మునులు ధర్మజ్ఞు లా మహాత్ములకు భక్తి! మరి నివేదించి కేల్కొడ్చి పలికి
రిటుల|| 17

తే. ధర్మపాల మహాయశా దాశరథి! ఉర్వి నీ ప్రజ కిం శరణ్యుండవీవె
మాన్యుడవు పూజ్యుడవు నీవు మాకునెల్ల! గురుడవును రాజవును దండధరుడ
వీవు|| 18

తే. ఇంద్రు నాల్గవభాగంబునిల ధరించి! ప్రజల రక్షించువాడౌట రామచంద్రు!
అఖిల లోకనమస్కృతుండగును రాజు! కాన భోగించు సర్వభోగముల నతడు||

తే. ప్రభుడ! నీచేతనే రక్షబడయంగిన! జనముమేము త్వచీయరాష్ట్రంపు ప్రజము
వనముననునున్న పట్టణంబుననునున్న! నీవె రాజవు మాకు జనేశ్వరుడవు|| 20

తే. న్యస్తదండులమయ్య మే మడవి నిచట! నృప జితకోధులము. జితేంద్రియుల
మయ్య

విను తపోధనులను మమ్ము బిడ్డలట్లు! నిరతమును కాచు భారము నీదె తండ్రి॥

తే. ఇబులఁ బల్కి- ఫలంబుల పటుతరంపు! మూలముల పుష్పముల వన్యములనునింక
అన్యముల పెక్కు-రకము లాహారములను! రాము పూజించి రంద రా భ్రాతృ
సహితు॥ 22

తే. అట్లే వైశ్వానరోపము అన్యములు! సిద్ధులును తాపసులు న్యాయవృత్తులెల్ల
రాము సత్వం యథాన్యాయముగను! దనిపి పూజించి రచ్చట తద్దభక్తి॥ 23

- 1 వ. స్కంధ సమాప్తం - (23)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

కెండ్లవచ్చ : (25)

—: విరాధుడను రాక్షసుడు సీతను కొని వెళ్తున్నాని సాక్షాత్తుడనుట :—

తే. అటు కృతాత్యయ్యై రాము డా వనోర్చి నూర్చుడుదయించు డచ్చటి యార్జ
వరుల

వీడుకొని యా ముసిందుల బృందమెల్ల జొచ్చె దండకవనము నక్షోభ్యలీల॥ 1

కం. నానా మృగగణకీర్ణము శ్రేణ వ్యాఘ్రోరుసింహ వృకసేవితమున్
నానాధ్వస్త లతాతరు కానన గుల్మంబు భిన్న కాసారంబున్॥ 2

కం. నిష్కూజ వివిధశకునము నిష్కూట ఝిక్లివితాన నినదార్భటమున్
దుష్కర వనమధ్యంబును నిష్కర్షగజొచ్చె రామనృపుడనుజునితోన్॥ 3

సీ. అట గిరిశృంగాభ పటుమహానిస్వను వికట గంధీరాక్ష విషమకుక్షు
ఘోరదర్శను, దీప్తు, మాగ్రు, మహావక్త్రు శీఘ్రు, భీకరు, విషము, వికృతు
సర్వభూతత్రాసు, క్షతజాక్షు, పురుషాను భయచునంతకుబోలె, వ్యాదితాస్య
రుధిరోక్షితంబు శార్దూలోగ్ర చర్మంబు తలవసార్ద్రంబద్ధి చాల్చు వాని
నాల్గు వ్యాఘ్రంబుల నటె మూడు సింహాల పదిలేళ్ళతోడేళ్ళ మరియు రెండు

తే. పృథువసాదిగ్ధ సవిమాణ ద్వీరదళిరము నిన్నిటిని నివృతూలాన నికిగ్రుచ్చి
జాబ్బలిడివచ్చువాని నా భూమిసుతయు తానువీక్షించె రాముడా దండకోర్చి॥

తే. రాము లక్ష్మణు సీత నాభూమిసుతను మైథిలినిగాంచి వాడు నమాంతముగను
ఉరికె వారలపైకి సంక్రద్ధుడగుచు ప్రజలపై యంతకుడు ప్రళయానలుల॥ 8

తే. పుడమికంపించునట్టు లపూర్వగతిని! వాడు నాదంబు బైరవంబపు డొనర్చి
పెత్తి సీతను చంకనునిరికిపట్టి! వారి కిట్లునె జరిగి యీవలికి యసుక॥ 9

తే. పలుజటాచీరధరులు చఘాన్యలీడు! క్షీణజీవితు లీ వనతోడ కీటుల
వచ్చి చొచ్చిరి శరచాపవరకృపాణ! ధారులై దండకారణ్యాభాతి! కార! 10

తే. ఎటుల తాపసు లీర లీయంతిగూడి! ప్రేమద సేవెనుగూడి ద్రిమ్మరును కార
మీర లింత కఠర్మసంచారులగుట! హ్రువము మునిదూషకులుపాపులపుటద్రుంతు॥

తే. నేను వన మిది దుర్గమంబైన భూమి! ద్రిమ్మరును సాయుధుండనై కేలు బవలు
మించి ఋషిమాంసముల మెక్కుకొంచుసతమః! ప్రబలబలుడ విరాధుడక
రాక్షసుండ॥ 12

తే. ఈ వరారోహ నారి నా కింతనుండి! భార్యయగుగాక మీరలుపాపులగుట
జంపి మిమ్మిట్లె యీ వనస్థలమునందు! ద్రావుదును మీరురుధిరంబు తనివిదీర! 13

తే. ఇటు వచించెడి దుష్టు దుశ్శీలు దురితు! నా విరాధు సగర్వితు వాక్యములను
విని భయభ్రాంతయగుచు నుద్వేగమునను! వణకె నైదేహి పెనుగాలిననటి
యబుల॥ 15

తే. అటు విరాధాంకగత సీతనవనిజాత! శుభద నారసి రాము డస్త్రకళోక
వశత పరిశుష్యముఖమున ప్రక్కచున్న! భ్రాతలత్కేమితోడ దా బల్కెనిటుల

తే. కనుముసామ్య! నరేంద్రుడా జనకుమహిత! సతిశుభాచారనాభార్యయతిసుఖమున
పెరిగినాచె మనస్విని నృపతనూజ! ఎటు విరాధాంకమునఁజిక్కియెలుగునిడునా॥ 17

తే. కైక మనయెడ నెంచె నేకరణి కీడు! వరము వ్యాజాన నేప్రియం బాపె కోరె
అద్ది యిప్పుడు లక్ష్మణా! యాపెకిచట! చక్క ఫలియించె తీరె నాచానకోరై॥

తే. చనకత్పప్తిని పుత్రు రాజ్యంబుతోనె! సర్వభూతైక హితు నన్ను సాగనంపె
వనికి నేదీర్ఘదర్శిని మధ్యమాంబ! కైక నిజమిట్టె యయ్యె సకామ సామ్య! 20

తే. జానకికినైన యీ పరస్పర్య కతన! అకట నాకిప్పు డొదవెడు నంత వగపు
గల్గె దెన్నడు పితృవియోగాన గాని! అల స్వరాజ్యాపహరణానగాని వత్స॥ 21

తే. ఇటుల కాకుత్స్థు డా రాము డినకులుండు! బాష్పశోకపరిప్లుతిన్ బల్కుచుండ
కుద్ధుడై లక్ష్మణుండు సందుద్ధనాగ! మనగరోజుచు నిలుబల్కె నన్నతోడ॥ 22

తే. నాభుడువు భూమియిదికి ననాభుడయితి | వాసవోపముడవు కేల వనరుహాతే.
 నేవు విరాటావయితి. యీ కేల నిటుల | పేర్కొనెడినుసేను నుండనివెంట రామ

తే. విరాటావ నెట్ల కన్ను నా వరకరాన | రాక్షసుని పేని వికృతు విరాధు కీను
 నది గతావని పోతెడల జే ధరిత్ర | తాప్తగావుత చూడు శ్రీరామచంద్ర 124

తే. రాక్షసాదుల భయని భ్రాతృజన | గల్లె కోధము నాకెద్ది ఘనతరంబు
 విడుచు వారి విరాధుడై జీత నిపుడే | వజ్ర వజ్రంబు నచలంబు పైననటుల ||

కం. మహాభయం కేగి త్ర | మమశరమీ ప్రూరువక్ష మగలిం చెడుతన్
 వమరనిని భ్రాతృజనులై | విమతుడు పడుగాతపుడమి వే ఘూర్ణిలుచున్ || 26

2 వ సర్గ సమాప్తి (49)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

మూడవ సర్గ (27)

:— రామలక్ష్మణులు విరాటరాజుతో పోరుట- వాడు వానియవధి భుజములమీద పెట్టుకొని మహా
రణ్యములలోనికి పరుగిడుట :—

తే. లక్ష్మణుం డెట్లువల్కి శ్రీరాముతోడఁ | సంత శ్రీమంతుడౌత డా యసురజూచి
నవ్వుచును 'ఓరి ఎవడవుకొప్పిసివు! పనియధేచ్చగ దిరిగెద' వనుచునడిగె॥ 1

తే. అంత వాడును మరల గాయఁజేపియెల్ల | మారుమోగెడునట్లుగ మీరి 'యార
నేనె మిమ్మును నడుగుద నిలిచిచెప్పుడు! ఎవరుమీరలు పోవుదురెచటికినియె॥ 2

తే. అటుల జ్వలితాననంబున నడుగుచున్న | రాక్షసునికాతనికి నప్పు రామవిభుడు
చెప్పెతనదైన యిత్వాత్మగొప్పకులము! చరితమెల్ల మహాతేజ శైరుకమెరయె॥ 3

తే. ఊత్రియులము సదాచార కీర్తితులమును! ఇచ్చుడు వనగోచరులమంచు నెరుగు
మమ్ము
ఇంక నీవెవ్వడవో మరి యెరుగఁచెప్ప! ఎరుగదలతుము దండకకాఠిరుగుదేల॥ 4

తే. రాము సత్యపరాక్రము నామహాత్ము జూచి యసురవిరాధు డక్షోభ్యలీల
పలికె నిట్టుల 'హంత నా పలుకువినుము! చెప్పెదను నాదు వృత్తాంతమొప్పు
నీకు॥ 5

తే. పుత్రుడను నేను 'జయు'నకుభూరిబలుడఁ | జననినాకు 'శతప్రద' వినుము నన్ను
పిలుతురు విరాధుడంచని వృధివిగలుగు! సర్వరాక్షసకులముల జనములెప్పుడు॥ 6

తే. జ్వలితతపమున బ్రహ్మప్రసాదమునను! భరణి నచ్చేద్యతను నభేద్యతను గంటి
అఖిల శస్త్రాస్త్రముల నవ్యర్థనగంటి! ఎరుగకెదురిట్లు దండక తిరుగుచుంటి॥ 7

తే. విడిచి పోయెను నీవె, నక్కటివిడిచి: పొండు వచ్చినదారితే పురుషులార
పొండు శీఘ్రమై కాలికి నిద్రికెప్పి: నాకుపనిలేదు మీదు పాశాలతోడ॥ 8

తే. రాము శంకల కోపనర్తకమయన: గోళుడగుచు విరాధు డా హాళతోడ
పాపమితోడ వికటవిరూపితోడ: రాక్షసునితోడ దా బదుల్పలికె నిలుల॥ 9

తే. త. న, ధీ నీవు హీనంబుతోక్కెక్కరికె: మృత్యువును నోరె నెవకుచుంటివి
ప్రవమ్ము

రణమునందున్ను నీ కడేదనక నిలువు: రాణములతోక పోలెవు చాసినన్ను॥ 10

తే. అంత రాముండు ధనువు నజ్యంబొనర్చి: సునిశితంబుల శరముల గుణమునందు
చక్క నుంచి శీఘ్రమామొక్కలుండ: రక్కసునినై బ్రయోగించె నొక్క
మొగిని॥ 11

తే. జ్యోగుణవతింబు ధనువున వేగగతిని: మిక్కిలంబుల గరుడాని లోపములను
మరి మహావేముల నష్టశరవఃమూల: విడిచె రాఘవుడగురై వడి బడంగ॥ 12

తే. వావకసమంబు లా కేకిపత్రకములు: శరకుల లేకు విరాధు దేహంబుజొచ్చి
రక్తదిగ్ధంబులై బయల్పడి ధరిత్రి: గ్రుచ్చుకొనిపోయె చురచురఘోరగతిని॥ 13

తే. అలుల విఘ్నడగుట నా విరాధు:పమంజీ: కించి సీత నలునె మించి యెగసి
చాల క్రుద్ధుడగుచు శూలంబు చేబూని: ఉరికె రామలక్ష్మణులయు వైకి॥ 14

తే. ఉగ్రరిక్తిని బొబ్బరించుచును నాడు: శూలమయ్యచి శక్రశ్వజోపమంబు
గొంచురాగ వెలింగె నా క్రూరుడగుర: భువిని వ్యాత్తాననుండు యముండు
బోలె॥ 15

తే. అంత వారలు భ్రాత లాయసురనైన: ఉర్వి కాలాంతకయమోపమోగునైన
దీప్త మతులంబు మార్గణతీవ్రవృష్టి: బరపి రెగసి విరాధుపై బహుశభంగి॥ 16

తే. ఆ మహాకాండ్రు డంతటయూర్చి నవ్వి: నిలిచి మొడలెల్ల విరువంగ జలజలమని
శరము లా యాశుగములెల్ల ధరణీపై: నాలె యాతని పృథుశరీరంబునుండి॥

తే. అంత వరదానమహిమచే నసుర మరల: పలుబలంబును వహించిచటుకు
నపుడు

శూలమున్బూని రివ్వనలీల నెగసి: రాఘవులపైకి మరికె విరాధు డొర:॥ 18

తే. శూలమద్దాని, వజ్రంబులీలదాని: నింగి జ్వలనోపమంబుగాపొంగుదాని
రెండు శరముల ఛేదించె బెండువోలె: శత్రుభృవ్వయ్య డా రాముడత్రువిడుడు॥

తే. రామమార్గణవిచ్చిన్నమా మహాగ్రా! శూల మష్ట విరాధుని కేల నుండి
పడె భరిత్రిని పరిహరించెనునట్టి, మేరులై లశిలాతలం బేము యచగ|| 20

తే. పరుగున విరాధు డంతట పైకిరాగ! చూచి రామపు లప్పడే శుభదములను
కృష్ణ సర్పపములను సుకృష్ణములను! ఖడ్గముల బట్టి బాది రా కతిను ననుచు||

తే. అటుల నెంతయు బాదిననైచ గొనక! అప్రకంఘుల నా నరవ్యాఘ్రుల నెఱా
కాద్రు హామహా బాహుల ప్రబలిపట్టి! ఎత్తుకొనిపోవనోరె నువ్వెత్తుగాగ|| 22

తే. సరగ వాని యభిప్రాయ మెరిగి యపుడు! రాము డిట్లెనె లక్ష్మణస్వామి తోడ
మంచి దీతఘ మనల నీ మార్గమందె! మోసికొనిపోవుగాక తిమానచూడు! 23

తే. ఎటుల ఇచ్చించునో పీడు నెడద వచ్చె! అటులె కొనిపోవుగాక యీ యటవి
మనల
డరచి యేబాట నీ నిశాచరుడు చనునో! అదియె మనకగు పంథ యీ యడవి
లోన|| 24

తే. స్వబలవీర్యాన వాడును వారినెత్తి! అతుల బలులను నవలీల యప్పజౌర
బాటురనువోలె తనకుబజాలనైన! పెట్టుకొనియె నిశాచరుం డట్టయెగసి|| 25

తే. వారినట్టుల భుజవి ల్లనైన చీల! పెట్టుకొని యార ఘోరంపువిధముగా
రంకెలిడుచు విరాధు డా రజచిచుడు! పోయెను వనాభిముఖముగా బాబ్బ
లిడుచు|| 26

ద్వి. వనము మహామేఘ భునము ఘోరంబు! ద్రుమమహాత్ భీకర స్రూరదృశ్యంబు
నానావిధాండజ నవ్యచిత్రంబు! వ్యాళిశివాయుతం బసురుండుజొచ్చె|| 27

3 వ సర్గ సమాప్తి (76)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

సాక్షి వచన (32)

రామలక్ష్మణులు విరాధుని బాహువుల నరికి వారి కోరికపై వానిని గోతిలో పూడ్చి పెట్టుట:—
విరాధుడిట్లు రావణముక్తుడై చనిపోవుచు రామలక్ష్మణులను శరభంగు వాళిమనునకు బోదలసినదని
సలహాచెప్పట:—

తే. అటుల కోవిలోవబడెడి యా యక్క-కలుల: రామలక్ష్మణవరుల నారసి మహేజ
సుభుజ భుజముల నొత్తుకొంచును మహాత్తి: శేషే చుచ్చెచ్చెప్పురంబున నెలుగు
సెలగని 1

తే. అదె మహాత్ముడు సత్ శీలు డక్క-కలుడు! దాశరథి సత్యవంతుండు తన్దళుచియు
రాము డదె గొంచుపోబడు కాన్దరూపు: డసకచే నయ్యె లక్ష్మణ సహిత
ముగని 2

తే. పులులు తోడేళ్ళు చిరుతలు నెలుగులింక! నన్ను తినికైచు నయ్యెయ్యె నట్టి
డవిని

నన్ను గొని రాఘవుల వీడుమన్న కరుణ! రాక్షసోత్తమ యిదె నమస్తే
క్షమింపు! 3

తే. అట్లు లనునట్టి వైదేహి యబల పలుకు: విని మరాత్ముని యా విరాధుని వధింప
వేగమూనిరి వీరు లా మిహారకలులు! రామలక్ష్మణు లయ్యెడ భీమబలులు 4

తే. ఉగ్ర నాతని సవ్య బాహువును నంత! నరికె సౌమిత్రి ఖండ ఖండములుగాగ
రాముడును నంత యసురు నా కాద్రరూప! నక్షిణపు బాహువున్ గొట్టి
తక్షణంబ 5

- తే. భగవదాహుండు మరయు సంవిగ్నజగచు | రాక్షసుం డాశుగతిని ధరాతలాన
నివరితుండయ్యె మేఘసన్నిభుడతండు | వజ్రభిన్నాచలంబను వడువుగాగ || 6
- తే. వడిగ పిడికిళ్ళ మోకాళ్ళ మడమబోల్ల | గుమ్మిగుమ్మియు నేలపై దిమ్మదిరుగ
నెత్తియెత్తియు బడవైచి నీల్గొట్టి | పిండిముద్దగ జేసి రా మొండియసురు || 7
- తే. ప్రహరితుండయ్య బహుభంగి బాణములను | నరుకబడియును ఖడ్గాల నలినలిగను
పంచబడియును ముద్దముద్దగను భరణి | చావడయ్యెను నార రాక్షసు డదేమొ ||
- తే. మొండిని విరాధు నచలోపముని సుఖూరు | విక నవభ్యునిగాగ దా లెస్సనెగి
లక్ష్మణునితోడనిట్లనె రామవిభుడు | లక్ష్మణుడు డల్ల భయముల నభయమండు ||
- తే. తపమునను వీడు వినుము శత్రువులచేత | కాకు శత్రుంబు నిష్టింప కననమందు
కాన పినిని యో నరన్యాసు యింక | పూడ్చినైతము గోత నీ భూమినిచట || 10
- తే. గాఢువుం డట్టు లన్న పల్కద్ది వించు | రాక్షసుండు విరాధుండు ప్రశితంబు
వచన మిట బల్కె కాకుత్స్థ నరునితోడ | రహిని పురుషర్షభునితోడ రాము
తోడ || 11
- తే. హా! హతోస్మి నరవ్యాఘ్రులర్కవంశ్య | శక్రతుల్యబలుండ ! నక జంపితింక;
మోహమున నిన్ను నింతకుమున్ను నేను | నెరుగనైతిని క్షమియింపు పురుష
వృషభ ! 12
- తే. అంబ కౌసల్య సుప్రజయయ్యె రామ | తాత యెరిగితి నిన్నిట్లు దాశరథి
పద్మ వైదేహి సతి మహాభాగ యీవె | లక్ష్మణుండు మహాయశుండగు నితండు
- తే. అనఘ యభిశాపమున ఘోర మసురతనువు | జొరగవలసెను నయ్యె నే నర
వరేణ్య
నన్ను తుంబురు డంద్రు గంధర్వకులుడ | శఙ్ఖుడనునైతి ప్రభునినై | శ్రవణవలన ||
- తే. దాశరథి రాము డెచుకు యుద్ధాన నిన్ను | జంపు నప్పుడె పాసి యీ శాప
మిచ్చ
స్వర్గమందెడవని మహాయశు డతండు | నేమకొన నేను కరుణ కుటేరుడనియె || 15
- తే. అనఘ మున్ను రంభాసక్తుడనుగ నుండి | తనను గొలుచంగబోకుంట తద్ద మండి
శాపమిడె రాజు నాకు నైశ్రవణు డట్లు | చెప్పె శాపాంతమును నట్లు గొప్ప
ప్రభుడు || 16

- తే. ముక్త వసునైతి దేవ! నీ భూరికరుణ । విను సుదారుణ మభిశాపముననునుండి
స్వభవనం బిదెబ్బపుడు స్వామి, సెలవు! । స్వస్తిమికగు శత్రుకర్మములు ఘనులు॥
- తే. ఇచటి కధ్యక్షయోజనం బేగ నచట । అనఘ వసియించు “శరభంగు”డను
మహర్షి
కాత! కర్మాత్ము డతడు ప్రతాపశాలి । సూర్యసన్నిభుడౌచు పో సూర్యకులుడ॥
- తే. అలసియొద్దకు వేగంబ యరుగుమిచ్చు । అతడు శ్రేయంబుగూర్చు నీకతులితంబు
అవలమున నన్నుపూడ్చి యియటవినిచట । కుశలినైరామ చనుమ యాదిశకు
నిపుడె॥ 19
- తే. ఇలను గలనత్తులగు రాక్షసులకునెల్ల । ఇదె సనాతనధర్మంబు సదమలాత్మ!
బాండులే రక్కసుల విట్లు పూడ్చబడును । వర సనాతనలోకముల్ వారి కగును॥
- తే. ఇటుల కాకుత్స్థుతోనని పటుశరోగ్ర! పీడితుండు విరాధుండు విడిచి తనువు
స్వర్గసంప్రాప్తుడగుడు మహాబలుండు! చూచియిటువలెగ రాముండుసోదరునకు॥
- తే. కంజరంబన కాద్రుండు ఘోరు డౌర । కాద్రకర్మండు పిడొప్పు రక్కసుండు
పిని తీ వని నొక గొయ్యి పెద్దదిగను । త్రవ్వ లక్షణ పూడ్చ మద్దాన వీని॥ 23
- తే. భ్రూదరమటుద్రవ్వ మంచని లక్షణునకు । వీర్యవంతుండు రాముండు పీక బలికి
మరి విరాధుని కంకంబు మడమతోనె! నదిమిపట్టియెయంచె దా చెడరకుండ॥
- తే. లక్షణుండంత పలుగు పారయనుబూని । ఘనమహాకాయ నా విరాధుని శరీర
పార్శ్వమందున వాడందుపట్టునంత । గొయ్యిలోతుగత్రవ్వె నా గురుభుజుండు॥
- తే. కంకమున త్రొక్కియిడినట్టి కాలునపుడు । రాముడుఁడీయ వారు విరాధు బట్టి
గోతద్రోసిరి భైరవఘోరనినదు । శంకుకర్ణ మహాస్వను పెంకె యసురు॥ 26
- తే. ఆహావనిర్జితు వికృతు నాశుషరాక్రము లిద్ద రా మహా
త్సాహాలు సంయతిస్థిరులు సంతసవంతులు రామలక్షణుల్
బాహులబట్టి రాక్షసు భయావహు బొబ్బలవెట్టు నా మహా
బాహుని గోతద్రోసిరి సువధ్యు విరాధు కృతాపరాధునిన్॥ 27
- కం. శితశస్త్రాల నవధ్యత । ఇతనికి గలదంచు దెలిసి యీ రాక్షసునిన్
క్షీతి పూడ్చమంచు నరవరు । లలిధీయుతు లెంచి పూడ్చిరట్టులె యతనిన్॥ 28

ఉ. కాననచారి రాఘవుడు గాఢముగా దను జంపగోరుడున్
తానె స్వయంబుజెప్పె తనదైన వరంబు విరాధు డుబ్బి యో
మానవజన్మ! నన్నిటల మారణసేయగఁచానె నీకు నీ
బాణ కృపాణగీణముల బాఱుచె! యంచని తద్రహస్యమున్ |

29

తే. అట్టి పల్కులనేబట్టి గుఱ్ఱునెరిగి | పూడ్చునెంచెను రాముండు భువిని నసురు
బిలమునన్ గుక్కబడెడి యా విచ్చలవచ్చని | ఘోరనాదాల వనమెల్ల భోచు
కొనియె |

30

తే. ఊర్వి బిలమున రిఘునట్టు లురలద్రోసి | వరమసంతుష్టులై ధ్రాతృవరులు వనిని
వీతభయతాచు నానందిపించి దేలి | శిలలబడవైచి గప్పిరా బిలమునపుడ |

31

తే. కూల్చి రక్కసునలుల, కైకొంచునతిని | మొరయు కాంచన చిత్ర కార్ముకము
లొలయ

తిరిగి రా వని ముదితులై దొరలువారు | దివిని చంద్రదివాకరు లవుదురనగ |

32

4 వ సర్గ సమాప్తి (108)

☆

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

అయినన శ్లో (44)

పీతారామలక్ష్మణులు శరభంగు శాశ్వతము జేయ - ఆ మహర్షి వారలతో సంభాషించి,
మంగు మహర్షి సుతీష్ణాశ్రమము బాదచెప్పుచు తాను అగ్నిప్రవేశము చేయుట -
శరభంగుని మహద్భుత నిర్వాణము

తే. హతమొనర్చి విరాఘ నా యగురు క్రమం | శేమబలునట్లువనిని నా రామవిభుడు
సీతనాలింగన మొనర్చి శీతగాపి ' పోవరన క్లిష్ట దీక్షతేజునకు ననియె|| 1

తే. కష్టమవనమ్ముసుమ్ము దుర్గమమునిదియు | వనము మనమెన్న డెరుగనివారమోయి
పోదిమిక శ్రీ ముమ్మల శాశ్వతవంశం ! ఘనాంశ శరభంగు శున్నెడ కనఘ వడిగ|| 2

తే. పరము శరభంగు తపమున భాషితాత్ము | ప్రభు దేవప్రభావు నాశ్రమము జాడ
నరుగ రాఘవు డా సమీపాన నరసె | ఘనో మహాదద్భుతంబొండు నరవరుండు||

తే. అతుల విభ్రాజమానదేహంబువాని | సూర్యైశ్వారోపమ సుషము శుభదు
రదము డిగ్గి సుధాంధవర్గంబుతోడ | వేల దాకకనచ్చు నాయందుగొంచె|| 4-5

తే. సుప్రభాభూషణుని దేవు నప్రమేయు | తరళవిరజోంబరాదికధారు ధీరు
తస్యిధంబొప్పు బహు మహాత్మకులతోడ | పూజ్యమానుని నింద్రునా పురుషు
నరసె|| 6

తే. వారిహయోత్తమముక్తంబు చందరితి | గతము రథమొండు గొంచె రాఘవుడు
నపుడె
వీరు డా యాశ్రమాని కదూరమందు | తరుణరవిసన్నిభంబుతద్వనమునందు|| 7

తే. పాంశురాధ్యోనునప్రఖ్య మొండుగాండె చంద్రమండల సన్నిభం బింద్రుడైన
చంద్రమచ్చల విమలంబు చదలపై నఁ చిత్రమాలోయ్యకొభవశ్రీలదనర॥ 8

తే. అగ్ర్యముల కుక్కవంశాల నమలములను మరి యమూల్యాల చామరవ్యజన
ములను

పరమ నారుల కరముల వరలిహోయల మూర్ధములపేచుచుండ నాభూషణరసె

తే. అంత సిద్ధులు గంధర్వు లమరవరులు మరియు పరమస్థలెండరో బెరసిచదల
అగ్ర్యముల వాక్యముల దేవు నామహాత్ములంతరిక్ష సుప్తతియింప నాతడరసె॥ 10

తే. ఎదుర శరభంగుతోడ భాషించునతని నిండ్రుపిమ్మించి యాతని స్వందనంబు
లక్ష్యంబున కల్ల జూపు చా రామవిభుడు పలికెనాతనితోన్లు లలితభాణితి 11-12

తే. అదిగొ కనుమ యర్చిష్కంత మప్పితంబు శ్రీనిధానంబు లక్ష్యగా కానిపించు
అంతరిక్షగంధార మహత్తరంబు తప్తమాదిత్యుతోలె తల్ స్వందనంబు॥ 13

తే. అల్ల పురుహూతు శక్ర హయాలగూర్చి మున్ను వినియుంటిమే యవే మిన్ను
జాడ

ధ్రువము గాన్పించు హరు లవే రూఢిమెరయు సంతరిక్షగములును దివ్యములు
వత్స॥ 14

చ. యవకులు ఖడ్గపాణులు మహోజ్వల కుండలులున్ మహాబలుల్
పవనిధ బాహులున్ విపులవక్షులు శోణమరీచికాంశుకుల్
జవయుతు లెల్లరున్ కడు దూరదు లెందును వ్యాఘ్రముల్ బలెక
దివిశతముల్ రథంబు దరినే నిలుచుండిరి పూరుషర్షభుల్॥ 15-16

తే. జ్వలన సన్నిభహారముల్ వక్షములను మెరయు నెల్లర కివియె సౌమిత్రికనుము
పంచవింశతి వార్షికంబయినయట్టి రూపముచుదాత్తువారలు రూఢిమెరయు॥ 17

తే. ఇదియెగా దేవతలొప్పు నెట్లనయసు అహహ కన్పించు లెంతటి యందగాండో
ఎంత ప్రియసర్పచులొ నీరలీవిధంబు మెరయుచున్నారు చదలపై యరయు
మోయి॥ 18

తే. ఇటనె వైదేహితోడ యీ విటపిచెంత నిలుపుమొక్క ముహూర్తంబు నీవు
కుర
ఇదియె నే నేగి రథమున నిల్లుమెరయు కరము ద్యుతిమంతు డెవ్వడో ఎరిగి
వత్స॥ 19

తే. అయి నామి త్రేతలోక సి విలున నిలువు మనుచుచెప్పి రఘూద్వహుండుపుడె
జెడలి

క్రమం శరభంబును మా క్రమముబాడఁ నడిచిపోయెను కాకుత్స్థు డడుగు
లిడుచు॥ 20

తే. అంత కలవచ్చు కీరామునరసివడఁ యా శచీపతి శరభంగు ననఘుచేరి
ఇది వివిక్తరంబునందు ముషేంద్రుతోడఁ పలికె నొకమాట మధురవాక్కునితి
తోడ॥ 21

తే. ఇంకె నచ్చుచుచున్నవా కీత డిడిగొ! రాము కీతనితో మాటలాడు లనఘు
కూక విష్ణుచుగాకు ఈ ఖోడినితడు! ప్రతిన నెరవేర్చి పిదప నన్నరయవచ్చు॥ 22

తే. కావ్య మన్యుల కిక సుదుష్కరమునొండు వలయు నేయంగ నితనికి; సలిపి దాని
జయముగొంచు స్మితాస్థుడై యచిరముననె వన్నగనవచ్చు దివిని యీ సన్ను
తుండు॥ 23

తే. ఇంటి వజ్ర యరించిమఁ డింద్రుడనుచు మునిని శరభంగుపూజించి, పొందెనెలవు
స్వంచంబున హరియు కమందునపుడె అరిగెస్వర్గంబుజాడ నా హరిహయండు

తే. అయి హ నాడొ డగుగంగ నభ్రవధిని రాఘవుండును సపరివారంబుగాగ
వచ్చె శరభంగుచెంతకు వహించొంగ నపుడె నగ్నినుపాసించు తపసికడకు॥ 25

తే. తానుసీతయు సౌమిత్రి తద్దభక్తి అతని పాదంబులన్ బట్టి యాత డిడిన
యోనంబును నర్భ్యంబు నమరగొనుచు కూరుచుండియుపియాజ్ఞ వారలెలవి॥

తే. అంత ఇంద్రునిరాక నృతాంతమెల్ల నడుగ రామండు శరభంగు డవ్విధంబు
చెప్పె నర్భ్యంబు నాద్యంతముష్ణమీర రామచంద్రునకప్పడారఘుకులునకు॥ 27

తే. వరుడు కీలకు రామ! నన్ బ్రహ్మలోక మునకు గొనిపోవ నిచ్చించి భువికివచ్చె
ఉగ్రతపమాన జితము, మహాన్నతంబు మరియు నకృతాత్మకులకు దుష్ప్రాప
మద్ది॥ 28

తే. మరి నరన్యాస్తు! యీవనిడిరినె నీవు వచ్చియుంటి వటంచు నే వార్త నెరిగి
నిను ప్రియాతిథి జూడక నృపవరేణ్య పోవనిచ్చింప తద్బ్రహ్మభువనమునకు॥ 29

తే. నిను మహాత్ముని ధార్మ్యకు వినుతశీలు గలిసి మాటాడి పిమ్మట ఘనత మెరయ
త్రేడిన మా దేవసేవితిం బదియుజేర నరుగవలెనంచు నుంటియో నరవరేంద్ర॥

తే. అక్షియంబుల లోకాల నమలములను దీక్షసాధించితిని నెన్నో దేవదేవ!
బ్రాహ్మణుల నాకపృష్ఠ్యాల వానినన్ని నీకెయ్యింతు గొనుమహా లోకనాథ॥

తే. తపసి శరభంగు శిమిబల్ల తద్దభక్తి | సర్వశాస్త్రవిశారదుం డుద్వివిధును
రాఘవుండు నరవ్యాఘ్రు డోఘబలును ! పలికెనిట్లు బడులు తత్పరమముసికి॥

తే. కేనె సాధింతు లోకాల పీని నన్ని | ఓ మహాముని నాకిక యుచితమైన
రమ్య మావాస మొందు మాత్రంబు నిచట | చూపినన్ జాలు నీ కాన జూపు
మనఘ॥ 33-34

తే. రాఘవుండు శక్రతుల్యంబు బలము | నొప్పవాడిట్లుబల్ల నా గొప్పముషియు
పల్లె శరభంగు డా మహాప్రాజ్ఞుడిట్లు | మరల రాఘవుతోడ తన్మహిమతోడ॥

తే. ఇటె రామ మహాతేజు డటవెంత | అల'సత్తిట్లుండు'నానొక్కయలఘుగుణుడు
వాసమొనరించు ఘోరశృంగంబు సుబుద్ధి | అతడె శ్రేయంబుగూర్చునీకతులితంబు

తే. ఆ సుత్తిట్లుని తపసిని యనఘసివు | చేరె నరుగుము రామ! యా ఋషియె నీకు
శుచియు రమణీయునునై నచోటనొకట | వసతికల్పింపగల శతంశమయశుడు॥

తే. ఇదియె మందాకినీనది కెదురు దిశగ | శాటగలదొండు చనుమదే శాట పట్టి
అల్ల పుష్పాదుపవహంబు నందునందు | నదినినంబుచు రామ యా పధి నె బొమ్ము॥

తే. ఇదియెపంథ నరవ్యాఘ్ర యిద్ధరిత్రి | చూడుముముహూర్తమికనన్నచోద్యమాయి
జీర్ణగాత్రంబు దీని నీ క్షీతినివిడుతు | పాము కుబుసంబు విడిచెడి వడువుగాగ॥ 39

తే. అంత జ్వలియింపజేసి యా యగ్నిహోత్రు | మంత్రవిదు డాజ్యమున నందు
మరియు వ్రేల్చి
ఋషియు శరభంగు డామహాతేజు డపుడె | చొచ్చెను మాతాశనంబు నక్షోభ్య
లీల॥ 40

తే. అతని రోమాలు కేశాలు నస్థిచయము | మాంసము సశోణితంబు, చర్మంబుశిథిల
మా మహాత్ముని వా యగ్నియందు నపుడె | దగ్ధమయ్యెనునిమిషమాత్రంబులోన॥

తే. విస్మితుండయ్యె రాము డీ విధముజూచి | వింతపడిరట్లై సౌమిత్రి పృథ్విసుతయు
అంత పావకసంకాశుడగ్నినుండి | లేచివెలిగె కుమారుడై ఋషివరుండు॥ 42

తే. ఆహితాగ్నుల లోకాలనంతదాటి | ఋషులయు మహాత్ములయు లోకవితతిదాటి
దేవతలలోకములదాటి దివ్యలీల | చేరె తద్రూపాలోక మా సిద్ధతనుడు॥ 43

తే. పుణ్యకర్మండు ద్విజుడు తతే భువనమందు | నరసెను పితామహుక్ సానుచరుని
భవుని॥

మరి పితామహుడటలె దానరసి ద్విజుని | సంతసంబంది వచియిం చె స్వాగతంబు
5 వ సర్గ సమాప్తి (152)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకి ము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ఆరవ సర్గ (26)

దండకారణ్యవాసులగు మానిసంఘము లెల్ల రాముని దర్శింపవచ్చి, తమ్ము రాక్షసులు బెట్టు
వాదలు చెప్పకొని మొదలెట్టుకొనుట - రాక్షసుల సంహరించి, మునిసంఘముల
కాపాడెదని రాముడు వారికి ఆభయ మిచ్చుట.

- తే. దివము శరభంగు పలులేగ దివ్యలీల | నచటి మునిసంఘమెల్ల సమాగతులయి
జ్వలితతేజని రాముని సవితృకులుని | చేరవచ్చిరి తద్వన షీతిని పతిని॥ 1
- సీ. నాభిల్యులు ఘనుల్ వైఖానసుల్ మరీచిపులు సంప్రతాళు లుపరిచరులు
అశ్మకట్టులును పత్రాహారు లెందరో శుత్రులు దంఢోల్లాఖలులును ఋషులు
ఉన్నజ్జకుల్ కొండ దుర్విసశయ్యకుల్ గాత్రేశయ్యులు ధార్మికాగ్రమతులు
వాయుభక్షులును నబ్బక్షులు సద్భావకాశకు లింక నాకాశనిలయు
- తే. లటులె స్థండిలశాయలు పలువతోప | వాసు లుగ్రతపోనిత్యు లసమయశులు
నార్ద్రపటవాససులుదాంతు లమలమతులు | మునులు నజపులు పంచతపోన్వితులును॥
- తే. పృథ్వినెల్లరు బ్రాహ్మ్యంబు శ్రీసెలంగ | సుదృఢయోగులు తద్వనక్షోశి నపుడు
రహి సమాహితులగుచు శ్రీరాముకడకు | నరుగుదెంచిరిశరభంగునాశ్రమముకు॥ 6
- తే. రాము ధర్మభృతాంవరు ప్రభువశేన్య | పరమధర్మజ్ఞు లా ఋషినాత్రమెల్ల
చేరి సుసమాహితములైన చేతనులను | పలికిరిట్టుల నతనితో లలితధాతి॥ 7
- తే. నీవు నిత్యోకుకులమున కీ వసుంధ | రకును నాధుండవగుచు మహాశివుండ
మరి ప్రధానుండవగుదువు ముఖుని పల్ల | దేవతలకై నయ్యుల దేవదేవ ! 8

- తే. విశంతుండన్త యశమున విక్రమమున । మూడులోకాల నీవు ప్రభుత్వముండ
ధరణి పితృభక్తి సత్యంబు ధర్మమివ్వె । పుష్కలంబులు సేయందు భూపవర్య! 9
- తే. నీను మహాత్ముని ధర్మజ్ఞు వినుతధర్మ । వత్సలునిజేరి యర్థ త్వభరింబుడ్లి
గడగి పల్కెనమొండు వాక్యంబుదాని । నాథ డమియింపడిన రమానాథ! నీవు!
- తే. రక్షకై బలిపడ్డాగ మే క్షీణివతి । కైకొని ప్రజాళి పుత్రుల పరణి రక్ష
సల్పకుండును చెన్నోహాని కింక! తగులు తాత! యధర్మంబు తరతరంబు! 11
- తే. యశమున నిర్వియుక్తై యధిపుడెవడు! విషయవాసుల స్వప్రాణ ఎతతికంటె
ప్రాణముల కెక్కుడయిన పుత్రీకులకంటె! బోచునెక్కుడుగాక తద్బావిభండు
- తే. పడయ: క్రింది రామ శాశ్వతముగాగ! వసుధ బహువాద్ది కంటె సంపత్ ప్రదంబు
బ్రహ్మణస్థానమును జెందిమరియునచట! గాంచుమహిమంబు నాత డునంచితంబు
- తే. మునులు మూలధలాశనుల్ పూనియెడ్లి! పరమ ధర్మమునల్లుడు రందులోన
విను చతుర్భాగ మమరు పృథ్వీశ్వరునకు! ప్రజల ధర్మాన రక్షించుప్రభువరునకు॥
- తే. ఇచల బ్రాహ్మణభూయిష్ట మిద్ధరిత్తి! వీరె దేవ! వానప్రస్థ బృందమెల్ల
నీవు నాధుడనైయుండ నిహతిగందు! కర మనాథలబోలె రాక్షసులచేత! 15
- తే. రమ్ము చూడుము ఇవె శరీరములు రామ! భావితాత్ముల వా మ: సేవకులవకట
బహువిధంబుల వసమున బహుకతోర! రాక్షసులచేత కూలిన లక్షలాది! 16
- తే. వినుము పంపానదీవాస జనులనేమి! ఘనుల మందాకినీ తీరమునులనేమి
చిత్రికూటాయలునైన ఋషులనేమి! పొదివి చంపుచున్నారె కడనమందు॥
- తే. విప్రకారము సీరితి విక్రమించి రక్కసుల తాపసులకిల్లు పెక్కొనర్చ
భీమకర్ణుల వారల కృత్యములను! మరి సహింపంగలేమింక మనుజవృషభ! 18
- తే. కాన నింక శరణ్యు నిన్ కావుకావు! మనుచు శరణంబు వేడంగ వచ్చినాము
మమ్ము పరిపాలనమొనర్చు మహిప రామ । చంపుచున్నారె రక్కసుల చాల
మమ్ము! 19
- తే. పరము నీకంటె గతిమాకు వరదలేదు । పృథివినెందును రామ ! పృథ్వీలరామ
మమ్మునెల్లర రాక్షసబాధనుండి । ఇంక రక్షించికాపాడు నృపతనూజ! 20
- తే. తాపసులు నా తపస్సులు తగిలియిటుల । పలుక కాకుత్ స్థుడున్ విని వారితోడ
పలికె మరలను ధర్మాత్ము డలఘుమతిని । ఎల్లరకు నిట్లు లుల్లముల్ వల్లవింప! 21

శ్లో. పాపవిజ్ఞులమీద నన్ పరిచితేన ఉజ్జ్వలమనరింపనగు నన్ను నలఘు వీరు
తేనెనై గాల్చి కార్మంబులే వచంబు తోడ్చితినః గుణ విమలగార చోద్య మిచట॥

శ్లో. పాప విజ్ఞానమున నన్ను విభవైకాక రక్షింపలచ్చనని నుపద్రవమునుండి
మిన్నుకొనింపచచ్చిన విమలగార విజ్ఞు నిష్ఠుడునా కి నస్తోత్రలీల॥ 23

శ్లో. నాకే నాకృచ్చింకంబుగా నచ్చియుంటి । కయిన భవవృద్ధికి నెట్లు గూడ
దొనరింపకేసి యదియు గుంతొమమేను! వచనినానంగు మది మహాభలమెయగుత॥

శ్లో. సంయమంబట్టి గాఢించు శాస్త్రపులన । చంపనిచ్చింపు మనుడు రాక్షసులనెల్ల
చూడగలరు నహోధనుల్ చోద్యమిచ్చునె । తమస్థనియు నాదు వీర్యంబు తామె
బుహులు 25

శ్లో. అభయమిచ్చి తపోధన । ప్రకటనంలకి । లక్ష్మణునిగూడి ధర్మభృతాత్ముడవునె
అరిగె విరుండు తత్సత్త్వోత్తమంబు! నుచును పూజ్యంకు తత్తపోధనులకేని॥ 26

6 వ సర్గ సమాప్తి (178)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ఏడవ స్కంధ - (24)

- తరువాత మిజిలీ సుతీష్ణాశ్రమము - సీతారామలక్ష్మణులు రా రాత్రి సుతీష్ణుని ఆతిథ్యమున నుండుట.
- తే. రాఘవుం డంత సీతతో భ్రాతృత్వోజ్జ | మరియు తద్విజవలతో తరలి యప్పుడ
పదగతి సుతీష్ణాశ్రమ పదము జాడ | నరిగె వేగ పరంతపుం ముసయశంకు || 1
- తే. దూర మధ్వాన మేగి యా దోర్బలుండు | నదుల బహుళోదకంబులనటులె దాటి
చూచె విపులంబు శైలంబు ఖోణివిభుడు | తతమహామేఘమన నున్నచంబుదాని ||
- తే. అంత నిత్యైకవరులు భూకాంతు లేగి | సంతతద్రుమకానన త్కృతలంబు
జొచ్చి రా రాఘవులు సీత ఖోణిజాత | గొంచు తమవెంట వివిధ వృషైఘములను ||
- తే. చొచ్చి ననమటుఘోరంబు సూర్యకులులు | విపులబహుపుష్పఫలవృక్ష వితతిదాని
గాంచి రాత్రిమ మేకాంత మంచితంబు | చీరమాలాపరిష్కృతం చొక యెదుర ||
- తే. అచట తాపసు గానీను నల సుతీష్ణాధరణి | మలదంకఘనజటాధరుని ధీరు
తత్తపోవృద్ధ జూచి యా తరణికులుడు | విధియుతంబుగ భాషించెవినయమునను ||
- తే. రాముడనువాడనేను దేవా మహాత్మ | మిమ్ముడర్శింపవచ్చితి ఋషివరేణ్య
సత్యవిక్రమ భగవంత సచ్చరిత్ర | ఇదె నమస్కార మాశీర్వాదింపు మమ్ము || 6
- తే. చూచి యంతట వీరు గాశుభదు రాము | ధరణి ధర్మభృతాంపరుపరమఋషియు
మరి సమాశ్లేష మొనరించి బాహువులను || పలికె నిట్టుల వచనంబునులలితంబు || 7
- తే. స్వాగతంబిదె నీకు వీరాగ్రగణ్య | రామ ధర్మభృతాంసర రఘుకులేంద్ర !
ఆశ్రమం బిది నీ విట నడుగు నిడుట | వరలె నిట్లు సనాధమై వసుధలోన || 8

శే. పక్షాంతే చూచు నెడు రిట్లు స్మరియించెడ ఈ శరీరంబునొగి చుట్టగించి పృథివి
దేవతాకంఠంబునకు నెక్కి దివ్యరేల : లోకి యుగ్గాను నీర ముల్లోకనాథ! 9

శే. భగవాన్ జ్యయతిని కెదిరించు సేపు : అనకు వినియుంటి; చిత్రకూటాచలంబు
పరికి చచ్చితివంచును కాక! వింటి : వశ్యమును నిష్కేతానిట వచ్చిపోయె! 10

శే. దేవరాజు శతకృతుండే నుచించె : కన్నలోకాలు నా పుణ్యచయము కతన
నాకు ననుకూలించు సంకల్పించుచుండు : దివి గురేశ్వరు డా మహాదేవు డిపుడె॥

శే. రాము! దేవదైత్యముల వాని యందు : మత్తహాళితములయందు మహితలీల
మచ్చిపానాన సేవు లక్ష్యుని గూడి : చక్క విహరింపు మింక సేచానగూడి॥

తె. అతని సగతహాయుక్తు నా మహర్షి! సత్యవాదిని జూచి యా సవిత్తాకులుడు
పలికె సమ్యక్తరం బిట్లు బ్రహ్మతోడ : కాశ్యపుండన రాసువుండాత్మనిచుడు॥

శే. నేనె సాధింతులోకాల వీని నన్ని : ఓమహాముని! నా కిక యుచితమైన
రమ్యసూవాసమొందుమాత్రంబు! నిచట చూపినకాజులునీకాన; చూపుమనఘ॥

తె. నీవు సర్వహా కరలివం చెరుగ జెప్పె! కౌతమునునాకు శరభంగు డా శపస్వి
సర్వభూక్షైకహేతరస్వాంతుడ చని! మరయుకెప్పెమహాత్ము డామహితుడిపుడె॥

శే. రాము డిటుబల్క విని మునిప్రవరు డపుడు! హర్షము మహాత్తరంబుననట్టెమునిగి
మధుర మిటుబల్కె వాక్యంబు వశి మహర్షి! లోకవిశ్రుతు డతడు నస్తోకలీల॥

శే. మంచి దీయాశ్రమంబె సమంచితుండ! సకల ఋషిజనసంఘాను చరితమిద్ది
సత్రము మూలఫలాన్నితం బతులిశంబు! ఇటనే విహరింపుమీవు పెంపెనగరాము॥

శే. అనఘ! మృగసంఘములుజొచ్చి యాశ్రమంబు! నన్నియెడలను నకుతోభయంబు
లగుచు

తిరుగుచు సమాధిభంగంబు తరుచొనర్చి! పోవుచుండుమహాయశా మునులకిచట॥

శే. వేరె వోషంబు లే దిట వీరవర్య! యనుచును మహర్షి యన విని ధనువు నపుడ
సశరమునొనర్చి లాగి యిత్వోక్తులుఁడు : ఘనుడు ధీరుడులత్మణాగ్రజుడననియె॥

శే. విను మహాభాగ! యిటజేరు మృగగణంబు! నిశితధారల శరముల నశనితుల్య
పాతములగూల్తు; నైన తవ్వధముకతన! కడు విషాదంబు మీకగుగాదె మునివ॥

తే. ఇటుల మృగముల మీదుసాన్నిధ్యమందెక్కుల్నిమీకు వివాదంబుగూర్చుకంటె
కష్టతరమేది? కాన మీయాశ్రమాన చిరమువలయుండనొల్ల ఋషీంద్రచంద్ర)॥

తే. వరదు నాతనితో నిట్లువల్కి విభుడఁ భక్తి సంధ్యనుపాసించి పశ్చిమంబు
రమ్య మా పశానివరుని యాశ్రమమునందఁ గడపెరాతిరిసతియు లక్ష్మణుడుదాను

తే. అంత తాపభోజ్య మన్నంబుశుభము! స్వయముపురుషుల భులకామహాత్ముడొసగె
తత్సతీష్ఠండు నచట సంధ్యయునుగడచి రజనిరాజుచి వారి నర్చనలదనిసి.

7 వ సర్గ సమాప్తి (202)

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మాసికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

ఎనిమిదవ సర్గ - (20)

మరునాడు సుతీష్ఠుని సెలవుపొంది, సీతారామలక్ష్మణులు ముని సంఘములతో కదలి

చూచు విజిల్లిక నడచుట.

- తే. రామచంద్రుండు లక్ష్మణన్వామితోడఁ జూచు సుతీష్ఠుండు పూజింప నలరికరము
గడపి నిశీయెల్ల నచలనైకాల్వముననఁ మేలుకొంచెను హాయి నామిహిరకులుడు॥
- తే. మేలుకొనితేచి తా యథాకాల మటులఁ రాఘవుడు సీతతోడ తత్త్వాత్తతోడ
జలమున సుశీతలంబున జలజగంధిఁ సలిలముల స్నానమొనరించె సులలితుండు॥
- తే. అంత నగ్నిని సురల యథాక్రమంబుఁ నట తపస్విశరణ్య మా ననమునందు
కాల్వమున నర్చనానరించికడలి యపుడఁ సీతయునురామలక్ష్మణులఁఖ్యాతినడచి॥
- తే. అపుడె యుడియించు చినకరు నల్లగాంచి విగతకల్మషు లా లోపోవృద్ధుజేరి
పలికి రిట్లు సుతీష్ఠున కెలమి నెరగి మధురభణితిని వాక్యంబు ప్రముదితంబు॥ 4
- తే. సుఖముగా రాత్రిగడచె నిచ్చో మహాత్మఁ పూజ్య సీతేతి గంటిమి పూజలిచట
సెలవుగ నియోగవచ్చితి మలఘుతేజఁ మునులు త్వరవెట్టుచున్నావారనఘమమ్ము॥
- తే. పుణ్యశీలర ఋషుల నగణ్యమతులఁ దండకారణ్యవాసుల కండయైన
కృతన్న మాశ్రమమండలంబి వనోర్విగాంచత్వరనడుమామదుల్ఘనయశుండ॥
- తే. ధర్మ నిత్యులు మది తపోదాంతు లొరఁ విశిఖిపావకు లెల్లర పీరి గూడి
పోదు మీ మునిపుంగవుల్ పూనిరాగఁ సెలవొసంగుము మాకు నీవలఘుతేజ॥

తే. ఊతి నమాన్తాగతంబు లక్ష్మీని న దెట్లగా! వశసి మిడికెను నన్నయవజ్జతుడన
మునిప! యవిషహ్య మాతకంబుననురవియునతిగ కంబకమున్నె పోవలతుమనఘ

తే. ఇల్లుల వచియించి ధీక్తి ముసందుచరణ' యుగములకుఁ బుక్కిరియె రాఘవుండురు
భుజుండు

సీత సామిత్రియును నల్లె ఊతిని సాగి మొక్కిరచ్చట మనములముదముగనుర!

తే. భక్తి చరణాల నలుబట్టు భాత్యవసల! లేవనెత్తి ముసందుండు భావమలర
గాఢ మాలింగనమొనర్చి ఘనభుజుండు! పలికె వాక్యంబు సన్నహమలఘులీల!

తే. శుభము పొమ్ము పథంబు నీ కభయమనను! రామ! సామిత్రిగూడి నీరమశిగూడి
చాయయనయీపె సీత నిచ సంతతంబు! ననుసరింపగ నంగుమీ వనపథాలి!

తే. చూడు మాశ్రమపదములక్షోణి నిచట! రమ్యముల జండకాటవీప్రజల వివియె
ఘనతపోభావితాత్మల వనఘచరిత! మరి తపస్సుల వెల్ల నీ వదిగి రామ! 12

ద్వి. చాఽజ్యములఫలాల వరపుష్పితాల! అల ప్రకస్తమృగాల పలుయూధసాల

శాంతపక్షిగణాల సంపుల్లలీల! పంకజషండాల ప్రవిమలాంభాల

కారండవాకిర్ణ ఘనతటాకాల! వర సరస్త్వీరాల గిరినిర్ధరాల

దృష్టిరమ్యాల నీ వేగియందందు! చూడు మరణ్యాల శుభద వనాల

రమ్యాల మరి మయూరాభిరుతాల! గాంచుము శ్రీరామ ఘనుడ భూపాల!

వత్స పొమ్మింక యీ బహుశపథాల! సామిత్రి నీవును చనుమ యీలీల

రాఘవా వనుల మీ రందందుదిరిగి! మరల రావలెనుండి మామాశ్రమంబు!

తే. ఇల్లుల మునిపల్క నాలించి, 'యమలె'యచుచు! లక్ష్మణునిగూడి మునికప్పు రామ
విభుడు

మరి ప్రదక్షిణమొనరించి పరమధక్తి! తరలిపోవంగసమకట్టె తరణికులుడు! 17

తే. ఆయతేక్షణసీత యయ్యవసరమున! ధనువులను తూణముల శుభతరములొలి
ఖడ్గముల నిచ్చె విమలముల్ కాంత తెచ్చి! భాత్యవసలకు నా రామలక్ష్మణులకు!

తే. కట్టి యమ్ములపొదుల సుస్తంధములను! ఘనత చేపట్టి చాపముల్ కరములందు
సుస్వనంబులుసెలగ నాసోదరులును! బయలువెడలిరి యాశ్రమం బల్లవీడి!

తే. శ్రీయుతులు రూపసంపన్ను లినకులులును! దీప్యమానులు ధరణి స్వతేజమునన
బయలువెడలిరి ధృతచాపాణులగుచు! సీతతోగూడ రాఘవుల్ వీతభయులు! 23

8 వ సర్గ సమాప్తి (222)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ కామాయణము

అరణ్య కాండము

తొమ్మిదవ స్కంధ - (33)

ఆకాశముగ రాక్షసులను జరిపి ప్రతిజ్ఞ బూతుట తన మనస్సునకు నచ్చుటలేదని
సీత రామునితో మెత్తగ మందలించి చెప్పట.

- తే. అ. . . సుతీర్ణుననుజ్ఞ దా నలకివడసి ! ప్రస్థితండుగు రఘుకులవద్య జూచి
హృద్యమును స్నిగ్ధమునుచేచు నెసగునట్టి ! పల్క-వొక్కటి భర్తతో పలికెసీత॥
- తే. గొప్ప దీ మునిధర్మంబు కుతులమందు ! విను సుసూక్ష్మంపువిధి నెప్పిరిపినగును
శక్యమగు నిద్ది కామజవ్యసనములను ! విడుచువానికె యిహమున వీరవర్య॥ 2
- తే. వ్యసనములు కామజంబులు నెసగుమూఁసలం వివర్యంబు మొనటిది యంతకన్న
ప్రబలములు పరదారాభిమర్యనంబు ! ధర్మ వినావైరగతి కాద్రతయు ననంగ॥ 3
- తే. లేదు నీకు మిథ్యావాక్య లేశమెప్పుడు ! మునుపులే దెప్పు డీక ముందు నుండబోదు
ఇక పరశ్రీలయభిలాష మెందుగలదే ! ధర్మనాశంబు రాఘవా దాని పొందు॥
- తే. లేను నీ కెందు తి ద్వాంధ లేశమేని ! మనసునందేని రామ రమాలలామ
కిల్ల బో దెప్పు డట్టి సంకల్ప మింక ! ధర్మము నీకు మనుష్యేంద్ర ధూతవాప॥
- తే. నిరతము స్వదారనిరతుడ వరయ నీవు ! న్యామి ! ధర్మమొకపు సత్యసంధుడవును
ప్రకటితి పతున్ని దేశకారుడువీవు ! ప్రభుకుమారకి ! సత్యపరాక్రముడవు॥ 6
- తే. సత్యసంధ ! మహాదాగ ! నార్యభామ ! దేవ ! లక్షణపూర్వజ శ్రీవిశాల
నిలుచు సత్యంబు ధర్మంబు నీయెకలనె ! సర్వము ప్రతిష్ఠితంబు నీయందె రామ॥

తే. అట్టి సర్వంబు దాల్చు మహాభుజంశ ! చెల్లును జితేంద్రియులకె కా దెల్లరకును
నీదు వశ్యేంద్రియత్వంబు నిఖల మనఘం ! ఎరుగుదును నేను శుభమూర్తి నృప
తనూజ ! 8

తే. రాద్రోము తృతీయ మల్ల సన్వేగగతిని ! మహా కురవాణాహంసం బాచరించు
వ్యసన మజ్జానులకె మోహవశేతి జెల్లు ! అదియు ని క్షుల్ల సంభవించంగ దగునె !

తే. దండకారణ్యవాసుల తాపసులను ! రక్షియెనరింప నిమింక రాక్షసులను
రణమున వధింతునంచును పత్రినననఘ ! నల్పియుంటివి యశాః ! యిహ్వాకుపేర !

తే. తరలి ఏతన్నిమిత్రమే దండకాఖ్య ! వనము విశుభ్రత మీ విటు వచ్చినావు
భ్రాతలక్ష్యుగుగాడ్చి కృవాణబాణ ! చాపధికుడవునై రామ సార్వభౌమ ! 11

తే. ప్రస్థితుని నిన్నుజూడ నీ ప్రతినజాడ ! మరియుత్పద్వృత్త మరయ నా మనమదేమొ
మిగుల చింతాకులంబగు మీ కదీ పని ! అగునె ని శ్చేయంబు హితంబు నంచు !

తే. హృదికి నా కేమొ నచ్చుటలేదు గాధ ! దండకారణ్య మీ విట్లు తరలుతలపు ;
కారణముచెప్పెదను దాని కనఘ యిపుడె ! వినుము నేజ్ఞాహేతువు వీరవర్య !

తే. అనఘ బాణధనుష్పాణివగుచునీవు ! భ్రాతతోకూడ వనుల దిమ్మరెడు వేళ !
వనచరుల రాక్షసులజూచి బాణములను ! విడువకుందువె వారిపై వీర ! నీవు !

తే. ధరణి క్షత్రియునకుచెంతథను వ దున్న ! విను హుతాశనుచెంత యింకనములట్లు
తేజము బలంబు మిగుల నుత్తేజగతిని ! రేగు నాతనియంచు నరేంద్రచంద్ర !

తే. మున్నొకళ్లు మహాబాహు ! మునివరుండు ! సత్యవాక్ శుచి తపసి ఈజగతినుండె
వినుము వనమున రతమ్మగ ద్విజమునందు ! పుణ్య మాశ్రమమునయందు పుణ్య
మూర్తి ! 16

తే. అతని తపమున కనఘ విఘ్నంబొనర్ప ! ఆ శచీపతి యిందు డయ్యవసరమున
కపటభటరూపధారియు ఖడ్గపాణి ! యగుచు జొచ్చెను వేగ నయ్యాశ్రమంబు !

తే. అచట తపము నొనర్చెడి యా మునీంద్ర ! నెలపుజేరి యిదే దీని నీదుచెంత !
దాచియుంచుము నే వచ్చు దనుకయనుచు ! నిశిత మాఖడ్గమటబెట్టి నిలువకరిగె

తే. శత్రు మటువెట్టి యింద్రుండు చనిన వెనుక ! న్యాసరక్షణతత్పరుండై తపస్వి
తనదుమాటను కాపాడుకొనెడికొరకు ! తిరుగుచునెయెందు కత్తి సేమరకయుండె !

- తే. పంక్తమంపల్లకై బోవు పల్లనైన | కత్తి తనవెంట మిగుల జాగ్రత్త గాను
కొంచుపోవకపోవడా యంచుతుండు | న్యాసరక్షణ తత్పరన్యాయబుద్ధి || 20
- తే. నిత్యమును శత్రు మార ముసిందుగ్గటలు | వెంట ధరియించుడు క్రమేణ ఋషి
మనంబు
కాద్రీతన్దాల్చె కడుచుకట్టవముగాగ | తపముపైనుండి బుద్ధియు తలగిపోయె || 21
- తే. అంత కాదాభిరతమతి యా తపస్వి | అతిప్రమత్తుండు ధర్మకర్మితుడు నౌచు
శత్రుసంహార మద్దాన చనియె నౌగనరకమున కా ముసిందుగ్గిండు సరవరేణ్య || 22
- తే. ఇటుల నొప్పు పురావృత్త మిలను దేవ | శత్రుసంయోగమునగల్గు చాలచెడుగు
శత్రుసంయోగమనగ యీ జగతిలోన | అగ్నిసంయోగమేయందు ప్రాజ్ఞులెందు ||
- తే. దేవ! బహుమానమున స్నేహభావమునను | జ్ఞాపకము సేతు నీకింతే భూపవర్య
నిన్ను శిక్షించుటనగాదు సన్నతాత్మ | ధర్మమునుదిద్ద నేనెంతదాన నీకు || 24
- తే. పూని నీ విట్లు కార్ముక పాణివగుచు | వైరమదిలేనిబుద్ధి యీ వడువుగాగ
రాక్షసుల దండకాశ్రిత వ్రాతములను | హతమొనర్పగ నెపుడు కార్యంబుగాదు || 25
- తే. ఇలను నపరాధమదిలేక యెవరిగాని | జంపు తలపది గిట్టడు స్వామినాకు
వీరులగు క్షత్రియులకు పృథ్వితలాన | ఆర్తరక్షయెయగును కర్తవ్య మింతే || 26
- తే. వీరులగు క్షత్రియులకు నీ విపినములను | దిరుగువారికి నార్తుల దీనజనుల
రక్షయొనరించుటొక్కటే రామచంద్ర | కార్యమగు వారి ధనురాదికములకెందు ||
- తే. శత్రుమదియేడ? వనమేడ? ఖాత్రమేడ? | మరియుతపమేడ? యివి పరస్పరవిరుద్ధ
కృత్యములుదేవ! మనకిప్పు డిచటనుంట | ఈ తపోవనధర్మమే కృత్యమగును || 28
- తే. శత్రుసేవనమున దేవ! జనులకెందు | బుద్ధికలుషితమగుట ప్రసిద్ధిగాన
ఉడుగుమిచ్చట; మరల అయోధ్య కేగి | క్షత్రధర్మంబు నట దాల్చుపాత్రమగును
- తే. అక్షయంబగు పీఠి మహత్తరంబు | అత్తకైకకు మామ కా దశరథునకు
పృథ్విరాజ్యము పూర్తి పరిత్యజించి నిరత మీ విట్లు మునివృత్తి దిరుగుదేని || 29
- తే. ధర్మమున సర్థ మధికంబు ధర జనించు | ధర్మమున నుద్భవించు పో తద్దసుఖము
ధర్మమున సర్వ మనఘ పొందంగవచ్చు | ధర్మసారము జగ మిది ధర్మవీర || 30

తే. కడు ప్రయత్నాన నియమాల నొడల నెప్పుడు, షేతిని నయ్యైవిధాల కృశింపజేసి
నిపుణులగువారు ధర్మంబు నిజము గంచుచు సుఖముననుభవించగారాదు సుఖము
నెప్పుడు|| 31

తే. నిత్యమును సామ్య శుచిమతి నెగడుచుండి, ఈతపోధాతి ధర్మంబు నీ వొనర్చు
సర్వమిది నీకు విదితంబ సార్వభౌమ! వరద! ప్రేలోక్యములతత్వమెరుగుదీవు|| 32

తే. ప్రభుడ! స్త్రీచాపలంబున వదరి తేమొ! ధర్మ మది నీకు జెప్ప సమర్థుడెవడు
తవిలి బుద్ధివిచారించి తమ్ముతోడ, ఏది రుచియించు నేయు మదే మహాత్మ! 33

9 వ సర్గ సమాప్తి (250)

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మూసికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

పదియవ సర్గ - (23)

శీతయాత్రాశుభరాముని సమాధానము

తే. భర్తృభక్తిని వై దేహి వాక్యములుల | పలుకగా విని రాముండు ప్రభువరుండు
ధర్మమున సుస్థిరుండు తత్పత్నితోడ | పలికె ప్రత్యుత్తరం బిట్లు పలుతరంబు || 1

తే. హేతము జెప్పితి నీవు మహాతనూజ | సప్తశమ త్వదీయకులమున కిదియు దేవి
నిజము సదృశము నీదగు సిగ్ధతకును | పరమధర్మజ్ఞ! జానకీ! పలుకు నీది || 2

తే. ఏమి గల దింక నే జెప్ప నిచట దేవి! | నీవు జెప్పితి గాదె యా నిఖిల మిపుడె
ఆర్తశబ్దంబు లేకుండవలయు ననియె | క్షత్రియుడు దాల్చు చాపమం చనుప
మాంగి || 3

తే. ఆర్తు లీ దండకారణ్యమందునున్న | సంశితవ్రతు లీ మునుల్ స్వయమువచ్చి
మరి శరణ్యులు వారె ననె శరణమబలించొచ్చియున్నారు నీత! యోక్షోణిజాత || 4

తే. వినుము మూలఫలాశనుల్ మునులువీరు | ధర్మనిరతులు నీ వనధాత్రిబుఘులు
సుఖముగనలేకయున్నారు స్రుక్మి- కీతి | రాక్షసులకూరకర్ముల రాపిడులను || 5

తే. దేవి! యా సహమాంసోపజీవు లచట | రాక్షసులు భీమరూపులు లక్షలాది
భక్షణమొనర్చు మది మాటిమాటి కబలవనుల నానావిధవ్రతపరుల మునులు || 6

తే. ఇటుల భక్షింపబడునట్టి ఋషిగణమ్ము! దండకారణ్యవాసు లా దండిమునులు
'మమ్మురక్షింపు'మంచు దీనమ్ముగాను! వేడి రా ద్విజసత్తముల్ వెలది! నన్ను || 7

- తే. వారిసోటను వెడలిన పలుకు లిట్టి విని మంచున భక్తిమై మునుల వారి
చరణశుశ్రూషగావించి సరగ చూడు! పలికిని వారితో నిల్లు వెలది నేను! 8
- తే. 'ననుట మించుడు మునులార నాకు మునుల! సిద్ధగునునుం చెవిపూర్తిదృశులుమీరు
జగతి నాసేవలొందిగాదగిన ఋషులు! నన్నె పార్థివ విలువచ్చియున్నవాడు'!
- తే. ఏమి యొనరింతు నేవ మీ కిచట నంచు! ద్విజుల సన్నిధి నే జెప్ప వెలది వారు
జేరి యెల్లరు నీరీతి ఋషిగణమ్ము! చెప్పి రెంతయు నాలోడ చిత్తమెరియ! 10
- తే. రాక్షసులుమమ్ము దండకారణ్యమంచు! కామరూపులు వెక్కండ్రు రామ, రామ
మిగుల బాధించుచున్నారు మేరమీరి! దిక్కు మా కీవె రక్షింప, దీనబాప! 11
- తే. హోమకాలానవచ్చియు రామరామ! పర్వకాలానవచ్చియు ప్రభువరంధ
కరము భర్తించుచుందు! రాక్షసులు మమ్ము! అకట ముక్కులు లా పిశితాశనులును!
- తే. అసురబాధలకిట్టుల యలమటించి! దిక్కుగనలేక అల్లాడు దీనజనుల
మమ్ము తపసుల రక్షింప మహిని నీవె! పరమగతివి మహాత్మ దాశరథిరామ! 13
- తే. శక్తులమ మేము మా తపోశక్తివలన! ఈ నిశాచరులనెల్ల నెసగించంప
అయిన జేవ! చిరార్జితంబైన తపము! ఒల్లము వ్యయింప పనికి ఈచిల్లరకును! 14
- తే. తపము బహుదుశ్చరంబు నివ్యంబు రామ! విఘ్నములు వెక్కంకావునవృక్షదీని
వ్యయము సేయము వారిపై వదిలి యకట! చెరిగి వారెంత మమ్ముభక్షింపజైన!
- తే. దండకారణ్య వాసు లుద్దండు లట్లు! రాక్షసులు మమ్ము పీడింతు రామచంద్ర
ఇంక తమ్మునిగూడి మమ్మివె బోవు! వనిని మా కీవె నాధుండ వినకులుండు!
- తే. వారి వచనంబులన్ విని వారిజాతీ! ఎల్లవిధముల వారి రక్షింతునంచు
ఋషుల కా దండకారణ్య నిలయుల కొగి! ప్రతినజేసితి జానకీ ప్రధితముగను! 17
- తే. ప్రతిన నటుజేసి ఋషుల కా ప్రధితుకులను! నాదుబొందిని నింక ప్రాణంబులుండ
దాని కిక యన్యధాసేయ బూనజాల! సత్యమేగాదె యిష్టమ్ము సతము నాకు! 18
- తే. జీవితంబైనవిడుతు నిశ్చింతముగను! కాంత నిన్నైనవిడుతు లక్ష్మణునినైన
విడువ జేసినప్రతిన యేయిడుమగాని! మరి విశేషించి బాహ్మణవరుల గురిచి!
- తే. కాన, యిక నా కవశ్యంబు కార్యమబల! మునులపరిపాలనమొనర్చు పని ధరిత్రి
అడుగకున్నను నాకు కార్యంబ యిది! ఇక ప్రతిజ్ఞనొనర్చిన నేమి సెప్ప! 20

తే. నీచి. నాయకము పరచు నైహమునను మరెయ సౌహార్దమున నిన్లు పలికి తీవు
విగుల పరిపూర్ణింపితి మెలచిమిన్న! భృతి నసెవ్వల తెవరు భోగింపరిన్లు॥ 21

తే. నమ్మిత మీ మాట నీచు: వంశమున కెబలమరియ, ననురూపమగు నీకు నున్దీనువిద
దేవి, సహభర్తృచారికి పేవు నాకు! ప్రాణములకంటెనధికురాలవు సుకేకే! 22

తే. ఇటువచించి మహాత్ము జా యినకులుండు! ప్రియకు సీతకు మిథిలపృష్ఠేశ్వరసుతకు
లక్ష్మణునిగూడీ మా భనుర్భరుడు జనియెరమ్యములత త్తవావనవ్రాతమాలకు॥ 23

10 వ స్క సమాప్తి (278)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామానుజము

అరణ్య కొండము

పదునొకండవ సర్గ - (94)

అనేక కథలు చెప్పుచు, మహారణ్యము గుండపోవుచు, అనేక అగ్రమాలలో అనేక కాలము
లుండుచు, సీతారామలక్ష్మణులు పడేండ్లుగడపుట-పీమ్మట అగస్త్యాశ్రమమునకు చేరుట.

తే. ముందు నడచెను చెలగి రాముండు వడిగ, మధ్య సీత సుమధ్యమ మరియునడచె
వెనుకవైపున కరమున విల్లుబూని లక్ష్మణుడు నక్షత్రము త్తత క్రమత నడచె॥ 1

తే. చూచు చందందు వివిధవృక్షోఘములను! కాననంబుల పర్వతశానువులను
రహిని నానానదీరమృగములను! చనిరి వారలు రామలక్ష్మణులు ఘనులు॥ 2

ఉ. సారస, చక్రవాక, బక సంఘనదీపులి నోర్వరాళులన్
కైరవసీరజాతఖగ కాండ విశాల సరోవరంబులన్
ధారుణి యూధబద్ధపృషతంబుల, శాతవిషాణఘోరసం
చారవరాహమాహిషగణంబుల, నేర్పుల వృక్షవైరులన్॥ 34

ఉ. చూచుచు దూరమేగి దివిసూర్యుడు వేలెడిపల్లవారలున్
జూచిరి రమ్యమొక్కకొలనున్ భువి యోజనవిస్తృతంబునున్
పూచిన పద్మపుష్కరసమూహములన్ గజయూధపంబులన్
వీచుల హంససారసవినిద్రకదంబ రవాకులంబునున్॥ 56

తే. లలితము పసన్నసలిల మా కొలను నుండి! గీతవాదిత్రనిర్ఘోష మాతతంబు
వినగవచ్చెను వీనుల విందుగాగ! కానబడ రెవ్వ రహోచ్చట కన్నుగవకు॥ 7

తే. అంత కౌతూహలముబట్ట స్వాంతమందు! రాముడు మహాబలుండల్ల లక్ష్మణుడును
మునిని 'ధర్మభ్రతం'నాము పూజ్యతముని! జేరి యడుగంగ జొచ్చి రా చిత్ర
మెరుగ॥ 8

తే. పృథివి నత్యద్భుతం బిష్ వింత యేమొ! అహహకౌతూహలంబు మహత్తరంబు
పుట్టె మాకెల్లరకు దీని మహిమ వినగ! ఏమిది! వచింపు మాకుమునీంద్రచంద్ర॥

తే. చెప్పడగునేని విప్! మా కొప్పినముగ! మరియు కాదేని యతిగుహ్య మురుగు
ణాభ్య
లెస్స జెప్పుమ ప్రభుజ యారీతి నిచట! వినబడగవచ్చు గీతంబు వింతయేమొ॥

తే. రాఘవుం డిట్టు లకుగ ధర్మాత్ముడతడు! మునివరుం డప్పు చెప్పంగబూనె నెలమి
త తస్సరఃప్రభవంబు కృత్స్నంబు మదికి! నింపుగూర్పంగ భానుకులేశ్వరులకు॥ 10

తే. ఇదియు పంచాష్టరోనామ మెనగుకొలను! పృథుతటాకము సార్వకాలికమువత్స
నిర్జితం బిది "మాండకర్ణి"యు ననంగ! ధరణి వెలసిన మునిచేత తపము చేత॥ 11

తే. 'మాండకర్ణి' మహాముని మహితు డతడు! తపము తీవ్రంబు జేసె నిద్రరణి, రామ
వాయుభక్షిడు సలిలసంవాసి యగుచు! పూని దశవర్ష నాహస్రముల్ మహాత్మ్య॥

తే. అంత దేవతలెల్ల రత్యంతముగను! ప్రవృథితులైరి సాగ్నిహోత్రాదులార
ఉలికి వారు పరస్పరం బొకట గూడి! చెప్పకొని రిట్లు తమలోన చింతలెడల॥ 13

తే. 'తలప మనలోని యెవరియోస్థాన మితడు! గైకొనగగోరి సలుపునీ ఘనతపంబు'
అనుచు సంవిగ్నమతులరై యుఖలసురలు! తలచి రొక్క యుపాయంబు తపము
జెరుప॥ 14

తే. మునికి నట్లు తపోవిఘ్నమును బానర్ప! ప్రధిత పంచప్రధానాప్సరసల నపుడు
వింత విద్యుచ్ఛలిత దేహకాంతివారి! బంపి రటకు నియోగించి వడిగ సురలు॥ 15

తే. అనఘు దృష్టిపరావరు మునివరేణ్య! అప్సరస లెట్టులో యేమొ యాచరించి
మదనవశ్యత్వమొందంచి రదను నెరిగి! సురల కార్యంబు సిద్ధించుకొరకు రామ॥

తే. అప్సరస లైదుగురును వారంత మునికి! పత్నులైరి మునీంద్రుడున్ వారి కపుడు
ఈ తటాకంబులోన నిర్మించెగృహము! ప్రీతి నంతర్హితంబుగా కీడ్డగూడ॥ 17

తే. అస్పరసలైదుగురును వా రట్టిరీతి! గృహములోపల హాయి వసింపుచుండి
అల తపోయోగమున యశావసంబు దాల్చి! చెల్లొడి ముసింకు! రమియింప
జేయుచుండు! 18

తే. అటుల కీడింపుచుండెడి యస్పరసల! నీతత్వంబు భూషణోన్మిశ్రితంబు
మరియు నాదిత్రనిస్సవనం బదియె రామ! వినబడు మనోహరంబుగా వీను గవళు!

తే. ఔర యాశ్చర్య మిది యంచు నా ముసింకు! భావితాత్మని వచనంబు ధాను
కలుగు
రాఘవుండు మహాయశుండోఘబలుడు! హృదిని గ్రహించె; నటులె సామిత్రి
యెంచె! 20

తే. ఇటుల కథలను చెప్పుకొం చేగుచుండి! వితత మాశ్రమమండలం బతడు గాంచె
క్షితిని కశచీరసంపరిక్షీప్తమద్ది! బాహ్యహా లక్ష్మీ సంపీప్తమార యద్ది! 21

తే. సాధ్వీ నై దేహితోడ లక్ష్మణునితోడ! మహితగతిజొచ్చి యాశ్రమమండలంబు
మునుల నెల్లరచే పూజ లొనర గొనుచు! నుండె రాముండు కీర్తిగుణోత్తరుండు!

తే. మహిని శ్రీమంత మాశ్రమ మండలమున! నటమహాష్టల పూజలనందుకొనుచు
సుఖముగ వసింపుచుండి యా సూర్యకులుడు! నీతయును లక్ష్మణుడు వెంట
చెలిగి రాగ! 23

తే. ఏగె నయ్యాశ్రమాల కా ఋషిజనాల! బాధలను మాన్ప రాముడా ప్రభు
వరుండు
మరలమరలను నెన్నియో మార్లుగాగ! నభయమొసగుచు విభుడు మహాశ్రు
విదుడు! 24

తే. ఒకట పరిదశమాసంబు లొకట యేడు! నొకట మూణ్ణెల్లు నాలెల్లునొకటనైదు
నారు నేడును నెన్నిదియైన నెలలు! నొకట మాసాధికంబు నింకొకట మరియు
నర్థమాసాధికం బుండె హాయి విభుడు!

ఆ. వె. మునుల యాశ్రమాల వని నట్లు వసియించి
యానుకూల్యమునను హాయి గాను
రామచంద్రు డుర్వి రమియింపుచుండగా
నిట్టె గడచిపోయె నేండ్లు పదియు! 27

తే. ఆశ్రమంబుల నన్నింటి నలుల జుట్టి! నీతతోగూడ రాముండు శ్రీచెలంగ
మరల వచ్చెను పరమధర్మజ్ఞు డతడు! మునివరు సుతీక్ష్ణ నాశ్రమంబునకువిభుడు!

తే. ఆత డయ్యాశ్రమంబున కటలు జేరి మునుల పూజల నెలమిమై గొనుచు విభుడు
రామచంద్రుఁ డరించునుం డామహాత్ముఁ డటనెవసియించె కొంతకాలంబువనిని॥

తే. ఆశ్రమంబున నటు లుండి యా విభుండు! వినయమున నొక్కనాడు తన్నుని
నరేణ్దు

ఘను సుతీర్ణుని జేరి యా యినకులుండు! రాఘవుం డిట్టులజీ నెనాప్రవిమలాత్ము॥

తే. ఈ యరణ్యానభగవానుఁ డాయగ స్తుఁడనఘ! వసియించు మునివరుండనుచు నేను
వినుచునుంటిని వారువారుచు నతంబు చెప్పుకొనునట్టిమాటలచొప్పుబట్టి॥ 31

తే. అటవి యయ్యది గొప్పదియైనకతన! తెలియకున్నది మరి యాప్రదేశమెదియొ
ధీమహితు డా మహర్షిడై పృథ్వివెలయు! పుణ్య మాశ్రమపద మెందు మునివ!
కలదు? 32

తే. నీప్రసాదాన సీతయు నేచు నితడు! తమ్ముడును గూడి యా యగస్త్యాశ్రమంబు
జూడబోయి ముసీంద్రుని శుభదచరణ! జలజములకును మొక్కిరిగి దలతుమనఘ॥

తే. ధరము మునివరు నాతనిదరినినేనె! స్వయము శుశ్రూష యొనరింపవలయునంచు
గొప్పది మనోరథంబు నా కెప్పు డెడద! వర్తిలుచునుండు నిద్ది యనశ్యమనఘ॥

తే. అనుచు రాముండు ధర్మాత్ము డనగ వినుచు! ముని సుతీర్ణుండు పీఠుడై యినకు
లేశు

దశరథాత్మజుతోడ దా విశదభంగి! పలికె ప్రత్యుత్తరం బిట్లు లలితఘణితి॥ 33

తే. నేనె నీవింక లక్ష్మణు నీదునతిని! సీత గొనుచు నగస్త్యుని చెంతకరుగు
మనుచు రాఘవ నీకు చెప్పంగవలయు! ననుచు దలపోయుచుంటిని మనమునందు॥

తే. భాగ్యవశమున నీవె యీ మాట నిపుడు! నన్ను స్వయముగ నడిగితి వన్నరామ
ఇంక జెప్పెద విను మా మునీశ్వరుండు! ఘనుడగస్త్యుండు వసియించుననపదంబు

తే. దక్షిణంబుగ నడవి నీదారి బట్టి! ఇటకు నాల్గొమడలదూరమేగ పిదప
ప్రథితమా యగస్త్యభ్రాతురాశ్రమంబు! కాంతివంతము నీ కది కానవచ్చు॥ 34

తే. అట స్థలప్రాయమైన వనాంతరమున! రామ! బహుపుష్పఫలముల రమ్యమగుచు
ధరణి నానాశకునినాదితంబు నగుచు! పిప్పలీవనశోభల నొప్పు నద్ది॥ 35

తే. కొలనులు ప్రసన్నసలిలముల్ వెలయు నచట! శివజలంబులు వివిధముల్ శ్రీచెలంగు
హంసకారండవాఙ్మయై సతంబు! చక్రవాకోపశోభితంబై తనర్చు॥ 40

- తే. అచట నొక్కాత్మియుండి జేరలి యుమసివడి వనపండపార్వ్వంబు బాటబట్టి
యామ్యదిశగను యోజనం బహు నచటః ఘనమగస్త్యశ్రమసదంబుగానవచ్చు
- తే. పృథివి రమణీయ మా వనోద్దేశకుంబు బహుశవాదవసంపృతోర్వరను నచట
హాయి నికొగొడి కమియింప గలదు సీతః లక్ష్మణుండును నానందలహరి జేలు
- తే. రమ్య మట్టి వనోద్దేశకంగమందు బహుశవాదవసంకులంబందు రామ
ముషి యగస్త్యుని నొడ గొరెడవయేని ఇచ్చె నీవు బయద్దేరు మిథ్యచరితః 44
- తే. ముని సుతీక్ష్ణుని వచనముల్ విని విశుండు తమ్ముతోగొడ మునికడ్డె పండమిడుచు
సానుజండయి సీతతో నపుడె తరలె రామచంద్రుని భూమి కరుగ 45
- తే. చూచు చందందు వనముల చూడ్కులలర రమ్యపర్వతముల స్తభరంజితముల
పుడమి మార్గవశానుగంబులను నదుల మరి సరస్సుల పుష్కరభరితములను 46
- తే. అల సుతీక్ష్ణుండు జెప్పిన యట్టిపథినె సుఖముగా వాచు చనిచని సూర్యకులులు
చేర నొక్కట పరమసంహృష్టహృదయ రామవిభుశిల్లు పలికెదా లక్ష్మణునకు 47
- తే. ఇదియె యాశ్రమపద మామునీశ్వరునిది నిశ్చయం నామహాత్మునిలయమిదియె
కానవచ్చును నా యగస్త్యానుజండు పుణ్యకర్ముండు నివసించు పుణ్యభూమి
- తే. గురుతు లెయ్యవి ముని సుతీక్ష్ణుండు జెలికె ఈవనంబున కవియె గాన్పించుపథిని
సన్నతంబులు తరులు సాహస్రములుగ పుష్పభారాన శలభారమునను వంగి
- తే. పండనారిన పిప్పలీఫలసుగంధ మిదియె కలుకోవయంబు వీతెంచు చూడు
అల్లదే పవనోక్షిప్తమగుచు వడిగ ఈవనంబున మనకు హాయిని నొసంగె 50
- తే. అచ్చటచ్చట గాన్పించు నవిగోకనుము జగతి పేర్చిన కాష్టసంచయములనఘ
మరియు దర్భలువై డూర్యవర్చనములు కోసినవి దోచు పథి నవేక్రొత్తలుగను
- తే. అదియెవనమధ్యమందుకృష్ణాభ్రశిఖర మనగనవచ్చుచూడుఘామాగ్రహార
ఆశ్రమస్థంబు త త్పావకంబునుండి ప్రాకు దివి కది లక్ష్మణా పారజూడు 52
- తే. భువి వివిక్తంబు లల తీర్థములను ద్విజులు సానమెనరించి యటనటస్వయము
తామె
- కోసిదెచ్చిన పూలతో వాసిమీరః శ్రీతి పుష్పపహారంబు లిడుదు రరుగ 53
- తే. త త్సుతీక్ష్ణుని వచనంబు తలచిపోల్చి ఆ యగస్త్యునితమ్మునిదై నయట్టి
యాశ్రమం బిద్దియె యంచుననఘ నాకు దోచుచున్నది లక్ష్మణాధిపమి దేను

- తే. కడుగుననుంచి మృత్యువేతపడి యన్ను! లోకహితకామ్యబుద్ధి నుల్లోకయశుడు
పుణ్యకర్మములు జేసెనీ భూమిలోన! వానయోగ్యంబుగాగ ఈ యామ్యుడెకను॥
- తే. ఇకబనేక! 'వాతాపి' 'యిల్లులండు'! నాగ క్రూరులు రాక్షసు లధికబలులు
శ్రావ్హణులు భ్రాతలు పంచకలును! చెల్లగవసియింపుచుండి రీక్షితినివత్తు॥
- తే. భారణమొనర్చి శ్రావ్హణుడైనచూపు! ఇల్లులుండ జల్ల సంస్కృతం బెలమి బలికి
శ్రావ్హణునట్టిమొనెట్టి శ్రావ్హణులను! పిల్లు నాతడు మిగుల నిర్భయుడు వత్తు॥
- తే. మేమియోచునె తమ్ముని మొలక కన్న! పట్టుకొనినచ్చి చక్క పక్వంబొనర్చి
శ్రావ్హణులను విధిని దా శ్రావ్హణులకు! చక్క భోజనమిడుచుండు రక్కసుండు॥
- తే. విప్రు లట్లుల భుజియించి విశ్రమింప! ఇల్లులుండ కార 'వాతాపి యింకరమ్ము'
వెలికి నచుచును సేదెలుంగల సెలంగ! పిలుచు త ద్విప్రగర్భస్థులువ తమ్ము॥
- తే. అన్నవచనంబులవినినంత మాత్ర! యసుర వాతాపి మేకనా యరచుకొనుచు
చెల్లగ విప్రులదేహముల్ చీల్చుకొనుచు! నచ్చు బయటికి విప్రగర్భములనుండి॥
- తే. శ్రావ్హణులు నిత్యమిల్లు సహస్రసంఖ్య! మొత్త మిప్పటి కెందరో మిత్రినోట
బడి వినాశంబు నొంది కి వనమునందు! కామరూపుల పలభుక్తుల కతన॥ 61
- తే. అప్పు డమరు లగస్త్య మహర్షి జేరి! ప్రార్థనముసేయ మునియు నిల్వలునిపిలుపు
నొవ్వుకొనిపోయి, శ్రాద్ధమం గొనర మెక్కి! జన్మ మొనరించుకొని చంచె చెనటి
యసురు॥ 62
- తే. 'తృప్తివడసితె'యంచు పృచ్చించి పిదప! మునికి హస్తోదకంబిచ్చిమునుపటటుల
'తమ్ముడా! రమ్మువెలికి వాతాపి'యంచు! పిలిచె తమ్ముని నొరయిల్వలుడువడిగ॥
- తే. అటుల తమ్ముని బిలుచు నా యసురు క్రూరు! విప్రభూతుని నిల్వలు వీక్షజేసి
నవ్వుచు మహర్షి ధీమతుం డిద్విధంబు! పలికె నప్పు డగస్త్య డా తులువతోడ॥
- తే. వెడలిరా శక్తియేది నా కడుపులోన! చక్కజీర్ణించినట్టి రాక్షసున కింక
వినుము నీ తమ్ము డా మేషవేషుడోయి! యరిగె యమసాదనంబున కతిథిగాగ॥ 66
- తే. అటుల తమ్మునిచాపు నక్కటవచించు! ఋషివరుని వాక్యము విని ఇల్లులుండ
కోరమువ నా ముసేందుని కుగ్మిచ్చుచంప! నురికెమీదికి తన్ని శాచరుడువడిగ॥
- తే. అ మునిశ్రేష్ఠుడై దా నటుల నురికి! దీప్తతేజుని మునివరు ఋషికులేందు
ననలకల్పంబులైన యా యక్షియుగళి! నిలువునిర్దగ్గుడై యహో నిధనమొందె॥

తే. వినుము వివాసకంఠ యే మునివసుండు | కర్మ ముక్త్యుత మిద్దే దా గడగిజేసె
అట్టి మునివసుభ్రాతాపి యాశ్రమంబు | శివజలతటాక వనశోభ సెలగునిన్ది || 68

తే. చెప్పుకొనుచిట్టు లెన్నియో గొప్పకథల | వనిని జనుచుండ రాముండుభాత్రతోడ
సూర్యుడ ప్రంగతుడయ్యె ఊచోపైకి | సాంధ్యకాలంబు నప్పుడే సరగవచ్చె || 69

తే. భక్తి సంధ్యచుపాసించి పశ్చిమంబు | మరి యథావిధి యింక లక్ష్మణునిగూడి
చొచ్చె నాశ్రమపడము నాచూర్యకులుడు | మొక్కిరిమరియును తమ్ముతో మ్రొగి
మునికి || 70

తే. లెస్స పూజలనంది ముసింద్రు వలన | ఆత డొసగిన మూలఫలాదికముల
నారగించి మహాజతోహయిమీర | రాఘవండుండె నా యొక్కరాత్రియచట ||

తే. హాయి నా రాత్రి యబ్బులగడచిపోయి | విమలమై సూర్యమండలం బిలకు పోవ
మునియగస్త్తుని తమ్మురాముండుజేరి | సెలవునడిగెను వడిగ దక్షిణము జనగ ||

తే. మునిప! యభివాద మిదియె నీ కనుపమాన! | సుఖముగానుంటి మీరాత్రి ఊచో
నిచట

సెలవొసంగుము పోయివచ్చెదము దేవ! గురుని నీయగ్రజునిజూడ గుణగణాభ్య ||

తే. పోయి రమ్మంచుప్రీతి నామునియు ననగ | వెడలెరఘునందనుండునయ్యడవిదారి
మరి సుతీక్ష్ణంబుజెప్పిన మార్గమంటి | వనములను జూచుకొంచు నాయినకులుండు

నీ. నీవారములవేల నీవాల, తినిశాల | మంజులతాళాల వంజుళాల
తిందుక, చిరిబిల్బ బృందాల, బిల్వాల, | పనస, మధూకాల భావుకాల
పుష్పితాగ్రలతైక పుంజాలవేవేల | పోరి, వేష్టితాల, బల్ పుష్పితాల
కరికరమృదితాల, కపికులజుష్టాల | అల మత్రిశతశాండజారవాల ||

తే. చండ్రవృక్షాల, మామిళ్ల సాలతరుల | బహుళకాంతారపాదపావళులనెన్న
నూర్లసంఖ్యల జూచె మనోహరాల | తోవ నెల్లెడ లీల నా ద్యుమణికులుడు || 77

తే. అంత తనచెంతనున్న యా యనుజతోడ | పోడ రాముండు రాజీవలోచనుండు
పలికె వెన్నెంటవచ్చు నా ప్రబలుతోడ | లక్ష్మణునితోడ లక్ష్మీవర్ధనునితోడ ||

తే. స్నిగ్ధపత్రంబులై యవే చెల్లువోచు | తొంతగతితోచు మృగపక్షిసంతతులును
నాతిదూరంబ యనితోచు నామహర్షి | భావితాత్మనియాశ్రమంబనఘయిటకు ||

తే. స్వీయకర్మలలోకాల ఋషి యెవండు! వినుతివడసె నగస్త్యుడకా కేరననకు
అతని యాశ్రమపవనుడే యల్లనోచు! పథి పరిశ్రాంతుల శ్రమంబు గావనోపు॥

తే. వాఙ్మహిమామౌనవనంబు పూజ్యతమము! చీరమాలాపరిష్కృతంబై రహించు
ఎల్లెడ ప్రశాంతమ్మగయూధతల్లజయుల! దనరు నానాశకునినాదితలబు నగుచు॥

తే. అతని యాశ్రమ పవనివి క్షీతిని నెవని ! నత్ప్రభావంబుకతన రాక్షసులు బెదరి
దెసను నక్షీణమునువీడి జేడెల్లు! చూతుకేగాని భోగింప నిరవగనరు॥ 82

తే. ఎత్తరినినుండి ది క్కించి ఋషినరుండు! పుణ్యకర్మండు వక్షీణంబునకువచ్చె!
అత్తరినినుండి నిచ్చెరులై చరింతురజనిచరులు ప్రశాంతులై ప్రతిభ నుడిగి॥ 83

తే. వినుము భగవంతు డా మునికేర దిక్కు! వక్షీణం బిది ధరణి ప్రదక్షిణమును
ప్రధితమును నయ్యెముల్లోకవారములను! ప్రబలక్రూరాత్ములకును దుష్టక్షమయ్యె॥

తే. భాస్కరుపధంబునక్షగింపంగనెంచు! పర్వతేంద్రంబు వింధ్య మెవ్వని యాజ్ఞ
వాలనమొనర్ప భక్తిమై వంగియటలై! పెరుగకుండెనో యట్టియాముషివరేణ్యు॥

తే. ఆశ్రమం బిదివిను త్రిలోకాభులందు! ఘనుడు విశ్రుతకర్మ డగస్త్యు డట్లు
యా చిరంజీవి శ్రీమంతు డలవసించు! తా విది వినీతజనసేవితంబు నత్స॥ 86

తే. ఇతడు లోకార్చితండు సంతతముసుజన! హితరతుండును, సాధు వల్లతని మనము
చేరి కొలిచిన మనకెన్నో శ్రేయములను! గూర్పగలశీతడుభువంబుగుణగణాధ్య॥

తే. కాన వనవాసకేషంబు కాలమింక! ఘను నగస్త్యుని నీ మహామునిని నిలనె
కోరి యారాధనమొనర్చుకొంచుసౌమ్య! ప్రభవసింఛెద లక్ష్యణాప్రభుకుమార॥

తే. అచట సిద్ధులు గంధర్వు లమరవరులు! పరమముఖులును సతతంబు భక్తిమీర
ముని యగస్త్యుని సేవించుకొనుచునుందు! నియమితాహార పరు జతేంద్రియు
మహాత్ము॥ 89

తే. అట మృషావాది జీవింపననువుగాదు! శకుడు క్రూరుండు జడుడు నృశంసుడింక
కామవృత్తుండు బ్రతుక రక్కడ డక్షణంబు! మహిమ యా ముని డట్టిది బహుళ
మహాహ॥ 90

తే. అచట నమరులు పతగులు యక్షతతులు! నాలుగును ధర్మమారాధనంబుసతము
నలుపుకొంచును నివసించు రలఘులీల! నియమితాహారలగుచు నిర్విద్రులగుచు॥

తే. అచట సిద్ధులు పరమస్థు లల మహాత్ముఁ | లెండో దేహముల్ వీడి సుందరముల
నవ్యదేహంబులన్ దాల్చి నాకమునకు | జనిరిరివిసన్నిభవిమానచయములెక్కి॥

తే. వినము యక్షత్వ మమరత్వమునుధరిల్లి | రాజ్యమును నిత్తు వివిధంబులల్ల సురలు
భక్తిమై యాశ్రమాననావనిని నచట | తమ్ము గొలిచెడి సకలభూతమ్ములకును |

తే. వచ్చితిమి యాశ్రమపదంబు సచ్చరిత్ర | పొమ్మ ముందుగ వీచోయి తమ్ముకుర
చెప్పము ఋషీంద్రుతోడ నే నీతతోడ | ఇటకువచ్చివసంగతి నుటజమునను॥ 94

11 వ స్క సమాప్తి - (372)

తైత్తిరియోగము

మహాసికంద రామాయణము

అరణ్యకాండము

పన్నెండవ సర్గ - (37)

ఆగస్త్యశ్రీమదుపనితానామాయ్యుజులకు భువన స్వాగతము - ఆగస్త్యుఁ డామునకు అక్షయ
బాణకూడిని చాపాశివనాయకముల నిచ్చుట.

తే. పరభ్రాతృవేదించి మాశ్రమపరిమళము సునముఁ ప్రభుఁడు లక్ష్మణుడారాఘవానుజుండు
ఋషి యగస్త్యుని కిష్యునిచేర నదిగి నాకృతి మిరువలె సతనితోవాక్యవిదుడు॥

తే. రాజు దశరథనాముండు పూజ్యుడవుడు! జ్యేష్ఠుడాతనిపుత్రుఁ డహీనబలుఁడు
రాము డీబవచ్చె మునిని దర్శనము సేయ! భార్యతోగూడ సీత యావత్తితోడ॥

తే. లక్ష్మణుండనుపేరివాడను హేతుండ! అతని తమ్ముండ భక్తుండ అతని కింక
నిత్య మనుకూలుడను, వార్త నిఖలమిట్ట! వినియెయందువు సేవునుమునికుమార॥

తే. అట్టి మేముల్ల మాతండ్రిమాడ్చి జేసి ననము నత్యుగ్రమిది చొచ్చివచ్చినాము
చూడ నిచ్చింతు మెల్లర మీడితాభు! ఋషిని భగవంతు; నిక నివేదింపుమరిగి॥

తే. అల్ల నాలక్ష్యోగ్యువాక్యముల వించు! వేగమె తపోధనుండు తదృషిసుతుండు
సరియె యంచును మిరియిగ్నశరణ మవుడ! చొచ్చిపోయెనివేదంపమెచ్చిబూషికి

తే. సమృత్తుడగస్త్యునకుగూర్చుభాతుడతడు! గూర్చు మటుచొచ్చితపమునదుప్రపథు
నా నునిశ్రేష్ఠు గని మొక్క రామురాక! లక్ష్మణుడుజెప్పిన ట్టిల్లు రమణజెప్పె!

తే. పుత్రు! లల్లదె దశరథభూమిపతికి! రామలక్ష్మణు లిదె మన యాశ్రమంబు
నచ్చినారలు దేవ! యు ప్రిభునిరాము! పత్నితోగూడ సీత యా భార్యతోడ॥ 7

తే. అరిదమనులు శుశ్రూషాన్ మనః మిమ్ము! చూడవచ్చిరి వారలు సూర్యకలులు
ఇంక యవ్వలికార్యమే మిందుగలదు! చిత్ర మేక మీరె డేవ! వచింపవలయు!

తే. శిష్యుఁ డటడెన్నగా విని ఋషిచరుండు! రాము డటకు నలక్కఱుండై మహిజ
నీత్యంత మహాదాగ మహాతోడ! వచ్చెనంచు నెరింగి తా బలికె నిబుల! 9

తే. అహహ! ధాగ్యమువచ్చెనా! బహుశ్రమేన! కాంతునకిట్లు రాముండుగచగనను
డొర, మననార వేనుచు నతని రాతి! చిరకన్దగాడె కాంక్షించి కుములుచుంటి!

తే. పొమ్ము! సత్కృతులొయి రాహుండులేర! లక్ష్యగాంచునువేగ వారలను నిలుకు
తోడుం నిరమ్ము నాచెంత తోడ కింక! డొర! నెచేల మునునె తోడైరవైతి 11

తే. ముని మహాత్ముండు భర్తృజ్ఞు డనగ కిట్లు! శిష్యు నటవాదమొనరించి శిరమువంచి
అబులె డేవ! యనుచు నత్యంతభక్తి! పలికె నియతాంజలియునొచు లలితధోతి

తే. అంత శిష్యుండు నిష్ప్రాంతుడగుచు చుట్టెకరంబు గ్రాతుడొచు లక్ష్మినినిజాచి
'ఏడి శ్రీరాము డతడె దర్శింపవచ్చు! వచ్చి స్వయముగ ముని'నని భక్తిబలికె!

తే. అంత శిష్యునితోగూడ నరిగి వడిగ! ఆశ్రమద్వారమునుజేరి లక్కఱుండు
అల్ల కాకుత్స్థు రాము నా యవనిజాత! నీత జనకాత్మజునూపె ప్రీతి మునికి!

తే. ప్రశంసించు కిట్లు శిష్యుండు భక్తిమీర! ఋషియగన్యునివచనముల్ చెప్పుచెలమి
శీఘ్రమే సుకత్కృతిన్ ప్రవేశింపజేసె! ననఘ రాము సత్కారాహ్లాద్యాదితీ!

తే. నీతయును లక్కఱుడు వెంట చేరిరాగ! అల ప్రశాంతమృగాకీర్ణ మాశ్రమంబు
చూచు చందండునెల్లెడ చోద్యములను! వొచ్చెశ్రీరాము డాయగన్యునివదంబు!

ది. అట బ్రహ్మఃస్థాన మగ్నిస్థానంబు! ఇందుని స్థానంబు చంద్రస్థానంబు
అడె విష్ణుస్థానంబు నర్కు స్థానంబు! తత భగస్థానంబు భనదు స్థానంబు
ధాతవిధాతల స్థానముల్ మరియు! వాయువు స్థానంబు వసువుల స్థాన
మా మహాత్ము ననంతు నా నాగరాజు! స్థానంబు గాయత్రి జనని స్థానంబు
నరుణ మహాత్ము నా పాశహస్తనియు! స్థానంబు ధర్మని స్థానంబుకార్తి
కేయుని స్థాన మీక్షించుకొం చరిగి! వొచ్చెరాఘవు డగన్యుని యాశ్రమంబు!

తే. శిష్యుడెన్నతుడై యంత ఋషియవడిగ! వెడలివచ్చెకుటీరంబు నెలుపలికిని
దీప్తతేజుల మునిలముం దిలులవచ్చు! నామునీశ్వరు నీక్షించె రాముడెదుర! 21

- తే. ఇదిగొలక్కా! చూడీటు లెదురవచ్చు! బుషి యగస్త్వంకుభగవాను డెరిగి కొంటి
నితని నోదార్యమున తపోనిధిని నంచు! లక్ష్మీవర్ధను కనె యన్న లక్ష్మణునకు॥
- తే. సూర్యవర్చసు నా యగస్త్వనిగురించి! యామహాబాహు డిటుపల్కి రామవిభుడు
పటు పరంకపు డా ముని పాదయుగళి! పరమసంప్రీతిబట్టె నా తరణికులుడు॥ 24
- తే. అటుల ధర్మాత్ము డా రాము డవనిజాత! సీత వై దేహితోడ సంప్రీతిబాదల
తమ్ము లక్ష్మణుతోడ నా తపసికెరగి! నిలిచియుండె కరాంజలి లలిఘటించి॥ 25
- తే. మునియు కాకుత్స్థు నతిభవర్యునిగొనుచు! ఆసనోదకములను దా నర్చ లొసగి
కుశలసంప్రశ్నమున జేసి కూరుచుండు! మనుచువచియించెప్రీతి నయ్యర్కకులుని॥
- తే. అగ్నిహుతమొనరించి యర్హ్యంబాసంగి! అరి ప్రితిపూ జనలిపి యయ్యతిఘలకును
తద్ద ప్రీతి వానప్రస్థ ధర్మరీతి! భోజనంబిడె వారికా మునివరుండు॥ 27
- తే. అందరట్టుల నాసీనులై న పిదప! బుధుడు ధర్మజ్ఞు డా మునిపుంగవుండు
రాము నాసీను విదితధర్మజ్ఞు ననఘు! పాంజలినిజూచి పలికె నిట్లాతపస్వి॥ 28
- త. అగ్నివేల్చి, యర్హ్య మతిఘాతినడి పూజ! సల్పవలయు, నటుల సల్పకున్న
కూటసాక్షిరీతి కుడుచు స్వమాంసంబు! నిహపంబులందు నెట్టి తపసి॥ 29
- తే. రాజపు సమస్తలోకాల కో జనేశ! మరి మహాధుడవు ధర్మచరితుడవును
మాన్యుడవు పూజనీయుడ వన్నిగతుల! వచ్చి తీవు ప్రియాతిథివై మహాత్మా॥ 30
- తే. ఇటులబల్కుచు కలములపటుతరముల! మూలములపుష్పముల నన్యములను రాము
తనివి దీరగ పూజించి మునివరుండు! మరల నిటుపల్కెనొడగె నా గురుమరుండు॥
- తే. ఇదిగొ దివ్యంబు చాపంబు హేమరత్న! భూమితంబు సరవ్యాఘ్రమున్నుదీని
విశ్వకర్మయె నిర్మించె విభవయుక్తి! వైష్ణవంబు మహాద్ధనువర్య మిద్ది॥ 32
- తే. ఘన మమోఘము సూర్యసంకాశ మహాహ! చూడుము శరోత్తమంబిదినూర్య
వంశ్య
బ్రహ్మదత్తంబునాకు శ్రీరామచంద్ర! ఇత్తు నీ కిది కొను మిదే యిద్ధతేజ॥ 33
- తే. తూణు లక్షయసాయకోత్తుంగములను! కరము జ్వలియించు పావకు కరణికరకు
బాణముల పూర్ణముల నాకు మఘపుడిచ్చె! హేమభూషిత మసి యిచ్చెహైమ
మొరను॥ 34

తే. ఈ ధనువుచేతనే మున్ను నృపలలామ! ఆజని మహాసురుల విష్ణుఁడోజ చంపి
శ్రియము దీప్తంబుదేవతాబృండములకు! లలిచియిచ్చెను రాజ్యలక్ష్మీనికుమార॥

తే. త ధనువు నింక తూణముల్ త త్వరమును! మరియు త త్ఫణమును నిత్తుమాన
దుండ

కొనుము పీని జయంబు చేకొనగ రామ! వజ్రమును వజ్రాకరుడబ్బుపాభులలామ॥

తే. ఇటుల జెప్పి మహాతేజు డెలమికలిమి! త ద్వరాయుధములనెల్ల దాకరధికి
రామునకు నిచ్చి భగవాను డా ముసిందు॥ డా యగస్త్వం మరి యిట్టులనియె
వీరితి॥ 37

12 వ స్కంధ సమాప్తి - (409)

- తే. ఇటుల మనెనల్ల రాఘవం దీనకలుండు | సంయతాంజలియై ఋషిసత్తమునకు
దీప్తమలరూపాని మా వివృణుషీతి | హృదయం బిష్ణుపల్లె- వాక్యంబు విభుకు ||
- తే. ధన్యుక, అనుగృహీతుడ తాత! దైవి! నాదుగుణముల నా తమ్ము నాదు ధార్య
గుణములను సేవు పఠితుష్టే గనుట జేసి : వరద! మునిప్రంగవాకంటి భ్యవపనము!
- తే. ఇంక నా కేటడెల్లు మే యిరవునందు | ధృతిని యాశ్రమపనమునిర్మించుకొను
నిరచము సుఖంబుగా నసియింప గలనొ! అట్టిబహుకాచనంబు బహ్వాంబుపడము!
- తే. రాము పచనంబు నది విని యా మునిండు | డప్పు జొక్క-ముహూర్తంబుభ్యాన
గతిని
చూచి ధీమండు ధర్మాత్ముడాచతురుడు | ధీరతరవాక్య మిటుపల్లె- వివృదృష్టి!
- తే. ఇటుకు రెండామడలదూరమేగ నచట | తాత! బహుమూలవనభవోదక మొకండు
బహుమృగం బద్ది దేశంబు బరగుచుండు! పంచవట్టభివిశ్రుతి బహుళకాంతి! 13
- తే. అచటి కరిగి యందె యాశ్రమంబు నొనర్చి | సీతగూడి తమ్ము భ్యాతిగూడి
అట రమింపగలవు పటుతర పితృవాక్య | సరణి వాలనంబు సలుపుకొంచు! 14
- తే. సమయమెయ్యది దశరథత్మోవిభుండు | ధృతిని నొనరించె నీ కట్టి దీక్షలోన
గడచియేబోయెగా చాలకాలమనఘ | మిగతకాల మిడెంత నీ కగుచు గడుకు! 15
- తే. జగతి తీర్ణప్రతిజ్ఞంక వగుచు నింక | హాయి వసియింతు వీవు రాజ్యానవత్స!
ధన్యుడు నిజంబు సీతండ్రి ధర తరించె | జ్యేష్ఠు నీచే యయాతి యాన్మపతిరీతి ||
- తే. విదితమే నాకు వృత్తాంతమిది త్వదీయమనఘ! రాఘవా! : సీతండ్రిపయిననాకు
గలుగున్నహాన, మరియు నా ఘనతఃప | భావమునజేసి ఎరిగి తావార్తలెల్ల ||
- తే. ఇచటనే సేవు నాతో వసింపుమంచు | నెడదగోరుదు నైన నీ హృదినిగల్లు
కోర్కెడెలిసితి మత్తపోగురుతచేత | అగుటచే పంచవటికి పొమ్మంటి నిన్ను! 16
- తే. అదియు రమ్యవనోద్దేశ మచట సీత | హాయి రమియింపగలదు పో యవనిజాత
శ్లాఘనీయము తత్ప్రదేశంబు మరియు | నాతిదూరము రామ! యిచ్చటికి కుటికి ||
- తే. అదియు గోదావరిసమీపమందుగలదు | అచట రమియించు మైథిలి హాయిగాను
ప్రాప్త్యమూలఫలంబు బల్ పక్షియతము | లలి విక్రంబు పుణ్యంబు రమ్యమద్ది ||
- తే. తగును నీకు సభార్యున కా స్థలంబు; | శక్తుడవు సేవు పరులరక్షణమునందు
కాన, వసియించు చా కానలోన సీవు | తాత! పాలింపగలవు పో తాపసులను ||

తే. అదిగో! కీర్తి మహాకవనంబు జూడు : కానవచ్చెను నెదుర మహద్వనంబు
 ఉత్తరము దాని తీ యోజ నచుగ : నోచు న్యగ్రాధమొక్కటి ద్రుమవరంబు॥

తే. పంజర మెక్కడోయో : నొక్కొక యెక్క : పర్వతసమీపమున మీకు బాగవోచు
 'పంచవజీ'యనవిబ్లాతమెంచు చోటు : నిత్యపుష్పితకానన నిలయ మద్ది॥ 24

తే. ముచి యగస్త్యుండు దా నిచ్చి లన' వినుచు : లక్ష్మీదాస్వామితో గూడరాముడపుడ
 'త్యవాదిని ఋషిని ప్రకృత్యతి : సత్కరించి బయడైన నాజ్ఞానొనియె॥ 25

తే. చిద్భ్రమజ్ఞాతులై వార లబుల పీఠి : మునికీ వాదాభివంజనం బొనరజేసి
 పీఠతోడ త దాశ్రమసీమ విడిచి : పంచవటితల్లు వెడలిరి మించుగతుల॥ 26

—: పంచవటి వృత్తి :-

గృహేతచాపుల్, ధరశేషచాత్మజుల్ : విషస్తామూలుల్, సమశేషకాతమల్
 మహర్షి శోక్తంబు మహాపథంబునక : ధృవైక్యచిన్ పంచవటికే గమించి రా

13 వ పర్వ సమాప్తి - (436)

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

పదునాలుగవ సర్గ - (తే)

శ్రీకాళోజటాయుని సంభవము - శబ్దము

తే. వంచవటి కేగు చిట్టొక్క వటమునందు | వనము మధ్యను శ్రీరాము డనఘుడరసె
తత మహాకాయు గృధ్రంబు వితతపక్షు | నుగ్గురి ధీమపరాక్రము నొక్క పతగు||

తే. పతగుని వటస్థు నా మహాభాగు లరసి | దాని రాక్షసుగానెంచి దాశరథులు
రామలక్ష్మణు లోయి, యోధీమయాప | ఎవ్వడవైనవలంచు' పృచ్ఛించిరెనగి|| 2

తే. ఆతడును మహాత్ము లవ్వారి నలరజేయు | భంగి మధురంబు సౌమ్యంబువాక్తదనర
'వత్స! యెరుగుము నన్ను నీ భవ్యపితకు | ప్రియవయస్కుండనం చని ప్రితిబలికె||

తే. ఖగము నద్దాని పితృసఖుగా నెరింగి | కరము పూడించి విభుడు రాఘవుడు భక్తి
అతని కులమును నామ మవ్యగ్రీతి | నడిగె దెలియంగ కుతుక మత్యంతమొలయ||

తే. రాము వచనంబు విని గృధ్రరాజు నపుడ | సర్వభూతసముదృవం బుర్వి తనదు
కులము నామంబు సర్వమాత్మోణిపతికి | రామునకుజెప్పె త ద్విజరాజవరుడు|| 5

తే. పూర్వకాలాన యో మహాభుజ మహాత్మ | ఎవ్వరెవరు ప్రజాపతుల్ సృష్టికైరొ
వారి నెల్లర దెలిపెద వరుసబెట్టి | ఆదినుండియు వినుము జనాధినాథ|| 6

తే. ప్రథము డవ్వారిలోన కర్ణముడు రామ | రెండవయతండు వినుము విక్రీతుడంద్రు
కృమత శేషుండు సంశ్రయుం డమితబలుడు | మరియు బహుపుత్రకుండును వరలి
రసఘు|| 7

తే. స్థానము, ముచి, చుత్రి, విశాలబలుడు! కృతువును, పులస్త్యుడును, నంగిరసుడు
ఘనుడు

విను హృదేతనుడు, పులహుడును కృమంబుదడుడు, వివస్వతుడును తత్పదవికైరి॥

తే. అనఁ 'యరిష్టకేమి' నామాంతరుండఁ! కాశ్యపుండు, మహాత్ముండు ఘనయశుండు
సృష్టిఁ ప్రజాపతిగనయ్యె చివరెనాడు! విను మహాతేజుడతడు బల్ వీర్యయుతుడు॥

తే. అందు దత్తప్రజాపతి కిందుముఖులు : కూతు లరువదిమంది విఖ్యాతయశలు
గల్గిరంచు మహాయశా వల్లు తనులు! ఎల్లరకు విశ్రుతంబెగా వల్లభుండఁ॥ 10

తే. వారిలోన సుమధ్యుల వల్లుతనుల! అదితి దితి యన దనువునా సుదతి కాళి
తామ్ర యన కోధవశయన తన్ని మనువు! ననలయన నెన్నడుండఁ కాశ్యపుడు
గొనియె॥ 11

తే. కాశ్యపుం డంత పీతుడై కన్యలార! వినుడు త్రైలోక్యభర్తల వినుతయశుల
మత్సముల పుత్రులన్ గాంచు దుత్సనమున! ననుచుజెప్పెనువారికా కన్యకలకు॥

తే. అదితి తన్మనయయ్యె విఖ్యాతి రామ! దితియు మనుజుడభా యల్లెమతిగ్రహించె
దనుజ కాళియుగొనిరి తద్వచనమెల్ల! మగున లమనస్కులైరిపో మిగతవారు॥ 12

తే. అదితిగర్భాన దేవత లుదయమైరి! ముప్పదియు ముష్ట రోలి రిపుందముండ!
ద్వాదశాదిత్యు లెనమండ్రువసనువులునిక! అశ్వినులజంట రుద్రులేకాదశులును॥

తే. దితియుగనె దైత్యులన్ పుత్రవితతి తాత! ఘనయశస్సుల, పూర్వ మీ త్కృతలంబు
వరద! వసుమతి సవనార్ణవం బిడెల్ల! వారిదై యుండె శ్రీరామ! భద్రీనామ॥ 15

తే. దనువు గనియె నశ్వోవుడనెడి పుత్రు! నరకు కాళకు కాళికాతరుణి గనియె
క్రాంచి భాసియు శ్వేనియు గలిగిరోలి! సుతలు తామ్రకు ధృతరాష్ట్ర శుకియు
ననగ॥ 16, 17

తే. క్రాంచిగనియె నచూకాల రామచంద్ర! భాసములగాంచె భాసి యిత్వాకువర్య
శ్వేని గనియెను శ్వేనాల గృధ్రములను! హంసకలహంసలక ధృతరాష్ట్ర కనియె॥

తే. అల్ల ధృతరాష్ట్రయేగాంచె వల్లభుండ! చక్రీవాకములను రామ! సార్వభౌమ!
శుకికి నతబుట్టె నతకు తత్పదతికనఘ! వినత సుతయయ్యె; విఖ్యాతిననకులుండ॥

తే. మృగియు మృగమండ హరియు నరేంద్రచంద్ర! భద్రమదయును మాతంగి
భద్రగమన!
తరుణి శార్దూలి శ్వేతయు సురభి సురస! కదుగివలు కోధవశక్తైరి ఘనతసుతలు॥

తే. మృగి యపత్యంబులన్నియు మృగములయ్యె|చమరస్పమరములును ఋక్షచయము

తాత ! మృగమండకిలను సంతానమయ్యె|హరికి హరులును కప్పులునపత్యమయ్యె||

తే. భద్రమదకును తతగుణోన్నిద్ర కనఘ | మరి యిరావతి యనెడి కుమార్తెపుట్టె
ఆపె కైరావతుండు మహాగజేందు | డుదయమయ్యెను లోకనాథుండు రామ||

తే. తాత మాతంగి సంతాన మాతతంబు | వినుము మాతంగములునయ్యె వీరవర్య !
కొండముచ్చులు వ్యాఘ్రముల్ కొడుకులయ్యె | సతికి శార్దూలికిని రామ !

సర్వభామ|| 25

తే. శ్వేతకు దిశాగజంబులు తాత పుట్టె | వినుము రోహిణి గంధర్వి యనెడివారు
సుతలు సురభికి బుట్టిరి శుభ్రయశలు | గోవులన్ గనె రోహిణి గుణగణాధ్య !
వాజుల గాంచె గంధర్వి రాజవదన||

26, 27

తే. సురస నాగంబులన్ గనె శూరవర్య | పన్నగంబుల కదుర వడసె తాత
మనువుగాంచె మనుష్యుల మనుజవృషభ | బ్రాహ్మణ క్షత్రి వైశ్య శూద్రాభి
లనగ|| 28, 29

తే. అనల గనియెను పిండఫలాళి తరుల | వినత శుకికిని పాత్రియా వీరవర్య !
కలికి కదుర వ సురస చెల్లెలు గుణాధ్య | వీరివంశంబు జెప్పెద వినుమురామ|| 30

తే. కదుర వల్ల సహస్రాస్య ఘను ఫణీంధ్రు | షీతినిమోసెడి యా యాదిశేషుగనియె
గరుడు డచుడు నాగ యిద్దరుకుమారు | లుదయమై రోలి వినతకాసుదతికనఘ||

తే. అరుణువలనను జాతుండనైతి నేను | నాకు సంపాతి యగ్నిజంఘో కుమార
నను జటాయు వటంచు నీ వనఘ యెరుగు | వడిగలాడ శ్వేసీపుత్రకుడమహాత్మ||

తే. అట్టి నేను సహాయుండ నగుదు రామ | వననివాసంబునను నీకు వలయునేని
ఇదియు దుర్గమకాంతార మీ ధరిత్రి | తాత మృగరాక్షసనిపేవితమ్ముసుమ్ము||

తే. లక్ష్మణుడు నీవు తాత యరణ్యమునకు | పోయియుండిన సమయాలపుణ్యసాధ్య
నీత నీపెను నేను రక్షించుచుందు | నుగ్రవనమున నిచట మీ యుటజమునను||

తే. అంతట జటాయువునురాము డాత్మవిదుడు | కరముపూజించి ముదమునకొగలించి
పితృసఖత్వంబు శకుని చెప్పినది చెవుల | సారె సారెకు వినసాగె సన్నతుండు|| 34

తే. నీత మైధిలి గొంచు పక్షినిబలాధ్య | గొంచు పంచపటిన్ సమీపించె విభుడు
అగ్ని శలభాల దహింప నరుగు నట్లు | శాత్రువులగాల్ప వరిగె లక్ష్మణునిగూడి|| 35

14 వ సర్గ సమాప్తి - (471)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండరామాయణము

అరణ్యకాండము

పదునైవవస్తకం - (31)

పంచవటిని ఆశ్రమ నిర్మాణము - ఆశ్రమపురేళము.

- ఆ. అటుల పంచవటికి సరిగి నానామృగ | వ్యాళయుతము రమ్యవనపడము
దీప్తతేజ తమ్ము నాపు నా లక్ష్మణ! గాంచి రాము డనియె నంచితండు॥
- తే. వచ్చినారము సును పంచవటికి నిటకు | చూడము మహర్షి చెప్పిన చోటునిదియె
శామ్య! పుష్పితకానసస్థలము దీని | రామదేయకిమును జూడు లక్ష్మణుండు॥ 2
- తే. దృష్టి సర్వభృబరపి వీక్షింపు మోయి | నిపుణుడవుగా వనోర్వరక వెలయ దిరుగ
ఏ ప్రదేశాన మన కిట హృద్యముగను | హాయి నిర్మించుకోననగునాశ్రమంబు॥
- తే. దేవి నైదేహి ఈయిని నీవు నేను! నెచట రమియించనగును తాదృశముస్థలము
సన్నికృష్టజలాశయం బన్న నీవు! చక్కజూడుము నెదకి ఈ చక్కినెల్ల॥ 4
- తే. కాంతమా వనరామణ్యకం బ దెచట | కిలుగు బో స్థలరామణ్యకంబు నటులె
మరి సమిత్పుష్పకుశలునిర్మలజలంబు! లెచటనుండునో చేరువ నచోటు గనుము॥
- ఆ. ఇటుల రాము డనగ హితుడు లక్ష్మణుడును! కేలుమోడుభక్తి లీలబట్టి
ప్రీతి మదినివెలయ సీతాసమక్షమం | దన్న క్షిణి పల్కె సన్నతుండు॥ 6
- ఆ. బంట నేను నీకు స్వామి నూరేండ్లకు | స్వయము నీనె చూచి స్థలము నిచట
'రుచిత మిచట గట్టు శుచిత యాశ్రమ'మని సెలవొసంగు మీవు నేతు నటులె॥
- తే. లక్ష్మణుండు మహాత్ము డీలాగు నన్న | వాక్యముల వించు సుప్రీతి వడసి విభుడు
హృది విమర్శించి చూచి చూపించె నొకట | ఉర్విసర్వగుణాన్వితమొక్కచోటు॥

తే. ననిని ఆశ్రమనిర్మాణమునకు గాగ | ఆశ్రమించుచు గుడిర మా స్థలము నపుడె
హస్తమున బట్టి లక్ష్మణహస్తములను | రాము డిటుపల్లె తన్నుతోరాణమెరయ||

తే. ఈప్రదేశము సమము సుశీఘ్రదమ్మ | వృక్షముల పుష్పములను సంవృతము
ఘనము

ఇచట ఆశ్రమపడము నిర్మించనగును | శాస్త్రవిధి నింక నత్స' లక్ష్మణకుమార||

తే. సూర్యసంకాశములు నివే సురభిగంధి | పద్మముల పద్మకేవలపద్మిని యదె
కానిపించును రమ్య మీ కానలోన | పారజాను కుమార' ఆహారమందె | 11

తే. భావితాత్ముడు ముని యగస్త్యాయ్య డౌర | చెప్పిచల్లుగ చున్న దీ చెంతవనము;
ఇదియు గోదావరి, సుపుష్పవృక్షవితతి | రమ్యమైయొప్పు హంసకారండవముల
చక్రవాకోపశోభల నారసముల | 12

తే. గిరులు మృగయాధవితతుల కేకిరుతుల | పుల్లతరువుల రమ్యమై యల్లవోచు
మనకు నతిదూరమతిఁగమింపముచుగాక | పాఠశువులు చౌర బహుకంఠరములువీర

తే. తామ్ర సావర్ణరాజశ ధాతువులను | నచ్చటచ్చట వెలుగులు నచ్చముగను
పరమభిత్తులనల్ల గవాక్షితంబు | లైన గజములపోల్కి యా యగములొప్పె | 13

సీ. సాల, తాల, తమాల, కేళి, కిర్జూ, రాష్టు | పాటల, హింతాల, వాటికలను
తొలక, చంపక, చూత, తిమిశ, పన్నాగాశ్వ | కిష్కి, శమీ, కింశుకాదికముల
లికుచ, నీవార, కేతక, సీస, పాణ్డూస | వనస, భాదిర, కవా, క్షృంగములను
చందన, స్పందన, నందనవనతరు | బృంహతుల్యోశోక బృంహములను||

తే. సున్నగుల్మలతాదిహస్తములను | తరుల నయ్యెనుగ్రీనాశీలవనల చలుల
తుంగశిఖరాల నొప్పు నుత్తుంగిరుల | చూడుమవెలక్కినా! చాలవోద్యమయ్యె||

తే. ఇది సుసుణ్యంబు నిదియు సుమేధ్య మనఘ | ఇదియుబహుమృగవతగనివేవితంబు
ఇచటనుందును వత్స సౌమిత్రి నేను | హాయి యీపక్షినాఘ జటాయుగూడి||

తే. రాము డటుడెప్ప నాలించి లక్ష్మణుండు | కృతి మహాబలు డా పరవీరహంత
అచిరమున నాశ్రమం బదియన్నకొరకు | చక్క నిర్మించె నా వనస్థలమునందు||

సీ. సంఖాతమృత్తికన్ చక్కగోడలుబెట్టి | కంబముల్ నిల్పి కీర్ణంబులైన
వెదుళ్లలవాసముల్ వెన్నునవోయించి | జమ్మికొమ్మలైన జక్కబరచి

- ద్విభావములగట్టి తెల్లువచ్చులవర్ణ | వితతినిపైగప్పి బిగియదట్టి
చదరంబుగాలోన చదియ దిమ్మెనగొట్టి | చక్కగా నలికి పెంపెక్కుశోభ
- తే. రంగవల్లులదీరిచి రంగవమీర | పెత్తుణ్ణయ మనుత్తమం బీ ధరిత్రి
పూజ్య సన్నకు లఘువిక్రమం డొనర్చె | పర్ణశాలను విచులంబు భ్రాతృవసుడు॥
- తే. వేగ నాదావసినది కే యడై | లక్ష్మణుం డల్ల శ్రీనిధి తక్షణంబు
న్నానమొనరించి పద్మమున సరసనోసి | పండ్లజేసి మరలి తా వచ్చె కుటికి॥
- ఆ. అంత పుష్పజలని శాంతిని నబ్బుతే | మరి యథావిధిగను సరగ జేసి
అబులొనర్చినట్టి చూ చూశ్రమపపంబు | చూపె నన్న కతడు శుభ్రయశుడు॥
- తే. సామ్య మాశ్రమ మదాని సత్కృతంబు | సార్వభౌముండు త త్పర్ణశాలజూచి
రామచంద్రుండు తమ్ముని ప్రజ్ఞ నరసి | సీతతోనూడ మిగుల హర్షించె నెడద॥
- తే. కరము సంహృష్టహృదయుడై గాఢముగను | బాహువుల తమ్ము లక్షణస్వామి
హృది నతిస్నిగ్ధగతి కౌగలించి ప్రేతి | పలికె నిట్టుల శ్రీరాము డెలమికలిమి॥ 27
- తే. ప్రేతుడనునైతి నీయెడ; ధ్యాతి నిట్టి | కార్యము మహత్తరము జేసి తార్య సివు
కను సమర్థుండ విందులకై కుమార! | యేమి యొసగుదు నిదె కౌగిలింతదక్క॥
- తే. ప్రేతుడవు కృతజ్ఞుడవును భావజ్ఞుడవును | మరియు ధర్మజ్ఞుడవును లక్షణకుమార!
నాకు ధర్మాత్మ నీవిట్లు నాధుడవయి | యుండ నాతండ్రి మృతి నిక నొందనట్లే॥
- తే. ఇట్లు లక్షణతో నని హృద్యముగను | లక్ష్మీవర్ధను డల్ల యా రామవిభుడు
బహుఫలంబైన త త్పంచవటిని కుటిని | సుసుఖయైయుండె వశి మహాశుభ్రయశుడు
- ఆ. కొంత కాల మట్లు కాంత యా సీతయు | లక్ష్మణుండు తనను రహినిగొలువ
పంచవటిని నుండె పరమధర్మాత్ముండు | దివిని యమరవిభుని దీప్తి దనర 31
- 15 వ సర్గ సమాప్తి - (502)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకి ము

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

పదునా రవ సర్గ - (41)

కంచెలది టుటి నివాసము - హేమంతమును వర్ణ - గోదావరీ స్నానము

- తే. రాఘవుండు మహాత్ము డరణ్యమందు | సుఖముగా న్లు వసియింపుచుండు నంత
యరుగుడెంచె శరద్వృషాయంబునందు | ఇష్ట మయ్యది హేమంతముతువుభువికి॥
- తే. శర్వరి ప్రభాతమగు సుషస్పమయమందు | రఘుకులానందు డొకనాడురమ్యమల్ల
విమలగోదావరీనదిన పీఠిమీర | తీర్థమాడంగ నరిగె నుత్తేజలీల॥ 2
- తే. వీర్యవంతుండు భ్రాత సామిత్రియపుడు | నమ్మిడై కేల కలశంబు నల్లబట్టి
అన్నవెనుకనె సీతతో నరుగుచుండి | పలికె నిట్టుల లక్ష్మణుం డలఘులీల॥ 3
- తే. కాల మెయ్యది లీల నీకాను ప్రియము | దేన సంవత్సరం బలంకృతిని వెలుగు
శుభము సంప్రాప్తమయ్యె నీ ట్లోణికనఘాటట్టి హేమంతమిదియెప్రియంవదుండ॥
- తే. కరము లోకంబు నీహారపరుషమయ్యె | పృథివి సర్వంబు సస్యశాలినియునయ్యె;
ఔరజలములుననుషభోగ్యంబులయ్యె | చోద్యమిక హవ్యవహుడునుసుభగుడయ్యె॥
- తే. పితరుల 'నవాగ్రియణ' పూజదృష్టి బరచి అర్హకాలంబున కృతాగ్రియణకులగుచు
సత్పురుషు లిట్టి హేమంత సమయమందు | విగతకల్మషులగుచుందు వినుతరీతి॥
- తే. ప్రాజ్యకామంబు లవె జనపదములెల్ల | సరస సంపన్నతర గోరసంబు లవియె
ఇల మహిపాలు రదె చరియింతు దేవ | రహిని విజగీషులౌచు యాతాస్థులగుచు॥
- తే. చెలిమి సూర్యుండు నంతకసేవితంబు | దిశను దృఢముగ సేవింపదినదినంబు
ఉత్తరదిశాంగనయును సాంపొప్పకుండె | లలితవదనంబున విహీనతిలక యటుల॥

తే. పశ్చిత్తికి హిమకోశావస్థ జిక భరితిని సూర్యునిప్పుడు మారమైసుక్రియంట
పభుకు హిమవంతు జిక హిమవంతు కంటి వ్యక్తము యథార్థనాము డీ యద్ర
విభుడు॥ 9

తే. హితముగానోడె మధ్యాహ్న మెండ పుర్కా చొరవ చరియింపనత్యంతసుఖము
నయ్యె
చాత సేవయు పిరు మర్క గములయ్యె పిరుములు సుభగాచిత్వ దీప్తిదనరె॥ 10

తే. మృత్యుకెందెను కవియు; మంచెనొ వికల; పలుతరంబయ్యె శీతము ప్రబలెగాలి
శూన్యమయ్యె యరణ్యములచూడనెందు భవి హిమవృష్టమయ్యె నో దివస
ములును॥ 11

తే. మానెను పరుండ బయలున వానిబలెప్పి పుష్పసేతములును శీతపూర్ణములును
పోల్పవృక్షతరామోమములునునయ్యెక్షమ శ్రీయామలుహిమభూసుములునయ్యె
తే. తనకు శోభాగ్యమెల్ల తల్లిపనుకేర; అల సుషారాగుణంబుమండలమె మిగుల
నెలుగకుండెను చంద్రుండు విచ్చుతోనె పశ్చిత్తివల్లనిశ్వాసాంధ్రముకునమట్లు॥

తే. దివి తుమారాన మలినమై దీప్తిదనెని; పాపంబు పన్నుమనెనెలల శోభగనదు
అలపశ్యామ యీ సీత యల్పవియు; నోచుకేగాని శోభింపదుగ మహత్త్వ॥ 14

తే. పశ్చిత్తిచేతన శీతలస్పర్శ నొప్పు; పశ్చిముఖవాయు విష్ణుకు బహుళిహిమము
పడుటచే పీచుచుండె పశ్చాతమందు; ద్వివి శీతలగతిని నివ్వెసినమందు॥ 15.

తే. బాచ్చసంచన్నత కరణ్యవాటాపాక్షియనలంకోమములునునల్గడలబొడలు
సూర్యుని పరియించుడినె వికల్ శోభింపదునపా నమిచ్చెనారసకొంచములను॥

తే. లలిని భిర్జూరపుష్పాకృతులను బొదిలి; పూర్ణశంకులశీరముల భూమివైపు
కించి దానమృములుచోచు మించి వెలుగు; శాలిధాన్యంబులు సువర్ణసత్ప్రభాళి

తే. విశాఖ సీహరిహిమసుసంవృతములగుచు; వ్యాప్తికెందు మయాఖంబు లగుటజేసి
కరము మారానననయించుకారణముచు; సూర్యుడుశశాంకుభాతిగచూడనొప్పె

తే. అతపం బద్ధిపూర్వాహ్లామందు చూడ; ఉర్వి యగ్రాహ్లావీర్యమైయుండె దేవ
స్వర్నకుసుఖంబు కించి దాపాంబరంబు; తక్షసంరక్తమయ్యె మధ్యాహ్న వేళ॥ 19

తే. మంచువడుటను నెల్లడ కొంచెమునను; తడిసియుండిన శాన్వలతలములందు
రమ్మమైనట్టి లేయెండ బ్రాకచుండ; ఘన శోభించు నౌ ఈ వనధరితి॥ 20

తే. దక్షిణాని చాల వనగజం బొప్పమీర | శుభ్రమునకంబు శీతంబు సుఖముద్రావ
తొండమును నీటనానించి తోడుతోనె | తద్దీమంబోర్వ కెగలాగు తత్తరంబు |

తే. ఇవియె జలచరవిహగంబు లీ ననోర్వి | జలసమీపాననండియు చలి భయాన
నీట దిగకున్న వరకె యెంతేని కీతి | రణముచొరలేని పిరికివారలవిధాన | 22

తే. తద్ద యెల్లెడ హేనుతమోనర్థ మగుట | ధాతి² సహారతమసావృతంబునగుట
చూడగ ప్రియప్రములభాతి తోచెజములు | దోచును విచుష్పములుచౌచు నోర్పు
లుండ || 23

తే. బొప్పసంఘన్నసలిలలు; పటుహేమార్ద్ర | వాలుకంబులుతీరముల్ వరలి యిపుడు
విరుత విజ్ఞేయసారసవితతియొప్పి | వెలయుచుండె సరిత్తు లీ వివినధాతి | 24

తే. వితతము తుహారపతనంబుకతన మరియురవి మృదుత్వంబుకతన నై త్యానికమున
ఇక యగాధస్థమయ్యు ప్రియికము జూడ | మరి యపేయంబెయగు రసవజ్జలంబు |

తే. అవె జరాజర్జితములు భువిని నిచట | శీర్ణ కేసరకర్ణికల్ శ్రీవిహీన
నాళకేషంబులు హిమాంబునాశితములు | పద్మముల నెల్లకుండె పద్మాకరములు |

తే. అన్న! ఈకాలమున నరవ్యాఘ్రు³ డతడు | మిగుల దుఃఖసమన్వితం డగుచురామ
నీయెడ⁴ భక్తి ధర్మాత్మడా యశస్వి | భరతు డొనరించు తపమహోమనదుచ్చరిని |

తే. విడిచి రాజ్యంబు మానంబు పుడమి గల్లు | భోగములనెన్నొ వివిధముల్ పూని
తపము
నియమితాహారుడగుచు నిర్విద్రు⁵డగుచుకటిక చలిసేల గూర్కు నక్కటికవిడిచి |

తే. అతడు నీవేళ ధృవము నిత్యంబు లేచి | ప్రకృతిజనములు తననెంటు నంటిరాగ
స్నానమొనరింప నరుగు నుషస్సునందు | మనదు సరయానదీతీరమునకు రామ |

తే. పృథివి నత్యంత సుఖసుసంవృద్ధు డతడు | నిండుసుకుచూరియునుభోచితుండుదలప
అపరరాత్మలనెలుల దా నకట వెడలి | మునుగు సరయానదీతీర్థములనురామ | 30

తే. పద్మపత్రేక్షణుండు వీరాగ్రయాని | నిరుదరుండు మహాత్ముండు గురుభుజుండు
శ్యామవర్ణుండు; ధర్మజ్ఞు డా మనస్వి | హీనిషేధుండుసుకృతి జితేంద్రియుండు |

తే. సత్యవాదియు ప్రియభాసి శత్రుహంత | మధురప్రకృతియు భరతు డీపృథివిగల్లు
వివిధభోగాల వర్జించి విభునినిన్నె | కోరి సర్వాత్మగతి నెల్లు చేరియుండు | 32

తే. స్వర్ణ ముచేతనయ్యె నీ ప్రాత కి నఖుఁ | భరతునకు తన్మహాత్మున కరుగుణునకు
విను వనస్థుడవయ్యు ని న్ననుచరించుఁ తాపనత్వంబున సతంబు భూపుడతడు॥ 33

ఆ. తండ్రి గుణము రాదు తల్లిదే వచ్చును | దూధి జనుల కెన్న లొకవాడు
భరతు విషయమందు పరికించి చూడగా | యన్యవిధమయ్యె ధన్యుడతడు॥ 34

ఆ. నాథు విశేషమందు సతి కెవ్వతెకు ధర్మ | భరతు దేవ్యతెకును మరి సుతుండు
అట్టి యంబ కైక యెట్టు లీ కిరెని | మానసీల యుపట యశార కలిగె॥ 35

ఆ. ఇటుల లక్ష్మణుండు హృషిని క్షేపించువ | ధార్మికండు పలుక తల్లి గురిచి
మాత యెడల నిట్టి పరివాసముకొ విస | నిష్టపడక రాము డిట్టు లనియె॥ 36

ఆ. మన్యమాంబ సేవ మరి యెవ్విధంబున | గర్హితవ్యగాదు కనుము తాత
ఇంక జెప్పు భరతు ఇట్లాకు నాథుని | ఆ కథలనె మిగుల నాలకింతు॥ 37

తే. విను పృథవీతమైన నా మను మదేమొ | తాత! వనవాసమున నిశ్చితంబునయ్యు
తమ్ము భరతునియెడ క్షేపాతి ప్త మగుచు | బాలికంబగుచుండు పో వత్స! మరల॥

తే. సంస్మరించును నతని వాక్యముల నెప్పుడు | మధురముల చాల ప్రിയముల నూన్య
ములను

అమృతకల్పంబు తొర హృద్యముల, నింక విమలముల మనఃప్రస్థానములతాత॥

ఆ. ఎప్పుడుకలిసికొందునింక నా మహితాత్ము | తమ్ము భరతు వీరు ధర్మనిరతు
మిత్రు నతని నింక శత్రుఘ్ను, లక్ష్మణా! నిన్నుగూడి మదికి చెన్నుదనర॥ 40

తే. ఇటుల విలపించుచు విభుండునినటలుండు | చెంత గోదావరీనదిన్ జేరి యచట
నాచుండయి సీత యా సతిని గూడి! న్నానమొనరించె కాకుత్స్థు డా నృపుండు॥

తే. తర్పణమొనర్చి జలముల దైవములను | పితరుల సమాహితాత్ములై ప్రీతినపుడ
యదయమగుచుండు సూర్యు నా విదితయశులు | స్తోత్రమొనరించి రచట
శాస్త్రోక్తి సురల॥

చ. అటుల శృతాభిషేకుడయి యా సతి సీతయు లక్ష్మణుండు పన్
పలుతరభక్తిగొల్వ రఘువధ్యుడు రామనరేంద్రు డొప్పె త
త్తటిని శృతాభిషేకుడయి త ద్గిరి కన్యయు నందికేశుడున్
పలుతరభక్తిగొల్వ భగవానుడు రుద్రుడు నీశుడో యనన్॥

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ప మ నే డ వ స గ్గ - (30)

హస్తాక్షరభాగమునను - 4ది గామునిచూచి మోహించి తనను భార్యగఁగొనుచుని కోరుట.

- ఆ. అబ్బు కృతాభిషేకు లగుచు నా రాముండు | సీత లత్తులుండు పీఠి సెలగ
కొమరుమిగులునట్టి గోదావరీ తటిన్ | విడిచి యరిగి కపుడ వడిగ కుటికి | 1
- తే. స్వాశ్రమంబద్ధిచేరి తక్షణమ విభుడు | రాఘవుండు సలత్తులుండై ఘనుండు
కర్మహారాష్ట్రాహ్నికంబు పుష్కలమొనర్చి | పర్ణశాలఁబ్రవేశించె ప్రభువరుండు || 2
- ఆ. అచట సుఖతనంకై నర్చింప నా మహాబుధులు మునులు తన్ను నిరతమెలమి
భ్రాత లత్తులుండు బహువిధి కథలను | కొనరి తాను చెప్పకొనుచు విభుడు || 3
- ఆ. పర్ణశాలనట్లు ప్రభుడు సీతను గూడి | కూరుచుండియుండ గురుభుజుండు
రామచంద్రుడొప్పె రమ్యమా కాంతిని | చదలచిత్రతోడ చంద్రుడట్లు || 4
- ఆ. కథలజెప్పకొనుచు కమ్మగా నిట్టుల | రమణగూరుచుండ రాఘవుండు
అచటి కపుడై వచ్చె యాదృచ్ఛికింబుగా | రాక్షసియునునొక తెఱాగయెవతొ ||
- ఆ. అదియు రాక్షసుండు నా దశగ్రీవుని | భగిని; శూర్పణఖ యనంగబరగు;
రాము జేరి త్రిదశసోము నా మోహను | చూచె నట్టె యదియు చూడ్కులలర ||
- శా. సింహారస్కు మహాభుజుఁ రుచిముఖున్ శ్రీపద్మపత్రేక్షణున్
రంహే భేంద్రసమానగాము సుబలున్ ఆజానుబాహున్ జటా
సంహత్యాయశమండలున్ గనగబల్ సౌందర్య కందర్పతు
ల్యున్ హృద్ధారు నుదారు నుత్పలవిసీలున్ రాము నిందోపమున్

సంహారక గుణగూరు పార్థివమహాల్లభః శుభాచి ని
సంహార్యక్రియ నానుమోహిత యశః యయ్యైవ మనుష్వాదియున్॥

మ. సహాయోగమందుః; వృత్తమధ్యమతుకః త్యోగంగి; సత్కేళు తా
నుమహాహ్యైవోజ; శ్రీయతవిశాలాక్షక విరూపాక్షి; శ్రీ
తిమయాంచద్విపు నావిరూప; నయనవృత్తున్ సుమర్వృత; స
క్రమబాహుః వికైకభాషిణి; ప్రియన్ కాద్రాప్రియానహ్య; బల్
రమణీయస్వరః శైరవస్వర; యవప్రానిహత్య నావృద్ధి; చూ
చి, మనోహంభవబలై దారుణ రఘుశ్రీనాథు జా దితుతోక॥

తే. జటివి తావనరూపంబు నిలుల దాల్చి; బహు శరచాపధరుడనై భార్యసూడి
ఎటుల వచ్చితి పి గేశ మీపు చెళుమ। రాతననిపేవితం బిది కాద్రమోయి॥

తే. ఆగమచక్రత్యమేమి నీ కౌరయించట। ఇక యభ్యాసంబుగా జెప్పు మీ వటంచు
శూర్పణఖవల్లఁ బుజుబుద్ధిశూరవండు సర్వమిటు జెప్పగడగె రామోర్వివిభుడు॥

తే. అన్మతమెప్పుడు రామున కనఘ మతికి; సమ్మముగాదు; మరి విశేషంబుజూడ
నాశ్రమస్థున కతని కా యదచనందు; శ్రీజననమతమున నెల్లు చెల్లు నదియు॥

తే. కలడు దశరథుడనుపేర తొవిభుండు। త్రినశవిక్రము డతనికి ప్రియసుతుండ
నగ్రజుడ రాముడందు నన్నవనిజనులు లక్ష్మణుడు తమ్ము డత డనువ్రతుడునాకు॥

ఆ. ఈపె భార్య నాకు భూపత్రి వై దేహి। సీతయంచు భువిని ఖ్యాతిగాంచె
తండ్రి యా నరేంద్రుతల్లియు నాజ్ఞచే। వని వసింప నిటకు వచ్చినాము॥

ఆ. ధర్మకాంక్షికౌచు ధర్మాగ్ధ మిట్టుల। నిండు నియతి యంత్రుతుండ నౌచు
వచ్చి నాడవనము, వనితని వెవతెనో। యెవని సుతవో చెళుమ యెవని సతివో॥

తే. ఇంతి! తావననోజ్ఞాంగి వింక నీవు। రాక్షసివనంగదోచదు రమణి! నాకు
ను నిమిత్తంబు వచ్చితి విటకు వనికి! నా కీక యభ్యాసముగ జెప్పు నాతి నీవు। 20

తే. అంత మదనార్దిత కరంగి స్వాంతమందు। 'రామ! శత్రుత్వాగ్ధమిదియెనారమ్యకథను
చెప్పెదను శ్రద్ధ వినుమంచు' చెప్పదొడగె। అప్పుడ రక్కసితనవైన యట్టికథను

తే. ఏను శూర్పణఖానామ మెసగుదాన। రాక్షసిని కామరూపిణి నో క్షితిశ
అడవి నిదియెల్ల నొంటరినై చరింతు। సర్వభూతభయంకరసరణి నెపుడు॥ 22

- తే. రావణుండనుపేర మద్రాతవరలు! రాక్షసేశ్వరశౌచ బలాశ్వుశౌచ
విశ్రవసుపుత్రు డాతండు వీరవరుడు! వినియెయుందువునీవు నాతని గురించి॥ 23
- తే. సతతము ప్రవృద్ధునినీ సీ జగతినుండు! కుంభకర్ణండు పలుమహాఘోరబలుడు
మరి విభీషణుడుండుధర్మాత్ముడతడు । రాక్షసుడెకాని రాక్షసప్రకృతిగాడు॥ 24
- తే. వినుమః ప్రభ్యాతపిరులు రణములందు! సోదరులు నాకు ఖరదూషణాదులార!
నిన్నుగన్నదిమొదలు నాకన్నవారి । వీరనెల్లర విడిచి నిక జేరికొంటి॥ 25
- తే. మదిని పురుషోత్తముని నిన్నుమరగియుంటి! భర్తృభావావనినుసోరి వనరుచుంటి
కైకొనుమునన్ను భార్యగా ఘనభుజుండ! విడిచివచ్చితినివారి విడకునన్ను॥ 26
- తే. నేను స్వచ్ఛందబలగామినిని ధరితి; । పలుతరోగ్రప్రభావసంపన్నునోయి
చిరము భర్తృవు నాకగు మురుబలుండ । సీతతోయేమిపనిసీకు; నాతోరమ్ము॥ 27
- తే. వికృత తగదు విరూప యీ వెలది నీకు । నేనె తగుదును నీకు నన్నింక రామ
భార్యరూపానజాడుము భావమందు । కైకొనుమునన్ను సంప్రీతి ఘనభుజుండ॥
- తే. ఈపెను విరూప ననతిని యెడ్డెదాని । ఖర కరాళిని నిర్ణతోదరిని నింక
మానిసిని నీదుతమ్మునితో నరేంద్ర । పొదివిమ్మింగెద నిష్కడే పోవుపీడ॥ 28
- తే. పిడప పర్వతశృంగాల వివిధవనుల । చూచుకొంచును డండకక్షోణినిచట॥ 29
కాంతుడా! నీవునాతో వనాంతరముల!హాయి!విహరింపగలవోయియహరహంబు
- తే. ఇటుల జెప్పగ విని నవ్వి యినకులుండు । మదిరపీక్షణ యాపె కిమ్మాడ్కిగాగ
చెప్పదొడగెను బదులు సాంపొప్పమదికి! వీరవర్యుండు వాక్యవికారదుండు॥ 30

17 వ స్కంధ సమాప్తి - (575)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

పదునెనిమిదవ సర్గ - (26)

రామలక్ష్మణులూ శూర్పణఖను కొంత పరిహాసముజేసి, అది సీతమీదికి
గానా, లక్ష్మణుండా శూర్పణఖకు నుక్కు చెవులుకొసి పంచుట.

తే. కామపాశావపాశితకా కాంత నాపె! శూర్పణఖఃజూచి రాముండు శూరవరుడు
మృదువు స్వచ్ఛంబు వాక్యంబు హృద్య మపుడు! క్రమత జెప్పెను స్మితపూర్వ
కంబు నిల్లు||

తే. భార్యగలవాడవమ్మ; నా భార్యయీపె! దయతినాకగు; నీయట్టి తన్వి కకట
సవతితోపాత్తు విను ప్రశస్తంబుగాదు! కరము సంతాపకర మది యరయు మమ్మ||

తే. ఇడుగొ నాతమ్ము డితడు లక్ష్మణుడుగలడు! శీలవంతుండు రూపసి శ్రీయుతుండు
వెంట భార్యను తేదడు; విర్యయుతుడు! చూడు మాతని నీ వింక శూర్పణఖరొ||

తే. అంత యెరుగడు భార్యసౌఖ్యంబు మున్ను! ఇపుడు భార్యార్థి; తరుణుండు;
విపులబలుడు,
రూపుచక్కనివాడు; నీ రూపమునకు! తగిన భర్తయు కాగల సొగసుగాడు||

తే. ఇతని నాతమ్ము భర్తగా నిక భజింపు! సవతి పోరుండ దిక నీకు జగతి నెందు
విను వరారోహ! మేరువు నినుని కాంతి! పొందుమాడ్కి విశాలాక్షి పొందుమితని||

తే. రాము డిటుజెప్ప వినుచు నా రక్కసియును! కామమోహితయగుట తక్షణము
నందు

విడిచి రాముని, లక్ష్మణువేగ జేరి! పలికె నిట్టుల నతనితో లలితఘణితి||

- తే. నిజము వరవర్ణినిని నేను నీకు తగును । నీకు రూపంబు దీనికి శేన వినుము
యుక్తభార్యను; ననుగూడి యుర్వి నింక । సర్వదండకహాయిగా సంచరింపు॥ 7
- తే. రాక్షసి వచింప నిబ్బంగి లక్ష్మణుండు ! వాక్యకోవిదు డప్పు డా వనితజూచి
శూర్పనఖ దాని కనువగు చొప్పుడనర । పలికె నిట్టుల నవ్వి మాప్రభుసుతుండు
- తే. షులదాసుడనగునాకు భార్యవగుచు । దాసివీవునుకానోరవలతువెట్లు?
ఆర్యు డీ యన్న కేను నిత్యంబు వినుము । షడ్మన్జరిని! బంటనై బ్రతుకువాడ॥
- తే. అమలవర్ణిని! ముదిత! సిద్ధార్థపేవు । విను సమృద్ధార్థుడగు నార్య విభున కింక
చిన్న భార్యవునై కడు చెన్నుడనర । మరి చరింపు విశాలాక్షీ! మమతదీర్ఘ॥ 10
- తే. ఈవెను విరూప ససతిని యెడ్డెదాని । మరి కరాళిని నిర్ణతోడరిని నింక
వృద్ధ యా భార్య నిప్పుడే విడిచినై చి । నిన్నె భజించు నతడెట్లు వన్నెలాడి॥
- తే. జగతి వరవర్ణిని! విచక్షణుడెవండు । రూప మిట్టిది శ్రేష్ఠంబు రోసి విడిచి
యో వరాకోహ! మానుషయోషలందుభావముంచును చెపుమయోభామ!నీవె॥
- తే. లక్ష్మణుం డిట్లు షల్కకరాళియద్ది । నిర్ణతోడరి డద్దమ్మ నిజమె యనుచు
సర్వ మా మాటలను నప్పు స్వాంతమందు । నమ్రేపరిహాసమెరుగక కొమ్మయసురి॥
- తే. కామమోహితయగుట రాక్షసియు వేగ । నరిగి యట పర్ణశాల నాయవనిజాత
సీతతోడను కూర్చున్న శ్రీనివాసు । రాము దుర్గష్ట శత్రుమర్దనున కనియె॥ 14
- తే. ఈవెను విరూప ససతిని యెడ్డెదాని । మరి కరాళిని నిర్ణతోడరిని నార
ముసలిపెండ్లమునేబట్టి మరియు చీపు నన్ను గైకొనకున్నావు వన్నెకాడ॥ 15
- ఆ. నీవు జూచు చుండ నిప్పుడే మానిసి । మెలత దీని బట్టి మ్రంగినైతు
నిన్నుగూడిహాయి చెన్నొప్ప విహరింతు । సవతిపోరులేక; సరసరార॥ 16
- తే. అనుచునె యలాతసదృశవీక్షణ కరాళి । చెలగి యా మృగశాఖాక్షి సీతవైపు
షరుగుదీసె సుసంక్రంద పాపి యసురి । అల మహాల్కలు రోహిణి నలమునలుల॥
- తే. మృత్యుపాశప్రతిమ నట్లు నెంట నంటు । త త్కరాళిని వీక్షించి తక్షణంబు
కుపితుడై రామచంద్రుండు ఘోర బలుడు । దాని నదలించి యిటుబల్కె తమ్ము
తోడ॥
- తే. క్రూరులు ననార్యులునునైన వారితోడ । కూడ దెప్పుడు పరిహాస మేడగాని;
ఇంక చూడుము నై దేహి యీ సుగాత్రి! ఎట్టులై నను బ్రతికెడు నట్టితెరువు॥ 19

- తే. నీనిని విరూప నాతిని తిండిహతుఁ నదె మహోదరి నతిమత్త నసురి బట్టి
ఇక విరూపను జేయ నే విప్రుడే వీరఁ పూనవలయు నరవ్యాఘ్రు పూను మిపుడే॥
- ఆ. అన్న యియల దెప్పు నన్నన సామిత్రిఁ గుర్రుఁడుండు మిగుల క్రుద్ధుడగుచు
అన్నచెంతనున్న నసిచ్చిత్రైవోనిఁ అసురిముక్కుచెవుల నంటనోసె॥ 21
- ఆ. అటు నిక్మత్తకర్ణ నానయనై మహోకఁ శూర్పణఖయు బొబ్బ లాయ్పు తెగయ
నచ్చి న్నన్లుగానె వనములొసకిదాసుఁ దీసిపోయె భూమి దిద్దిరనగ॥ 22
- తే. రక్తిసి విరూప మిగుల ఘోరాకృతిగనుఁ శోకితొక్షితయాచు సంక్షోభితయగుచు
వివిధనాదంబుల నదించె పృథివి యద్రువఁ ప్రావృషిని తోయవంబల్లుఁడబలగతిని॥
- తే. రుధిలధారలు బహుగతి పృథివిగార । ఘోరకర్మన గాఢుల నారబట్టి
బొబ్బరిల్లుచు గడ్డిల్లు చల్లుకముగ । వడిఁబ్రేతించె తన్మహావనము ఘనము॥ 24
- తే. అటు జనన్ధానగతు రాక్షసాఘ సహతు । ఉగ్రదర్శను ఖరుని సహోదరు నొగి
చేరి యాపె విరూపిత ఖీతిని బడియె । గగనముననుండి పిసుగుభంగిగ నిశాటి॥
- తే. రాఘవుం డట్లు తమ్ముతో రమణిజోడ । పనికవచ్చుట తననన్లు వట్టివారు
మరి విరూపితసేయుట ఖరున కప్పుడ । శోకితొక్షిత ధయమోహశోకవశిత
చెప్పె సర్వంబు భగిని తా రాప్పిక్షితిని॥ 26

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

పంచాంగము - (26)

కూర్మణులు బొబ్బరిల్లుచు చెంత జనస్థానముననున్న తన యన్న భద్రనియొద్దకు పరువెత్తి
మొరవెట్టుకొనుట - వాడు రామునిపైకి పదునెల్లరు రాక్షసులను బంతుట.

- ఆ. ధరణి నట్లు పడినదానినిశోణితో । ఊతను మరి విరూప నతికరాలి
భగిని జూచి కోధపరవశుడై ఖరుం । డడిగె నిట్లు రాక్షసుడు గలంగి॥ 1
- తే. తెమ్ము తెలుపుము నాకు సర్వమ్ము చెల్లివిడు ప్రాణాహమ్ము సంభ్రమమ్ముడుగుమబల
వ్యక్తముగదెల్పు మెవ్వ డిబ్బంగి నీదురూపము విరూపమొనరించె పాపమనక॥
- తే. ఎవడు తనజోలికేరాక యెటనో నున్న! కృష్ణసర్పంబు ననపరాధిని గడంగి
లీల పరిహాసమునకుగా వ్రేలికొనను । గొట్టు నాశీవిషంబైన యట్టిదాని॥ 2
- తే. ఆశ మెడజుట్టుకొని కాలపాశ మెవడు! అన్న! మోహానతెలియలేకున్నవాడు!
ఎవడు నిన్నిట్లు తాకి యిట్లెగసి మిడిసి! విషముఘోరంబుద్రావె, పో వెలదిచెప్పుమ!
- తే. కామరూపిణిని కామగమన వీవు! సుబలవిక్రమసంపన్నవిభవ వీవు
మతియు నంతకీసమవు నిక దరిసియెవడు! మించి నీకీ యవస్థ బట్టించినాడు॥ 3
- తే. దేవగంధర్వభూతాదిబృందములను! ఋషులను మహాత్ములను మహావీర్యవంతు
డెవడు నిన్నిట్లు మరి విరూపిణిగ జేసి! చెప్పుమా వా డెవడో నా చెల్లి తెలియ!
- తే. నాకు విప్రయమొనరింప లోకములను! నర్థి వెదకినగాని సమర్థుడెవడు
గానిపింపడు నమరచక్రములనైన । పాకశాసనుడేగానివానియబ్బ
అల మహేంద్రుడెకాని సహస్రనయను! డల్ల వజ్రయెకాని నా చెల్లి వినుమ॥ 4

- తే. మార్గణంబుల జీవితాంశములైన వాచ నిష్ఠుడై వీతు నెవ్వని యుసురు
నలిలముల జాల చంద్రక్రీమిళితమైన వాలనాగి బీల్చు నారసపక్షి యటుల॥ 8
- తే. శరసునంకృత్తమర్ముజై చంద్రమున; బళిర నాచేత నిహతుడౌవాని యెవని
రక్తము సఖేన మా రుధిరంబు నింక! ద్రావు మేదిని తెలియంగ దలతు నబల॥ 9
- తే. ఇంక నాచేత గణమున నీల్లు నెవని । కాయముననుండి మాంసంబు కమ్మగాను
పెరికి తేనెగలవమ్మ పెంపెను నూడి । కాకి గ్రద్దలు సంతోషకలిత లగుచు॥ 10
- తే. ఇప్పు డాహవమునకు నే సిద్ధిలాగి । కొట్టియున్నట్టి కృపణు నికృష్టు జ్యోవ
శక్త డెవ్వకులేడు పితౄచములను । యక్షిలను రాక్షసులను నయ్యమరతతుల॥ 11
- తే. మెల్లగాతెరి తెలివిని నల్లబొంది । చెపుమ వనమున నిన్ను నిర్జించి యిట్లు
దుర్విసీతుడు దుష్టు డీ యుర్వి నెవడు । విక్రమించి కటాచేసె యక్రమంబు॥ 12
- తే. చెలగి ఖరుడిట్లు పల్క యందులను మరియుక్రొద్దుడై పల్క యన్న యాఘోరు
డబుల
సూర్యణఖయును వించు బల్ శోకవశత! వాక్యమిటుపల్కె భగిని సబాష్నయగుచు
- చ. తరుణులు రూపసంపదలధన్యులు బల్ సుకుమారులున్ మహా
బలులును పుండరీకవికచాంబకవక్త్రులు వల్కలాజనాం
బరులును కంఠమూలఘలభక్షులు దాంతులు తాపసుల్ మహా
త్తిరవరధర్మచారులును దాశరథుల్ విను రామలక్ష్మణుల్॥ 14-15
- తే. పార్థివవ్యంజనాన్వితుల్ భ్రాతృనరులు! భువిని గంధర్వరాజోపముల్ మహాత్మ!
వారు మనుజులొ లేక దేవతలొ యన్న! నిశ్చయింపగజాల నే నిజము జెప్పుదు॥
- తే. తరుణి సర్వాభరణభూషితాంగి తన్వి । రూపసంపన్న నారి వారుభయులకును
మధ్యగాన్పించె నాకు సుమధ్యమ యది! అక్కజం బది వోచు నాచుక్కజూడ॥
- తే. ప్రమద యద్దానిదైన కారణము బట్టి । నార లిద్దరు తేరి నక బలిమి నిట్టి
హా! యవస్థకు పాల్పెసినారరన్న! । క్షీతి యనాధయమైనట్టిసతినినన్లు॥ 18
- ఆ. అన్యజవృత్తియైన యాగారి రక్తంబు! నిహతులైన నారి నెత్తు నింక
ఆఁమూర్ధ్ని ద్రావ నాశింతు రుధిరంబు! ప్రీతి నింక విను నఖేన మద్ది॥ 19
- ఆ. త్రావవలయు చేను రణమున నా నారి! నెత్తు మరియు వారి నెత్తు లింక
మొనటికోర్కె యిదియె ముఖ్యంబు నాకు సూనీవలనన యిద్ది నెగడవలయు॥ 20

- తే. చెలియ లీనీతే నోపత జెప్పుచుండఁ భరుడు క్రుద్ధుండునొచు రాక్షసులనడై
అంతకోపముచొ మహాబలుల బిలిచి చెప్పె పదునల్లురకు వారి కష్ట డిలుల 21
- తే. ఎవరొ యింద్రు నరులబ యింతి నొకతే! వెంబనిడుకొని కస్తూత్రమితతి దాల్చి.
చీరకృష్ణాకాసాంబరధారులొచుకొచ్చిరిల ఘోరదండకక్షోణ సౌర
- తే. మరతి మర్మలత దానిని నరుల నింక! వారి నిద్దరి వధియించి త్వరగ రంకు
వారి కుభరంబు సిప్పుడె నా భగిని ద్రాపనిచ్చయించును త్వరగ మీ రేగు డింక॥
- తే. ఇష్టమిదియె మనోరథం బింత కెప్పుడు! వినుడు నాచెల్లెలికి మోరు పిరులార
దీని నింకను మోదా స్వతేజముననకూర్పవలయును శీమంబ కూర్పణభికు॥ 24
- తే. చెలిగి పదునల్లు రా రాక్షసులును నంత ! భరుని యాజ్ఞ ను శిరమున ఘనత దాల్చి
శూర్పణఖముందు నడవ వేచొరవ జనిరిరాముడున్నడ కినిలేరితా భము లన॥
- ఉ. వాచను తీక్షణశత్రుముల బట్టియు నేగి నిశాచరుల్ వడిన్
ధీరుని రాము నుత్థితుని నిర్మలు నా సముదగ్రతేజుని
వారక శీఘ్రమే ప్రహరణంబులగొట్టగలేక నిల్చిరా
కేరి వెలుంగు నగ్నిదరికిన్ జనలేని వశేభముల్ బలెన్॥

19 వ స్కంధ సమాప్తి - (627)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండరామాయణము

అరణ్యకాండము

ఇరువదియవ సర్గ - (25)

భరణిశివులగు నా పదునల్లర రాక్షసులను రాముడు సంహరించివేయుట.

- ఆ. ఘోర శూర్పణఖయు గుబగుబ మునుచని । రాఘవాశ్రమంబు కృమిత జేరి
నీతతోడనున్న భ్రాత లా యిద్దరిఁ । జూపె రాక్షసులకు చుప్పనాతి, 1
- ఆ. రాము పర్ణశాల రహినుపవిష్టుని । ఘను మహాబలాఘ్య గనిచి వారు
వనిత నీతతోడ వైదేహితోడను । లక్ష్మణాఘ్యతోడ రాణవెలయ, 2
- ఆ. అటులవచ్చియున్న నారాక్షసుల జూచి । రక్కసిని విరూప నక్క డరసి
దీప్తతేజ తమ్ము నాపు నా లక్ష్మణుఁ!తోడననియె రాము ఁడ కీటుల॥ 3
- ఆ. నీతయొద్దనుండుమీ తమ్ముడా! యొక్కతఁణము మాత్రమింక చాపమూని
శూర్పణఖకిగాను చురచురవచ్చిన । ఈ విశాటతతి వఛించినైతు, 4
- తే. రాము విదితాత్ము త ద్వాక్య మాలకించి । 'అటులె' యంచును నప్పు డా
యన్నమాట
శిరమునదాల్చి సౌమిత్రి త్వరగ నపుడె! చేసె సదృశి రాముండు చెప్పినట్లు॥
- తే. రాఘవుండును సుమహచ్చరాసనంబు । తరళచామికరవిభూషితంబు నపుడ
సజ్యమొనరించి యచటి రాక్షసుల నరసిఁపలికె ధర్మాత్ము డిట్లుల వసుతరముగ॥
- తే. పుత్రులముమేము దశరథభూమిపతికి । అన్నదమ్ముల మిదె రామలక్ష్మణులము
చొచ్చినారము నీతతో చొరవజేసి । దుశ్చరము దండకాటవీధూరభూమి, 7

తే. దాంతులము తాపసులము సుదారులమును । ధర్మచరితుల మీ చనఁజాతి నిచట
హాయి ధలమూలభక్షులమై వసింప । ఏలహింకింతు మ మ్మిలు లేరు చెపుడ ॥ 8

తే. మిమ్ముపాపాత్మకుల నిదే హింసకులను । నిక మహాహవమందు వధింపబూని
ఋషులదై ననియోగాన నెకమెసగి । వచ్చితి శకాయుధుండనై చొచ్చి తిటకు ॥

ఆ. నిలుకు దుష్టులార నిలుకు మీ రచ్చఁజే । వలదు చెంత కింక చెలగిరాగ
ఆశగలదయేని పాశాలనై మీకు । పారిపొంకు కోరి పంజలార ॥ 10

తే. రాము తద్వాక్యముల విని రాక్షసులును । పదియనల్లరు వారలు సరమకుపితు
లగుచు బ్రహ్మఘ్ను లా శూలహస్త లచ్చుడుపలికి రిట్టుల చాక్యంబుఁజుతరంబు ॥

తే. ఖరునకు మహాత్మునకు మాదు దొరకు సివుఁగ్రోధ మాకారకల్గించికులుకనానే
ఇదె రణస్థలి మాచేత నీల్లి నీవె । విడువగలవింకచాణముల్ వడిగ నిపుడ ॥ 12

తే. పెక్కురముమేము యుద్ధమం దొక్కరుడవు సీవుమాముందునిలువంగనిక్తముగను
శక్తిసీకేది? మరియింక సంగరంబు । సలుపుటనుమాట తలపెట్టనైన నగునె ॥ 13

తే. రమ్ము రారమ్ము మా కరప్రకరములను । సుప్రయుక్తములౌగాదాశూలపరిఘ
పట్టిసమ్ముల నిపు నీ పాణములను । వీర్యమును చేతిధనువును వీడగలవు ॥ 14

ఆ. ఇట్లు బల్లి వారుపటుతరక్రద్ధులై పదియనల్లు రసురులదరి పడుచు
చేతిశూలములనుక్షీప్రంబ వైచిరిప్రబలదుష్టయడకు రాముపై న ॥ 15

ఆ. అట్టిశూలములను నన్నింటి పదియనా! ల్లయినవాని ద్రుంచె నర్కకులుడు
అన్నియే నిశాతశరములకాంచన! వరవిభూషితముల బరపివిభుడు ॥ 16

తే. రహి మహాతేజు డంతనా రామవిభుడు! సూర్యసన్నిభముల దీసెనూర్యకులుడు
వితత నారాచముల శిలాశితము లపుడపరమ సంక్రద్ధుడగుచును పదియనాన్లు ॥

తే. ధనువుగ్రహించి, వంచి, యాదానవులను! లక్ష్మ్యముగ నెంచి చూచి యారామ
విభుడు

విడిచె బాణాల వడిగ నింద్రుడుగడంగి! పిడుగుమొత్తంబు లడరించువడుపు గాగ ॥

తే. విశిఖములు రుక్మపుంఖముల్ వితతహేమ! భూషితంబులు దీప్తముల్ భూరిగతిని
రాక్షసుల వక్షముల్ చీల్చిరక్తసంపరిస్థితంబులునై బయల్ వెడలివచ్చి
భూమిలో జొచ్చె పిడుగుల మ్రోతలడర ॥

- ఆ. భిన్నహృదయతాచు భిన్నమూలద్రుమ | పబలియల్లుపడిరి యటనె వారు
శోశోత్సాహమైనమేనుల విగతాసు | లగుచు వికృతరూపులగుచు జగతి॥ 20
- ఆ. పరుననట్లు పుడమిపడినవారినిజూచి | క్రోధమూర్ఛితయును ఘోరయగుచు
హడలిపోయి యెడదయసురి శూర్పణఖయు | మరలజేసె భైరవస్వనంబు॥ 21
- తే. అట్టులరచుచునారెకా యసురిమరల | ఖరుని చెంతకు నేగి మహార్తిగూరి
జగతిబడియె సనిర్యాసస్లకి యన | కొంచె మెండిన నెత్తురుగురుతులాలయ॥22
- తే. అన్నచెంతకునేగి శోకార్తిగూరి | మాటిమాటికి నరచుచు మహేని గూలి
సస్వరంబుగ విడిచె బాష్పముల నసురి | కడు విమణ్ణంబు వదనంబు కందువార॥
- తే. రణనివాతితులై న యా రక్కసులను | చూచి నంతనె పరువిడి శూర్పణఖయు
నిఖలరక్షోవధంబు తన్నిఖల మడ్డె | చెప్పె ఖరునకు భగిని యా చుప్పసాతి॥ 23

20 వ నగ్గ సమాప్తి - (652)

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కౌండము

ఇరువది ఒకటవ సర్గ - (22)

శూర్పణఖ హడలి మరల ఖరునిచెంతకు పరువెత్తి ఘోషముఁ మొరవెట్టుకొనుట.

- అ. పుడమి నలుల మరల పడిన శూర్పణఖను । కరము కోపదృష్టి ఖరుడు జూచి
అనుజ విక్రమత నా యనర్థార్థమాగత । నసురి నరసి పలికె వ్యక్తమిటుల॥ 1
- ఆ. ఇపుడెగాదె బంపి తిట నీప్రియార్థంబు । శోణితాశనులను శూరవరుల
రక్కసులను వారి వెక్కండ్ర మరియేల । యేడ్పుబొబ్బలివ్వి యింకనీకు॥ 2
- తే. హితులు భక్తులు ననురక్తులెపుడునాకు । వార లొరులను జంపెడివారె కాని
యెరులచే జచ్చువారు గా రోసివినుము । చేయకుండరు వారు నా చెప్పుచొప్పు॥
- తే. ఏమికారణమో విననింతి వలతు । మరల “హానాథ”యంచు బొబ్బరిలు చిట్లు
ఏమొ మునిగినయట్టుల యేడ్చియేడ్చి । పుడమి సర్పంబుభాతిగా పొరలె దీవు॥ 4
- తే. నేను గాఢుండనై యుండ నీవు నిటుల । ఇక యనాధయబోలె యేడ్డల చెపుమ;
లెప్పులెప్పుక, భయపడ కమ్మ చెల్లి । విడువు వైక్లబ్య మబల పో విడువుజడిమి॥ 5
- తే. ట్టులు జెప్పుచు ఖరుడు నా యింతి నెలమి । నూరడింపంగ దుర్ధర్షకూ యసురి
నయనజాత్రుల తుడుచుకొం చన్నతోడ । పలికె నిట్టుల భగిని యా ఖలునితోడ॥
- తే. ముక్కుచెవులను నేను గోల్పోయి యిట్లు । శోణితౌఘపరిక్లిన్నమైనమేన
నీదు చెంతకురాగ నన్నీవు నిజమె । యూరడించితి వన్న పెంపారు ప్రేమ॥ 7
- తే. పంపితివికూడ మిగుల కోపంబుగదుర । మత్రియార్థంబు వీరుల మహితబలుల
రక్కసులను చతుర్దశరంహసులను । రామలక్ష్మణులనుగూల్పు; భూమిగల్పు॥ 8

తే. వారు నెంతయు నామన్న కార యోచు! శూలపట్టినవాడై చొరవ జనియు
సమరమున మగ్నయైదురొ నాయకముచచ్చి రంకగు రాముచే: చత్తున్నెట్లు? 9

తే. ఊహములోపల: యల్లు చచ్చిపడిన! ఆ మహాబలులను నీదు శీమభలుల
నాంచియును రాముడొ మహాత్కార్య మర్ది! యరసియును నాకు గల్గె మహా
భయంబు||

తే. కను సమగ్నిగ్ననైతి నా యెడదనన్న! చాలమదిలోన వినుము విషణ్ణనైతి
కరుణకెందితి మరల నిన్ను సబలాశ్రి చూడనెందును భయమె చేసాచుచుంటి||

తే. కణవిహారోగ్రినకాగ్నిహృషీతము రన్న! మది పరిత్రాస తుంగోర్చి మాలినియును
మీల మీ శోకనాగరం బిందు చిక్కి! మునిగియుంటిని పోవనా ముష్కగడిపి||

తే. అకట నాకెంటవచ్చిన ప్రకటబలులు! రాక్షసుల్ పిశితాశనుల్ రూక్షవపులు
నిశితశరముల రాముచే నిహతులగుచు! నెలపాలైది యింక నే లీలనేక్తు: 13

తే. అన్ననాయందు నీకు నా యసుకులందు! కరుణగలదేని రాముతో సరిసమాన
శక్తి తేజంబుగలదేని చంపు మిచ్చడె! సంధకారణ్యనిలయుడై యుండురాము!
నా నిశాచరకంబకు నంటినివు! 14

తే. రాము నాతని నా శత్రు రాచివైవ! కింక నీవూరకున్న నే నిష్ణు డిదిగో
నీ సమక్షంబునందె సందియ మి కేల! విడుతుపాశాల సిగ్గిది వినుము రన్న|| 15

తే. బుద్ధిపరికింప నీవు రామునకు నెదుట! నా మహాత్ముని యెదుట నాహవమునందు
సబలుడవునయ్య నిలువంగ జాలవంచు! తోచుచున్నదినాకు; పో దోషచరుడ||

తే. శూరమానివి నీ వహా శూరు డబుల! డాంబికంబు మిథ్యారోపితంబునైన
విక్రమంబున తిరిగెదు; విరువలేవు! మనుజుతావారి రామలక్ష్మణులనాజి|| 17

తే. నరునిరామునితో సమానంబునీకు! శక్తితేజంబుగలదేని తపచరుండ
సంధకారణ్యనిలయుడై యుండు రాము! వధమొనర్చుమురా కులపాంసనుండ||

తే. వెడగ! నిస్సత్వుడవు నల్పవీర్యుడవును! ఇచట నీ కార యునికి యిం కెట్లుచెట్లు?
పొమ్ము పొమ్మి జనస్థానభూమివిడిచి! త్వరితగతినివు బాంధవతతిని గూడి|| 19

తే. రాము తేజోభిహతి వేగ రాలె వీవు! దాశరథియెప్పు తేజ ముదారమొలయ
వినుము త తోసిదరుడుమహావీర్యయుతుడు! పట్టి ననుజేసె యిటు విరూపగ నతండ||

తే. ఇటుల విలపించి బహుగతి యింతి యసురి! బవరి త్రత్ప్రధితోదరి యుదర మరరె!
బాదుకొంచును కరముల బావురంచు! రోదనముజేసె భృశ మహా! భేదమొంది||

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

ఇరువదిరెండవసర్గ - (26)

భరమానబులు పరునాల్లువేల రాక్షస సేవతో రామునిపైకి నడచుట.

తే. ఇట్లు లాధర్మితుండయి భృశ మతండు రాక్షసులమధ్య నపుడు చూర్పణఖచేత;
ఖరుడు ఖరుడయి ఖరతర సరణి బలికె వచన మిట్టుల శూరు డా భగిని తోడ॥

తే. నీకు గలిగిన యవమాన మేక రీతి క్రోధ మతులంబు గల్గించె రూఢి నాకు
దాని ధరియింప శక్య మింతేని కాదు! అదె మహోత్థితమా లవశాంభమల్లు॥ 2

తే. గణనసేయను రాము విక్రమమునందు! క్షీణజీవితం దతడు పో మానవుండు
ఆత్మదుశ్చరితాల ప్రాణాలనిపుడెవిడుచు నాతడు హతుడయి వెలది చూడు॥ 3

తే. బాష్పముల వీని నీ వింక బాష్పకొమ్ము! సంభ్రమమ్మును పైతము చాన విడుపు
రాము నింకను నాతనిభ్రాతతోడ! సరగబంబుడు నిదె యమసాదనంబు॥ 4

తే. యుధి పరశ్వధహతుని నవోష్ణరక్త! రుధిర మా మంగజేవుని దధిక పీఠి
దాగివెదపు నీవు రాముని దానిలోన! రాక్షసీ కొంచ మెబులొయోర్వంగదమ్మ॥

తే. ఖరుని వదనాచ్ఛ్యుతంబు వాక్యంబు దాని! విని మనంబున మిగుల ప్రహృష్ట
యగుచు

మార్జ్యమున నా నిశాటియు మరల బొగడె! రక్షసాంవరు భ్రాతనారూక్షదక్ష॥

తే. పరుషితుండయి మున్నట్లు భగిని చేత! మరి ప్రశంసితుడై యిట్లు మరల ఖరుడు
పిలిచి దూషణనాము నా పృథుబలాఘ్య! సైన్యపతి యాతనికి నిల్లు సరగబలికె॥

తే. అల చతుర్దశసాహస్రసంఖ్యబలులు! నాకు చిత్తానువర్తులు శీకరులును
ప్రకటతేజులు యుధి ననివర్తులెందు! భీమవేగులు రాక్షసుల్ వెలయుచుండు॥ 8

- తే. సీలజమూతవర్ణులు నిరుపములును : లోకిహీంనావిహారులు నాకుగలరు
 క్రోధకర్మలు బలయుతు లుగ్రతేజు లగువరులెల్ల ఘోరులు నసమయశులు॥
- తే. దానవుల కల్ల శార్దూల జన్మలకును | నా మహాస్యుల కా మహాజనుల కెల్ల
 రాక్షసులకు నుదీర్ణుల కీ తుణుంబు | నామ్య చేయింపు నన్నాహసర్వ మనికి॥ 10
- తే. నాకుతెట్సింపు మిక్కిల్యుండునముఘనముః | ననువులను బాణములను చిత్రములనింక
 ఖడ్గముల సేతులను వెక్కువకుల నాని | శీతతరంబుల శక్తుల కీప్ర మిపుడె॥ 11
- తే. అల మహాత్ముల కాలస్య్యులండుదికిని | * ముందు పోగోరుదు రణంబునందు నేను
 ఇదె నధంబునకై రాము నిపుడె పట్టి (1) దుర్వినితుని రణకోవిదుడను గొందు॥ (2)
- అ. అనుచు ఖరుడు చెప్పచునెయిందె నంతలో | సూర్యవర్ణ మొప్పు శుభ్రరథము
 దూషణుండు తెచ్చె తురగరత్నంబుల | చిత్రవర్ణములను చెలగుదాని॥ 13
- ద్వి. మేరుకృంగాకార మా రథం బపుడు | తప్తకాంచనభూషితంబైనదాని
 హేమచక్రంబుల నింపై నదాని | ప్రకటనైడూర్యకూబరములదాని॥
 కాంచనద్రుమముల గండుమీనముల | కైలాస, పుష్పాల చంద్రసూర్యులను
 మంగళాంచితపక్షి సంఘాలలీల | తరళతారాగణ స్థితంబుదాని॥
 నిస్త్రింశసంపన్న నిఖలమాదాని | కింకిణీక పతాక సంఘమాదాని
 అతివిశాలంబునై నమరినదాని | ఉత్తమోత్తమవాజయుక్తమాదాని
 సామర్థముననెక్కి సరగ నా ఖరుడు॥ 14-16
- తే. ఘను రథస్థుని నాతని గాంచి నంత | రాక్షసులు భీమవిక్రముల్ రూక్షవపులు
 ఖరుని మరయును దూషణునురుబలాఘ్య | చుట్టు నిలిచిరిశూరులు సుభటతతులు
- తే. ఖరుడు నంత రథస్థు డా కటకమరసి | ఆ మహేష్వాసులను తేరి పారజూచి
 ఘోరవర్షాయుధపతాకవారమరసి | 'వెడలుడిక' నంచు నాజ్ఞ దా నిడియె ననికి॥
- తే. అంత సారాక్షసుల పైన్య మెంతో పొంగి | ఘోరవర్షాయుధధ్వజవార మద్ది
 పోరలి వెడలె జనస్థానభూమి నుండి | పటు మహానాద మార మహాజవంబు॥ 19

* విశేషార్థము :—

రామునిపుడెట్టి = రాముని పట్టుకొని (బంధించి) - (1)

రాముని అనుసరించి — (2)

కొందు = (పట్టుకొని తీసుకువచ్చెదను; భక్తితో స్వీకరింతును-)

- సీ. ముద్గరంబుల కిద్దముల తీర్చిపెరుల | సురియల పరిఘల శూలములను
పట్టిసంబుల చేతబట్టిన శక్తుల | తోమరంబులయు సంబోహములను
ఘోరంబు లతిమాత్రకోదండకాండాలు | ముసల గదాసి సముత్కరాల్
కరగృహీతాశనిసరణివజ్రంబుల | ధేమదర్శనముల పెంపుడనర |
- తే. అల సుఘోరంబు త ద్రాక్షిసుల బలంబు | వేలుపదునాల్గు వెడలె సలీలమపుడె
త జ్జనస్థానముననుండి త్వరితగతిని | భక్తి ఖరునకు చిత్తానువర్తియగుచు | 20-22
- తే. త్వరితిగతిచేగు తత్ పైన్యవార మరసి | రాక్షసుల ధేమవిక్రమవ్రాతమరసి
ఖరుని రథమది కించిత్తు పిరుదుగాగ | వరినై పైన్యంబువెంట పెంపారుప్రతిభ ||
- ఆ. ఖరుని మతిని నెరిగి సరగ సారథియును | తోలె గుర్రములను తొండరగను
తప్త కాంచనాంగదాదిభూషితముల | శబళములను, హరుల సబలములను || 24
- తే. ఖరుని నిపుఘాతకుని రథం బురుజవంబు | త్వరితగతితోలబడి యట్లు లరుగుచుండి
ఘోరశబ్దాన పూరించె నౌర దిశలు | మరియు ప్రదిశలు భూనభింతరము లెల్ల ||

వంశస్థ వృత్తము

ప్రవృద్ధిమన్యం డగు చా ఖరుండునున్ | ఖరస్వయంజై రిపునాశనార్థమై
త్వరజన్ సారథి దా నడల్పుచున్ | యముంజౌ మేఘంబు శిలాప్రవృక్షమౌ!
యనన్ ఘనం బాచ్చె, మహాబలుం డటన్ || 26

22 వ సర్గ సమాప్తి - (700)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ఇరువది మూడవ స్కంధము - (35)

యాద్యమునకు బయలుదేరిన ఖరునియెదుట అపకవనముల వోచుట.

తే. అటు జనస్థానముననుండి చలులగతిని । బయలు వెడలిన రాక్షస బలము మీద
శోశోతోదిక మశినము నానకురిసె । తుముల మేఘంబు గర్దభధూసరంబు 1

తే. ఖరుని రక్షమునగట్టిన తురగములును । త న్మహాజవములు నష్టమై వగతిని
జూపడియెను నేలనై సమతలమున । రమ్య సుమచిత రాజమార్గంబునందు 2

తే. శ్యామవర్ణము పుధిరపర్యంత మొకటి చూడగ నలాతచక్రంబు చొప్పు నొప్పి
కలిగి పరివేషణము దినాకరుని జుట్టి । ఆకసంబున నప్పుడు భీకరముగ 3

తే. హేమదండము మరి నముచ్చితమునై నాధ్వజమునై న మహాకాయమమరునొక్క
గృహము సుదూరణం బది యెచట నుండొ చండగతివచ్చి నాల్గి కూర్చుండె
నలనె 4

తే. ఇక జనస్థానమునకు సమీపమునను । చేరి ఖరునిస్వయంబుల కూరగతుల
విస్వరంబుల వివిధముల్ వెలయజేసె । మాంసభక్షకులు మృగపక్షి వారములును 5

తే. యాతుధానుల కెల్లర కశివముగను । భైరవస్వనములు జేసె పట్టపగలె
రవి వెలింగెడిదిక్కుల మోగలనెత్తి । నక్కలు మహాస్వనంబులు మొక్కలములు 6

తే. మూగి భీమవలాహకంబులును ననుచు । దివి ప్రభిన్నాద్రిసంకాశదీప్తిదనరి
తోయతోతథారిణులై యునర్యై । ఘనతరాకాశమును ననాకాశముగను 7

కం. తిమిరము ఘోరము నుద్ధత | మమరేను మరి, రోమహర్షణమ్మును గాగన్
సమముగ దిశలును వివిశలు | సుముఖముగా వెల్లనయ్యె పువ్యక్రమాగాన్ | 8

సీ. క్షతజార్ద్రసమవర్ణ కాంతిని సంభ్రయము | మరి, యకాలంబునం దరచి వెలిగె
ఖరునకు నెదురొచ్చు ఖగములు ఘోరముల్ | మృగములు వాపోయె మిక్కిలిగను
కంక సోమాయలు నింకను గృహముల్ | భయసూచకంబుగా “బావు”రనియె
అనిశము రణముల చకుభముల్ ఘోరవృత్తి | ప్లాంతముల్ నక్కలు వింతగాగ |

తే. మంటలను గ్రక్కునోళ్ల నమాంతముగను | వచ్చి కేనాకుంబున బలిసి నిలిచి
బెదరి వాపోవునట్లు లా యదనుచుండు ! కూసె బహుభయ భయలయు గుండె
లదర 10

సీ. ఊరు పరిఘాభాస మొక కబంధము సూర్యు | చెంత : కాన్పించే చిత్రముగను
పలు మహాగ్రహ మల్ల స్వర్భాను డప్పుడే | పల్కె నపరాధుని నిట్టె సూర్యు
వాయువు శీఘ్రమే ప్రతికూలముగ వీచె | మరి, వివాకరుడు నిష్ప్రభుడు నయ్యె
ఖద్యోతకాంతి నక్షత్రముల్ నింగిని | దిట్టంబుగానోచె పట్టవగలె

తే. బెర! సంలీనమీన విహంగములు | శుష్క-పంకజములునయ్యె పుష్కరిణులు
పుష్పఫలశూన్యములునయ్యె భూరుహములు | చూడ నాక్షణమదె పో ట్కోణి
నెందు! 13

తే. జలధరారుణ రేణు సంచయము నపుడు | గాలిలేకయె శా నెక్కిడను జూడ;
శారికలును “పిచీకూచి” శబ్దములను | పల్కె నపశకనంబుగా బహుశభంగి! 14

తే. పిడుగులును, నుల్కలును నడ్డె పడియె పుడమి | ఘోరగతి జూచువారల గుండె
లదర

మరి, చలించెను సర్వ మీ మహితధాతి | సగిరి కాకన వన నదీ సంచయంబు!

తే. ఊరు రథస్థుని ఖరుని, ధీయుతుని నల్లె | నర్దమానుని భుజము సవ్యంబ దపుడె
మిగులకంపించె; మరియు నా పృథుబలాఘ్నిస్వరము పైతము తడబడె, సన్నగిల్లె!

తే. నల్లడల జూచుచుండ త న్నయనములను | గ్రమ్మె సశ్రులు ఖరున కకారణముగ
ఇక లలాటంబునందు జనించె రుజయు! కాని, మోహన మాన డా కదనకాంక్ష!

తే. అటుల బుట్టిన యా మహాత్పాతములను | రోమహర్షణములజూచి *యేమొనవ్వి
సర్వరాక్షసవరుల కభర్వరీతి | పలికె ఖరుడిట్లు నిర్లక్ష్యచానమునను! 18

* రోమ.

- తే. ఈ మహాత్పాతములను, ని ట్లెగిసినట్టి ! ఘోరదర్శనముల నెల్ల సౌర! చూచి
లక్కనెయ్యదుచే విర్య మెక్కుడుగనునాకె యంసుల దుర్బలునట్లు జడిసి॥ 19
- తే. భగణములనై న పుల్ల నభంబునుండి ! తీక్ష్ణశరములబరకి మదీయములను
మరణధన్యాన మృత్యువునై న గూర్తు విజము, సంకున్ధుడనైతిచేని చేను॥ 20
- తే. ఆ బలొత్పిక్త రామచి, నతని తమ్ము ! లక్ష్మణుని తీక్ష్ణబాణాల రాలపకుండ
విరిచినేలను, మరి, పాతివేయకుండ ! యుద్ధముచనుండిమరలి రా నుత్సహింప॥ 21
- తే. ఈపె నా చెల్లెలును నింకి తృప్తిదీర ! రామసౌమిత్రియ నెత్తుద్రావుగాత
కనగి, ఈపెనిమిత్త మైకాదె యిపుడువారి కీటు లే వివర్యయం బౌర కలుగు॥ 22
- తే. లేదు నా కెందు నెచట చే లీలగాని! ఓఁ ఖియటన్నమాట మున్ యుద్ధములను
మీకు నిదియెల్ల ప్రశ్నకు మేకిదోయి! అన్యతమా వచింప నెల్ల నే నరయుడింత॥
- తే. పూని యల్ల మత్తెహతాన నెక్కి ! వజ్రమది చేత ధరియించి వచ్చునట్టి
దేవరాజునైన వధింతు నాఁక ! ఈ కనరు లేమిలెక్క కోపింతునేని॥ 24
- తే. గర్వితుని త న్నిశాచరు గర్జితముల ! నాలకించి మహాచమూవారమద్ది
పొందెను ప్రహర్ష మతులంబు జెందమందు ! మృత్యుపాశావపాశితమింతకగుట॥
- తే. యుద్ధదిర్మనకాంక్షలై యల్లములను ! దేవగంధర్వచారణ బృందములును
మునులు సిద్ధులు మరి మహాత్ములును ఋషులు! మూగివచ్చిరి త ద్రణభూమిపైకి
- తే. పుణ్యకర్మలు వారల్లు మూగిచదల ! చెప్పకొని రిట్లు లనోన్య మప్పు డెలమి
'స్వస్తి నా బ్రాహ్మణులకు సమస్తలోక!ములకు నచకూలురామహాత్ములకునంచు॥
- తే. 'జయముగొనుగాక' శ్రీరామచంద్రుడాజి ! సుగ పౌలస్త్య లీ క్షపాచరులవైన
చక్రహస్తుండు ము న్నట్లు సంగరమున ! అసురపుంగవులనునెల్ల నణచినట్లు॥ 28
- తే. ఇట్లు లింకను చెప్పకొం చేమియేమొ! జాతకౌతూహాలులు ఋషివ్రాతములును
దేవతలును విమానముల్ దీప్తి నెక్కి! అరసి రాయువుమూడినయఃపరసేన॥ 29-30
- తే. ఉగ్రనైన్యండు ఖరుడు మహాగ్రంధము! నెక్కి వెడలుడు వేగంబయొక్క మొగిని
చూచి తిక్కి న రాక్షససూరులెల్ల ! వేగ వెడలిరి తమవతివెంటనంటి॥ 30
- సీ. 'శ్రేణగామియ', 'పుష్కగ్రీవుండు' 'యజ్ఞశత్రుండు' 'మరి, 'విహంగముండు, 'ననగ
'కాలకార్ముకుడు'ను, 'కిరవీరచక్షుండు ! 'పరుషుండు', 'దుర్జయుం'డురుబలుండు॥

ఆ 'మేఘమాలి'యు, నా 'మహామాలి'యు! 'సర్వాస్యజు'ను 'కుశిరాశమండు'
ద్వాదశు లీ మహాదారుణ వీర్యులు ! 'భిరు' పరివేష్టించి యరిగి రనికీ!

తే. 'త్రిశిరుడు', 'ప్రమాధి', 'స్థలాక్ష' డసమబలుడు ! మరియును 'మహాకపాలి'
నాబరగువాడు

నలుగు రసురులు వీరు సైన్యాధిపతులు! మాషణునివెంటనడచిరి దురమునకును!

తే. భీమవేగంబు సమరాభికామ ముద్ది ! పృథు బలాధ్యంబు రాక్షసపీఠసేన
రాజపుత్రుల నా రామలక్ష్మణులను! చుట్టె గృహమాల చంద్రహార్యులనునట్లు!

23 వ సర్గ సమాప్తి - (73వ)

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కౌండము

కవి వచనాలు గ వ స స్త - (౩౧)

రామని యుద్ధ సన్నాహము.

- ఆ. ఖరహాశ్రమముండు ఖరు డిట్లు రామాశ్రమంబుజాడ వడి ప్రయాణమగుడు
అవియె యగని రెదుర బొత్పాతికంబుల! రామలక్ష్మణులును కీమబలులు॥ 1
- తే. ఆ మహాఘోరములను చుత్పాతములను । నముల దోచిన యారోమహర్షణముల
ప్రజల కహితంబు తానాని పారజూచి । ప్రభును రాముడు పలికె లక్ష్మణునకిట్లు॥
- తే. ఇవియె చూడు మహాబాహు! వృష్టిబరపి । సర్వభూతావహాను లీ యుర్విదోచు
నీ మహాత్పాతములనింక దోమచెబును । అఖల రాక్షసులను జంపననతరించె॥ 2
- తే. ఇవియె నెత్తురుభారల నిలకనురిసి । పలు ఖరస్సనపటలి నభంబునిండి
తిగుగుచున్నవిమేఘముల్ పరుషుల లవె । స్వభారములు జూడు ఘనభుజుండ॥
- తే. పొగల రాజును నా శరంబులును నెట్ల । కోపించున్నవి యుద్ధంబై కోర్కులూర
హస్తపృష్ఠంబు లివియె కార్డుగము లింక! గుమకంచున్నవి పొరలి యుద్ధోద్రతములు
- తే. ఇప్పు డీ వనపక్షి లీ రీతిగూయు । చొప్పు జూడగ యేదియో ముప్పుమనకు
ముందుగలిగెడిననితోచు; నందియంబు! ప్రాణములకును గలుగు నం చొరతోచు॥ 6
- తే. అదె మహత్తర మిశ సంప్రహార మింక! సంశయములేదు కల్లు పో వంశతిలక!
చెప్పుచున్నది యీ మాట గుప్పు నెగసి । సారెసారెకు కుడిభుజం జొర నాది॥ 7
- తే. చెంత నేయున్నది జయంబు చెబుదు మనకు! శత్రువు పరాజయంబు నచ్చట నెకలదు
సప్రభంబుగ శూర! ప్రసన్నముగనువక్తము త్వదీయ మిదియె గన్పట్టువత్స

తే. అరయ యుద్ధాఽ ముద్యతులై న యెవరి! వదన మది నిష్ప్రళంబయి వత్స! దోచు
వారికి ధున్వంబు గల్గు నెవ్వారుగాని! మహితమాయః క్షతయం బనఘచరిత॥ 9

తే. జూబ్బరించెడి రక్కసిమూకలవియు । ఘోరశబ్దంబు లవె విన నార! వచ్చె
కూరకర్మలు రాక్షసుల్ మీరి చరచు । భేరులయు మోత్రలవె వారబారె
చెవుల॥ 10

తే. అరసెడి నిమిత్తములబట్టి యాడదలను । శంకజేసి శుభంబు నిశ్శంకగోను
పురుషుడు వివశ్చేతుం డది మూడుట కిక! మునుపె నల్పు క్షతీకారమును కమార॥

తే. కాన, వే గొంచు వై దేహి ప్రాణసమును । వడిగ శరపాణివి ధనుర్ధరుడవునగుచు
శైలగుహ దీని జూరుము నిశ్శంకముగను । సతము దుర్గంబుపాడవసంకులంబు॥ 12

తే. మాట దీనికి యెదురు మాటాడవలదు । ఇదియె నాపాదములయాన యింకబామ్మ
ఆలసింపకు వత్స! లక్ష్మణకుమార! । వదినె పిపెచు రక్షింప వడిగ బామ్మ॥ 13

తే. నీవు శూరుండవు బలంబు చేర్చుగలవు । చంపగల వీ నిశాటుల; శంకలేదు;
కాని, స్వయముగ చేనె యీ దానవులను । ఈ నిశాటులజంప నిచ్చింతువత్స॥

తే. రామవిభు డిట్లు జెప్పంగ లక్ష్మణుడును! శరములను చాడముల గొంచునరగనట్టె
నీత గొంచుచు వేగ నా చెంతనున్నగుహను దుర్గమునుచుకొచ్చెనుసహితుండు

తే. తమ్ము డా లక్ష్మణుం డట్లు త్వరత గతిని । నీతతోగూడ గుహప్రవేశించినంత
'భళిర! మంచియుపాయమే యయ్యెనంచు । కవచము నొగ్గె రాముండు ఘన
భుజుండు॥ 16

తే. ఖరతరాగ్నినికాశ మా కవచమునను । కరము భూషితుడై రామధనశివిభుడు
అల్ల తిమిరంబున విఘామ మగ్ని యెగసి । వెలిగెడి తెరంగున వెలింగెనలఘులీల॥

తే. చాపము మహత్తరంబు హస్తమునబట్టి । శరములను తీక్షణముల నట్లై సరగబట్టి
నిలిచె వీరుండు రాముండు నిరుపముండు! జ్యాస్వనంబుల పూరించు చఖిలదశల॥

తే. యుద్ధదర్శనకాంక్షలై యుల్లులులను । దేవగంధర్వచారణబృందములును
మునులు సిద్ధులు మరి మహాత్ములును ఋషులు । మూగివచ్చిరితద్రీణభూమిపైకి

తే. ఋషులు బ్రహ్మర్షి సత్ముల్ విశ్రయశులు! అఖిలలోకాల గల్లుమహాత్మకులును
పుణ్యకర్మలు వారెల్ల మూగిచదల । చెప్పుకొనిరిట్లు లన్యోన్య నుష్ణుడచట॥ 20

తే. స్వస్తి గోబాహ్మణులకు సమస్తలోక ములకుననుకూలుకౌమహాత్ములకు నెపుడు
జయముగొనుగాక శ్రీరామచంద్రు డాజి । సరగ పోలస్త్వ లీ క్షపాచరులపై న
చక్రహస్తంబు మున్నట్లు సంగరమున । అసురపుంగవులను నెల్ల నడచినట్లు॥ 21

తే. ఇట్లు లనుకొంచు మరల నా ఋషిజనంబు చెప్పుకొని రిట్లు లనోన్య మప్పుడరసి
“వేలుపడునాల్లురాక్షసుల్ భీకరులును । ఒక్కరుడె ధర్మమతి రాము డక్కజంబు
ఎటుల యుద్ధంబు జరుగునో యిలను నహహ! 22

తే. ఇట్లు రాజష్టులును సిన్ధుల్లిడ్డగుణులు । మరి, ద్విజర్షభులును గూడి మదులలోన
జాతకౌతూహలులునొంచు చదలపై న । నురు విమానస్థులై చూచుచుండి రొగిని॥

తే. తేజసావిష్టు రాము పృథ్వీలలాము । ధీరు సంగ్రామశీరసి సంస్థితుని జూచి
భూతములు సర్వములు భయమోహితములు । నయ్యెనప్పుడుమరియు నేమందునౌర

తే. రూపమప్రతిమంబు త ద్భాపునిదియు । రాము నక్లిప్తకర్ముని దా మెయి గన
నప్పు డపుడె మహాత్ము డా యగ్నికల్పు రుద్రు సంగ్రాధురూపమట్లా ప్పెఎదుర

తే. దేవగంధర్వచారణు లీ విధంబు । చెప్పుకొనుచుండు నంతలో గుప్పునెగసి
ఘోరవర్మాయుధధ్వజవారమద్ది । సతతగంధీరనిర్ధాదైన న్యమద్ది
యాతుధానుల దప్పు డా యఖిల దిశల । దోచె నెల్లడ తామెయెదో ర్బలమున॥

ద్వి. సింహనాదంబులు జేసేటివారి । అనోన్యమభిగర్జనములొప్పువారి
చాపముల్ మోయించి సారించువారి । ఎడలేక కడలేక జృభించువారి
గొల్లుగ నెల్లడ ఘోషించువారి । వీరువారునువేయు వీరాంగములను
బడబడబాడెడి బహు దుందుభులను । దొడ్డగాబుట్టెడి తుములశబ్దంబు
ఆ రక్కసులదైన ఘోరరావంబు । పూరించె వనమెల్ల భువనంబు లెల్ల॥

తే. శబ్దమద్దాన భయపడి శ్వాపదములు । వనచరంబులు మరి యింక వెనుక గనక
దొడుదీసెను నిశ్శబ్దమేడనుండు । నచటి కప్పుడె త ద్రాణధాత్రి విడిచి॥ 30

తే. ఇక మహాఘోర మద్ది యనీక మపుడుతరళనానాప్రహరణోద్ధృతంబు చెలగి
రూపుగంధీరమును సాగరోపమంబు । రామచంద్రు సమీపించె భీమగతిని॥ 31

తే. రాముడును చక్షువులను సర్వత్రబరసి । పరమ రణపండితుండు నాఖరునిసేన
అటుల యుద్ధాభిముఖముగా చటులగతిని । నుత్థితంబయి వచ్చుట సిద్ధమరసె॥

తే. ధనువు భీమంబు వితతంబు నొనర జేసి । తూణములనుండి బాణముల్తో నెత్తెసి
కోధ మది దెచ్చు కొనియె తీవ్రాధికంబు । అఖిలరాక్షసపక్ష వధార్థ మతడు॥ 32

తే. ఆతడు దుష్ప్రేక్ష్యుడయ్యె కోహాధికమున! మండు చెల్లెడ మఱి యుగాంతాగ్ని
యలుల

తేజనావిష్టు నతని నింతింతజూచి । వనిని వనదేవతలు చాడువారె దిశల! 34

తే. ఆతని క్రుష్ణుని రామునిదై నరూపు । గనగ నష్టకు గన్పించె కణకణమని
దక్షయజ్ఞంబుదగ్గంబు దగ నొచర్చ ! కినిసి యుంకించు త త్పినాకినిది నాగ!కిం

తే. తేజనావిష్టు రాము పృష్ఠలలామ । ఖరు సంగ్రామశిరసి సంస్థితునిజూచి
భూతములు సర్వములు భయోత్పాతమొంది । చాడుదీసెను దిశలకునొగుగరచి॥

గేయం. ఆ కాశ్మకముల నా భూషణముల ! వర్ణంబుల నా ధ్వజముల గిజముల
అగ్నికి సమమా నా వర్ణంబుల ! ఆ విశితాశన పై న్యం బష్టకు
సూర్యోదయమునచూడగ నింగిని ! నీలాభ్రంబుల లీలగ దోచెన్ । 37-38

24 వ స్కంధ సమాప్తి - (772)

త్రీ తెలుగువాల్మీకిము

మానికొండ రామాయణము

అరిణ్యకౌండివము

ఇరువది ఆ యి డ న ప స్థ - (45)

—♦ దనస్థాన సంసారాంగణము ♦—

(1) సమాహారంధము - రాక్షససేవ నగ్నహవమగుట.

తే. ప్రభు నవవృద్ధిచాపు నా రామభూష : క్రుద్ధు రిపుభూతు జూచె ఖరుండునపుడ
దరిసి రామాశ్రమంబును తనదువెంట : నంటివచ్చిన సకలసైన్యాళితోడ॥ 1

ఆ. అతని జూచి సశరమా చావమును ఖర । నిర్వనంబు దాని నిలిపిపట్టి
'రాముకెదురుదోలు రథ మీ' వజంచును! నూతు నొచ్చరించె ఖ్యాతి ఖరుడు॥

ఆ. ఖరుని నాజ్ఞ నూతుడుగతి తురగాల । బోలె నెచటవిధుడు దోర్బలుండు
రాము దొక్కరింకే ఓమ మద్దనువును । ఫణిఫణించు ద్విష్టుకొనుచు నిలిచె॥

ఆ. రాము పైకి నట్లు రయమున బోవు నా । ఖరుని జూచి రజనిచరులు నెల్ల
బొబ్బలెలుగులెసగ దబ్బున బోయి రా । స్వామి ఖరుని వెంట సచివు లెల్ల॥ 4

తే. అప్పు డా యాతుధానసైన్యంబు మధ్య । రథగతుండగు ఖరుడు కరంబు వెలిగె
తారలకమధ్య త న్నభోంతరమునందు! చుడిచుడో లోహితాంగునియోజగాగ॥5

తే. శరసహస్రంబులను నంత ఖరుడు వడిగ । రాము చప్రతిమాడిను భీమవేషు
నొవ్వసేసి, మహానాద ముర్వి యమ్రవ! కేసె సమరాంగణంబున నైర్వతుండు॥

తే. భీమధన్వుని దుర్బయు రామువైన । క్రుద్ధులై సర్వరాక్షసుల్ ఘోరగతిని
సరగనానావిధంబులౌ శత్రుములను । నచ్చడె గురించి రాహవాంగణమునందు॥

- తే. ముద్గరంబుల శూలాల ఖడ్గములను । షట్టిసంబుల శాస్త్రాల పరశువులను
రాక్షసులు రామునప్పుడా రణమునందు రోషతత్పరులై నాది రోఘుబలులు॥ 8
- తే. అల వలాహక సంకాశులనురు లెల్ల । పటుమహాజనులునుమహాధ్వనులెసంగ
పర్వతాకారజముల వాజితతుల । రథములకదోలిపోక్కుల రణమునందు
రాము కాకుత్స్థ వధియించి రాచివైవ॥ 9
- తే. మరియు ఓక్షోగణంబు లత్తరినియెగసి । ప్రబలి శరవృష్టిపడినాల్లు రామువైన
కురిసి రక్షించుచు ధారలురల గురియునిండు జేమూతరంఘాల గండుమిగిలి॥ 10
- తే. యాతుధానశతంబు లారీతిగురియు । శస్త్రములనెల్ల రాముండు సంగ్రహించె
తనదు విశిఖాళిచే సముద్రాంధములును పొంగివచ్చెడిచక్రోఘములను బలెను॥ 12
- తే. ప్రహరణంబుల తద్ధ్వోరబళుళములను । భిన్నగాతురంజనయు్య పెంపేద ధౌర
రాఘవుండు ప్రదీప్తముల్ బహుళములును నైన వజ్రుల మరె మహాచలమునల్లు॥
- తే. విద్ధుడై సర్వగాత్రాల పృథ్వివిభుడు । ప్రకట క్షతజౌఘవిస్ఫుటై రాఘవుండు
అల్ల సంధ్యాభ్ర సంవృతుండైనయట్టి । ఖర దివాకరు కీతిగా గాత్రె ప్రభుడు॥ 14
- తే. ఒక్కరుం డల్లు పెక్కువేలాప్పునట్టి । అసురతతిచేత పరివృతుండగుటజూచి
కడు విషాదంబునొంది రాకాశవీధి । దేవ గంధర్వ సిన్ధులు దివ్యబుష్ములు॥ 15
- తే. ఇక సుసంక్రద్ధుడై రాముడేకరీతి । మండలీకృత చండకోపండుడగుచు
విడిచె బాణాల నెల్ల డవిశిఖములను । నూర్లు వేలును లక్ష లనూనసంఖ్య॥ 16
- తే. ధృతి దురావారములను దుర్విషహములను । కాలదంషోపములను బల్ లీలగాగ
కంకప్రత్రంబుల నజిహ్మాగముల విడిచె । రామచంద్రుండు రణములో రాణ
మెరయ॥ 17
- తే. శత్రుసైన్యంబుపై విలాసంబుగాగ । విభుడు రాముండు విడిచిన విశిఖవితతి
రక్కసులప్రాణములనెల్ల రహిని గొనియె । కాలకృతపాశములమాడ్కి కరుణ
మాలి॥ 18
- తే. భిన్నమొనరించి యసురుల విపులవపుల । తత్సరంబులు సుధిరదిగ్ధంబులగుచు
అంతరియై కెగసి దీప్తాగ్నిసదృశ । తేజముల నొప్పె నప్పు డుత్తేజలీల॥ 19
- తే. రాముకోదండమండలాగ్రముననండి । ఇక, అసంఖ్యేయములుగ సాయకములొర ।
వెడలె బహుతర తీవ్రోగ్రవిశిఖవితతి । అసుర తతులకు ప్రాణపహారులగుచు॥ 20

తే. ధనువుల ధ్వజాగ్రముల వర్మతతుల తలలబాహువుల సర్వభూషల వరలువాని
కరికరోపము లూరుల నరికివైచె ! శతసహస్రాల రాముండు సంగరమున॥ 21

తే. హరుల కాంచనవితత సన్నాహములనురధ సుసంయుక్తములను సారధులనింక
గజములను మావటీండ్ల కంఠాణములను! కౌతులపదాతులనుగూర్చె రాముడాజి॥

తే. చెలగు నాళికనారాచములను మరియు! శరముల వికర్ణికలను తీర్థాగ్రములను
భిద్యమానులునొచ్చు బల్లభీమగతిని! ఆర్తనాదంబులొనరించి పురులూజి॥ 24

తే. మర్మభేదులు నిశితముల్ బాణతతులు! రాము డడరింప పీడితమై మహాజి
సుఖముగనశేకయుండె రక్షోగణంబు! అగ్గితగిలిన యా యెండుట వదిలితి॥ 25

తే. కొందరప్పుడు శూరులు ఘోరబలులు! రాము కభిముఖమేగి పుశ్వధముల
శూలముల ఖడ్గములవైచి రోలియెగసి! మరియు పరమాయుధంబుల వరుసనెన్నొ॥

తే. వారిశస్త్రాల నామహాబాహుడపుడు ! ప్రబలబాణాలవారించి రాఘవుండు
రక్కసులప్రాణముల్ గొనె రణమునందు! మరియు ఖండించె తత్ శిరోధరములెల్ల॥

తే. భిన్నశిరముల మరియు సంఛిన్నవర్మ! శరశరాసనముల నప్పు డసురవరులు
జగతికొరిగిరి పాదపచయములొర! అల సుపర్థాని లోక్షిస్తములొ యనంగ॥ 28

తే. అచట అవశిష్టలెయున్న యసురులంత! కరమిక విషణ్ణలొచితత్తురునిదరికె
పరుగువారికి శరణార్థులరచుకొంచు! పుశరాద్ధితులొచు నప్పట్టునందు॥ 29

తే. వారి నెల్లరనూరాద్ధి వారి మరల! గొంచు నిక దూషించు కాకుత్స్థువైకి
ఉరవడించుచు కోపించి యురికివచ్చె! అంతకుడు రుద్రుడైకియో యనెడునట్లు॥ 30

తే. మరలనెల్లరు నారీతి నరుగుడెంచి! దూషణాశ్రయసంశ్రితుల్ చుమికిరపుడె
రామవిభువైకి యసురవిరామువైకి ! సాలతాలశిలాయుధ జాలులగుచు॥ 31

తే. శూలముద్గరహస్త లాఢీలబలులు! చాపహస్తలు బాణవర్షంబు మరియు
శస్త్రవర్షంబు రాలవర్షంబు గురిసి! రసురనేతలు వృక్షవర్షంబు నొకట॥ 32

తే. అద్భుతంబయ్యె నప్పు డాహవము మరల ! తుములమును రోమసంహర్షణమును
నయ్యె

మరి మహాఘోరమయ్యె తన్నహినినచట! రామునకు రాక్షసులకు నుగ్రంబునయ్యె॥

తే. ఉద్యతప్రాసులొచు శరోగ్రవృష్టి! గురిసి దిశలును ప్రదిశలు ఘోరగతిని
కిక్కిరియగొమ్మి కుపితులై యొక్కమొగిని! తననుచుట్టిన రాక్షసతతులజాచి॥

- భైరవనిగాఢ మొనరించి బాహుబలుడు! పరిమళాస్వరమస్త్రీమా . తరణికులుడు
ధనువుననుగూర్చి యడ్డె గాంధర్వమౌర! విడిచెనానాత్మసులపై నవడిసెలంగ! 36
- తే. శరసహస్రంబు లప్పు డాశ్చర్యముగను! చాపమండలముననుండి సరగవెడలి
చిశలుపదియును సర్వంబు దిద్దిరనగ! ముంచివైచెను నెడలేక కొంచమైన! 37
- తే. రామచంద్రండు ఘోరశరంబులల్ల! క్రియుటన్ జూడ రేయుట తెలియ రా
లల్ల సేడ్చుట యెరుగ రా యసురులేమొ! అర్దితులుమాత్రమగుచుండి రతని సెల! 38
- తే. ఖరదివాకరుతోడ నాకాశమెల్ల! గ్రమ్మబడియె శరాంధకారముతోడ
శరము లవిగ్రహించున్నట్టిచందముగను! రాముడచ్చటనిలిచె తీవ్రాననమున! 39
- కం. యుగపత్ పతమానులచే! యుగపత్ హతు లసురవీరయోధులచేతన్
యుగపత్ పతితులచేతన్ ! జగతివికీర్ణంబునయ్యె తుణికములోన్ ! 40
- కం. నిహతులు, పతితులు, క్షీణులు! బహుధాభిన్నులును భిన్నులాహవభూమిన్
బహుశబిదాకతు లసురులు! మహి నటనట గానబడిరి మరియన్ వేలున్ ! 41
- సీ. భిన్నంబులైన సోష్ణిహృత్త మాంగాల! సాంగదబాహుల శకలములను; .
నానావిధవిభూషణంబుల జానుల నుత్తరింపగబడ్డ యూరువులను;
బహుభిన్నద్విపముఖ్యవర రథహయముల! వ్యజనచామరకేత నాదికముల;
రామబాణాహతభీమపట్టిశూల! చిత్రవిచిత్రాది ఛత్రములను;
శంఖకృతపాస ఖడ్గపరశ్వధ బహుచిత్రశరచాపవారములను;
- తే. చూర్ణితములైనశిలల సంక్షణ్ణతలుల! సమరభూమిసమస్త మా సమయమందు
కాలుచిడరాకనిండి యెక్కడనుజూడ! బహుభయంకరమయ్యె చూపరులుబెగడ!

25 వ. స్కంధ సమాప్తి:—(817)

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ఇది పద్య రీతిలో—(38)

జనశ్శాసనం రామాయణము—

2) మాషణనియా, పరువాల్లపేల రామాయణము వధ:—

శే. మాషణుండును స్వబలంబునోహమిట్లు! మాతమగుచునుంటావని తా నపుడెపంపె
శీమవేగుల నొకదైనదువేలమంది! ఆశి నెన్నీచినారల ననుర వసుల! 1

శే. నాగు నలిగేగి తూలాల పట్టిసముల! ఖడ్గముల, రాళ్ళు, గురిసి వృక్షాలగురిసి
గాణవర్షమవిచ్చినను చున్నియెడల! గురిసి మంచిరి రాముపై యురవడించి! 2

శే. వాణహరను మహాత్తరవర్షమద్ది! శీల మమముల వర్షంబు శిత నిశాత
సాయకంబుల నొనియె యుచాయమునను! వృభుకు భర్మాత్ము గుగుండు రాఘ
వుండు! 3

శే. వృషభము నిమిలింపిం బట్లు నేర్పిమిర! గొరుచు తద్వర్ష మపుడు రఘూత్త
ముండు

కోశము పరలు గ్రహించె గురుభుజులకు! సర్వరక్షోపదార్థ మఖర్వలీల! 4

శే. లుగుల కోశముమావిష్టుడై విభుండు! తేజమెసగ పగిలీపుడై రాజవగుడు
పైన్యము సదూషణంబును సరగ ముంచె! శరములనజల్లి సర్వత్ర గురుభుజంకు! 5

శే. మాషణుండు శత్రుదూషణుండును నలత! చాల కృష్ణుడగుచు పైన్య విభుడు
అశనికల్పములను నతులితశరముల! జల్లి రాము ముంచె బల్లిదుండు! 6

తే. రాముడంత సుసంకృద్ధుడై మరింతఃక్షరముగొని ద్రుంచె తద్రాక్షసుని మహాగ్ర
ధనువు నప్పుడకూల్చె తత్ హరులనాల్లునాల్లు బాణాల వీరు డా నయవిదుండు॥7

తే. శరములను తీక్షణుల నట్లు హరులబంపి | సారథిశిరంబు మరి యర్థచంద్రమునను
ద్రుంగిచేసియు మరియుగా దూషణునియు | వక్షమున గుచ్చె మూడమ్ము
లక్షయముల॥ 8

తే. ఖిన్నచాపుండు విరఘండు ఖిన్నుడచట హతహయండును హతసుసారథియునొచు
గొనియె పర్వతశృంగాభ మనెడుదాని | రోమహర్షణ మత డొక్క భీమపరిఘు॥9

తే. పట్టముల కాంచనంబుల వేష్టితంబు | దేవపైన్యప్రమర్దన తేజితంబు
ఆయన సుతీక్షణశంకుసంవ్యాపితంబు | పరవసోక్షిత మశనిసంస్పర్శ మద్ది
శత్రుగోపురదారణక్షమముబట్టె॥ 10. 11.

తే. అల మహాగ్రాసంకాశమైనపరిఘు | గొని రణంబున దూషణం డొనర జనియె
రాఘవునికై నప్పుడే రజనిచరుడు | కూరకర్మండు రాఘవు గూల్ప నొంప॥12

ఆ. అటులకైకివచ్చు నా దూషణుని రెండు | బాహువులను రెండు బాణములను
నరికినైచె భూషణాంగదంబుల జక్క | భూషితంబులైన భుజములతడు॥ 13

తే. అటుల రణమూర్ధ్ని విచ్చిన్నహస్థుడైన | అసురు కరముననుండి మహాప్రమాణ
మాయసమయంబు పరిఘ య య్యవనిగూలె | అల్ల శక్రీధ్వజంబట్టు లగ్నిమునను

తే. అట విక్రీర్ణకరంబుల నవనిబడియె | దూషణుండు మహత్తర దోర్బలుండు
మరి విశీర్ణవిషాణమై మహినికూలుపటు మనస్వి మహాగజం బటులర్పుడితి ॥15

ఆ' అతని జూచి పతితు క్షితిని నా దూషణు నిహతు రణమునందు నిఖల సురలు
సాధుసాక్షులంచు సర్వభూతంబులు | పొగడిపూజపల్పె భూపురాము॥ 16

ఆ. ఇంతలోనె క్రీడ్ధులెంతయునై కూడి | వచ్చి పడిరి రాముపైకి ముగురు
మృత్యువాశవశత సేనాగ్రయాయులు | అల మహాకపాలు డాదిగాగ॥ 17

తే. అల్ల శూలంబుపట్టె మహాకపాలి | పట్టినముబట్టె స్థూలాక్షు డట్టెయెగసి
రహి 'ప్రమాధియు'బట్టె పరశ్వధంబు | ముగురు రాక్షసు లిట్టుల మూగిరొగిని॥

తే. చూచినంతనె వారి నచ్చోవిభుండు | చొరవ మీదికి వచ్చుట మరియు నరసి
సాయకంబుల వేగ తీక్షణగ్రములను | స్వాగతంబిచ్చె నతిఘల కట్టులచట॥ 19

- సీ. హృదయ మహాకపాలుని కపాలము వ్రచ్చెన్! పరమేష్ఠులనునేసి పృథువరుండు
 వృత్తి 'వైమోధి'ని చరంత్రేయభాణంబుల! గొట్ట నాతడు కూల చెట్టురీతి
 స్థూలముల నక్షుల మార్చింక తీర్చిమల్! నాయకంబుల వాడు చతికిలబడె
 మామకానుగుల నైదునులేమందిరి! నైదువేల్ భాణాల యముని కనిపె
- తే. మామకుండును నాతని నొడ్డుగలులు! చచ్చుటను చూచి ఖరుడు రోషంబు
 పెరుగ
 మరి మహాబలులను నైన్యపతుల నింక! పిలిచి వారు కిట్టుల పెట్టె నాజ్ఞ! 20-23
- తే. మామకుండునూలె భలులును మ్రోంగిరాజి! ఇదె మహాసేనగొనుచు మీ రెల్లరరిగి
 రాముని కుమానుషుని నాఁక రాల్చి రండు! సరగ నానావిభాకార శస్త్రములను
- సీ. అనుచు మహాశృంగుడై ఖరుండు పుంగతి! త్వరగ రామునిపైకి యరువడింప
 శ్వేతగామియు పృథ్వీపుంస యుద్ధశ! మ్రోండు మరి విమాంగముండు ననగ
 కాలకార్ముకుడును కరవీరచక్షుండు! పరుషుండు సుర్వయుండురుబలుండు
 ఆ మేఘమాలియు నా మహామాలియు! సర్వాస్యుడును రుధిరాశనుండు
- తే. ద్వాదశాసీకపతులు దుర్వారలీల! పరశరంబుల బరపుచు నురవడించి
 ఆ మహావీర్యులస్స డయ్యారె వెడలి! మాకి రా రాముపైకి వే దొమ్మిగాగ! 24
- తే. అంత పావకసంకాశ సాయకముల! హేమవజ్రీవిభూషిత పృథుశరముల
 జంపె తేజస్వి రాఘవుండు పంపసోన! వేగ తస్సైన్య శేషంబు వీరబలుడు! 25
- తే. రుక్మపుంఖాలు విశిఖముల్ రూక్షివపులు! పావకములు సధూమముల్ భాతివెడలి
 జంపె నా రాక్షసుల నెల్ల క్షిణములోన! నవజ్రములు తన్మహాదుర్మ పటలినటుల! 26
- తే. కర్ణికల నూరు వైచి రాక్షసుల నొకట! జంపె నూర్ధ్వరరాముండు సంగరమున
 కర్ణికల వేయివైచి రాక్షసులనల్ల! జంపె నొకవేయి రణమూర్ధ్ని త్మౌవిభుండు! 27
- తే. భిన్నవర్మాభరణజాలపేయ్యులగుచు! భిన్నభిన్న శరాసనశ్రేష్టులగుచు
 పడిరి శోణిత దిగ్ధాంకు లెడములేక! ధరణి నా రజనీచరుల్ తద్రోగిర్ని! 28
- తే. ముక్త కేసులు కక్త సంసిక్తలగుచు! సమరభూమిని పడిన రాక్షసులచేత
 వసుధ సర్వంబు చూడ గన్నట్టైనపుడు! మశలచేత మహావేది గొనబుదాల్చి! 29
- తే. క్షణములోన మహాభూరవన మదెల్ల! నిహత రాక్షసచయమును నిరయసమము
 మాంసశోణితకర్దమమండలంబు! నయ్యె శ్రీరాముకోడండ చండగతిని! 30

తే. భీమకర్ములు పలునాల్గు వేలమంది । రాక్షసులు నౌర హతులైరి రాముచేత
ఒక్కరునిచేత నా మనుష్యునియు చేత । మానహీను పదాతిచే నా వనోర్వి । 35

తే. సర్వ మా సైన్యమున నప్పు సంఖ్యజూడ । మిగిలిరి మహావధుండు బల్ మేటి ఖరుడు
త్రిశిరుడను రాక్షసుండును విపులమనుడు । రాముడును మాత్రమే మువ్వు
రాజులోన । 36

తే. మిగత వారలు జచ్చిరి మేటిమగలు । దుర్విషశూలెల్ల ఘోరు లా మరమునందు
మరి మహాసత్త్వు లీల్లిరి ధరాణికొరగి । లక్ష్మణాగ్రజుచేత నా రాముచేత । 37

ద్వి. ఆదీమబలమౌర ఆహవంబునను । బలియూడారాముచే బలియకౌటజూచి ।
మరి మహత్తర రథం బందుననెక్కి । వజ్రంబుఝలిపించి వడివచ్చునట్టి ।
ఇంద్రునిచంపంబు సందడించుచును । ఖరుడప్పుతాకె పో కాకుత్స్థరాము । 38

26 వ స్కంధ సమాప్తి :- (855)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

ఇరువది ఏడవ స్కంధ :- (20)

ఽ న స్థా న సం గ రాం గణ ము

(8) త్రిశుని పథ

తే. ఖరుడు రామాభీముఖముగా నరుగుటరసి । వాహినీపతి త్రిశునిండు బాహుబలుడు
పేరుప్రఖ్యాతిగల దానవేశ్వరుండు । ఖరుని కడ్డము జని యిట్లుగా వచించె । 1

తే. ఇదెనియోగింపు నన్ను; నీ వేల విభుష; । మరలు; విక్రాంత సాహసం బధిప విశువు
చూడు రాము మహాబాహు క్షోణినిపుడెడగలద్రోయుదు సెలవిమ్ము వరద నాకు॥2

తే. ప్రతినిదిచేసి చెబుదు సత్యమ్ము నమ్ము । ఆయుధంబంటిచెబుదు తథ్యమ్మునాథ !
రాము వధియింతు నిదె, సర్వరాక్షసులకు । సతతము వధాహ్తు శాతండు; చచ్చు
నిపుడె ॥ 3

తే. నేనొ మృత్యువు నాజి నా మానవునకు! అతడొ మృత్యువు నాకు నాహవమునందు
మరలి దేవ ! రణోత్సాహ పరతనుండి । ఇక ముచూత్తరము నీవు * ప్రాశ్నికుడ
వగుము ॥ 4

తే. రాము డీల్లిన మరీ ప్రహర్షానదేలి । జనెద వీవు జనస్థానమునకు మరలి
నేనె యీల్లిన రాఘవు నెరి వధింప । దాకెదవు నీవు సంగర ధాత్రినతని ॥ 5

తే. మృత్యులోభాన త్రిశురు డారీతి ఖరుని । ప్రభుని ప్రార్థింప నతడును హర్షమంది
పొమ్ము యుద్ధమ్మునొనరింపు, పొడు మటంచు । నాజ్ఞనిడ నేగె నతడు రామాభి
ముఖము ॥ 6

* ప్రాశ్ని-3 = జయపజయః స్థానకః.

తే. త్రిశిరుడును నంత భాస్వర తేజమైష్ణు | ఘనరథంబున వాజయుక్తముననెక్కి
పోంగి రామునిపైకి త్రిశృంగములను | వెలుగుపరత్వమోయన ఏక దాకె | 7

తే. బాణధారాసమూహంబు బహుశృంగి | ఇక మహామేఘమనగ వర్షించిమించి
నాదము జలార్ద్రదుందుభినాదమట్లు | త్రిశిరు డొనరించె బధిరత దిశలుబెగడః | 8

ఆ. అటులవచ్చు త్రిశిరు నా రాక్షసుని జూచి | రాఘవుండు ధనువు రాణదాల్చి
శితశిలీముఖాల శీఘ్రమే బరపి యా | యశురు బాణతతుల కసిమసంగ | 9

ఆ. సంప్రహార మపుడు చాల దొమ్మిగ నయ్యె | రామత్రిశిరులకు పరంతపులకు
పటుబలీయులకును వని సింహకుంజరం | బులకునట్లు జూడ భూమి యద్రువః | 10

ఆ. త్రిశిరుచేత మూడు దీప్తబాణంబుల | నొసట గొట్టబడుట నొచ్చి విభుడు
మది యమర్షి యపుడు మరికోప మెగయసం | రబ్బడగుచు పలికె రాము డిట్లు || 11

తే. భళిర ! విక్రమశూరు డపాచరేంద్రు | బల మనగ నిట్టిదా యశార తెలిసె నిపుడు
ఇపువు లివి నీవి యిపుడు నా నొసట దాకె | పుష్పశరములమాడ్కి; పో మ్రోయి
యింక || 12

తే. నా శరంబుల చవిగూడ నరయు మోయి! ఖలుడ! మచ్చాపగుణవిముక్తముల
గొనుమ
అనుచు నాశీవిషోపమఘనశరాళి | గ్రుచ్చె పదునాల్గు త్రిశిరుని తొమ్ములోన |

తే. బాణముల నల్ల సన్నతపర్వములను | నాల్గిటన్ గూల్చె త్రిశిరుని నాల్గుహరుల
సూతు నెన్నిదిబాణాల ఖోణి గల్పె | ఉచ్చితధ్వజమున్ రాల్చె నొక్కకోల | 14

తే. అంత హతరథు డాత డమాంత మెగయ | తన్నిశాచరు జూచి యా దాశరథియు
గొట్టె నాతని గుండెయల్ గురిగ బెట్టి | పడియె వాడును మూర్ఛిల్లి పుడమిపై న |

తే. అప్రమేయాత్ము డా రాము డసురుతలల | నిశితసాయకముల మూట నసమగతిని
వేగవంతంబు లా బాణ వితతి చేత | కూల్చె సామర్థ్యుడై యడ్డె ఖోణిబడగ | 17

తే. అసురు డా రుధిరోద్ధారి యా విధంబు | రామబాణాభి పీడితుండై మహర్షి
స్వశిరములుమూడు మునుపె భూస్థలినిబడగ | తాను బడియెను భూమిపై దబ్బు
నపుడె | 18

తే. ఇంక హతుశేషులైన బండ్లైల్ల రపుడ । విరిగి పాడిరి రాక్షసుల్ ఖరుని దరికి
నిలువలేరైరి వా రట తృటిని నేని । పులినిజూచిన లేళ్ళకుంపుల విధాన ॥ 19

తే. వారి యబువచ్చు వారల పారజూచి । ఖరుడు కోపించి మరలించి కసరి వారి
ఉక్తుడై మాకె స్వయము మహావ్రోగతిని । రాగునై కల్లచందునై రాహు
వటుల ॥ 20

37. వ సర్గ సమాప్తి :- (రిగ్)

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ఇరువది ఎనిమిదవ స్కంధ :- (౩౩)

జనస్థానసంగరాంగణము

(4) ఖరనితో యుద్ధము.

ఆ. తెగుట దూషణుండు త్రిశిరునితో నట్లు ! పోరిలోన రాము వీరుచేత
కడుభయంబుగలిగె ఖరునకు సైతము । రాము విక్రమంబు భీమ మరయ । 1

తే. సేన యవిషహ్య మసురులదై నదట్లు । త్రిశిరదూషణసహితంబు తిరిగిరాక
హీననరుడొక్కరాముచే మృతిని గనుట । గని మహాబలు డడలె నా ఖరుడు
నెడద । 2

తే. ఆజి నా హతభూయిష్ట మాబలంబు । చూచి విమనస్కుడై యెట్లు చొరవ బూని
ఖరుడు రామునిపైకి దా నురనడించె । నముచి వాసవుపైకి నట్లమితగతిని । 3

తే. లాగిచాపంబు మిగుల బలంబుగాగ । రక్తభోజనములను నారాచములను
రాముపై జిమ్మె ఖరుడు బల్ రాద్రరుషిత । సర్పరాజంబు లాశీవిషంబు లట్లు । 4

తే. నారి బహుళంబు రణశిక్షణంబు మెరయఁజ్ఞుండనమొనర్చి సంధించి శరములందు
వివిధగతుల విహారంబు వీరవరుడు । ఖరుడు రథగతు డొనరించె ఖరశరాళి । 5

ఆ. ఖరుడు వడిగ నట్లు లరుగుదెంచుట జూచి । ఆ మహారథుండు రాము డపుడ
తన మహోగ్రచాపమునను బాణంబుల । నించి దిశలు ప్రదిశ తెంచి ముంచె । 6

తే. సాయకంబుల దుర్విషహాయతముల । సస్సులింగంబులను నగ్నిసమమువాని
బరపి నభమెల్ల మరి యవివర మొనర్చె । వృష్టిచేతను పృథ్వ్య రీతిగాగ । 7

- తే. ఖరుడు రాముడు నట్లు లొంగొడులపైన | విడిచినట్టి శిథిలంబక వితతిచేత
చుట్టు నాకాశమెల్ల నెచ్చోగనంగ | శర సుసంకుల మయ్యె పో సందులేక || 8
- తే. ప్రబలి మనోన్యస్తనభ సుసంకంధులగుచు | ఉభయులును పోరుచుండ నా యోధ
వరుల
చండశరజాలముల నావృతుండు నగుట | చెలగి సూర్యుండు మరి ప్రకాశింపకుండె||
- తే. భూరి నాల్గొక నానాచ వారములను | అతి వికర్ణితతుల తీర్ణాగ్రిములను
రాములహరించె ఖరుడు; తోత్రములజెలగి | మరిమహద్విషమునునట్లు ఖరబలుండు||
- తే. ఖరు రథస్థు భచుమ్మాకో కరకు లసురు | షర్యవస్థితు జూచె నప్పట్టునందు
సర్వభూతంబులును వాశహస్తుడైన | అంతకు డిత్తంజో యరునంత అడలుగదిరి||
- తే. పలుమహాసత్త్వుడును పలు పౌరుషుండు | నయ్య రాముండు సర్వసైన్యంబు నాజి
నంత మొనరించియుంటు అలంత మిగుల జెందియుండు నటంచెంచె హృదినిఖరుడు||
- తే. అతని విక్రాంత సహమోయనెడువాని | సింహవిక్రాంతగాము నైర్వతుని జూచి
రాఘవుండు చలించెండు లవముగాని | క్షోద్రమృగమును గను సింహమో యనంగ||
- తే. రథము సూర్యనికాశాన ప్రధితమునను | ఖరుడు రణమున రాము వేగంబదాక
దుమికి వచ్చెను సంరంభ మమితముగను | దావపావకువైకి పతంగమటుల||
- తే. ఆ మహాత్ముని రాముని కీమధనువు | సశరమును నష్ట ముష్టిదేశంబునందు
ఖరుడు ఖండించె తనదైన శరముబరపి | చూపుచును పాశిలాఘవం బేపుమీర||
- ఆ. ఖరుడు క్రుద్ధుడౌచు మరల శక్రాశని | సమసు లేజమొప్పు శరము లేడు.
బరపి రామచంద్రు వర్మంబుపై బడ | గొట్టె గట్టిగాను గురియు వెట్టి || 16
- ఆ. త త్సుషర్వబాణ తతుల నా ఖరముక్త | ములను ప్రహతమాచు భూమిపైన
నౌర పడియె నెద్ది యాదిత్యవర్చసం | జైన రాముకవచ మద్భుతముగ || 17
- తే. శరసహస్రాల నంతట ఖరుడు బరపి | రాము నప్రతిమాజను కీముగలచి
యుధిమహనాది మొనరించె నుగ్రిగతిని | రంహసంబున చెలగి యా రజనిచరుడు||
- తే. సర్వగాత్రాల నిండిన శరశత్రుల | క్రుద్ధుడై రాఘవుండు నా యుద్ధభూమి
మరి విఘ్నమోగి యోయన కరముకాంతి | మెరయ జొచ్చెను నప్ప డా మిహిర
కులుడు || 19
- తే. ప్రభుడు రాముండు శత్రునిబర్హణండు | నంత గంభీర నిర్హృదమైనదాని
అల మహద్ధనువొండు సజ్యంబానర్చె | రిపుల నంతబు నొందింప విపులబలుచు||

తే. వైష్ణవంబును సుమహత్ ప్రభంబునద్దె । చిత్తము మహన్ని చేత త ధనువరంబు
కరముననుబట్టి యెత్తి యా ఖరుని వైపు । మరవడించెను రాఘవుం డురుబలుండు॥

తే. బాణతతులను సన్నతపర్వములను । కనకపుంఖాల రాముండు ఘనత బరపి
ఖరుని ధ్వజమును క్రుద్ధుడై నరికివైచె । సమరభూమిని నప్పు డా సవిత్పకులుడు ॥

తే. ఓర్వనీయము కాంచనధ్వజ మయారె । సరగబహుధా వికీర్ణమై ధరణిబడియె
దేవతలయాజ్ఞ నప్పు డా దినకరుండు । వచ్చెనో భూమి కనునట్టి వడువుగాగ॥

తే. క్రుద్ధుడౌచు ఖరుండు నా యుద్ధభూమి ! రాము గాత్రాన నాల్గు మార్గణములేసి
కొట్టె మర్మజ్ఞు డతడు చేన్లును జనంబు । తోమరంబులనట్టుల తోడుతోనె॥ 28

తే. నృపుడు తత్తరకార్ముకనిస్సృతంబు । బాణములజేసి రాముండు బహువిధముల
విద్ధుడై రక్తసిక్తాంగ వితతుడగుచు । రుషితుడయ్యె భృశంబు త ద్రుద్రుడట్లు॥

తే. ధన్వినాంశ్రేష్ఠు డాతండు ధనువు నొండుబట్టు చా పర మేష్వాసు డట్టె యధిని
పరమ మద్దానినుండి వట్ శరములపుడ । విడిచె నభిలక్షితంబుల వడిబడంగ॥

తే. తలనునొక బాణమునను, బాహులను రెంటు । వక్షమునయందు చంద్రార్ధవక్త్ర
ములను ॥ 27

తే. ఆ మహాతేజు డా రాము డంత చెలిగి । ఉగ్రనారాచముల భాస్కరోపములను
దీసి కోపించి పదమూటి తీవ్రగతిని । రాక్షసులజంప నప్పు డా ప్రధనభూమి॥ 28

సీ. ఒకబాణమున కాడివికలంబునొనరించి । నాల్గింట హయముల సేల్లజేసి
ఆరవబాణాన సారధితలగొట్టి । నొగను మూడింటను నుగ్గానర్చి
రెండిట బండికల్ విటతాటమొనరించి । వజ్రనికాశంబు ద్వాదశమున
సశరంబు ధనువును చయ్యన భేదించి । మరి త్రయోదశమున ఖరునినొంచి

తే. నవ్వుచునె రాము డా పురందరపముండు । చెలిగి విహరింప ఖరుడు సంచిచ్చిన్న
రథుడు

భగ్నచాపుండు వినిహతాశ్వాదికుండు । హత సుసారధియై గదా పాణి యగుచు
ఉరికె ధరణికి కడువడి నురవడింప॥ 29

తే. ఆ మహాధను రాము నా కీమకృతిని । సురవిచూనాగ్రములనుండి చూచుచుండి
దేవతతులు మహర్షులు హృష్టులగుచు । చేతులుమొగిడ్చి భక్తి పూజించి రతని॥

28 వ సర్గ సమాప్తి :- (908)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకి ము

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ఇరువది తొమ్మిదవ సర్గ - (28)

జనస్థాన సంగరాంగణము

(1) రామడు ఖరుడు - ఒండొరుల వధి క్షేపించుకొనుట.

- ఆ. విరఘ వితఘ ఖరుని ధరణి గదాపాణి | నసము నిలిచియున్న యసురుజూచి
విఘఘ రాఘవుండు మృదుపూర్వమా మహా! తేజు డనియె పరమ మోజ మెరయ
- తే. బల మది మహా త్తరంబు ద్విపాశ్వసుభటాఘోరరథసంకులంబును గూర్చుకొంచు
భువి సుదారుణకర్మ సేతువుర నీవు | సకలలోకజగుప్సితం బకట ఖరుడ! || 2
- తే. నిఖిల భూతాళి కుద్వేజనీయుడెపుడుకడు నృశంసుండు మరి పాపకర్ము షోరి .
బ్రతుక డింక తిరిలోకాల కతకు నిజము! నాఘడేగాని మరి వాని యబ్బగాని! || 3
- తే. కర్మ లోకవిరుద్ధ మే త్తణము సేయు! తీక్షణ నిక సర్వజనులు వధింతుపట్టి
సర్పమును దుష్టమును నైకి సరగవచ్చు! దానినట్టుల నోక్షణదాచరుండ! || 4
- తే. కామమునగాని లోభంబు కతనగాని! యొడలు తెలియక పాపంబులొగి నొనర్చు
భ్రష్ట డదాని ఫలితంబు త్వరగ జూచు! *కరకలన్ దిన్న బ్రాహ్మణి కరణి ధరణి! ||
- తే. దండకారణ్యవాసులై యుండు వారి | ధర్మచరితుల తపసుల కర్మపరుల
నా మహాభాగుల వధించినావె నీవు | ఏమిఫలమునుపొందంగ నెంచితివిర! ||
- తే. పాపకర్ములు క్రూరులు భ్రష్టమతులు | ఖలులు లోకజగుప్సితుల్ కడగి యెటులా
ఇలను నై శ్వర్యమొందియు నిలువలేరు | చిరము; వేరులు తెగినట్టి చెట్టు లట్లు! || 7

* కరకలు = కడగండ్లు, బ్రాహ్మణి = పరికండ్లపాము

- తే. ఫలమవశ్యంబు బొందు పాపంపు పనికి । కాలమేతేర జంతు వాభీలగతిని
దుక్రమములీ క్షీతి ఋతువుల క్రమముబట్టి । పుష్పముల నాస్తవంబుల బూయు
పోల్కి- 8
- తే. అచిరమున పొందు పాపకర్మాభిఫలము । లోకమున జంతువితతులు రూఢివినుము
సవిషమన్నంబుభుజియించు జనములకును । త్వరగఫలమగుగతి తక్షణదాచరుండ ॥
- తే. పాపముల ఘోరములజేయు పాపకతుల । ఎడదలోకాల కహిత మిచ్చించు ఖలుల
బట్టి ప్రాణాల వీయంగ ప్రభుని యాజ్ఞ । సాగివచ్చితి నోరి నిశాచరుండ । 10
- తే. ఇపుడే మచ్చాపనిర్మక్త మిషుచయంబు । కాంచనవిభూషితంబు వేగంబవెడలి
చీల్చి చొచ్చుచు నీమేచు శీఘ్రగతిని । పన్నగంబులు వల్మీకవపువునట్లు । 11
- తే. వండకాటవి మునుల నే ధర్మకతుల । ఋషుల తపఃకుల నీవు భక్షించినావా
వారి వెంటనె నీవును నరిగె నోరి । చచ్చి నాచేత రణమున సబల మిపుడే । 12
- తే. ఇపుడే మద్బాణవతితు ని నీ ధరితి । కరము నిరయస్థు హతురుగాక ఋషులు
దివి విమానస్థులై పూర్వ మెవరు వినర । హింస నొందిరి నీచేత హింసపడిరి । 13
- తే. రార కొట్టర యోరి కులాధముండ । చేతనై నంతయత్నంబు చేసికొనర
గిట్టి నీతల యిలబడగొట్టు దిపుడే । తాటిపండునుబోలె నీ తనువునుండి । 14
- తే. ఇటుల రాముండు బల్కంగ పలుతరముగ । కోధసంరక్తలోచన గోళుడగుచు
ఖరుడు నవ్వుచు రాఘవు నరసివలికె । క్రోధమూర్ఛితుడౌచు బల్ రుద్రుడగుచు ।
- తే. ప్రాకృతుల రాక్షసుల కొందరను వధించి । దశరథాశ్లాజ ! నీవు యుద్ధంబునందు
అప్రశస్యని నిన్ను నీవే ప్రశంస । చేసికొనుచుంటి విటుల నా చెంత నొర ! 16
- కం. బలవంతులు విక్రాంతులు । ఇలను నరర్థ భులునౌచు నెసగెడి వారల్
పలుకరు నీవలె గర్వము । తలకె క్కిటు కొంచమైన తమవౌ గొప్పల్ । 17
- కం. అకృతాత్ములు, ప్రాకృతులును । నిక, క్షత్రియపాంసనులును నీవలెనె నిర
ర్థకముల వికత్తనంబుల । వికటత ప్రేరేదరు సూపె వెకిలిగ రామా ! 18
- తే. మృత్యుకాలము రణమున నేగుదేర । వీరు డెవ్వడు స్వయముప్రీ దూరుడగుచు
తనకులముగొప్పచెప్పుకోదలచు నొర । స్తవము నప్రస్తవంబున సలుపు నిట్లు ।
- తే. నీ వికత్తనములచేతనే నిజంబు । నీ లఘుత్వంబు దెలిసె పో నిఖిల మిపుడే
తప్తము సువర్ణ రూపంబు దాల్చునట్టి । లఘుకుశాగ్నిసమంబు పో ప్రజ్ఞ నీది । 20

- తే. కానకుంటిహ నన్నివ కంటికెదుట । ఇదె భరాభరుకరనే గదైక భరుని
 ఘన మకంఠ్యంబు పర్వత మనెను వాని । ధాతుభిశ్చిత మచలంబు రీతి వాని॥
- తే. మూడులోకాల వాణిజ్యంబుల పారి నొనంగ । పాశహస్తుడొకంకె చాలనెడియల్లు
 రణమనను సేదు వ్రాణాల రహి గొనంగ । ఇదె గదాపాశ జాలుదు నేనెయొకడ॥
- తే. నిక్క మనవచ్చు వినుగూర్చి పెక్కులింక ॥ అయిన నే నిప్పు శివి యెల్ల యన
 దలంప
 అస్తమించుచునుండెగా యడుగొ రవియు । యుష్ధవిఘ్నంబుగాకూడవోయిరాము॥
- తే. అదె చతుర్దశసాహస్రంబు లసురవసులు । క్షీతిని హతులైరిగాదె నీ చేత, రామ
 భువిని నిన్నిష్టై వధియించి దివిని వారి । కకట అక్రమమార్జనం బాచరింతు॥24
- తే. ఖరుడు పరమాంగదుడు పొంగి గదను దిప్పి । పరమకుపితుడునగుచు నప్పగిది
 బలికి
 అశనిసందీప్తమో నాగ విసరి వైచె । రామచంద్రునిపైకి త ద్రణధరితి॥ 25
- తే. అసురభాహుప్రయత్న మా యసమ గదయు । సంప్రదీప్తంబు జని మహాచటుల
 గతిని
 పధిని వృక్షాల గుల్మాల మసియొనర్చి । రామచంద్రునిసమీప వ్రాలెధాటి. 26
- తే. దాని నటువచ్చుదాని బల్ ధాటిదాని । జ్వలితమును మృత్యుపాశోపమంబుదాని
 అంతరిక్షగతంబు నింతింతలుగను । గదను భేదించె రాముండు కాండములను॥
- తే. గదయును వికీర్ణమై కరకాండములను । భగ్నమాచు మహీస్థలి బడియె నపుడు
 వితతమంత్రోషధబలంబు కతనజేసిజగతి వివిపాతమా వ్యాళి చందముగను॥ 28
- 29 వ సర్గ సమాప్తి - (936)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకీ ము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ముప్పదియవ స్కంధ - (41)

జనస్థాన సంగరాంగణము

(6) ఖ ర త థ

- తే. భిన్నమొనరించి గడను తద్వేగితమును! ప్రభుడు రాముండు ధర్మవత్సలుడు వంత
పరిహసింపుచు ఖరుని నిప్పగిది బలికె! సరగసంరబ్ధ మా రఘుత్సావిభండు! 1
- తే. ఇదె ప్రదర్శితమయ్యెగా విదిత మిచట! బలము సర్వస్వమును నీది పందయసురో!
శక్తిహీనతరుండవు జగతి నీవు । నిజము నాకంటె; ప్రేతె దిం కేల వృధగ! 2
- తే. ఇదియె బాణవినిర్భిన్న మిద్ధరితి! బడియె గడయును నీది ఊపాచరుండ
గట్టివాడవు వట్టి ప్రగల్భములను । నీవు నమ్మిన గడ యిదె నేల గలిసె! 3
- తే. రాక్షసులకు వినష్టల కీ ఊణంబ । అవని నశుప్రమాణ్ణనం బాచరింతు
ననుచు నీవన్నపలుకును నరయు మోరి! కడకు మిథ్యోక్తియే యయ్యెగా ఖరుండ! 4
- తే. నీచుడవు ఊద్రమతివి నిశాచరుండ । అరయ మిధ్యాప్రవృత్తుండ వసురుడవును
ప్రాణముల నీవి గైకొందు రణమునందు । గరుడు డమ్మతంబుగై కొన్న కరణి
నిపుడె! 5
- తే. ఛిన్నకంతుని మద్యాణభిన్ను ఖన్ను । ఫేనబుద్బుదభూషిత శోణితంబు
రణవిదారితు నీరుధిరంబు నోరి । త్రావగలదిపై యీ మహి తనివిదీర! 6
- తే. పాంసురూపితసర్వాంగపటలుడవయి! స్రస్త్తవిన్యస్తభుజయుగహస్తాడవయి
నేల కాగిలిబట్టి జెందెదవు నిద్ర । ప్రమదదుర్లభనట్టుల పాలసుండ! 7

తే. దీప్తముగ నిట్లు లేవు నిద్రింపనోరి । జండకారణ్య మిద్ది యఖండలీల
రహా శరణ్యంబైయును నశరణ్యులకిక । ప్రాణికోట్లకు రాక్షసపాంసనుండ॥ 8

తే. మచ్చరంగాల విచిత్ర శుభాచరుండ । త్వత్ జనస్థానమిది హతస్థానమగుడు
నిర్భయంబుగ జరియింతు నిఖిలమునులు । నిఖిలదిక్కుల నీ వని నిండుమదిని॥ 9

తే. ఇప్పుడె పరుకెత్తిహోదు కెల్లెడల చెదరియసుర వనితలు హతబంధు లగుచుచూడు
తెరలి శాన్వాస్త్రోదయలు దీనలగుచు । బహుభయంబున పరభయావహులు
నిపుడ॥ 10

తే. భ్రష్టు నినువంటివానిని పతిగ బడసి । పత్ను లనురూపకులలు సేవసుధలోన
మరి నిరర్థకులౌచు నా మెరుగగలరు । శోకరసమిట్టిదంచు బల్ శోక మొంది॥

తే. సీచుడ, నృశంస, క్షేప్రవాత్మ నిత్యమింక । వసుధ బ్రాహ్మణకంటక యసుర ఖలుడ
సీకతంబుననేగాడె ఋషిజనంబు । కీతికెందుచు వేల్పురు వీతిహోత్రు॥ 12

తే. బహుశసంరంభగతి నిట్లు బలుకుచున్న । రాఘవుని జూచి ఖరుడు తద్రణధరిత్రి
ఖరతరస్వనుడౌచు బల్కంగ దొడగె । బిట్టు బెడరించుచును రోషమట్టెయెగయ॥

తే. దృఢము గర్వము సీతలకెక్కె నిజము । కాననే భీతిగొనవే భయానగాని
నాచ్యము నవాచ్యమును మృత్యువశతసివు । తెలియలేకనె యున్నావు; ఫలము
గనెడు॥ 14

తే. కాలవాశపరిక్షిచ్చులై లవంబు । కార్యము నకార్యమును నెరుంగక జనంబు
తిరుగుచుందు; నిరస్తమిందిరియులును । హీనులుచునౌచు, ఇంక నిన్నేమనందు॥

తే. ఇటుల బలికి ఖరుడు నిట్టై భ్రుకుటి జట్టి । ఆయుధంబుకొరకు నరసి దిశల
మరి యదూరమందె మహితసాలం బొండు । గాంచె రాక్షసుండు ఘనభుజుండు॥

తే. కొరికి దశనచ్చదంబు నా తరువుబెరికి । అల్ల గర్జించి ఖరుడు మహాబలుండు
“చావుమికి”యంచు రాముపై సరగవిసరె । రెండుబాహుల నా మహావృక్ష
మతడు॥ 17

తే. దాని నలువచ్చుదాని ప్రతాపఘనుడు । నరికి బాణాఘములను నా నడుమలోన
తీవ్రరోషంబునైకొనె తివిరి ఖరుని । నాజవధియింప శ్రీరాము డా నిశాటు॥ 19

తే. స్వేదముదయింప రాము డా పృథ్వివిభుడు । రోషగతి యాచు రక్తాంతలోచనుండు
శరసహస్రాల సంగరస్థలిని బరపి । ముంచివైచెను ఖరుని నా యుంచితుండు॥ 20

- తే. ఖరుని బాణాంతరంబుల నురుతరగతి | కేనిలంబది తుతజంబు విరివి గారె
ప్రసవణభూధరమునుండి బారుచుండు | తోయధారాపరిస్రవంబో యనంగే' 21
- తే. విహ్వలతజెంది శ్రీరాము విశిఖవితతి | మత్తుడు ఖరుండు మరి పరువె తైనపుడె
రుధిరగంధానరాము నా యధిపుపయికె | ద్రుతతరంబగుగతిని తక్కువ జెగసి |
- తే. పబిలి యటువచ్చువాని సంరంభ జూచి | రక్తరుధిరాష్ట్రమునిజూచి రాఘవుండు
పలుకృతాస్త్రిండు వెనుకకు పడ మొకింత | త్వరితవిక్రము డాతండు త్వరగ జరిపె |
- తే. అంత పావకసంకాశమైన శరము | దీసి రాముండు ఖరుని వధింపనాడె
నపుడ రెండవబ్రహ్మదండంబువోలె | వెలుగుచున్నట్టిదాని నా పివనరుడు || 23
- తే. స్వామి సురరాజు మఘవు డా ధీమతుండు | ఋషి యగస్త్వని ముఖమున నిచ్చినట్టి
శరము నద్దాని ధర్మాత్ము డురుబలుండు | వింట సంధించి ఖరునిపై విడిచె నపుడె |
- ఆ. దాశరథియు చెలగి ధనువునాకర్ణాంత | మలుల లాగి విడిచినట్టి శరము
పిడుగుమ్రోతలెగయ పడియె నప్పుడె పోయి | ఖరుని వక్షమందు త్వరితగతిని |
- ఆ. దహ్యమానుడగుచు త త్వరాగ్నిని వాడు | పడియె భూమిపైన వడిగఖరుడు
అంధకుండు పూర్వమందు శ్వేతారణ్య | మందు రుద్రుచేత మృందినట్లు || 27
- తే. వృత్తుడసురుండు వజ్రంబుచేత నట్లు | నముచి కేనంబు కతమున నట్లు లింక
బలుడు నింద్రుని యశనిదా వడిని నట్లు | ఖరుడు హతు డౌర పడియె తక్షణమ
భువిని || 28
- తే. అంత రాజర్షులును పరమర్షు లెల్ల | ముదితులై కూడి రాము నా భూరిబలుని
శరము పూజించి వచన మి క్కరణిగాగ | పలికి రప్పడు భువి దివి, బలిసి నిలిచి |
- తే. ఏతదర్థమె రామ! మహేంద్రు డపుడు | ధరణి కారీతి యా పురందరుడు వజ్ర
ఆ మహాతేజు డాపాకశాసనుండు | వచ్చె పుణ్యము శరభంగు నాశ్రమంబు || 30
- తే. కొంచురాబడితీవు నీ తోడికిటుల | యెటా యుపాయాన నీ మహాబుష్మలచేత
రాక్షసులపాపకర్ముల రూక్షవపుల | క్రూరులను నిట్లు నీచేత గూల్పజేయ || 31
- తే. దశరథాత్మజ ! నీవు మాదై నయట్టి | కార్యమిద్దాని జేసితి వార్యవర్య !
ధర్మము సుఖమ్ము వెలయ నీ దండకోర్వి | ఇక చరింపంగలరు పో ఋషిజనమ్ము || 32
- ఆ. అంతలోనె యమరు లాకసంబున గూడి | దుందుభులను బాది సందడిగను
పూలవానగురిసి రోలిగ రాముపై | వింతతుష్టివెలయ స్వాంతములను || 33

తే. అట్లు లద్ధాధికముహూర్తమందె యార ! భీమకర్ములు పదునాల్గు వేలమంది
నిశితశరముల రాముచేనిహతులైరి ! జగతి ఖరదూషణాదిరాక్షసులు నాజి 34, 35

తే. కను డహా రాము విదితాత్మ మనయశస్కు ! కార్యమియ్యది; మరి యహా !
పీర్యమిద్ది ||
దాక్షిణ్యమిచ్చి, మరి యహా నాక్షిణ్యముగను ! హోమనిచ్చట విష్ణునిదో యనంగ ||

ఉ. ఇట్లు లనుచు నమరు లేగిరి వచ్చిచ దారిబట్టి; యంత త్వరితగతిని
యద్రిగుహనుడెడలి యగుడెంచి కామిత్రి ! సీతతోడ సుఖత జేరె కుటిని || 37

ఆ. విజయి రాము శంత బుష్టుల పూజలనంది ! వొచ్చె నాశ్రమంబు శూరవరుడు
లక్ష్మణుడును తనను రహసి ఘోషంగ ! హాయినుండె నచట నమరనిభుడు ||

ఆ. శత్రుహంత నతని సకలస్తులకః సుఖా ! వహుని జూచి హృష్టయయ్యె సీత;
భర్త రామచంద్రు పత్ని మూ వై డేహి ! కౌగలించె ప్రితి గాఢముగను || 39

తే. హతుల కక్షోగణంబుల నరసి యలులె ! రాము నవ్యధు జూచి యా భూమిజాత
పరమముదమునగుడి యప్పట్టునందు ! చాల సంతోష మొందె యా జనకదుహిత ||

తే. రాము రాక్షససంఘమర్దనుని జూచి ! ముదితతాపసనిచయసంపూజ్యజూచి
సతి శశిప్రభవదవ యా పతిని మరల ! కౌగిటనుజేర్చి యుప్పొంగె త్తొసుజాత ||

30 వ సర్గ సమాప్తి :- (977)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

ముప్పది ఒకటవ సర్గ :- (50)

జనస్థానవధ వృత్తాంతమును యావత్తు ఆకంపనకు రావణుని కరిగించుట.

రావణుడు తక్షణమే యుద్ధమునకు దూకుచునని, “వలగు, చా యోహనుచుచే నీతను వెమ్మ”ని ఆకంపనకు నలహా చెప్పెట. ఈ మాయాజాలమునకు సహాయపడవలసినదని రావణుడు మఱియ నడుగగ, ఆతడు వలదని చివాట్లు పెట్టి రావణుని ఇంటికి పంపుట :-

తే. అంత త్వరమాణుడగుచు నకంపనుండు | జని జనస్థానమునుండి సరగ నపుడె
లంకలోనబ్రేవేళించి రావణునకు | వార్త నిలుజెప్పె రాక్షసభర్త కతడు! 1

తే. రాజచంద్ర! జనస్థానరంగమందు | వెలయు బహుసంఖ్యరాక్షసుల్ మృతిని గనిరి
ఖరుడు సైతము హతుడయ్యె కదనమందు | ఎటులొ తప్పించుకొనివచ్చి తేనునిటకు! 2

ఆ. ఆత డిటుల జెప్ప నా దశగ్రీవుండు | క్రుద్ధుడగుచు రక్తలోచనముల
నిప్పుకనులనతని నిర్దహించెడు రీతి | ఆ యకంపనునకు ననియె నిట్లు! 3

ఆ. అరె*పరాసుడెవడురా ! నా జనస్థాన | రమ్యభూమిజొచ్చి రాపువెట్టె!
మూడులోకములను మూఢు డాతం డింక | ఎందుజొచ్చిబ్రతుకు ? నెందునిలుచు!

తే. నాకు విప్రీయమొనరించి నాకవిభుడు | నైన సుఖమును బడయంగ నలవి యగునె!
అల కుజేరుడెగాని యా యముడె గాని | విష్ణుడెగాని నేర్చునే వెలయ సుఖత! 4

తే. కాలునకుకాలుడనునేల కాల్చివైతు | పావకునినైన మ త్ప్రతాపాగ్ని బరపి
మృత్యువునుసైత మంతంబు నే నొనర్తు | ఎవ్వ డెరుగక న నిట్లు లెగసినాడు! 5

* పరాగతాః ఆనవాః పాగితాః యస్మత్తేన ‘పరాసునా’ ఇతి పరుషభాషణ మాత్మ, = పరాసుడు = చావగోరినవాడు.

తే. ఇంక కోపింతునేని దహించివైతు | పావకాదిత్యులను నా ప్రభావమునన
నాయుజేగంబు మడ్వేగబలముబరపి | ఇక, హరింపంగ నుత్సహించెదను సతము॥

తే. ఆ దశశ్రీపు క్రుద్ధు నా యసురు జూచి | హస్తములు మోడ్చి యాయకంపనుడు
మరల

భీతి సందిగ్ధవచనాల వేకుకొనియె | నభయ మప్పుడు రావణు నా భటుండు 8

అ. రక్షసాంపదంబు ప్రభుడు దశాస్యుండు | అభయ మప్పు యోసగ నాతనికిని
ఆ యకంపనుండు నహడ విస్రంభిడై | పలికె నిట్లు తోటుపాలు బడక॥ 9

తే. దశరథసుతుండు సింహుసంహనముకొందు | తరుణు డల్ల వృషస్కంధు డురు
బలుండు

చూడ వృత్తాయతమహాఘజుండు గలడు | రామనాముండు నరుడు తద్రీఘుకు
లుండు॥ 10

కం. వీరుడు పృథుయశుకు మహా | శ్రీరమ్ముడు నతులశౌర్యవృత్తుడు బలుడ
య్యారె జనస్థానం బడి | యారెను ఖరదూషణాది సహిత మతనిచేన్॥ 11

తే. ఆ యకంపను వచనంబు నాలకించి | రాక్షసాధిపు డాతండు రావణుండు
రోజు చట్టులె నాగేందునోజగాగ | వచన మిటువల్కె మరల క్షపాచదుండు॥

తే. చెపుమ సర్వామరులతోడ జేరియపుడు | వజ్ర యల్ల సుశేందుండు బలము గాగ
వచ్చె నాయేమి రాముని పజ్జికొర | తజ్జనస్థానసంగరధాతి కోరి॥ 12

తే. రావణేశ్వరు త త్పునర్వాక్యములను | విని యకంపను డా రాము విక్రమంబు
నా మహాత్మునిబలము చెప్పందొడంగె | నా సురారికి నపు డా సభాంతరమున॥

తే. రామనాముండు విను మహాభీమతేజు | డఖిలధానుష్కులను శ్రేష్ఠు డతడు సూపే
పరమదివ్యాస్త్రసుగుణసంపన్నుడౌను | మరి, పురందరసముడు సంగ్రామములను॥

తే. అతని కనురూపుడు బలుండు ననుజు డౌను | వినుము రక్తాక్షుడును దుందుభిస్వనుండు
శశినిభానను హతకు లక్ష్మణుడు నాగ | నుండు నాతని చెంత కోదండ కరుడు॥

తే. రాజవరు డల్ల శ్రీయుతుం డా జితారి | పావకునితోడ అనిలుని భాతినెపుడు
పాయకుండును నాము డా భ్రాతతోడ | మన జనస్థాన మాతడే మసియొనర్చె॥

తే. ఆ మహాత్ములు నేనత లచట దేవ | లెనె లేరయ్య సందియం బిందులేదు
రుక్మపుంఖాలు మరి పత్రులును నొర | రాఘవోత్సవృత్తశరములే రంయినెగసి
పంచశీర్షోరగంబులై భక్షణంబు | సల్పు నక్కట సర్వరాక్షసుల నాజి॥ 18

తే. ఆయుధంబుల నేవేవియసురవరులు । దాల్చి భయకర్మితులుచౌచు దాకదలతు
రవ్వి యవ్వియె దాల్చి యీ రాఘవుడును । వారి కెదురుగ దోచు నా ప్రభవ
భూమి" 19

తే. "ఇట్లుల వినాశితంబయ్యె దిట్టమైన । నీ జనస్థాన మనఘ" యం చెల్ల దెలుప
విని "జనస్థానమిప్పుడే వేగబోదు । రామలక్ష్మణులచుగూల్చి రాల్ప"నంచు 21

తే. ప్రభుడు రావణుడన అకంపనుడు సంత । చెప్పినొడనెను రాముని గొప్పనిట్లు :
"వినుము రాజ యథావృత్త మింక చెప్పుదు । రాము బలవౌరుషంబుల క్రమ మ
దెల్ల 22

తే. అత డసాధ్యుండు కుపితుండెయయ్యె నేని । రాముడు మహాయశుండు విక్రమ
ధనుండు

విను సుపూర్ణంబు నాపగావేగ మతడు । పరిహరించుచు శరముల బరపి తృప్తిని!

తే. తరళనగ్రహానక్షత్రతారకంబు । నభమునైతము నతడు సింఛంగలండు
అర్ధి మునిగెడి నిమ్మహినైన నతడు । శ్రీయుతుం డుద్ధరింపంగ చెలగ గలడు 24

తే. కంధివేలను ద్రెంపి లోకములనెల్ల । ముంచివేయంగగలడు రాముండు విభుడు
వనధి వేగంబునైన యా వాయుదేవు । వేగముననైన శరముల వీగజేయు 25

తే. లోకముల సంహరించి బల్ వీకతోడ । మరల నట్టులె సృజియింప మహిమగలడు
త న్మహాయశు డా రామధరణివిభుడు । పురుషసింహుండు దశరథ భూపసుతుడు!

తే. విను దశగ్రీవ ! రాము నా విభుని నింక । కదనమునగెల్వ నీకు శక్యంబుగాదు
చేరలేరు నిశాచరవారమేని । స్వర్గ మది పాపజనులకు వశ్యమగునె? 27

తే. కడకు దేవాసురాదు లొక్కటిగగూడి । యైన రాము వధింపలేరంచు దలతు
ఇకను రామువధోపాయ మొకటి జెప్పుదు । వినుము దానిని యేకమా మనసుతోడ!

తే. భార్య యతనికి గలదు బల్ బాగనుండు । లోకములకెల్ల నుత్తమలోలనయన
సీత యందు సుమధ్యమ చెబుదు శ్యామ । సమవిభక్తాంగి చక్కని సారసాక్షి
రత్నభూషిత యాపె స్త్రీరత్నమాను 30

తే. దానికి సమంబు లేదు గంధర్వులందు । అప్పరలయందు దేవతలందున్నైన
అట్టి సీమంతినిని గాన మసురులందు । మనుజులం దెట్లు లింక పో కనగనగును!

తే. అపహరింపుము వాని భార్యను వనోర్వి । ఇకయపాయాన నీవెట్లా సుకరముగను
సీతలేకున్న కామి యా చెనటి నరుడు! రాము డెడబాయు ప్రాణాల క్రమతచివికి!

తే. "హల ! యదేభాగు! భాగం" చు మదికి దోప । రాక్షసాధిపు డప్పు డా రావణుండు

కొంచెమేదియొ యోచించి గురుభుజుండు । మరల నిట్లు లకంపను నరసిపలికె॥

తే. మంచి దీదె కాల్యమునపోడు మించుగతిని । ఒక్కడనె సారధిని పెంటనొనరగొనుచు

తెత్తు నా రాము భార్య వై దేహి నిటకు । నీ మహాపురి కింక సంహృష్టమతిని॥

ఆ. ఇట్లు లనుచు వేగ నట్టె రావణుడును । తరలె నడ్డె గాడిదల రథాన
దిశల స్వములను దీపింపజేయు చా । యర్కవల్లమైన స్యందనమున॥ 34

తే. రాక్షసేంద్రునిదైన తద్రధవరంబు । దీప్తి నక్షత్రపథమున దిరుగుచుండి
జలదములలోన దిరిగిడి చంద్రుమాడ్కి । గ్రాలె నప్పుడు బహుచిత్ర గతులతోడ॥ 35

తే. వేగ మారీచు నాశ్రయం బెగి డిగ్గి । తాటకేయుని జేర నాతడును నతని
భక్త్యభోజ్యులనర్పించె ప్రభువరేణ్యమరి మనుష్యుడుర్లభంబైన భుక్తి॥ 36

ఆ. అతని స్వయము పూజనాసహౌదకముల । జేసి పీఠి రాక్షసేశుతోడ
ననియె తాటకేయు డర్థోపహితములౌ । వాక్యములను నిట్లు వాక్య విదుడు॥ 37

తే. రాజ ! సుకుశలమే లోకరాజిపుడు ? రాక్షసేశ్వర నీ విట్లు రయము మీర
వచ్చియుండుట శంకింతు; వ్యర్థమిటుల । నాథ ! రావుగ; మరి కారణంబెరుంగ॥

తే. ఇటుల మారీచుడనగ నై రృతవిభుండు । చండతేజుండు తద్రావణుండు నపుడు
వాక్యకోవిదు డిట్లుల వాక్యములను । బలికె నాతనితోడ నవార్యగతిని॥ 38

తే. నాదు నారక్షు డంతంబు నందినాడు । రాము నక్లిష్టకర్మచే రణములోన
అదె జనస్థాన మిల యవధ్యంబునాది । సర్వము నిపాతితంబయ్యె సంగరమున॥

తే. అట్టి నా కొనరింపు సాయంబు నీవు । రాము భార్యాపహరణ కార్యంబునందు
ననుచు బల్కుంగ నా రాక్షసాధి నాథు । తోడ నిట్లనె మారీచు డోడ కపుడు॥

తే. మిత్రరూపాన నెవ్వండు శత్రువయ్యె । సీత పేరును నీ కొర చెప్పినాడు !
ఇంక నీచేతబడిన వాకెవ్వడెంచు । నిన్ను రాక్షసశార్థుల నీరుజేయ 42

తే. సీతఁ దెమ్మించు నెవడురా చెప్పె నీకు ! అఖిలరాక్షసలోకశృంగంబునెవడు
ముంపదలబెట్టు ? నిన్నిట్లు ప్రోత్సహించు ? । శత్రువేవాడు నీకు నిశ్చయము.
చెప్పు॥ 43

తే. అవుర, ఆశీషహస్త్యంబునందునుండి । దంష్ట్రసీచేత బెరికింప నలచు నెవడు !
ఎవ్వడీ కర్మచేత నీకిట్లు లకట । కాపథంబును బోధించె వాసి, చెప్ప
అయ్యె సుఖసుప్తునీతలవ్రయ్యలుగను । ఎవడురా కొట్టెంచె నీ భవనములను !

సీ. సదమలవంశాభిజననాగ్రహస్తంబు । భూరితేజోమనీభూషితంబు
సంస్థితపుష్పధుదోర్విహణద్వయంబును । నై నరాఘవగంధహస్తానింక
రణరంగమున నీవు రావణా ! తలలెత్తి । యైననీక్షింపంగ చలతిగావు;
సంగరాంతస్థితి సంధివాలంబును । ప్రవిదగ్ధ రక్షోమృగాపహంబు

తే. పటు శరాంగప్రపూర్ణంబు సటయుతంబు! చూడ నిశితాసిదంష్ట్రంబు సుప్తమద్ది
ఉగ్రసింహంబు మేల్కొల్పు యుక్తమింక । కాదు నీ కోయి రావణా కనుమ
బుద్ధి! 46

సీ. చాపావహారంబు శరతరంగోగ్రంబు । భుజవేగపంకసంఘాతితంబు
సుమహాహవోఘంబు చూడ బల్ ఘోరంబు । రామవాతాళంబు హస్తమద్ది
అద్దాని ముఖమున నయ్యయో నీవింక । పడుటయుక్తముగాను పారజూడు
శమియింపు లంకేశ చా లింక సాధునై । లంకకుసామోహ్యై రాక్షసేశ

తే. స్వీయదారలతోడ రమింపుమోయి । హాయి నిత్యము నీ వింక యసురనాథ;
రాముడు సభార్యుడౌచు నరణ్యమిందు । ఘనుడు రమియించుచుండును గాక,
హాయి! 48

తే. ఇట్లు మారీచు డన దశగ్రీవుడపుడు । రావణుడింక మరలె నా లంకపురికి
మరి, ప్రవేశించె తనదు వేశ్యంబునందు । త ద్దృహోత్తమమందు పదంబు
లిడుచు! 50

31 వ స్కంధ సమాప్తి :- (1,027)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకి ము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కౌండము

మొదటి కెండ్లవ సర్గ - (25)

దర్బారులోనున్న రావణుని వర్ణన - బౌద్ధులు అతనివద్దకు వస్తువారు.

- ఆ. అంత శూర్పణఖయు నటు చతుర్దశసంఖ్య | వేలురాక్షసులును భీమబలులు
రాము నొకనిచేత రాలిపోవుట జూచికిరము మదినిగుంది కలతజెంది 1
- ఆ. ఖరుడు మాషణండు మరియును త్రిశిరుండునటులె చచ్చుటరసి యాజిలోన
మరల యసురి యద్ది మరి మహానాదంబు | సలిపి బొబ్బరించె జలద మటుల 2
- తే. రాము డొనరించినట్టి యుగ్రంపుపనిని | పరులకు సుదుర్లభంబునై బరగుదాని
నెలది వీక్షించి మిగుల యుద్విగ్నయగుచు | పరచె లంకకు రావణపాలితకును 3
- తే. పరచి యట గాంచె నా విమానాగ్రమందు | రావణుని దీప్తతేజుని దేవనిభుని
దివి మరుత్తులతోడ వాసవునిపోల్కి | సచివుల నుపోషింపై సాగువాని 4
- సీ. పరమాసనంబు తత్ స్వర్ణాసనంబున | నాసీను సూర్యసంకాశు మగు
రుక్మవేదిగతంబు రుచిరజ్వలంతంబు | ప్రాజ్యంబు పావకుభంగివాని
అమరగంధర్వభూతాళికి ఋషులకు | నవిజేయు నా మహాస్మృతులకు
శూరు వ్యాత్తానను చూడ నంతకుబోలు | భీకరు నాథీలు ధీమతేజు 5
- తే. ప్రకట దేవాసురవిమర్దరంగములను | నిశిత వజ్రాశనికృతవ్రజైకవపుని
అభ్రమాతంగతీక్షణదంతాగ్రలిఖిత | సురుచిరోత్కృష్టకీణవక్షు జూచె నసురి 7
- ద్వి. వింశద్భుజంబుల పీరు దశాస్యు | సువిశాలవక్షు నా శూరాగ్రగణ్యు
దర్శనీయ పరిచ్ఛదంబుల వాని | రాజలక్షణరాజ రమ్యమావాని 8

స్నిగ్ధవై డూర్యప్రసిద్ధసంకాశు | తక్షకాంచనకుండలో త్రమ గంధు
సుభుజ, మహాస్య నా శుక్ల సందశను | పర్వతోపము భీము సర్వభేకరుని|| 9

గేవసంయుగముల తీర్ణమా విష్ణు | చక్రనిపాతాల శతములతోడ
అన్యశస్త్రంబుల నా ప్రహరముల | తత మహాయుద్ధాల తాపీతు నతని|| 10

దేవప్రహరణాల తివిరి యన్నింట | అహతాంగు కర్కశు నక్షోభ్యమైన
సకలసముద్రాల సంతోభ బెట్టు | నక్షభ్యు, నతివేగు, రూక్షపీక్షణుని|| 11

పర్వతేంద్రంబుల పయిజమ్మువాని | మరిమరి సురలను మర్దించువాని
చెలగి ధర్మంబుల ఛేదించువాని | మరి పరదారాభిమర్శను ఖలుసి

సర్వదివ్యాస్త్రాల సరివైచువాని | అనయంబు చుట్ట విఘ్నము సేయువాని|| 12

పురి భోగవతి జేరి తరిమి వాసుకిని | తక్షకు భార్యను తన్ని నా ప్రియను
దిగిచి బలాత్కృతిఁ దెచ్చినవాని || 13

కైలాసపర్వతాగ్రముమీది కరిగి | నరవాహను కుజేరు నన్నను జోలి
కామగంబు విమాన మా మహాత్మునిది | బలిమిమై దెచ్చిన బలవంతు నతని|| 14

వనము చైత్రరథంబు వనము నందనము | దివ్య మా నళినిని తీవ్రకోపమున
సకల దేవోద్యానచయములనెల్ల | ధ్వంసంబు జేసిన వాని నా వీరు|| 15

చంద్రసూర్యుల మహైశ్వర్యవంతులను | ఉదయించుచున్న యా యుగ్రతేజులను
ఉరుపరంతపుల బాహులదోసి నిలుప | గల శైలశిఖరవిఖ్యాతబలాభ్యు|| 16

మును మహావనమున ఘనత తపంబు | పదివేల యేండ్లార భక్తి గావించి
నిజశిరంబులద్రుంచి యజునకు బ్రీతి | ఉపహరముల నిడ్డ నుగు నా ధీరు|| 17

దేవదానవయక్షదివ్యగంధర్వ | పతగపితాచ సర్పాదులవలన
మనుజులచే దక్క మరణంపు భీతి | రణములలేనట్టి రాదు నాతని|| 18

అధ్వరంబులను బ్రాహ్మణులచే సతము | విమలమంత్రాభిష్టతమును పుణ్యంబు
రాజత మా హవిర్ధానంబులోన | వెలయు సోమంబును వితథంబుగాగ
సేయు మహాబలు చెరుపు నా యసురు|| 19

ద్వి. పాత్రయజ్ఞాపహర్తను కూరు దుష్టు | రూక్షుని మరి నిరకోశుని క్షుదు
బ్రహ్మఘ్ను కర్కశు, ప్రజలకునతము | అహితంబెకోరు నా యవినీతి రతుని|| 20

సర్వభూతాళికి సర్వలోకముల || కెపుడు భయావహు పృథుబలోద్ధాము
అన్న నా రావణు చెన్నొప్పు వాని | శూర్పణఖయు జేరి జూచె పీఠమున|| 21

దివ్యాభరణవస్త్రదీప్యమాన్యముల | శోభితు; సురుషీః సూఽపవిష్టనియు
కాలకాలునిభోరే లీల నుద్యతుని | ప్రభ మహాఢాగుని రాక్షసేశ్వరుని
ప్రేషిమలమౌల స్వనంశచందనసే |

24

రావః స శత్రువిద్రావః ఘోరః | మంత్రసింహావళు మరీ జేరి యసురి
భయవిహ్వలయః కోపః పలికే పో నిలులః

ఉ. పీఠవిశాలలోచనని తిచ్చగ చన్నుల కేరియిల్లు సం
ప్రాప్తమునైన దుర్దశన వాచిక జూపి వయోగ్రమోహసం
తప్త యభీతచారిశే సుదారుణ మిల్లు ననించె గా మహా
వ్యాప్తబలాఘ్న లక్ష్మణునిరాసివిరూపిత చుప్పనాతియున్.

25

32 వ పద్య సమాప్తి :- (1,052)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ముప్పది మూడవ సర్గ :- (24)

తన రాజ్యములో ఇంతటి జనస్థానవన జుగుచుండగ, తాను ప్రవక్తుడై ఏల ఎరుకుంటివని శూర్పణఖ రావణుని తీగిరోషమునో ద్భూతులొ నిందించి పలుకుట :-

తే. శూర్పణఖ దీన యప్పు డా శూరవర్యు | లోకరావణు రావణు వీక జూచి
మంత్రీమధ్యంబునం దిట్లు మాట బలికె | పరమసంక్రద్ధయగుచును పరుషముగను ||

తే. భువి ప్రమత్తుండనై కామభోగములను | స్వైరవృత్తి నిరంకుశుండవును నౌచు
భయము భరోరము మరి సముత్పన్న మార | ఎరకుంటివి బోధవ్య మింక నీవు ||

తే. గ్రామ్యభోగాల సంసక్తు కామవృత్తు | లుబ్ధ ధరణిపు గనుగొని లోకు లెపుడు
గౌరవింపరు, జాతురు కాటిలోని | నిష్పచందాన రావణా చెప్పి తింత || 2

తే. స్వయము కార్యాల నయ్యయి సమయములను | జేసికొనకుండునట్టి పృథ్వీశుడెపుడు
తనదు కార్యాల చెడగొట్టుకొనుట కాక | రాజ్య మూడంగ తానును రాలి
పోవు || 4

ఆ. నృపు నయుక్తచారు నెపుడు నస్యాధీను | దర్శనంబునిడని దంభు హీను
మారమందెవిడిచి తొలగిపోదురు నరుల్ | ఏటియడుసువిడుచు నేన్గు లాగు || 5

తే. సతము సాధ్వీసతనుతప్పి సంచరించి | దేశమును రక్షియని నృపతు లార
వృద్ధిపొందరు మరి ప్రకాశింపరెపుడు | గిరులు సాగరకుక్షిముల్లినవిధాన || 6

తే. ఆత్మవంతులు దేవగంధర్వులాది | దోర్బలులతోడ నీవు శత్రుత్వమూని
చపలుడ వయుక్తచారుడ వవసుండు | వెటలుల దక్కించు కొందు రాజ్యేందరనిక ||

- తే. నీవు బాలస్వభావుండ వేమనందు ! బుద్ధిహీనుండవును నయ్యె భవనములను
ఎరుగ వలసినవానిచే యెరుగ వీవు । ఎటుల రాజ్యేంద్రుని దక్కించుకొనెడు॥
- తే. కోశము నయంబు చారులు కొల్లలుగను । స్వపతు లెవరికి స్వాధీన మింతలేవో
వాను ప్రాకృతజనులతోపాటివారె । తగవెరుగుమన్నయో జయతాంవరుండ! ॥
- తే. దూరముననున్న స్వాస్థ్యవారములను । చారతతిచేత జూచుచు జరుగుచుంట
“దీర్ఘచక్షు”లటన్న ప్రతీతిగలిగె । రాజులకు భూతలంబున రాజచంద్ర॥ 10
- తే. నిన్నిక యయు క్తచారుడం చెందునోయి! వెడగ! ప్రాకృతసచివసంవృతుడవందు
స్వజన మిట్లు జనస్థానసంగరమున । చచ్చుటెరుగవు; నీ వెట్టి జగతిపతివో॥ 11
- తే. వేలు పదునాల్గు రాక్షసుల్ భీమబలులు । క్రూరకర్ములు రణములో కూలి
రయ్యె
రాముడను నొక్క సరునిచే రాక్షసేంద్ర । మనదు ఖరదూషణాదులుకా మడిసి
రయ్యె॥ 12
- తే. ఋషులకిచ్చెను నభయమా హీననరుడు! తేమ మొనరించె దండకక్షీతి నతండు
ధర్మతముజేసె మన జనస్థాన మెల్ల । రాము డక్లిష్టకర్ముండు రార! చూడు॥ 13
- తే. నీవో లుబ్ధుండవు ప్రమత్తభావుడవును । మరి పరాధీనుడవు నింత యెరుగ వోరి
నీదు రాజ్యంబునందునే మీది కింత । భయము మూగియు వచ్చుట వాజ! నీవు॥
- తే. తీక్ష్ణ, డల్పప్రదాతి, నికృష్టు డనడ । గర్వితుండు ప్రమత్తుండు కడు శత్రుండు
నైన పార్థివునకుగల్గు వ్యసనములను । ప్రజలు తోడ్పడబోవరు పరిహసించు॥ 15
- తే. క్రోధి యగ్రాహ్యు డతిమాని క్రూరబుద్ధి । ఆత్మసంభావితుడు నగు నవనిపతికి
వ్యసనములు దాఖ్యించినయప్పుడైన । తోడ్పడక జంపిపైతురు తోడివారె॥ 16
- తే. ఉచితకాలాల కార్యంబు లొనరుపకయు । భీతికారణములపట్ల భీతిలకయు
సంచరించెడి నృపతి రాజ్యంబునుండి । భ్రష్టుడై దీనుడై గడ్డిపరక యగును॥ 17
- తే. మట్టిగడ్డల యెండిన కట్టియలను । దుమ్ముధూలినినుండు కార్యమ్ము కొంత
కాని పదవీచ్యుతినిగన్న తృణాధుని । వలననుండదు కార్య మావంతయేని॥ 18
- తే. వస్తు ముపభుక్త మెట్టులో వసుధలోన । మృదితము స్రజంబు నెట్టులో విదిత
బలుడ
అటులె రాజ్యపరిభ్రష్టు డవనిపతియు । మరి నిరర్థకుడగును సమర్థుడయ్యు॥ 19

తే. ఆపమత్తుడు సర్వజ్ఞుడనవతము । షటః క్షితేంద్రియుడును భర్మవర్తనుడును
మరి కృతజ్ఞుడనై నట్టి ధరణివిభుడు । చిరము నిలుచును స్థిరతను సింహాపీఠమ్ ॥ 20

తే. నయనగతిని హ్రస్వస్తుజేయయినగాని । ఎవడు నయచక్షువులను జాగృతిని గనునా
ఎవని కోప్రసాదముల్ వృథయు గానా । అట్టిరాజు ప్రజాళిచే నర్చబడయు ।

తే. సీమా రావణ మర్బుధ్ధ వేమనందః । గుణములివియేవిసియందు గనగరావు
ని జనంబులకైన యీ నిరయ మింత । ఎరుగవైతివి నీ చారబృందములను ॥ 22

ఉ. సీవుపరామంతపు మునింగెదు హో విషయాభిలాషల్
వాచి దేశకాలప్రవిభాగభ్రతత్వమెరుంగ వక్కటా
కేవలబుద్ధినిశ్చయమొకింత యెరుంగవు మంచిచెడ్డల్
కావున భగవరాజ్యుడవునై యచిరంబ నశింతు వీ వఱా ॥ 23

తే. ఇ యః స్వదోమాల నింతి యెంతేని బల్కు । బుద్ధివీక్షించి రాక్షసపుంగవుండు
ధనము బలమును దర్పంబు దనరువాడు । చిరము యోచించె రావణుం డెడద
లోన ॥ 24

తితి న సర్గ సమాప్తి :- (1,067)

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ముప్పది నాల్గవ స్కంధ :— (27)

రామదెట్టివాడని రావణుడడుగ, కూర్పణ భామలక్ష్యముల బలపరాక్రమములగూర్చియు, ముఖ్యముగ సీత సౌందర్యమును గూర్చియు వర్ణించి, రామునకు కాస్త్రీ చేయడలచుచో, సీతను ఎత్తుకొరమ్మని ఎలచో చెప్పెట :—

ఆ. పరుష మిటుల బలుకు భగిని తూర్పణఖను | కుపిత నరసి మిగుల కుపితు డగుచు
మంత్రీమధ్యమందు మరె యిట్లు ప్రశ్నించె | రావణుండు లోకరావణుండు. 1

తే. ఎవడు రాముడు, వీర్యము నెట్టి వోసి | ఎట్టిది పరాక్రమంబు, రూపెట్టులుండు
ఏమికారణమునకొచ్చె నిట్లు లతడు | డండకారణ్యము దురాసదంబు చెపుమ |

తే. ఆయుధంజేది రాముని కాశిలోన | దేనిచే జంపె మన జనస్థానబలము
ఖరుడు త్రిశిరుండు మావణుండురుబలుండు | జేన హతులైరి వానిచే తెలుపు
మబల | 2

తే. రాక్షసేంద్రుండు తననిట్లు ప్రశ్న సేయ | కోరోధమార్చిత రాక్షసి గొబ్బు నపుడు
రాముగూర్చి యధాతత్వ మామె యచట | చెప్పదొడగెను భగిని యా చుప్ప
నాతి | 3

తే. దీర్ఘబాహుండు సువిశాల దీప్తచక్షు | డల్ల కందర్పతుల్యరూపంబువాడు
చీరకృష్ణాశాంబరధారు డతడు | దశరథాత్మజు డా రామధరణివిభుడు | 4

తే. శక్రచాపనిభంబు నా చాప మతడు | లాగి కనకాంగదంబు నారాచములను
విడుచు దీప్తంబులను మహావిషయతముల | సర్పములనట్లు రిపులవై సంగరమున |

తే. చూడను శరంబుల గ్రహించుచుండు టతడు । చూడచు శిలీముఖాల విచ్చుచును
నుంట

చూడ కార్ముకమునులాగుచునికి సుంత । చూతు శేరవృష్టి మనవారుచూర్లమగుటె
మఘవు రాల్వాన మేల్ సస్యమటుల నాజి 7

తే. రాక్షసులు ధీమరూపులు రాలి పడిరి । ఆజి నర్హాధికముహూర్తమందె వేలు
పదియునాల్గును నొక్క కాల్బంబుచేత । ఖరశరంబుల మాషణఖరయుతంబు ।

తే. ఎటులా న నొక్కతెను మాత్ర మిటుల విడిచె । నా మహాత్ముడు విదితాత్ముడ
మనస్సి

స్త్రీవధముకూడదంచు శంకించి యెడద । ఇక షరాభ మొనరించి యీ విధంబు ।

తే. ఋషుల కెల్లర కభయంబు నిచ్చె నతడు । త్తేమమొనరించె దండకక్షీతిని నెల్ల
నిర్భయంబుగ విహరింతు నిఖిల ఋషులు । నరులు చూడుమ మనదు దండకచు
నింక 1

తే. తమ్ము డతనికి తుల్యుండు ధైర్యవీర్య । విక్రమాదికగుణముల వినతబలుడు
భక్తు డనురక్తుడును తన భ్రాత కెపుడు । లక్ష్మణుండనునట్టి పేర్గన్నవాడు 12

తే. దుర్జయు, డమర్ని, జేత, బల్ దొడ్డగుణుడు । బలుడు వికృంతుడును బుద్ధిమంతు
డతడు

దక్షిణభుజంబు రామున కేక్షణంబు । ప్రాణము బహిష్కరంబు త ద్రాభత కతడు 1

తే. రామునకుగల్గుపో విశాలాక్షి రమణి । అమల పూర్ణేందుసదృశముఖారవింద
తద్ద యనురక్త ప్రియయును ధర్మపత్ని । సతము ప్రియహితరత భర్త కతివ
యాప 13

తే. సుదతి యాపె సునాసోరు సుముఖ సుకుచ । మరి సుకేశి యశశ్విని వర సురూప
వనము నద్దాని కమరు దేవతయొ నాగ । అపర లక్ష్మీయొనాగ నా యార్యపత్ని 14

తే. తప్తకాంచన వర్ణాభ తన్ని శుభద । రక్తతుంగ నఖంబుల రమణి యాపె
సీతయంద్రు వరాహోహ చెపుడు రన్న । వనిత వై దేహి తనమధ్య ఘననితంబ 15

తే. దేవతలలోన కిన్నరీ బృందములను । యక్షులందును నాగగంధర్వులందు
భూతలంబున నెందు నీ సీతబోలు । సుందరినిజూడ మున్నెల్లు నందగాడ 17

తే. భార్య యెవనికెనగును నా భామ సీత । మించి యెవనిని మరి కాగలించునుచ్చి
సర్వలోకాల నా భాగ్యశాలి యార । తనరు నెక్కుడుగా పురందరునికంటె 18

తే. అనుపమ సుశీల యా వపుష్పాఘ్య సీత! రూప మప్రతిమము వరాహోహ కోహణా!
వనిత సీ కనురూపయా భార్య యగును । నీవు ననురూపపతివోదు నెలత కన్న! 1

తే. వినుము విస్తీర్ణజఘన నా పీనకుచను । పీనసుశ్రోణి సీత వరానన నిక
నీకు భార్యగబట్టి తేనెంచ నన్నె । మరి విరూపగజేసె లక్ష్మణుడు బట్టి 20

తే. పూర్ణచంద్రనిభానన పూవుబోడి । సుదతి వై దేహి నిక నీవు జూచితేని
మన్మథశరాళి కీవు నమాంతముగను । మరి విధేయుడవోదు పో కరగి సురిగి 21

తే. నీకుభార్యార్థ మామెనై హృదయమందు । కర మభిప్రాయమేగన్ గలిగితేని
శీఘ్రమే తెమ్ము కమ్ము దక్షిణపదమ్ము । ముందుపెట్టుము మరి జయమ్మును
గొనంగ 22

తే. అటులొనర్చి ప్రియమ్ము నీ యసురతతికి । రాక్షసేశ్వర యొనరింపు రణములోన
రాము నాశ్రమవాసి నా ప్రబలు క్రూరు । పట్టి పల్లార్చి వధియించి భల్లములను 23

తే. రాము లక్ష్మణు నా మహారథునిగూడ । ఆజి శరములగూల్చి తీక్ష్ణగ్రములను
సుదతి హతనాథ సీత నా సుకుచ నీవు । * హాయి భోగింపగలవు యథా
సుఖంబు 24

తే. ఇద్ది నామాట నీకు రుచించునేని । రాక్షసేశ్వర ! రావణ ! ప్రబలి యిపుడె
నిర్విశంకగ సేయుము నేను నీకు । చెప్పియున్నసమస్త మీ చొప్పుగాగ 25

తే. నీకుగల యాత్మశక్తిని నెరి నెరింగి । సీత సర్వానవద్యాంగి నృపతిసతిని
రాక్షసేశ్వర యింక భార్యార్థమీవు! బలిమి నబలను గొనితెమ్ము; చెలగిపోమ్ము!

తే. శరముల నజహ్మాగముల రాక్షసబలంబు । రాముచేత జనస్థాన రంగమందు
జచ్చుటెరిగియు ఖరుడు దూషణుడు నటులె ! తెగుట దెలిసియు ప్రతికృతి తెగ
గెరుంగు 27

* (పట్టి భోగింపగలవు పో బహునుభుజుగ)

34 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,103)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ముప్పది అయిదవ సర్గ :- (42)

రావణు ధాకాశ యాశమున సమద్రతీర దృశ్యముల జూచుచు, మారీచాశ్రమము జేరుట :-

“మరల ఎందుకువస్తిన”ని మారీచుడడుగుట :-

తే. శూర్పణఖ వాక్యములను విచ్చుచు నతండు । రోమహర్షణములను నా రుచిరము
లను

సచివులనువీడుకొంచు దా జనియె నపుడె । కార్యఫక్తిదలంచి రక్కసుడు వడిగి ।

తే. బహువిధంబుల యోచించి పారజూచి । బలము నబలంబు మంచిచెడ్డలను తరచి
పంథనొకదాని నిశ్చయ పరచుకొంచు । నరిగె స్థిరబుద్ధి రమ్య మా యానశాల ।

తే. అటుల సంఘన్నతను యానశాల కరిగి । “రథముపూన్పుమువేగ సారథి ”

యటంచు

సూతు నాజ్ఞప్తి గావించె పాతకుండు । రాక్షసాధిపు డాతండు రావణుండు । 4

తే. ఘనుడు ప్రభు డిట్టులన్న తక్షణములోనె । సరగ లఘువిక్రముండు తత్

సారథియును

ప్రభునకభిమత ముత్తమంబైన దాని । రథము సమకూర్చె నప్పు డా రావణువకు ।

తే. కాంచనరథంబు కామగం బంచితంబు । కాంచనవిభూషితంబు తత్ ఖరయు

తంబు

తద్దయు విశాచవదనయుక్తంబు దాని । రత్నభూషితమును నెక్కె రావణుండు ।

తే. అల్ల మేఘప్రళిమనాదమైనదాని । స్వందనంబును శ్రీయుతుండాత డెక్కి

ప్రబలి ధనదానుజుండు తద్రావణుండు । నదనదీపతిజేరె సంద్యంబు నపుడ ।

- సీ. శ్వేతాతపత్రముల్ శ్వేతచాలవ్యజ | సంబులవెల్గొందు సంవగాడు
స్నిగ్ధవై శూర్యసందీప్తుండు శస్త్రకాంచనకుండలుండు దశాననుండు
వింశచ్ఛుజంబుల పీనుండు త్రిదశారి | దర్శనీయపరిచ్ఛదములవాడు
దశశిష్ట మద్రిరాట్టను దశశక్తివుండు | దౌత్యుండు మరీ మునీంద్రాక్షుడౌర
- తే. కామగంబు రథంబు రాక్షస విభుండు | నెక్కి వెలిసెను సబలాక మక్క-జంబు
నభసి విమృత్పతానమండలముతోడ | వెలుగు మేఘంబు భాతిగా వీరు డతడు॥
- తే. నాగరామాప మద్ది సక్తైల మతకు | వీర్యచంతుండు జూచుచు వింట సరిగ
నసుధ నానాధలాళి ఘృష్ణముల తరుల | వేసవేలుగ కేర్పమై వెలయు దాని॥ 11
- తే. శీతమంగళతోయ విఖ్యాతములను | పద్మినుల నెల్లయెడల సాంపలరు దాని;
విస్తృతంబుల వేదుల వెలయునట్టి | యాశ్రమపదాల నిండిన యట్టిదాని॥ 12
- తే. బహుకదశ్యాధకీ సుసంబాధమాచు | నారికేళోపకోభితం బగుచు నెచట
సాల తాల తమాల పుష్పాశ్యతరుల | సంవృతహాచు నెల్లెడ బరుగుదాని॥ 13
- తే. నాగ, కిన్నర, గరుడ, గంధర్వతరుల | అజల, వైఖానసులను, మామాది ఋషుల
వాలఖిల్య, మరీచిపాద్యఖిలమునులు | అవని నత్కంత నియమితాహారలై న
పరమ ఋషులను శోభితంబైన దాని॥ 14
- తే. ధృతిని జితకాములగుచు వెల్లెనగునట్టి | సిద్ధతరులను చారణబృందములను
పుణ్యపరులను మరియు కింపురుషతరుల | పృథ్వి సువశోభితంబునై వెలయుదాని॥
- తే. దివ్యమాల్యాభరణజాల దీప్తిదనరి | ఘనత క్రీడారతివిధిజ్ఞతను నెసంగి
దివ్యరూపంబుల నెలంగు దివ్యసతుల | నప్పరసహస్రములతోడ నలరుదాని॥ 16
- తే. శ్రీమతుల దేవపత్నుల సేవితంబు | శ్రీవిశాలంబు సంతత శ్రీయతంబు
దేవదావవసంఘాల దివ్యతనుల | నమృతభుక్తుల చరితంబునైన దాని॥ 17
- తే. క్రొంచ, హంస, ప్లవాకీర్ణ మంచితంబు | సతతసారససంప్రణాదితరులంబు
రమ్యవై ఘోర్యమణిగణప్రసరంబు | తరళ సాగరికాంతి స్నిగ్ధంబు దాని॥ 18
- తే. పాండరంబుల, సువిశాల భాగములను | దివ్యమాల్యయుతంబుల దివ్యతూర్య
సుహిత గీతాభిజుప్తవిమానములను | తత తపోశతలోకు లా తాపసులవి॥ 19
- తే. కామగంబుల గాంచె నాకాశవిధి | జనుచు ధనదానుజం డట గనియె మరియు
అప్పరసలను కింపురుషాంగనలను | వినుత గాంధర్వవనితల వివిధగతుల॥

తే. సరస నిర్వాస రసమూలచందనముల | సౌమ్యవనముల వే లోష్ణ సంఖ్యలుగను
ఘ్రాణత్పక్తికరంబుల రావణుండు | గాంచుచేగెను చెలగి యాకాశవిధి|| 21

తే. అగరువనముల నుపవనవ్రాతములను | జాతితక్కిలవనముల ఖ్యాతిమీరు
బహుసుగంధిఫలంబుల వన చయముల | గాంచుచేగెను నసురు డాకాశవిధి|| 22

తే. భువి తమాలంపు పుష్పసమూహములను | మరియు మిరియపుతీలపందిఱులను
తీరముల నెండుచుండు ముత్తియపుచిప్ప | కుప్పలను జూచుకొను చేగ చుప్పర
మున|| 23

తే. శంఖముల ప్రస్తరంబు లసంఖ్యములను | తరళరత్న ప్రవాళ విస్తారములను
రజతకాంచనవర్వతప్రాంతములను | ప్రభ మనోజ్ఞంబులైన ప్రసన్నవణములను
భువి ప్రసన్నంబులౌ హృదంబులను గనుచు|| 24

తే. బహుళ ధనధాన్యసంపన్న పట్టణముల | పొంగు స్త్రీరత్నసంశోభితాంగణముల
మహిత హస్త్యశ్వరథగాఢమార్గములను | నెసగు నగరంబులను జూచు చేగనతడు||

తే. సమము సర్వత్రస్నిగ్ధంబు శాంతిదంబు | మృదుళసంస్పర్శమామతవీశతంబు
సింధుతీరంబు నా రాక్షసేశు డరసె | భువిని తీరదశోపమంబు సంపూజితంబు||

తే. అచటగాంచెను మేఘాభమైన దాని | ఋషులు జుట్టినదాని నెల్లెడల జూడ
కొమ్మలు శతంబు యోజనాల్ గొమ్ముదాని | మరివృక్షంబు నొకదాని నైర్మ
తుండు|| 25

తే. గజము నొర మహాకాయకచ్ఛపమును | గరుడుడు మహాబలుండు భక్షార్థమట్లు
గాంచు నే చెట్టుకొమ్మపై మించ వ్రాలెనదియే యిద్ది న్యగోళ మంచితంబు||

తే. అపుడు పతగోత్రముండు దా నటులవ్రాల | పల్లబహుళంబుశాఖ సువర్ణదైన
భారమున వేగ విరిగె మహాబలుండు | కాలుమోపినమాత్రాన లీలగాగ|| 26

తే. అచట వైఖానసులు మాఘ లజలు ద్విజులు | ధూములు మరీచిపులు నింక
దొడ్డఋషులు

వాలఖిల్లులు కొమ్మలవేల్చుచుండి | తపము సేయుచునుండి రత్నని ధరణి|| 27

తే. గరుడు డంతట వారిపై కరుణ కతన | శాఖశతయోజనంబు విస్తారమద్ది
తోన గజకచ్ఛపంబులతోడ నెత్తి | వడిగ నరిగెను ముక్కున వాని బట్టి|| 28

తే. ఏకపాదాన వాని భక్షించి వైచి | కూల్చియు నిషాద విషయ మా కొమ్మ జమ్మి
మునులవిడిచించి పరమమా మోదమందె | పతగపుంగవు డా గురుత్మంతు డపుడు||

తే. ఆ ప్రహర్షంబుచేతనే యా మనస్వి । ప్రబలి ద్విగుణీకృతంబు విక్రమముబొడల
అమృత మప్పుడు నొనితేర నాకసమున । కెగిరిపోవంగ నుంకించె మిగుల ధాటి॥

తే. విరిచివైచి యయోజాల పరిధి నెల్ల । కూల్చి రత్నమయంబు నా గొప్పగృహము
అల మహేంద్రుని భవనంబునందుండి । గుప్త మమృతంబు నొనితెచ్చె గురు
భుజండు॥ 35

తే. దానిని మహష్టి జలప్తమైనదాని । నాటిది సుపర్ణకృతలక్షణంబుదాని
గురుతర “సుభద్ర” రామ సృగోద్ధమరసె । త్వరగ నేగుచు నా ధనదానుజుండు॥

తే. వితిత మెల్లడ త న్నదీ పతి సముద్రు । పరము పారము జేరి రమ్యంబు పుణ్య
మాశ్రమం బొండు నేకాంత మాత డరసె । త ద్వనాంతరమునయందు దాన
ప్రండు॥ 37

తే. అచట కృష్ణాజనాంబరు రుచితేజ । తత జటావల్కలాదిక ధారు ధీరు
నియమితాహారు రాక్షసు నిరుపమాను । పేరు మారీచుడన్ వాని వీరు డరసె॥

తే. ప్రభుడు రావణ డట్టుల వచ్చుటరసి । వేగ విధియుక్తి నర్పించి విభుని నతని
సర్వకామంబుల సమానుషముల మదికి । తృప్తి నెసగించె మారీచు డాత్మమిత్రు॥

ఆ. అతని స్వయము పూజ నాసనోదకముల । జేసి పీఠి రాక్షసేశుతోడ
ననియె తాటకేయు డర్థోపహితములౌ । వాక్యములను నిట్లు వాక్యవిదుడు॥ 40

తే. కుశలమే రాజ లంకలో విశదయశుడ । రాక్షసేశ్వర మరల తూర్ణంబ నీవు
వచ్చితేమినిమిత్తమి బృంగిగాగ । చెప్పు సందియమయ్యె నా కొప్పిదముగ॥ 12

తే. ఇట్లు మారీచు డనగ నా పటుబలుండు । ప్రభ మహాతేజుడప్పు డా రావణుండు
వాక్యకోవిదు డాతండు వాక్య మిట్లు । పలుక నొడిగెను మారీచు డులికి వినగ॥

తిల వ సర్గ సమాప్తి :- (1,145)

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ముప్పది ఆరవ సర్గ :- (24)

జగస్థానపథకు ప్రతీకారముగ సీత నెత్తుట రాదలచితినియు, అందు నీ పాపము కావలెననియు
భావించుదు మారీచుతో నడుట :-

తే. తాత ! మారీచ ! వినుము నాదైన నోడు । ఆర్తుడనునైతి; నా కిట్టి యార్తున కిక
పరమగతిపీఠెగావలె పరమకరుణ । వచ్చినాడను నీదరి కిచ్చబాదల॥ 1

సీ. ఎరుగుదుగాదె నా యిష్టులు సోదరుల్ । ఖరుడు మాషణుడును ప్రబలబలులు
అనుజ శూర్పణఖయు నా మహాతేజుండు । త్రిశిరుండు మున్నుగా విశదయశులు
పిశితాశనుల్ తీవ్రవేగులు రాక్షసుల్ । అచ్యులు శూరు లపారసంఖ్య
లబ్ధలక్షలు వేలు రజనీచరుల్ జన । స్థానాన మన్నియోగాన నెసగి
మునుల నా ధర్మచరితుల భూమిసురల । నా మహారణ్యమునబట్టి యనవృతము
బాధపెట్టుచు కాపురం బచట నుంట । వసతి రతివాసత నెసంగ వనధరిత్రి॥

తే. అట చతుర్దశసాహస్ర లసురవరులు । భీమకర్ములు శూరులు భీకరులును
లబ్ధలక్షలు గలరుగా ప్రకటబలులు । ప్రభుడు ఖరునకు చిత్తానువర్తు లెపుడు॥ 2

తే. ఇటు జనస్థానమున వసియించునట్టి । ఆ మహాబలు లా ఖరప్రముఖు లెసగి
ఆజి సన్నద్ధులై బహుప్రహరణముల । తీవ్ర శస్త్రాల రాము నెదిర్చి రనఘ॥ 3

తే. ప్రకట సంజాతరోషుడై రాము డంత । పరుష మింతైన రణమూర్ధ్ని పలుకకుండ
ధనువు శరముల మరి మహాత్తరము గూర్చిచూపె కార్ముకపాండితి చూపులోనె

తే. అల చతుర్దశసాహస్ర లసమబలులు । ఉగ్రతేజాలు రాక్షసు లురలిబడిరి
ఖరశరంబుల యుధి నొక్కనరుని చేత । ఒక్కకాల్ బంటుచేత హా యక్కజంబు॥

అ. ఖరుడు నిహతుడయ్యె; నొరొ దూషణు డాజి | హతులెయైరి త్రిశిరు డాదిగాగ
నిర్భయంబుగాగ నిఖిల దండకయును! నొనరుపంగబడియె; నోర్పు నెట్లు? 9

అ. పితరు కుష్ఠచేత సతితో నిరస్తుండు | క్షీణజీవుండు మానవుండు
చ్యవైస్యమునకు క్షత్రియపాంసనుం! జతక హంత రాము డయ్యె ననఘ! 10

తే. లుబ్ధు డజితేంద్రియుండు మూర్ఖుండు శకుడు | కర్కశుండును తీక్ష్ణుండు ఘాతు
కుండు

త్యక్తధర్మ డధర్మాత్ము డఖిలభూత! సృష్టికహితంబెసోరు మశ్వీలు జతకు! 11

తే. వైరమేలేక యార కేవలము బలమె | యూతగాగొని వని నానహోదరి నిక
కర్లనానాపహరణాన కర్కశముగ | చేసెను విరూపితగు నే చెనటివరుడు!

తే. అట్టి యా నరుభార్య నా యందగలై | పృథ్వీ సురకన్యసమను నే విక్రమించి
సీత దెత్తు జనశ్ఛానసీమనుండి | అందు నీ వగు మింక సాయంబు నాకు! 12

తే. సీవు పార్శ్వస్థుడవుకాచు నెమ్మి నాకు | తోడుగానుండ తమ్ములున్ తోడ నుండ
పాలుసమగుల సురల నే భండమున | నరకుసేయకయుందుగా సురవిరోధి! 13

తే. కాన సాయంబు సీవు నా కగుమ తాత | కడు సమర్థుడ పేవు రాక్షసవరుండ
వీర్యమున దర్పమున యుద్ధవిధములందు | నీకు సదృశుండులేకుగా లోకములను!

తే. సర్వమాయల సీవు విశారదుడవు | అని మహాశూరుడవు సుపాయజ్ఞుడవును
కాననే వచ్చితిని నీదుకడకు తాత! | వినుము నా కీవు తోడ్పడు విధము తెలుదు!

తే. రజతబిందులతోడ చిత్రంబుగాగ | సీవు సౌవర్ణమృగమై నేర్పుమీర
అల్ల రామునియాశ్రమప్రాంగణమున | చెంగుచెంగున చరియింపు సీత కెదుట!

తే. నిన్ను మృగరూపు సీత గాంచినది తడవ | “తెచ్చినాకిమ్మురాధ! యీ
మృగము”నంచు

సరగబంపును రాము నా లక్ష్మణార్దు | వినుము నిస్సంశయం బిది వేయు నేల! 14

తే. వార లలులేగ నేను నిర్బాధకముగ | శూన్య మాశ్రమముననుండి చొరవ జేసి
సీత హరియింతు సుఖముగా చిటికెలోన | చదల చంద్రప్రభను రాహుచంద
ముగను! 22

తే. పిదప భార్యాపహరణసంపీడితాత్ము | కృశుని రాముని విసృజ్యతీగాగ
పట్టి ప్రహరింతు సుఖముగా భండనమున! ప్రభ కృతార్థంబునౌ నంతరాత్మతోడ!

తే. రావణుం డట్లు జెప్పిన రాముకథను | వినగ మారీచు నా మహాత్ముని ముఖంబు
నోరుతడియారె: భయమును వార కలీనె. తేళ్ళు జెరులు పొసిన తెరగు దోచె

తే. గాల్క- నెండించెనవుల నాకుకొంచు | అనిమిషంబుల వేత్రాల నధిక భీతి
అట్టై మృతభూతు డట్టల నరయుచుండె | నధిపు రావణ మారీచు డార్తిగూరి

తే. త్రస్తుడు విషణ్ణభరితచేతనుడు మునుపు | వీరు రాముడరాకృమం జెరిగియుంట
హస్తములు మోడ్చి రావణు కనియె నిట్లు | హితము నతనికి తనకును హితము

గాగ 24

36 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,169)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ముప్పది ఏడవ సర్గ :- (25)

నీ తరము కాని ఇట్టి పాపపుపనికి దిగవలదని మారీచుడు రావణునకు బుద్ధిజెప్పట :-

తే. దానవేశ్వరు వాక్య మద్దాని వించు | అల్ల మారీచు డా మహాపాక్షి
రాక్షసేంద్రుని జూచి ప్రక్కంగదొడగె | వాక్య మిట్టుల నా మహావాక్యవిడుడు |

తే. సులభు లెప్పుడు ప్రియవాదు లిలను రాజ | అప్రియము పథ్యమును జెప్ప నట్టి
జనులు

మరియు వినునట్టి జనులును ధరణిలోన | దుర్లభులుసుమ్ము రావణా ! దూర

మరయు || 2

తే. నిజము రాము నెరుంగవు నీవు రాజ | పృథుగుణోన్నతు నా మహావీర్యయుతుని
ఘనుని వరుణమహేంద్రోపముని మహాత్ముని | చపలుడ వయక్తచారుడ వెపుడు

నీవు || 3

తే. స్వస్తియగునా సమస్తరాక్షసుల కింక | భువిని నాయన ! పాలస్వపుంగవుండ !
కుద్ధుడై రాఘవుండు నీ లోక మింక | సలుపకయ యుండునా యరాక్షసముగాగ |

తే. ధరణి నీజీవితాంతంబుకొరకెగాగ | నీతపుట్టంగలేదుగా ఊత్రసీమ
వ్యసన మయ్యయ్యె నాకును వనిత సీత | కారణంబుగ గల్గదుగా యెరుంగ | 5

తే. కామవృత్తు నిరంకుశు కతిను నిన్ను | రాజుగాజెంది రమ్య మీ లంక యింక
రాక్షసులతోడ సీతోడ రూక్షగతిని | కూలకుండంగనుండునా ఘోరజలధి | 6

తే. మహిప ! నీబోటి పాపదుర్మంత్రీతుండు | దుష్టశీలుండు కామవృత్తుండు రాజు
తనను స్వజనంబు రాష్ట్రంబు తప్పకుండ | చెరుపుకొనుసుమ్ము దుర్మతి సిగ్గుమాలి |

తే. పితృనిరస్తు జతం డంట వెర్రిమాట! కా డమర్యాగు డెపుడు రాఘవుడు వినుము
కాడు లుబ్ధుండు దుశ్శీలుడేడగాడు | ఇంక క్షత్రియపాంసనుం డెపుడు గాడు || 8

తే. ధర్మగుణహీనుడునుగాడు; ధర్మవిడుడు | మాత కౌసల్యకానందవర్ధనుండు
అహితరతుఁ డెప్పుకాడు భూతాళికతడు | కాడు తీర్థుండు; మూర్ఖుండు కా డతండు ||

తే. సత్యవాదిని తండ్రిని సవతితల్లి | కైక వంచించుటరసి యా కైకకోర్కె
తీర్తునంచు వదించి ప్రితిజ్ఞ బూని | ప్రప్రజతుడయ్యె వనికి ధర్మాత్ము డిట్లు

౯. కైక ప్రియముకొరకు, క్షౌఢతి దశరథు | జనకు సత్యవాది సలుపు కొరకు
విడిచి భోగములను విడిచియు రాజ్యంబు | కోరి జొచ్చె దండకోర్కి సతడు || 11.

తే. కాడు రాముండు తాత! కర్మశుడు శకుడు | నిజ మవిద్వాంసు డవిజితేంద్రి
యుడు గాడు
అస్పృతమును దుశ్శృతంబునే యండగొనుచు | ఇటుల నీవాడతగడు పో కటవు
గా || 12

తే. తనువుదాల్చిన ధర్మంబ దాశరథియు | సత్యవిక్రము డాతండు సాధుజనుడు
రాజు పో సర్వలోకాళి కా జితారి | మఘవు డా దేవతలకై న మాడ్కి-గా || 13.

తే. స్వీయతేజాన రక్షిత సీత మాత | రాము భార్యను వైదేహి నేమెయి నిక
బలిమి హరియింద నెంతువు పాలసుండ! | దివి వివస్వతు ప్రభ నల్లు తెలియకింత!

తే. పృథుశరార్చిషమును, ననా ధృవ్యమాజి | చాపఖడ్గేంద్రనంబు రామగ్ని లోన
సాహసంబున దీప్త మీ చందముగను | నీవు మాకుట సరికాదు; నిలిచి చూడు ||

తే. తత ధనుర్వాదితప్రదీప్తాస్య కుపిత | పటు శరార్చిషు, కార్ముకపాశపాణు
శత్రునైవ్యప్రహారు, నమిత్రవీరు | అల్ల శ్రీరాము డనుపేరి యముని ఘనుని ||

తే. అతిసమీపంబునకు నీవు నసురనాథ! | చనగ జనదోయి వీడి రాజ్యంబు సుఖము
నాత్మజీవితమిష్టంబు నవని గల్లు | కీర్తిసర్వంబు నిక యుజ్జగించి వృధగ || 17

తే. అప్రమేయము తేజ మాయమ్మపతిది | రామచాపాశ్రయ సతమ్ము రాణి వనిని
పృథ్వీసుత నాపె నింక హరించితేగ | తరముకాదోయి నీకు పో దానవుండ || 18.

తే. పురుషసింహు, సింహాకరస్కు, భూరితేజ | రాము భామిని యాపె యా రాఘు
పునకు.

ప్రాణములకంటె ప్రియతర ప్రాణదయిత | నిత్య మాపె యనువ్రత నిజము పతికి ||

తే. మైథిలి ధరాతనూజ సుమధ్య సీత | రాము నోజస్విప్రియభార్య రాణి పతిని
చీక మల్ల హుతాశను తీవ్రశిఖిని | నట్లు ధర్మింప శక్య మయ్యారె కాదు|| 20

తే. ఏమి యుద్యమమిది? వ్యర్థ మింత వినుము | ఏలకేసెడు పో, రాక్షసేశ్వరుండ ?
రాఘవునికంటబడి తేని రణధర్మి | అదియె వినుమిక నీ జీవితాంతమగును|| 21

తే. సుఖము రాజ్యము జీవితం బఖిల మివ్వి | విను సుదుర్లభములు చిరంబనుభవింప
హృదిని కోరుదువేని నైర్వృతవిభుండ | రాముజ్జోలికిపోహోకు రావణుండ|| 22

తే. చని విభీషణుడాది సచివుల నెల్లర ! ధర్మిష్టులచుగూడి తాత సీవు
ఆలోచనముసల్పి నీలోన నిశ్చయం | బానరంచు కొమ్మొయి యోజ మెరయ
సుణముల దోహల గురులాఘవంబుల | మరి బలాబలముల మదిని నరసి
నీ బలంబునెరింగి నిజముగా రాఘవు | బలమును నెరిగి దర్పంబునెరిగి

తే. హితము నహితంబు నింక నీ యెడదలోన | తమ వినిశ్చయమొనరించి సాధు
పథము

గొని యెనర్పుము కార్యంబు గురుతరంబు| అర్హ మేయదిదోచు నయ్యదియరాజు||

తే. నాకుమాత్రము దోచు రణంబులోన | ఘనుని కోసలరాజసూనుని మహాశక్తు
మార్కొనుట సీకుతగదంచు; మరల జెబుదు| తమము యుక్తము విను మనుక్త
మము పలుకు|| 23

37 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,194)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము
అరణ్యకాండము

ముప్పది ఎనిమిదవ సర్గ:- (కీకీ)

—: మారీచుడు రాజులు మరయు చీవాట్లు పెట్టుట :—

- సీ. విను మొకప్పుడు నేను వీర్యమడంబున | పృథివీతలంబెల్ల వేయికరుల
బలమును ధరియించి ఘర్వతోపముడనై | తిరుగుచు వెన్నెల్లరు విరుచుకొంచు
నీలజీమూతంబు లీలగా వెల్లుచు | లలితసౌవర్ణకుండలుడ వోచు
భయము లోకాళికి బరగ బుట్టించుచు | వరకీరీటముదాల్చి పరిఘ బట్టి
- తే. ఋషుల మాంసాల జెలిగిభక్షించుకొంచు | దండకాటవిచరియింపుచుండునంత
మునివరుండు విశ్వామిత్రుడనుసముండు | మన్మథుంబున వెడలి ధర్మాత్ముడవలె
స్వయము దశరథుకడకేగి పలికెనిటుల |
- తే. రక్ష నాకొనరించుత రాము డిపుడ | కరము జాగృతి నిదె పర్వకాలమంచు
భయము ఘోరము బుట్టి నృపాలచంద్ర | అసురు మారీచుచే నాకు నడవిలోన |
- తే. ముని యిటులభిలక్కి విని మహాత్ముండు రాజు | ధర్మహృదియుండు దశరథధరణి
విభుడు
ఆ మహాముని నా మహాభాగుజూచి | తొలుపడుచు విశ్వామిత్రుతోడ వనియె |
- తే. బాలు డకృతాస్త్రి డితడు నా పట్టి యనఘ! | ఇంక పండ్రెండు రామున కేండ్లు
దేవ!
- వలసిన మదీయపై న్యంబు బలము గొంచు | వత్తు నేనె ఋషీంద్రుని వనముజూచి |
- తే. బలము చతురంగముల గొంచు వచ్చి నేనె | నీవు వధియింపు మన్నట్టి నిఖల రిఘు
నీదు శత్రుల బట్టి వెంపేద గొట్టి | చీల్చి వధియింతు నో ముని శ్రేష్ఠ! కరుణ!

తే. రా జటుల బల్క విని మునిరాజు | నపుడు పలికె రాముండుదక్క నీ వసుధలోనః
చాల జెంతటిబలవంతుడైనగాని | రాక్షసుని వాని జంపంగ రాజచంద్ర॥ 8.

తే. దేవతలవాడ సీవు సందేహమేమి | కాచినాడవు తోడ్పడి కదనములను
నీ వొనర్చిన ననులెల్ల నిఖిలలోక | విశ్రాంతంబులెయ్యెయ్యండ వేయునేల ? 9

తే. నిజమె గొప్పది నై న్యంబు నీబలంబు | ఉండనిమ్మల్లె; చాలు రాముండెనాకు;
బాలుడయ్య మహాతేజు డాలమందు | మరియు నసురుల గూల్పు సమర్థుడతడె;
అరుగుమను రాముగొంచు; నీ కగుత స్వస్తి॥ 10.

తే. ఇల్లుచునె యిట్లు రాము నృపాలపుత్రు | తోడుకొంచు విశ్వామిత్రు డోడ కింక
పరమసంప్రీతిహదలు చా వనముజాడ ! చనియె నజ్ఞ నిజాశ్రమంబునకు వేగ॥

తే. ఓండకారణ్య మధ్యమం దుండు చోట | యజ్ఞ మొనరింప దీక్షితుండైన మునిని
చేరి రాముండు ధనువు విచిత్రమపుడు | మించి మోగించు చతని రక్షించు
చుండ॥ 13

తే. పురుషచిహ్నలువాడమని చిరుతవాని | కమలపత్రనిభేక్షణ కాంతివంతు
ఏకవక్త్రుకరాంచితు నృపతనూజు | ధన్యు కాంచనమాలావృతైక జాటు॥ 14

తే. దీప్త మత్యంతమా స్వీయ తేజమునన | దండకారణ్య మెల్ల నుద్దండలీల
నిక నవోదితుడైన బాలేందు లీల | వెలుగజేసెడు రాము నా విధుని గంటి॥ 15

తే. అంత నేనును మేఘసంకాశ వపుడ | తప్తకాంచనకుండలధరుడ, బలుడ
దత్తవరమునదర్పంబు దట్టువాడ | అరిగితినివేగ నడ్డెత దాశ్రమంబు॥ 16

తే. ఉద్యతాయుధధరుడనై యుబ్బి నేను | ఎగురుకొంచును నాశ్రమం బిట్ట చేర
తోనె ననుజూచి రాముండు తొట్టుపడక | ధనువు సజ్యంబు గావించె ధణధణ
మన॥ 17

తే. బాలు డితడంచు రాముని భావమందు | లెక్కనేయక మోహన తిక్కయెక్క
పరుగువారితి కాళికుం డురుగుణుండు | యజ్ఞ మొనరించు వేదికపైకి వడిగ॥ 18

తే. బాణము శతంబు శత్రునిబర్హణంబు | విడిచె రాఘవు డంతట వడిసెలంగ
అమాతుడనాచు నేను నద్దానిచేత | పడితి శతయోజనంబు నీ జడధిలోన॥ 19

తే. తాత! వన్నెఘ్న హతమార్ప దలపకుండ | బాలు డాతండు దయగొన బ్రతికి
రాము శరవేగగతిని సంద్రావకూలి | మూర్ఛజెందితి, చిర మట్లె మునిగియుంటి॥

- తే. పాతితుడనైతి నట్టు లా బాలుచేత ! మహిత గంధీరసాగరాంధంబులందు
పిదప చిరకాలమునకు తెల్వింత పొంది । చేరుకొంటిని లంక నీ వేలు పురము॥
- తే. బాలు నకృతాస్త్రిచేత నా లేలగాగ । రాము నక్లేష్టకర్ముచే వ్రాలి పడియు
చచ్చిబ్రతికితి; నావెంట వచ్చినట్టి । తోడివారలుమాత్రము ద్రుంగి రటనః
- తే. కాన, నే నిట్లు వల్లని పుని యెంతో । చెప్పచున్నను వినక నీ విష్ణు పగను
రాముతోబెట్టుకొంటేని రావణుండ । ఘోర మాపద పొందెద వోరి వడిగ॥ 23
- తే. లల్ల క్రోడారతివిధిజ్ఞులైనవారి । రహి సమాజోత్సవంబుల గ్రాలువారి
రాక్షసులనెల్ల చెరిపి వారలకు కీడు । నింక సంతాపమును గూర్చ నెంతువేమి॥
- తే. మహిని ప్రాసాదహర్యసంభాధమిద్ది । వివిధరత్నభూషిత విభవ మిద్ది
ఇంక నీలంక మైధిలీ కృతముగాగ । చెడి వినష్టంబునగుట చూచెదవు నీవె॥
- తే. పాపములు సేయనట్టి యపాపులకును । శుచులకునునైన పాపంపు పొక్కుచేత
పరుల పాపాలకతన చేడ్పాటుగలుగు । పాములున్నట్టికొలని చేపలకు నట్లు॥ 26
- తే. దివ్యచందనదిగ్ధులు దివ్యమాల్య । భూషణోత్తమ భూషితుల్ భూరివపులు
నీదు దోపాన రాక్షసుల్ నేలగూలి । చచ్చుటను జాతు వీవె నీ చక్షువులను॥
- కం. హృతదారుల సహదారుల । హతశేషుల శరణులేని నసురుల వేలన్
గతిగానక దశదిశలకు । వితతాటము పరవులెత్త వే గనె దీవే॥ 28
- కం. శరజాలపరిక్షిప్తము । పరమాగ్నిజ్వాల పటలి పరివృత మరచే
యరసెదు ప్రదగ్ధ భవనము । త్వరగనె నీలంక నింక; తప్పదు రాజా॥ 29
- తే. రావణ! పరదారాధిమర్శంబుకంటె । పాపతరమొందులేదు గొప్పది ధరిత్రి
నీకు ప్రమదలు వేలు నెన్నేని గలరు । భార్యలున్నారు పెక్కురు వారిగనుము॥
- తే. అగుమీక స్వదారనిరతుడ వధిప యింక । రక్ష స్వకులంబునకు సల్పు రాక్ష సేశ
వృద్ధి మానము రాజ్యంబు జీవితంబు । హృదికి నిష్టమ్ము లివియు రక్షించుకొమ్ము॥
- తే. సౌమ్యుల కళత్రాబాంధవసముదయముల । మిత్రవర్గాల చిరకాల మిద్ధరిత్రి
ఇంక భోగింపకోరుదువేని, రాజ । విప్రీయము సల్పకుమ రామవిభున కేపు॥ 32
- తే. సుహృదు నామాట విన కీవు మహితనూజ । నీత బలిమిని నింక తెచ్చితివ యేని
విరిగి రామశరాత్తజీవతుడవౌచు । పోదువు సబాంధవము కాలుప్రోలు కోరి॥ 33

38 వ స్కంధ సమాప్తి:- (1,227)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

ముప్పది తొమ్మిదవ పద్య :- (20)

రాముని పరాక్రమము గూర్చి కవ పావనభవమును జెప్పి రావణుని యక్ష్మియును మాణిముడు వారింపజూచుట :-

ఆ. అప్పు డటుల యెఱులొ యా మహాత్మునిచేత | విడువబడితి నాజి విడక యనురు
పిదప జరిగినట్టి వృత్తాంత మింకను | చెపుమ వినుము మారు చెప్పకుండ 1

ఆ. అటుల రాముచేత నాపదనొందియు | సిగ్గుగనకమరల యెగ్గునర్ప
ఇద్ద రసురవరుల మృగరూపులన్ గొంచు | దండకోర్విజొచ్చి తధిక ఛాటి 2

తే. దీప్తజహ్వయు మరి మహాతీక్ష్ణదంష్ట్ర | విపులకాయంబు మరి మహావిభుల బలము
మాంసభక్షకాకుణమును మరియు గలుగు | మృగము నే కాంచు దండకన్ దిరుగు
చుంటి 3

తే. అగ్నిహోత్రాల తీర్థాల నన్నియెడల | వైత్యవృక్షాల రావణ నిత్యమెసగి
తిరుగు చత్యంతఘోరాల నెరపుచుంటి | ఇంక తపసుల మిగుల భర్షించుచుంటి 4

తే. చంపి తపసుల సద్ధర్మచరితుల నొగి | వారి గుధిరాల ద్రావుచు మీరియెగసి
వారి మాంసాల మెక్కుచు ఘోరగతిని | తిరుగుచుంటిని సండకన్ తిరుగులేక 5

తే. రూక్షచక్షుండ ఋషిమాంసభక్షకుండ | రుధిరమత్తుండ హృదయండ ఋద్ధకుండ
నగుచు వనసోచరుల నెల్ల నార్తిముంచి | జగతి దిరిగితి ధర్మమాషకుడనాచు 6

తే. రాము తాపసు పరమధర్మైక్ చరితు | మాత వైదేహి నా మహాభాగ నింక
నా మహారథు లక్ష్మణు రాము తమ్ము | గంటి నొక్కట నప్పుడా కానలోన 7

- సీ. వనగతు నియమితాహారు రాముని నట్లు | తాపసవేషు నాతనిని జూచి
తాపసుం డితడేమి యోపు సేయగనంచు | లెక్కసేయక వాని నొక్కమొగిని
పూర్వవైరం బది బుద్ధిని తలపోసి | సంక్రంద్యుడను నౌచు సాహసించి
వెనుకటి దెబ్బల వేండ్రంబువెన్నున | పొడమిసట్టై బుద్ధి నడచివైవ
- తే. తీక్షణ్యంగంబు లొప్పెడి మృగమ నౌచు | రామచంద్రుఁ మహాబలు ప్రభువ రేఖ్యు
సర్వభూతైకహితరతు జంపివైవ | దుమికి తాతనిపైకి బత్ మూర్ఖుగతిని! 10
- తే. పటు శరంబుల శత్రునిబర్హణముల | నిశితముల సుపర్యానిలస్వనముల
విడిచె రాముండు మూడింటి వీరవనుడు | బలిమి చాపంబులొగి యభంగురముగ!
- తే. ఆ శరంబులు వజ్రసంకాశములును | రక్తభోజనములును సుముక్తములును
వచ్చి పక్షే నొక్కపెట్టు మాపైన నౌర | మూడు సన్నత పర్వముల్ భూరిగతిని!
- తే. రాముని పరాక్రమంబు శరంబుబలము | మునుపె యెరిగిన వాడనొటను వనోర్వి
పరుగు వారుచు నుసురు కాపాడుకొంటి | మిగత రాక్షసుల్లిద్దరు మృతినిగనిరి!
- తే. రాము బాణాహతిని నట్లు రాలిపోక! ఎటులొ పాణాల నపుడు దక్కించుకొంచు
సన్యసించి సమాహితస్వాంతుడ నయి | తాపసుడనైతి బుద్ధియుక్తను నెగడి!
- తే. వృక్షవృక్షాన రాము వీక్షించుచుంటి | చీరకృష్ణాజనాంబరభారు ఫల
కరగృహీతమహద్ధనుఃకాండు చండు | యమసదృశు పాశహస్త నీ వనధరిత్రి!
- తే. మరియు రామసహస్రాల నరయుచుంటి | భీతుడను నౌచు రావణా! వేయునేల!
రామభూతమరణ్య మియ్యదిగ నాకు | నోచుచున్నది సర్వంబు; ధృవము రాజ!
- తే. రామునే జూచుచుంటి నిర్మాచుషంబు | నైనచోటను సైత మయ్యారె రాజ!
స్వప్నగతు రాము జూచియు భ్రాంతి జెంది | మూర్ఛజెందుదు; కలవరం బోహా!
కందు! 17
- తే. రామభీతుండనౌ నాకు భూమి నెందు | ఇక, “ర”కారాది నామంబులేని వినుము
కలుగజేయుచునున్నవి కరముభీతి | రథము, రత్నంబు, లాదిగా రానణుండ!
- తే. నేనౌ రాముప్రభావంబు నెరిగి నాడ | అతనితో పోరు తగదు నీ కసురనాథ
బలిని నముచిని సైత మా పార్ధివుండు | హతమొనర్పంగ గలడు పో; అరుగు
మింక! 19
- తే. రణము సేయుము మానుము రాము తోడ! కాని, రాముప్రశంస నాకడను నింక
సేయబోకుము రావణా! ఊతిని నన్ను! నింక పాణాలతో జూడ నెంతవేని! 20

తే. సాధు లీలోకమున బహు జనులు రాజ ! ధర్మచరితులు యోగ్యులు నిర్మలులును
పరుల యపరాధమునజేసి విరిగిపడిరి । సవరివారంబుగాగ నష్టంబుగనిరి॥ 21

తే. కాన, కేనును నీరోషకారణమున । సత్యము నశింతు వినుము విశాచరుండ !
చేయు నీయిచ్చనచ్చిన చేష్టలెల్ల । కేను నీతోడ రా నింక; మానుపలుకు॥ 22

తే. రాముడు మహాబలుండు, మహామహాండు । ధృతి మహానత్వుడును మహా తేజః
దతకు

అంతకుడుగాకయం పునా యాత డింక । సర్వరాక్షసలోక విస్తారమునకు॥ 23

తే. తూర్పణఖకారణాన నచ్చోట నపుడు । ఖరుడు నతివృత్తు డక్లిష్టకర్ముడైన
రాముచేత హతుడైన రాము నోష । మేమిగల దిందు చెప్పమా యింకనీవె॥

తే. బంధుహితార్థుడ౯ హితము పథ్యము నే నిటు జెప్పు మాటల౯
బంధురసత్యము౯ వినక పాడుపథంబున పోయితేని నీ
బంధుల బిడ్డల౯జెరిపి పాసెందు నీవును జీవితంబు తత్
సింధురవిక్రముండయిన శ్రీరఘురాముని బాణసంహతిన్॥ 24

39 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,252)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

సలుబదియవ స్కంధ - (27)

(మారీచుని మాటలు చెడచెవినిపెట్టి “నాపని చేసితిరవలసివచ్చి: లేకపోతే ఇప్పుడే నిన్ను చంపివేస్తా”
నని రావణుడు మారీచుని దబాయించుట)

తే. త్తమము యుక్తము వాక్యంబు సరసముగను! తనకు మారీచు డెంతచెప్పినను
హితము

చెవినిపెట్టండ యీ రాక్షసేశ్వరుండు! చావడలచినవాడు నౌషధమునట్లు॥ 1

తే. పథ్యము హితంబు చెప్పు నా పరమమిత్రు! సరసు మారీచు చూచి రాక్షస
విధంబు

కాలచోదితుడౌచు బల్ కఠినభంగి! పలికె నిట్లు లయుక్తంబు పలుకు లభుడు॥ 2

తే. తాళు! మారీచ! యిటు లయుక్తార్థ మీవు! నాయెడవచించినది యెల్ల వ్యర్థ
మోయి

ఊసరక్షేత్రగ్రీమయం దుంచినట్టి! విత్తనమురీతి నిష్ఫలం బింత వినుము॥ 3

తే. ఇట్టి మాటలచేత నా పట్టుదలను! వీడి మానుదునే రాముతోడి పగను:
పాపశీలుండు మూర్ఖుండు మానుషుండు! బెడరగొట్టంగ శక్యమే వీరు నన్ను॥ 4

తే. పనికిమాలిన ఆడది పలికినట్టి! మాటచెవిబెట్టి యెవడు మాటాడకుండ
తల్లి దండ్రీని రాజ్యంబు తనకు గూర్చు! నాప్తులనువీడి యిట్లు సన్యాసియగును॥

తే. ఖరుని రణమునగూల్చిన ఖలుని నతని! ప్రాణములకంటె ప్రియతర భార్య నీత
నింక నీసన్నిధినె హరియింప మిదిని! నిశ్చయించి తవశ్యంబు; నిశ్చయంబు॥ 5

తే. ఇటుల నిశ్చితమాబుద్ధి హృదిని నాకు । నాటుకొనియున్నదోయి నిశాటమిత్ర
దాని మరలింప నెవరికి తరముకాదు! మరి సురాసురులొక్కటైవచ్చిరేని॥ 7

తే. కార్య మిద్దాని నిర్ణయ కరణమందు! దోషము గుణంబు మరియు నిందులనునున్న
ఆ యపాయాల మరి యపాయాల గురిచి! అడిగితిన నిన్ను నేను నీవనుట కీటుల॥ 8

తే. అడిగినప్పుడే పండితుండుయిచ మంత్రి! తనకు మేల్గోరుచుచిపుండు వినతుడౌచు
ఉద్యతాండలియై తన కంచితమైన మాట రాజకు చెప్పంగవలయు నింతె॥ 9

తే. వాక్య మప్రతికూలంబు పరమ సభము! హితము మృదుపూర్వమును గాగ
నెపుడుపతికి
వినయముక్తంబుగా సర్వజనములను । చెప్పవలయుట ధర్మమై ముప్పగాదె॥

తే. సావమర్దంబుగా చెప్పునట్టిపలుకు! హితమెయైనను మారీచ షీతితలాన
ప్రభుడు మాన్పాడు మానవర్జితంబు! పలుకు నంగీకరింప జే పార్థివుండు॥ 11

తే. రాజుల మిత్రజనులు నై మరకములయిచ! రూపములుదాల్తు మారీచ రూఢివినుము
యముని వరుణుని సోముని నగ్నిహోతు! నిందు! రూపంబులన్ దాల్తు నిజ
మెరుంగు॥ 12

తే. అగ్నివేడిని, సోముసౌమ్యతను, నిందు! విక్రమంబును, యముని శతృక్రమంబు
వరుణుని వ్రసన్నతయు మహాత్మకులు నృపులు! దాల్తు! మారీచ విను తుణదా
చరుండ॥ 13

తే. కాన విను మెట్టి ఘట్టాలనైన గాని! పూజ్యులు మాన్యులును సుమ్ము భూమి
పతులు
నీవు ధర్మమెరుంగక కేవలంబు! మోహమేగొంచు వర్తింతువోహాయిటుల॥ 14

తే. కడగి నీయింటి కభ్యాగతుడను నోచు! ఇటుల వచ్చిన నన్ను నీ విట్టిరీతి
పరమ దారాత్యమున నొర! పలుకులిద్వి! పరుషముల పల్క-నెంతువా పాలసుండ॥

తే. దిద్దమనలేదు నిన్ను నా తీర్పునందు! గల్లు గుణదోషములను యుక్తతనుగాని
చెప్పితిని యొక్కపనిని నీ కిప్పు డోయి! చేయుటేగాని బదులీవు చెప్ప తగవు॥ 16

తే. ఈ మహాకార్యమందు నీ వేమి యనక! చేయవలయును మారీచ సాయమోయి
దీని కే కృమముగ నీవు పూని పనిని! సేయవలయునో విను మిదే చెప్పదిపుడ॥

తే. రజతబిందులతోడ చిత్రంబుగాగ! మెరయు సౌవర్ణమృగమై త్వరగనరిగి
అల్ల రాముని యాశ్రమ ప్రింగణమున! చెంగుచెంగున చరియింపు నీత కెదుట॥

తే. ఎగసి వై దేహి మది ప్రలోభింపజేసి! పా మ్మిక యధేష్టముగ దూర భూమి
కటుతె

నిన్ను మాయామృగంబు నా నెలతచూచి! తెచ్చియిమ్మని పతి నంపు మెచ్చి
యాపె॥ 19

తే. దూరమట్టుల కాకుత్స్థు తోడుకొంచు! నరిగి “ హా సీత ! హా లక్ష్మణా ! ”
యటంచు

రామవాక్యాను రూపకంబయిన రీతి! అరవు మీవు వనోర్వి హాహా యటంచు!

తే. అంత సౌమిత్రి యా నాద మాలకించి! సీత ప్రేరణమునను సౌహృదము కలన
మదిని సంభ్రాంతుడై వీడి వదినె నటనె! పోవు రాముని వెదుకంగ పుంతలబడి!

తే. అటు లపకాంతుడగుడు నిత్యాకులుడు ! లక్ష్మణుడునట్టులేగ నాశ్రమము
విడిచి

ఇక యధాసుఖమేను వై దేహిదెత్తు! అల్ల శచిని సహస్రాక్షుడట్లు లపుడె॥ 22

ఆ. ఇటులానర్చి వేగ యీ కార్య మెల్లను ! ఇంక సేవు పో యధేచ్ఛముగను
మెచ్చి నీకు నిత్తు మిత్ర! సువ్రతనాదు! రాజ్యమందు సగము; రమ్ము, లెమ్ము!

తే. పొమ్ము మార్గము శివమగు; లెమ్ము సౌమ్య! కార్య మియ్యది సఫలమాగాకమిత్ర!
నేను నీవెంట వత్తు పో నిమిషముననె ! రథమునందెక్కి యండకారణ్యమునకు॥

తే. రణమొనర్చకయే యిట్లు రాము నడవి ! చక్కవంచింది సీత నా చాన దెచ్చి
లంక కరిగెద నింక నిశ్చంకముగంచుల ! నిన్నుగూడి కృతార్థత నెగడి వడిగ॥ 25

తే. చేయవై తేని నాపని చీల్చునిన్ను ! నిప్పుడే పట్టి మారీచ యెరుగుమంత
పనిని దీని బలాత్కారముననునైన ! మూఢ! చేయింతు నీచేత చూడు మోయి!

తే. అరయ రాజుకు ప్రతికూలుడైనవాడు ! బ్రతికి బాగుపడంగ నెప్పటికి తగదు
కాన నంతంబుజొందింతు పూని నిన్ను ! నాదుపనిచేయవై తేని నైర్వృతుండ! 27

తే. రాము మార్కొన జనిన నీ ప్రాణములకు ! హానికల్లును కల్లకపోనువచ్చు
వన్ను నెదిరింప విను మరణంబు ధృవము ! చేయు మేయది హితమొ నీ చిత్త
మునకు॥ 28

40 వ స్కంధ సమాప్తి :- (1,279)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

సలుబది ఒకటవ సర్గ :- (20)

(చాకేమడు రావణుని మరల మంచఁగించి చెప్పట)

- తే. రాజవద్వాక్యముల నిట్లు రావణుండు । మిగుల ప్రతికూలములను దామిరి పలికి
అజ్ఞవెట్టంగ, మారీచు డప్పు డనియె । పరుషభంగిని నిట్లు లా ప్రభునితోడ॥ 1
- తే. ఆలుబిడ్డలు రాజ్య మమాత్యవరులు । సిరియు సంపద గల నిన్ను చెరుప నెవడు
పాపకర్ముండు నీకు నిబ్బంగిగాగ । బోధజేసెను చెడుతోవ బుద్ధిమాలి॥ 2
- తే. సుఖముగానీవు జీవింప జూచి యెవడు । ఓర్వలేకుండె పాపకర్ముండు చెనటి
ఔర, నీకుమృత్యుద్వారమనెడు దాని । చూపె దీని నుపాయాన చుప్పనాతి॥
- తే. రాక్షసులు సీనపేర్వులు రాక్షసేశ ! । నీకు శత్రువు లంట పో నిజము సుమ్ము
బలియు రామునిచే నిన్ను పడగ గొట్టి । చూడనోరుచునున్నారు చూడుమింత॥
- తే. అహితవాదియు ఊదుగ్రీడి మహిని నెవడు । ఇట్టి దుపదేశమును జేసె హృదికి నెక్క
నీవు స్వకృతాపరాధాననే నశించు । వానిగాజేయ నెవనికి వాంఛగలిగె !॥ 3
- తే. ఉత్పథారూఢు నిన్ను నీ యొద్దనున్న । మంత్రులెవ్వరు దలపరు మరలుపంగ
వధ్యు లిక వారలెల్లరు తధ్యమింత । ఏల వధియింపకుంటివో యింక వారి॥ 6
- తే. కాపథాశ్రితు రాజును కామవృత్తు । సత్పథంబున జనుచుండు సచివు లెపుడు
నిగ్రహింపంగ వలయును; నిన్నువారు । ఏల నిగ్రహ్యునిక నిగ్రహింప రోయి॥
- తే. ధర్మ మర్థము కామము తత యశంబు । వినుము జయతాంసరా ! కల్లు విపుల
మిలనూ
సచివతలికెట్లు స్వామిప్రసాదమునన । ప్రభుని వైర్మల్యమునన రావణ విధుండ॥

- తే. దీనికి విషర్యయంబు పాప్తించునేని । వ్యర్థమేయగు త త్వర్వ మసురనాథ
వ్యసనమొందుదు రితరులౌపజలు కూడ । న్వామివైగుణ్యమునజేసి సత్యమింత॥
- తే. రాజమూలముగాదె ధర్మంబు, జయము । అగుట వినుము సర్వావస్థలందు ప్రజకు
రక్షితప్రభులురాజులు రాక్షసేశ! । ధర్మ మియ్యది సూ జయతాంవరుండ॥ 10
- తే. రాజ్యమును పాలనము సేయ రాజచంద్ర । కాదు శక్యంబు తీక్షణ కసురనాథ
కాదు ప్రతికూలునకు మరి కాదుసుమ్ము । రాజ! యవిసేతునకు విను రాక్షసేంద్ర॥
- తే. మందసారధి, కడు విషమంబుత్రోవ ! శీఘ్రహయములు పరచి నశించితాము
సారధిని జంపునట్లు తీక్షణపుమంత్రు । లభిపుతో గూడ చత్తు రమాప్య బురలి॥
- తే. లోకమున సాధుజనులెందరో ధ్రువమ్ము! యోగ్యులును ధర్మమొనరించుచున్నవారు
పరుల యపరాధమునజేసి పరిజనమ్ము! తాము నశియించుచుంట తధ్యమ్ము గనమే॥
- తే. అకట ప్రతికూలుడును తీక్షణుడైన యట్టి । రాజు రక్షణనున్నట్టి ప్రజలెవరును
వృద్ధిపొందంగనేర రొకింతయైన । మేటి గోమాయు రక్షణ మేకల్లు॥ 14
- తే. నీవు దుర్బుద్ధి వవిజతేంద్రియుడ వార । కర్కశుండవు; నిను రాజుగాగ బడసి
విను మవశ్యంబు నశియింతు వివిధగతుల । సర్వరాక్షసులింక నిశాచరేంద్ర॥
- తే. కాకతాళీయముగ ఘోరకర్మమిద్ది । ఎటులొ ననుజాప్తి, మరి దీని కేమిగాని
శోచనీయుడ వీవె రక్షోవిభుండ । ఇక సపై న్యంబు నీవు నశింతు వోయి॥ 16
- తే. నన్ను హతమార్చి రాముండు నిన్ను కూడ । అచిరమున చూడు హతమార్చి
వైచు రాజ
- దీన కృతకృత్యుడనునాదు నేను నిజము । రాముచేజచ్చి వేగ స్వర్గంబుగందు॥ 17
- తే. రాముకంటనుపడిన మాతృమున నన్ను! హతుడగా నిశ్చయించుకొ మ్మసురనాథ
నిన్ను పైతము హతుడగానే తలంపు । తెగి బాంధవమిక సీతదెచ్చితేని॥ 18
- తే. నీవు నేనును జేరి యానెలత సీత । సతిని దెచ్చితిమేని యాశ్రమమునుండి
నీవునుండవు జగతిపై, నేనునుండ । లంకయుండదు, నుండరు రాక్షసులును॥ 19
- తే. నే నిట్లు హితైషాడను నీకు నెన్నొ గతుల । చెప్పమాటల నక్కటా చెవిని
గొనవు;
అల్పులు, గతాథులు, పరేతకల్పులై న. జనులు సుహృదుల హితము గైకొ
నుదు రెట్లు॥ 20

41 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,299)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకీ ము

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

నలుబది రెండవ పర్వ :- (తీర్థ)

కాని, శుభకు బెడలి, మారీచుడు రావణునితో రథమెక్కి దండకారణ్యమునకు పోవుట-మారీచుడచట
మానుశేషియై రామాశ్రమము చెంతతిరుగాడుచుండుట - శీత మానుశేషినిచూచి
విస్మయమందుట :-

తే॥ రావణునితోడ మారీచు డీ విధంబు । పలికి “పద, పోన” మంచు దైన్యంబుతోడ
మరియు, కాత్రించరప్రభుభయముతోడ । ననియె ననివార్య మా కార్యమును
దలంచి॥ 1

తే॥ మద్వ్యభోద్యతశస్త్రు, రామావనీశు । బాణచాపాసిధారు నా మానవేంద్రు
కంట నే బడుచుయె చాలు తంటతీరు । పోవు నాపాణ మప్పడే, పోలియు దటనె॥

తే॥ రామచంద్రునివైన పరాక్రమించి : బ్రతికి యెవరికి మరలిరా గతులుగలవు ?
నీకు యమదండహతునకు నే నొకడను । తోడుగానుంటి; చత్తముకూడి; పదర॥

తే॥ కడకు నీ కిట్లు దున్నుద్ధి కలిగి యుంటు । శక్యమేమగు నాచేత పలుపనిచట ?
ఇదిగో పోదును, పద నీవునింక రాజ ! । స్వస్తి నీకగుగాత నిశాచరేంద్ర॥ 4

తే॥ పలుకు లవ్వాని వలన రావణుడు మదిని । కరము సంతోషమున పొంగి పరమ
మిత్రు

కొగలించుచు మారీచు గాఢముగను । పలికె నిట్లుల నతనితోఁ ప్రతిభ సెలగ॥ 5

తే॥ బలె! సెబాసు! యిదే మేటి పలుకుసుమ్ము । మిగులమొగసిరిమాట; నా మెచ్చు
వచ్చె

ఇపుడెగడ యైతి తాత మారీచు డీవు । ఇంతవర కెవ్వడవో పో, నిర్మతుడ వోయి॥

తే. ఎక్కు మిక శీఘ్ర మిదియె పెంపెక్కు రథము । ఖరముల పిశాచవదనాల గట్టి యుండి

రత్నభూషితమైయొప్పి రహిని నింపు । దీని నిప్పుడు నాతోడ దివ్యలీల! 7

తే. సీతను ప్రలోభపరచి వే చెలగి యెగసి । పొమ్ము సిదారి నిక యధేచ్ఛమ్ము, తాత పురుషసూన్యంబు కుటిని నే పొంచిచొచ్చి । బలిమి మైధిలి నై దేహి బట్టి తెత్తు!

తే. అంత రావణ మారీచు లంతరిక్ష । మార్గమందు విమానంబు మాడ్చి బోవు రథముపై నెక్కి వడి తదాశ్రమము వీడి । వెడలిపోయి రివ్వున వింటికెగసి. 9

తే. రథగతులు నౌచు మారీచ రావణు లటు । పట్టణంబుల వనముల పర్వతముల నదుల రాష్ట్రాల నగరాల నదచయముల! నెల్ల జూచుచు నరిగి రా నింగిత్రోవ!

తే. దండకారణ్యమును కేరి త్వరిత గతిని । నచట గాంచిరి రాముని యాశ్రమంబు రాక్షసాధిపుడైన యా రావణుడును! మరియు మారీచు డా గొప్ప మాయలాడు!

తే. కాంచన విభూషణంబు తత్ ఘనరథంబు! దిగుచు మారీచు చేతిచేతిని గ్రహించి రాక్షసాధిపు డప్పు డా రావణుండు । పలికె నాతనితో నిట్లు లలితఘటి! 12

తే. అదియె రామాశ్రమంబు గన్పట్టు నెదుట । అల్ల కడళీవృతంబురమ్యంబు చూడు నఖిడ! చేయుము శీఘ్ర మిచ్చటికి మనము । వచ్చి తేమినిమిత్త మా పనిని త్వరగ!

తే. రావణుని మాట లపి విని రాక్షసుండు । త్వరగమారీచు డా మాయదారివాడు మాయమృగవాచు రామాశ్రమంబు చెంత । సంచరింపంగ దొడగె వనందు నడల! 14

తే. ధర మహత్తర మద్భుతదర్శనంబు । అల సితాసితమొప్పు ముఖాకృతియును ముఖ్యమణివరశ్మంగాగ్రములునుడనర । మృగము రూపము దాల్చె మారీచు డపుడ! 15

తే. రక్తపద్మోత్పలముఖంబు రక్తిదనరె । ఇంద్రసిలోత్పలశ్రవం బింపుగొలిపె కించి దభ్యున్నతంబు తత్ గ్రీవమమరె । ఇంద్రసిలదశాధరం బెంతొయొప్పె! 16

తే. కనగ, కుదేందువజ్రసంకాశమాచు । ఉదర మతనికి భాస్వరం బొప్పులొలికె వర మధూకనిభంబుపార్శ్వంబుడనరె । ఫద్మకింజల్క-సన్నిభం బమరె మేను! 17

తే. అరరె, వైడూర్యసంకాశ ఖరచయంబు! మరియు తనుజంఘలును సుసంహతము వపువు

అల్ల ఇంద్రాయుధసవ్యమై వెలుంగు । సూర్యపుచ్ఛంబుతో నది యొప్పులొలికె!

- తే. స్నిగ్ధవర్ణము వివిధరత్నైకవృతము । కడు మనోహరకాంతితో ఊణములోన
పరమశోభనమృగముగా మారి యతడు । రమ్య మా వని వెల్లించె రాము కుటిని॥
- తే. దర్శనీయము మరి, మనోహరమురూపు ! వివిధధాతువిచిత్రితం బెసగ దాల్చి
సీతను ప్రలోభపరుప నా చెంతనున్న ! పచ్చికల మేయుచు చరించె మాయలేడి॥
- తే. కావ్యబిందుశతాల చిత్రంబు మరియు । కనగ ప్రియదర్శనంబు మృగంబునచట
చెల్ల చిగుళ్లు కొరికి భక్షించుకొంచు । చెంగుచెంగున నెగురుచు పొంగి తిరిగె॥
- తే. కడళికాగృహకంబును కర్ణికార ! మండలము జేరి యిటునటు మండగతిని
తనను నై దేహి చూడ పీయినచోట తిరుగుచుండెనుచొర ! కృత్రిమపుష్పగము॥
- తే. సరసరాజీవచిత్రపృష్ఠంబుతోడ । ఆ మహామృగ మప్పు డా యడవి వెలిగి
వనిని రామాశ్రమపడంబు పార్శ్వమండ । * తక్కితారుచు తిరిగి యథాసుఖంబు॥
- తే. మరలపోవుచు వచ్చుచు తిరిగి యవల । పోవు చీరీతి కొంతసే పుండి మరల
చెంగు నేతెంచి తన యిచ్చ చెంగు నెగసి । మించి నానావిధాల చరించె
మృగము॥ ౩౯
- తే. ఆలలాడుచు నెగురుచు నట్టులిట్లు । కొంతసేపు పరుండి యా ఖోచనచట
రుడితి యావర్ణశాల వాకిటికి వచ్చి । మరల మందను గూడంగ నరుగులేడి॥
- తే. తిరిగి మృగయాధములతోడ మరలి వచ్చి । తిరిగి పోవుచునుండు నా మృగము
రూపు
దాల్చియున్నట్టి మారీచ దానవుండు । సీత దర్శించు కాంక్ష ఎల్ చిత్రగతుల॥
- తే. పనచరమృగంబు లవ్యంబు లన్నివచ్చి । చిత్రమృగమును దీని పిక్షించిచేరి
వాసనన్ జూచి చలుకున పారిపోవు । దశదిశల కట్టె బెలిసి రాక్షసు డటంచు॥
- తే. రాక్షసుడువాడు మృగవధరతుడెయ్యు । నై జగుణమును నాచ్ఛాదనము
నొనర్చు॥
ఆమృగంబుల స్పృశియించి వడలు గానివాని భక్షింప డా మాయదానవుండు॥
- తే. సరిగ నా సమయంబందె ధరణిజాత । సీత తత్ శుభలోచన చేర వచ్చె
చెల్లచెంతకు పూవుల చెలగికోయ । మదిని నుత్సాహపరుచు నా మగువమిన్న॥
- తే. మదిరవీక్షణ యాపె సుమంబు లెల్ల । కోయు చట్టులె కొండగోగుల నశోక
మృగముల చూతతరువుల వేడ్క దిరిగె! సీత రుచిరానన, శుభాంగి, క్షీతితనూజ॥

* పాశాంతరము : తిరుగు తిరుకించు తిరిగి...

తే. అడవివసియింపతగని యా యవనిజాత | అచట ముక్తామణివిచిత్రాంగ మొప్పు
మృగము రత్నమయంబు నా చెంత జూచె | నీత పరమాంగన విదేహ క్షీతిపు
దుహిత! 32

తే. రుచిరజంతోష్ఠి, యా వరారోహనీత | రూప్యధాతుతనూపహరూఢమైన
మృగము నద్దాని జూచె సన్నేహదృష్టి | విస్మయోత్ఫుల్లనయనాలవెలది మిన్న!

తే. జగతి మాయామయంబు తన్మృగము గూడ | రామదయితను జూచుచు లలిత
గతిని
మరల చిత్రంపు లీలల తిరిగె నచట | ఆ వనంబెల్ల దీపించునదియు బోలె. 34

తే. వసుధ నెందు నదృష్టపూర్వంబు మృగము | వివిధరత్నమయంబు నా వెలది
చూచి
పరమవిస్మయమందె నా పరమమాత! నీత, జనకాత్మజ, మహీజ, క్షీతిపుదుహిత!

42 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,334)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

నలుబది మూడవ పద్యము :- (50)

దానిని తెచ్చి ఇమ్మని సీత రాముని ఆడుగుట - "ఇది రాక్షసమాయ, దీనితోలికి పోవద్దని అత్తగారు రాముని హెచ్చరించుట - ఆయినను, సీత ముద్దు చెల్లించుటకై, రాముడు మృగమునుబట్టి బహులాడుట. సీతను అప్రమత్తతో కాపాడుచుండమని రాముడు అత్తగారి హెచ్చరించి పోవుట.

తే. రుచిర సుశ్రోణి పూలుకోయుచునె సీత | హైమరాజతవర్ణ పక్షముల మిగుల
శోభితంబగు చెంతయు చోద్యమొప్పు | మృగము నద్దాని వీక్షించి మెలతమిన్న॥

తే. మృప్తహృతవర్ణిని హృప్త యగుచు | పిలిచె తద్యనవద్యాంగి బిగ్గరపుడె
భూమిసుత సీత భర్త నా రామచంద్రుని | మరది సాయుధులత్తుణస్వామి నలులె॥

తే. పిలువ వైదేహి యబ్బుల ప్రీతిమీర ! ఆ నరవ్యాఘ్రుని లా రామ అత్తగారును
త త్రుదేశంబు వీక్షింప తలల నెత్తిచూచి రెదుట మృగంబు బల్ చోద్యమద్ది

తే. చూచుచునె అత్తగారును సచ్చో మృగము | మదిని ననుమానపడి తన యన్నతోడ
"ఔర, వీనిని మారీచు డల్లవాడు | రాక్షసు డటంచు డలతనె" తక్షణంబ॥

తే. ఎంతో సంతోషమున వేట కేగుడెంచి | వనిని చరియించు రాజుల బహుళసంఖ్య
నిట్టి పాపిష్టిదా వేషమే ధరించి | కామరూపుడు వీడు హా! ఘాతక్షేప॥

తే. బహుళ మయావిదుని నీని మాయ యిపుడు | కోరి మృగరూప మిటుదాల్చె
కొంపదీయ

భానుమంతంబు జూడు మహానుభావ ! వసుధ గంధర్వపురసన్నిభంబు దేవ॥

తే. మృగము రాఘవ ! యిట్టి దీ పృథ్వీనెందు | లేదు మణిరత్న బహుళచిత్రితముదేవ !
మాయయే యిది జగతీతలాధినాథ | సంశయంబేమి యిది నిశ్చయంబె సుమ్ము॥

తే. లక్ష్మణుడు జెప్ప నీ మాటలకు మహిజ ! అడ్డమొచ్చి శుచిస్మిత యబల నీత
జంకచర్మంబు నద్దానిచేత మిగుల ! మోహితయునోచు నిల్ల నె మురుసుకొనుచు!

తే. ఆర్యపుత్ర! మృగం బిది యందమొప్పు ! చూడ నభిరామము; హరించుచుండె
దేవ !

మన్దనంబిది; దీనిని బట్టి తెమ్ము ! మనకు క్రీడాప్రమగు మహాబాహు! నాథ!

తే. చెలగి మన యాశ్రమపదంబు చెంత నిచట! పుణ్యదర్శనములును నపూర్వములును
తిరుగుచుండు మృగంబులు సృమర చమర ! పృషతములు గుంపు గుంపులు
పెక్కు- లెపుడు! 10

తే. పృషతసంఘాలు ఋక్షముల్ కిన్నరములు! వానరంబులు కడుమనోహరము లౌర
రూపమున శ్రేష్ఠములు నెన్న భూషవర్య! ! తిరుగుచుండు మహాబాహు ! వరుస
నిచట! 11

తే. కాని, దీనికి సదృశంబు గాన నెపుడు ! దీప్తిని త్నమంబునందున తేజమునను
ధరణి మృగసత్తమంబు నిద్దానితోడ ! సమము మున్నెన్న డౌర గాంచముగ,
నాథ! 12

తే. నాథ ! నానావిచిత్రవస్త్రాంగ మిద్ది ! రత్నబిందుసమాచితరమృ మహాహ
శోభ లెసగించు నీ వనతోడినెల్ల ! చెన్ను దళుకొత్తు నిది శశిసన్నిభంబు! 13

తే. అదె యహో! రూప, మదె యహో లక్ష్మీ యదియె ! స్వర మహో! శోభనంబు
సంపత్తి భళిర !
మృగ మహో! యద్భుతంబు, హరించుచుండె ! కడు విచిత్రాంగ మిద్ది నా
యెడద నౌర! 14

తే. జీవములతోనె నీ కిది చిక్కునేని! ఎంతో యాశ్చర్యభూతమై యెసగుగాదె
పృథివి భనులకు నెల్లను విస్మయంబు! గలుగజేయుచు మనకడ మెలగుగాడె! 15

తే. మనము వనవాసము ముగించి మరల పురికి! జని మహారాజ్యమేలెడి సమయ
మందు
నాథ! అంతఃపుర విభూషణంబుగాగ! ఈ మృగంబు మెలంగుగా యెంతోప్రీతి!

తే. భరత శత్రుఘ్ను లచట నా మరదులకును! అత్తలకు నాకు నీకును నందరకును
ప్రభుడ మృగరూప మిది విస్మయంబు సతము! కలుగజేయుచునుండు వ్యక్తమ్ము
సుమ్ము! 17

తే. జవములతోడ నీ కిది చిక్కదేని! రుచిర మజనంబు పురుషశార్దూల! మనకు
చాలు తెమ్మిక దీనిని చంపి నాథ! తీర్పు మీ ముద్దు రామ పృథ్వీలలామ! 1:

తే. ఆతిమ్మదుత్వంబు నొప్పు డర్భాసనమున | సరసజాంబూనదమయంబుచర్మమి
పరచి నీతోడుత శయింప మదిని నెంతో! ముచ్చటనుచెందుచుంటి నా యిచ్చ
దీర్పు|| 1

తే. కామవృత్తము కాఁగ, మీ కరణి కోర్కె! స్త్రీల కసదృశ మంచును చెప్ప
చుందు
అయిన యీ మృగరూపంబు నరసి, నాథ! గొప్పవిస్మయమందితి కోరితిలుల! 2:

తే. దాని కాంచనరూపంబు దాని హోయలు! దాని మణిశృంగములు దాని తరణ
తరణ
వల్లమును, దాని నక్షత్రపథముకాంతి! నరయ రాముని మదియు విస్మయము
జెందె|| 2:

ఆ! సీత పల్కు వించు చెచ్చెర తానును! నద్భుతంబు మృగము నరసి దాని
రూపమునను విభుడు లోభితుండైపల్కె! సీతప్రేరణనను భ్రాత్రకిలుల! 2:

తే. చూడు లక్ష్మణ సీత కిచ్చో మృగంబు! పైన నెంతటి మక్కువ పరగనోయి
దీని రూపవిశిష్టత గానమెందు! దొరక దిట్టి మృగంబెందు ధృవము కుర్ర! 2:

తే. ఈ మృగంబున కెనవచ్చు మృగము వత్స! లేదు నందనవనమున లేదు దివిని
అల్ల చైత్రరథంబున; నవనినేడ! గానవన్నును నింక లక్ష్మణకుమార! 2:

తే. రుచిర మనులోమమును ప్రతిలోమమునుగ! రోమరాజి మృగంబుపై రూఢిపె
రయ
కనకబిందులు చిత్రముల్ కనుల నొర! చూడు మిరుమిల్లుగొలుపును చోద్యము
గను! 2:

తే. ఆవ్రలించెడి దీని యాస్యంబునుండి! చూడు వెడలెడు నాలుక చోద్యమయ్యె
దీప్త మగ్నిశిఖోపమంబిద్ది వత్స! మొగిలునుండి శతహృదంబోయనంగ! 2:

తే. ముఖ మది * మసారగల్గర్కమునకు సాటి! ఉదరమో శంఖమాక్తిక సదమలమగు
ఇంక, యనిరూప్య మీ మృగం బెవని మనసు! లోభపరుపదు లక్ష్మణా రూఢి
చూడు! 2:

* మసార = ఇంద్రసింహుడి; గల్గర్కము = గొప్ప.

తే. ప్రభుడ! జాంబూనదమయంబు కమ్యమిద్ది ! అహహా! నానావిచిత్రతాంతరిత
మిది

దివ్య మీ రూపమును జూడ పృథ్వుయశుండ ! ఎవ్వని మనంబు విస్మయం బింక
గనదు॥ 28

తే. రాజు లిలను ధనుర్విహారంబుకొరకు ! వెడలి మాంసంబుకొరకును వేటలందు
మృగముల మహావనంబుల మెలపుతోడ! చంపుచుందురుగాదె లక్ష్మణకుమార!॥

తే. ధనములు మహావనంబున ధాతువులును ! వివిధమణికరత్న సౌవర్ణ విసరములును
యత్నమున రాజులకు వేటలాటలందు ! యొరుకుచుండుట మనము జూతుముగ
వత్స॥ 31

తే. దేని మనసార నరులు చింతించి సతము! వాంఛ సేతుకొ తత్సార మఖిల ధనము
నిచయ వర్ధనమగుసుచ్చు నృపుల కిలను! శుక్రకునక బోలె లక్ష్మణా చూడుమింత॥

తే. అర్ధకృత్యంబు దేనికై యర్థి సతము ! సంచరించుచు జను నవిచారముగను
అర్ధశాస్త్రజ్ఞు లర్థ్య లద్దానినేను! లక్ష్మణా! “యర్ధ” మంచందు ప్రాజ్ఞు లిలను॥

తే. అహహా! ఈ మృగరత్నంబుదైనయట్టి ! అదె పరాధ్యంబు కాంచన చరమందు
సతి సుమధ్యమ వై దేహి క్షితితనూజ! ఘనత నాతోడ కూర్చుండగలదు తాత॥

తే. * కాదు “కాదళి”, “ప్రియకి”యు గాదు చెప్పుదు! కా దిక “ప్రేక్షి”, “యావికి”
కాదు సుమ్ము

దీనికి సమమ్ము స్పర్శచే; దీనిదైన ! మెత్తదన మేలవచ్చు నా మృగములకును॥

తే. దివ్యములు రెండె గలవు పో మృగము లోయి ! భువిని శ్రీమంత మీ మృగం
బును, కుమార !

అదె నభశ్చర మృగ మగ్రహాయణమును! విను, మహీమృగ తారకామృగము
లోయి॥ 36

తే. నీవు చెప్పిన యట్టు లీ మృగము వత్స ! జగతి రాక్షసమాయయే యగున యేని
దీని నిప్పుడ పట్టి వధించుటయును ! కనగ కర్తవ్యమేయగుగాదె నాకు॥ 37

తే. ఈ నృశంసునిచేత, మారీచుచేత ! కఠిను డకృతాత్ము డీతని కారణమున
వనుల ద్రిమ్మరు నీ మాయయసురు వలన ! మున్ను మునివరు లెందరో పాలిసి
రకట॥ 38

* కాదళి = సల్లచారణ ఇరిగి; ప్రియకి = చొట్ట ఇరిగి; ప్రేక్షి = కంబళివేషము;
యావికి = ‘అవి!’ మనే జాతు రోయముచే చేయబడినవాటి, (లేక) కంబళి.

తే. వేటకై వచ్చియున్న పృథ్వీకళత్రు | లెండ రెండ్రొ యీ మాయమృగముచేత
నిహతులై మహేష్వాసు లిద్ధరితి | కాననే, దీనివధియింప గడగవలయు || 39

తే. పూర్వ మిచ్చటచే మునిపుంగవులను | మోసపుచ్చుచు వాతాపి మోసగూడు
ఉదరగతుడౌచు చంపుచునుండె ద్విజుల | అశ్వతరిని స్వగర్భంబె చంపుమాడ్కి ||

తే. అంత చిరకాలమునకు నా యసురు డౌర | మాంసలోభాన చెలగి యా మాయ
గూడు

ఋషి యగస్త్వని తేజనావిష్టః బిలిచి | భక్త్యమయ్యె యధారీతి వనిని మునికి ||

తే. భోజనానంతరంబున పూర్వరీతి | మునిని భేదింప నిజరూపమును ధరింప
చనురు డుద్యుక్తుడుగుట యాయన యెరింగి | నవ్వి భగవాను డవియె దానవున
క్లిష్ణు || 42

తే. జీనలోకాన నెన్నియో జీవములను | వాప మన కీవు శ్రేష్ఠుల భూపవరుల
ద్విజుల నెందరినో పొట్టబెట్టుకొంటి | వగుట నాపొట్టజీర్ణమైతొర నీవు || 43

తే. ధర్మనిత్య జితేంద్రియ, తాత ! నన్ను | బోలువానిని లక్షణా ! మోసబుచ్చి
బ్రతుకు నెవ్వండు; వాతాపివలె నతగుడు | నిహతుడై పోడె నాబాణ నిహతి జగతి ||

తే. ఉండు సన్నద్ధుడవుగ నీవుండు మిచట | యంత్రిశుడవౌచు వదినె గాపాడుమోయి
ఈపెయందునె యాయత్త మింక సుమ్ము | మనకుగల కార్యము లవెల్ల మరువ
కోయి || 45

తే. నేను వధియింతు మృగము దీనిని, కుమార | లేక పట్టియె తెచ్చెద ఏక నిపుడె
ఇదిగొ పోవుచునుంటి సామిత్రి! కనుమ | వేగ మృగమును నిక గొనితేగ వత్తు ||

తే. చూడు, లక్ష్మణ! వై దేహీ ఊజేజాతాతగొనె యాపె మృగచర్మమందు వత్తు
చర్మమేసుమ్ము మరి ప్రధానమ్ము మనకు | కాన, చంపియె తెత్తు మృగమ్ము దీని ||

తే. ఏకశాణాన మృగము వధించినేను | వచ్చువర కప్రమత్తత వదినె నిచట
రక్షయొనరింపుచుండు మాశ్రమమునందు | పృషతచర్మంబు గొని యిదే వేగ
వత్తు || 49

తే. అల * ప్రదక్షిణ మా పక్షియతిబలంబు | లక్ష్మణా! బుద్ధితాలి జహాయుగూడి
ఏమరక శంకితుండవై యెల్లయెడల | రక్షయొనరింపు వదిన ననుక్షణము || 50

* ప్రదక్షిణము = అర్చన కుమార్తె.

43 వ పద్య సమాప్తి :- (1,384)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకీ ము

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

నలుబది నాల్గవ సర్గ :- (27)

మారీచవధ- చచ్చునప్పుడు, “హా సీతా, హా లక్ష్మణా” యని మారీచు డరచుట - ఇది ఏమి ప్రియ
రాము దెచ్చునో యని రాముడు భయపడుచు, ఇంటిదోవన వట్టుట.

- తే. అటుల తమ్ముని కాతని కానవెట్టి | ఆ మహాతేజు డా రఘునందనుండు
కట్టె మొలను మహాసి వేగంబు నపుడ | తరళ కనకత్సరువుదాని ధరణివిభుడు॥
- తే. దివ్య మాత్మవిభూషంబు త్రవ్వనతంబు | చాపమును కేల ధరియించి త్నైవిభుండు
ఇక కలాపద్వయంబు బంధించివడిగ | వెడలె విపినంబున కుదగ్రవికృముండు॥ 2
- తే. అటుల నరుడెంచు రాజేందు | నసురు డరసి | అతని వంచింపదలచి, భయంబు
గదుర
కొంత యంతర్హితుండౌచు కొంత వడికి | మరల పొడనూపె రామున కరుదుగాగ॥
- తే. అంత బద్ధాసి రాము డమాంతముగను | ధనువు జేకొని పడగతి దాడుదీసె
మృగము చనినట్టిదారిని వేగబట్టి | అపుడె దానిని బట్టంగ విపులబలుడు॥ 4
- సీ. రూపంబుతోడ సమీపంబునందున | ద్యోతమానుండౌచు దోచువాని
ఆ మహావనమున నా ధనుష్పాణుని | పరికించి పరికించి భావమరసి
ఇషుపాతసమయాన నెగసి తప్పించుక, | ఏమరియుండ గన్పించి మరల
ఆకెగల్పించుచు; నలులె శంకించుచు | మరి, సముద్రాభ్రతుండై పరచు వాని
- తే. అంబరంబున నెగ సెడునట్టివాని | దృశ్యమానుని, వనిని నదృశ్యమాను
చదలఁచినాభ్రసంవీతశార దేందు | మండలంబనువాని రాముండు గాంచె॥

తే. తభక్తమనినోచు నొక ముహూర్తంబు చెంత | మరల దూరాన మెకమెక
మెరసి తోచు

దర్శనాదర్శనంబుల తారి యిటుల | రాముగొనిపోయె దూర మాశ్రమమునుండి
ఏచి మృగతాంగతుండు మారీచు డౌర | 8

తే. కృష్ణుడౌ దానిచేష్టకు కొంతసేపు మోహితుండును, వివశుడౌ, మూర్తి నరసి
అట్టై సంభ్రాంతుడై నిల్చె చెట్టుసీడ | వనిని కాకుల్ స్థు డొక్క శాద్వలమునందు ||

తే. అటుల మృగరూపు డౌ నిశాచరుడు వనిని | రాము నున్మామగాజేసి భ్రాంతి
బరచి

మృగతతుల వన్యముల పరివృతుడునోచు | మరల దోచె సమీపాన మాయగాడు ||

తే. తనను బట్టంగవచ్చు నాతనిని జూచి : మరల పరువెత్తె మృగము సత్వరమగాగ
తక్షణంబట్టె పారె సంత్రాసమునను | మరల నంతర్హితంబయ్యె తరుల నడుమ ||

తే. వృక్షపండంబు నందుండి నెడలి మరల; మారమునగోచినట్టి యాదుష్టమృగము
నోజ జండంగ నా మహాతేజుడపుడు | ప్రభుడు కృతనిశ్చయుండయ్యె రాఘవుండు ||

అ. కరము కుపితుడౌచు శరమెత్తి రాముండు | చండసూర్యరశ్మి మండుదాని
సుదృఢ చాపమునను చొరవగా సంధించి | బలియు డతడు లాగి బలముగాగ ||

అ. పన్నగంబుభాతి శ్వసించుచున్న యా | మృగమె గురిగ బెట్టి దీప్తమేసె
జ్వలిత ముత్ర మద్ది బ్రహ్మవినిర్మితం | బరివిమర్దనండు ప్రభువరుండు | 14

అ. ఆ శరోత్తమంబు నశనిసన్నిభమట్ట | మృగమురూప మార చీల్చిమొదట
మరల జొచ్చి లోన మారీచుగుండియల్ | చీల్చివైచె పీలి చెదరి పడగ | 15

అ. తాలమాత్ర మెగిరి లీల శరాతురుం | డవని బడియె నసుర డప్పు డపుడ
వని వడంకజేసి భైరవనాదాల | అల్పజీవితం డనల్పబుద్ధి | 16

అ. మృతినిజొందునపుడు విడిచె మారీచుండు | కృత్రిమంపు తనువు చిత్రీముగను;
మరియు దలచె తనకు మరిమరి రావణుం | డెన్నొగతుల చెప్పియున్న పలుకు ||

తే. ఏయుపాయాన సీత సౌమిత్రి నిటకు | పంపివేయును? పిదప శూన్యంబునైన
అశ్రమమునుండి సీత నా యసుర విభుడు | త్వరగ హరియించు మరి నిరపాయ
ముగను || 18

తే. సమయమిదె యంచు దెలిసి నిశాచరుండు | ప్రభుని రాముని కంఠస్వరంబుతోడ
అరచె “హాసీత ! హాట్యుణా ! యటంచు | బిగ్గ బహుదూరమున కది వినగబడగ ||

తే. శర మనుషంబుచేత దాశరథిచేత | మర్కముల విద్దుడై తన మాయరూపు
విడిచి నిజరూపమును దాల్చి విడిచె చుసురు ; కృతి మహాకాయు ఔర మారీచు
డపుడు 20

తే. భూరి సర్వాభరణజాలములనతండు | ఔర!చిత్రవిచిత్రకేయూరములను
మరి, మహాదంష్ట్రుడును హేమమాలియైనరాక్షసుం డయ్యె రామశరాహతుడు

తే. ఘోరదర్శను రాక్షసు ఖోణోపతితు | రుధిరసిక్తాంగు నేలపొర్లుచునున్న
నతని పీడించి లక్ష్మణుం డన్నమాట | దలచి సీతను దలచె నా దాశరథియు.

తే. అన్న! యియ్యది మారీచుడై నయట్టి | మాయ యం చచ్చె యనెగ లక్ష్మణుడు
నాతో

అయ్య డిట్టులె యయ్యెగా యార యిపుడు | ఏచి నాచేత జచ్చె మారీచుడేను

తే. ఔర, “హాసీత! హాలక్ష్మణా” యటంచు | స్వరము బిగ్గ నొనర్చుచు చచ్చె వీశు
దీని విని సీత యేమానో! దీని దలచి | లక్ష్మణుడు నే యవస్థపాలవును యకట!

తే. ఇటుల చింతించు శర్మాత్ము డీనకులునకు | గగురుపాటొప్పె యప్పుడే గాత్ర
మండు;

భయ మది విషాదజంబు తీవ్రంబు గలిగె | చచ్చిన మృగంబు గనగ తత్స్వరము
విసగ! 26

తే. చంపి వేరొక్క-మృగము, మాంసంబుగొంచు | రాఘవుం డంత కడు సత్వరంపు
గతిని

నిక, జనస్థానమున కభిముఖము గాగ | నడువజొచ్చె నిజాశ్రమం బపుడ జేరె

44 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,411)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకీ ము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

నలుబది అయిదవ సర్గ:- (40)

ఈర్ష్య అర్హకంత్రామునిని, సీత భయపడి, గామరక్షణకై లక్ష్మణుని పొమ్మనుట - “భయము లేద”ని లక్ష్మణుడెంత చెప్పినను వినికి, సీత లక్ష్మణుని నిందించుట - అఘాయిత్యము జేయబోయెను - లక్ష్మణుడు దానిఃభరించలేక, దుఃఖముతో సీతను వదలి, అన్నవైపునకు వెడలుట.

తే. ఆర్తరావంబు భర్తకంతస్వరంబు | బోలుదానిని విని సీత బాల యప్పుడు
“పొమ్ము, కనుగొనిరమ్ము, రామునకు నేమొ” | యంచు లక్ష్మణుతో ననె
యబల, భీరు !|| 1

తే. నిలువదయొ జీవితంబు; గుండియలు నాకు | నిలువకున్నవి స్వస్థానములను నకట
వనిని పరమార్తి కోశించు ప్రాణవిభుని | యార్తశబ్దంబువింటి, యేమానా,
యార్య !|| 2

తే. వనిని నాకృందమాను సీ భ్రాత నింక | త్వరగ రక్షింపదగుదీవు నరుగు మయ్య
వేగ పరుగెత్తు, చూచెద వేల, యింక! అన్న కేమయ్యెనో చూడుమయ్య యరిగి||

తే. శరణుగోరును నీయన్న త్వరగ జనుమ | రాక్షసులచేత జక్కి-శ్రీరాము డయ్యె
మిగుల యాపన్నుడై యుండె వివినమందు | సింహములచేత జక్కి-న వృషభమట్లు||

తే. అనుచు యిటు లెంతో సీత చెప్పిననుగాని | అన్నయాజ్ఞదలంచి యా లక్ష్మణుండు
కదలడయ్యెను నటనుండి; కన్ను లంత | ఎర్రజేయుచు సీత తా నిట్టుల నియె||

తే. మిత్రరూపావ సీవు సౌమిత్ర నిజము | శత్రువుండవె సుమ్ము నీ యన్న కోయి
బేర! యిట్టియవస్థలో సైత మీవు | అన్న రక్షింప బోవకున్నావు కదలి

తే. ఔర! నాపైని యాశచే అన్న చావు । కోరుచుంటివి లక్ష్మణా ఘోరముగను
నిజము గాపైనిమోహాన విజనవనిని । అన్న రక్షింపజోవకున్నావు నీవు॥ 7

తే. అన్నవ్యసంబుప్రియమంచు దలచు నీకు । అన్నపై నీకు లేదు సేహంబుసుంత
కాననే యిట్లు మెదలక కదల కిచట । నుంటి వేగక, కనగ నా ద్యుమనేతేజ॥

తే. నీవు రాముని నీయన్న నే గురించి । యరుగు దెంచితి విటక, నన్ గురిచి కాదు
అన్నయాపన్నుడై యుండ యరుగవీవు; । ఏమిపని నీకు నాతోడ నిచట నుండ॥ 9

తే. ఇట్లు బలెక్కి డై దేహి నింతి నాపె । బాష్ప శోకపిష్టతా బాల నరసి
మృగవధువుభాతి త్రస్తయై బెగడు సీత! సతికి నిల్లిన లక్ష్మణస్వామి యపుడు॥

తే. పన్నగాసురగంధర్వవసుల యందు । దేవమానుషరాక్షసబృందములను
శక్తు డెవ్వడు లేడమ్మ జనని నిజము । నీదు భర్తను తల్లి! జయించువాడు॥ 11

తే. దేవి! దేవముచ్యవక్షిండులందు । రాక్షసపిశాచకిన్నరపక్షములను
ఘోరదానవగంధర్వవారములను । వాసమోషము రాముతో పాటు నిలిచి
రణమొనర్చెడినాడు లేడమ్మ నమ్ము॥ 12

తే. రణమున నవధ్యుడమ్మ నీ రామవిభుడు । తగదు నీవిట్లు పల్కుట తల్లి! నన్ను
జనిని! రాముండులేనట్టి సమయమునను । అడవి నొంటిగ నిచు వీడి యరుగుదెట్లు॥

తే. అధికబలవంతులైన యా యమరతతులు! ఈశ్వరునిగూడి యల్ల మహేంద్రుగూడి
మూడులోకాలవాసును మూగియైన । రాము బల మాజలో నెదుర్పంగలేరు॥

తే. హృదయ మది నీకు నిర్వృతి జెందుగాక । మాను సంతాప మియ్యది మాత
నచ్చు శీఘ్రమే నీభర్త సచ్చరిత్ర! తెచ్చును మృగోత్తమముజంపి దేవి! నమ్ము॥

తే. కాదు రాముని స్వరమది కాదు, తల్లి! । ఎవడో చేసెను మాయగా యీ
మాత! రాక్షసుడైనట్టి మాయ యద్ది! అమ్మ! గంధర్వనగరతుల్యమ్మ సుమ్ము॥

తే. అన్న నిన్ను మహాత్ముడా సన్నుతుండు । అప్పగించెను నాకు నిన్నడవిభోవ
న్యాసభూతవు తల్లిరో! యైతి వీవు । అడవి ని నొంటి విడిచి నే నరుగ జాల॥

తే. నాటి ఖరవధజిగిననాటినుండి । ఆ జనస్థానవధసమయంబునుండి
మనము శత్రుమైతి మా దనుజతతికి! వంచనన్ గూల్పు నెంత్రిమ్మ వారు మనల॥

తే. తల్లీ! హింసావిహారు లా దనుజతతులు! మనల భయపెట్ట వివిధమా భంగులుగను
కూయుచుందు; మహావన ఊరేగింబులె | చింతగానకీవు వాని నీ చెవులబెట్టి 18

తే. లక్ష్మణుఁ డిట్లు జెప్ప సంత క్తనయన | క్రుద్ధయై నీత పరుషంబు రూక్షముగను
పలికె వాక్యంబు వైదేహి పటుతరముగ | సత్యవాదికి లక్ష్మణస్వామి కిట్లు 21

తే. * ఛీ! ఓత! అకరుణారంభ! ఛీ! అనార్య! ఔర, కులపాంసనా! నృశంసా!
కిరాత!

రాము వ్యసనం బిది మహాత్తరంబు నీకు | ప్రియమె హా! యయ్యెనంచు నా
హృదికి దోచు
కాకయుండిన నీవు పల్కవుగ యిట్లు 22

తే. పాపమిట్టిది యార సపత్నులందు | సతము నినువంటి ప్రచ్ఛన్న చారులందు
దుష్టులందు, నృశంసులందును ధర్మిత్రిగానబడుచుంట చిత్రమేకాదు సుమ్ము 23

తే. ఛీ! సుదుష్ట! వనంబు వచ్చితివి నీవు | నాకొరకె యెంటివై నీదునాతిఁ దేక
ఇటు ప్రతిచ్ఛన్నుడవుగ; కా కింత కార! | భరతు పేరణముననె తధ్యమ్ము
తెలిసె 24

తే. వాంఛ సిద్ధింప దది నీకు భరతుకేని; | ప్రభుని నిందివరశ్యాము పద్మనేత్రు
రాము బతిగాగ బడసి నే నన్యనరుని యెటుల కామింతు ఛీ! నీవు నెరుగవంత

తే. కనుమ సౌమిత్రి! నీసమక్షంబునందె | విడుతు ప్రాణాల సంశయం బేమిలేదు
రాము వీడి క్షణంబేని భూమిపైన | నిలుపజాలను ప్రాణాల నిశ్చయంబు 26

తే. ఇటుల పరుషమ్ము వాక్యమ్ము కలుపు గాగ | కోమహర్షణముగను నా లేమ
పలుక
లక్ష్మణుడు హస్తములు మోడ్చి ప్రాంబలిగను | ఇట్టులనె నీతతోడ జితేంద్రి
యందు 27

తే. ఉత్తరము నీకు జెప్ప నే నుద్యమింప | దైవతమవీవు నాకు సతమ్ము తల్లి!
వాక్య మప్రతిరూప మిబ్బంగి దార | చిత్రమేమియు కాదమ్ము స్త్రీలయందు

తే. ఇది స్వభావమ్మె స్త్రీల కింకే మ నందు | ఇటులె లోకాల నెందు గన్పించు
నమ్ము
చపలులు, విముక్తధర్ములు, జనని! స్త్రీలు | భేదకరులును, లీళ్లులు వేయునేల ?

* పాశాతరము:— ఛీ! అకార్యకరణమిట్లు నీయెంత ?

తే. లేను. సహియింపలేను యీ శృశ్యమువలుకు । అమ్మ! నై దేహి! జనకాత్మజా!
ఘృనమ్ము

ఇద్ది నాకెందు చెవులలో నేచి నొచ్చె । తప్తనారాచమనెడి విధమ్ముగాగ॥

తే. తల్లి! విందుగుగాక యీ దండకోర్పి । సాక్షులుగ దేవతలు వసేచరులు మనకు
న్యాయవాదిని నన్ను నన్యాయ మిట్లు । పరుషభంగిని పలుకుట మాత ! నీవు!

తే. ఛీ! నశింతువుగా యిట్టే దేవి నీవు ! అయ్యో! గురువాశ్యమున నిల్చినట్టివన్ను
ఇటుల కంకించుచుంటి వి కేమ నందు ! శ్రీతృప్తమే దుష్టము స్వభావ సిద్ధముగను॥

తే. పోదు కాకుత్ స్థుడున్నట్టి పొంత కిప్పుడె । స్వస్తి కీకగుగాత, మజ్జనని! దేవి!
రక్షయెనశింతుగొగ నీ పతుముండి । సర్వ మీ వనదేవతాచయము తెల్ల । శిశి

తే. ఘోరదుశ్శక్తునాలు నా కార! తోచు! మరల యపదెంచి నే నింక మాత! నిన్ను
కినుల జూచునో లేనో నాయన్నతోడ । అమ్మ! నై దేహి ! జనకాత్మజా !

యెరుంగ॥ 34

తే. లక్ష్మణుం డిట్టులనగ నారాము దయిత । రోదనము పలుచా వరాలోహ సీత
పలికె పృథ్వీతరంబు తీవ్రంబు నిట్లు । శోకబాష్పపరిస్థిత ఖోచిజాత॥ 35

తే. పక్షుడు గోదావరీనది వరద నిపుడె । రాము విడనాడి లక్ష్మణా బ్రతికియుండ
చత్తు చరివేలి; గిరి దొర్లి చత్తు నిపుడె । అగ్నిబడుదును, గరళముద్రావి

చత్తు॥ 36

తే. కాలితోనైన పురుషు దాకనుర నన్య! ననుచు లక్ష్మణ దెగనాడి యార్తి గూరి
హోరుమనియెడ్చి చేతుల చుదర చుట్టె । బాదుకొనజొచ్చె సీత యమాంతము

గను॥ 38

తే. ఆర్తరూపను విమన నట్లచట నేడ్చు । నా విశాలాక్షి జూచి మహామళుండు
లక్ష్మణుం డూరడింప నా రాముదయిత । మారుపలుకడ కించిత్తు మరదితోడ॥

తే. అంత సీతకు నభివాద మాచరించి । కేలుమోక్షుఘటించిమృక్కియు సభ కై
వెనుక వెనుకకు జూచు చా జనని సతకు! చనియె కాళ్ళాడక మహాత్ము డన్న

కడకు॥ 40

45 వ స్కంధ సమాప్తి :- (1,451)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

నలుబది ఆరవ సర్గ :- (37)

ఈ గంధజాచుకొని, రావణుడు యతిహాసముతో సీతకడకు వచ్చుట - నిజమైన యతియే యని సీత ఆతనికి అతిభ్యమిచ్చుట.

శ్రీ. సీత కరుషంబు లిటులాడ చిత్త మెరియ! కుపితుడై రాఘవానుజుం డపుడవెడలి
కడు వికాంక్షను నెట్టులో నడుగు లిడుచు! నచిరమున రాముజేరంగ నాత డరిగె॥

శ్రీ. అంతరంబునకై వేచి యటనె నున్న | ఆ దశగ్రీవు డా యవకాశమరసి
వేగ నై దేహి జేరంగ నేగుదెంచె | అట పరివ్రాజకుని రూప మవధరించి॥ 2

శ్రీ. సన్న కాషాయవస్త్రంబు జక్కఁ గట్టి శిఖయు, ఛత్రంబు, పావుకో శ్చిక ధరించి
ఎడమ భుజమున జక్కనై యింపుగొలుపు | దండము కమండలంబును దాల్చి
వచ్చె॥ 3

శ్రీ. అన్నదమ్ములేని యా యదనునందు | * వెలదిఁజేరంగవచ్చె నా వేషధారి
చంద్రనూర్పులులేనట్టి సమయమందు! సంధ్యను మహత్తమం బట్లు తపచరుండు॥

శ్రీ. బాలను, యశస్వినిని, రాముపత్ని నతడు | కనుల వీక్షించె, నంగారకగ్రహంబు
చదల భృశదారుణం బది శశివిహీన | రోహిణిని జూచు భంగిగా క్రూరు డనుర॥

శ్రీ. డగ్గితేజుని నాతని మగ్గికర్ము | గని జనస్థానరుహ మహాత్మాజవితతి
గడగడవడంకె, వాయువు నడలుగదిరి | అట్టె చలియింపకయె నిల్చె నా వనోర్చి॥

శ్రీ. ధరణి నల్ల శీఘ్రసోత మరరె యదియు | రక్తలోచను నల్లడ నరయువాని
రావణుని జూచి స్థిమితతఃఖోవ దొడగె | విపుల గోదావరీనది భీతి గదిరి॥ 7

* పాతాళము:— అతివఃజేరంగవచ్చె నా యతిబలుండు.

తే. రాము పక్షాన నెపుడు భిద్రంబు గల్లు | నంచు సోరుచునున్న యా వంచకుండు
అది నిదియె యంచు జేరె దళాస్య డపుడ! భిక్షరూపాన సీత నా రాక్షసుండు!

తే. భవ్యరూపాన నసురు డభవ్య డతడు | భర్తగూరిచి చింతించు వనిత నాపె
జేరవచ్చెను వై దేహీ సార వనిని | చదల చిత్రను నల శనై క్షయకు వోలె!

తే. భవ్యరూపంబుతోడ నా పాపు డసుర | కూపము తృణావృతము భంగి రూపు
వాడు

సీత వై దేహీ నా యశస్వినిని నట్టె | రహిని జూచుచు నిలుచుండె రామునతిని!

తే. సుచిరదంతోష్ఠీ మంగళరూప శుభద | పూర్ణచంద్రవిభానన వాలతి నల్ల
పల్ల శాలను గూర్చున్న పద్మనేత్ర | శాష్పతోకాభిషిక్షితన్ శాలగోల! 11

తే. పీతకాశేయవాసిని సీతజూచి | సుదతి పద్మపలాశాక్షీ షోడశేసుతకు
దాపునకువచ్చె దుష్టచేతను డతండు | సతి సమీపంబునకు నిశాచరు డతండు!

తే. హృదిని మన్మథనాయకావిష్టుడగుచు | బ్రహ్మఘోషంబు నోటితో బల్కు
కొంచు

పలికె ప్రశ్నితవాక్యంబు పణతి కిటుల | ఎవరులేనట్టి సమయ మీక్షించి యసుర!

తే. లోకముల నుత్తమస్త్రీలలోనమిన్న | పద్మహీనంబు శ్రీబోలు పద్మనయన
వపువు కాంతిని వనిని విభ్రాజమాన | రామునతిని ప్రశంసించె రావణుండు! 12

తే. ఎవర వీ వింతి! పీతకాశేయవసన! | సుదతి! కాంచవద్దాభ! మదిరనయన!
కమలమాలికమంగళకరముదాల్చు | పద్మినిని బోలుపీవు పో పద్మగంధి! 13

తే. హ్రీవ? శ్రీవ? శుభాంగి! కీర్తివ? సుకేశి! లక్ష్మీవా? భూతివా? యస్పరసవ? నీవు
స్వైరచారిణిరతివ? విశాలనేత్ర! రూఢిజెప్పుమ యో వరాహోహ నీవు! 14

తే. శిఖరిణంబులు సమములు స్నిగ్ధములుచు | పాండురంబులు పంతముల్ పణతి నీవి
తన్ని! రక్తాంతములు కృష్ణతారకములు | విమలములుచౌను నికనుల్ విపులము
లును! 17

తే. జఘనము విశాలమును పీన మగును భామ | కరికరసమంబు లూరువుల్ కాంతనీవి
తతము లుపచితములును వృత్తములునవిగొ | సంహతంబులు నౌను నీ చనులు
సఖి! 18

తే. రమ్యపీనోన్నతముఖంబులగును, సంప్ర | వల్లితంబులు స్ఫిగ్ధముల్ బాల యగును
తాళఫలతుల్యములు సుకాంతంబు లవి! సుహుచిరంబులు మఃకివరాధరణములను!

తే. చారునతి! చారుసస్మిత! చారుచేత్ర! | ఓ విలాసిని! హరియించుచుంటి వీవు
నా మంచును కాంతతో నాతిమిన్న | ఏటిగట్టును వరద హరించుమాడ్కి||

తే. ననుము విడికితి నమరు నో పడతి నీది | నీకు తలకట్టు నందమా నీటుగలుగు
చనులు నొంజొంటి నొరయునో చాన! నీవి | చిక్కదనమొప్పునవి సందుచిక్క
నియవు|| 21

తే. దేవతలగాని, గంధర్వస్త్రీలగాని | యక్షకిన్నెరకాంతలయందుగాని
ఇట్టిరూపము స్త్రీలయందెందుగాని | మున్ను నేజూచినదిలేదు భవనములను||

తే. లోకముల సగ్ర్యమైన నీ రూపు దలప | శాకుమార్యంబు వయసు నీ సౌరుదలప
ఉగ్రకాంతారమందట యనికి దలప | చిత్త మున్నాడమొందు, హా, చెలిరో?
నాకు|| 22

తే. అట్టి నీవిట నుండు ననర్థవబల | పొన్ను నీచోటి కదియ భద్రమ్ము నీకు
రాక్షసావాసమిద్ది ఘోరమ్ము వనము | కామరూపులు ఘోరరాక్షసులు వీరు||

తే. తుంగసాధాగ్రములును సుత్తుంగభవన | పంక్తులును రమ్యనగరోపవనము లింక
కమ్రసంపన్న సౌగంధికాచయములు | నీకు విహరింపదగునట్టి నెలవు లబల|| 23

తే. మంచిమాలలు, మంచిభోజ్యములు, మరియు | మంచివస్త్రంబులును, మంచి
మగడు నీకు
తగునుగాని శుభానన! తగ వి వేవి! శోభనా! యసితేక్షణ! చూడు మింత|| 24

తే. ఎవర వీవు వరానన! ఎవర వబల | సుద్రకాంతవ! యో వరానోహనీవు
వసువిలాసినివా! వాయువగిత నేమి? ! దేవతవులోలె దోతువు దేవి, నాకు|| 25

తే. రా రిచటి కెవ్వరును దేవవారములును | కిన్నరులుగాని గంధర్వ పన్నగులును
రాక్షసావాసమిద్ది, బల్ రాద్రవనము | ఎట్లు వచ్చితి వీ వహాయించటి కబల||

తే. ఇచట కోతులు, పులులు, నె న్నేని లేళ్లు | చిరుత లెలుగులు జింకలు సింహ
ములును
కంకగృహంబులు, తరక్ష లింక గలవు | ఎట్లు భయపడకుంటి పిక్షించి వీని||

తే. ఘోరములు, మదాన్వితములు కుంజరములు! మరియు బలిష్ఠము లీ వని దిరుగుచుండు
ఎట్లు లొక్కతె వబల! భీతింత లేక | రమణి! యుంటివి యీ మహారణ్యమందు||

తే. ఎవతె, వెవ్వరిదాన, వెందుండిరాక | ఏ నిమిత్తంబు దండ క్షిల వచ్చి
ఒంటి చరియింతు కల్యాణి! యగ్రిమిద్ది | ఘోరరాక్షససేవితక్షోణి యిద్ది|| 26

తే. రావణుండు దురాత్ముడా రమణి నబల । నిటు ప్రశంసించ బ్రాహ్మణ వేషు
నతని

గాంచి నిక్కంపు యతిగా నెంచి సీత । అతిథి సత్కారముల నెల్ల నాపెచేసె ।

ఆ. పీటదెచ్చివేసి పిదప పాద్యం బిచ్చి । అర్ఘ్యమిచ్చి పూజ నటులె సలిపి
చాన యిటుల బలికె సౌమ్యదర్శనతోడ । నిజము సిద్ధుడంచు నెలత తలచి ॥ 33

ఉ. పాత్రకుసుంభధారుని సమాగతు బ్రాహ్మణవేషధారు, నే
మాత్రమునంశయింపననుమానముదోషగనీనివాని, భూ
పుత్రికి కీడె సేయదలపూనినవానిని, జూచి, సీతయు
పాతుడెగాదలంచి, మరీ, బ్రాహ్మణు కట్లు నిమంత్రణంబిశేన్ । 34

తే. ఇదియెబ్బసి, విప్ర! కూర్చుండు మిచట సుఖతః ఇదియె పాశ్యంబు ప్రీతి గ్రహించు
మనఘ !

ఇదియె సిద్ధంబు వనజాత మిది ప్రశస్త । మిదె త్వదర్థంబు; భుజియింపు కొడున
దీర ॥ 35

తే. అటు నిమంత్రితుడై రాక్షసాధిపుండు । నిండు మది బల్కుచుండు నరేంద్రుపత్ని
నింక బలిమిని హరియింప ధృతి వహించె । ఆత్మవధమునకై రావణాధముండు ॥ 36

తే. భర్త మృగయాగతుని దివ్యవపుని నటులె । లక్ష్మణుని రాకకై యెదురరయుచాపె
నలు దిశలజూడ వనమె కన్పట్టెగాని । కానరానైరి రామలక్ష్మణులు సుంత ॥

46 వ స్కంధ సమాప్తి :- (1,488)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

నలుబది పదవ స్కంధము :- (౨౪)

(హరిశ్చంద్రాది యశుగగ నీక తపవృత్తాంతము ఆమాయకముగ చెప్పట - రావణుడు తన నిజవృత్తాంతము చెప్పి తన్ను వరింపుమని కోరుట. శీత తిష్ఠింపించి పంజరము)

తే. తన నపహరింప దలచెడి దానవులః తి శ్చివ్రాజకచ్ఛన్ను డప్పు డటుల
రావణుడు ప్రశ్నచేయ నా రాముడయితః | చెప్పకొడ నను తనకథ చెనటి కిటుల ||

తే. అతిథి బ్రాహ్మణు డిట్లు తన్నునుచుండ | చెప్పకొండిన శపియించు సిద్ధుడంచు
దలచి యొక్క ముహూర్త మా తన్ని నీత | ఎచన మిటుపల్కె నా పరివ్రాజ
కునకు || ౨

తే. దూహిత జనకున కా మహాశూనకు నిను | సేతి యుచును మిథిలరాజేంద్రు సుతను
భద్రమగునీకు; రాముని భార్యనేను ! విను, వ్యక్తిత్రయ ! నాకథ విన్నవించు || ౩

తే. అధిపు లిక్ష్వాకు కులులు నా యత్తనాన ! నిజలకామసమృద్ధి పండ్రెండు నేండ్లు
సలిపి తచ్చట కాపురం బెలమి కిలిమి | అట్లు మోచుమభోగాల ననుభవించి || ౪

తే. అంత పడమూడవదియైన వత్సంఘిన | రాము పట్టంబుగట్టి నా రాజనరుడు
మామ దశరథు డా రాజమంత్రవరుల | నూడి యోచనజేసి నా గురుభజించు ||

తే. అట్లు రామాభిషేచనకై సమస్త | వస్తువుల గొప్పించుండ తత్పట్టణమున
సవతి మా యత్త కైక తక్షణమ పతిని | కోరె రెండువరంబుల ఘోరములను ||

తే. సత్యసంధుని నా మామ చాన యాపె | మున్నొనర్చిన యుపకారమునకు గాగ
భరతు పట్టంబు, వనికి నా భర్త నిటులపంపుటను | కోరె రెండిట్లు వరము లొర ||

తే. మెతుకుముట్టను, నిద్రింప, కతుక నీరు : ఏమిచేసినగాని నే తృప్తి పడను
ఇదియె నాజీవితాంతంబు నృపయెరుండు : రాము పట్టంబు గట్టిన బ్రతుక యీమము!

తే. ఇటుల మాటాడునట్టి యా యింతి జేరిమానదుండు నృపుండు నా మామ సతిని
ధర యమ్యూలంబులైన యర్థముల నెన్నో । చూపి యాచించినన్ వినజూడ
దావె! 9

తే. దేవ! నాభర్త యా మహాతేజు డవుడు । పంచవింశతి వత్సరాల్ వయసునాడు
నేనా పదునెన్నిదేండ్లప్రాయాననుంటి; సత్యవాక్, శుచి, నా రామచంద్రుడవుడు!

తే. ప్రభువు డాతండు లోకాల రామవిభుడు! సత్యసంఘండు సుగుణుండు జనవిభుండు
మరి, విశాలాక్షుడును, మహాబాహు డతడు ! నిఖిలభూతైకహితరతుం డినకు
లుండు! 11

తే. ప్రభు మహాతేజు డా పంక్తిరఘుడునైత । మకట కామార్తుడై తన యనుగు
సుతుని

రాము పట్టంబు గట్టండ భూమిపతిగ । కైకకు ప్రియంబు గూర్పంగ ట్నైవిభుండు!

తే. క్షీతికి వభిషేకమునకునై పితరు కడకు । జనిన రాముని జూచి యా జననికైక
ధృతిని నాభర్తతోడ వదించెనపుడ । వచన మిట్టుల మది తడబాటులేక! 13

తే. ఆజ్ఞనిడె నాకు నీ తండ్రి ప్రాజ్ఞ! వినుము । పదియునాల్లేండ్లు నిన్నిక వనికి బంప
మరి, యకంటకరాజ్యంబు భరతున కిడ! తరలు; విడిపింపు పిత ననృతంబునుండి!

తే. “సరియె” నంచు దృఢవ్రతుం డురుగుణుండు! చెప్పి కైకకు నాభర్త చెచ్చెరపుడె
వెడలె నకుతోభయండు దా విపినములకు । రామచంద్రుండు విడిచి భూరాజ్య
మెల్ల! 16

తే. ఇచ్చురాముండు గైకొన డితరునుండి । సత్యమువచించు; చెప్ప డసత్యమెపుడు
ఇదియె, బ్రాహ్మణ! రాముని కింపుగూర్చు । వ్రత మనుత్తమ మూను, ధృవమ్ము
సుమ్ము! 17

తే. అతని తమ్ముడు ద్వైమాత్రు డరిదమనుడు । లక్ష్మణుండనుపేరి వీర్యాధికుండు
తోడుగానుండు రాముని కేడ నతడు । విను నరవ్యాఘ్రు డాజి నభేద్యబలుడు!

తే. ధర్మచారి, దృఢవ్రతుం డర్మినిక । తాను వెడలె ధనుష్పాణియై నిరూఢి
వనికి నాతోడ వెడలు తత్ భ్రాతృవెంట! రామచంద్రునివెంట నా లక్ష్మణుండు!

తే. జటియు తాపసరూపుడై యిటుల వెడలి । తమ్ముతోడను నాతోడ దండకోర్వి
జొచ్చె నా ధర్మనిత్యుండు సచ్చరితుడు! పటు జితేంద్రియు డా రామపార్థివుండు!

తే. అట్టి మువ్వర మే మిటు లత్తకైక । కారణంబుగ రాజ్యాధికార ముడిగి
వనము గంభీర మోజను బ్రాహ్మణుండ । తిరుగుచున్నాము తీర్ప బ్రతిజ్ఞ పీఠ !

తే. విశ్రమించుచుండొకింత; మాయింట నిలుచువచ్చు నాభర్త గొను చిదే వన్యములను
దురుల నుడుముల జంపి బల్ కోడలములను । నామిషము పుష్కలము గొంచు;
స్వామి నిలుడు॥ 22

తే. ఇంక తమనామము కులంబు నిర్దళిత ! । గోత్రమును జెప్పడార్య ! యోక్షోః
దేవ !

ఒక్కరుడ విట్టు లీ దండకోర్విలోన । ఏల చరియించుచుంటి, నాకింత చెప్పుక !

తే. ఇటుల నడిగెడి సీత కాన్యపతి సతికి । రాముపత్నికి నా మహాప్రధితబలుడు
రాక్షసాధిపుడైన యా రావణుండు । పలికె ప్రత్యుత్తరంబు తీవ్రంబు నిట్లు॥

తే. గడగడవడంకు నెవ్వని గాంచినంత । అఖిలలోకాలు దేవాసురాహితతులు
అట్టి రావణనాముండ నగుదు సీత । వినుము రక్షోగణేశ్వరుండను సుకేశి॥ 26

తే. నిన్ను కాంచనవర్ణాభ నీలవేణి ! । కమ్ర కౌశేయవాసిని గనిన దాది
స్వీయదారలపై రతి చిత్తమందు । గనక యుంటి ననిదిత ! కాంత ! సీత॥ 27

తే. ఉత్తమస్త్రీల పల్వర నుర్విలోన । నిందునందున గొనితెచ్చి తిందువదన !
వారికెల్లరలోన నీ వగ్రమహిషి । వగుమ నా కింక; భద్రమౌ మగువ నీకు॥

తే. లంకయునుపేర గలదు మహాపురంబు । ధరణినాకు సముద్రమధ్యంబు నందు
సాగరజలావృతం బది సౌరుమీరు । వితత నగమూర్ఛి నది నివిస్త్రీతము తరుణి॥

తే. అచట, హేసీత ! నాతోడ నలరి కూడి । హేయి విహరింపగలవు వనాంతరముల
ఈ యరణ్యంపువాసంబు నింక మీద । కోరుకొనకీవు కోమలీ సారసాక్షి॥ 30

తే. అయిదు వేల్పంఖ్య దాసీలు నహరహంబు । నహహ ! సర్వాభరణభూషితాంబు
హేడిగముసేయగలరు పూబోడి నీకు । సీత ! నాకిప్పు విను భార్యనైతివేని॥ 31

తే. రావణుం డట్లుపల్క నా రాముపత్ని । సీత యా యనవధ్యాంగి క్షీతితనూజ
కుపితయై రాక్షసాధము ఘోరు నతని ! సరకుగొన కిట్లు పల్కె యా జనతదుహిత !

తే. ఘన మహాగిరియట్టు లకంఘ్యనకును । క్షీతి మహేందుగ్రిని యట్టు లజేయునకును
ఉరు మహాదధియట్టు లక్షోభ్యనకును । పతికి రామునకే యనునస్త్రీతను వినుర ! కితే

తే. సర్వలక్షణసంపన్ను మర్విపతికి । యాశ్చ స్యగోభపరిమండలునకు కృతికి
సత్యసంఘ మహాభాగు నిత్యునకును । పతికి రామునకేయనువ్రతను విచుర 34

తే. పలు మహారస్కు డా మహాబాహునకును । సింహవిక్రాంతిగామి కా క్షిప్ర
విభునకు

సింహసంకాశునకును, నృసింహునకును! పతికి రామునకేయనువ్రతను, విచుర! 35

తే. పూర్ణ చంద్రాననుండు రాముండు క్షితికి! రాజవత్సంబు, పృథుకేర్తి ప్రభువరుండు
పలుజులేంద్రియు డా మహాత్మకైనకేను! పతికి రామునకేయనువ్రతను విచుర! 36

తే. నెవునక్కి-వు, సింహాని నిజము నన్ను । కోరు దెట్లు సుమర్లభన్ కుమతివీవు
ననున్పుశింపంగ సేకగునా? నిశాబి! అలవి యగునెట్లు లాదీత్య బ్రభస్పృశింప!

తే. పాడిపంబుల నెన్నో సౌవర్ణములను । మందభాగ్యుడ! చూతు వే మందునిన్ను
ప్రియను భార్యను రామప్రధ్వేశుకేను । కోరుచుంటివి రావణా మీరి నన్ను! 38

తే. క్షుధితకు మహాబలంబు, మృగోగ్రశతు! వల్ల సింహంబు నోటినుం డల్లిబిలిగ
కోరబెరుకంగ చలతువు; కూరిసర్ప! వదనముననుండి లాగ సోకుదువుదంష్ట్ర! 39

తే. మందరము పర్వత శ్రేష్ఠ మార నీవు । పాణిహరియింప దలతువు; పరమవిషము
కాలకూటంబుద్రావి సుఖంబుగాను । నింటి కేగ దలంతు విం కే మనందు! 40

తే. సూదితోకన్నుతుడుచుకో జూచెదీవు । నాకెదవు కత్తివాదర నాల్కతోడ
రామచంద్రుని ప్రియభార్య భూమిసుతను! నన్నుబొందంగ నక్కటా యెన్నెదీవు.

తే. కంఠమున రాయిగట్టు కగాఢజలధి । యీది దరియింప దలచెద వింతకీవు
హస్తముల సూర్యచంద్రుల నణపదలతు! వార రాముని ప్రియభార్య గోరునీవు!

తే. అగ్ని ప్రజ్వలితంబును నరసి దరిసి । వస్త్రమున మూటగట్టంగ వాంఛ సేతు
వార, కల్యాణవృత్తను కోరినన్ను । నీవు హరియింప దలచెదు నృపతినతిని! 43

తే. అల అయోముఖములను శూలాగ్రములను । నీవుచరియింపదలతువు రావణుండ!
రామచంద్రునికే తగు రమణి నన్ను । నీచ! పొందంగదలచెదు; క్షిచమణగు! 44

ద్వి సింహస్పగాలాల కే యంతరంబు । స్వందిని కాబ్ధుల కే యంతరంబు
శుక్తామృతంబుల కే యంతరంబు । నీకు రామునకును నా యంతరంబు! 45

కాంచనసీసాల కే యంతరంబు । చందనపంకాల కే యంతరంబు
హస్తబిడాలాల కే యంతరంబు । దాశరథికి నీకు నా యంతరంబు! 46

కుడ నాయసముల కే యంతరంబు । మద్దు మయూరాల కే యంతరంబు
గృధ్రనారసముల కే యంతరంబు ! దాశరథికి నీకు నా యంతరంబు॥ 47

తే. మహా సహస్రాక్షతుల్యప్రభావతనము । చంపి కాశ్మక బాణపాణుండు నుండ
నను హరించెయు జిత్తిండు సోచలేవు : ఈగ మ్రింగిన వజ్రంబు లాగునోరి॥48

తే. ఇటుల సీత యదుష్టభావైకమతిని , వానికి సుదుష్టానకు జెప్పి దానవునకు
వనిచి గాత్రప్రకంప సంవ్యభతయయ్యె; కదలి వాతోద్ధతయు నల్లు సుడితి తన్ని॥

తే. వేషమానను సీత నా భీరు జూచి ॥ రావణుం డెల్ల మృత్యుతుల్యంబువాడు
గులము బలమును గామంబు క్షోభే తనదు : కృత్యములజెప్పె మరెయింత భీతి
గొలుప॥ 50

47 వ సర్గ సమాప్తి - (1,588)

తైలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

నలుబది ఎనిమిదవ స్కంద - (24)

రావణుడు తన గొప్ప బెప్పుకొని తనను తరించుచు సీతను గోరుట - సీత మరల తిరస్కరించి పంపటం.

తే. ఇటుల బల్కెడి సీత నా కుటిలు డరసి । పరమసంరంభుడై మాట పరుష మిటుల
రావణుడుపల్కె భ్రుకుటిలలాటమందు! బిట్టు ఘటియించి తన్ని కా భీరు కపుడు॥

తే. సవతితమ్ముడ నేను వైశ్రవణునకును । రావణుండను పేరు పృఖ్యాతివాడ
దేవి! వరవర్ణిని, దశశీవు డందు! దోర్బలుండ, ప్రతాపవంతుండ, తరుణి॥ 2

తే. ఎవని పే ర్విన్న భయపడి యిందు! డాది । అమర గంధర్వపతనోరగాదు లింక
నసుధ ప్రజలును నిలువక పారుచుందు! మృత్యువును జూచి నట్లట్టి మేటివాడ॥

తే. మున్ను నా కొక్క-కారణంబున రణంబు! సవతి మాయన్న యతనితో సంభవింప
ద్వంద్వయుద్ధాన రాజు నాతనిని నేనె । కూల్చితిని విక్రిమించి బల్ కోధవశత॥

తే. అతడు నాదైనయట్టి భయార్తివలన । లంక స్వస్థానము సమృద్ధ మింక వీడి
శివుని కైలాస మా గిరి శ్రేష్ఠ మెక్కి-బ్రతుకుచున్నాడు త న్నర వాహనుండు॥

తే. కామగంబు శుభంబు నా కాశయాన । మా విమానంబు పుష్పకం బద్ది సీత
దేన నింగిని నే నెట్లు తిరుగుచుండు! విను మతనిదేను నే గొంటి వీర్యమునన॥ 6

తే. పాలితి! సంజాతరోషు నా ముఖము నన్ను! చూచి వంతనె మైధిలి! సురలు గిరలు
వినుము శక్రపురోగముల్ బెదరి చెదరి । పారిపోవుచుచుందు! గా పలుదిశలకు॥ 7

తే. ఎచట నిలుతును నింక నే నచట దేవి! భయముతోడ నెవీచు బో మారుతుడును
రవియు తీవ్రాంశుడును మధ్యయంబుకతన! నార శిశిరాంశుడేయగు నాతిమిన్న

తే. తరులు నిష్కంఠపత్రముల్ తరుణి వినుము! నదులు స్తిమితోడకంబులు సుదతి
కనుము

ఎచ్చటెచ్చట నేను చరించుచుందు : ఎచ్చటెచ్చట నిక విహరించుచుందు॥ 9

తే. అదె సముద్రంబు కావలికరిని గలదు : లంక యనుపేర నాపురి పొంకమద్ది
సతము నింకొను ఘోరరాక్షసులచేత : ఇందు నమరావతిన్ బోలె నింపు నింపు

తే. పాండురం బల్ల పాకార మమరియుండు! హేమకక్ష్యలు రమ్యంబు లెన్నొకలవు
నవ్యవైశార్యమయతోరణములు గలవు! నాతి సతము విరాజమానంబు పురము!

తే. మగువ! హస్త్యశ్వరథసుసం బాధమద్ది ! శూర్యనాద వినాదితం బార్య! యద్ది
సర్వకాలఫలంబులు త్మోజవితతి : సంకులోద్భావ రమ్య మా లంక సుదతి॥ 12

తే. అచట నీవు మనస్విని! యహరహంబు : రాజపుత్రినొ ననుగూడి రాజవదన
హాయి వసియింపుచును సీత అవనిగల్గు : మానుషస్త్రీలస్మరియింపమానుడబల

తే. దివ్యముల మానుషంబుల భవ్యములను! భోగముల నీవు భోగించి పొంగు చచట
ఇంక స్మరియింప వా రాము గీము నీవు : మానుషు, గతాయు, నమ్ము నా
మాట, సుదతి॥ 14

తే. దశరథుడు రాజు ప్రియపుత్రు ధరణిభరము : దాల్చు నియమించి భరతు; నీ
తనిని జ్యేష్ఠ

మందవీర్యునిగా యెంచి పంపివైవ : వచ్చెగా నీదు రాముండు వనికినిటుల! 15

తే. భ్రష్టరాజ్యనితోడ తపస్వితోడ : తాపసునితోడ, విగతచేతనుని తోడ
రాముతో నేమి సేతువు రాజపుత్రి! రమ్ము నాతోడ నో విశాలాక్షి నీవు॥ 17

తే. సర్వరాక్షసభర్త నీ సరసకిటుల! వచ్చినాడను స్వయము కామంబువలన
ఇష్ట మన్మథసాయకావిష్ట నన్ను! తగ దిక తిరస్కరింప యో మగువమిన్న॥

తే. ఇప్పుడు నన్ను తిరస్కరించితివ యేని! పిదప పరితాపమొందెదు భీరునీవు
చరణపతితు పురూరపు సరసుదన్ని! పిదప తపియించు నూర్వాశివిధముగాగ॥ 18

తే. వ్రేలితోనైన సముడె నీ విభుడు నాకు! మగువ! రణమున రాముండు మాన
వుండు

వనిత! నీ భాగ్యవశమున వచ్చియున్న! నన్ను భజియింపు భామినీ నాతిమిన్న॥

తే. కూరు డిటుపల్క వై దేహి కుపితయగుచు! సీత సంగతలోచన భీతిద్రోసి
విజన మా పని పరుషహావిధముగాగ : పలికెనిట్లు దశాస్యతో పండతోడ! 20

- తే. సర్వభూతనమస్మృతు సత్యు. దేవు ! వైశ్రవణు జెప్పకొంటివు భారతగాగ
ఎట్టు లశుభంబులీవు నీయెడల నెంచి । చేయనిచ్చించుచుంటివి ఛీ ! యిదేమి ! 21
- తే. ఛీ, యవశ్యంబు నిశియింతు సిద్ధమింత । సర్వరాక్షసులింక రాక్షస విభుండ
నిన్ను కర్కశు నవిజితేంద్రియుని క్షుద్రురాజుగాజెంది రకల మర్మతిని నీను ।
- తే. ఇంద్రభార్యను శచిని హరించియింక । శత్రుమానోని బ్రతుక మే చందముగనో
రావణభార్యను నన్నింక రావణుండ । హరణ మొనరించువానికి బ్రతుక లేదు ।
- తే. శచిని నశ్రితిరూపను సంగ్రహించి । వజ్రధరుచేతినుండియు బ్రతుకవచ్చు
ఇంక నచుచంటి దాని మాషించువాని । కన్యతనంపాప్తివైన నోక్షంబులేదు ।

48 వ స్కంధ సమాప్తి : (1,562)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకీ ము

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

నలుబది తొమ్మిదవ పాద :- (41)

(సీతను రాక్షసుడు అమాంతముగ ఎత్తుకొనిపోవుట - సీత ఆశ్రామము - తోటలో జటాయు
చందర్శనము - సీత ఆతనిని విగ్ధుడగు పిలుచుట.)

తే. సీత నచనంబు లవి విని ఘాతుకుండు । త ద్దశగ్రీవు డపుడు ప్రతాపశాలి
హస్తమును హస్తమున గొట్టి యసుర జెట్టి చేసె సుమహద్వపువు, నింకి జెప్పె
నిలుల! 1

తే. మైధిలీ! నీవు మిగుల యున్నతమతిని । పాటిగొనినట్లు లేవు కే నోటితోడ
చెప్పియుండిన నాదగు గొప్పవెంపు । వీర్యము పరాక్రమంబు నా వింతబలము॥2

తే. అంబరంబున నిలిచి ధూమండలంబు । రెండుచేతులనెత్తుదు పండిబలుడ
కంధిజలమెల్ల దాగ్రవుకొట్టియె గ్రుక్క । మృత్యువును బట్టి చంపుదు మెదల
కుండ! 3

తే. ఇదె నిరోధింతు నర్కు, భేదింతుభూమి । తీక్షణశరముల జమ్మి వేధింతు నెల్ల
భామ! యున్నత! చూడు నన్ కామరూపు! కామదుని నీకుతగిన సకాము, పతిని!

తే. ఇట్టు లనుచున్న కుగ్రుధు నా జెట్టికనులు । సూర్యకల్పంబులును శిఖిజ్యోతు లొర
జ్వలితములు హరిపర్యంతములును నవియు! నెత్తుకొండలుగానయ్యె నిలువునపుడె!

తే. అపుడె సౌమ్యంబు భిక్షరూపంబు విడిచి । కాలరూపాభిమాన స్వకంబురూప
మపుడె దాలెను వైశ్రవణానుజుండు । రావణుండు దురాత్ముండు రాక్షసుండు॥

ద్వి. సందర్శనయనుండు నాతోద్యముండు । తప్తకాంచనకుండలో త్తిమధనుడు
సింహమాతసన్నిభుడు శ్రీయుతుడు । ఘనదశగ్రీవుండు క్షణదాచరుండు

- బాణకార్మకపాణుడై నైర్వృతుండు | అల పరివ్రాజకచ్ఛద్గుంబు విడిచి
పలుమహాకాయంబు స్వస్వరూపంబు | రాక్షసాధిపుడప్పు డా రావణుండు
భరియించి మిగుల కోభావేశు డగుచు | రక్తనేత్రంబుల రక్తాంబరముల
జీమూతసమకాంతి భీముడై నిలిచి | స్త్రీరత్నమును సీతఁ దేరిజూచుచును
అసిత కేశాంత నా యతివగాంచుచును | ఉత్తమవసనభూషోత్తమోపేత
భాస్కరప్రభతుల్య వై దేహి గనుచు | రావణుండిటు పల్కె రాద్రంబుగాను!
- తే. మూడులోకాల విఖ్యాతి మోగినట్టి భర్త నిచ్చింతువేని నీ వబల! పడయ
నన్నె యిక యో వరారోహ యాశ్రయింపు | నీకు తగినట్టి భర్తను వేనె తన్ని!
- తే. నన్ను భజియింపు చిర మిక నాతిమిన్న | నీకుప్రియుడను శ్లాఘ్యుడ నీలవేణి
విప్రయము సేయ నెన్నెండు వెలది నీకు | సీత! మంగళరూపిణీ! చేరు నన్ను!
- తే. మదిని భావంబు వీడు మా మనుజుపైన | నిలుపు నాయందు మనసును లలన
యింక
రాము నే గుణముల ననురక్తవైతి? | మూఢ! పండితమానిని! పాలితి! చెప్పుమ!
- తే. పరిమితాయు, నసిద్ధార్థు ధరణిరాజ్య | సంపరిభ్రష్టు నే గుణసంప దరసి
రామువై నిల్పు దింక నీ ప్రేమ నబల | వట్టి బేలవు పండితమాని వీవు! 15
- తే. పనికిమాలినస్త్రీడైన పలుకు బట్టి | రాజ్యము, సుహృజ్ఞనంబు, సర్వంబువిడిచి
ఘనము వ్యాళానుచరిత మీ వనముజొచ్చి! నీల్లుచున్నాడు దుర్మతి నీ మగండు!
- తే. పలుకుచు ప్రియార్థ కా ప్రియవాదిని కిటు | రాక్షసుండు సుదుష్టాత్ము డాక్షణంబు
కామమోహితుడై సీత నా మెలంత | బట్టుకొనె రోహిణిని బుధుం డట్టు లార!
- తే. వామకరమున మూర్ఖజ పటలి బట్టి | చెలగి దక్షిణపాణి నూరులను బట్టి
సీతఁ బద్మాక్షి నసురు డా ఘాతుకుండు! ఎత్తికొనిపోయె రావణుం డే మ నందు!
- తే. తీక్ష్ణదంష్ట్ర మహాభుజ మృత్యునదృశు | నద్రీసంకాశు రావణు నప్పు డరసి
అచటి వనదేవతలును భయార్తిజెంది | పరుగువారిరి దిశలకు పరియలగుచు! 18
- తే. అంతవరకును ప్రచ్ఛన్నమయ్యు నున్న | ప్రబల ఖరయు క్త మార! ఖరస్వనంబు
దివ్యతరమద్ది హేమాంగ దీప్త మపుడు | రావణు మహారథంబు ప్రత్యక్షమయ్యె!
- తే. పరుషవచనాల నా మహాస్వనుడు ఖలుడు | భీతిగొల్పుచు సీత కా భీరు కపుడు
అంకమున నాపె వై దేహి నట్టికొంచు | రథముపై బెట్టి సతిని నా రావణుండు!

తే. నీత నాచుచేత స్మృతీతయపుడు | రామ, రామాయబంచు దూరముననున్న
నాచు: కూరిన మాంస మామె చేసె ! వితత మఃఖార్త, యా యశస్విని,
వనోర్వి 21

తే. అమెచు నకామ: నబల కామార్తుడతడు | పన్న గేంద్రవధువునాగ బడలుదాని
కథలుచ వివేక్షమాన నా రమణి గొనుచు! నెగిరె నింగికి రావణుం డేకగతిని॥22

తే. రాక్షసిం ద్రునిచేత నా రూక్షచేత! అబల హియమాణయగుచు విహాయసమున
భృశము క్రోధించె మత్తనా వెర్రి నాగ | భ్రాంతచిత్తయొ మరి యాతురయొ
యనంగ॥ 23

తే. అకట హా లక్ష్మణా మహాబాహు! సామ్యభ్రాతృచి త్తప్రసాదకా హా! గుణాధ్య
రాక్షసుడు వీ డమర్చి నక రూక్షగతిని! హా! హరించుట యెరుగవుగా! మహాత్మా!

తే. సుఖము జీవిత మర్థంబు తోనేరాజ్య | మిన్ని త్యజయించి హా! ధర్మహేతువునను
ఇటు లధర్మంబుగా హరియింపబడెడి | నన్ను రాఘవ! చూడకున్నావదేల!

తే. ధర్మని నవిసేతులకు వినేతవుగ నీవు | ఇట్టి పాపాత్ము రావణు నింకబట్టి
ఏలశాసింపకుంటివో యినకులుండ | రామచంద్ర! పరంతపా! రా గదయ్య॥

తే. కడగి యవిసేతు డొనరించు కర్మమునకు | అట్టె సద్యఃఫలంబు గన్పట్టదోయి
కాల మదిగూడ సాయంబు కాగవలయు ! సస్యమది పక్వమగునె తత్కణము
చెపుము॥ 27

తే. నీవు కాలోపహతబుద్ధి నీ విధంబు | కార్యమున్ జేసినాడ వకారణంబ
జీవితాంతకరం చిక జెందగలవు | ఘోర మాపద రాముచే క్రూర! నీవు॥ 28

తే. హంత యిపుడెకదా కైక యత్త యాపె | తధ్యము సకామయగును బాంధవుల
గూడి;

ధర్మకాముని రాముని ధర్మపత్ని | హరణమగుచుండె త త్కీర్తిపరునిపత్ని॥

తే. హా! జనస్థాన కర్ణికారంబులార | ఓ! సుపుష్పితరులార మ్రొక్కులిడుదు
రావణుడు నీత హరియించు దేవినంచు | శీఘ్రమే రామునకు మీరు చెప్ప
దోహలా॥ 30

తే. మాల్యవంతంబ! గిరివరంబా! మహాత్మా! | వందనము ప్రసాదమహాపర్వతంబ!
శీఘ్రమే రామునకు నీవు చెప్పమయ్య | నీతహరియించు రావణుం డీతడంచు॥

తే. హంసకారండవాకీర్ణ భాసురంబ! | తల్లి! నోదావరీనదీ! దండ మిదియె
శీఘ్రమే రామునకు నీవు చెప్పవమ్మ | నీత హరియించు రావణుం డీతడంచు॥

తే. దైవతములార, వివిధపాదపములందు ! నీ వనంబున వెలయు ధూ కెల్లరకును
భక్తిని నమస్కరింతు, నా భర్తతోడ ! చెప్పుడ నన్నిట లుచు హరించుటెల్ల !

తే. ఎవ్వి యెవ్వి వనోర్వర నిచటనుండు ! సత్వములు వాని నెల్ల నే శరణు జొత్తు
జగతి నిటగల్గు మృగపక్షి సంతతికిని శరణ మిదెవొత్తు నాపైని కరుణ గొనగ్గ !

తే. ప్రాణములకంటె మిన్న నీ పత్నినార ! ప్రియను సీతను వివశ హరించుకొంచు
పోయె రావణుడంచు నా భూమిపతికి ! పతికి నిక విన్నవించుడు నతులొనర్తు !

తే. ఆ మహాబాహు డా మహాబలుడు, భర్త ! ఇంక నేనున్నచోటును నెరుగునేని
యమునిలోకాననున్న స్వర్గాననున్న ! తెచ్చును పరాక్రమించి పృస్థీశ్వరుండు !

తే. అటుల కరుణంబుగా బల్కు చార్చితోడ ! ఎంతో దుఃఖించి విలపించు చింతి
యపుడు
చూచె ఆయతలోచన క్షోణిజాత ! అట వనస్పతిగతము గృధ్రంబు నొకటి !

తే. రావణవశంగత శుభాంగి రాముదయిత ! కాంచి సుశ్రోణి పక్షి నా యంచితాత్మ
భిగ్గ నాశ్రోశమొనరించి పిలిచె నిటుల ! అతివ భయపర, దుఃఖోపహత వచోక్తి !

తే. ఓ జటాయో మహాత్మ ! నన్ జూడు మోయి ! ఎత్తుకొనిపోవుచున్నవా డీ శకుండు
పాపకర్ముండు, రాక్షససాంసరుండు ! న న్నిదె యనాధవతుగ, దీనను కృపాళు !

తే. వీని వారింఁ నీవశం బేమిగాదు ! క్రూరుడు నిశాచరుండు దుర్బుద్ధి వీడు
సత్త్వవంతుండు చౌదుండు సాయుధుండు ! మరియు జితకాశి శక్యమే మరలు
పంగ ! 40

తే. రామునకు నా మరందికి లక్ష్మణునకు ! నన్ను రావణు డిటుగొని చన్నవార్త
నకల మిద్ది యధాతత్వ మిక మహాత్మ ! చాలు చెప్పిన మరి యశేషంబుగాగ !

49 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,603)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకీ ము

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ఏ బ ది య వ స క్త :- (38)

(సీత అశ్రోకమును విని జటాయువు రావణుని అడ్డగించుట.)

తే. శబ్ద మధ్వాని నప్పు డా త్మోరుహమున | నిద్రాబోవుచునున్న యా సీతజంబు
విని, కేరంబై త్తి కాంచె నా వింటితోన | నా జటాయువు రావణు నవనిశుతను॥

తే. అంత పర్వతకూటాభమైనవాడు | తీక్ష్ణతుండుండు పక్షింపు డా త్మణంబు
చెట్టునెనుండియే యిట్లు చెప్పకొడ | కాంతివంతుండు తత శుభాక్షరము లిట్లు॥

తే. ఓ! ఎశోన! నిలు నిలు! మొక్కమాట | నర సనాతన ధర్మానవరలువాడ
సత్య సంశ్రయిడను మహాసత్వయుతుడ | గృహిణిని, “జటాయు”వం ద్రోరుగు
నన్ను॥ ౩

తే. రాజు సర్వభ్రలోకాళి కా జితారి | పోల్పగ మహేంద్రవరుణోపముండు సుమ్ము
లోకిములక హితమొ కూర్చును సతమ్ము | రామచంద్రుండు విను దశరథ
సుతుండు॥ ౪

తే. ఎనలె నీ విప్పు డిట్లు హరింప నెంతో | ఆపె యా లోకినాథుని యా మహాత్ము
భక్తివత్తి యశస్విని తథ్య మెరుగు | నీతయందు, నరాకోప మాతఃసుమ్ము॥

తే. ధర్మసంస్థితుడై ధరదనరు రాజు | ఎట్లు పరదారలను పరామృశమొనర్చు
రక్షణయులు రాజదారలుగదన్న | మరి విశేషించి; రావణ! యెరుగ వొక్కొ

తే. మతిని నిక పరదారాభిమర్శనంబు | నుండి మరలించుకో; సీత మోయి యద్ది
పరులు గర్తించునట్టి యే పనినిగాని | సేయరుగదోయిధీరులు శీలయుతులు॥ 7

- తే. ఆత్మసతులెట్టులో యల్లె యవ్యసతులు | నిజము రత్నములుగాఁ జెప్పెను కెప్పుడు? శిష్టు లధిపులు శాస్త్రునిపీడ్చమైన | ధర్మ మర్థము కామంబు దలపఁజెప్పుడు | 8
- తే. ధర్మకామంబులకు నింక ద్రవ్యములకు | రాజె యుత్తమనిధి సుమ్ము రావణుండ! ధర్మము శుభంబూ పాపంబూ ధరజలంగు | రాజమూలంబుగానె, పౌలస్త్యవంశ్య! 9
- తే. పరమపాపస్వభావుండ వరసిచూడ | చపలుడవు, దుష్కృతివి నిశాచరుడ వీవు అట్టి నీ కెట్టు లైశ్వర్య మబ్బె వోయి | వసుధ దేవవిమానంబుభాతిగాగ! 10
- తే. వారివారిస్వభావంబు మానుపంగ! శక్యమెవరికికాదోయి క్షపచరుండ *విచుముదుష్టాత్ములౌవారి గృహములందు | చిరము నిలువంగ బాలకు సిరినిజంబు! 11
- తే. నగరమునగాని, రాష్ట్రాననైనగాని | రాముడు మహాబలుండు ధర్మాత్ము డెప్పుడు నీకు సేయడె యపరాధ మింతగాని | ఏల యపరాధ మతని కి శ్లో వొనర్తు! 12
- తే. శూర్పణఖపేతువున మీదు జూడకెగసి | నీ ఖరుండు జనస్థాన నిలయు డట్లు రాము సక్లిష్టకర్ముచే రాలె నన్న | నిజము రాముని తప్పేమొ నీవె చెప్పుమ! 13
- తే. దానికై రాముసతి దేర తగవుకాదు | విడువు నై దేహి వేగంబ; విడువవేని దహనభూతంబు లా ఘోరతరము లక్ష! లిపుడె నిచుగాల్చు వడ్రా మా వృత్తు నట్లు! 15
- తే. సర్ప మాశీవివంబు వస్త్రాంతమందు | కట్టుకొని సుంత దెలియక మిట్టిపడెడు కాలపాశంబు బిగ్గ నీ కంఠమందు | తగులుకొనియుంట చూడవు దనడ! నీవు! 16
- తే. ఎత్తికొనదగునిక భారమేది నరుని | కుంగదీయవొ దానికే; క్లుప్తముగను తినగదగును ననామయస్థితిగ నేది | జీర్ణమగునొ త దన్నంబె చెబుదు శామ్య! 17
- తే. దేని నొనరింప ధర్మంబుగానిసుంత | కీర్తియేకాని యశమేని క్షీతినిలేనొ ఇంక భేదమ్యెయగునొ శరీరమునకు | అట్టికార్యము నెవడు సేయందలంచు? 18
- తే. భూమిపై నేనుబుట్టి నా పూర్వపితలు | పూని యేలిన రాజ్యంబు నేను బూని పాలనమొనర్చి గడపిన కాల మరయి | ఇప్పటికి నయ్యె యకువడివేలయేండ్లు! 19
- తే. వృద్ధుడనునేను; తరుణుండ వీవు తాత! | రథివి, ధన్వివి, కవచివి, పృథుశరడుడవు అయిన, పోనీను నిన్ను క్షేమంబుగాను | అబల నై దేహిగొంచు నీ వరుగదలప! 20

* పాతాంతరం:-విషమ, దుష్టాత్మలౌవారి హృదయములను సదుపదేశంబు చిరము నిల్వంగ, భుగంబు

తే. ఇంక నే హుడుకుండ నీ యింతి దీవు | బలిమి గొనిపోవ లేవురా వాలసుండ
ద్యాయశంకిత్య హేతువాక్యములతోడఁ భువము వేదశ్రుతిని నొనె తొలగద్రోయ!॥

తే. ముష్కమొనరించు నిజము కారుండవేని . నిలు ముహూర్తంబు రావణా ! నిలు
నిలుమట

చచ్చిపోయెను కేలనై చరగ నిపుడే | మున్ను ఖరుడు జనస్థానభూమి నట్లు॥ 22

తే. అసక్మశుగ నం ముంబుల ననమబలుడు | దైత్యదానవతతి హతమార్చె నెవడు
అచికమందున నా చీరనాచుడేను! నిన్ను వధియించు యుధి రామనృపవరుండు॥

తే. మారగరులైరి చాకరభుల్ నిశాట! | ఏమిసేతును; పిలువ పి లేదినాకు ?

వారి భయమున నీరుండ! వారె దీవు! కనులబడకండ రామలక్ష్మణుల కోరి॥ 24

తే. నేను జీవించియుండ ఇంకీవరాక్షి | రామమహిమిని ప్రియను నీ భూమిసుతను
సీత మంగళదూక్షిణి ఘాతుకుండ | ఎత్తికొనిపోవలేవురా యింక కనుర॥ 25

తే. నా కవశ్యంబు కత్తవ్యమా కవోయి | నాదుప్రాణాలనొడ్డియునై నగాని
ప్రియమొనర్పమహాత్ముడా మిత్రమణికి | రామునకు తండ్రి దశరథభూపతికి॥

తే. నిలు! నిలు! దశాశ్వ! రావణా నిమిష ముచట! ఇత్తు నీకు యుద్ధాతిధ్య మిదియె,
నాదు
ప్రాణముండెడుదనుక, నిక పడగ దొంగు! వృంతముననుండి ఫల మట్లు తేరినుండి॥

50 వ పర్వ సమాప్తి :- (1,631)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

ఏ బ ది ఒ క్క ట వ స ర్గ :- (46)

(రావణ జటాయువుల యుద్ధము - జటాయుని చెప్పి తట్టకోలేక రావణుడు కీతను క్రిందకిదిరి
యుద్ధము సేయట - ఎట్టకేలకు జటాయువు నేల గూలుట.)

తే. ఇటు జటాయువు న్యాయమా నటుల బలుకఁకున్నప్పుడు రావణు కన్నులుఘోరవహిని
నిభము లిరువది యన్నియు నిప్పకణము । లొక్కసారిగ గ్రక్కి నహా నిరూఢి॥

తే. కోపమునవాడు సంరక్తఘోరనయన । గోళుడై తప్తకాంచనకుండలుండు
రాక్షసేంద్రు డమర్షణుం డాక్షణంబితరిమె పతగేంద్రుడైకి బల్ ధాటి నడరి॥

తే. ఆ మహావని వారి కమాంతముగను । సంప్రహారంబు తుములమై సాగె నపుడు
మేటి వాతోత్థతంబు లా మేఘములకు । గగనమున పోదు గల్గిన గతిగ గనగ॥

తే. అద్భుతంబయ్యె తద్వృద్ధ మష్ట గనగ । గృధ్రరాక్షసరాజుల కేమ నందు
పంతమున పక్షవంతముల్ మాల్యవంత । భూరికుధరంబులకుబోలె బోల్చు నపుడు॥

తే. భూరి నాళికనారాచముల వికర్ణికముల, తీక్ష్ణగ్రముల, సుఘోరముల నపుడె
గృధ్రరాజేంద్రుడై గురిపించె నొర । రావణుండు మహాబలుం డావహమున॥

తే. గృధ్ర మయ్యది పత్రరథేశ్వరుండు । రావణాశ్రుంబులను తత్పరావళులను
సంయుగంబునగొనియె నొ సరకుగొనక । పటు జటాయువు శ్రీరామబంధు
వపుడు॥ 6

ఆ. పతగసత్తముండు పటు మహాబలు డంత । చరణములను తీక్ష్ణతరనఖముల
గాత్రమందు జేసె గాయాల పెక్కుల । రావణునకు రిపువిరావణునకు॥ 7

తే. తెలుకోఁజ్ఞాన నా వశస్త్రిపు డంత । శత్రుమర్దనకాంక్ష హస్తముల గొనియె
మృత్యుచండవిధంబుల విపుల ఘోర । మార్గణంబుల పదిని నమానుషముల॥

తే. వితరములు, తీర్థములు, శాణనిచయము లవి । పూర్ణము క్తంబులును శిలీ

ముఖము లవి

ఘోరము లహమ్మనములు తత్ ఘోరబలుడు । బట్టినైచె జటాయుపై పటు
శరముగ॥ 9

తే. అచట రావణ రథమున నలుల సీత । బాష్పలోచనయుంట జటాయు వరసి
త త్పరంబుల గణియింప నలవ తెగసి । వశిష్ఠ రావణుడైకి దా నడరె నపుడ॥

తే. వితరముక్తామణి విభూషితము ఘనము । సశర మసుగుని చాపంబు చరణములను
ధగ్గ మొనరించె నా మహాప్రథితబలుడు । కృతి మహాతేజు డా పతగేశ్వరుండు॥

తే. అంత వేరొక్క ధనువును నంది కేలొక్కోధమూర్ఖుడు డసురుండు ఘోరముగను
వేగ వర్షించె శరవర్ష మేక కీతి । శతములు సహస్రములుగ నా పతగునైన॥ 12

తే. వితరముల నా శరాళి నా పతగవిభుడు । చుట్టబడియుంట సంరక్షోణిదోచె
నిజకులాయంబులోపల నిలిచియున్న । పక్షియో యనుభంగి నప్పట్టునందు॥ 13

తే. వర్షముగ మీద గురియు నా శాణవితతి । పక్షములతోడ వివలించివైచి ఖగము
చరణమాతిదుర్గించె నపుడె రాక్షసునిదై నపుడు మహావృష నా మహాతేజు డెగసి॥

తే. అగ్నిసదృశము దీప్త మా యసురవరుని । పృథుశరావర మా మహావీర్యు డపుడ
దించివైచెను నింతింత చిదుపలగుచు । ఎగిరిపోవంగ పక్షవిక్షేపములను॥ 15

తే. కాంచనోరశ్చందముల దివ్యముల బలుడు । చంపె రావణుఖరముల జనయుతముల
రణమున పిశాచవదనంబులై నవాని । అండకేశ్వరుడప్పు డఘంకరీల॥ 16

తే. వరమది త్రివేణుసంపన్న మశులితంబు । కామగంబును పటు పావకార్చిషంబు
అమలమణి హేమమయవిచిత్రాంగ మద్ది । విరిచినైచె మహారథం బురుబలుండు॥

తే. పూర్ణచంద్రప్రతీకాశమును తతంబు । ఛత్రమును సూత్రు గొప్పవింజామరలను
వాని బట్టిన రాక్షసవారములను । కెరలి వేగావ నా పతగేశ్వరుండు॥ 18

తే. శ్రీయుతుండంతబోక జటాయు వార । రక్కసునిసారథి మహచ్చిరంబు పైత
మపుడె దుర్గించెను ముక్కున విపులబలుడు । పక్షిరాజు మహావేగవంతు డెగసి॥

తే. భగ్నభక్తుండు విరఘుండు హతహాయుండు । నిహతసారథి రావణుం డేమనండు
అంకమునగొంచు సీత నమాంతముగను । మమికై భూమికి యడుర యద్భుత
జలుండు 20

తే. భగ్నవాహనుడై నేలపైకి నిట్టు । లురలిపడినట్టి రావణు నరసి యపడు
“సాధుసాధంచు” భూతసంచయములెల్ల । గృధ్రరాజును కీర్తించి రెలమి కలిమి

తే. జనకతంబున యుధి పరిశ్రాంతు నతని । పక్షియాధపు జూచి రావణుడు మరల
హృష్టమతి మైధిలిని గొంచు నింగి కెగసి । పోవుచుండెను రివ్వురెవ్వునను దాటి

తే. జనకసుత నంకమునగొంచు సంతసమున । నరుగురావణుడెంట జలాయు వపుడె
ఎగసి పరతెంచి మరి యడ్డగించి పలికె । నా మహాతేజుడిట్టు లా రామబంధునికి

తే. వజ్రసంస్పర్శబాణు నా ప్రభువరేణ్యు । రాము భార్యను నీపెచు రావణుండ!
అల్పబుద్ధి! హరించెడ వసుర! యోరి । తథ్య మిక స్వర్వక్షోపభాస్థమేర । 24

తే. నబల సామాత్య సహపరిచ్ఛద సమిత్ర । బాంధవం బీవు త్రావెడు పరమవిషము
ధర పిపాసితు డుడక మాప్రాయముగను । త్రావుభంగిని నో యసురాధముండ

తే. జగతి కర్మల కనుబంధముగను వచ్చు । ఫలము లవిచక్షణుల్ సుంత తెలియలేక
శీఘ్రమే నశింతు; రావణా చెనటి నీవునిటులె నశియింతు వోరి వయావిహీన

తే. బద్ధుడవు కాలపాశాన వధము కొరకు । నిజము నీవోరి దాని నిం కెందు బోలు
నీచ! విడిపించుకొందురా నిర్భతుండ । సామిషము గాలమున్ మిగ్గును జలజ
మట్టు 27

తే. భువి దురాధర్షు లా రాఘవుల్ నిజంబు । త్వత్కృతంబిద్ది యాశ్రమ ధర్మణంబు
వినుర క్షమియింప రెన్నటికిని నిశాట । ప్రభులు కాకుత్స్థు లోరి రావణ
యెరుంగు 28

తే. పిరికిపందవు నీ విటుల్ నెరపి నట్టి । లోకగర్హితకార్యంబు త్రోవజూడ
తస్మ-రాచరితంబు పధంబె గాని । ఇంక ఏరనిపేవితం బేమి గాదు 29

తే. రమ్మ! యుద్ధమొనర్చురా రావణుండ । ధ్వునము శూరుండవేని నాతో
క్షణమ్ము
నిలువు మచ్చట; యిపుడె నిన్ నిద్రబుత్తు । ధరణికూల్తును ఖరుడు నీ తమ్మునట్లు

తే. పురుషుడు పరేతకాలంబుదరిసినపుడు । సలుపు నే కర్మ తన వివాశనముకొరకు
కర్మ యట్టి దధర్మ్యంబు కడకు నీవు । సల్పాచుంటివి యోరి నిశాచరుడ 31

తే. ఖలుగ! వాచానుండు మే కర్మకుండు । నేయు తత్కర్మ నెవ్వడురా? యవాత్ర
నాని బోకా ఖల! ఖగవాచుడేని । విను మిక స్వయంభువుండేని వెరపుమాలి! 32

తే. ఖలు జటాయువు శుభశంబు పటుతరంబు । వాక్య మా రక్కసునితోడ పలికి
యపుడ

భీకము జేగాన నా దశగ్రీవు విపుల! పృష్టమందున వాగ్దాన నా పీఠవరుడు! 33

తే. పట్టి నఖముల పటుతీక్షణవంతములను । నీచ నల్లెడ నా దశగ్రీవువీపు
కుష్టవారణమును వెక్కి తోత్రముచను । పొడుచునట్టి గజారూఢు పోల్కిగాగ! 34

తే. తుండమున పీపు కిరి ప్రచండముగను! నఖములను జేరి పృష్టంబు నఖల మటులె
కెరలి యుత్పాట మొనరించె కేశములను! అసురు నా నఖపక్షముఖాయుధుండు! 35

తే. మాటిమాటికి నిలు క్లిశ్యమానుడగుచు । త జటాయువుచేత గృధ్రంబుచేత
కర మమర్షండు స్ఫురితోష్ట డరుణ డగుచు । భృశము కంపించె రావణుం
డనమబలుడు! 36

తే. అంత నామాంకమున సీత నదిమిబట్టి । కోగ్రహమూర్ఛితుడౌచు నా ఘోరు డసుర
బాదెను జటాయు నరచేత ప్రిబలముగను । రావణుండు దురాత్ముండు రక్క
సుండు! 37

తే. తుండమున నా జటాయువు దండితారి! రావణు నెదిర్చి యాతని ప్రబలమైన
వామబాహుల పదిని నధంగలీల । తుంచినవైచె ఖగాధిపుం డంచితుండు! 38

తే. అటుల సంచ్చిన్న బాహుడైనట్టి వాని । కష్ట డష్టడ బాహువు తార! పుట్టి
గరళజ్వాలావళియు క్షభరతరాహి । పటలి వల్మీకముననుండి వచ్చునట్లు! 39

తే. కెరలి కోవాన నా దశగ్రీవు డంత । వణకు సీతను కేలపై వదలిపెట్టి
ముష్టిఘాతాల చరణాల పిష్టముగను । గుమ్మివైచె జటాయు నా కూరుడసుర! 40

తే. అంత రణము ముహూర్తమత్యంత మయ్యె! నచట రాక్షసముఖ్యాన కచలబలికి
పతగవుంగవు జాతని కమల వీర్య । యతుల కిద్దరి కీరితి యుగ్రీరితి! 41

తే. రామకార్యార్థమై యిట్లు భీమముగను । పోరుచున్న జటాయు నా వీరు నరసి
పక్షముల పార్శ్వముల నల్ల పాదములను । ఖలుకు ఖండించె యసురుండు ఖడ్గ
మెత్తి! 42

తే. రాద్రోకర్షుండు రణమున రావణుండు! పక్షముల చిన్న మొనరింప ప్రబలి యిటుల
ధరణి హతుడౌచు బడియె గృధ్రాధిపుండు । అల్పజీవితుడగుచు జటాయు వకట!

తే. అవని నిలు బడ్డ పతగు జటాయు నరసి : అకట క్షతజార్ద్రనదసి యా యవనిజాత
వడిగ పరుగెత్తె యాతని పార్శ్వమునకుఁ దుఃఖిత స్వబంధుచెంతకు దూకు నల్లు!

తే. నీలజేమూతకల్పు నా పృథ్వితల్పు ! పాండురోరస్కు బలపీర్యవరయశస్కు-
గనియె లంకేశు డా జటాయుని ఖగేశు! అగ్ని దావను శాంతమన్ భంగివాని!

ఉ. రావణవేగమర్దితు ధరాగతు, పత్రరథున్ నిపాతితున్
దేవి మహితనూజ శశినిర్మలకాంతముఖారవింధ యా
యావహభూమిజూచి జనకాత్మజ, సీత, హరింబారిన్ కటా
వావిరి కౌగలించి యనివారిత యేడ్చె భృశంబు దీనతన్ ।

46

51 వ స్కంధ సమాప్తి :- (1,677)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

పదవీకాండ పుస్తకము :- (46)

(నేలగూడెన జటాయునిజూచి సీత విలపించుట - కల్లవాలుకు తీశల చాటుకు పారిపోవుచున్న సీతకు రావణుని పరువెత్తి, జల్లుపట్టుకొని, లాగివీడచ్చి, ఆకాశమార్గాన పారిపోవుట- తద్వ్యక్త వర్ణనము.)

- తే. అల్పవక్షుడు సతకండు; నట్లులిట్లు; కొట్టుకొంచును రాఘవు కుటికి కొంత
చాలున ముక్కులిక్ బడి నన్ను నేడి! పలు జటాయువు జూచె రావణుని: కనుల!
- తే. అలుల రావణవినిపాతుడై ధర్మిత్రి! గిలగిలన్ కొట్టుకొనెడి పక్షింపుజూచి
సీత తారాధివానన చెంత జేరి! మిగుల విలపించె ముఖతయగుచు నచట! 2
- తే. రావణు బలిష్ఠుడే నట్లు చాల్చుబడిన | గృధ్ర! మాలింగ! నమొనర్చి భృకతరాత్రి
గాది విలపించె కళినిబాసన. మహిజ! అలుల సీత సుమఃఖా! యావనోర్వి!
- తే. పక్షిపూనిలు కేతార్ద్రులైనవములు! ఖోడి నగులకుఁ సుఖముఃఖసూచనలను
తెలుచుచుండు సవశ్యమన్ పలుకులయ్యె! కలవుగాదె సరిత్రి, నిత్యోక్తవాధ!||
- తే. నిజము రామ! యెరుంగవు సీతు నకట! కలిగియున్న మహత్తిర వ్యసన మింత;
కరుగులికుచున్న నీ మృగపక్ష లిట్లు! వని మన్మథుడె నిజము నా ప్రభునికడకు!
- తే. చున్న గక్షింప నీ పతంగాధిపుండు : పాపచార ని రావణు వడి నెదిరి,
విహతుడై భూమి నిలుగులొలి విద్రుబోవు! అయ్యో! నాడైన యా యశాగ్లంబు
కతన! 6
- తే. త్రాగిహ, త్రాగిహ, కృపాళు, నన్ రామచంద్ర! కాపు! లక్ష్మణ! యని వరాం
గన మహిజ
సీతి నాకొండమొనరించె శీరు, సీత! చెంతవినుచున్నవారి బిల్వడివిధాన! 7

తే. క్లిష్టమాల్యాభరణసీత పృథ్విజాత | నిల యనాథయైనా విలపించుదాని
చెంత కట్టె నిశాబుండు చెంగునెగసి | పట్టె వై దేహి నడ్డె రావణుడు, ఖలుకు||

ఆ. లతలజట్టుకొంచు వితతదుఃఖంబులఁ | గొగలించుకొంచు వేగ బరచి
రామ రామ యంచు రాముండులేని యా | వనిని నరచుదాని పతిరహితను||

ఆ. విడువు విడువు మంచు పేలుచు బహురీతి రాక్షసాధిపుండు రావణుండు
తనవినాశమునకె తరిమి కేశంబుల | బట్టె అంత కాభు డట్టె సతిని|| 10

తే. ఇటు ప్రధన్వితమగుడు మహిజ సీత | జగము సర్వము మరి చరాచరసహితము
హా! యమర్యాదమయ్యె యంధంబునయ్యె | ఘోరతమనావృతంబయ్యె కుమిత
దిశలు|| 11

తే. సేవకయ్యెను మారుతదేవు డపుడు | నిష్ప్రభుండయ్యె దినకరుం డే మనందు
దీన, సీత, పరామృష్ట దివ్యదృష్టి | * గని పితామహు డనె “కృతంకార్య”
మనుచు|| 12

తే. ఆబల సీత పరామృష్ట యట్టు లగుట|రావణు వినాశము యదృచ్ఛ ప్రాప్తమగుట
అరసి తెలిసి ప్రహృష్టులు వ్యధితులైరి | డండకారణ్యవాసు లా తపసులెల్ల||

తే. రావణుడు నట్లు సీత నా రాము సతిని | “రామరామా”యటంచు “హా !
లక్ష్మణుండ”

యంచు నాకోశమొనరించు నబల గొంచు|తరలె నాకాశమార్గాన దానవుండు||

తే. సీతకాశేయనాసిని భీతసీత | తప్తభూషణసర్వాంగి తన్వి, నింగి
వెలిగె నా రాజపుత్రి య వ్వేళ నచట | తరళవిద్యుత్తటిల్లత తెరగుగాగ|| 16

తే. ఆపె యుద్ధాతపీతవస్త్రంబు కతన ! రావణుండట్లు వెలిగె నభ్రాన కార
అధికకాంతిని; దీప్తాగ్ని నంబరమున|వెలుగు పర్వతరాజంబు విధముగాగ|| 17

తే. పరమకల్యాణి వై దేహి పావనాత్మ | తాల్చియున్నట్టి సురభిళ తామ్రవర్ణ
పద్మవత్రింబు లపుడు రావణునిపై న| జలజలన్రాలె పర తెంచు జలదవీధి|| 18

తే. ఆపె కాశేయ ముద్ధాత మంబరమున | వెలిగె కనకప్రభంబు పెంపెక్కుశోభ
ఆతపంబున నాదిత్యురాగమునను | తామ్ర మభ్రంబు పగిది తద్వనధరితి|| 19

తే. ఆపె సునసంబు వక్త్రంబు నంబరమున | రావణాంకగ ముష్ట వెల్లకయయుండె
రామచంద్రుండు లేకున్కి- రమ్యకాంతి | పంకజంబు వినాశమన్ భంగిగాగ|| 20

* పాతాంతరము— నరసి యజ్ఞ డనె “కృతము” కాశ్యం బ టంచు.

సీ. వర లలాటంబును మరి సుకేశాంతంబు । పద్మగర్భాభ మవ్రణము శుభము
సువిమల. శుభ. విస్ఫులకాంతి దంతాల; నెంతయు మరి యలంకృతము సతము
చారులామోక్షంబు చంపకోన్న సమును । గగనమెల్లెడ హాటక ప్రభంబు
విమలంబు చంద్రవత్ ప్రియదర్శనంబును । ఆకసంబున రావణాంకగంబు

తే. చుదితమును, వ్యవమృచ్చార్యమది, ముఖంబు । నీల జలదంబు భేదించి నింగిపై న
జక్క చుడుచుచు చంద్రునిచాయ నపుడు దోచె చూపర కా నింగిత్రోవగనగ॥

తే. చక్కచుదిచే సమాధూత మ క్షమాదిగుభము వదనము సుంతయు శోభగనద
రామచంద్రుండు నాథుండు లేమిలేసి । పలుపొడిచిన చంద్రుని భంగినపుడు॥

తే. హేమవర్ణాభ సీత మగ్గజ యపుడు । రాక్షసాధిపు నీలాంగు ప్రకృ నుంట
నీలమణిగాశ్రయించి చెన్నెరుగునట్టి కాంచనీకాంచి యన నొప్పె అంచితాత్మ॥

తే. ఆప సీత, తరుప్రవాతైకరక్త । రాక్షసేశ్వరు నీలాంగు కక్షనుంట
గజము జుట్టిన కాంచనీ కక్ష్యవోలె । వెలిగె నై దేహి యాకాశపీధి నపుడు॥

తే. బాల, హేమాభ, జనకజ, పద్మ, గౌరి । తప్తభూషణ సీత యత్తరిని జూడ
రావణాంకంబునందు నభాసిన దోచె । మేఘమధ్యంతంబైన మెఱపువోల్కి॥

తే. ఆప భూషణభోషల నంబరమున । నపుడు పరువిడు నా రాక్షసాధిపుండు
నీలదేహుండు దోచె నా నింగిత్రోవ । సచపల సభోష నీలాభ జలద మట్లు॥

తే. సీత హ్రీయమాణ నై దేహి శిరమునుండి పుష్పవృష్టి చ్యుతంబయ్యె పుడమి నెల్ల
తోనె రావణ వేగనిర్ధూతమగుచు । నదియు మరల నశగీవు నంటివచ్చె॥ 29

తే. అలుల నై శ్రీవణానుజ నంటివచ్చు । పుష్పధార నభంబున పోల్ప నయ్యె
మేరునగ మున్నతంబును మింటనంబు । విమలనక్షత్రమాలయగ విధముగాగ॥

తే. సీత హ్రీయమాణ నై దేహి క్షీతితనూజ । చరణముననుండి పడియె నూపురము
ఘనము

రత్నభూషిత మా సీత రమ్యభూష । మహి తటిన్మండలసమంబు మధురభోష॥

తే. బాల, జనకాత్మజ, తరుప్రవాతైకరక్త । రాక్షసేశ్వరు నీలాం కక్షనుంట
కాంచనీకక్ష్య వెలుగొందు గజము నట్లు సీత వెలిగించె నా రాక్షసేంద్రు నపుడు॥

తే. మానిని, స్వతేజమున దీప్యమాన యగుచు । నింగిని మహోల్కాభంగి వెలుగు
దాని

సీత గొంచును నాకాశసీమ నరిగె । ఆపె హరియింప నై శ్రీవణానుజుండు॥ 33

తే. రమణి భూషణు నగ్నివర్ణ ములు నవియు | ఓడ సఘోషంబు పుడమిపై బహుళభంగి
తారకంబులు క్షీణముల్ ధరణిపైకి | అంబరమునుండి పడు విధంబులు దోప |

తే. లలన జనకాత్మజ స్తనాంతరంబునుండి | అమల తారాధిపమృతి హార మద్ది
భ్రష్టమైభూమి బడుచు గన్పట్టె నపుడు | గంగ గగనచ్యుతంబును భంగిగాగ |

తే. అరయ ఉత్పన్నవాతాభిహతము లపుడు | తరులు నానాద్విజగతాయుతంబు లెల్ల
“తల్లి! భయపడక”ని యూరడిల్లు బల్కు | పోల్కియయ్యె విఘాతాగ్రిములు
వనోర్వి | 35

తే. త్రస్తమీనజలేచరవౌతములను | ధ్వస్తకమలాల కొలకు లత్రస్వి జూడ
సఖ గతోచ్ఛ్వాస గురిచి విషాదపడిన | భంగి, సీతకు శోకించు భంగి నోచె |

తే. అన్నివైపులనుండి యా యడవిలోని | సింహశార్దూలద్విషముఖ్యమృగములెల్ల
రోషమునవచ్చి సీత నా కూర్చుడనుర | వడి హరించెడి సీతవెంటిని బడియె |

తే. పొరలడి జలప్రపాతాస్పృముఖచయములనింగి కుచ్చితబాహులన్ శృంగములను
సీత హియమాణగుర్చి కోశించులాగు | పోల్ప గన్పట్టె పర్వతముల్ ధరితి |

తే. భీత హియమాణ వై దేహి సీతః జూచి | దీనుడయ్యె దివాకరుం డా నభాన
శ్రీయుతుండు పృతిధ్వస్తఘోషయ యయ్యె | ఔర, పాండరమండలుండయ్యె
నపుడు | 40

తే. నాస్తిధర్మము; సత్య మేనాట నుండు? | ఆర్జవంబేది? నయము కూన్యంబకాడె
రాముభార్యను హరియించు రావణుండు | అనుచు పలవించె భూతంబులన్ని
గుములు | 41

తే. అకట విత్రస్తకములు, దీనాననములు | అల్ల మృగపోతకములును కిల్ల వోయి
అసప్రపాతావిలేక్షలై మహీజ | నరసి మెడలెత్తియెత్తి యెంతయును నేడ్చె | 42

తే. మిగులకోశించి దుఃఖాన పొగులు చట్లు | లక్ష్మణా రామ యచి మధురముగ నేడ్చి
తరచు ధరణిని నరయు నా తరుణి జూచి | తద్ద వణకిరి వనదేవతలు ధరితి |

తే. అకట, ఆకులకేశాంత నవనిజాత | విప్రమృష్టవిశేషక విమలచరిత
సీత వై దేహి నా మనస్వినిని గొంచు | నరిగె రావణు డాత్మవినాశమునకు | 45

తే. కుండరదన, శుచిస్మిత, సుందరాంగి | బంధుజనవినాకృత సీత, పతిని మరది
జూడనోచక భయభారపీడితాత్మ | యగుచు నయ్యె వివర్ణ వక్త్రగను నపుడు | 46

52 వ స్కంధ సమాప్తి:- (1,723)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకము

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

పద్యములు :- (26)

(రావణుని నీచకార్యకృత్యముల కీత విమర్శముగ నిందించుట - ఆ మాటల లెక్కనేయక, రావణు-
డానికీ అదే కరుణన ఎత్తుకొని నింగిలోనను పలాయనము చిత్తగించుట.)

తే. నిలువ కట్టుల తను గొని నింగిలోన | జనుచునుండెడి యతని నా దనుజుజూచి
విభులదుఃఖత మిగుల యుద్విగ్నయగుచు|అవనిజ మహత్తరంబు భయంబుజెందె||

తే. రోషరోషతామాక్షి రూక్షచక్షుః | రాక్షసాధిపు జూచి యా రాముపత్ని
దేవి ప్రాయమాణ కరుణంబుగా వనోర్విసీత రోదించు చిట్ట లా చెనటికనియె||

తే. లిగ్గులేదేమిదా! నీచ! చెనటి! నీకు | కర్మ యిట్టిది నేతువు కల్మషాత్మ
విభులు లేకంబు యెరిగి యీ విధము నన్ను | చౌర్యమొనరించి మరి పలాయ
నము గనదు|| ౨

తే. ముష్టబుద్ధికి నీకే నీకే నొంగిలింప | నోరి పిరికివి గావున యోరి, నీచ !
మర్మలివి నట్లు మృగరూపమాయచేతః సరగ గొనిపోతి వెటకొ నిశ్చయమునీవె||

తే. పాపమట్టుల నన్ను గాపాడబూని | గృహారాజు, మహాత్ముండు వృద్ధు డతడు
సఖుడు మా మామ కాతండు సంగరోర్వి ! ఓయి! నీచేత జచ్చె జటాయు వకట||

తే. నిజము గొప్పదె యేమందు నీబలంబు | పొగడుకొంటివి నీచేరు పొంగి యెంతో
యుద్ధమున లృప్తలేక యీ యోజ నన్ను|నొంగతోవనె గొనిపోవుదురదురాత్మ||

తే. ఈదృశము గన్పితంబైన కృత్య మీవు | చేసి కించిత్తు మిదిని లజ్జింప వెట్లు?
అన్యవలితాపహరణ మయ్యదియ నీచ ! ఎవరు లేనట్టి సమయాన నిలుల నేతె||

తే. నిజము శౌంశీర్యమానివి నీచ! నీవు । చేసియుండిన యట్టి యీ చేష్ట నింక
కుత్సితంబు నభర్తంబు హస్త మంచు! చెప్పకొందురు పురుషు లీక్షితిని నెపుడు!

తే. ధిక్! త్వడీయంబు శౌర్యంబు, ధిక్ బలంబు! చెప్పకొంటివి గొప్పగా అప్పు ధోరి
హా! కల్యాణోత్తరమురా లోకమందు । చరిత మిట్టిది నీది ధిక్! చదిసిపోను!

తే. ఇలుల భయవేగమున బరువైతై దీవు । ఏమిసేయంగవచ్చు నిన్నిప్పు ధోరి
నిలు ముహూర్తంబు; చూతువు బలె తమాసజీవములతోడ పోలేవు నీవు మరలి!

తే. ఓరి! పార్థి వపుతు లవ్వారి కంట! పడినయట్లైన నీవు నీ బలముతోడ
గూడియు క్షణంబు బ్రతుకంగ గూడు నెట్లు! । నిలువు మోరి ముహూర్త మీ
నింగి నిట్లై! 11

తే. వారివైనట్టి యీ శరస్పర్శ నీవు । సుంత యోర్వంగలేవురా శుంక! నీచ!
వనిని ప్రజ్వలి తాగిచా స్పర్శ నింత! మరి విహంగమ మోర్చునే యరయుమోరి!

తే. ఆత్మహితమును లెస్స నీ వరయుచేసి ! విడువు న నిక సాధువై; విడువవేని
మ త్రపధర్షణగుప్తంబు మ ద్విభుండు! వడిగ నినుగూల్చు లక్షణస్వామిగూడి!

తే. ఏ ప్రయత్నాన బలిమి న నిట్లు లోరి! నీవు హరియింప నిచ్చింతో నీచ! వినుక
అదియు నాను నిరర్థకం బరయు మింత! విడువు న నిక రావణ! వెలియన్న!

తే. భర్త విబుధోపముని నాడు ప్రాణపతిని । గాంచకుండంగ రిపువశంగతను నాచు
చిరము ప్రాణాల ధరియింప చిత్తమందు । కోరనుక యోరి రావణ! కుటిలకర్మ!

తే. ఆత్మకీపు నిజంబు శ్రేయంబుగాని । పథ్యమునుగాని తెలియవు పాతకుండ
మృత్యుకాలాన మర్త్యు లిం కేమనందు! మదుల వివరీతములనె గాంచెదరు గాడె!

తే. మరణమానన్నమైన యెల్లరకు ధృవము । పథ్యమైనట్టి దిక రుచింపదుగ మూఢ!
కాలపాశానపాశితకంబు నోరి । స్పష్టముగ జూచుచుంటి రావణుడ నిన్ను! 17

తే. ఔర! యిట్టి భయస్థానమందుగూడ । నీవు భయపడకున్నావు రావణుండ !
ధృవ మిక్ హిరణ్మయంబులొ దృమచయముల । చూచుచున్నావు నీ వోరి
క్షోణి నెందు! 19

తే. నదిని వైతరణి ఘోరమది ధృవంబు । రక్తరుధిరాఘవాహిని రావణుండ !
కాంచె దసివత్రవనము కీకరము నోరి ! తప్ప దిక నీకు మరణంబు దానవుండ!

తే. తప్తకాంచనపుష్పసంతతులతోడ । రమ్యవై డూర్యవర్ణపత్రములతోడ
తీక్ష్ణ మాయసకంటకా వృతమునైన । శాల్మలిని జూచెదవు నీవుశల్మషాత్మ! 20

తే. ఆ మహాత్మున కీ దృశంబైనయట్టి కీడు నొనరించి నీ వింకక్షీతితలాన
చిరము బ్రతికుండలేవురా ఛీ! నృశంస! విషముద్రావిన నరు డట్లు విషగుణుండ!!

తే. బహుశచ్చ కాలపాశాన పంక! నీవు । రావణా యద్వి దుర్నివారణము సుమ్ము
మరియు నింకెందుబోయి క్షేమంబు గనెను? । నా విభుండు మహాత్ముండు
దేవుడుండ॥ 22

తే. తోడు తమ్ముండులేకుండ మృతిని నెవడు । వేలుపడునాల్లు రాక్షసవిభుల నొకడె
హతమొనర్చె మహావనంబందు చెలగి । త జ్జనన్ధానఘోరయుద్ధాన నాడు॥ 23

తే. అట్టివిరుండు బలుడు సర్వాస్త్రమశలి । రాఘవుం డిష్టభార్యాపహారు నిన్ను
చంపకుండెను తీర్థముల్ శరచయముల । బరపి రఘుకులనాధుండు భండనమున॥

తే. ఇట్లు లింకను పలుకు లె న్నెన్నో సీత । పరుషముల రావణాంకగ పలికి మరియు
అబల భయశోకసంవృతయై కలంగి । కరుణముగ నెంతో విలపించె కమలనేత్ర॥

చ. అటుల భృశార్థ భామినిని హా, కరుణంబు విలాపపూర్వ మ
చ్చటబహుభంగి పల్కుల విషాదముతో పచియించుదాని న
ట్టిమ కరుణంబుగా కలగి యెంతయు వొడ్లెడుదాని సీత నా
కుటిలుడు గొంచుపోయె దివి గోలను కంపితగాత్ర జానకి॥

26

53 వ పద్య సమాప్తి :- (1,749)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

ఏ బది నాలుగవ సర్గ :- (30)

(అకాశమార్గాన హరింపపడు సీతకు ఒకచో దిగువ నొక కొండమీద అయిదుగురు వానరులు కనిపించుట - సీత వెంటనే తన పమిటముక్క పరుగెత్తించి, తన నగల కొన్నింటిని దానిలో మూటగట్టి, ఆ కోతులమధ్య పడవేయుట - ఈ సంగతి ఆ తొందరలో రావణుడెరుగకుండుట - కుబ్జిలో సముద్రముమీదగపోయి, రావణుడు లంకలో బ్రేకెంచి, సీత నొకచో బంధించుట - ఎవరిని తన యజ్ఞశేవిని సీతను చూడనివ్వవద్దని కావలిశ్రీల కాజ్ఞనిడుట - రాముని బాడగనిపెట్టి, అతని చుట్టయన్నింపుడని ఎవమండుగురు రాక్షసులను రావణుడు జనసానమునకు బుచ్చుట - సీత నెత్తికొని వచ్చుటతో ఇక తాను కృతార్థుడైనట్లే, మూర్ఖుడు రావణుడు సంబరపడుట.)

తే. అటుల వైదేహి హ్రియమాణయగుచు దివిని । నాధునెందును నకట కానంగలేక నెదుర నొక్కట గిరివరశృంగమందు । పంచవానరవరుల నా పణతి కాంచె ॥ 1

తే. పట్టు బంగరు జల్తారు పమిట ముక్క - పరుగెత్తినన్ జింపి నగలదివ్యముల నందు ముడిచి కోతులమధ్య యా మూటవైచె । నాధునకు వారు చెప్పుదురం చాన సీత ॥

తే. కొంగు నటుజింపి భూషల కొన్ని నందు । మూటగట్టి మహిజ తా పుడమివైన హరివరులమధ్య వైచుట యెరుగ డయ్యె । రావణుం డప్పు డడరు సంభ్రమము లోన ॥ 2

తే. అనిమిషంబుల నేత్రాల నటుల బరపి । గిరిని పింగాక్షి లా హరివరులు నిలిచి దివి విశాలాక్షి, దీన, రోదించుదాని సీతఁజూచిరి హ్రియమాణ భీత నపుడు ॥

తే. మేటి పంచాసరస్సును దాటిపోయి । లంక కభిముఖుడౌచు నా రావణుండు రోదనమొనర్చు నా వరారోహ గొంచురైయి రయ్యిన జనె స్వపురంబుజాడ ॥

తే. పుష్పంబు పుష్పదాసు డా రావణుండు । తనకు మృత్యువె యిదియంచు తా
నెరుగక

పట్టి పండ్లు యు. మఱి మహాతీవ్రవిషము । భుజిగి నొడినట్లు సీతఁగొంపోయె నసురః

తే. చదులు ననములు లిలకులు నగచయములు! దాటు చాకాశమార్గాన దానవుండు
చావచుననుండి విడిచిన శకముమాడ్కి । పడిగ నరిగెను స్వపురంబు పథముబట్టి!

తే. పృథ్వి విమలఁగానొకచోకేతనంబు । అక్షయంబు మహావరుణాలయంబు
మఱి చిత్తుల క్షేణ దా శరణమిచ్చి । నాగరముజేరి దాటె రాక్షసుడు తృటిని॥ 8

తే. అలల నై దేహి హియమానయగుట జూచి । సంభ్రమంబున నప్పు డా
సాగరంబు
గుప్తమీనమహాదేవి లోకమయ్యె । లీల పరివృత్తకల్లోలజాల మయ్యె॥ 9

తే. అంతరిక్షాన తిరుగుచున్నట్టి నాగు । చారుణులు సిద్ధులును నప్పు డొర, యిదియె
ఈ పరిశ్రమ సంకమంచెట్లయెడల । చెప్పుకొనిరి మహాత్మకుల్ చేరిగుములు॥10

తే. తనకు మృత్యువురూపాన పనరి యకట! దుఃఖమున జుట్టుకొనెడి యా తోయజాక్షి
సీత సంకాచగోనుచు నా ఘాతుకుండు! రహిఁ బ్రవేశించె లంక నా రావణుండు॥

తే. వేగ సువిధ క్షతమహాపృథుపథంబు । బహుళ సంరూఢకక్ష్యంబు భావుకంబు
జొచ్చి లంకాపురంబు రక్షోవిభండు! త్వరితగతి జొచ్చె స్వీయ మంతఃపురంబు॥

తే. అచట సతి నసితావాంగ నబల సీత । శోకమోహపరాయణ లోలనయన
చునిచె రావణు డా మయుం డనుషమగతి । నునుచు మాయామయస్త్రీయొ
యనగ నపుడు॥ 13

తే. మరియు నిదె నాడ్చ నా యంతిపురి పిశాచ! వడనలకు ఘోరదర్శన వ్రాతములకు
“చూడనీయకు డీ పురుషులను గాని । స్త్రీలగాని యనుజ్ఞ! లే కీపె” నంచు

తే. మణుల ముత్యాల స్వర్ణ భూషణము లింక । వస్త్రముల నేవి యేవి యీ పనిత కోరు
వాని చనినంటి యీపె కెవ్వంగనలయు! నా యనుజ్ఞ యధేచ్ఛయైనటులె యెంచి॥

తే. పడతె నై దేహి కక్షియం బింతయేని । పలుకు వాక్యంబు తెలిసియో తెలియ
కోను

వాని కిక జీవితంబు వీర్యంబుసుంత । లేదు పుడమిని నంచు మీ రెరుగవలయు॥

తే. రాక్షసస్త్రీల కేటు పల్కి రావణుండు! వేగ అంతఃపురమునుండి వెడలిపోయి
యింక కర్తవ్యమేమంచు నెంచుకొంచు । పిలిచె నెనమండ్రి రాక్షసవీరవరుల॥

తే. అంత వరదానమోహితుం డనుచు డతడు ! పృబలపీఠ్యండు చూచి యవ్వారి నెదుట

పలికె వారల కీకీతి వారిదైన | బలము పీఠ్యము పొగడి రావణుడు ఖలుడు! 19

తే. త్వరగ నానాప్రహరణాల దాల్చి మీరు! పొండు వేగమె మున్నట్లు నండకోర్చి ఖరనివాసంబుగానుండి కనగ నిచ్చుడు | ధర హతస్థానమౌ జనస్థానమునకు! 20

తే. మీర లిక కీతిఃఖోదోలి దూరముగను! మహిత బలమును పౌరుషం బాశ్రయించి శూన్యనిలయంబు నిహతరక్షోగణంబు! మనజనస్థానమున నుండు డెనయుక క్తి!

తే. బలుల ఖరదూషణాదుల పతులఁజేసి | మన జనస్థానమందు చే నునిచినట్టి బల మది మహత్తరం బెల్ల భండనమున | హులె రాముని శరహతి స్మరముగను!

తే. త నిమిత్తంబు నాకు కోరికంబు రేగు! మరియు ధైర్యంబుమించి యమర్ష మునకు వైరము సుదారుణంబు మహత్తరంబు | గల్గురామునిపై నాకు గాఢముగను!

తే. రాముపై రేగు పగను వీర్పంగ నెంతో | మదిని కోరుదు; పట్టుచు విదురకూడ శత్రు జంపక నా కింక సంగరమున | తీరనట్టిది వైర మే తెరగు పీఠ్య! 24

తే. ఖరుని దూషణ జంపిన ఖలుని నొర | ఇప్పుడే చంపి రాము నా హీననరుని హాయి గందుచు నామది యహరహంబు! ధనము వశసినయట్టి నిర్జనుని మాడ్చి!

తే. అట జనస్థానమందు మీ రట్టులుండి | రాము గనిపెట్టి యెప్పు డే మేమిపనుల అతడొనర్చునో తెల్పు డా యవ్వి నాకు | జరిగినవి యెల్ల జరిగిన తెరగుగాగ!

తే. అప్రమాదాన మీ రెల్ల రరుగవలయు | కాన తిరుగుడు నుండి బాగ్రత్తగాను రాము వధియింప మీ రింక రాత్రిబవలు | యత్నముక సేయవలెనుండి యసుర వరులు! 27

తే. ఎన్నో యుద్ధాల మీ బలం బెరుగుదేను | కాననే మిమ్ము నిలు జనస్థానమునకు బంపుచున్నాను నాదగు పగనుదీర్చ | రామువంచింప జంప నరణ్యమందు! 28

తే. అటు మహార్థంబు ప్రియము వాక్యంబు గొంచు | ప్రభున కభివాదమొనరించి లంకవీడి! 29

చేరి యంతర్హితులునొచ్చు చిటికెలోన! జనిరి యెనమందు త జనస్థానమునకు!

తే. సీత హరియించి తాను నా సీత నింక | బొందినట్టులె సంతోషమొందె నసుర! అధికవైరము రాముతో నకట కొంచు | ముదితు డయ్యెను మోహన మూర్ఖ డతడు! 30

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకీ ము

మానికొండ రామాయణము

విబదితయిన వసన్త:- (37)

(తన రాణుని బాధానాడు తన బిడ్డ మేడల నైభవము జూపుట - తనను కలెంపును చేడు కొనుట.)

తే. రాక్షసుల ఘోరమును మహాప్రళితబలుల | బంపి యెనమండ్ర నటుల రావణుడు
వనికి

తాను కృతకృత్యుడనె యంచు దలచె నెడద | బుద్ధి నైక్యమున జేసి మూర్ఖుడతడు

తే. కామబాణసమర్పితకాయుడగుచు | నెడద వైదేహి నతడు చింతించుకొంచు
సీత జూచెడి వేడుక శీఘ్రగతిని | రమ్య మంతఃపురము జొచ్చె రావణుండు || 2

తే. అతడు తద్వేషములుజొచ్చి యసుర విభుడు | చూచె నా రక్కసులమధ్య
క్షోణిజాత

సీత శోకకరాయణ ఘాతుకుండు | రావణుండు దురాత్ము డా రాచనగర || 3

అ. అశ్రుపూర్ణముని నతిదీన నతిశోక | భారపీడితాత్మ బహుళతీవ్ర
నాయుజేగఘాతమై యర్జనంబున | మునుగుచున్న నావపోల్కి డాని || 4

అ. మందడిప్పి యడవిమధ్యను కుక్కల | దండుజిక్కు మృగవిధంబు డాని
మరి, యువోముఖములు నరసి యా సీతను | చేరె చెంత కపుడు కూర్చు డసుర ||

అ. శోకపరను దీన నా కఠినుం డౌర | అవశగొంచు నిజగృహం బ దెల్ల
బలిమిజూపె దేవభవనతుల్యం బద్ది | సీత కా దురాత్ము డాతతంబు || 6

సీ. పానాదవార్యసంభాధంబు, స్త్రీసహ | స్రంబుల నిబిడంబు సంతతంబు
కమనానామగ్న గణముల జుష్టంబు | రమ్యనానారత్న రంజితంబు
దాంతక స్ఫాటిక తాపనీయాంచిత | రాజతవైడూర్య రత్నచిత్ర
దృష్టిమనోహర దివ్యవజ్రస్తంభ | సంధరితంబుగృహంబు జూపి

- తే. దివ్య దుందుభి నిర్హృద మవ్యయంబు । తక్షకాంచనతోరణ ద్వాచయము
బహుళ చిత్రంబు స్వర్ణ సోపానమెక్కె । సీతబలిమిని పిచ్చు చా పాతకుండు! 1
- తే. దాంతకంబులు మరె రాజతంబు లచట! వరలు ప్రియదర్శనములు గవాక్షములును
హేమజాలావృతంబు లెల్లెడల నొప్పు । వితత ప్రానాద పంక్తు లప్పటిలోచ! 2
- తే. తత సుభామయ మణివిచిత్రంబు లౌర । భూమిభాగంబులెల్లెడ పాలుపూర
మైధికి చూపె రక్షోధినాథు డపుడు । తనదు భవనంబునంనున దశముఖుండు! 3
- తే. దీర్ఘికల, పుష్కరిణుల సుతీర్థములను । వివిధవృక్షసమన్విత పృథ్వితలుల
చూపె రావణు డోలి రక్షోవిభుండు । సీత శోకపరాయణ భీత కతకు! 12
- తే. కృతస్మి నూ భవనోత్తమం బీ విధంబు । చూపి వై దేహి కవళ కాక్షోణీసుతకు
సీత నెట్లైన లోభింప జేయ దలచి । పలికె పాపాత్మ డిట్లు రావణుడు ఖలుడు! 13
- తే. పురిని పసికోట్ల రాక్షసుల్ తిరుగుచుండు । లలన! యిరువదికోలు బీ లంకగలరు
వారికెల్లర కో సీత! ప్రభుడ నేను । భీమకర్ములు వారెల్ల భామ, వినుమ! 14
- తే. ప్రాయమున వృద్ధులను, నల్లె బాలకులను! విడిచి లెక్కింప నొక్కొక్క పేరున కిట
గలరు పరిచారకులు రాక్షసులు సుకేశినగర నొక్కొక్క వేయి జనంబు లబల! 15
- తే. రాజతంత్రంబు సర్వంబు రాజవదన । నీ యశీనంబు సు మ్మిక నీలవేణి
జనితమె నేతు నర్పణ సీత నీకు । ప్రాణములకంటె నధికురాలవుగ నాకు! 17
- తే. క్రీసహస్రంబు లెందరో భాసురాంగి । కలరు భార్యలు నాకు, వారలకు నెల్ల
ఈశ్వరివిగమ్ము సీత! నీ వింతనుండి భార్యవగుమింక, హే ప్రియా! భామ! నాకు! 18
- తే. తలపు లన్యంబులను నేమి కలుగు నీకు! మంచి దంగీకరింపు నా మాట సీత
లలన నన్నెలుకొనుము నీ చలువబరపి । దేవి యభితప్తు నను ప్రసాదింపు మింక! 19
- తే. లంక శతయోజనంబు సంద్రంబుచేత । చుట్టబడియున్న దిది చూడు సుదతి సీత
ఇందుగూడి సురాసురు లెల్ల మూగి । ఎత్తివచ్చియు లంక ధర్మింజలేరు! 19
- తే. నాగులనుగాని, దేవబృందములగాని । పక్షులనుగాని, గంధర్వవరులగాని
నాదు వీర్యంబుతో సమానంబువాని । గాన నెందును లోకాల ట్నాపబాల! 20
- తే. రాజ్యవిభింశు, దీను, ప్రవాజితోడ । మరి గతాయుషుతోడ తాపసునితోడ
నీదు రామునితో నేమి నెలత నేతు । వల్పుతేజునితోడ నా మనుజుతోడ! 21

తే. ఇంక నన్నె భజించి నీ యెడద సీత! సదృశభర్తను నీకు నే మదిరసయన
యావనం బఘ్నించు, తన్వంగి వినము । ఇంక రమియింపు ననుగూడి;
యింతిమిన్న॥ 22

తే. రాము నర్పింతునను నాశ రాజవదన । మదినరికి నింక రాసికు మదిరసయన
లంక కటవత్తు ననెడి తలంపుకూడ । నేయ నతనికి గలదె కించిత్తుశక్తి॥ 23

తే. నాయువు మహాజనంబును పాశములను । కట్టశక్యమె సీత! యాకాశమునను?
కీవ్యమానంబు నన్నె నెం దేనిగాని । చేతగొననొనె విమలమహా శిఖిముదాని॥ 24

తే. మూడులోకాలు నెవని నే భువనములను । శోభనాంగిరొ! యింక నే జూడనబల
నిన్ను మద్బాహుపాలిత నిచల నుండి । విక్రమంబున గొనిపోవు వీరు నొకని॥

తే. లంక యీ సుమహద్భ్రష్ట మింక సీత! ఏలుకొను మీపు; నేను నన్ బోలువారు
దేవదానవ గంధర్వ బృందములును । ఈ చరాచరసృష్టి నీ కింక బండ్లై॥ 26

తే. లంక కెల్లను రాణివై లలన నీవు । లీల నభిషేకవారి సంక్లిన్నవగుచు
పరమ సంతుష్టి బొంది నీ స్వాంతమందు । రమణి! రమియింపు మిక నన్ను
ప్రమదలీల॥ 27

తే. కర్మ దుష్కృత మెపుడో లోకాలనీవు । చేసినది మానె వనవాస శిక్షతోడ
ఇంక సుకృతంబు ధర్మం బ దేది కలదో! దాని సత్ఫల మిట బొందుమీ నెలంత॥

తే. ఇవియె మాల్వంబు, లివియె పూర్ణేందువదన । దివ్యగంధంబు లివియె నై దేహీ
లలన
భూషణంబులు ముఖ్యముల్ పొలితి చూడు । నాతి ! నేవింపు మివియెల్ల నన్ను
గూడి॥ 28

తే. “పుష్పకం” నామ మద్ది పూబోడి! కనుము । ఘన విమానంబు సూర్య సంకాశ
మబల
మున్ను నాయన్న దేను; నాభుజబలమున! గెల్చుకొనితెచ్చుకొంటి పంకేరుహాక్షి॥

తే. ఆ విమానంబు మిగుల విశాల మగును! మరియు రమణీయము ననుత్తమంబు నగును
అందు నను గూడి సీత! యథాసుఖంబు । నీవు విహరింపు మింక, విసేలవేణి॥

తే. వదన మది నీది విమలంబు పద్మసమము । చారుదర్శన మాను విశాలనయన
చరిరొ! శోకార్తినిటఁబ్రకాశింపకుండె! ఘనవరాహోహ! యో వరాననరొ! లలన॥

తే. ఇట్లు లగురుండు ప్రిలుచునెసగు చుండ । ఆ వరానన ముఖము వస్త్రాంతమందు
గప్పి యిందునిభంబు; హా! కనులనుండి! యశ్రువుల రాల్చె సీత యనాధయటుల॥

- తే. దీన, చింతాహతప్రభ, మానవతిని । ధ్యానమగ్నను చస్వప్నమైనదానిఁ
నాచి పాపుండు వాడు రక్షోవిభుండు ! వదరె నిట్టల మరల రావణుడు ఖలుడు॥
- తే. ఉడుగు లజ్జను వైదేహీ యువిదమిన్న । ధర్మలోపభయంబు లే దతేవమిన్న
అర్హ మిది దైవనిష్ఠుండమగును నిజము । వనిత సీక్ష్ణ కలుగు సంబంధమింత॥
- తే. నీను పాదాల పీని సుస్థిగ్ధములను । మ త్కిరంబులు కోరయ నమస్కరింతు
మరి, ప్రసాదింపువేగ నన్ కరుణజూడు । వశ్యుడను, దాసుడను, నీకు వనరుహాక్షి॥
- తే. మన్మథోగ్రశరాన్ని నే మస్కించుంటు । బింక ముడిగి వచింతు నీ విధముపల్కు-
ఇంత వర కెన్న డౌర లంకేశ్వరుండు । వీడు తలవంచి మొక్కి డే చేడియకును॥
- తే. సీత మైథిలి జనకభూతేతరుహిత । కా దశగ్రీవు డిలువల్కి మీదు గనక
హా! కృతాంతవశుండు దా నగుటజేసి! సీత తనదే యటల చెంచె చిత్తిమందు॥

5 వ స్కంధ సమాప్తి :- (1,816)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

సీబిడి ఆరవ స్కంధ - (36)

సీత మరల రావణుని నిరాకరించి పుణ్యము - సీతకు రావణుడు పండ్లెందు గాని గడువు పెట్టి అలోకమాతకు పంపించినది, అచ్చట రాక్షసశ్రీల పహారాలో బెట్టుట - సీతయచ్చట మార్చ నొందుట

- శీ. ఆసురు డియ్యబల్ల - విరక్తయయగుచు సీత! శోకకర్శిత వైదేహి లోకమాత!
- తృణము సంతకమంగుంచి దేవి యపుడు! పలికె ప్రత్యుత్తరంబు రావణున కిటుల
- శీ. రాజు నిశరథనాముండు ప్రభువరుండు! అచలుడౌ ధర్మసేతువు నా నతండు॥
- సత్యసంధుండు మది పరిజ్ఞాత యగును । అతని పుత్రుండు శ్రీరాముడౌను వినుర
- శీ. రామనాముండు పరిమధర్మాత్ము డతడు! విశ్రుతుడు మూడులోకాలవీరబలుడు
- మది విశాలాక్షుండు వీర్వ శాసనాడౌను । దైవతము నాకు మ తృప్తిదేవు డతడే॥
- శీ. జగతి నిత్యాకంక్షలమున జనన మందె! వినుతగుణుడు సింహస్కంధుడును సుకీర్తి!
- మది మహాద్భుత! బిమ్ము లక్ష్మణునిగూడి! వచ్చి కష్టక తీయు నీ ప్రాణములను॥
- శీ. అతని యెదురనె బడిమి న న్నపహరింప! నీవు చూచియెయుండిన నీవు నోరి
- చచ్చి యీవాటి కిం వడి చవిసేయుండు! వల జనస్థానమున ఖరు డట్టులటనె! 5
- శీ. రాక్షసులు ఘోరహృదలు రూక్షబలులు । గలర టం చేమొ పేలితే ఘనము
- గాను ।
- చారి పరయిందె రామువై పారనోరి! పాములవిషంబు గరుడువై పారగలడె॥? 6
- శీ. అతని బ్యావిప్రముక్తి శరణు లింక! కాంచన విభూషణంబు లకాండ లీల॥
- నీ శరీరంబు కోయరా నీచ, వినుర! గంగగట్టును త త్తరంగములమాడ్కి॥ 7

- తే. పరుస నసురులనుండియు సురలనుండి! నీ వవధ్యత్వ మోరి పొందితివిగాక;
వైరము మహత్తంబు కల్పన మొనర్చి బ్రతికిపోగలవెట్లు నా హామునుండి 8
- తే. నీకు జీవితశేష మెం దేనియున్న దాని కంతకుజ్ఞాను హా దాశరథియ!
పశువు యూపగతంబున కట్టులోరి! రావణుడ! మర్లభంబు నీ జీవితంబు! 9
- తే. రోషదీప్తంబు లక్షల రూక్షముగను! రాముడేగనక్క జూచిన రగిలి నెచ్చు!
నిలువు నిర్దగ్ధుడవునాచు నీచ! యిపుడె! పొందెదవురా పరాభవం బోరి యసుర! 10
- తే. చంద్రుని నభంబునుండి రాల్చుంగలండు! నాశమైననుసేయు నా నాథుడోరి!
సాగరంబైన నింకింప శక్తిగలకు! నీత విడిపింపలేడె! నీ చేతినుండి! 11
- తే. నీవు గతసత్పుడవు, గతేంద్రియుడవోరి! చెనటివి గతాయుడవు. గతశ్రీమడవును
లంక వైధవ్యసంయుక్త యింక యగును! నీకృతంబున రావణ! నిజము చెబుము! 12
- తే. పాప కర్మంబు నీ కిది పాతకుండ! ఎరుగుమోరి సుభోదర్శ మెపుడు గాదు!
నన్ను పతిపార్శ్వముననుండి కన్ను బ్రామి! తెచ్చి యెడబాటు గలిగించి తిల్లినాని 13
- తే. వినుము నై వతసంయుక్తు డనుపముండు! మరి, మహాద్యుతి నాభర్త యరిదమనుడు
వీర్యమే యాశ్రయించి నిర్భీతినతడు! శూన్యదండక నివసించు శూరపరుడు! 14
- తే. దర్పము భలంబు వీర్యమడంబు నింక! దింపు నీమేనినుండి యుత్సేక మోరి!
నావిభుండు మహాగ్రరణంబునందు! బరపి శరవర్షమును రామధరణివిభుడు! 15
- తే. కాలచోదితమగుచు భూతాళి కెపుడు! నోచుచుండు వినాశంబు ధ్రివమురోరి
కాలవశులొచు నరులును కార్యములను! కడు ప్రమాదించుచుండురు పుడమి నందు! 16
- తే. ఇటుల నన్నీవు మరి ప్రధర్మించుకతన! కాల మయ్యది దరియయ్యె చాల విచార
నివు నీరాక్షసులు నింక నిజము నీదు! పురము నంతఃపురంబును పుడమిసూల! 17
- తే. యజ్ఞమధ్యస్థము ద్విజాతిమంత్రీపూత! మల్ల సుగ్రాభండ మండితం బైనయట్టి
వేది మర్దింప చండాలు కీ ధరిల్లి! శక్యమెట్లుగు చెపుర నిశాచరుండ! 18
- తే. అట్లై నన్నును రామున కనఘ మతికి! ధర్మ నిత్యున కతనికి ధర్మపత్ని
నైనదానిని స్పృశియింప దానవుండ! నీకు పాపికి శక్యమే నిజము గనుర! 19
- తే. రాజహంసనుగూడి నిరంతరంబు! పద్మపండాన క్రిడించు పరమహంసి
చూడనైనను నెట్టుల చూచునోరి! మహిని తృణషండమందుండు మద్గుకముచు!

- తే. ఈ శరీరంబు చిన్నంజ్ఞ మింక నాది! దీనికోయుము తినుము బంధించుకొనుము
వాంఛలేదింక దీని గాపాడుకొనగ! జీవితము చేనిగోర రక్షించుకొనగ! 21
- తే. సుమనుషం బిట్లు శోభానఖోజిత! వచనమున్ బల్కి వైదేహి ప్రభుకుమారి
అంత రావణుతోడ దా సుంతమైన! పలుకకయ యూరకుండె యా పశమ
మాత! 22
- తే. సీతచచనంబు పదుమంబు చెవులబడగ! గాత్రమది మండి నిడువెండుక్రియ నుబ్బెట్ట
ఓతిగొల్పెడి పలుకుల సీత కపుడు! రావణుం డిట్లు ప్రత్యుత్తరంబు పలికె! 23
- తే. విను మహీశ! మదాజ్ఞ పండ్రెండు నెలలు! గడువు; నీ వంతలోన నన్ గలియవేని
పినప నిన్నింతలింతలు సుదతి చెండి! ప్రాతరాశంబునాకిత్తు వెంబవాండు! 25
- తే. వాక్యమిటుబల్కి శత్రు రావణుడు ఖలుడు! రావణుండింక కపితుడై రగిలిమండి
రాక్షసస్త్రీల వంక దా రూక్షగతినిచూచి యిటుబల్కె వారి కా సీచుడవుడు! 26
- తే. మాంసశోణితభోజనల్ మరియు మీరు! వికృతతై ఘోరదర్శన లింక నొచు
శీఘ్రమేకూడి రక్కసి చేడె లెల్ల! గర్వమడగింపు డీపె దీ కక్షన కంచది! 27
- తే. మాట యిది వినినంత నిశాటలెల్ల! వడి సుఘోరలు నొచు తత్ప్రభునకపుడె
కేలుమోడ్చు ఘటించి సలీలముగను! మైథిలికి చుట్టు మూగిరి మండలముగ! 28
- తే. రాజు రావణు డంత ఘోరాకృతియయి! భూమి నూగించి పగిలించు పోల్కి-గాగ
చరణములదన్ని మేదిని సరగ నపుడ! మరల యిటుబల్కె వారి కా సురవిరోధి 29
- తే. యదైయశోకవనంబు మధ్యంబున కిక! మైథిలిని నీపె గొనిపోయి మగునలూర
అచట నీపెను గూఢమైనట్టికితి! గాచియుండుడు చుట్టి మీ కాపులోన 30
- తే. అచట నీపెను తర్జన భర్జనముల! సాంత్యనంబుల ఘోరంపు మహాగాగ
వశమునకు తెండు మీరెల్ల వనిత లెల్ల! గజవధువు వన్యమున్ వంచు కరణిగాగ 31
- తే. ప్రభుడు రావణు డాజ్ఞ దా నటుల నిడగ! ఇంక రాకాసిముండ లా లెంకలెల్ల
సీతగొంచును నరిగిరి శీఘ్రమపుడె! ఆ యశోకవనంబున్న యట్టివాడ! 32
- తే. సర్వకాలఫలంబుల త్కొరుహముల! సర్వకాలమదంబుతా పక్షితకుల
మరియు నానాసుమోల్కరవృత్తములను! ఒప్పుచుండువనం బది నొప్పదార! 33
- తే. సీత శోకపరీతాంగి క్షీణితనూజ! జనకభూజానికూతురు జానికమ్మ
రాక్షసీవతయయ్యె హా రామునయిత! ఆడపులులకుకక్కిన లేడియట్లు! 34

శే. శోకము మహత్తరంబు తన చుట్టుముట్టు! ధీమ మైధిలి జనకపృథ్వీశుల
 సీత సుఖమింత గనడ హా! చిత్తమందు! పాశబద్ధంబు మృగియను భంగిగాగ!
 శే. మైధిలి యెడల గనడ శర్మంబు సుంత. తజ్జిత విరూపనేత్రుల తద్దయాపె
 నయిత దైవంబు పతి రాము దలచి తలచి ముగ్ధ భయశోకపీడిత మూర్ఛచెడె

—: 56 వ స్కంధ సమాప్తి :— (1,852)

•

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకీము

మాసికొండ రామాయణము

అరణ్య కౌండము

— ఏ బ ది ఏ క వ స స్థ : — (24)

(ఇక రాముడు మూడుశబ్దములపై మోక్షము చేరికొని అపశకుములవారి గుండె బెడలి నమ్మచు ఎదురు వంటరిగవచ్చు లక్ష్మణుని గాంచి మరొక జేబారగుట)

తే. రాక్షసుని కానుకగావుని రమ్మవచ్చుని మృగమురూపానతిరుగు మారీచు జంపి
రాముచంద్రుండు తనకు నాశ్రమమువైపు నడువజొచ్చెను శీఘ్రమే యడుగు
లిమచు 1

తే. అట్టి సంత్యరమాణుడ కనఘమతికి మైథిలిని జూడ మది నెంతో మరుగునట్టి
రామునకు నెచ్చు పిగులు కూరంబుగాగఁ కూసె నొకనక్క రామునిగుండె
లదర 2

తే. దాడులము రోషహ్వాన భావనమట్టి విని యతండును నక్క కూతను దలంచి
అక్కడ అపశకుచు విని యయ్యె నిలుల ఏమి మూడునొయంచు శంకించె నెడివి

తే. అయ్యె గోమాయ నిస్సవం బనిని నెందు విసగ అశుభమై యందుగా
పిబుధులెందు
శ్రమముగచంబునా నాడు సీతయయ్యె రాక్షసులవాతబడక నారమణీయబలి

తే. నా స్వరంబున కనురూపకా స్వరాన అయిల మారీచు డరచిన యరభువిన్న
సీత ప్రేరణమొనను నా భ్రాతయార! లక్ష్మణుడు వచ్చివేయనా రమణి విడిచి

తే. స్వల్లమృగమయి దూర మాశ్రమమునుండినను గొనిపోయి శరహతుం డగుచు
మరల

అనుకు జొచుచు మారీచు డరచి చచ్చె అట్టి హాసీత హా లక్ష్మణాయటంచు

తే. ఇంతయునుజూడ రాక్షసులెల్ల నూడి! నీత జంపంగ యొక కుట్ర చిత్తములను
బన్ని రంచును దోచు భువంబునాకు! కాక యుండిన ఈ మాయకథ ఇదేమి!

తే. స్వప్తియగునా మహద్వని వారి కకట! విజనముననున్న నీత నామిత్తుల కిక
త జ్జనస్థాన వక్తి విమిత్తంబుగాగ! కడగి పగదెచ్చుకొంటి రాక్షసులతోడ! 9

తే. ఇవి నిమిత్తంబు లిటు దోచు నెల్లయెడల! ఘోరము లటంచు చింతించుకొనుచు
నకట

మదిని కేమియు దోచక మనుకులుండు! నడుచుచుండెను శీఘ్రమే యడుగులిడుచు

తే. అటుల మృగరూప మాయచే యసురు వలన! తాను గొంపోవబడుటయు తన
వెనుక నె

నక్కరూపులయును వెండి యర్కకులుడు! శంకితుండైచు జనె జనస్థానమునకు

తే. దీనమానసు గవి తాము దీనలగుచు! చేరి రాముని కప్రదక్షిణముగాగ
తిగును చరచుచు ఘోరమౌ సరణిగాగ! నడవి మృగపక్షి లెల్లడ నపుడు దోచె!

తే. ఆ మహాఘోర శకునముల్ రాముడరసి! త్వరితజనమున కుటికి దావచ్చుచుండె
ఆ వరాహోహ నీత నా లక్ష్మణాయు! తలచుకొంచునె మదిలోన తల్లడిలుచు! 14

తే. అంత లక్ష్మణు నెదురుగా వచ్చువాని! గాంచె విగతప్రభుని రాము డంచుతుండు
అటుల సౌమిత్రియు నదూర మందెతోచి! మరి సమీపించె నన్న నా వరగు
ణుండు! 15

తే. హా! విచక్షణుండు సువిషణ్ణు డన్నతోడ! దుఃఖతుం డృఢ దుఃఖతుతోడ గలియు
విజనవనమున యసుర సేవితమునందు! నీత నొంటిగ విడిచివచ్చిన దెరింగి! 16
తమ్ము గన్పించె రాముండు తల్లడిల్లి!

తే. లక్ష్మణుని సన్యకరము మెల్లగగ్గిహించి! అన్న రాముండు పరుషంబునైన రీతి
ఆర్తిగను మఘరోదర్కమైన సరణి! పలికె నిట్టుల నతనితో బహుళభంగి! 17

తే. విను మహా! గర్హ్యమోయి లక్ష్మణకుమార! నీ వొనర్చినపనియిది నీ వది నెను
విడిచి వచ్చితి విటకు త ద్విజనవనిని! స్వప్తి యగునా కరితి! హా మనకునింక!

తే. సంశయములేదు సర్వథా జనక సుతను! రాక్షసుల్ ననచారులు భక్షణంబు
సలిపియుందురు, యెత్తుకచనియొ యుందు! అకట అశుభాలె కన్నట్టు అన్నినాకు

తే. లక్ష్మణా! నీత నిజముగా బ్రతికియుండి! క్షేమముగనుండి మిథిలరాజేంద్రునిపుత్రి
మనకు కన్నుల కింక గన్నట్టగలదా! అంతభాగ్యమ హా! నరవ్యాఘ్రు! చెపుము!

శే. తెలుగు వాడెడిదికంటె మోగలనునెత్తి. పిను మవే నక్కలును మృగవిత్తులెల్ల
 'సముద్రమున నెడలనుచు భోగములను' సేత కా రాజునాత్రికి శేమమునునె?

తే. దానిను గొరివి మృగమున నెడల ననునె. మోచునున మారమునకొందు
 గోయి యెల్ల

చచ్చి నాచేతి హ బ గుగ్గమునుచేలి మరల రాజుననయ్యె గో మరణనేశ!

తే. అప్రహేళ్యము వీరము మన్మథులంబు చక్షు వియ్యది యుగమున నన్యమన్య
 ఈ! జగంశయనెనాయి లేనోయి సేత : హృతయ. మృతయ. ఈ! హృతయ
 మూలపమె యింక 24

—: పదిది పదవ శ్లో నమాప్తి :— (1,876)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్యకాండము

—: ఏ బ ది ఎ ని మి ద వ స గ్గ :— (20)

“ఏది సీత, ఏ సీత” అని చెప్పేటట్టి రాముడు అక్కణ్ణు బ్రేక్షించుట

తే. దీను, లక్ష్మణు, చెంత వైదేహీలేక! యెంటిమై వచ్చువాని నా యుగ్రవనిని
ప్రభుడు దశరథసుతుడు ధర్మాత్ముడరసితమ్ము బ్రేక్షించె రాముండు తక్షణంబు

తే. ఏది లక్ష్మణ! వైదేహీ యేది సీత! దండకారణ్యమునకు హా తరలివచ్చె
అఖిల నాతోడ; యయ్యె, నా యవనిసుతను! విడిచివచ్చుచునుంటివా యడవి
నొంటి 2

తే. రాజ్యవిభ్రష్టు, దీను, నరణ్యమందు! దండకను నిట్లు తిరుగాడుచుండు నన్ను
కూడి సమదుఃఖభాగియా ఖోణిజాత! ధీత వైదేహీ శిశుమధ్య సీత ఏది! 3

తే. ఎవతె లేకున్న నేను జీవింపలేనో! తమ్ముడా! ధాతి! మది ముహూర్తంబయేని
సురసుతోషమ యేది యా ధరణిజాత! ఏది నా ప్రాణదయిత నా సీత యేది! 4

తే. అమరతతివైన దివి పతిత్వంబుగాని! అఖిల పృథ్వీతలాభపత్వంబుగాని
కోర నా తపసియాభ ఖోణిజాత! జనకసుత చెంతలేకుండు సౌమ్య చెబుదు! 5

తే. అఖిల హా! సీత బ్రతికుండునా వనోర్వి! ప్రాణములకంటె ప్రియతర రాణి నాకు
విసుఖ నేగొన్న యీ వనవాస దీక్ష! మిథ్యకాకుండయుండునా మిత్ర! చెఘమ! 6

తే. నేను సీతానిమిత్రమై మృతిని గనగ! లక్ష్మణా! నీవు మరలి పురంబు జనగ
కైక సుఖిత సకామయుగాకయున్నె! ఇంత కిటువచ్చెనా కర్మమియ్యదయ్యె! 7

తే. అట్టుల సభుత్రీరాజ్య సిద్ధార్థయగుచు! కైక వెలయంగ కౌశల్య కరములొగ్గి
హా తపస్విని మృతభుత్రీ మాతయాపె! సవతి కూడిగమింకను సలుపునొక్క! 8

తే. ఉద్వి వై దేహి జవించియుండుచేరి ! నత్తు నాశ్రమమునకు నే వత్స! మరల
జానకి సువృత్త యచట లేదేని వినుము! విడుతు స్వాగ్రాల లక్ష్మణా యడవినిట నె

తే. ఆశ్రమమున కింక నే చరుగగానె! సీత ననుమోక్షుతోడ నా జేరి మరల
ఘటింపంగ విను దాన్యమిలను నాకు! లేకయుండిన నేనును లేనివాడ॥ 10

తే. చెప్పు లక్ష్మణ ఉన్నదా సీత బ్రతికి! లేద! యింతకు నీ వట యేమరుండ
దిక్కుమాలికవాని నా దీనబట్టి! రాక్షసులు సీత భక్షించిరా వనోర్వి! 13

తే. బాల, సుకుమారి, యెప్పుడు దుఃఖాలనింత! ఎరుగనట్టిది వై దేహి యిప్పుడొర
మద్వియోగాన భక్తవమానె వృద్ధిపుత్రి! శోకమొందును నిర్వృత్తి సుంతగనదు॥

తే. కపటి దుర్మార్గు డకట రక్కసుడువాడు! లక్ష్మణాయంచు నుచ్చైస్వరంబుతోడ
అరచు టది విన సీత నా హా కుమార! భయము జనియించె ననుట కృపంబు వీర!

తే. నామకంకస్వరముతోలు నాద మద్ది! సీతయును చొర వినియెనం చెంచెదేను
శీత వై దేహి యానెచా ప్రేరణమున! నచ్చితి వటంచు కలతు నా ననినినెమక!

తే. అడవి సీతను నొంటిమై విడిచి వచ్చి! సర్వధా కష్టకార్యంబు సల్పితీవు
ఇంక మనపైన పగను నాశించుకొనుట! కంతరంబిచ్చితివి క్రూరు లసురుల కిట!

తే. భరుని నే నట్లు గూల్చిన కారణమున! కరముగుందుచునున్నానుగా యసురులు
ఘోరు లా పిశితాశనుల్ ఖోణిసుతను! సీత జంపియె యుందు; నే జెప్పుదు
భక్తవము! 16

తే. ఇట్టి వ్యసనంబునం విహా పట్టుబడితి! సర్వధా మున్దియుంటి హా! శత్రుహంత!
ఏమిసేతును నిష్ఠాదీ యికటాన! అయ్యె వాస్తవ్య మిదియెల్ల నంచు కలతు॥

తే. ఇటుల సీత వరాహోహకే యెడండు! కలచుకొంచును రాఘవండు మలికి యులికి
ల్వరితగతి లక్ష్మణునిగూడి తనదు కుటికి! జనె జనన్ధానమునకు నా జనవిభుండు॥

తే. అనుజ గర్హించు చట్టు లా యార్తరూపు! ఊధ శ్రమంబు పిపాసయు ఖోభలెట్లు
శుష్క-ముఖుడు వివర్ణుడై యూర్పు లెగయ! ఆశ్రమముజేరి కాంచె శూన్యంబు
నచట॥ 19

తే. ఇక స్వమాశ్రమముకేరి యినకులుండు! వీరుకు విహార దేశాల వెదకివెదకి
ఇట్టి దిది ఇట్టి వంచు దా నెన్నుకొంచు! వృధితుడు ప్రహృష్టచోముండు నయ్యె
విభుడు॥ 20

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకీ ముః

మా నికొండ రామాయణము

అరణ్య కౌండము

ఏ బది ణొమ్మి న న న్నః— (27)

(లక్ష్మణుడు జరిగిన సంగతి తెల్పట - ఈసంభాషితో రాముడు కృత్రిమడ, వత్సా! నీవు చేసినది తప్పియి, నీవు నా ఆజ్ఞామీరితివి రాముడు వేదంతో నడుట:-

తే. ఆశ్రమమువీడివచ్చిన యనుజు నతని! గనుచు దుఃఖార్జితుని లక్ష్మణుని వనోర్విశి
ప్రభుడు రఘునందనుండు శ్రీరాము డపుడు! బాట నడచుచు మరల దా బ్రశ్న
జేసె॥ 1

తే. ఏమికారణముననీవు భూమిసుతను! మైథిలిని వీడి వచ్చితి వీ విధంబు
* నేనుసీతై న నెంతయో నమ్మకమున! విడిచిపోయితిగాదె యాకెను, కుమార! 2

తే. మైథిలినివీడి యెదురుగా వచ్చునిచ్చు! చూచినంతనె లక్ష్మణా శోకముబిడె
ముష్కంకించునామది కప్పజొర! వ్యధ మహత్తర మొదలె సత్యంబు వీర? 3

తే. అకరె నయనంబు సవ్యంబు, నడరె భుజము! హృదయమును నాది లక్ష్మణా
చెదరె నయ్యె
దూరమందున సీత సీతోడ లేక! నీ వొకండవె వచ్చుట నేను గనగ! 4

తే. అన్న యిటుల బల్క అధిక దుఃఖార్తుండు! లక్ష్మణుండు భద్ర! లక్ష్మణుండు!
రామచంద్రుతోడ ప్రబలదుఃఖతుతోడ! పలికెనిట్లు లతడు భవ్యగుణుడు॥ 5

తే. పదలిరా లేదు బుద్ధిపూర్వకము నేను! దేవి నా పెను వనము నం దీ విధంబు॥
ఉగ్రయై యాపెయే న న్నహో మహాత్మా! పొమ్ము పొమ్ము వచ్చితి మిమ్ము
గనగ! 6

* పాఠాంకిరము:— నేను సీతై న కుమార్తెకొన నట్లు

తే. అయ్యో! మీదైన కంకస్వరంబు బోలి! “అయ్యో హాసీత హాలక్ష్మణా” యటంచు!
“కావ్రమంచ”ను ధ్వని యడి కర్ణములను! నోకె మైథిలి కాపెకు విక నపుడు॥ 7

తే. సీత యాత్మస్వరం బడై శీత వించు! అబల సీపైని స్నేహన నపుడు నన్ను!
చామ్మ చామ్మంచు త్వరవెట్టె భూమి పుత్రి! రామ రోదించి భయవిహ్వల
యును నొచు! 8

తే. రామ్మ చామ్మంచు సీత యాయమ్మ యల్లు! నన్ను పలుమాల్లు త్వరబెట్టె
నన్ను తాత్మ!
“కావ్రమమెంతయు నాపె కపుడు! తెలిపి నమ్మకమున్ గూర్చపలికె తిలుల! 9

తే. అమ్మ! నీ పతికిం! భయమ్మ గూర్చ! జాలువానిని గాన జగల నెంచు!
విన్నతివికెంచు మమ్మ! యే నీచు జోను! కూసె యీకీతి మనలను మోసగింప!

తే. జనని! విగ్నత్వంబు నీచంబు నైన! పలు— “హాసీత కావు కావంచు” నిలుల!
జరచునే నీకపతి రాముడరయు మమ్మ! త్రిదశులకునేని రక్షణ కొదవువాడు! 11

తే. ఏ నిమిత్తంబో రాక్షసుం దెవజో తల్లి! రాము నాయన్న కంకస్వరంబుబూని!
“అయ్యో! రక్షింపు రక్షింపు ఈ” యటంచు! అరచె నంతియె తల్లి! నీ నడలకమ్మ!

తే. లక్ష్మణా! త్రాహీ త్రాహీ యంచన్నమాట! విస్వరంబద్ది వాక్యంబు వినబడంగ
నీవు వ్యధజెంద దగదమ్మ యీ విధంబు! తల్లిరో! కునారిచంచాన తల్లడిల్లి! 13

తే. అడలునుడుగుము; ననుబంపు తలపునడుగు! లేడు యుధి రాముగల్పెడి వా
దెవండు!

మూసలోకాల పుట్టించు పుట్టబోడు! రాఘవు డజయ్య డాడ సేంద్రామరులకు॥

తే. ఇటుల్ల కే జెప్ప నై దేహించుకు నపుడు! తద్ద పరిమోహితంబు చేతంబుతోడ
కనులనశ్రుల రాల్చుచు నీనభంగి! పలికె దారుణ మిల్లు నన్ పలుకులివ్వి!

తే. రావమేర్పడె నాయందు పాసి! నీకు! ఇంతపాపానికొడిగట్టితీవు నీచ!
అన్నచావంగ ననుబొంది దలచినావు! కాని, ననుబొందలేవురా! మానహీన॥

తే. నీవు భరతునితోడ సంకేత మూని! రాముతోవచ్చినాడె వరణ్యమునకు
కానకే యన్న యీకీతి కానలోన! అరచుచున్నను పోకుంటి వధమ! నీవు!

తే. నీవు ప్రచ్ఛన్నచారివి నిజము దెలిసె,! రిపుడవు మన్మథమే వచ్చి తపుడువెంట;
రాముచావునకే యంతరంబునీవు! వెదకుచుంటివి; కాననే కదలవీవు! 19

తే. ఆకా వై దేహి యిబుల నన్నచుట నలుక : చులుల పృస్థురమానాష్ట
పటులడనయి

సరగ సంగభర క్తలో దనుడననుచు । వచ్చివేసితి యాశ్రమం బపుడె వీడిః 20

తే. ఇబుల జెప్పెడి తమ్ము పిషించియపుడు । అన్న సంతాపమోహితు డను నకట
“చెడ్డతప్పొయి నీవొచ్చిచది నత్తు! । చదివెగొనిరాక నీ వొంటి వచ్చు” అనియెః

తే. ఎరిగియుండియు నాప్రజ్ఞ యెల్ల సేవు । రాక్షసులజంప నా సమర్థతయు నెరిగి
ఆకా పలికిన శోధవాక్యాల కవలి । చచ్చివేసితి విటకు నీ వది నె వడలిః 22

తే. సీత నట్టుల వదిలివచ్చిన విధంబు । దలప సీయెడ తృప్తి నా కొలయ దోయి
కుపిత యాడుది కటువుపల్కులను నేమొ । పలుక నీవట్లు చట్టున వచ్చివేతెః॥

తే. సర్వభా తప్ప పో సేవు సల్పిన దిది । ఆడుదాడినమాటల నట్టె పట్టి
శోధమున కీవు వశుడవై తోవడప్పి । మీరితివి నాదునాజ్ఞ సామిత్రి! వత్సః॥

తే. చూడు రాక్షసు డాతడు నీడె సుమ్ము । చచ్చి నాచేత నేలపై సరగ నొరగ
వీడె మృగరూపమాయచే వీరు నన్ను । తోడుకొని యె కుటినండి దూరముగనుః

తే. వంచిచాపంబు, సంధించి పటుశరంబు । ఏయగ సలీల మాబాణ మీ నిశాట
దాక మృగతనువును వీడి తద్ద యార్చిసరగ కేయూరధరుడు రాక్షసుడు నయ్యెః

తే. శరహతుం డప్పు డార్త నిస్వసము సెలగ । రవము మామక మూని దూరంబు
విసగ

మరి సుదారుణ మా వాక్కు బలికె వాడు । అదియె విని నీవు వచ్చితి వబల
విడిచిః 27

59 వ స్కంధ సమాప్తి:- (1,923)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మావికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

అరువదియవ సర్గ :- (38)

అశ్రమములో సీత గర్వింబు నొవట, రాండు చూడలి, శోకవేగాన ఉన్మత్తుడో భాగ్యంకుడో యనఁ, చెట్టు చెట్టున, పుట్ట పుట్టన అడిగి విలపించుట :-)

తే. అటుల వచ్చుచునుండ రామావసీశు | వామనేత్ర మధోభాగ మదరె మిగుల
నడకలో తొట్టుపాదము పొడమె నపుడుకంపమును గల్గె నక్కటా గాత్రమందు॥

తే. మాటిమాటికి నశుభాలె మరియు గనుచు | “అయ్యో ! సీతకు నిక క్షేమమా”
యటంచు

నార్తి బల్కుచు నోట నా యవనివిభుడు | వచ్చుచుండెను నాశ్రమవాటమునకు॥

తే. ధోనిజను జూడ నంబులార్చుచును నటుల | నరిగి సంత్యరమానుడై యుచట గాంచె
శూన్య మావసథంబు నచో విభుండు | అయ్యో యుద్విగ్న మానసుండయ్యో
మరియు॥ 3

తే. శోకవేగాన నెగిరిన చొప్పుదోష | కాళ్ళచేతుల వివిలించి తొవిభుండు
అచ్చటచ్చట నుటజంబు నన్ని యెడల | చూచె సీతమ్మ యండెడు చోట్ల నెల్ల॥

తే. చూచె సీతావిరహిత మా చోట్ల నెల్ల; | పర్ణశాలనునెందు నా పణతిలేమి
శ్రీవిహీనంబుగా దోచె క్షీణి య దెల్ల | బహుశ హిమహత నళినియన్ భంగిగాగ॥

తే. రోదనము సల్పునటులున్న ద్రుమచయముల | స్థూనపుష్పమృగద్విజనాతములను
శ్రీవిహీనంబు, విధ్వస్తమా విధంబు | తలప సంత్యక్త వనదేవతాచయంబు॥ 6

తే. విప్రకీర్ణాజనకుశంబు; విప్రవిధ్ధ | బహుబృశీకట మకట! తత్ప్రభుడు గాంచి
అట విజృంభానమయ్యె శూన్యంబు జూచి | మిగుల విలపించెరాముండు పొగిలిపొగిలి॥

తే. హృతయోః, మృతయోః, వినష్టయోః, లేకయకట । భక్షితయోః భీరు నా సీత, వనిని నందో

దాగియున్నదో; వనముమధ్యంబు జూడఁబోయియున్నదో తమ్ముడా! భూమిపాత్ర!

తే. పూలునోయంగ నాసతి పోయెనేమొ । పండ్లగొనితేర పోయెనో వనముజూడ
ఇంక తామకొలనుకే యేగె నేమొ । జలముగొనితేర నదికి దా జనియె నేమొ!

తే. యత్నమున నెంతవెదకిన నచట నెందు । కానబడకుంట ప్రియురాలు కన్నులవరి
శోకకక్షేక్షణుండౌచు శోకవశత । భ్రాంతు మున్నుత్తు డన దోచె రాము డచ్చును

తే. చెట్టుచెట్టుకు పరుగులు బెట్టిపెట్టి । గుట్టుగుట్టుకు వడివడి మెట్టిమెట్టి
నదినదికినేగి వడ్చియు నకట యెచ్చి । భూరిశోకార్థ వంబున ముని విభుడు! 11

తే. ప్రియ కదంబప్రియ నొకర్తు విపినమందు! చూచినావె కదంబమా! ధ్రోణిజంబ!
ధ్రోణిజాతను సీత నా శుభవదనను । తెలిసియుండినచెప్పుమ యె దేవ నానా!

తే. స్నిగ్ధపల్లవసంకాశ నీలవేణి । పీతకాశేయవాసిని సీత యూప
బిల్వ! బిల్వోపమస్తనిన్ పక్షిరాజ । చూచియుండినచెప్పుమ, యె చొచ్చటగలదో!

తే. అటుల కాదేని యర్జునా! యవనిజంబ! । అర్జునప్రియ నాప్రియ యవనిజాత
జనకసుత భీరు సీత యీ జగతినింక! ఉన్నదా లేద చెప్పుమ హా! యుసురు చాల్చి!

తే. కకుభ మియ్యది కకుభోరు కమలపాణి! సీత నెరుగును తప్పక పృథ్వీసుతను
ఈ వనస్పతి వెల్లు నెంతేని కాంతి । అరుణపల్లవ పుష్పాశ్శయై వనోద్వి! 15

తే. ద్రుమవరం బిద్ది తుమ్మెద మోత లొప్ప! కాన తప్పక నెరుగు నా కాంతనిదియు
దేవి తిలకప్రియ నెరుంగు తిలకతరువు! చెప్పుమో వృక్షరాజమా! సీతయేది!

తే. ఓ యశోకమ! శోకాపనుదమ! ద్రుమమ! । ఉగ్రశోకోపహతహృదయుండ నన్ను!
కరుణ నీపేరుగలవానిగా నొనర్చు । వేగ నాప్రియురాలి జూపించి నాకు! 17

తే. పక్షతాలఫలస్తనిన్ వనిని నిచట । తాలమా! చూచితేని నా దయితనింక
చెప్పుమా యా వరాహోహ సీతజూడ । కరుణగలదేని నాపైని తరువరంబ! 18

తే. చెప్పుమ జంబూద్రుమంబ! నాసీత నిచట! సుకుచ జంబూథలోపమ! జూచినావె
ప్రియను నాపెను నెరుగుదువేని నీవు । చెప్పు నిశ్శంకముగ నాకు క్షీతిరుహంబ!

తే. నీ వహా! కర్ణికారంబ! నిండుశోభ । వెల్లుచున్నావు పువ్వులవిరయబూసి
కర్ణికారప్రియ సుసాధ్వి కనులనీకు । పడియెనే చెప్పు నాప్రియ పణితి నీస! 20

తే. చూత, కిష, మహాపాలక్షోణజముల | పనస, కురవక, దాడి, మాశ్వర్థతరుల
: కిగి, యరిగియు. నా మహాయశుడు ప్రభుడు | వేడుకొంచును రాముండు వివిధ
గతుల|| 21

తే. మల్లీకామాధపితాతల్లజముల | కేతకీచంపకోద్దాల క్షీతిరుహముల
వశిష్ఠ యశిగియు సవవి యెల్లెడల దిరిగెభ్రాంతు డున్నత్తుడనగ నా ప్రాంతమెల్ల||

తే. నిరువు లిషి నాడు సయితను నెరుగకున్న మృగమ! మృగశాబకాక్షి ని యెరుగుదీవు
మృగవిలోచాక్షి కాంత దా చేరియుండు | వనిని ధృవము మృగీకదంబములలోన||

తే. సజమ! తన్దజనానాగు కాంత నీవు | చూచియే యుందువంచును దోచునాకు
లనభు! కి కిది విదితమేయైన యెవల | వాస్తవము జెప్పు మిక వరవారణంబ||

తే. పయి శార్దూప! నాప్రియ యువిద నీకు | గానిపించెన చంద్రసమానవదన!
చెప్పు విశ్రంభముగనాకు చెవికిచెంత | చేయ నిన్నేమి భయపడకోయి వ్యాఘ్రు!||

తే. ఏల పరుకెత్తె దిలు దూర మిందువదన! కనబడితి వీవు హేప్రియా! కమలనయన!
చెల్లచాలును చేసికొం చేల నీవు | పలుకకున్నావు నాతోడ లలన నీత|| 26

తే. నిలు! నిలు! మహా! వరాహ! నీలవేణి! లేదు కించిత్తు కరుణ నామీద నీకు
హాస్యశీలవు నీ వంత గాదుగాదె | ఏల యాడించె దిలు లుపేక్షించి నన్ను|| 27

తే. సీత! వరవర్ణిని! నీవు చెల్లచాలు | పరుగువెట్టుచునున్నను గురుతుగంటి
పీతకాశీయవస్త్రంబుచేత నిన్ను | నిలుము, సౌహృద మది నీకు గలద యేని|| 28

తే. చారుహాసిని సీత హా జగతిలేదు | చంపియుందురు రాక్షసుల్ సత్యమయ్యె
అలులగాకున్న దుఃఖనంప్రాప్తు నన్ను | హా! యుపేక్షించియుందునా యాపె
యిలుల|| 29

తే. రాక్షసుల్ పిశితాశనుల్ బాలబట్టి | చంపి భక్షించియుందురు సత్యమింత
ప్రియను మద్విరహిత నయ్యె భీరుబట్టి | చీల్చి వివిధాంగములను భక్షించి
యుల్కిదు|| 30

తే. కమ్రదంతోష్ఠము, సునాసికంబు మరియు | చారుకుండలమును పూర్ణచంద్ర
సమము

ముఖము నిష్ప్రభతన్ జెందు ముగ్ధమకట! గ్రస్తమా పూర్ణ చంద్రుని కరణిగాగ||

తే. శుభము చంపక వర్ణాభశోభితంబు! కోమలం బార క్రైవేయగుణరణితము
కాంత విలపించు నా పతి కంఠమయ్యె! నులిమి భక్షించియుందురా పాలసుదిండ్లు||

తే. లలిత పల్లవ కోమలంబుల ఘ్రవంబు| చాన బాహుల విక్షిప్తమాణములను
వేషమానాగ్రముల కటా విరిచితినియె . యుండు కంగవ కంకణసుందరముల

తే. రాక్షసుల భక్షణంబుకే రమణి నట్లు| విడిచి నే చన్నయట్టిదా విధమయ్యె
అనవిసార్థపరివ్యక్త యట్లు సీత! భక్షితంబయ్యె బహుశాంభవయు వనోర్వి|| 34

తే. హా! మహాబాహు లక్ష్మణా! యబల ప్రియను . చూచు చుంటినె యెందేని
క్షోణి నిచట

హా ప్రియా! పోతి వెందు భద్రాంగియందు; వగచు హా సీతయని మాటిమాటి
కతడు|| 35

తే. అనుచు నీరీతి విలపించి మనుకులండు| చనము వనమున కయ్యె తా పరువులెత్తి
ఒకట వేగాన నుద్భ్రాంతు హా! యాహు! ఒకట బలమున విభ్రాంతు దూరక
గును|| 36

తే. తన్ని వెడకెడు తత్పరత్వంబుకతన| నమిల వచనంబు వెలయేళ్ళ నగచయముల
కాలు నిలువక తిరుగు చా కాననెల్ల|రాముడున్నత్తుడనతోచె నే మనందు|| 37

తే. విఫులము మహాగ్వనంబు దా వెలది వెడుక| తిరిగి తిరిగియు నెందును దేవిగనక
అశదీరక ప్రియకౌర కడవి మరల| మరల వెడుకంగ శ్రమబూనె పరమమతడు||

—: 60 వ సర్గ సమాప్తి :— (1,961)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కొండము

— ఆరు నది ఒకటవనన్

(విలసింపు రామని అక్కటకు ఊరడిలబుట్టు:-

తే. చూచి యాశ్చర్యమవడమును జూన్య మచట! రహిత మా పర్వతాల సరణ్యమందు:
నెందు విభ్రష్ట మానవబృందమరసి! రామచంద్రుండు త ద్దశరథసుతుండు! 1

తే. రమణుడై దేహీ గాన కాశ్యపమునునందు! దిశల సర్వత్ర పరికించి దేవి గనక
అరచి భుజముల రుచిరంబు లదుముకొనుచు! పలికెనిట్టుల రాముండు భ్రాతతోడ

తే. ఏది లక్ష్మణుడై దేహీ ఎందుబోయె! ఆశ్చర్యమువీడి చనియె నే యడవిదారి
అపహరించెన యెవడేని యబలనయ్యె! ప్రియను భక్షించెనాయెవ్వడేనియసుర

తే. “చెట్లచాలును నీ మహా చేసికొంచు! నన్ను పరిహాసమొనరింప నెన్న దేని
చాలు పరిహాస మింతతో బాలసీత! రమ్మ, యేడ్చింప కిక నన్ను రాజముఖి!”

తే. లలన! యే మృతకోతకంబులు వనోర్వి! క్రిడలాసును పితోడ విడిభీతి
అవ్వి నీవిట్లు లేకున్కి యార్తిగూరి! అశ్రువులరాల్పుచున్నవి వచ్చిచూడు! 2

తే. సీత లేకుండ జీవింప క్షీతిని క్షణము! అధికశోకాన సీతానహరణజాన
మృతుని ననుజూచు ధ్రివము నా పితరు డకట! అల్ల పరలోకమందు మహా

ప్రభుండు! 3

తే. నాదు నాడ్డను నటు ప్రతిజ్ఞనునొనర్చి! సమయకాలంబు పరిపూర్తి నలుపకుండ
మర్తకాశంబునకు నేల వచ్చితంచు! నన్ను నిందించు నా తండ్రి నాకమందు! 4

తే. కామవృత్తుండ నీ వింక కాలిపోను! మరి యనాఘృతపును మృషావాదినంచు
నన్ను పరలోకమున తండ్రియెన్నొ గతుల! కట్ట! చివాట్లుపెట్టునుగా ప్రభుండు! 5

తే. శోకసంతప్తు వివశు భగైక్షకహృదయు । కరుణు, నన్యజుని తీర్తియై కరణిగాగ
నన్ను దిగనాడి నీను నెం దరిగితీవు । పీ యమధ్యమ! యోచనోహా! సీత! 9

తే. నలను విడువం మైధిలే! లలన నన్ను । నీవు లేకున్న ప్రాణాల నిజము విడువ
ననుచు విలపించి రాముం కెంతయును వెదకి । సీతగానండ, అంగలార్పియును
పిహాడు! 10

తే. విభుల మంకంబునకొ బడి ద్వీరక మహిలు । కూరుకొనిపోవుచందాన కూర్చిపతిని
ననక ముఖానబడిన రాఘవుని జూచిపలికె సామిత్రి హితకామ్యమతిని నిల్లు! 11

తే. చలదాకక విహదంబు ప్రభువసుండ! సేయుయత్నము ననుకూడి సీకరెదుక;
ఈ వనంబు మహాబాహు! యింపునింపు । ఇందె సతియుండు సుందరకందరములు! 12

తే. సతికి కాననసంచార మతిప్రియంబు । మరి వనోత్పత్త మైధిలి మురిగియుండ
వనములోనికి నెచటితో వదిలె సీత । మరి సుపుష్పిత చళినితో ధరణిచాత! 13

తే. మీనవంజుశివెంతిబై చ యట్టి! ఏ నదికొ దేచి చనియుండు స్నానూడ
నవ్వులాటకగా కాననంబులోన । నెచటనో దాగియుండు మహీతనూజ! 14

తే. నిన్ను నన్నుచు భయపెట్ట నెన్ని మదిని । మనదు సామర్థ్యమును జూడ మరి
తలంచి
దాగియుండుచు వనిని నెందైన సీత । యత్తు మొనరింత మాపె లోయంగనిపుడె! 15

తే. చిత్తమునదేవ! నీవు నిచ్చుంతువేని । సీత జనకాత్మజకుగాగ పీతి యిడెల్ల
వనము సర్వము వెదకడ మనఘ యిపుడె । శోక మది నీదు దరికి రానకు మన్న! 16

తే. అనుచు సౌహార్దమున తమ్ము డనగ వినుచు । మది సమాహితుడౌచు నా మను
కులుండు

సీత వెదుకంగ వేగ నా భ్రాతగూడిసలిపె నారంభ మా రామచంద్రుడపుడు! 17

తే. గిహలు వనములు కొలకులు ఝరులు నదులు । నిఖిల మా సీతకొరకయి నృపతి
సుతులు

దశరథాత్మజు లోలి యిద్దరును గూడి । వెదుక జొచ్చిరి మరిమరి విసుపులేక! 20

తే. ప్రసృవణ పర్వతము శిఖరంబులెల్ల । గుహల సానువులనునెల్ల కొండ నెల్ల
వెదకి వెదకియు జనకపృథ్వీశసుతను । గానరై రెండు వా రహా! భానుకులులు! 18

తే. వెదకి సర్వంబు శైలంబు విసుపు జెంది । లక్ష్మణా! మంగళాంగి నారమణి సీత
అయ్యొ కనిపించలేదోయి యది నిచట । ఏమి సేతంచు విలపించె రామవిభుడు! 19

తే. విన్నవా యదాదాకా వచ్చె వెనకుచున్ను । తమ్ము డంతట మఃభాభి తప్పడనుచు
పిన్నకేజిల యన్నను పినుబాచిఁజొరడిలబల్కె నప్పు డా పిరు డిటుల! 23

తే. వాంఛింప వచ్చు కనుతిరే భూమిగుతను । విను మహాప్రాజ్ఞ! తప్పక జనకసుతను
పేరిని బంధించి నూ మహాభాగముండపుడు । విష్ణు కీ మహాబాంధిన విధముగాగ! 24

తే. ఇటు వాచుకొనుచు తమ్ముడేమొ యేమొ । పలుక నంతయు విని శాంతిబడయ
లేక 25

అని మఃభాగహాస్యావయంబుతోడఁదీనమా పల్కు లిటుపల్కె భానుకలుడు॥

తే. విషము సర్పము వెడకతి; పద్మినులును । పుల్లపంకజములనెల్ల పుడమి నెల్ల
బహుళకంఠరస్వి కమహాధరముల; । జీవములకన్న ప్రియతర సీతలేదు! 26

తే. హృదిని రీతాపహరణకర్పితు డతండు । ఇటుల విలపించు చా రాఘవేశ్వరండు
అకట కోకనూవిష్టుడై పరిత్ర । విహ్వలుండయ్యె దీనుడై విభుడు పేణము! 28

అ. నీడు విచేరినుండు; గతబుద్ధి; సంతప్తు; । డతికృశాంగు డాతురత గలంగి
దీర్ఘముష్ణముగను దీసి చిట్టూర్పుల । గూరుచుండె దీను డౌర! యగుచు॥ 29

తే. బహుళముగ నిశ్శృంఛించు చా బాహుబలుడు । పోడ రాముండు రాజీవలోచ
నండు 30

హా! ప్రియా! యంచు పలుమాల్లు హా! యటంచు । కరము కోకించె బాష్ప
గడ్గదుడు కాచు! 30

అ. శాంధన ప్రేయండుపరమధర్మజ్ఞుండు! బహువిధాల సాంత్య వచనములను
ప్రశ్నితాంజలిగను పలికి ప్రశ్నితముగా! రాము నూరడించె లక్ష్మణుండు! 31

తే. లక్ష్మణోష్ఠపుటంబులప్రశ్నితముగ । వెడలుమాటలపై లెక్కవిడక విభుడు
ప్రియను సీతను గానమి ప్రీతిఁగనక । మరల మరలను కోకించె మనుకులుండు॥

61 వ సర్గ సమాప్తి:- (1,993)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

అరువది రెండవ పర్వ :- (21)

• (కతి దశావతరములైన రాముడు మరి విలపించుట :-)

తే. సీతఁగానక రామభూనేత యపుడు | చండకామోపహాశచేతనండు నగుచు
మరి, విలాపంబుజేసి ధర్మాత్ముడడలి | పద్మనేత్రుండు పలు మహాబాహుశాలి!

తే. సీతఁజూడకయున్నఁ జూచినవిధంబె | తలచి మదనార్దితుండు తన్ననుకులుండు
మరి, విలాపంబునన్ నోట మాటరామి | పలుకజొచ్చెను నెట్టులో పణతిగురిచి!

తే. నీవుపుష్పప్రియతచేత నెలత సీత | హే! ప్రియా! యీ యశోకమహాజశాఖ
లివియె నీ మేనఁగప్పకొందిటుల నాకు! మదినిశోకవివర్ధనంబగు విధంబు! శి

తే. కదళికాకాండసదృశముల్ కాంత నీవిఁడొరువుల్ రెండు; కదళుల నొదిగియున్న
గనబడుచునున్నవవే దేవి! కనులనాకు; | వాని దాచుకొనంగ నీ వశమె తరుణి!

తే. కర్ణికారవనంబు భద్రాంగిసీవు | దేవి! నవ్వుచు కీడగా దిరుగుచుంటి
వకట! చాలును పరిహాస మిక సుకేశి! | బాధకలిగించు నా కిది భామ! రమ్ము!

తే. అయ్యో! పరిహాసమేమి యీ యదనునందు! కడుపరిశ్రాంతునకు నాకు కమలపాణి
హా! ప్రియా! సీత! యీ పరిహాసమిప్పుడు! లెస్స రుచియింపకున్నది లేమ! రమ్ము!

తే. మరి, విశేషించి యాశ్రమంబందు మనకు! తరుణి! పరిహాస మిది ప్రశస్తంబుగాదు
ప్రియరా! నీపరిహాస సుప్రియత తెలిసె! రమ్ము! నీ కుటి పాడరె; లక్ష్మీ! రమ్ము!

• (1) దృక్, (2) మనస్సుంగ, (3) సంకల్ప, (4) జాగర, (5) క్షుణ్ణత, (6) రతి, (7) ప్రీత్యాగా
(8) ఉత్పాద, (9) మూర్ఖ, (10) అంత.

అనంగదశా దశ

- తే. హృతయో, ధక్షితయో, సీత జగతి లేదు! చేసి రింతయు నసురులు చెప్పుదుధ్రువము
కాకయుండిన విలపించు శిశువుననుచు! చేరకయ యండునా సీత చెప్పుమ వత్స!!
- తే. ఇవిగో యా మృగయాధంబు లిటుల జాడు! పాశ్రచేత్రాల వచియించుసరణిలోను
దేవి కైదేహీ నసురులు దిగిచి చంపి! అకట! ధక్షించిరంచు; నేమందునింకి!! 9
- తే. హ! మమాభ్యా! వనోద్వి యెందరితీవు! పాశ్వి! హ! వరవర్షిసి! జగతిలేవ!
హ! నకామ యుక్తగాదె యంబకైక! దేవి! నీవిట్లు ననుపిడి దివికిజనుట! 10
- తే. సీతతోగూడ పెడలి యా కీతినాడు! సీతలేకుండ యిష్టు జే కీతిమరల
శూన్యమంతఃపురంబు లే జొచ్చువాడ! తమ్ముడా లక్ష్మణా చెప్పు ధన్యువేది!!
- తే. తల్ల విక్రీయ్యుడంచు నిర్ణయడనంచు! లోకలండరు నన్నంద్రు మూకగూడి
కాతరత్వంబునాది ప్రికాశమగును! సీత గోల్పోయి యింటికి చేరుకతన!! 12
- తే. నేను వనవాసము ముగించి నమ్మదిగను! పురికి జేరంగ మిథిలాధిపుండు మామ
కుశలమడుగంగవచ్చిన కుమిలి నేను! ఏ మొగంబున నతని వీక్షించు నయ్యె!!
- తే. సీతలేకుండ యింటికి చేరినట్టి! నన్ను వీక్షించి జనకభూనాయకుండు
హ! సుతాక్షేహమునను సంతప్తుడౌచు! మోహవతతను నప్పుడే మూర్ఛజెందు!!
- తే. భరతపాలితమునకు తప్పురమున కిక! అసలే పోకుందునా, చెప్పు మయ్య వత్స!
స్వర్ణమేనియు సీత నా ప్రాణదయిత! లేకయుండిన శూన్యమే నాకు సుమ్ము!! 13
- తే. అన్న! నన్నింక యీ వనంబందె విడిచి! పొమ్ము శుభద మయోధ్యాపురమ్ము నీవు
నేనొ నాసీతలేకుండ నిమిషమేని! యెట్లు జీవింపలేనుగా యింత కిలను!! 16
- తే. గాఢముగకొగలించి, నిరూఢి భరతు! పల్కు మిట్టుల నాడగు పల్కుగాగ
“ఈ వసుంధర పాలింపు మీ వటంచు! రాము డాజ్ఞాపనముజేసె భా”తయంచు!!
- తే. తల్లులకు కైక కా సుమిత్రకును నింక! అంబ కొసల్యకును యథాన్యాయముగచు
భక్తి నాయాజ్ఞ సభివాదమాచరింపు; అడిగితనిచెప్పు మెల్లర నచట నీవు!!
- తే. ఇంక నాతల్లి కొసల్య నెలమి నీవె! రక్షణమొనర్పవలయు ప్రయత్నమునను
చెప్పిన విధంబు భక్తిమై చేయు నీకె! పెట్టుచున్నాడ బాధ్యత పెద్ద దీని!!
- తే. సీత వని నిట్లు లక్కటా మృతిని గనుట! నేను నట్టులె నాసతితోనె జనుట
విస్తరించి నివేదింపు వీరవర్య! తల్లులకునెల్ల తమ్ముడా తప్ప కీవు!! 20
- తే. ఆ సుకేశినిఁ గాన కా యడవి నట్లు! హ! సుదీనుడు రాఘవు డడలి యేడ్వ
భయవికలమైన ముఖమున వ్యధితమతిని! లక్ష్మణుండును కడు నాతురతఁగలంగె!!

* పాఠాంతరం:— కాంతు.

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

అరువది మూడవ సర్గ:- (20)

(శాపకావశుడైన రాముని ఆవేదన:-)

ద్వీ. ఆ రాశులకుండు ఈ ప్రియఃబాసి | కామంబు శోకంబు కడుపీడనొంప
ఆర్తరూపుండౌచు నా రామవిభుడు | తమ్ములక్షణువిషాదమ్మున ముంచి
తీవ్రవిషాదాన దిగియె దా మరల |

1

శోకాన విఘ్నాన కొచ్చిరాముండు | నేడినిట్టూర్పుల నేచ్చుచు బుచ్చి
శోకవశాత్తు నా సోదరుఁడౌచి | వ్యసనానురూప మిట్లనె సశోకంబు |

2

నావంటిదుఃస్మృతుం పీ వసుంధరను | లేకు పో రెండవనాడంచు దలతు
శోకాలపై కటాశోకంబు లిట్లు | పొంతరల్ నామిదదొడ్లి హా! వచ్చు
హృదయంబు మనసును భేదించి వైచు |

3

మున్నెన్నోపాపాల మురిసి చేపితిని | అవియెల్ల ధృవ మిట్లు తవిలె నావెంట
దుఃఖాలపై కటా దుఃఖముల్ నాకు | గలుగుట శద్విపాకంబె పో! వత్స! |

4

రాజ్యప్రణాశంబు ప్రజల వేర్పాటు | జననీవియోంబు జనకు నాశంబు
సర్వంబు చింతింప సౌమిత్రి! నాకు | శోకవేగము తాకి పీక ముంచెడిని |

5

సర్వమా దుఃఖంబు శాంతించె మేన | శూన్య మీ వనము నే జొచ్చిన తోన;
నీతావియోగాన చి చ్చిది మరల | కాష్టాన నగ్నియన్ కరణి హా రేగ |

6

నిశ్చయం బింక నా హృదయంపురాణి | భీదు బలాత్కృతి మింట రాక్షసుడు
కొనిపోవ భయమున కోరించియుండు | సస్వరంబుగ నపస్వరముగ నయ్యె |

7

ఉత్తమచందనయోగ్యముల్ సతము । ప్రియదర్శనములు పాలిండ్లు వృత్తములు
 లోహితముల్ కలూ రుధిరవంకమునదిగ్ధంబులై యుండు ధృవము నా ప్రియవి!
 కలమ్మడులవృత్తకమృతాపంబు । భాగురకుంచితకేశభారంబు
 రక్షివశంబున రమణీ ముఖంబు । వృక్ష విధుంతుదు నోల విధు డట్లు లుండుకరి
 హరింబుఁజకు నదా అర్చంబు కంబు । కంకంబు నాప్రియ కాంత సువ్రతది
 విజనవనంబున విడిచి నెత్తురును । ద్రావియుండురు శోణితాశనుల్ ఘృనము॥
 విజనవనంబున విధు నన్ను బాపి । అపహరించియు తన్ను నసుర కొంపోవ
 కురరి చందంబున యరచునా చాన । ఆయరికాంత నేత్రాల హా! దీన॥ 11
 సీతనాతో యీ శిలాతలికా మున్ను । ప్రియతనోదారశీలయు గూరుచుండి
 కాంతస్మితానన కమనీయహాన । బహువాక్యముల బల్కు మరది నికొ గురిచి!
 సోదావరీనదీహృదినివరము । ప్రియము నాప్రియఃకెల్ల; ప్రితి నచ్చటికి
 పోయియుండున సీత! పోదుగా యకట । నే తోడురాకుండ నేకాకిగాను॥ 13
 పద్మాయతాక్షి యా పద్మాననయును । పద్మాలదేబాయె పద్మిని కనన ?
 అదియు యుక్తంబుగా దరయ నేమన్న । నేవెంట లే కెట్టి నెలత హా! పోదు॥
 నిండుబూచిన! వృక్షపండమీవనము । నానావిధాండజనవృశోభితము
 పోయె నిం దందునా? పోదు పో నోయి । భీరు భయంపడు, వెడల కొంటరిగ!
 అదిత్య! లోకకృతాకృతజ్ఞుడవు । లోకాలసత్యాన్వతైకసాక్షివియు
 హృతయొ హా! గతయొ నాప్రియ పోయె నొంకొ । నిజము జెప్పము నాకు నిత్య
 శోకునకు॥ 16

నిజలలోకాలలో నిత్యంబు! నీకు । తెలియనిదేలేదు దేవ! కించిత్తు
 చెప్పుమ యో! నాయువా! సీత కులీన । హృతయయా, హృతయయా, హ్రీయ
 మాణియగున?॥ 18

తే. అటుల శోకవిధేయ దేహంబు తోడ । నేచ్చెడి వినంజ్ఞ రాము పీఠీంచి ధృతిని
 కాలయతవాక్యములను లక్షణుడు బలికె । న్యాయ సంస్థితు డత డదీనైకబుద్ధి॥
 తే. విడువు శోకంబు దేవరా; ధృతి వహింపు । హృదిని సుత్సాహమూచుమీ సీత
 వెదుక

రూఢి సుత్సాహవంతు లే లోకమందు! కర్మ లతినుష్కరములందు కలగరనకు॥
 తే. ఇట్లుల నుదగ్రపారుషం దెన్నొగతుల! అనుజు డొగి జెప్ప వానికైకొనక మదిని
 డిన్న ధైర్యంబువీడి యా యన్న మరలపడె మహాత్తర దుఃఖాన నడలియార్చి॥

63 వ స్థ సమాప్తి:— (2,034)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

అచట నాల్గవ స్కంధము:— (75)

(అరణ్యమున వెదకుచుబోవు రామ లక్ష్మణులకు నేలపై పూలబాలు, అడుగుల బాహు, పింగువల్లు, ఛత్రము, చామరములు, కథము, చిప్పిని గాడివెలు, చచ్చిన చారధి మున్నగు చిహ్నములు కప్పించుట— దేవతలు తనకు సీతను చెచ్చి గమనింపనిచో, తామ సర్వజగత్సంహారము జేయుచుని రాముడు విల్లు సజ్యము జేయుట :—)

తే. దీనుడై దీనవచనాల నా నృపుండు | తమ్ముడా! శీఘ్ర మరగి గోదావరికిని
తెలిసికొనిరమ్ము పద్మాలంకేగ సీత | అచటికేగినదేమొ యు చాచ్చి బలికె! 1

తే. రాము డిటుబల్కె తమ్ము డా లక్ష్మణుండు | శత్రువీరాపహండు తక్షణము కదలి
నదికి గోదావరికి రమ్యపడము కరిగె | బుద్ధిమంతుండు లఘువిక్రముండు నగుచు!

తే. తీర్థవతి నా నదీరమ్య తీరములను | నెల్ల వెదకి “యహో! సీత యెందు లేదు
కనుపడకలేదు రేపు లెంచునను గాని! పలుక దెలుగెత్తి పిలిచిన వగినె” యనియె!

తే. క్లేశనాశిని వై దేహి పృథ్విపుత్రి | ఎచటి కేగెనో జనకపృథ్వీకుడుహిత
ఎరుకపడదయ్యె హా రామ యిందునందు | ఎంతవెదకినగాని ననాంతరముల! 6

తే. లక్ష్మణుని మాటలన్ విని రామవిభుడు! మిగుల సంతాపమోహితుం డగుచు నంత
తానె గోదావరికి జని దీనుడగుచు | సీత యే దంచు యెలుగెత్తి యాత డరచె!

తే. రాక్షసేందునిచేత, వధార్థు చేత | సీత యపహృతయంచు నే భూతములును
చెప్ప కూరకయుండె యా చొప్పుగానె | ఉలికి గోదావరియు చెప్ప కూరకండె!

తే. మాకుగా నీవు ప్రియవార్తమహిపుతోడ | చెప్పమంచును భూతముల్ చేరి వేడ
కరము శోకించి యడుగ రాఘవుడుగూడ! తల్లి గోదావరియు జెప్పదయ్యె బాడె!

తే. రాజునికై చ త ద్రావ మార తలచి | మరి, దురాత్ముని కూరకర్మముల నెంచి
భయము చేతను నై దేహివార్త సుంత! అల్ల గోదావరియు చెప్పదయ్యె యయ్యె

తే. సీతవార్తను నీ నది చెప్పవన్న | నాశపడియున్నవతికి నిరాశయయ్యె
సీతగానమి నెంతయు చిచ్చుచున్న | రాము శంతట నిటుబల్కె లక్ష్మణునకు!

తే. తల్లి గోదావరియు నీ చె తరుణీవార్త | చెప్పకున్నది కించిత్తు చిత్రీమయ్యె
మామ జనకునకు నాదుమాత కింక | ఏమి కెప్పుడు సీత లే కింటి కేగి! 11

తే. రాజ్యహీనుడనై మహారణ్యములను | వన్యముల జీవనము సల్పు వ్యర్థు నన్న
బాయ కరుదెంచి నా సర్వవ్యసనములను | బాపు నా సీత యేది లక్ష్మణకుమార!

తే. జ్ఞాతిపక్షవిహీనుండ నాతి బాసి | రాజపుత్రిని సీత నా రాణి బాసి
జాగరణసల్పు నా కింక శ్మశలి వెల్ల | హా! సుదీర్ఘము లగునంచు నార్తి నెంచు!

తే. సీతయగువడునేని నా చిత్తమలర | ఈ జనస్థాన మీ యద్రి యీ స్రవంతి
ప్రసోపణ మల్ల గాతమీవ్రాంత మెల్ల | సర్వము చేరింపనా హాయి చానగూడి!

తే. లక్ష్మణా! చూడు! యీ మృగప్రేతులెల్ల | మాటి మాటికి నావంక బరపు దృష్టు
ఏమొ నాశోడ జెప్పంగ నెంచిసల్లు | వాని యింగితములను దోపంగ జేయు!

తే. వానిజూచినయంత నా బాహుళాలి | యా నరవ్యాఘ్రు డా రాము డార్తిగూరి
“ఏది నాసీత”యంచు ప్రశ్నించె నడలి | బాష్పసంరుద్ధదృక్కుల బరపి ప్రభుడు!

తే. ట్టాపు డిట్లన మృగము లొక్కటన లేచి! నభము జూపుచు వడి దక్షిణంబునైపు
కాంత హియమాణయైనమార్గంబునందు | బరచుచును రాము నరయుచు

బారుచుండె 16

తే. మరల మరలను నాదిక్కె యరుగ గోరు | వాని చేష్టల మాటలవలె నెరింగి
ధీయుతుం డంత సామిత్రి దీనరవళి | అన్నతో బల్కె నిటు వాని యర్థమెల్ల!

తే. సీతయేదంచు నీవు పృచ్చించి యుంట | మృగములియ్యవి చటుకున లేచిదేవ!
దిశను దక్షిణమును జూపి, పృథ్విజూపి | పరుగులెత్తును రామ నీవంక జూచి! 21

తే. “కాన; పోవుద మీ దిక్కు కదలి యిపుడె! తెలియవచ్చును జాడ యే దేని దేవ
కాక యొకవేళ దేవియే కనుల మనకు! పడిన పడవచ్చు” ననగ నా ప్రభుడునంత!

తే. మంచి దంచును నప్పుడే బయలుదేరి | లక్ష్మణానుగతుండునై రాఘవుండు
శ్రీయుతుం డేగె వడిగ దక్షిణముదిశకు! అడగు లిడుచు మహీస్థలి నరసికొనుచు!

తే. అటుల మాటాడుకొంచు ననోన్యముగను | అన్నదమ్ములు వారిద్దరగుచుండ
నేలపై రాలియున్నట్టి పూలజాటుఁ | చూచి రాఘవున్ వనఁజ్ఞోడి నొకట॥

తే. పుష్పవృష్టిని నద్దాని భూమి నచట | చూచి రాముండు పేరుండు శోకముబుక
శోకవచనంబు లిట్టులా సోదరునకు | పలికె సౌమిత్రి కా శత్రుహంత కపుడు॥

తే. ఎరుగుదును లక్ష్మణా! పూల వీని నేను | నేనె నైదేహి కిచ్చి తీ కానలోన
కోసి నే నీయ సతితన పొప్పలోన | తురుముకొనె వీని జక్కగా తరుణి సీత॥

తే. సూర్యుడును మారుతుండు యశోవిశాల | తల్లి ధాత్రియు వీ పుష్పవల్లరులను
నాకు ప్రియమొనరింప నక సతిని గూర్పశ్రద్ధ రక్షించుచుండె నం చనెద నోయి॥

తే. ఆ మహాబాహుచకు, సుమిత్రాత్మజనకు | పురుషవృషభుండు రాము డీ సరణిఁజెప్పి
గిరిని ప్రసాదములం బరసి యపుడ | పలికె ధర్మాత్ము డా నైలవరున కిటుల॥

తే. క్షితిభృతాంనాథ, నీకు నిం దెచటనైన | రామ సర్వాంగసుందరి రాణి సీత
కానిపించెన చెపుమ నన్ కాంతు బాసి | రమ్యతర మీ వనోద్దేశరంగమందు॥

తే. గిరియు మార్పల్కకునికి కన్ కెంపుగదుర | క్షుద్రామృగమును సింహంబు
జూచుపోల్కి-

చూచి రాఘవు డప్పు డా జ్ఞోడిభరము | బెదరు భంగిగ నిటుబల్కె వీరబలుడు॥

తే. హేమవర్ణాభ సీత నా హేమగాత్రి | నిపుడె చూపింపుమోయి నే నెసగి నీదు
సానువులనెల్ల నా పలుసాయకముల | బరపి విధ్వంస మింక సల్పకయమున్న॥

తే. అంత గిరియును ప్రతినిస్వనంబుతోడ | ఏమొ చెప్పెడుభంగి గాన్పించియు నిక
రమణి జూపింప లేకున్కి రాముడల్లి | సరగ నిటుబల్కె తత్త్విలోచ్ఛయముతోడ॥

తే. నాదు బాణాన్ని నిర్దగ్ధమాదు వీవు | భస్మమాదువు క్షణములో పర్వతంబ
ఇక నసేవృడ వాదు వీ వెప్పుడోయి | నిష్ఠుణదుక్రమవల్ల ననికరుడ వయి॥ 63

తే. ఈ సరిత్తును గూడ నే నిప్పు డేను | లక్ష్మణా చూడు మింకింతు తక్షణంబ
సీత చంద్రనిభాననన్ ప్రోత మిద్ది | నాకుఁ జూపింపదేని నా యార్య నిపుడె॥

తే. రుషితుడై చక్షువులను నీ లోకమెల్ల | దగ్ధ మొనరించు భంగి తత్ప్రభుడు వెలయ
భూమిపై యడ్డె కాన్పించె పోల్చి చూడ | గొప్పరక్కసుసాదాలగురుతు లొకట॥

తే. వెరచి రక్కసుబారి తప్పించుకొవగ | ఇట్లు లట్టుల పరుగులు వెట్టుచుండ
వెంట రక్కసుడును నంటవృద్ధి నచట | పడిన సీతమ్మ చరణాంకపటలి తోచె॥

తే. అసురునడుగుల, సీతమ్మ యడుగు లకసి ! భగ్నధనువును, తూణీర మల్లె కాంచి
బహువిక్లమము రథము నొ ప్రిక్క జూచి! అన్నసంభ్రాంతముడై తమ్ముకనియెనిట్లు॥

తే. చూడు, లక్ష్మణ, శీర్షమై క్షోణి రాలె ! కనకచిందులు వై దేహి గాత్రమందు
చాల్చియుంకిన భూషణతతులనుండి ! వివిధమాల్వంబులును నల్లె భునినిరాలె॥

తే. తప్తబిందులపోల్చి చిత్రింబుగాగ ! క్షతజబిందులతోడ లక్ష్మణ మమార
ఇదిగో యీ ధరణితలం బెల్ల చూడు! కప్పబడియుండి వత్స, యీ చొప్పిదేమి॥

తే. తలకు లక్ష్మణ పై దేహి తన్వి బట్టి ! కామరూపులు రాక్షసుల్ కఠిన భంగి
కోసి కోసియు హా! పంచుకొని రటంచు ! భక్షణమొనర్చి రంచు నీ వనివత్స॥

తే. సీత నై దేహికోరకయి క్షీతిని నిచట ! దానవులు కూర్చు లిద్దరు తగవులాడి
ఘోరయుద్ధంబుగావించుకొని రటంచు ! దోచు లక్ష్మణ ! చూడు గుప్తులను
నిచట॥ 43

తే. చూడు ముక్తామణిమయంబు చోద్య మోయి ! ఇదిగో తపసియ భూషితం
బిచట వత్స

విరిగి ధరణి మహద్ధను వెవరి దోను! పడియె లక్ష్మణ! యీ మహాననము మధ్య॥

తే. ఇదిగో తరుణార్కసంకాశ మిద్ధరిత్రి ! తరళవైడూర్యగుళికాచిరంబు, తాత!
భూమిని విశీర్ణమై పడె పోల్చి చూడు! కవచ మిది కాంచనం బింక యెవరి దోను॥

తే. శతశలాకంబు రమ్యంబు ఛత్ర మిద్ది ! దివ్య మాల్వోపశోభల దీప్తి దనరు
భగ్నదండంబు లెన్న యీ వసుధ బడియె ! ఎవరిదో చూడు సామిత్రి యేమి
వింతో॥ 45

తే. కాంచనోరచ్ఛదంబులు ఖరము లివ్వి ! చూడుము పిశాచవదనముల్ చోద్య
మిచట

పడె మహాకాయములు రణహతములౌచు! భీమ రూపము లెవరివో వీర! చెప్పుము॥

తే. దీప్తపాపకసంకాశదీప్తి దనవి ! యొరగె సమరధ్వజం బిది ద్యుతియుతంబు
తాత! సాంగ్రామికంబు రథంబు చూడు ! భగ్నమైయుండె యెవరిదో వసుధ
నిచట॥ 47

తే. తరళతపసియభూషణశరచయంబు! చూడగ రథాక్షమాత్రముల్ చోద్యమోయి
విశిఖములు విప్రకీర్ణమై విరిగి ధరణి! గ్రాలుచున్నవి యేఘోరకర్మనివి యొ॥ 46

తే. శరసుసంపూర్ణముల్ శరావరము లివ్వి! చూడు విధ్వస్తముల్ రెండు క్షోణిబడియె
కేల పగ్గంబులును ముని కోలతోడ ! చచ్చిపడియుండె యెవ్వని సార ధితకు?॥

తే. రుచిర సోష్ణీషమణికండలుల్, కుమార! యుధినిహతుతాచు భువిబడియున్నవారు
ఎంచిచూడు సరవ్యాఘ్రు! యెవరివారో । చామరగ్రాహిణుల్ ఓరు సౌమ్య,
చెపుమ॥ 50

తే. కరకు రక్కసు డెవ్వడో యరిగి నట్టిబాట యియ్యది యనుమాట స్పష్టమోయి
వైర మిక నాకు శతగుణంబయ్యె చూడు । జీవితాంతక మిది చూతు చివరివరకు॥

తే. అసురులు సుఖోరహృదయులయ్యా! కుమార! కామరూపులు వారిచే కాంత సీత
హా! తపస్విని లక్ష్మణా ధీత యాపె । హృతయో, భక్షితయో, యింక మృతయో
ధృవము॥ 52

తే. ధర్మమేనియు రక్షింపదాయె సతిని । హృతయో భక్షితయో సీత యింతకైన
ఎట్టివారును నింక నా కిద్దరితి । ప్రియము సేయంగగలవారె వీర! చెపుమ॥

తే. సకలలోకాల సృజయింప కెత్తుడేని । శూరవరుడేని దయమెత్తబారునేని
సర్వభూతంబు లతని నజ్ఞాన వశత । సలుపు నవమాన మోయి లక్ష్మణకుమార॥

తే. ఏను లోకహితార్థమై మృదుతఁదాల్చి । కరుణ వేదిని దాంతుడ మరియు నగుట
నన్ను నిర్వీర్యుడ యెచ్చొర యెన్ని రోయి । ధృవము త్రిడ కేశ్వరులును శత్రు
తపుండ॥ 55

తే. గుణమునై తము నను డెంది గుణగణాఘ్ర! దోషమయ్యెను చూడుము దోర్బలుండ
ఎల్ల గుణముల నిక సంహరించివైచి । చెలగి నాతేజ మిదె ప్రకాశింపజేతు॥ 56

తే. దివి శశిజ్యోత్స్న హరియించి రవియుఁజెలగి । కడు మహత్తరలీల వెల్లెడు విధాన
రాక్షసుల సర్వభూతాల లయ మొనర్చ । సంహరించెద నిక నాదు సత్వగుణము॥

తే. ఇంక మనుజులు గంధర్వు లెవరు గాని । రాక్షసులును పిశాచులు యక్షలేని
కిన్నరులుగాని సుఖము నొ క్కింతగాని । బడయలేరోయి లక్ష్మణా! పొడమె
యలుక॥ 58

తే. చూడు మాకాశ మింక నా సునిశితాశ్రు! బాణసంపూర్ణ మొనరించి వత్స! యిపుడ
మూడులోకాల సంధు నె మూలగాని । లేకయుండెడి రీతి నే వీకఁజేతు॥ 59

తే. ఇక నిరోధింతు నీ గ్రహనికరమెల్ల । దివి నిశాకరు జేతును తిరుగకుండ
అనల, జల, వాయు, సూర్యుల నణచివైతు । పొడియొనర్చెడ నైలాగ్రములను
చూడు॥ 61

తే. ఇంక నింకింతులకుల నెల్ల జూడు । దుగ్ధములతాగుల్మములను పోదోతు నలుక
జలధిశోషింపజేతు నా బలము బరపి । మూడులోకాల లయకాలమునకు జేర్చు॥

తే. సీత గొనిదెచ్చి నా కింక క్షేమముగను | ఔర! యర్పింపకున్నచో నమరతతులు
మిత్ర యీక్షణమందె సామిత్రిచూడు | వీరు కనగల రింక నావిక్రమంబు|| 63

తే. ఆకసంబున నింక భూతాళులెవ్వి, తిరుగజాల వ దే మన్న దివియునింక
భూరి మచ్చాపగుణవినిర్ముక్తవితత | బాణజాలనిరంతరం బొను గాడె|| 64

తే. అర్హితంబయి నామ బాణాళివలన | పక్షిమృగసంఘములును విధ్వస్తమాచు
జగ మిక సమాక్షలంబగు సామ్య! చూడు | మరి, యమర్యాదమును నొను
నరయు మోయి|| 65

తే. ఇషువు లాకర్ణ పూర్ణంబు లింక బరపి | మరి, దురావరముల జాల బరపి వత్స!
జీవలోక మరాక్షసం బా విధంబు | సేతు నపిశాచముగను నా సీతకొరకు|| 66

తే. ప్రబలరోషప్రయుక్త మద్యాణతతుల | కాగ్మకవిముక్తముల బలక్రిమ మ దెల్ల
కాంతు ప్రోతిదూరాతిగాముల పన | భువిని దివి నెల్ల సుర లిద్దె భూరి తేజ||

తే. ఉండరమరులు, కైతేయు లుండ రింక | ఉండ రిక రాక్షసుల్ పిచాచోరగులును
వినుము మత్కోధమున లోకవితతు లెల్ల | నాశనంబగుచుంట ననామకముగ||

తే. యక్షరాక్షస లోకముల్ పక్షితతుల | లోకములు దేవదానవలోకములును
నింక ఉండవు నశియించు నిన్ని కూడ | తాత! నాచేత శకలీకృతంబులౌను||

తే. ఇపుడె చూడు నిర్మర్యాద మే నొనర్తు | సాయకంబుల నీ లోకచయము లెల్ల
హృతనో, మృతనో, మహీయపత్నిని శుభాంగి | నమరు లిక దెచ్చి నా కీయ
రైర యేని|| 70

తే. ప్రియను వై దేహి నట్టి రూ పెనగుదాని | తెచ్చి నా కీయరేని యా దివిజతతులు
జగము సర్వము నాశంబు సలుపువాడప్రబలి త్రైలోక్యము చరాచరంబు నింక||

తే. రాము డిటుబల్కి రోషతామ్రాక్షో డగుచు | కేల కోదండదండంబు లీల బట్టి
ఘోర మాశీవిహాపమ కూర మద్ది | శరము సందీప్తమున్ దాల్చి సరగ నపుడ||

తే. చాపమునగూర్చి పరపురంజయుడు ఘనుడు | రామచంద్రుండు రోషతామ్రాక్షో
డగుచు

మరి, యుగాంతాగ్ని రీతిగా కరము మండి! కుపితుడై యిట్లుబల్లె నా గురుభుజుండు||

తే. మృత్యువును, కాలమును, మరి విధిని నట్లె|రాజునే గాని భూతముల్ సర్వములును
ఎదుర జాలని యట్టులే యెదురలేవు | కోధసంయుక్తు నన్నును రూఢ మింత||

తే. దేవి యా చారుడతి ననిందితను సీత | నువిడ మున్నున్న రీతి నా కొసగరేని
సామర్యోరగ గంధర్వ జనచయమ్ము | జగము తలక్రిందుజేతు సజైల మిపుడె||

64 వ సర్గ సమాప్తి:— (2,109)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కౌండము

అ ర వ ది అ యి ద వ స ర్గ :— (16)

(ఒకని యపరాధమున కై, లోకమునంతను సుహరించుట పాడిగాదని లక్ష్మణుడు రాముని ఊరడించుట—
“ సర్వవిధముల మనము వెదకి చూతము. అప్పటికిని దేవతలు సానుమాన సీతను వెచ్చి యీయనిచో
అప్పటికి ఉపాయ మాలోచించుదమని” లక్ష్మణుడు రాముని సమాధాన పరచుట.)

తే. తప్యమానుని విభు తద్విధంబువాని । ననఘు సీతాహరణకర్మితాత్ము రాము
ఉగు) లోకవినాశనోద్యుక్తు రుషితు । మహిత సాంపర్తకానలం బనెడువాని॥ 1

తే. ధనువు సజ్యంబు నెంతయు కనులగనుచు । మాటిమాటికి నూర్చుల బరపువాని
జగము సర్వము హరుడు యుగాంతమందు । బోలె దగ్ధంబు సేయంగ బూనువాని॥

తే. భ్రాతను నదృష్టపూర్వరూపంబువాని । రాము సంకుర్ధింప జూచి యా లక్ష్మణుండు
ప్రాంజలియు నొచు వాక్యంబు పలికె నిట్లు । తద్ద పరిశుష్యముఖమున తమ్ముకుర॥

తే. మృదుత దాంతత దాల్చి నీ వింతవరకు । సర్వభూతైక హితరతస్వాంతుడ వయి
ఇచ్చుడు కోర్కెవశంబున నిటుల జిక్కి । తగదు ప్రకృతిని విడువ మహాత్మ నీవు॥

తే. చంద్రునినందునలక్ష్మీయు, క్షమయు భువిని సూర్యునందున ప్రభయు, వాయువున
గతియు

నియతి నొక్కొక్క టిటు లుండు; నీ యెడ నన । సర్వ ముండు ననుత్తమ
యశముగూడ॥ 5

తే. ఒకని యపరాధమున లోకనికరమెల్ల । హతమొనర్పంగ నీవు పూనంగఁదగదు
భగ్నమెవరిదొ యీ రథం బనఘు యెరుగివల విరిగెనొ యెరుగ యీలీల దేవ॥

తే. అవని ఖరనేమిసంక్షుణ్ణమయ్యె నిచట । రుధిరబిందుల సిక్త మీ పృథివి చూడు
ఘోరసంగ్రామ మిటనైన తీరుదోచు ! పార్థివాత్మజ! చూడుమీ వనధరిత్రి॥ 7

తే. ఒక్కనిదిగానె గన్పట్టున్నదనఘ । ఈ విమర్దంబు; కాదు పో యిద్దరి దిక
చూచుమనా త్తరబలములపదములిచట । ఏర! వదతాంవరా! కానిపింప వుర్వి॥

తే. ఒకని కృతమున ఈలోకనికరమెల్ల । నాశమొనరింపఁదగదు భూనాయకుండ
యుక్తదండులు మృదువులు సుర్వికతులు । మరీ, ప్రశాంతులుగారె, నీ వరయు
మింత॥ 9

తే. సర్వభూతంబులకు సేవు సంతతంబు । పరమగతివి శరణ్యుండ వగుదు వనఘ!
సూక్ష్మ దారప్రణాళ మీ విధినినగుట । మంచి దం చెవ్వ రందు సమంచితండ॥

తే. నదులు కొండలు భూతంబు లుదఘ లింక : దేవగంధర్వదానవుల్ దేవ! మీకు
విప్రీయముసేయజాలవు సేన మేని ! ఋత్విజులు దీక్షితున కట్లు ఋజుగుండ॥

తే. సేత నెవ్వడు హరియించె ఘాతుకుండు । వెదికి పట్టుకొనందగు వీర ! వాని
మద్విఠీయుండవై ధనుష్పాణి వగుచు ! పరమ ఋషుల సహాయాన ప్రభుడ వీవు॥

తే. నెదకుదము పర్వతంబుల నుదఘ లింక : సుహల వనముల పెక్కుల ఘోర
ములను

సదుల పద్మవనంబుల నదము తెల్ల । వెదకఁదము దేవ! మరీ, మరీ, వది నెకొరకు॥

తే. దేవగంధర్వలోకాలఁ దిరిగి తిరిగి । ఇంక రోయుద మిదె సమాహితుల మగుచు
ధరణినాథ! సింధార్యాపహరుని నింక । గనుగొనెడిదాక విడువక కలచి కలచి॥

తే. శామమున నీదు పత్ని నా సాధ్విడెచ్చి । నీకు త్రిదశేశ్వరుల్ సమర్పింప రేని
కోసలేంద్ర ! యనంతరం బే సరణిని । సేయవలయునో నా రీతి సేత మనఘ॥

తే. శీలమున సామమున నీదు సీతఁడెచ్చి । వినయమునను నయాన నర్పింపరేని
పిదప చెలగుము పవనిధవిశిఖములను । హేమపుంఖంబులను నేసి రామభద్ర॥

65 సర్గ సమాప్తి :— (2, 125)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము అరణ్య కాండము

అ ర వై ఆ ర వ స ర్గ :— (20)

(లక్ష్మణుడు మరియు రామునకు చెప్పవలసిన సారవంతములగు మాటలు చెప్పి ధైర్యమును ఘరిగొని
కర్తవ్యమును పోబోధించుట)

తే. భ్రాతను, ననాధనా నేడ్చు వాని నకట ! శోకసంతప్తు, మోహన నేకరీతి
తూలువానిని, కడు పరిద్రావ్యును, దీను ! మరి యచేతను జూచి లక్ష్మణుడు నపుడు !

తే. శిరము చరణంబులనుసోక ధరణిమొగ్గి ! మరి, ముహూర్తాన సౌమిత్రి పరమభక్తి
రాము నాశ్వాసమొనరించి సామమునను ! నిటుల సంబోధ మొనరించె నెలమికలిమి !

తే. రామచంద్ర ! తపంబు మహాత్తరాన ! మరి, మహాత్తర యాగకర్మాధికముల
రాజు దశరథునకు నీవు లబ్ధమైతి ! వమృత మమరుల కట్టు లీ యవనిపైన ! శి

తే. నీ గుణంబుల బద్ధుడై నృపనరుండు ! త్వద్వియోగాననే తండ్రి దశరథుండు
ప్రభుడు దేవత్వమొందెనా ! వార్తమనము ! వరద ! వింటిమిగాడె యా భరతుచేత !

తే. దుఃఖమిది ప్రాప్తమిటులీవె దుర్దముండ ! హృది సహింపంగ లేనిచో సదరులాత్మ
ప్రాకృతుం డల్పసత్త్వండు వసుధ నెవడు ! ఇరక సహింపంగలడు పో యితరు
డనఘ ! ౪

తే. దుఃఖతుడవౌట లోకసందోహ మీవె ! తేజమున దగ్ధమొనరింప దివురు దేని
ఆర్తు లీ ప్రజ లింక యెందరిగి దేవ ! నిర్వృతినిజెందగల రహా నీవె చెపుము !

తే. అన్న ! లోకస్వభావ మిట్లగుట యరుడె ! చూడుము, యయాతి నహుషాత్మ
జుండు నాడు

ఇంద్రుతోడను సాలోక్య మొంది కూడ ! అకట గురిగాడె యనయంబునకును నచట !

తే. మరి, మహాష్ట్ర పశ్యంతు పరమగురుడు ! హితుడు మన కెల్ల కలపురోహితు
డతండు

పుత్రశతమొక్కనాడె హా! పుట్టి మరలచానరే యొక్కనాడె యా సంయమికిని॥
తే. జగములకుతల్లి సత్ క్షమ జనని దేవి । కలలోకనమస్కృత సకలపూత
భూమి కిద్దానికిని సైతముండు దేవ । చలన మే మందు సత్యసంశ్రవ! మహాత్మా॥
తే. తత జగచ్చక్షువుల్ కర్మగతులు హితులు । సర్వము ప్రతిష్ఠితంబు తత్ స్వాము
లందె

అట్టి యాదిత్యచంద్రుల కా మహా బ । లాభ్యులకునేని తప్పెనా గ్రహణబాధ!॥
తే. ఇక, మహాభూతములును, దేవేశ్వరులును । సర్వభూతాది దేహు నా సర్వ
మయుని

దైవమును పూరుషుడ౯ భా! యే విధాన । నైనతప్పించుకొనితిరుగంగ గలరే॥
తే. అన్న! శక్త్యాది దేవతలందుఁగూడ । గలుగును నయాసయంబులన్ పలుకు వినమె?
పురుషశార్దూల! యిట్టిచో వరద! నీవు । శోకమొందంగఁదగదు పో ఓకోశిపాల!॥
దే. నష్టయైనను, హృతయైన యిష్టసీత । సేవుశోకింపఁదగదు ప్రాకృతుని యట్లు
సతము నిర్విణ్ణదర్శనల్ సత్యపరులు । నిన్నుబోలినవారలు సన్నతాత్మ
ఎట్టికష్టాలనైన శోకింప రనఘ! 14

తే. తత్వతః సిదుబుద్ధిసే తథ్యమింత । చింతనమొనర్చిచూడు భూకాంత నీవె
బుద్ధియుక్తులు తమతమబుద్ధి బలిమి । తెలిసికొందు శుభాశుభంబులను ముందె॥

తే. మున్నుకర్మల కేయకియున్న యిపుడు । ఫలము లయ్యవి దేవరా! కలుగవయ్య
వాని గుణదోషములను నిప్పట్లు జూడ!వలను గాదయ్య; యూహింప వలెనెగాని॥

తే. రామ! మున్ను బహుప్రకారముల నీవె ! బోధయొనరించితివి నాకు బుద్ధు లివ్వి
స్వామి! సాక్షాత్తు త ద్భూహస్పతియెయేని ఇంక ఎవ్వడు సీక బోధింపగలడు?॥

తే. బుద్ధి నీయది విబుధుల బుద్ధికేని । మరి, దురన్వయమగుగాదె పరమపురుష!
శోకమునజేసి యదియిట్లు సుప్తమగుట । నేను బోధింతు నింతె, నే నెంతవాడి!॥

తే. దివ్యులను మానుషులను వధింపరాని । వీరి దలచియు, మరియు నీ వీర్య మెంచి
శత్రుల వధార్థులనె నీవు జంప నొంప । బూను మిత్తోకువృషభ మహానుభావ!॥

తే. సర్వనాశంబు నీ విట్లు సార్వభౌమ! । యొనరుపక బూను లేమి ప్రయోజనంబు?
రిపుని పాపుని నతనినే నృపుడ! వెదకి । పట్టి పల్లార్పదగును, జంపంగదగును॥ 20

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

అరవై ఏడవ సర్గ:— (29)

(రాముడు ధైర్యమొంది, లక్ష్మణునితో కలిసి, ఆడవి వెదకుచు, ఒకచో శేలబడియున్న జటాయుని జూచుట - “సీతను జంపి తిన్న రాక్షసుడే ఈ మాయ పక్షివేషములో నున్నా”డని రాముడు జటాయుని జంపబూనుట - జటాయువు నిజ వృత్తాంతము జెప్పగ, రాముడు దుఃఖించి, ఆతనిని కాగ లించుకొని “పో సీతయేది” అని రాముడు మరల శేలపై కూలుట.)

తే. తమ్ము డిటుజెప్పినట్టి మాతృమ్ములోనె | త త్సుభాషితమును రామధరణివిభుడు
విని, మహాసార మద్దాని మనమునందు | గొనియె నతడు సారగ్రాహి కనుక
యనుజె|| 1

తే. కోపము ప్రవృత్తమును నడై గురుభుజుండునిగ్రహించుకు తనలోనె నుగ్రబలుడు
ధనువు చిత్రంబుపై యానుకొనుచు విభుడు | రాము డిటుబల్కె లక్ష్మణస్వామి
తోడ|| 2

తే ఏమి సేతమువత్స! యిం కెందు బోద | మే యుపాయాన సీత నా ప్రేయసి నిక
కనుగొనంగనుగలవార మనఘ నీవె ! యోచనమొనర్చి చెపును, ధీయుత
కుమార|| 3

తే. అంత నన్నను బహుళ తాపార్దు జూచిలక్ష్మణుం డిట్లు లనియె నా రాఘవునకు||
ఇదె, జనస్థానభూమిని వెదుకవలయు | బహుళరాక్షససేవితం బనఘ యిద్ది
వితతనానాదుమలతాప్రవృద్ధమగును | మనము తప్పక వెదకుడ మన్న దీని|| 4

తే. కలవు గిరిదుర్గములు పెక్కు లిలను నిచట | నిర్దరంబులు కందర నికరములును
గుహలు వివిధంబు లెంతేని ఘోరములును | ప్రబల నానామృగగణాకులంబు.
లనఘ|| 5

తే. కిన్నరావాసములు, సుసంపన్నములును । వివిధ గంధర్వ భవనముల్ వెలయు
నిచట

వాని నన్నింటి నాతోడ ప్రభుడ ! కూడి । హెచ్చరికతోడ వెదుకంగ నింక
తగును॥ 6

తే. అన్న! నీవంటిబుద్ధిసంపన్నులైన । వారలు మహాత్ము లెపుడు నాపదలలోన
సంత చలియింపరు గదన్న స్వాంతములను । వాయువేగాన నచలంబులో
యనంగ॥ 7

తే. లక్ష్మణస్వామి యిటుబల్క రాఘవుడును! సంత కోభంబు దాలించి స్వాంతమందు
శరముఘోరము సంధించి ఊరము వింటు । వనము సర్వము దిరిగె లక్ష్మణునిగూడి॥

తే. అంత పర్వతకూటాభు నవనిపతితు । పక్షిరాజన్య మహి మహాభాగుఁగనియె
రామచంద్రుండు త ద్వనభూమిలోన । నొకట ఊతజార్చు) నట జటాయుని సజీవు॥

తే. వనిని నా గిరిశృంగాభు గనిన యంత । రాము డనె లక్ష్మణునితోడ “రమణీసీత
తప్ప కీ పక్షిచేతకే తమ్ముకుర్ర! భక్షణమొనర్పబడె సంశయంబులేదు”॥ 10

తే. గృధ్రరూపుండు రక్కసుండేను వీడు । సీతను విశాలనయన భక్షించివైచి
సుఖముగా కూరుచుండె నిచ్చోట వీడు । వీని వధియింతు మన్వోరణానిహతి॥

తే. ఇట్లు లనుచునె విల్లెక్కు-వెట్టి విభుడు । ధనుషి ఊరమును సంధించి ధరణి యెల్ల
అల సముద్రాంతము వడంక నరిగె వడిగ । పక్షి యద్దానిపైకి కోపంబు నిగుడ॥

తే. దీను, రాముని, దశరథసూను జూచి । దీనవాక్యాల నెత్తు) సఫేన మకట
గ్రక్కుచు జటాయు వా పక్షి గ్రక్కు నపుడు । పలుక నొడగెను నిట్లు లా
ప్రభునితోడ॥ 14

తే. నీవునెవతె నాయుష్మంతుడా వనోర్వియోషధినివోలె వెదకుచునుంటి వోయి
అట్టి దేవియు నాదై నయట్టి యుసురు! రావణునిచేత హృతమయ్యె రామ! రెండు॥

తే. రేడ! నీవును తమ్ముండు లేనివేళ । పలుబలీయుడు రావణుం డటుల వచ్చి
అకట సీతను హరియించి యాకసమున । గొంచుపోవుచునుండ నే గాంచినాడ॥

తే. సీత చెంతకు నే నంత చెంగు నెగసి । రావణురధంబు పడదన్ని రణములోన
నతని ధరణీతలంబున పతితుగాగ । జేసినాడను దేవ! నా చేవబరపి॥ 17

తే. ఇది యతనిదేను విరిగిన దీ ధనుస్సు; । ఇది శరావర మతనిదే; యిదె రధంబు
విరిగె సాంగ్రామికంబు నా వితతశక్తి; ఇత డతని సారధియె చచ్చి షీతిని పడియె
చూడు మత్పక్షునిహతి నీచుండు వీడు॥ 18

తే. అలసి నేనుంట నా పక్షముల ఖరాసి | నరికి నీతను గొం చే౦ నభసి నసుర;
నిహతుడనుమున్నె యసురచే నీవునింక | నన్ను మరలను హతమార్చు నెన్న
కోయి|| 20

తే. నీత గూర్చి జటాయు వీ రీతి వార్త | దెలుప ప్రియమందియు మనంబు తేరు
కొనక

అకట ద్విగుణీకృతంబు తాపార్తిజెంది | బాష్పపూర్ణ ముఖుడయ్యె ప్రభువరుండు |

తే. గృధ్రరాజన్య వే కాగిలించుకొంచు | వడి మహద్ధను వచటనే విడిచినైచి
అనశుడై భూమిపై బడి హా! యటంచు | రోదనమొనర్చె తాను సహోదరుడును |

తే. కాన * నేకాయనాన, నేకాకి యగుచు | దుర్గమంబైనచోట హా! తూలి
యెటులొ

ఊర్పులకబుచ్చు నా జటాయువును గాంచి | శోకతరుడై విభుండనె సోదరునకు |

తే. రాజ్యవిభ్రంశమును, వనోర్వరనివాస | మకట నై దేహి హరణంబు నాప్తమిత్రు
నీ జటాయునిమరణ మీ యోజ నాదు | పరమదౌర్భాగ్యము దహించు వహ్ని
నేని|| 24

తే. తద్ద సంపూర్ణ మా మహోదధిని నేని | ఇపుడు నే జొచ్చితేని హా! చెపుదు
ధృవము

నాదు దౌర్భాగ్యమునజేసి సోదరుండ | ఆ సరిత్పతి యెండియే యయ్యె! పోవు |

తే. ఉండడోయి యభాగ్యతరుండు వత్స | సకలలోకాల నీ చరాచరములందు
ఎవడు నాకంటె; భీకరంబిట్టు లేను | వ్యసనవాగురులన్ జిక్కి యడలుచుంటి |

తే. చూడు నాకగు పితృవయస్యుం డితండు | గృధ్రరాజు జరాన్వితం డిట్టు లకట
వినిహతుండొచు భూమిపై విరిగిపడియె | వత్స! నాదగు భాగ్యవిపర్యయమున |

తే. రామచంద్రుండు లక్ష్మణస్వామిగూడి | ఇటుల బహురీతి విలపించి పలుబలుండు
త జ్జటాయుని తనువెల్ల తడివెల్బీతి | అల పితృస్నేహగౌరవంబులు దొలంక |

గే. నికృత్తపక్షున్, రుధిరావసిక్తున్ | శకుంతరాజున్, పతి చేర్చి కాగిట
“కృష్ణ మైథిలీ! పాణిసమా! మమా! ”యటం | చహా! విలాపించుచు ధాల్చి
గూలెన్|| 28

* ఏకాయనాన = ఏక ప్రాయసము = ఒంటరి మార్గములో (నోడులేని అడవిలో)

67 వ సర్గ సమాప్తి :— (2,174)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

అ క వ ది ఎ ని మి ద వ స ర్గ :— (38)

(జటాయువునకు మోక్ష పదావహనం)

తే. రాదుచేనట్లుపడిన గృధ్రంబుజూచి | భువి వివేష్టుని నా జటాయువును గాంచి
మిత్రసంపన్నతోడ సామిత్రితోడ | రాముడీటుబల్కె లక్షణస్వామితోడ॥ 1

తే. ఈతడు ముద్రార్థమై యెంతో కృషియొనర్చి | రాక్షసునిచేత హతుడౌచు రణధర్మి
దుస్త్వజంబుల ప్రాణాల ధ్రువము వత్స! హ! త్యజించుచునుండె విహంగవిభుడు॥

తే. ఈతని శరీరమంచున నింక వత్స! | ప్రాణములునిల్చియున్నట్టిభంగిఁదోచు
కనగ, సర్వహీనుడుగను విక్లబుడుగాను | గానిపించుచున్నాడు ఖగవిభుండు॥

తే. “మరలమాటనుచెప్పట కరయ నీకు | ఓ జటాయువ యోషిక యున్నయెడల
శ్రేయమగునీకు చెపుమ నా సీతవార్త | మరియు సీవధసంగతి సరిగ చెపుమ॥ 4

తే. ఏ నిమిత్తంబు రావణుం డీటుల సీత | నెత్తుకొనిపోయె? నతని కే నేమి కీడు
చేసియుంటిని యతడు నా సీత నకట | ప్రియను హరియించునంతటి విధముగాగ॥

తే. ఎటుల త చ్చంద్రసంకాశమింతి ముఖముత న్మనోహర ముండె నత్తరుణమంచు
అప్పు డేమని పల్కె ద్విజాధినాథ | సీత వై దేహి నాదేవి భీత చెపుమ॥ 6

తే. వీర్య మెట్టిది, రూప మే విధము నుండు? | అసురు డాతని వెల్లు కార్యంబులుండు
ఎచట ఆతని యునికి, నీ వింత చెపుమ | తాత! యడుగుచునుంటి పతంగవిభుడ॥

తే. తద్ద చీనత నలు నిరంతరముగాగ | కడు విలాపంబుసేయు రాఘవుని జూచి
మిగుల హీనస్వరంబున ఖగవిభుండు | త జటాయువు బలికె నత్తరిని నిటుల॥ 8

తే. వాతదుర్దిన సంకులం బాతతంబు | రావణుడు మాయచేత కల్పన మొనర్చి
వడి విహాయసమార్థానఁబడతి నతడు | రాక్షసేంద్రుండు కొనిపోయె రూక్షగతిని |

తే. అలసి నేనుంట నాడు రెక్కల ఖరాసి | తాత! ఖండించి రాక్షసుండాత డపుడ
నీత వైదేహిఁగొంచు డక్షిణముదిశకు | తరలిపోయెను తారకాధ్వంబునంటి || 10.

తే. తాత! నాప్రాణములు నిరోధంబు జెందు | దృష్టియు భ్రమించుచుండె పృథ్వీ
కళత్ర ?

ఇవిగో కనుచుంటి సౌవర్ణ వృక్షములను | చక్షుల నుశీరకృతమూర్ధజముల రామ |

తే. ఏ ముహూర్తాన నసుర హరించె సతిని “వింద” మందురు దానిని విబుధవరులు
అందు హృతమైన ధనము వే జెందు విభుని | ఈ రహస్యంబు నెరుగ డా నైర్వ
తుండు || 12

తే. త్వత్ప్రియన్ జానకిని కటా దానవుండు | రావణుండు హరించి, శీఘ్రంబుగానె
నాశమొందును తప్పదు నాదుమాట | బడిశముక్ మ్రింగు ఝషము భావంబుగాగ ||

తే. వ్యధను సీవింక జెందుడు పనియెలేదు | దేవ! జనకగూర్చి నీ దేవిగూర్చి
ఇంక వైదేహిగూడి రమింతువీవు | త్వరగ రావణ రణమున వధమొనర్చి || 14

తే. అంతవరకును తెలివి యావంతఁ జెడక | రాముతోడను ప్రత్యుత్తరంబు బలుకు
త జ్జటాయుని నోట రక్తంబుగ్రక్కె | మాంససహితంబు, వేగ నా మరణవేళ |

తే. “విశ్రవసునకు సాక్షాత్తు వీడుకొడుకు | సవతి తమ్ముండు నొను వైశ్రవణుకనఘ”
అనుచు పల్కుచు పైన నే మనగలేక | వదలె ప్రాణాలనిక దుర్లభముల నతడు ||

తే. “చెప్ప, చెప్ప”చు రాముండు చేతు లొగ్గి | పల్కుచుండగనే వాని ప్రాణ
చయము

త జ్జటాయుశరీరంబు నుజ్జగించి | చనె విహాయస మార్గాన స్వర్గమునకు || 17.

తే. శిరము నేలను వాల్చి త చ్చరణములను | చాచి నీల్లి శరీరంబు జగతిపైన
పడగ మరణంబునొందె నా పక్షిరాజు | రాముకార్యార్థ మిటు శరీరంబు నిచ్చి ||

తే. డర్వి తామ్రాక్షు, మరి గతాయుషు ఖగేశు | పర్వతోపము గృధ్రంబుఁబరగజాచి
అధిక దుఃఖతుడును దీను డగుచు నకట | రాము డిట్టుల బల్కె నా లక్ష్మణునకు ||

తే. “రాక్షసావాస మీ మహారణ్యమందు | దండకోర్చిని పెక్కువత్సరము లితడు
సుఖతపసియించి మనకొర కకట యిపుడు | దేహమర్పించె పక్షిరాజోహా !

ఘనుడు || 20

తే. క్షీతి నితండు నచేక వాల్మీకమువయసుబాదలి, చిరకాలమిట్టు లభ్యదయమొంది
నేడు హతుడౌచు నేలపై నిద్రజెందు । కనగ మరతిక్రమముగాడె కాల మనఘ॥

తే. చూడుకలత్తుణ! గృధ్రామీ శూరవరుడు । నాకు నాపకారి నిజము నా నాతి సీత
రక్షణమొవర్పబోయి బలాభ్యుదై న । రావణునిచేత హతుడయ్యె నణధరిత్రి॥

తే. గృధ్రరాజ్యంబు నితడు పరిత్యజించి । మహిత మా పితృవై తామహంబు విడిచి
బేర నా హేతువునకుగా పోరు నల్పి । పోణములనిచ్చె నితడు నిస్సార్థముగను॥

తే. సాధువులు, ధర్మచరితులు, సత్యపరులు । శూరులు శరణ్యు లెందు నీ క్షోణిలోన
గానిసింతురు సర్వత్ర ఘనఘజండ । ఆరసచూడ తిర్యగోన్ములందు గూడ॥ 24

తే. అకట! సీతాపహరణజంపై న యట్టి । దుఃఖ మది నాకు గొప్పగాఁ దోచ దోయి
చూడుమీ గృధ్రరాజులు క్షోణి కొరగి । మత్కృతంబున హతుడౌట మదిఁ

దలంప॥ 25

తే. రాజు దశరథు డా మహాప్రకట యగుడు । శ్రీయుతుండెట్లు పూజ్యుండొ;
హృదిని నాకు

పూజనీయుండొ, అట్టులే పుణ్య డితడు । పూజ్యుడును మాన్యుడును నాకు
పులుగురేడు॥ 26

తే. కట్టెలన్ దెమ్ము లత్తుణ! కడగి యిపుడె । నిర్భానమున వేగ వహిని నొనర్చి
దహనసంస్కారమిత్తు గృధ్రాధిపునకు । నిభసమున్ జెందె యుధిని మత్కృత

మితండు॥ 27

తే. రాక్షసునిచేత నాజ నా కాదుచేత । మత్కృతంబున హతుడైన మహితు నితని
పతగలోకాధినాధుని చితిని జేర్చి । దహనసంస్కారమిత్తు నీ ధన్యుకిపుడె॥ 28

ఉ. ఏగతి యజ్ఞశీలురకు, నేగతి భూమినొసంగువారికి

ఏగతి ఆహితాగ్నులకు, నేగతి తత్పునరాగమంబులే

కేకడుపారికిన్ గలుగు గృధ్రవిభుండ ! మహాబలాభ్య! నీ

వేగుము తద్గతిన్ సఖుడ ! యిత్తు ననుజ్ఞ ననుత్తమంబు లెం

తేగన లోకముల్ వడి మదీయకరంబున జెందిసంస్కృతిన్॥

30

తే. ఇట్టులనుచును త త్పతగేశు నపుడ । వీక్ష మాలోపమొనరించి యాప్తుఁజితిని
దహనమొనరించె రాముండు ధర్మపరుడు । కరము దుఃఖించి నిజబంధుకొరకునట్లు॥

తే. లత్తునిగూడి యంత నా రాఘవుండు । అడవికేగి మహాలోహి వడి వధించి
పిండదానమునిడగ నా ద్విజవరునకు । పరచె దర్భల నేలపై పుబుబలుండు॥ 32

శో॥ యాగతి ర్మణశీలావాం, ఆహితాశ్చేష్ట యాగతిః! అపరాధస్థాం యావత్ భూమిప్రదామనాం ॥
 పయూత్యం సంహత్యో, కచ్చ లోకాన్ అపహన్! స్పృధరాజ! సహస్రత్వ! సంతాప్రజ ॥
 ఈ॥ ఏగతి యజ్ఞశీలంరకు, వేగతి భూమిసంగువారికిన్, ఏగతి ఆహితాగ్నిలకు, వేగతి పుష్కరాంబు వే!
 శోగడువారికిన్ కలుగు స్పృహభంజ! హరిబలాభ్య! నీ నేగుము తొత్తిన్ సముద్ర! ఇహం బ్రహ్మ! యా తేం
 తేగవ లోకమూత్ వడి, అగ్నియకరంబున జెంది సంస్కృతిక్ ॥

అ రణం జ: 68 న స ర 90 న త్రిం : శ్లోక 292

తే. రోహిమాంసబుదీసి నిరూఢభక్తి | పిండములొనర్చి కీర్తివంతుం డతండు
శకునమునకిచ్చె రాము డా జనవిభుండు | వనిని నా రమ్య హరిత శాద్వలమునందు ||

తే. మర్త్యునకు ప్రేతరూపవి కే మంత్రవరము | మహి ద్విజాతులు పఠియింతు
మహిమ సెలగ
స్వర్గగమనంబు పిత్ర్యంబు జపమొనర్చె | రాము డా మంత్రమే పక్షిరాజు కొరకు ||

తే. అంత, గోదావరికినేగి యర్కకులులు | స్నాతులై గృధ్రరాజుకు శాస్త్రవిధిని
ఉదకదానంబు జేసి రా యుభయు లపుడు | నరవరాత్మజు లా రఘునందనులును ||

తే. రణము నం దీల్గి యా పక్షిరాజు నొర | కర్మ దుష్కరమును యశస్కరమొనర్చె
బుషిసముని రాముచేత సంస్కృతిని జెంది | పోయె పుణ్యంబు శుభమైన
భూరిగతికి || 37

తే. ఖగపతికి నట్లు పిండోనకంబు లొసగి | అతని మాటల స్థిరబుద్ధి ననఘు లునిచి
సీతంగనుగొనుటందునే చిత్తముంచి | వశము లొచ్చి వడి విష్ణు మఘవ్రలట్లు ||

68 వ సర్గ సమాప్తి:— (2, 212)

W

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కౌండము

అ ర నై తొ మ్మి డ వ స న్ద :— (51)

(“అయోమఖి” విరూపకరణము — “కబాధ” దర్శనము)

తే. సలిలమొసఁగి జటాయున కలఘు లట్లు | సీతవెదకుచు వనిని పశ్చిమము తరలి
దక్షిణంజేగి శరచాప ధారులగు|అప్రహతమైన బాట వారరిగి యరిగి|| 1

తే. గుల్మముల వృక్షముల లతాకుంజములను|నావృతంబయి ఘోరదర్శనము నొచు
గహన మెందును జూడ దుర్గమమునైన|వివినమును జొచ్చి నడచి రా వీరవరులు||

తే. వ్యాళసింహనిషేవితం బరయ నెందు | త న్మహారణ్యమును దాటి దాశరథులు
నుగ్రము సుఖీమ మా దండకోర్వి గడచి | వడి జనుచునుండి రా మహా బాహు
బలులు|| 4

ద్వి. వితత నానావ్యాళమృగగణోగ్రంబు | వినుత నానాపక్షిగణసుసంయుతము
సర్వత్రగన ప్రహృష్టంబుగా దోచు | వనము నానామేఘ ఘనసమంబు
తిరుగుచు నందంజ మరల నిల్చుచును | సీతాపహరణకర్మితులు రాఘవులు
వై దేహిఁగనుగొను వాంఛతో నడచి | వనమెల్ల వెదుకంగ వడిసాగి రపుడు||

తే. అంత త్రికోశమరిగి పూర్వాశ నడచి | అడవిదారి క్రొంచారణ్య మెల్ల దాటి
రామలక్ష్మణు లిద్ద రా రాజసుతులు | గనిరి వనమధ్యమున మతంగా శ్రమంబు||

తే. జగతి బహుభీమమృగపక్షి సంకులంబు | ఘోరతరము నానాసత్వపూరితంబు
గహనపాదపసర్వంబు కాననంబు | చూచి వారలు మరియు నచ్చోట నొకట||

తే. ఘోరపాతాళతుల్యగంభీరమరయ | నిత్య తమసావృతంబు పృథుముఖంబు
గుహను దొకదాని జూచి రా మహితయశులు|దశరథాత్మజులిద్ద రా దరిని వనిని||

తే. ఆ నరవ్యాఘ్రు లా గుహదరికి నరిగి | దానికి సమీపమందునే దాశరథులు
గాంచి రొకరక్కసిని వెర్చికనులదాని | వికృతముఖమొప్పు దాని పెన్ మేనిదాని॥

తే. అల్పసత్త్వంబులకు భయప్రదముదాని | సర్వభీభత్సరాదృదర్శనముదాని;
కృకచచర్మంబు లంబోదరంబు దాని | తీక్ష్ణదంష్ట్రాకరాళ మా తెరవదాని॥ 12

తే. భీమమృగముల భక్షించి పేర్చుదాని | విరియబోసినవెంబుకల్ బరగుదాని
వికట నా స్త్రీని జూచి రా వీరవరులు | రామలక్ష్మణు లా దరీ సీమనపుడు॥ 13

తే. అదియు నా వీరులకు చెంత కరుగుదెంచి | అన్నముందరనడచు లక్ష్మణునిజూచి
“రమ్ము, రమియింత”మంచు హస్తమ్ము బట్టి | లాగె నివలికి నాతని రవ్యవపుని॥

తే. పీఠి వాటేసుకొని కాగలించి యతని | పలికె నదియు, “నయోముఖి యందు
నన్ను

నీకుదొరికితి; ప్రియుడవు నీవు నాకు | దొరికితివి; రమ్ముక్రీడింత మిరుపురమును॥

తే. “నాధ! పర్వతకూటాల నదులయందు | పులినములయందు, జీవితంబుండు దనుక
వీర! నాతోడ నీవు విహారములనుసలిపి రమియింతువు యధేచ్ఛ సరస! రమ్ము”॥

తే. అసురి యిటులన కుపితుడై లక్ష్మణుడును | ఖరతరాసిని నెత్తి వేగంబ దాని
కర్ణనాసల స్తనముల కరకుధారఁ | గోసివై చెను శత్రుపక్షోగ్య డతడు॥ 17

తే. కర్ణనాసాదులు నికృత్త మగుట నిట్లు | విస్వరంబున నాదంబు వీక సలిపి
సరగ వచ్చినదారి రాక్షసియు బరచె | భీమదర్శన యా మహా విపినభూమి॥ 18

తే. అసురి యటుబోవగానె యా యడవి చాయ | వనము గహనంబు నోజమై వారు
జొచ్చి

భ్రాతృవరులు నమిత్రీఘ్ను లర్కకులులు | రామలక్ష్మణు లరుగు చా ప్రాంత
మందు॥ 19

తే. అరయుచుండ మహాతేజు డురుగుణండు | సత్త్వనంతుండు శుచియు లక్ష్మణుడువేగ
దీప్తతేజుని నన్న నా యాప్తుఁజూచి | పలికె ప్రాంజలియై నిట్లు వాక్య మపుడు॥

తే. అదరుచున్నది నా బాహు వధికముగను | ఊర కుద్విగ్న మగునట్లు లుండెమనసు
భువి యనిష్టంబులు నిమిత్తములును దేవ! | తోచుచున్నవి పెక్కు లీ త్రోవలోన॥

తే. కాన, నాయత్తుడవు గమ్ము ఘనభుజుండ | హితము నామాట సల్పు మహీనతేజ
ఈ నిమిత్తంబులన్ జూడ యిపుడె మనకు | గొప్ప కీడగునను భంగి చెప్పు ననఘ॥

తే. ఇదిగో వంజుళ నామకం బీ పులుంగు । పరమదారుణమిది హూయభంగిజూడ
గెలుపు యద్ధాన మన కిక గలుగు ననుచు । చెప్పచున్నట్లు రామ! తోచెడిని
వినుము॥ 23

తే. ఇటుల తద్వనమెల్ల నెం తేనిదీక్ష । యోజయును బూని వెదకుచునుండునంత
పుట్టె శబ్దంబు ఘోరంబు బిట్టుగాగ । చెలగి తద్వనమెల్ల భంజించు లీల॥ 24

తే. వనిని నట పుట్టినట్టి శబ్దంబు వివగ । గగన మెల్లను గాలిచే మిగులనింపి
రోషనీకుఁజూరంబు ప్రమాదముగను । చుట్టుముట్టిన భంగి గన్పట్టె నపుడు॥ 25

తే. శబ్దమద్దాని మూలంబు సరగ నెరుగ । నరయు నుండంగ రాము డా యచుజగూడి
కాంచి పొక పాదలోన రక్కసుని నొకని । విపులవక్ష మహాకాయ భీమరూపు॥

సీ. శిరమును గ్రీవంబు చిత్రంబు! లేకయే । ఉదరంబున ముఖంబు నున్నవాని
దేహంబు దట్టపా తీక్షణరోమంబుల । నిండి మహాద్రినా నిగుడువాని
సలమేఘముభాతి నిలువున రాచున్నై । మేఘగర్జలనార్చి మెలగువాని
మండునగ్నిజ్వాలభంగి లలాటాన । విపుల మాయాశమును పింగవర్ణ

తే. మొప్పి పెన్ రెప్పలకొగూడియురమునందు । ఆశుదర్శనమును ఘోరమైన యట్టి
ఏకనేత్రానవెలయుచు నెసగువాని! మరి, మహాదంష్ట్రములతోడ బరగువాని॥ 29

తే. నాలుకలుజాచి యెల్లెడ నాకువాని । ఋతు, సింహ, మృగ, ద్విప, పక్షితతుల
వని, మహాఘోరనత్వాల భక్షణంబు । సల్పువాని, మహాముఖ చులువేగు॥

తే. యోజనాయతములను బాహువుల రెంటి । ఘోరముల జాచి దూరమం చార
మెలగు

ఋతు, పక్షి, మృగాదుల నీడ్చిపట్టి । ఇట్లు నట్టుల విడలించి యెసగువాని! 31

తే. కడగి మృగయాధముల ననేకముల నిట్లు । పట్టిలాగుచు నిటునటు బారవైచి
మార్గమును నడ్డగించుచు మలయువాని । గాంచిరి “కబంధు”డనెడి రాక్షసుని
వారు॥ 32

తే. దారుణ, మహాంతు, భీము నా ఘోరనేత్రు । భుజసుసంవృతు మొండెంబు
జోలు వాని

కోశమాత్రంబులోన నా ఘోరవనిని! చూచిరి “కబంధు” వీరు లా సోదరులును॥

తే. వడి మహాబాహు డా కబంధుడును గడగి! విపుల భుజముల నత్యర్థ మపుడుచాచి
రాఘవునిద్దరిన్ జేర్చి యోధుబలుల । పట్టి లాగెను తనవైపు బలముచేర్చి॥ 33

తే. దృఢధనుస్సుల ఖడ్గాలవెలయువారు । తిగ్మ తేజో వపువ్రలాప్తి తిరుగు వారు
భ్రాత లిద్దరు మరి మహాబలులు ఘనులు! కృష్యమాణులునై యహో వివశులైరి

తే. శూరుడగుటచు ధైర్యాన వీరవరుడు । రామచంద్రుండు వ్యధఃజెంద జేమి గాని
బాల్యమునను, ననాశ్రయత్వంబు కతన! అతివ్యధనో జెంది లక్ష్మణుం డన్నకనియె॥

తే. చూడు నన్నిట్లు; హా! వివశుండనైతి । రాక్షస వశంగతుడనైతి రామచంద్ర!
న నొకని వీనికిచ్చి నీ వన్న! యింక । వడిగ విడిపించుకొనుమి యిత్వైక్యతలక॥

తే. భూతబలియిచ్చి నన్ను నీ ఘాతుకునకు । ఇక పలాయన మగుము నీ విచటనుండి
సీత యచిరంబుననె నీకు చేరునంచు । నాదు మదిలోచుచున్నది న్యాయశీల॥

తే. మహిని త త్పితృవైతామహంబు నొంది । దేవ! రాజ్యస్థుడవు నాచు దివ్యలీల
తమ్ము న నీవు సర్వదాతలపులోన । కూర్చి యుంచుకొనందగు కువలయేశ॥

తే. లక్ష్మణుం డిట్లు బల్గ నా రాము డంత! “మిత్ర! భయపడకోయి సౌమిత్ర! వీర!
జగతి నీవంటి వారు విషాద మిటుల! పొందరోయి” యటంచు తమ్మునకు ననియె॥

తే. ఇంతలోన “కబంధుండు” నెసకమెసగ । అన్నదమ్ముల నా రామలక్ష్మణులను
మేఘ నిష్ఠోషమైన గంభీరరవళి । నడిగె నిట్టల కూర్చు డా యసురవరుడు॥ 42

తే. ఎవరుమీరు; మహాసి చా వైక ధరులు । పృథువృషస్కంధు లీ ఘోర విపిన
మునకు
వచ్చినారలు, మరియు నా కిచ్చమెరయ । భక్షణంబులు నైతిరి వనిని నిపుడు!

తే. చెపుడ మీ కేమి కార్య మీ విపినమందు! గలిగి యిటువచ్చి నార లీ కానలోకి
ఇట ఊధార్తుడ నేనుండ పలుబలుండ । వచ్చితిరె నాకు భక్షణం బగుటకొరకు?॥

తే. బాణచాపాసిధారులై భయములేక । తీక్షణశృంగవృషంబుల తెరగుమీరు
వచ్చినారలు నా నోటి పజ్జకిటుల । బ్రతుకు మీ కింక చెబుదు దుర్లభము సుండి॥

తే. అతని తద్వచనంబును నాలకించి । ఆ కంబధుని నసురు దురాత్ము జూచి
రాము డిట్లనె లక్ష్మణస్వామితోడ । కరము పరిశుష్యమైన ముఖంబుతోడ॥ 43

తే. కృచ్ఛములమీద కృచ్ఛంబు లిటుల బడసి! సత్యవిక్రమ! దారుణశ్రమలనొంది
నాదు సీతను ప్రియను బొందకయె యయ్యె । వ్యసనమొందుదు మిటుల

ప్రాణాంత మిపుడు॥ 47

తే. సర్వభూతంబులందు గాంచంగ నత్స! | కాలము బలంబు నెదిరింప వీలుగాదు
అన్న! నన్నును నిన్ను నీ తెన్నుగాగ | వ్యసనముల ముంచివైచె నే మందు?
ననఘ?|| 48

కం. శూరులు, బలవంతులు రణ! ధారుణేశస్త్రాస్త్రవిదులు దైవోపహతిన్
సైన్యపోదురు వాలుక! వారధినా కలహతిని వారక వత్సా!! 50

తే. ఇట్టులనుచును దృఢసత్యవిక్రమండు | దాశరథి కీర్తియుతుడు ప్రతాపశాలి
లక్ష్మణు నుడగ్రపాదుడు రాము వెంచి | శిగత జేకొనె తనబుద్ధి ధీరుడపుడు|| 51

69 వ సర్గ సమాప్తి :— (2,263)

★

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

డబ్బదియవ సర్గ :- (18)

(కబంధ బాహుబంధ ఖండము.)

తే. రామలక్ష్మణు లిద్దరి భ్రాతృవరుల | బాహుపాశపరిక్షిప్తులై నవారి
యచట వివశులునై యున్నయట్టివారిఁ | జూచుచు కబంధు డిటుబల్కె చోద్య
ముగను | 1

తే. భ్రాత లిద్దరు క్షత్రియర్షభులు మీరు | నన్ను జూచుచు నిటుల నిల్చుందురేల?
వని క్షుధార్తుడ నాకు దైవంబు బంప | వచ్చి రాహురముగ గత ప్రిణలీరు || 2

తే. మాట లవి విని యపుడు లక్ష్మణుడు నార్తి | కలగియు పరాక్రమంబు వేగంబు
తాల్చి
ప్రాప్తకాలంబు హితమునౌ పలుకు నిట్లు | పలికె నన్నకు రఘుకులతలకునకును ||

తే. నిన్ను నన్నును నిప్పు డీ నిమిషమందె | మ్రింగు నీ రాక్షసాధము *1డంగవించి
కాన నసిధారఁ గురుతరం బైన వీని | బాహుయుగళంబుఖండించివైత మనఘు ||

తే. భీషణుడు వీడు మరి మహా విపులవపుడు | ప్రబల భుజవిక్రముండును రాక్షసుండు
లోక మతిజిత మొనరించి వీక వీడు | మనల హతమార్చ నిచ్చించు మనసులోన ||

తే. యాగమధ్యోపసీతంబులై న పశులౌ | యనగ నిశ్చేష్టులైయున్న జనుల వధము
జగతిపతులకు కుత్సితంబగునుగాని | ఇట్టి దురితాత్ములన్ జంపు చెపుడుగాదు ||

తే. వారి సంభాషితం బిది కూర్చుడసుర | విని మహాకోప మొనగంగ తనదుస్సోరు
తెరచి రాద్రంబుగా వారి నిరువుర నికమ్రంగబోయెను సంగద*2 చెంగలింప ||

* 1 అంగవించి = సాహసింది, * 2 చెంగలింప = ఆత్మీయంప.

శే. రాఘవులు దేశకాలజ్ఞు లోఘుబలులు । ఖడ్గములచేతనే వాని కరయుగంబు
చరికినై చిరి మూపులవరకు జెలంగి । వీలమాత్రాన నడి సుసంహృష్టులౌచు॥ 8

శే. సుక్షణకరంబు రాము డా దక్షిణుండు । నిజనిశితఖడ్గముననెత్తి నిమిషమునన
చరికినై చెను నడ్డు లేనట్టి ధాటి । సవ్యబాహువు నలులె లక్ష్మణుడు నరికె॥ 9

శే. డబ్బు మహాబాహు డబ్బు భిన్న బాహు డగుచుపడె మహానిస్స్వనండునై పుడమి
నచట

మామి మాకాశమును విశల్ మోత తెరగ । ప్రళయకాలంబు నందలి జలద
మయిల॥ 10

శే. ఆట నికృతంబులై నట్టి పుంధుజములం । జూచుకొంచును దోగుచు శోణితమున
చినుకై వాడు వారి నా దివ్యతనుల । నడినె వీరుల “మీరెవ్వరయ్య” యంచు॥

శే. ఇట్లు లడిగెడు రాక్షసు నట్టెమాచి । లక్ష్మణుడు నంత తత్ శుభలక్షణుండు
ఆ కబంధునితోడ మహాత్ముతోడ । చెప్పకొడగెను రాముని గొప్పకథను॥ 12

శే. ఈత డిక్ష్వాకు వంశ పూర్ణేందు డగును । రామనామంబున జగాన ప్రధికు డగుచు
అతని తమ్ముండ లక్ష్మణుం డనెడివాడ । నన్ను నెరుగుము సత్వసంపన్న నీవు॥

శే. రాము దేవప్రభావు నీ ప్రకటయశుని । విజనవనమునవసించు వీరవరుని
నత్నిని హరించె యసుకు డెవ్వండ్ కూశ । ఆమెవెడకుచు యిటువచ్చినాము
సుమ్ము॥ 14

శే. ఇంక నీవెవ్వడవో చెప్పు; మిట్టు లేల । వనమున కంబధసదృశరూపంబుతోడ
భగ్నబంఘుండవై భూమిపై ననోయి । పొల్లెడవు దీప్తమాస్యంబు పొట్టనునిచి॥

శే. లక్ష్మణుం డిట్లు లడుగ నా రక్కసుండు । తక్షణంబ కబంధు డాతనికి నిట్లు
పరమ సంప్రీతి బదులు చెప్పంగవొడగె॥ ఇందుర్వాక్యాల నపుడు స్మరించుకొంచు॥

శే. స్వాగతము మీ కిదే నరవ్యాఘులార! । అహహ! మిముజూచునట్టి భాగ్యంబు
గంటి

భాగ్యమున నాదు పటు శాహుబంధములును । ఛేదనంబును గాంచె మీ చేతు
లార॥ 17

శే. మున్ను నాదైన యవినయంబున మహాత్మ! వికృతరూపంబు నాకిడెల్లకట వచ్చె
చెప్పెదను నీకు రాఘవ! తప్పకింక । వినుము దాని యధాతత్వ మనకు నీవు॥

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

దే బ్బ ది యొ క ట వ స ర్గ:— (33)

(* బంధుని స్వవృత్తాంత కథనము.)

తే. మునుపు రామ! మహాబాహు! తనువునాకు | నుండెను మహాబలపరాక్రముండ! నిజము

మూడు లోకాల విశ్రుతంబుగను నదియు | వరలె రూప మచింత్యంబు పరమ పురుష!! 1

తే. శక్తి చంద్రార్క వపుడనై సాగుచుండ్తి | వికృత మీ రూపమున్ దాల్చి విపిన గతుల

ఋషుల భయపెట్టుచును లోకనికరమెల్ల | కరము బెదరించు చందందుఁ దిరుగు చుంటి! 2

తే. అంత, “స్థూలశిరుండు” నా జను మహర్షి | కండమూలంబులకు రాఁగ కానలోకి వికృత మీ రూపమున నేను వెరపుగొల్పఁ | గోప మతనికి నాపై న గొప్పగలిగె||

తే. “ఛీ! నృశంసంబు, గర్జితంబైన యట్టి | రూప మిదె నీకు నిల్చుబో రూఢమింక” అనుచు ననుజూచి యాఋషిప్రవరు డపుడు! ఘోరశాపము నాకిచ్చె దారుణంబు||

తే. అయ్యో! నా యపరాధాన నైన యట్టి | శాపమిద్దాని కంతంబు స్వామినాకు చెఱ్ఱమని నేను కుపితు నా ఋషినివేడ | ఆత డిట్టుల బల్కె- శాపాంత మపుడు||

తే. “ఎపుడు రాముండు విజన” మీ విపినమునకు | వచ్చి ఖండించి నీదగు బాహు యుగము

నిన్నుదహనమొనర్చునో సన్నుతుండు! విఫలము శుభంబు నీరూపమపుడెవచ్చు”||

తే. శ్రీవిరాడితు కనుపుతుగా విభుండ । యెరుగు లక్ష్మణ! నన్ను, నా కిట్టిరూపు
ప్రభవభూమిని యిందుకోపంబు కతన । గలిగె దేవర! వివరింతు కథనుదాని॥ 7

తే. మహితతపమున త త్పితామహుని నేను! మదిని మెమ్మింప నాతడు సదయమతని
దీర్ఘమాయువు నాకిచ్చె పృథ్విలోన; । సర్వ మంతట సెలగె నా కపరిమితము!

తే. దీర్ఘ మాయువు నా కచ్చె దేవరాజ! శక్తి సింకేమి ననుసేయ శక్తుడంచు
గర్వమున నేను చెల్లె సంకరములోన! ఇందు నెదిరించితిని జూడ కింక యేమి! 9

తే. అతని బాహుఃప్రముక్తింబునై నయట్టి! వజ్ర మద్దాన త త్యతపర్వమునను
తలయు తొడలును కడుపులోపలికి నిట్లు! త్రోయబడె నావి దేవరా! తూర్ణమపుడె!

తే. నన్ను వధియించివేయుమం చెన్నో గతుల । నేడిననుఁ జంపడయ్యె దేవేందు!
డపుడు

“సేకుదీర్ఘాయు వన్న వాణీశు నూట! సత్య మవవలె” నంచు నా శక్కుడనియె!

తే. అయ్యె వజ్రంపువేట్లచే వ్రయ్యలైన ! తలయు తొడలును నోరును గలిగివేను
చిర మనాహుడనునొంచు జీవితంబు! గడపు దెట్లు సుదీర్ఘ మం చడిగి తపుడు॥ 12

తే. శక్కు డంతట నాకు యోజనముపొడవు! గలుగు బాహుద్వయంబునుకరుణనొసగె
మరియు, కుక్షిని తీక్ష్ణదంష్ట్రముల నొప్ప! నోరు నొకదాని కల్పించె నూతనముగ॥

తే. దీర్ఘ బాహుల పీని నే దీర్ఘముగను । జాపి యీ వని దిరిగెడి సత్వములను
సింహశార్దూలనాగాదిమృగచయముల! బట్టి వడి నీడ్చి తినుచుందు నెట్టివాని॥ 14

తే. ప్రభుడు రాముండులక్ష్మణస్వామిగూడి! వచ్చి యెప్పుడు నీదగు బాహుయుగము
ప్రభవభూమినిఖండించివైచు నపుడు! స్వర్గమందెదు నీ వంచు వజ్ర! యనియె॥ 15

తే. వికృత మీ రూపు వచ్చిన వేళనుండి । ఏది గన్పించు నదియె భక్షింపవలయు
నంచు దోచును; నాకింక మంచిచెడ్డ! లేమి తోచవు రామ యింకేమనందు! 16

తే. ఇక యవశ్యంబు రాఘవుం డీ వనోర్వి । వచ్చి నాచేత వడి పట్టుబడి, ఖరాసి
నాదుబాహుల ఖండించి నన్నుబ్రోచు! ననెడి యాశను నెట్టులో బ్రతుకుచుంటి!

తే. అట్టి రాముడ పీవె మహాత్మా, వరద । వచ్చినాడవు, భద్రహా ప్రభుడ నీకు
శక్యమే యన్యులకు నన్ను బంప, రామ! సత్యము మహర్షిమాట సంశయములేదు!

తే. చేతు నేనును బుద్ధిసాచివ్యమోపి; । మిత్రు దెల్పెద నొకనిని మీకు దేవ!
కార్య సాఫల్యమొనరించు ఘను, గుణాఢ్యు! దేవ! మీచేత నగ్నిసంస్కృతుడ
నగుడు 19

తే. వడిగ దనువంశజుండు కబంధు డిల్లుపలుక రాముండు ధర్మాత్ము డలఘుయశుః
లక్ష్మణుండును వినగ నా రక్కసునకు చెప్పె నిట్లుల తనకథ చిత్తమెరియి :

తే. నేను తమ్మునితో జనస్థాన కుటిని । వదలి యేపని కోసమో వనికి నరుగ
చూచి యవలీల నా సతీన్ సీచు వొకడుఁవా! హరించెను రావణుం డనెడివాడు

తే. పేరు మాత్ర మెరుంగు దా, కూర్చుండెవడో! రూపమెట్టిదో, వా డెట కాపురంబా
వానిదైన ప్రభావ మెబ్బంగివోను! ఎరుగ మిక మేము; చెప్పు మీ నెరుగుదేని! 23

తే. మమ్మునంటి యనాధల పల్ల యకట! బహుళ శోకార్తి జెందెడి వారియెడల
దిక్కుగానక యల్లాడు దీనులందు । యుక్తమాగాదె కారుణ్య మునుచు టనఘ! 24

తే. కాష్టముల నాగదంత భగ్నముల బహుళశుష్కములదెచ్చి నిన్నింక శూరవరుడ
దహన మొనరింతు నీ వనస్థలమునందె! గొప్ప గోతిని త్రవ్వె యం దిప్పుడేను! 24

తే. కాన, నీవింక చెపుమ నాకాంత సీత । నెవ్వడెత్తుకు పోయెనో! యెచట నకట
సుదతి దాచెనొ నిజ మెరుంగుదువ యేని । సలుపు మీయువకారంబు సఖుడ

మాకు. 25

తే. వక్త రామునితోడ సంభాషణంబు । నొనరుప సమర్థుడైన యా దనుకులుండు
వాక్యము ననుత్తమంబు నిబ్బంగిగాగ! పలుకజొచ్చె కబంధుండు లలితఫణితి!

తే. లేదు నాకు దివ్యజ్ఞాన మేది దేవ! । ఎరుగ మైథిలి; నైన నా యింతి నెరుగు
వాని నొక్కని జెప్పుదు వహ్నినేను । దగ్ధమై నా స్వరూపంబు దగ ధరించి! 27

తే. పావకంబున దహింపబడక దేవ । సీత నెత్తుకపోయిన చెనటివా ని
రాక్షసుని యా మహావీర్య రూక్ష నెరుగ! నాకు లేదయ్య శక్తి మహానుభావ!

తే. శాపదోషాన నాదు విజ్ఞాన మెల్ల । భృష్టమయ్యెను రాఘవా ప్రభుకుమార
స్వకృతముననె వికారరూపంబుదేవ! లోకగర్హిత మిది వచ్చె నాకు నాడు! 29

తే. శ్రాంతవాహనుడౌచు నా సవితృ డింక । అస్తమింపకమున్నె నీ వనఘ నన్ను
అవటమున నుంచి రామ! యీయటవీలోన! వడి దహింపు యధావిధి వహ్నినిచ్చి!

తే. అవటమున వీర రఘునందనా! మహాత్మా! దగ్ధుడను నౌచు నీచే యధావిధి నిలు
చెప్పుదు సీతాపహర్తయౌ చెనటి యసురు । నెరుగువాని, మహాగుణ, నురు

బలాధ్యు! 31

తే. న్యాయవృత్తుని నతనితో యనఘ సీవు । సఖ్యమొనరింపదగును నిశ్వాకుతిలక
అతడు లఘువిక్రముండు సాయంబు సీకు! ప్రీతిసేయును, రాఘవా! భీతి విడుము!

తే. గూరు డతనికి తెలియని చోటాకింత! మూడులోకాల లే దెందు రూఢి రామ
కారణాంతరమున లోక వారమెల్లచుట్టివచ్చె నితండు బల్ దిట్ట; మునుపు! 33

71 వ సర్గ సమాప్తి. - (2, 314)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

దెబ్బదిరెండవ సర్గ - (27)

మగ్నిత్రనితో సఖ్యము చేసికొనుచు కబంధుడు రామునకు సలహా చెప్పట.

1. ఇటు కబంధుండు వడి యా నరేశ్వరులకు! పేరులకు జెప్ప వారు నా విసినమందు నొక గిరిప్రదరంబున నునిచి యతని । ఘనకళేబరమున కగ్గి ఘనత నిడిరి॥ 1
2. లక్ష్మణుండు మహాల్కల రగులువాని! దెచ్చి నలుప్రక్కలఁ చితి దీప్త మవగ పెట్టి వెలిగింప నదియును వేగ మపుడె! ప్రజ్వలించెను సర్వత్ర! ప్రభలు నిగుడ॥ 2
3. త చ్చరీరంబు త త్కబంధాసురునిది । ఉరుతరంబును నాజ్యపిండోపమంబు మరియు మేదస్సుచే పచ్యమానమగుట! మందగతి పావకుండును మండజోచ్చె॥ 3
4. అంత వేగంబ చితిని నమాంతముగను! త్రోసివేసి విధూమాగ్నితుల్యముగను నట్టై లేచె కబంధుండు నరజవస్త్రామాల్యముల దివ్యముల దాల్చి మహితబలుడు॥ 4
5. అంత చితినుండి వేగాన సంతసమున! బహుళ విమలాంబరుండు భాస్వరుడు నౌచు వెడిలినచ్చెను సర్వమా యొడలియందు! సందులేకుండ దాల్చి భూషల నతండు॥ 5
6. హంసయుక్తంబు, మరియు యశస్కరంబు! భాస్వరంబు విమానంబుపై న నిలిచి సకల పదియును నా మహాతేజు డపుడు! రాజితమొనర్చుచుండె స్వప్రభల బరపి॥ 6
7. అత డటు లంతరితౌన ఖ్యాతి నిలిచి । “వినుము, రాఘవ! సీత నీ వే విధాన హంసగలవొ యథాతత్వముగ మహాత్మా! । చెప్పుదు” నంచు కబంధుండు చెప్ప దొడ॥ 7
8. కలవు పద్మ్యక్తు లనఘ! లోకంబు లోన । సర్వము విమృశ్యమగును తత్ పట్క మునన దుర్దశాప్రాప్తి గనిన మర్త్యుండు రామ!! తనవలెనె దుర్దశనునున్న మనుజు జేరు॥ 8

తే. దుర్దశాపన్నుడవునాట దోర్బలుండ! హీనగతినుంటి పే విష్ణు నామజడవు
తద్ద వ్యసనంబు దారప్రధర్షణంబు । రామ! ప్రాప్తిం చె నీ కిల్లు భూమిపై న॥ 9

తే. కాన సుహృదాంవరా! త్వత్ సమాన దుఃఖిభాగం నొకని యవశ్యంబు బడయ
దగును

సుహృదుగానీవు; కాకున్న మహిష నీకు సిద్ధి లే దంచు నోచు మచ్చిత్తమునకు॥

తే. వినుము చెప్పదు రామ; త ద్విధము వానికలకు “సుగ్రీవ” నాముండు కపివరుండు
భ్రాతచే శక్రసూను డా వాలిచేత । కృద్ధుచేత నిరస్తుడై కుందుచుండు॥ 11

తే. రమ్య “పంపా” సరోవరప్రాంతమందు । గిరినగము ఋష్యమూకాన హరివరుండు
వీరు డా యాత్మవంతుండు పెగడ లై న॥ వానరుల నల్వరనుగూడి వాసముండు॥

తే. వానరేంద్రుడు తేజస్వి భాగూబలుడ॥ బుద్ధివంతుండ నమితప్రభుండు భునుడు
సత్యసంధుండు, మరీ మహాసత్వయుతుడు॥ ధృతియుతుండు, వినీతుండు, ద్యుతియు
తుండు॥ 13

తే. దక్షుడు, ప్రగల్భుడును, మహాత్మకు డతండు । పలు బలపరాక్రముండు. సన్నతి
యుతుండు

రాజ్యహేతువునా రామ! భ్రాత వాలియతని జేసె వివాసితు చతిబలాధ్యు॥ 14

తే. అతడు నీకు సహాయుడౌ నాస్తు డగును । నీతనెడకుటయందు నీ కాత డెంతో
తోడుపడు రామ; తప్పక కూడుమతని; మదిని శోకంబు పడ కింక మనుజనాధ॥

తే. ఎద్ది భవితవ్యమో దాని నింక రామ! యన్యథా యెనరింప శక్యంబై చెప్పు
చూడు మిత్వొక్కశార్దూల! శోకమేలమహిష! కాలము దురతిక్రమంబు సుమ్ము॥

తే. పొమ్ము శీఘ్రమె యిటనుండి భూప! రామ! త్వరగ సుగ్రీవు నా మహాబలుని జేరి
అతని నొనరించుకొమ్ము వయస్కుగాగ । దహను సాక్షిగ ద్రోహచింతనము ద్రోయ॥

తే. కపి యితండంచు నతని చుల్క-నగ గనకు । కామరూపి కృతజ్ఞుండు రామ! యతడు
వీర్యవంతుండు సుగ్రీవు డార్యవర్య! మరీ సహాయార్థి, తగును మీయిరువురకును॥

తే. అతడు కోరిన కార్యంబు నాచరింప శక్తులేసుమ్ము మీరలు సవిత్తకులులు
అకృతకార్యుడు కృతకార్యుడైనగాని నీపనిని చేసిపెట్టు నో నిజ మతండు॥ 19

తే. “ఋతరజు” పుత్రు డతడు; త నిర్మహిరునకును బౌరసుండౌను; వాలి యాయన్న చేత
చటుల నైరంబు ప్రాప్తింప శంకఁజెంది తిరుగుచున్నాడు పంపాప్రదేశమందు॥

తే. ఋశ్యమూకాలయ్యును హరీశ్వరుడును । నైన వచచారుని వయస్సుగ్గాన రేశ
చేసికొమ్మింక సత్యమ్ము స్థిరతమెరయ । పూని యాయుధసాన్నిధ్యముననుజేవ॥

తే. లోకమందున రాక్షసుల్ కూరమతులు । మరియు సరమాంసభోజనల్ తిరుగు
సర్వమెరుగును వాచలేశ్వరు డతండు । తిరుగు నైపుణ్యమున నెల్ల తెరువులితడు॥

తే. ఇతని కవిదితమైన దీక్షితినినెందు । లేదుకించిత్తురాఘవా ధృవము, చెపును
ఆ సహస్రార్థు డగు డెందాక వెలుగు । అంతవర కిత డెనుగని గనఘటేద॥

తే. నమల కొండల విపులకందరములెల్ల । మరియు గిరిమర్గములనెల్ల హరులగూడి
తిరిగి పేక్షించి పత్ని నీ దేవి సీత । వెతకి తేగల కితకు కపీశ్వరుండు॥ 24

తే. వానరులను మహాకాయులైన వారిబంపు సీతండు సీత నీ పత్నివెదుక
దిశదిశల కీత డింక సందియములేదు । ఊరడిల్లుము రాఘవా! వీరవర్య॥

తే. రావణాలయమందు నిర్మలను, సతిని । త్వద్వియోగాన శోకించు తతనితంబ
సీత నాతండు కనుగొని ఖ్యాతిమీర! తెచ్చి యర్పించు నీకు సందియమువలదు॥25॥

తే. మేరుశృంగాగ్రముననున్న మీదుదైత । ఘోరపాతాళ కుహరాన గూలియున్న
కపికులవరుండు జొచ్చి రక్కసుల జంపియా యనిందిత మరల మీ కాత డిచ్చు॥

72 వ సర్గ. సమాప్తి - (2,341)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

జెబ్బది మూడవ సర్గ - (45)

మృత్యువును చూటునకు దారి వివరములు చెప్పి, కబంధుడు దివ్యజేహనుతో దివ్యుల కేగెట.

తే. సీతఁ గనుగొనుటందు నీ రీతి యుక్తి నెలమి నెరిగించి రామున కలఘులీల
వడిగ యర్థజ్ఞుడ౯ కబంధుడును మరల । నాకృత్య మన్వర్థ మిటుబల్కె- వాక్య
విదుడు॥ 1

తే. ఇదియె రాను! శివంబు నీ కెసగు పంధ । పుష్పితదుగ్ధమతతుల సాం పొలయు
చుండు

దిశ పోతీచినిఁ జూడు మెం తేనికాంతి నెలయుచుండు మనోరమం బీ వనోర్వి॥ 2.

సీ. అశ్వధ్ధ, జంబూ, ప్రియాళు, తిందుక, చూత, న్యగోధ, కర్ణికా రాగ్నిముఖ్య,
స్తూత, ధన్వన, నాగ పనస నీ లాశోక । నక్తమాల, కదంబ, నాళికేర
పారిభద్ర, సురక్త బహుపుష్పి తాశోక, కరఫీర, కురవక, సరళ, తిలక
భల్లాత, కేతకీ, బడరీ, కురంటక । క్రముక, ఖర్జూరాది క్షౌజతతుల॥ 3.

తే. నెసగు నీపంధ, వానిని నెక్కియైన । కూల్చియైనను బలిమిని కోర్కి-దీర
ఫలము లవ్వాని సమృతకల్పముల మీరు! చక్క భుజియించుచును దాచిచనుడు.
మీరు

తే. వనము పుష్పిత పాదపం బద్ధి దాటి । వందనప్రతిమంబు వనం బొకండు
గనెద రుత్తరకురుదేశమునకు సాటి । సర్వకామఫలక్షౌజసంతతులను॥ 4

తే. వనము చైత్రరథంబు నం దనగ నచట క్షౌజతతులన్వి బహుమధుసప్రవములగును
సర్వముతువులు వెలయు నచ్చట సతంబు । సర్వకాలఫలంబు లొసంగుతరులు॥ 5

- తే. అట మహావిటపంబుల పటిమదాల్చి | తగులు ఫలభారమునవంగి కిరముకోభ
గాల్గుచుండును రామ! యెక్కాలమునను మేఘవర్షతనముములై మిన్నునంటి!
- తే. వానినెక్కియొ, కూల్చియొ బలముపెట్టి! ఫలము లవ్వాని నమృతకల్పములనింక
అట్టణము తెచ్చి యిచ్చు వో రామ! నీకు! పీఠి నవ్వాని నీవు నేవించును! 9
- తే. ఎనముచుండియు వనమును వడుచదాటి | శైలముననుండి శైలంబు లీల గడచి
దేశముల నుత్తమంబుల విరిగితిరిగి! విడప పంపాపరస్సుఁ జేరెదరు మీరి! 10
౩. కరకురాట్లలేక కాలు జారుడులేక సమముచేవులొప్పి సైకతముల
పులివతలములొప్పి పుష్పాల కమలాల | నా సరస్సుబొల్చు నాచులేక! 11
- తే. అచట హంసలు ప్లవములు క్రొంచములును! కుర్రములు రాఘవా! చక్క
గూయుచుండు
వల్లరవముల, సతము పంపాపరస్సు! సలిలములలో విహారంబు చలువచుండి! 12
- తే. నరులగాంచి భయంబు చెందివు మహాత్మ! వనము మున్నెన్న డెరుగని పక్షులవ్వి
స్థూలములు, చేతిముద్దలు, సుంపరములు | వహ్వా! భక్షించు! మీగు తత్ పక్షి
తతుల! 13
- తే. కొయ్యమీనులు, మోటమీనులు, నోహిజాతి | మీలు, బలిసినయెంటిముల్
మీలు, రామ!
కలవు కొల్లలుగాగ పుష్కరిణి నచట! లక్ష్మణుడువాని బాణాల రహినిబట్టి! 14
- తే. చర్మమును వెక్కల నతండు జక్కనొలిచి | వరుస ఇనుపశలాకలపై నున్న
పక్షమొనరించి నీ కిడు భక్తిమీర! శ్రేష్ఠమత్స్యంబు లవ్వి భక్షించు నీవు! 15
- తే. పంపమత్స్యంబు లీవు భక్షించుచుండ! తమ్ము కీతండు జని పుష్పతతుల మధ్య
పక్కగంధమ్ము ముద్దు శివమ్ము జలము! రామ! సుఖశీతలమ్ము ననామయమ్ము!
- తే. తెచ్చి పుష్కర పద్మాల దేవ! నీకు | త్రావనిచ్చుచు సతము నిర్మలము లనఘ!
మరియు. స్ఫాటికకాప్య సమంబు లవ్వి | త్రావి హాయిని గనెడు నిరంతరంబు!
- తే. అడవిపండులు స్థూలంబు లదిగఁగూల | నిద్రజెందెడునవి తృప్తిసేటికొరకు
నరుగుదెంచుచు వృషభంబులన నదింపతాత! చూతువు రూపవంతముల నచట!
- తే. రామ! సాయాహ్నముల విహారంబు నీవు | సలుపు చ చోచ్చి, పుష్పమాలల
ధరించు
దుర్మతునిజూచి పంపాసహోవరాన | శీతలజలంబుజూచి పానెదవు వ్యధను! 20

తే. పూలువిరియంగబూసిన భూరుహములనక్తమాలల తిలకాల నాథ! కనెదు
స్ఫల్ల పంకజములను, నుత్ఫల్ల కమలపండముల నీవు గనెదు పుష్కరిణి నచట॥

తే. పంపఁ గొల్లగనున్న యా వర సుమాళి । నాథ! ధరియించు నరు డెవం
డచట లేడు

వాడ వా పువ్వు లెపు డిసుమంత గానిరాలి పో నెట్లు త త్పుష్కరంబుమహిమ॥

తే. ఉండిరి మతంగ శిష్యు లా దండ మునుపు। గురునికై వన్యముల వారు గొంచు
జనగ

స్వేద బిందులు నేలపై చెదరి యవియె! పూవు లగుట నశింప వా మునులమహిమ॥

తే. వార లందరుఁ జనినను స్వర్గమునకు । వారి పరిచారిణి యొక్కర్తు వనములోన
శ్రమిణి “శబరి” యనంగ నచ్చట నె కలదు! నేటికిఁ చిరజీవితై నృపవరేణ్య॥

తే. సతము ధర్మంబున నెనిల్చు స్థవిర శబరి । సర్వభూతనమస్కృతు శక్రీతుల్చు
రామ కాకుత్స్థ, నీదు దర్శనమొనర్చి! స్వర్గలోకము జననందె వసుధనిటుల॥ 26

తే. అంత పంపాసర స్తీర మాశ్రయించి । పశ్చిమం బీవు జనిన తత్సర్వమందు
ఆశ్రమస్థాన మతుల గుహ్యం బొకండు! కానిపించును కాకుత్స్థకాన! లోన॥ 27

తే. కలవు వివిధంబు లచట యేడ్లులు మహాత్మాతిరుగుచుండును వనములోగిరులదరిని
కాని, పోజాల వాశ్రమస్థానమునకు! ఋషి మతంగు ప్రభావమట్టిది, నరేంద్ర॥ 28

తే. అవని నందనసంకాశ మా వనోర్వి । దేవతారణ్యసమము సందియములేదు
విభుడ! రమియింతు వచట నిర్వృతిని జెంది! నిజము నానావిహంగ సంకీర్ణ మద్ది॥

తే. పంప ముందరె కలదు పో పర్వతంబు । ఋష్యమూకంబు పుష్పిత భూరుహంబు
సతము శిశునాగతతుల రక్షితమునౌట । అలవి గా దేరికిని నెక్క నదియిది॥ 31

తే. బ్రహ్మనిర్మించె ము చ్చుదారంబు దాని । శైలమద్దాన నిద్రించి స్వప్నమందు
ధనము నెద్దాని నరుడు పొందునొ మహాత్మా! అదియె మేల్కొన్నవీడపయునాత
డొందు॥ 32

తే. కల్మషాచారులును చాప కర్ము లెపుడు! రామ! యెక్కంగలేరు త ద్భూమిధరము
ఎక్కినన్ వాని సుప్తుని రక్క-సులును । పట్టి చంపుదు రపుడెద్దు! వమ్ము సుమ్ము॥

తే. పంప గ్రీడించు శిశినాగ పటలి రవళి । మరి, మతంగాటవీ చర ద్విరద రవము
రామ! వినుపించుచుండు నిరంతరంబు । కొండ నద్దాన గొప్పగా గురుభుజుండ!॥

తే. మేఘవర్ణంబులై నట్టి మేటికరులు ! కిను బలిష్ఠంబు లొక్కొకప్పుడు చెలంగి
రక్షణధారలుగార వరస్పరంబు ! పొడుచుకొని, నీడి, వేర్వేర బోవు చుండు || 36

తే. శీత మదకంబు విమలంబు తృప్తిదీర ! పలుక కడుపాలునిండ యా వనగజములు
హావి నిర్వృతిజెంది యరణ్యమునకు ! కిరిగి పోవుచునుండు ఘోంకృతులు సెలగ ||

తే. ద్విపితృతులను గొప్పవో ఋక్షములను ! నీలకోమలక ప్రభుల నిండియుండి
వెరపు వెరుగని కురువుల నరసి, రామ ! మరచి పోదువు దుఃఖంబు మదిని నీవు ||

తే. నైల మద్దాని యం దొక్క స్థలమునందు! గొప్ప గుహయొండు కలదు; తద్గుహ
ముఖాన
బండ్ రా యొండు మూతగా నుండు చుండు! రామ! దానిజొరంగ బలోశ్రమము
సుమ్ము || 39

తే. గుహకు పార్శ్వార్థమున గొప్ప కొలను కలదు! సతము శీతోదకంబుల వితతమద్ది
బహుళ మూలఫలాన్నితం బగును నెపుడు ! రామ! నానామృగయుతంబురమ్య
మరయ || 40

తే. ఆ మహాగుహయందే నివాసముండు ! స్వామి సుగ్రీవు డెపుడు తత్ సచివవరుల
వానరుల నల్వరను గూడి; వచ్చుచుండు ! మరి విహారార్థ మెపుడైన గిరిశిఖరికి ||

తే. ఇటు కబంధుండు సుప్రీతి యెంతో వెలయు! సర్వమున్ జెప్పి రామలక్ష్మణులకపుడు
స్వగ్విభాస్కరవర్ణవిరాజితుండు ! కృతి పరాకృమశాలి నింగిని వెలింగె || 42

తే. ప్రభ నభంగతు నా మహా భాగు దరిసి! “అనఘ! నీవింక పోవచ్చు” ననుచుజెప్పి
రామలక్ష్మణు లప్పడే రయము మీర! తరలిరి కబంధు వీడ్కొంచు దారిబట్టి || 43

తే. పాం డహో కార్యసంసిద్ధియుండు మీకు ! అనుచు వారికి చెప్పు చా యమితతేజు
డా కబంధుండు వారల యాజ్ఞనొంది ! తరలిపోయెను సుప్రీతి తనదుదారి || 44

తే. రూపము కబంధు డద్దాని రూఢి నొంది ! అల్ల భాస్కరతుల్యదేహంబు వెలుగ
ఖగతుడై తోవజూపి రాఘవుని జూచి! ‘సఖ్యమొనరింపు తప్పకం’ చనుచు జనియె

73 వ సర్గ సమాప్తి - 2,386

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకి కము

మానికొండ రామాయణము
అరణ్య కాండము

డబ్బు దినాలు గవసర్గ - (35)

శబరి సంవత్సరము - శబరి రాముని పూజించి, స్వర్గమున కేగుట.

- తే. అటు కబంధుండు సంపకునాట దెలుప | నృపవరాత్మజు లపుడె ప్రతీచి దిశకు
పయనమైపోవ నొడగిరి రయముమీర | వనము సర్వంబు జూచుచు వరుసతోడ॥ 1
- తే. గహనశైలాలనిండిన ఖేదాకల్ప | తత ఫలదుర్మతతుల నెంతయును గనుచు
అల్ల సుగ్రీవువీక్షింప నరిగి రపుడు | రామలక్ష్మణు లా మహాప్రథిత యశులు॥ 2
- తే. శైలప్రవాసనచట వాసంబునలిపి | రాత్రి రఘునందనులును మర్యాడు కదలి
పంపఁజెప్పి మతీరంబు పెంపుమీర | చేరి రా రామలక్ష్మణుల్ శీఘ్రగతిని॥ 3
- తే. పంప కా పుష్కరిణి కటు పశ్చిమంబు | తీరమును జేరి వారు పెంపారుప్రీతి
చూచి రచ్చట రమ్యమై సొంపునింపు | శబరి యాశ్రమమును వనస్థలిని నెనుట॥ 4
- తే. అచట బహుశదుర్మంబుల నావృతమయి | చూడగ సురమ్యమగుచు నే జాడఁ
గనిన
వెలయుచుండు త దాశ్రమం బలఘుయశులు | గనుచు శ్రమతను శబరిని గాంచి
రెదుట॥ 5
- తే. వారి జూచిన యంత నా పరమసిద్ధ | అట్టై లేచి కృతాంజలి యగుచు నపుడ
రాముపాదాలబట్టెఁ- యా లక్ష్మణునియు, ధీమతుని పాదముల బట్టె వృద్ధ శబరి॥ 6
- తే. పాద్య మాచమసీయంబు పరమభక్తి | శబరి సర్వంబు నిచ్చె దాశరథుల కొగి
అంత రాముండు శ్రమణి నిట్లనుచు నడిగె | సంశితవృతనాపెను సాధుమతిని॥

తే. చిత్తంబులె విఘ్నముల్ సేకుశబరి ? తపము వర్తిల్లుచే తపోధన ! సతంబు
వియతమే కోదమది సేకు చిరువమాన ? అటులె యాహారమును నియతంబె సేకు॥

తే. సతములకొ వియమంబులకొ బడసినావె? మనసునుఖముండునే సేకు! మమత బాతె?
సేకుల సుశ్రావ్య సఖలంబె గుణగణాభ్య ? చారుభాషిణి! కుశలమే సర్వమిచట॥ 9

తే. రాము నా తాపశిలి నిల్లు ప్రశ్న నేయ ? సిద్ధసమ్మత సిద్ధ యా వృద్ధ శబరి
రామునకుచిట్లుప్రశ్నత్తరంబు ప్రీతి । చెప్పవొడగెను నంతయు చిత్తిమలక! 10

తే. ఇక నె వాక్రిక్షించె నాకిట తపముసిద్ధి ? సేదుసందర్శనంబున నిక్కముగను
ఇక నె సఖలంబు తత్తరంబు తపము రామ ! గురుల శుశ్రూషఫలమును గొరికె
నిపుడె॥ 11

తే. ఇక నె సఖలంబు నాజన్మమిందునందు । స్వర్గ మరచేతి వయ్యె యిష్టమనందు
దేవవర ! రామ ! పురుషర్షభా ! విభండ ! నిన్ను పూజించుటకొ జేసి నిజము
నాకు॥ 12

తే. సుసంక వివగు సౌమ్యచక్షువుల దృష్టి । పూతనైతిని రఘునందనా ; తరిస్త
పోదు నక్షయలోకాల కో దయాళు । త్వత్ప్రసాదాన నో యరించముడ విభుడ॥

తే. చిత్రకూటంబు నీ వట్లు చేరి నపుడె । వర విమానంబు లతులప్రభంబు లెక్కి
ఇచట నుండి దివంబున కెగసి చనిరి । స్వామి! నేనిట శుశ్రూష సలుపుగురులు॥

తే. వారు ధర్మజ్ఞు లా మహాభాగులపుడె । చెప్పిరి మహర్షు లిటు నాకు చేరి చనుచు
“వచ్చు రాముండు నీ యాశ్రమంబునకును । ఈ సుపుణ్యంబునకు నంచు” నింక
ననిరి॥ 15

తే. పురుష సౌమిత్రితోసహా యతిఘలుగను । భక్తివారిని పూజింప నలయునీవు
చక్షులను రాము జూచి యక్షయ్యమైన । పుణ్యలోకాల నీవును పొందు దనిరి॥

తే. వివిధముల వన్యముల నేను వితతభక్తి । గూర్చియుంచితి రామ ! నీ కొరకుగాగ
స్వామి! పంపాసరస్తీర సంభవములు । కడు ప్రశస్తంబు లివ్వి రాఘవ! మహాత్మా॥

తే. శబరి యిటు బల్క రఘుకులస్వామియపుడు । రామచంద్రుండు పరమధర్మాత్ము
డనిరి

నిత్య మబహిష్కృతైక నిర్నిద్రవిజ్ఞానాపె నీక్షించి యిటుబల్కె నాన్యపుండు॥

తే. దనుసుతుండు మహాత్ముండు ఘనత జెప్పివింటి నీదుప్రభావంబు; వింటి మరియు
నీదుగురువుల మహిమయు సాదరమున । ఇంక ప్రత్యక్ష మీక్షింప నిచ్చగింతు॥

- తే. ఇష్టముండిన యింక చూపింపుమనిన | నలరి శబరియు రామునాశ్వుంబు నుండి
మాటవెడలుటె తడవుగా మహిమ లొప్పు ! తద్వనంబెల్ల వారికి తపసి చూపె||
- తే. చూడు, మేఘునునప్పఖ్య మేడ జూడ|బహుళ మృగపక్షి సంకులం బగుచునుండి
ఇదె “మతంగవనం”బంచు నెల్లయెడల | విశ్రుతంబయ్యె రఘుకుల వీరవర్య|| 21
- తే. భావితాత్ములు నా గురువర్యు లిచట | ఈ మహావనమందు శ్రీరామచంద్ర
మంత్ర వేత్తలగూడి సన్మంత్రపూత | యుతము తీర్థంబు లొనరించి రతులలీల||
- తే. ఇదియె ప్రత్యక్ స్థలీవేది; యిట నెరామ|గురులు నాచే సునత్తృతుల్ కరయుగములు
శ్రీమను నుద్ద్యోపనము జెంద సడమలమతి|బ్రీతిపుష్పహారంబు లిడుచునుందు||
- తే. వారల తఃప్రభావాన నారచూడు | వేడు లతులప్రభంబు లీ వేళ గూడ
సర్వదిశలను తమకాంతి బర్వజేసి | వెలుగ జేయుచునున్నవి వీర, రామ||
- తే. రామ! ఉపవాస సుశ్రమాలసులు సుకులు|నడువగ నశక్తులై యెడందనునొకింత
తలచినంతనె వచ్చి ప్రత్యక్షమిచట | గాలినవి చూడు సప్తసాగరములౌర||
- తే. సప్తసాగరముల నట్లు న్నానమాడి | తాపసులు వార లీ వన స్థలమునందు
చాదపంబుల గట్టిన వల్కలములు | సుంత యెండవు నేటికి వింతచూడు|| 26
- తే. దేవపూజకుగాను నీ దివ్యమునులు | కువలయంబుల పుష్పాల గూర్చి శ్రీధ
గట్టియుండిన మాల లి క్కాలమునను | వాడకున్నవి చూడు మవ్వారి మహిమ||
- తే. కృతస్మి మీ వన మనఘ వీక్షించి తీవు|వినగ వలసిన దెల్లను వింటి, వింక
నా కనుజ్ఞ నొసంగిన లోకనాథ ! విడుతు నిక నీ కళేబరం బిటనె రామ|| 28
- తే! మున్ను పరిచారిణిగ నేను భువిని నున్న|భావితాత్ముల చెంత కా పరమ మునుల
చెంత కేగంగ నిచ్చింతు స్వాంతమందు|నన్ను బంపుము రామ, యానతి నొసంగి||
- తే. పలుకు ధర్మిష్ట మీ రీతి పలుక శబరి | రామలక్ష్మణు లాలించి రాజసుతులు
ఔర! అతులప్రహర్షంబు నంది రెదల|మరియు నాశ్చర్యపడిరి సర్వంబు నెరిగి|| 30
- తే. సంశితవ్రత శ్రీమణి నా శబరి నరసి | రాము డిటుబల్కె నావెతో ప్రేమమీర
“అర్చితుడనైతి నీచేత నధికభక్తి ! పొమ్మిక యథాసుఖమ్ము శుభమ్ము తెరువు”||
- తే. రాము డిటులన నప్పుడే శ్రీమణి శబరి | చీరకృష్ణాజినాంబర వృద్ధ, జటిల
జీర్ణ దేహంబు నట్టులే షీతితలాన|విడిచివైవంగ నిచ్చించి తడయ కింక|| 32
- తే. రామచంద్ర సనుజ్ఞను రహిని బడసి | అల సూతాశనమందు దేహంబు మనిచి
హుతమునొనరించి స్వర్గంబునొందెనపుడె|చండ జాజ్వల్యమానాగ్నిచందముగను||
- తే. దివ్యమాల్యానులేపన దివ్యవసన | దివ్యభూషణసంయుక్త దివిసెల్ల
వితత సౌదామిని యనంగ వెలుగఁజేసి|కరము ప్రియదర్శనయ నయ్యె కాంతశబరి||
- తే. ఆ మహర్షులు త త్సుకృతాత్ములై చట|హాయివిహారితో యట్టి పుణ్యప్రదంబు
స్థానమును జెందె నప్పుడే శ్రీమణి శబరి | మహిత తపమున నాత్మసమాధిబలిమి||

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

అరణ్య కాండము

బృది అయిదవ సర్గ - (30)

రామ లక్ష్మణులు పంపానరమ్మ కడకు

- తే. దినము నట్లు శబరి స్వతేజమునన | చేరిపోవం జూచి యాక్షితివిభుండు
రామచంద్రుండు లక్ష్మణ స్వామిగూడి | చేసె యోచన నిట్టులగ చిత్తమందు॥
- తే. ఆ మహాత్ముల పుణ్యప్రభావ మపుడు | చింతనముజేసి ధర్మాత్ముడెంతో మదిని
తమ్ము లక్ష్మణు నేకాగ్ర నెమ్మి నరసి | అన్న హితకరు డతనితో ననియెనిట్లు॥
- తే. అరసితిమి యామహాత్ముల యాశ్రమంబుధరణి సౌమ్య! బహ్వశ్చర్యకరముగాదె
బహుళ విశ్వస్త మృగసింహ వారమద్దివితత నానావిహంగ సేవితము, నిజముః॥
- తే. సత్సాగరతీర్థాల స్నానమాడి | విధియుతంబుగ లక్ష్మణా! పితరుల కిట
తర్పణము భక్తి గావించి ధరణిలోన | ధన్యులమునైతి మోయి సద్ధర్మచరిత॥
- తే. నాశనముజెందె యీ యమంగళములన్ని | ఇంక కల్యాణమే సమీపించు మనకు
కాన, సంతోష మొదవు నా మానసమున; | మదికె నద తోచు మున్నుండు
భావిశుభము॥ ౩
- తే. కాన, పోవము రమ్మ శీఘ్రమ్ము! వత్స!! పంప ప్రియదర్శనన్ జూడ పెంపుమీర
ఋష్యమూకాద్రియును నట కెంతో దూర | ముండ దటగాదె లక్ష్మణా!
దండితారి॥ ౪
- తే. అంశుమంతసుతుండు ధర్మాత్ము డతడు | అటనె సుగ్రీవు డుండు నం చనిరికాడె!
నిత్యమును వాలిభయమున నీతి యుతుల | కపుల నల్వరతో నట కాపురమట॥

తే. వానరర్షభు సుగ్రీవు నేను జూడ । త్వరపడుచునుంటి లక్ష్మణా ! స్వాంతమందు
ఇంక తదధీనమే కాదె యింతిసీత । నవని వెదికెడునట్టి కార్యంబు తాత! 8

తే. ఇట్లుల వచించునట్టి యా యినకులేశు । ధీరు రాముని జూచి, “సందేహమేమి
అన్న ! పోదము; త్వరపెట్టుచున్న దనకు । నాదు మదిసైత”మంచు నా
సోదరు డన! 9

తే. వీడి యాశ్రమ మద్దాని వేగ నపుడె । ఆ విశాంపతి శకునీరాపశుండు
లక్ష్మణుని గూడి పంపాసరస్సు నైపు । వెడలె త్వరితంపు నడకల నడవిదాఁది ॥

తే. తలపగ నుదారజనసేవితమ్ము శుభము । పృథివి నానాదుగ్రమలతాఽక్రీర్ణ మెపుడు
పంప పాసీయవాహిని పరమపుణ్య । తీర్థ మయ్యది చూచి రా గేవనిభులు ॥ 11

తే. పద్మసాగంధికముల తామ్రమ్ము నగుచుశుక్లమగుచును కుముదరాసులను, గనగ
కువలయోద్ధాటముల నీల భువనమగుచువివిత బళువర్ణ కుధవలె నెలికొలను ॥

తే. అట్టి పంపకు నరిగి మహామళుండు । రాము డచటికి కొంత దూరాననున్న
అల “మలంగసరస్సు” నా వెలయునట్టి । ఉదకనాహినిలో స్నాన మొగి
నొనర్చె ॥ 13

ద్వీ. రమ్యారవిందోత్పలంబుల తోడ । పద్మసాగంధిక పటలంబుతోడ
పుష్పితామ్రదుగ్రమపుంజకుంజముల । బర్హిణోద్భువ్వ సంభరితాచ్ఛతటుల
తీలకంబులను ధవంబుల బీజపూర । తరువుల శుక్లదుగ్రతతులనెల్లెడల
పుష్పితకరవీరభూరుహంబులను । పున్నాగతరుల సుపుష్పితంబులను
మాలతీ కుండ గుల్మముల సర్వత్ర । భాండీర నిచుళ సంభరిత భూములను
సత్తపర్ణాశోక సత్కేతకముల । అతిముక్తకంబుల నన్యవృక్షముల
వివిధంబులను నేల వింతగా జూడ । ప్రమదభూషితనాగ “పంప”యు నెలుగ
నరయుచు పుష్పాశ్శ్య మన్నిచోటులను । విపులదుగ్రమంబుల వెలయగాంచుచును
కోయప్పికంబుల కూయుకీరముల । వితతార్జునంబుల శతపత్రములను
మరి యన్యవిహగాల మహిత మా వనము । నాదితంబగుచుండ సోదరుల్ వారు
సుసమాహితునౌచు సూర్యనంశజులు । అవ్యగ్రమనమున నా సర స్తీర
వనమెల్ల గనుచును వడిజేరి రపుడు । శీతలనారిధి ఖీతివరాత్మజులు
శుభము నా “పంప”ను శుభదపున్నాగ । వర వకు శోద్ధాల వంజుళ తిలక
పుష్పితాశోక సంపూర్ణమౌ దాని । సతము శకుంత కూజితముల దాని 20

తే. వివిధవృత్తాల, కొలకుల వివిధములను | గనుచు కామాభితప్పుడై మనుకులుండు
రామచంద్రుండు పరమ మా హృదముగాంచి | రహి సమీపించె తానును

లక్ష్మణుడును॥ 21

తే. పుష్పిత్తోషవనోపేత పుణ్యస్థిత | నాల చంపక శోభిత శ్లష్టసికత
పట్టచాఘసమావిష్ట సంతతంబు| స్ఫటిక తోయాభ్య, శ్రీయుత, పరమసుషమ॥

తే. పద్మసాగంధికన్ “పంప” బ్రభువరుండు| సత్యవిక్రము డా రామచంద్రమనా
మరల మారసి యిటుల లక్ష్మణునకనియె॥ 22

తే. పినితీకంబుననె పుణ్యపుష్పైర్దము | రమ్యపుష్పేతపాదపరికరమాచు
భాతుమండితమాచు విఖ్యాతి నుండు | ఋష్యమూకం బటంచుగా చెప్పబడియె॥

తే. కేశవతి మా మహాత్ముని ఋక్షరజుని | డేత్రమందున పుత్రుడై క్షితి జనించి
మరి మహావీర్యుడను కీర్తిబరగినట్టి | చండ సుగ్రీవు డా గిరి నుండు నంట॥ 23

తే. “పురుషపుంగవ లక్ష్మణా! పామ్మ నీవు| అల్ల సుగ్రీవుచెంత కం” చనుచు విభుడు
సత్యవిక్రము లక్ష్మణ స్వామి నరసి | మరల శ్రీరాము డిటుబల్కె- మదిని కలగి॥

తే. దైన్యగతుడ, రాజ్యభ్రష్టుడైన వాడ, | సాధ్య నానీతపైన యాసక్త మతుడ
తమ్ముడా! యాపె లే కింక ధాత్రి నెట్లు | తుణము జీవింపగలను లక్ష్మణ కుమార॥

తే. తమ్ము డతని కనన్యచేతనున కిల్లు | చెప్పి మదనాభి పీడితుం డప్పు డెట్లు
అల మనోరమ “పంప” నా నళినిఁజేరె| వితత శోకవిషాదయంతితుడు నృపుడు॥

తే. అడవిని, సుదూరసంక్రమం బడ్చ మల్ల | గనుచు క్రమముగ జని శుభకాననంబు
జగతి నానావిధాండజ జాలకంబు| “పంప” జేరిరి యా రఘూద్వజులు ఘనులు॥

75 వ స్తం సమాప్తి :— (2,451)

అ రణ్య కాం డ స ర్వం సం పూ ర్ణ ము .

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

సీతా కపింద్ర క్షణదాచరాణాం
రాజీవ హేమ జ్వలనోపమాని
సుగ్రీవ రామ ప్రణయప్రసంగే
వామాన నేత్రాణి సమం స్ఫురంతి॥

సీత వాలి నిశాచరనేతలకును
వామనేత్రాలు రాజీవ హేమ వహి
సమములు స్ఫురించె సమముగా చటుకు నపుడె
రామ సుగ్రీవ సఖ్య సల్లాపవేళ ॥

(కిష్కింధ కాండ ౮ వ స్కంధ - ౫౩ వ శ్లోకం)

గ్రంథకర్త

మానికొండ సత్యనారాయణశాస్త్రి, బి. ఏ., బి. యల్.,

చెల : పోస్టల్ కార్యాలయం
చెల : పోస్టల్ కార్యాలయం
చెల : పోస్టల్ కార్యాలయం

ఉరుటూరు
1960

అన్ని హక్కులు
గ్రంథకర్తకి.

ప్రకాశకులు : ప్రతులు దొరుకుచోటు :

మానికొండ సత్యనారాయణశాస్త్రి, బి. ఏ., బి. యల్.,

ఉర్రటూరు, వామరూపోస్టు, కృష్ణాజిల్లా.

మొదటికూర్పు : 500 ప్రతులు

శార్వరి సంవత్సర చైత్ర శుద్ధ ప్రథమ- సంవత్సరాది

జయవారము 28-3-1960

ముద్రణ :

గ్రామస్వరాజ్య ప్రెస్

విజయవాడ - 2.

అంకితము

కిష్కింధ సమీపమున హంపీక్షేత్రమున 'వేంచేసియున్న

శ్రీ విరూపాక్షునికి

శా॥ పంపాతీరమునన్ ధరాసుతకునై వాపోపుచున్ వెర్రియై
పెంపేదన్ విముఖుండునై న రఘుపృథ్వీభర్తకున్ శోకమున్
డింపన్ తోడుగనున్న సోదరకృపన్ కిష్కింధకాండన్ కృతినన్
హంపీక్షేత్రప! స్వీకరింపుము విరూపాక్షా! విభో! రక్షకా!

గంధకర్మ నివేదన

కిష్కింధకాండ రచన 1947 జూలై 19 వ తేదీన ప్రారంభమై, 15-3-1948 నాటికి ఎనిమిది నెలల కాలములో ముగిసినది. పన్నెండు సంవత్సరముల అజ్ఞాతవాసానంతర మిట్లు ఈ వ్రాతపతి అచ్చునబడు భాగ్యము కలుగుట శ్రీరామకృపా వీక్షణము. శ్రీస్వామికివే కై మోడులు.

దీని తరువాతకాండ సుందరకాండ, ఎన్నడో 12 వండ్ల క్రిందటనే, ప్రప్రథమముగ ముద్రణియియుండెను. ఇక, మిగిలియున్న వ్రాతపతి యద్ధకాండదే. అదెన్నడో బయట పడుట! “నందోరాజాభవిష్యతి” ఈ అరణ్య కిష్కింధకాండ లను, లోగడ పన్నెండేండ్లనాడు సుందరకాండను చక్కగ శ్రద్ధగా ముద్రించి యిచ్చిన “గ్రామస్వరాజ్య” ముద్రాణాలయ నిర్వాహకులు చిరంజీవులు ఉప్పలూరి వారి వంశాభిచంద్రులకు మార్కండేయాయుర్భాగ్యములు గలుగుగాక యని నా దీవన.

మానికొండ సత్యనారాయణశాస్త్రి.

28—3—1960.

కిష్కింధ కాండ - విషయ సూచిక

విషయము

పుట సంఖ్య

పంపాతీర శోభనుగాంచి, రాముడు సీతను దలంచి వాపోవుట - లక్ష్మణు డూరడించుట - ఇరువురు ఋష్యమూకమును సమీపించుట	1
రామలక్ష్మణుల ఆను దెలియుటకై సుగ్రీవుడు హను మంతుని మారునేపమున బంపుట	12
రామలక్ష్మణులతో హనుమంతుని ప్రభమసంభాష ణము - పరస్పర విశ్వాసము ప్రభమదర్శనములోనే ఏర్పడుట	15
రామలక్ష్మణుల నిజస్థితి దెలిసికొని హనుమ వారలిరు వురను సుగ్రీవుకడకు తన వీపున గొంపోవుట ...	19
రామసుగ్రీవులు అగ్నిసాక్షిగ పఖ్యమొనర్చుకొనుట ...	23
సీత విడిచివైచిన నగలను సుగ్రీవుడు తెచ్చి రాము నకు చూపుట- వానిని గుర్తించి రాముడు దుఃఖించుట	26
రామసుగ్రీవులు ఒకరిసుఖదుఃఖముల నొకరు చెప్ప కొనుట - సీతను వెదకిదెత్తునని సుగ్రీవుడును, వానిని వధింతునని రాముడును బాసలు జేసికొనుట ...	29
తనకును అన్నకును గలిగిన వైరకారణమును సుగ్రీ వుడు రామునితో సంక్షేపముగ చెప్పుట ...	32

: వాలిసుగ్రీవుల వైరానుకథారంభము—

(1) మాయావి యను వాడు వాలి పైకివచ్చుట -
వాలి సుగ్రీవులు వానిని తరుముట - వాడు ఒక
బిలము జొరబడగా వాలి వానిని వెంబడించుట -
ఎంతకూ వాలి రామిచే బిలమునుండి వచ్చు రక్త
ప్రవాహము జూచి వాలి చచ్చెనని సుగ్రీవు డింటికి
వచ్చి పట్టము కట్టుకొనుట - కొంతకాలానికి వాలి
వచ్చి, పట్టధన్యుడైన తమ్మునిపై పగబూనుట -

“తెలియక జేసితి” నని సుగ్రీవుడు ఎంతవేడినను వాలి
శాంతింపక పోవుట 37

పదియవ సర్గ : వాలి సుగ్రీవులవై రానుకథనము—
(2) సుగ్రీవుడు వాలిని మరిమరి వేడుట - వాలి వినక
పోవుట - సుగ్రీవుని రాజ్యమునుండి వెడలగొట్టి,
ఆతని భార్యను కూడ వాలి హరించుట ... 40

పదునొకండవ సర్గ : సుగ్రీవుడు రాము బలపరీక్ష సేయుట—
(1) దుండుభిక్తాయంబును రాముడు ఏకపాదాంగువై
మన దశయోజనము చిమ్మివేయుట - ఇది మొదటి
పరీక్ష 44

పన్నెండవ సర్గ : సుగ్రీవుడు రాము బలపరీక్ష సేయుట—
(2) సప్తసాలభంజనము- ఇది రెండవపరీక్ష - వాలి
సుగ్రీవుల మొదటి యుద్ధము - సుగ్రీవుడు దెబ్బతిని
పారివచ్చుట - వాలివై బాణమేయనందుకు సుగ్రీ
వుడు రాముని అధిక్షేపించుట - రాముని సమాధా
నము - రెండవసారి యుద్ధమునకు ఏర్పాటు ... 52

పదమూడవ సర్గ : వాలి వధార్థమై కిష్కింధకు పోవు మార్గవర్ణన -
తోవలో “సప్తజనాశ్రమ” సందర్శనము ... 56

పదునాల్గవ సర్గ : రామసుగ్రీవాదుల కిష్కింధాప్రవేశము - సుగ్రీవుడు
వాలిని యుద్ధమునకు పిలుచుట ... 59

పదునేడవ సర్గ : వాలి యుద్ధమునకు బయలుదేరగా తార వర్షిని
వారింపుట 62

పదునారవ సర్గ : తారమాటను తోసివేసి వాలి యుద్ధమునకు పోయి
సుగ్రీవునిమీద కలియబడుట - వాలివధ ... 65

పదునేడవ సర్గ : తనను నిష్కారణముగ వధించినందుకై వాలి రాముని
అధిక్షేపించుట 69

పదునెనిమిదవ సర్గ : వాలి అధిక్షేపములకు రాముని సమాధానములు -
వాలి సంతృప్తి - వాలి క్షమాపణ ... 74

సర్గ సంఖ్య	విషయము	పుట సంఖ్య
పందొమ్మిదవ సర్గ :	రణభూమిని బడియున్న వాలికడకు తార వచ్చుట	80
ఇరువదియవ సర్గ :	తారావిలాపము	83
ఇరువది ఒకటవ సర్గ :	హనుమంతుడు తారను సమాశ్వాసమొనరించుట...	86
ఇరువది రెండవ సర్గ :	సుగ్రీవుని చేరబిలిచి అంగదుని అతని కప్పగించి వాలి మృతినొందుట	88
ఇరువది మూడవ సర్గ :	పతిశవముపై పడి తార విలపించుట	91
ఇరువది నాల్గవ సర్గ :	సుగ్రీవుని దుఃఖము - రామసన్నిధిమాహాత్మ్యంబున తార సమున్మిషితశుద్ధసత్వయై రాముని స్తుతించి ప్రతిష్ఠ త్తినొందుట - రాముడు తారను ఉచితరీతిని సమాశ్వాస మొనర్చుట	94
ఇరువది అయిదవ సర్గ :	సుగ్రీవాదులచే రాముడు వాలికి దహనసంస్కారము చేయించుట	99
ఇరువది ఆరవ సర్గ :	సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము - అంగదుని యావరాజ్యాభిషేకము	104
ఇరువది ఏడవ సర్గ :	రాముడు ప్రసన్నుడైగుహలో వర్షముతువు నాల్గు నెలలు నివసింపబూనుట - సీతావిరహశోకముచు రామునకు లక్ష్మణుడు శమింప జేయుచుండుట	108
ఇరువది ఎనిమిదవ సర్గ :	రాముడు తన విరహవేదనను వర్షముతు వర్ణనాపదేశమున లక్ష్మణునకు చెప్పకొనుట	113
ఇరువది తొమ్మిదవ సర్గ :	వర్షాంతము - రామకార్యమునకు వెంటనే పూనుకొను మని హనుమంతుడు సుగ్రీవుని హెచ్చరించుట - కపుల సమావేశపరచుటకై సుగ్రీవు డాజ్ఞ నిడి, అంతఃపురముఁ బ్రవేశించుట	119
ముప్పదియవ సర్గ :	శరదాగమనము - రాముని విరహము - సుగ్రీవుడు ఇంకా రాలేదని రాముని శోపము	123
ముప్పది ఒకటవ సర్గ :	రాము డనుపగ లక్ష్మణుడు మహాశోపముతో కిష్కింధకు వెడలుట - లక్ష్మణుడు వచ్చినసంగతిని అంగ దాదులు అంతఃపురములో మదమత్తుడై యున్న సుగ్రీవునకు నివేదించుట	128

- ముప్పది రెండవ సర్గ : హనుమంతుని హితోపదేశము 136
- ముప్పది మూడవ సర్గ : లక్ష్మణుడు మహాకోపముతో వచ్చె నని తెలిసి, సుగ్రీవుడు హడలిపోయి, అతని ఎదుటపడుటకు జంకి, ముందుగ తారను పంపించుట - తార అతనిని ప్రగల్భమును, సాంత్యసమున్నత వచనములచే శాంత పరచి, లోనికి గొంపోవుట 139
- ముప్పది నాల్గవ సర్గ : జనానాలోనున్న సుగ్రీవుని వైఖరి చూచి లక్ష్మణుడు మరల మండిపడుట - సుగ్రీవుడు నోటమాటరాక, చేతులు జోడించి, వణకుచు నిలబడుట - లక్ష్మణుడు మహాకోపముతో సుగ్రీవుని కృతఘ్నతను నిందించి, రాముడు చెప్పమన్నమాటలు చెప్పుట 145
- ముప్పది అయిదవ సర్గ : తార మరల లక్ష్మణుని శాంతపరచుట - సీతను వెదకుటకై కపటులను రమ్మని సుగ్రీవుడు లోగడనే ఆజ్ఞాపించెననియు, వారు త్వరలో రానున్నారనియు, “నీవు అనాలోచితముగ త్వరపడివల” ననియు తార మెత్తగా చెప్పుట 148
- ముప్పది ఆరవ సర్గ : లక్ష్మణుడు శాంతపడుట - అంత లక్ష్మణసుగ్రీవులు అన్యోన్యము సుహృద్భావముతో సంభాషించుకొనుట 151
- ముప్పది ఏడవ సర్గ : ఇంతలో సర్వవానర సమూహములు వచ్చి చేరుట 153
- ముప్పది ఎనిమిదవ సర్గ : సుగ్రీవలక్ష్మణులు తరలి, రామునికడకు పోయి, వానరసమూహములు వచ్చిపడుచున్నసంగతి చెప్పగా రాముడు హర్షించుట 157
- ముప్పది తొమ్మిదవ సర్గ : రాముడు సుగ్రీవుని అభినందించుచున్నంతలో జగ మెల్ల దుమారమురేగగ, సర్వవానరసేనాసమూహములు, తమ తమ యూధపతులతో వచ్చి, రామ సుగ్రీవులయెదుట నిలుచుట 161
- పలుబదవ సర్గ : సుగ్రీవుడు వానరులను సీతను వెదకుటకై నానా దిశలకు పంపుట - తూర్పునకు “వినతుని” పంపుట 166
- పలుబది ఒకటవ సర్గ : దక్షిణ దిశకు అంగదాదులను బంపుట ... 178

- సర్గ సంఖ్య విషయము పుట సంఖ్య
- నలుబది రెండవ సర్గ : పశ్చిమమునకు సుషేణుని పంపుట ... 178
- నలుబది మూడవ సర్గ : ఉత్తరమునకు శతబలిని పంపుట ... 184
- నలుబది నాల్గవ సర్గ : సుగ్రీవుడు అందరిలోను హనుమంతుని ముందుకు బిలిచి, అతని విక్రమాదికముల బాగాడి, సీతను కనుగొను భారము నీదేయని హెచ్చరించుట- దీనినిబట్టి హనుమంతునందే శ్రీరామునకు ఎక్కువ గురి కుదిరి, సీత కన్పించినప్పుడు ఆమెకు గుర్తుగ ఇమ్మని శ్రీరాముడు స్వనామాంకితమగు తన ఉంగరమును హనుమంతున కిచ్చుట ... 190
- నలుబది అయిదవ సర్గ : సీతాన్వేషణకై వెడలు వానరుల సన్నాహసంకంభములు, గంతులు, కేకిసలు ... 192
- నలుబది ఆరవ సర్గ : వానరులు వెడలిపోగా, “ఈ భూమినంతయు నీ వెప్పుడు చూచితివని” రాముడడుగగ, తద్వృత్తాంత మంతయు సుగ్రీవుడు చెప్పుట ... 194
- నలుబది ఏడవ సర్గ : దక్షిణదిక్కుమినహా తక్కిన మూడుదిక్కులకు పోయిన వారు, “సీతకనబడలేద” ని వచ్చి సుగ్రీవునకు నివేదించుట ... 197
- నలుబది ఎనిమిదవ సర్గ : దక్షిణ దిక్కు-భోయిన ద్రాక్షము వా రెదుర్కొన్న సంఘటనలు- (1) ఒకగుహలో నొకరాక్షసు డెదుర్చొనగ, వాడే రావణుడని భ్రమించి, వానిని అంగదుడు చంపుట- తీరా, వాడు రావణుడు కాకపోవుటతో, సీతకన్పింపకపోవుటతో, కపులు నిరాశులై ఒకచెట్టు మొదట చదికిలబడుట ... 199
- నలుబది తొమ్మిదవ సర్గ : (2) వానరులు మరల ప్రదేశాంతరముల వెదకుట. 202
- ఏబదియవ సర్గ : (3) ఋక్షబిలంబను మహాగుహలో “స్వయంప్రభ” యను నామెను కపులు గాంచుట ... 205
- ఏబది యొకటవ సర్గ : ఋక్షబిలవృత్తాంతము కపులకు “స్వయంప్రభ” చెప్పి వారికి ఫలమూలసానీయములనొసంగి, ఆదరించి. “మీ రేమి కార్యమున వచ్చితి” రని యడుగుట. 209

సర్వ సంఖ్య

విషయము

పుట సంఖ్య

ఏబది రెండవ సర్గ : తాము వచ్చిన కార్యమును హనుమంతుడు స్వయం
ప్రభకు చెప్పట. ... 211

ఏబది మూడవ సర్గ : “స్వయంప్రభ” ప్రభావముచే వానరులు బిలమునుండి
ఎట్లా వెలువడుట- సుగ్రీవుడు పెట్టినగడుపు చాటు
టచే, “కర్తవ్యమేమిట”ని వానరులు నిర్వేదము
నొందుట- సీతకనపడక ఇంటికిపోయినచో, సుగ్రీవుడు
చంపునుకాన, మనము క్షేమముగ ఈ బిలమందే
యుండిపోదమని అంగదుడు సూచించుట - తారుడు
ఆమోదించుట. ... 218

ఏబది నాలుగవ సర్గ : పినతండ్రితో భేదపడు సూచనను అంగదునియందు
కనిపెట్టి, ఆ ప్రమాదమును వారించుటకై హనుమ
కోపోపాయసమన్వితమైన భీషణవాక్యముల నంగదు
నితో బలుకుట ... 217

ఏబది అయిదవ సర్గ : అంగదునియు, అతనితోపాటు తక్కిన కపులయు
ప్రాయోపవేశము. 220

ఏబది ఆరవ సర్గ : ముమూర్షు బడియున్న కపిమూకనుజూచి, “బలే ఇన్నా
శ్లకీ భక్ష్యములు తనకు దొరికిన వని” సంపాతి యను
పెద్దగర్జితలంచి అచ్చటపొడచూపుట - జాటాయుని
బలిప్రదానమునుగూర్చి కపులు జెప్పకొను మాటలు
విని, ఈ సంపాతి తమాయించుకొని, నిలువబడి, కపు
లతో ఏమో అనుట. 223

ఏబది ఏడవ సర్గ : “జటాయువు నా తమ్ముడు, అతని మరణ మెట్లు
కలిగినోచెప్పు” డనగా, అంగదుడు సర్వము చెప్పుట 225

ఏబది ఎనిమిదవ సర్గ : సీతజాడను సంపాతి వానరులకు చెప్పుట. 228

ఏబది తొమ్మిదవ సర్గ : సీతాపహరణమును గూర్చి తాను విన్నసంగతులు
సంపాతి కపులకు వివరించి చెప్పుట. 232

అరువదియవ సర్గ : ఇక, తనసంగతియు కపులకు సంపాతి సవిస్తరముగ
చెప్పబోడంగుట. 235

సర్గ సంఖ్య

విషయము

పుట సంఖ్య

అరువది ఒకటవ సర్గ: తనకు రెక్కలు కాలిపోయిన కథ సంపాదిచెప్పట. 237.

అరువది రెండవ సర్గ: తనకు రెక్కలు మరల వచ్చునని “నిశాకరు” డను ఋషి తనకు భవిష్యత్తు చెప్పిన యుదంతము సంపాది కపులకు చెప్పట. 239

అరువది మూడవ సర్గ: ఈకథ చెప్పుచుండగనే సంపాదికి ఆశ్చర్యముగ మరల రెక్కలు మొలుచుకొనివచ్చుట - “నీతను మీరు తప్పక చూతు” రని హెచ్చరించుచు సంపాది ఎగిరి పోవుట - కపుల పరమోత్సాహము. 241.

అరువది నాల్గవ సర్గ : అపారపారావారమును జూచి, “దీని దాటు పెట్లు” ని కపులు దిగులుపడుట-“ఎవ రెవ రెంత దూరము దూక గలరో చెప్పు” డని అంగదుడు కపుల నడుగుట. 243

అరువది అయిదవ సర్గ: కపులు వారివారి ప్లవనసామర్థ్యమును జెప్పట-ఇంతకూ నూరుయోజనములు దూకి, మరలి రాగల వా డొక్క డును కనిపించక పోవుట - అంతట జాంబవంతుడు హనుమంతుని పేర్కొనుట. 245

అరువది ఆరవ సర్గ : హనుమంతుని జన్మమహాత్మ్యమును, అతని బలపరా క్రమములను జాంబవంతుడు పొగడి, “దూకు సముద్ర” మని హెచ్చరించగ, హనుమంతుని ఒడలు పొంగి పోవుట. 249.

అరువది ఏడవ సర్గ : సముద్రమును దూకుటకై హనుమ మహోత్సాహ మూనుట. 253.

∴ క్షిప్రంధకాండము పర్వము సంపూర్ణము :-

— తప్ప ఒప్పుల పట్టిక —

పుట :	పంక్తి	తప్ప.	ఒప్పు.
51.	11.	యిప్పుడే	యిప్పు డీ
64.	16.	దీకుసతతంబు	నీకు సతతంబు.
76.	23.	అమ లభర్మంబె	అమల భర్మంబె
„	25.	నీయెడ లసర్వధా	నీయెడల సర్వధా
123.	11.	చెలిమిగాంచి	బెలిమిగాంచి.
182.	7.	స్వీయతమున	స్వీయతపమున
215.	15.	గడుపు	గడువు.

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

మొదటిసర్గ - (130)

పంపాతీరశోభగాంచి, రాముడు సీతనువలంచి, వాపోవుట - లక్ష్మణుడూరడించుట - ఇరువురు
బువ్వయాకమును సమీపించుట.

తే. సరస పద్మోత్పలాచ్ఛర్మమాకులంబు | పుష్కరిణి దాని జేరి యా భూవిభుండు
ప్రభుడు రాముండు కడువిలాపంబుజేసె | ఆకులేంద్రియుడై కటా! యనుజగూడి!

తే. ఆ సరస్సునుగనినంత హర్షమునను | ఇంద్రియంబులు పతికి చలించెనపుడ
కామవశుడౌచు నతడు లక్ష్మణున కిట్లు చెప్పదొడగెను రాముండు శ్రీయుతుండు!

తే. చూడు! సామిత్రి! పంప బల్ శోభ లెసగుకమ్మివై ఊర్వ విమలోదకంబు, వత్స!
పుల్ల పద్మోత్పలంబుల పొల్పు మీరు | కాంతి శోభించు వివిధదుస్సంతకులను!

తే. తమ్ముడా! చూడుమీ! శుభదర్శనంబు | పంపతీరంబు కాననం బింపు గుల్మ-
పువడి రాజిల్లు శైలాభముల్ ద్రుమంబు | లెందుజూచిన శిఖరసంచృతములనగ!

తే. భరతు దుఃఖాన, వై దేహిహరణమునను | అకట శోకాభిసంతప్తుడైన నన్ను |
కరము పీడించుచున్నట్లు గానిపించు | తమ్ముడా! చూడు! మాధవుం డమ్ము లేసి!

తే. కనగ శోకార్తుడైన నాకును కుమార! పంప రమణీయముగ దోచు, నిధిపుగొల్పు
చిత్రకాననమిది చూడ ధాత్రి నెందు | శివజలంబుల పుష్పాల శ్రీ జెలంగు! 6

తే. నళినసంఘన్నమయ్య గనంగ వత్స! | తనరు నత్యర్థమిది శుభదర్శనంబు
వ్యాళసర్పానుచరితంబు పంపజూడు | లలి మృగద్వీజ సుసమాకులంబు, సతము!

తే. అధికమిందు ప్రకాశించు నదిగొ కనుము | సీలవీతంబు శాద్వలం బీ ధరిత్రి;
క్షౌజములురాల్చు వివిధపుష్పములచేత! మరియు, శోభించు రత్నకంబళ మనంగ! 8

తే. పుష్పభారసమృద్ధమై పొల్పుమీరు | శిఖరసంతతి నెల్లడ క్షీతిరుహములు
పుష్పితాగ్రంపులతలచే పుల్కలాలయ | కాగలింపంగబడినట్టి కరణిలోను॥ 9

తే. ఇదె సుఖానిల మీ కాల మిలకు వచ్చె | జాతపుష్పఫలదుగ్రమమ్మోతలంబు
సురభిమాసంబు లక్ష్మణా! చూడు మోయి | మధురగంధంబు ప్రచురమన్న
ధము వత్స॥ 10

తే. చూడు సామిత్రి! రూపముల్ సుందరములు | పుష్పశాలివనంబులు పుష్పవృష్టి
విడుచుచున్నవి కొల్లగా వివిధములను | తోయముల తోయముచముల ట్లోయి,
వత్స॥ 11

తే. ప్రస్తరంబుల రమ్యంబులందు జూడు | వివిధకాననరమ్యదుగ్రవితతిసతము
వాయువేగప్రచాలితంబై కుమార | పుష్పముల రాల్చుచున్న వీ పుడమి నెల్ల॥

తే. పడిన, పడుచున్న, మరి, పాదపస్థితంబు | లల్ల కుసుమోత్కరంబుల కొల్లలుగను
కూడి మారుతదేవుండు కీడలాడు | భంగిదోచెడు నెల్లడ పారజూడు॥ 13

తే. బహుళకుసుమోత్కరంబులౌ పాదపముల | వివిధశాఖల వాయువు వీచియూప
షట్పదంబుల ప్రచలితస్థానములయి | రేగి జమ్మని గీతముల్ లీల బాడు॥ 14

తే. మత్తకోకిలరవములు మధురముగను | పాటబాడుచు చెల్లచే నీటుగులుక
నాట్యమాడించువాడునా యనిలు డిచట | శైలకందరములనుండి లీలవెడలు॥

తే. వడిగ నెల్లడ వీచెడి పవనువలన | పాదపము లివ్వ చూడుమీ వనమునందు
బహుళసంసక్తశాఖాగ్రపటలి యగుచు | మాలగా గట్టియున్నట్టి లీలదోచు॥

తే. ఇదె సుఖస్పర్శముగవీచు నిచటగాలి | పోల్చు చందనశీతలంబుగను వత్స
పుణ్యగంధవహంబునై పుడమి ప్రజకు | మరి శ్రీమాపనుదంబునౌ యరయు
మోయి॥ 17

తే. పవనవిశ్రిష్టములు చూడు పాదపములు | షట్పదంబులౌనర్చెడి ఝాంకృతులను
గీతములు లీల బాడెడి రీతిదోచు | వరుస నిచ్చట మధుగంధి వనములందు॥ 18

తే. మహిధరప్రస్తరముల రమ్యముల యందు | సుమపటలినిండి మరి మనో
రమముగాగ

పాడమిన మహాదుగ్రమంబుల భూధరములు | శ్రీజెలంగెడు సంసక్తశిఖరతతుల॥

తే. పుష్పసంఘన్నశిఖరముల్ పుణ్యదములు | మారుతోత్తేప చంచలల్ మరియుజూడు
మధుకరోత్తంసములు నివే పాదపములు | గాయకులరీతి దోచు నీ కానలోన॥ 20

- తే. కనక నెల్లెడ పుష్పితాగ్రంబులైన | కర్ణికారంబు లివెచూడు కాన నిచట
హాటకపత్రిసంఘన్నులై నయట్టి | నరుల పీతాంబుల పోల్కి వరలు నివ్వి || 21
- తే. ఇదె వసంతంబు సౌమిత్రి! ఇలకు వచ్చె సతత నానావిహంగనాదితము వత్స!
సీత నెడబాసియున్న నా కీ తరి నిది | శోకసందీపనంబయి ఏకదాకు || 22
- తే. అకట శోకసమాక్రాంతు నదిగొనన్ను మన్మథుడు చూడు సంతాపపరచునోయి
పొంగివదరుచు కోకిల పొగరుచూడు | పిలుచు న న్నిట యెగతాళి సలుపునట్లు ||
- తే. ఇదిగో! నత్యూహకంబు సంహృష్ట యగుచు | రమ్యతరమిందు వననిర్ఘరంబు
నందు
విగ్రకూయుచు మన్మథావిష్టు నన్ను | మరియు శోకింపజేయుచు తిరుగునోయి || 24
- తే. వినినయంతనె పూర్వమీ వింతరవళి! యాశ్రమమునుండి నాప్రియ యనఘ సీత
నన్ను బిల్చుచు పొంగి యెన్నెన్నో గతుల | దేలు కీడా రసంబుల దివ్యలీల || 25
- తే. ఇవె విచిత్రంబు లీ షడ్మలినట చూడు! వివిధరవముగూయు చీ విసినమందు
వృక్ష గుల్మ లతాదుల నిందు నందు | చేరుచున్నవి సౌమిత్రి! చిత్రగతుల || 26
- తే. పెంటిపక్షులు మొగపక్షి వితరినంటి | జాతిపక్షుల మెప్పుల జాల కులికి
గండుతుమ్మెద రవళుల మెండుచెలగి! మరియు, మధురస్వనంబులై మలయుచూడు
- తే. వదరు పుంసోకిలంబుల ధ్వనులచేత | చెలగు నత్యూహరులములచేత, మరియు
పాదపములివ్వి మోతల బరగుచుండి! వత్స! నాకు ననంగదీపనములయ్యె! || 28
- తే. హా! యశోకంపు గుత్తులే యగ్నిగాగ | షట్పదస్వనమిదియె నిస్వనము గాగ
పల్లవంబులె తామ్రార్చిపటలిగాగ | ఈ వసంతాగ్ని ననుగాల్చు నేమి సేతు ||
- తే. సూక్ష్మపక్ష్యాక్షి మృదుభాషి శుభసుకేసి | సీత నాపెచు చూడక ష్టితితలాన
జీవితముతోడనాకు కించిత్తు గాని | ఓయి సౌమిత్రి! లేదు ప్రయోజనంబు || 30
- తే. కాలమియ్యది సురుచిరకాననంబు | కోకిలాకులసీమాంత మేకరీతి,
నాదు దైతకు సీతకు సోదరుండ | మిగులప్రియమయి యుండుగా జగతి మునుపు ||
- తే. మన్మథాయాససంభూత మనఘ యిద్ది | తద్దయు వసంతగుణవర్ధితంబు వత్స
అయ్యె! యియ్యదిశోకాగ్ని యన్న! నన్ను | కాల్చివేయును పో! మహాకళన
మిపుడే || 32
- తే. దయిత నానెను చూడక ధరణినిచట | ఏచు రుచిరదుర్మమంబుల జూచుచుంట
అకట మన్మథతాప మియ్యది కుమార | ఇక పొరింబారి వృద్ధిని నెసగజొచ్చె ||

- తే. అకట నై దేహి కన్నులకరయరాక । ఇదె వసంతంబు స్వేదాపనుదము వత్స! పుష్పసంతతితోడుత పొడమియుంట! శోక మిదె నాకు హెచ్చించుచున్నదయ్యె॥
- తే. సీత మృగశాబకాక్షి విషింప రామి । చితచేత బలాత్కృతిన్ చివుకు నన్ను కూరచైత్రవనానిలం జొర యిద్ది । మిగుల సంతాపపరచు సౌమిత్రి! చూడు
- తే. ఈ మయూరంబు లిచట శోభించు చూడు । నృత్యమాడుచునిదండు నీలుగులికి స్ఫాటిక గవాక్ష సన్మత స్వపక్షములను । నూరుతోడ్పాటుల విప్పి మలయు చూడు॥ 35
- తే. శిఖలు మదమూర్ఛితంబు లీ చెంతచూడు! తమమశిఖసీప్రియలతోడ తమినిగూడి మన్మథాభిషేకు చన్ మరియు నొంప । ఎగసి మన్మథవర్ధనంబుగ నటించు॥ 37
- తే. చూడు లక్ష్మణ! నృత్యమిచ్చోట నాడు । మొగ నెమలివెంట యీ కొండ మొగను జేరి నృత్యమాడుచున్న దీ పెంటినెమలి । మన్మథార్తమనంబున మరులుగొనుచు॥
- తే. బోర! యాపెంటివెంటనే యంబుకొనుచు! మొగనెమలి మన్మథావిష్ట మగుచు దిరుగు;
- రుచిరపక్షంబులను విచ్చి రుతములొలయ । అడు న నిట పరిహాస మాడునట్లు॥
- తే. ఈ మయూరంపు ప్రియభార్య నీ వనోర్వి! ♦ సత్యము హరింప లేదు రాక్షసుడెవండు కాననే, నృత్య మిటులాడు కాంతఁగూడి । రమ్యవనముల నీ మయూరంబు వత్స!
- తే. నాకొ యీవనిసుంట నా నాతిఁబాసి! హా! సుదుష్కరమీ పుష్పమాస మోయి చూడు లక్ష్మణ! సంరాగ మీడఁగూడ । ప్రబలుచుండె తిర్యగ్యోనులందు గూడ॥
- తే. ఇదె సమీపాన శిఖని యియ్యది కుమార! కామవశయయి భర్తతో ననగి పెనగి చక్క రమియించు చున్న దీ చక్కిచూడు॥ 41
- తే. నన్నుకూడను నిట్టులే నన్నతాంగి । మదిరలోచన సీత సంభ్రమము బొదల మదనవశయయి చేరి నా వైనిబడదె । అపహరింపంగబడకున్న హా! సుకేశి॥ 42
- తే. చూడు లక్ష్మణ! యీవనక్షోణిలోన । యీ వసంతాన కొల్ల పుష్పించియున్న పుష్పసంతతులివియన్ని పొగులునాకు । నిష్ఫలంబులె యగుచుండ నెలతలేమి॥
- తే. రుచిరములునయ్య పుష్పముల్ ద్రుమములందు! నిండుకాంతినివెల్లియు నిష్ఫలముగ నేలరాలుచున్న వీ లీలఁజూడు । మధుకర్కోత్కరములతోడ బహుళగతుల॥ 44

తే. గుంపుగుంపులుచూడు పక్షులు కుమార | కలరవంబుల సంతోషకలితము లయి
ఒండొరుల బిల్చుకొను భంగి నుబ్బికూయు | కరము నాకు కామోన్మాదకరము
గాగ! 45

తే. ఈ వసంతంబె నీత నా ప్రియ వసించు | తావునకా గూడ నుండిన తద్యమింక
అపె పరవశయగుచు నా యల్లెయకట! శోకమొందును లక్ష్మణా! శోషజెందు!

తే. ఈ వసంతపుస్పర్శ నా యింతియున్న | తావునందుండ దంచు నే దలతు ధృవము
అయిన ననుబాసి యసితపద్మాక్షియాపె | యెటుల వర్తించు జీవంబు లింక
దాల్చి! 47

తే. అటులగాక వసంత మా యబల నీత | మత్ప్రియాంగన యున్నెడ ప్రబలునేని
ఏమిసేయును సుశ్రోణి యింత కాపె | కరము నిర్భర్తృతయునొట పరులచేత!

తే. శ్యామ, పద్మపలాశాక్షి, యబల, యాపెతన్వి, మృదుపూర్వభాషిణి, తాళలేక
అట వసంతంబు దాపురించుటను జేసి | జీవితమె బాసియుండుచు సిద్ధమింత! 49

తే. ధీరుడనునొట నా బుద్ధిదృఢముగాను | హృదినివర్తించునెటులొ యీ యడను
నందు

సాధ్య మద్విరహంబున జాల జిక్కి | ఉసురు నిలుప సమర్థకాదోయి నీత!

తే. విను యథార్థంబు వైదేహి తనదుభావ | ముంచియున్నది నాయందె యంచి
తాత్ప

సర్వథా నాదు భావంబునైతమట్లె | నీతయం దుంచియుంటిని సిద్ధమింత! 51

తే. బహుళ పుష్పవహంబు, హిమావహంబు | అదె సుఖస్పర్శ మీ వాయు విష్ణు
డిచట

నీత నాకాంత చింతించి చివుకు నన్ను | పావకప్రతిమంబయి బాధ పెట్టు! 52

తే. సతము సుఖమని నీత నా సతిని గూడి | మున్ను నెద్దానిగూర్చి నే నెన్నుచుంటి
అట్టిమారుతు డిపుడు నా యతివలేమి | శోకమిదెనాకు హెచ్చించుచుండె నార!

తే. అప్పు డేపక్షి యంబరంబందునుండి | పరుషభంగిగగూసెనో మరలనదియె
నీతలేనట్టి యిత్తరి చెట్టునెక్కి | కడు ప్రహృష్టంబుగా గూయు కాక మదిగా!

తే. అప్పు డభాగిన నీతాపహరకముగ | అరచియుండినపక్షి నే డవ్వజంబు
నెక్కి మృదుభంగి కూయుచు నిక్కమింక | నన్ను నానాతి గూర్పంగ నెన్ను
నోయి! 55

తే. వినుము లక్ష్మణ! నాద మీ వనిని నదిగొ | మదవివర్ధనమియ్యది మరియునాకు
పుష్పితాగ్రంబు లీ వృక్షపుంజములను | ద్విజతతులు గూయుచున్నవి వివిధ

గతుల 56

తే. ఎనఁవిక్షిప్తమాచు కంపంబు నొంగు | తిలకమంజరి దీనిని తీపులూర
చేరుచున్నది శీఘ్ర మీ భృంగ మిదిగొ | రహి మదోద్ధాతయా ప్రియురాలి
నట్లు|| 57

తే. కామిజనులకు మిగులశోకంబుబెంచు | నీ యశోకంబు జూడు మియ్యెడ కుమార
లనిల విక్షిప్తముల స్తబకాళిచేత | నన్ను తర్జించు భంగి గానంగ వచ్చు||

తే. ఇవియె లక్ష్మణ! కానవచ్చెడిని నిచట | చూతములు పుష్పశాలు లీ ఖోణిజములు
విభ్రమోత్సిక్తమానసుల్ విరహిజనులు | సాంగరాగులు వీరను చందముగను||

తే. లక్ష్మణ! చూడు పంపతీరాన బాదలు | చిత్రవనరాజి కిన్నరుల్ చిత్రముగను
సంచరించుచున్నారు సందడిగను | ఇందునందున పురుష మృగేంద్ర యిచట||

తే. ఇవియె శుభగంధి నళినమ్ము లిచటఁజూడు | నాల్గుదిశలను లక్ష్మణ! వెల్లుచుండె
జలములందున రమ్యపుష్కరములందు | తరుణసూర్యుని భంగిగా తమ్ముకుర్ర||

తే. ఇయ్యది పృథ్వీసలిల మెంతేని వెలయు | పద్మసీలోత్పలాయుతంబై తనర్పు
హంసకారండవాక్కిర్ల మగుచునొప్పు | పంప సౌగంధి కాన్వితం బింపునింపు|| 62

తే. అమల జలముల తరుణసూర్యాభము లయి | షట్పదాహత బహుళకేసరము
లగుచు

వెలయు పంకజతతుల శోభించు పంప చూడు మెల్లెడు లక్ష్మణా చోద్యమోయి||

తే. చక్రవాకయుతంబయి సంతతంబు | చిత్రతీరవనాంతరచిత్రిత మయి
లల్ల సలిలార్ధి మాతంగతల్లజముల | వివిధమృగయాధములజాలవెలయు పంప||

తే. మాగుతాహతవేగోర్మిమాలికలను | పంప విమలాంభసిని తాడ్యమానములయి
పంకజంబులు చూడు లక్ష్మణ కుమార | ఇవె విరాజిల్లుచున్న వియ్యెడల మిగుల||

తే. పద్మపత్రవిశాలాక్షి పద్మవదన | పంకజప్రియ సతతంబు ప్రాణదయిత
దేవి నై దేహి జూడక జీవితంబు | ఎల్లు రుచియించు నాకు హా! యిలనునింక||

తే. ఇక నహా! కాము వామత్వ మేమనందు | అయ్యె యెడమయి నాకు దుర్ల
భయునైన

రమణి కల్యాణి నింక దలంప జేయు | హృదిని కల్యాణతరభాషిణి కుమార||

- తే. ఇపుడు గల్గిన యీ కామమింక నేను | ఓర్పుకోగలవాడ నెట్లో కుమార
ఈ వసంతంబు పుష్పిత పృథ్విజంబు | మీరి నావైకి రాకున్న మిత్రవంశ్య!!
- తే. ఏవి రమణీయములుగ గన్పించె నాకు | నాడు సీతను గూడియున్నట్టి వేశ
అవియె లక్ష్మణ అరమణీయములు గాగ | వోచు నా కిప్పు సీత నాతోడలేమి! 69
- తే. పద్మకోశపలాశముల్ వనిని నిచట | చూచి నంతనె లక్ష్మణా! సుదతి సీత
నేత్రకోశంబు లిక నాడు స్మృతికి వచ్చి | తాపమొనరించు నెంతయు తమ్ముకుర్ర!
- తే. పద్మకేసరసంస్పృష్టమై వనోర్వి | తరళవృక్షాంతరవనిస్సృతంబు నగుచు
సీత నిశ్వాస మిట నాకు స్మృతికి దెచ్చి | వాయు విడి పీచు కడు మనోహరముగాగ!
- తే. వత్స! సౌమిత్రి! చూడు పంపా సరస్సు | దక్షిణపుదిక్కు గిరిసాను ధాత్రియందు
రమ్యపుష్పితకర్ణికారంపు యష్టి | పరమశోభనమదె చాల ప్రభవెలుంగు|| 72
- తే. భూమిధర మిద్ది ధాతువిభూషితంబు | వాయువేగ విఘట్టిత బహుళచిత్ర
రేణువుల నెల్ల యెడల సలీలముగను | చిమ్ముచున్నది చూడుమీ తమ్ముకుర్ర!
- తే. విరిసి సర్వత్ర సంప్రపుష్పితము లొచు | మరియు సర్వత్ర నిష్పత్రపటలియగుచు
చాలరమ్యంబులొ కింశుకాళి చేత | జ్వలితమగు చూడు మీ గిరిప్రస్తరములు!
- తే. అల్ల పంపాతటరుహంబు లవియె చూడు | సరసమధుగంధు లెట్లు సంసక్తలగుచు
మాలతీమల్లి కాషండమండలములు | పుష్పితంబులు కరవీరముల్ వెలుంగు|| 75
- సీ. వాసంతికా సిందువారముల్ కేతకుల్ | మాధవీ కుండ గుల్మములు గుములు
సర్వత్ర మధుగంధ సంపూర్ణముల్ సదా | పుష్పితంబులు నెందు పొల్పుమీర-
వకుళవంజుళ నాగ వరపుష్పితమధూక | చంపకచిరిబిల్వ సరళ, తిలక.
వరణ ఖర్జూర నీపాష్లు నీ లాశోక | పుష్పితపద్మకంబులను మరియు.
- తే. సింహకేసర పింజర శ్రీలనొప్పు | లోధ్రములను కురంటక ద్రుమచయముల
పారిభద్రక పూర్ణక పాటలముల | కుసుమితాంకోల తక్కోల కోవిదార
చూత పనస మహావట షోణిజముల! చూడు గిరిప్రస్థమెంతయు శోభదనరు||
- తే. కేత కోద్దాలక శిరీషచూతములును | శింశుపార్జున ముచుళిందవంశములును
చాల రమ్యంబు లీ గిరిసానువులను | వెలయు చున్నవి చూడు పెంపెక్కుశోభ!
- తే. పుష్పితాగ్రంబు లీ లతాపుంజ తతుల | నల్ల పరివేష్టితంబు లెంతయును జూడు
పుష్పితంబులు రుచిరముల్ భూరుహములు | పెక్కు లీ పంపతటభూమి వెలయు
నవిగా|| 83

తే. శాల్మలీ కింశుకాది వృక్షముల జూడు | రక్తకురవక తరుమండలంబు లవిగొ
తినిశముల నక్తమాలల గనుము వత్స | చండన స్పందనములు పొల్పొందు
చూడు|| 82

తే. అనిలవిషీష్టవిటపంబులౌ సమీప | భూరుహంబుల వీనిని చేరి లతలు
తాము ననువర్తనమొనర్చు ధరణినిచట | మత్తలౌ నుత్తమస్త్రీల మాడ్కి గాగ||

తే. భూరుహమునుండి భూరుహంబునకు జరిగి | శైలముననుండి శైలంబు లీలదాటి
వనమునుండి వనంబును వరుసగడచి | పుడమి వైకరసాస్వాదమోది యగుచు
పీచు వాయువు చూడు మీ విషినమందు|| 86

తే. పాదపంబులుకొన్ని పుష్పములనిండి | లలి గుణాళించు మధుగంధమును వత్స
విరిసి మరికొన్ని ముకుళసంవీతములయి | శ్యామవర్ణంబులన్ బొల్చు చాల చూడు||

తే. ఇది ప్రాప్తంబు, నిచి మృష్ట, మిదియు స్వాదు! వనుచు మధుకర మిది రాగ
మత్తయగుచు
కుసుమములలోన దూరుచు కొసరి కొసరి | త్రావుచున్నది మధువు మోదమున
నెగసి|| 87

తే. ఈ మధుకరంబు మధులుబ్ధ మేమనందు | కొసరి పంపాతటదుగ్రీమ కుసుమతతుల
లీల నొకమారు మునుగుచు లేచి మరల | వేగ యన్యదుగ్రీమంబులకేగు చూడు||

తే. ఇటు తమంతట రాలిన యీ సుమాళి | దశముగా నేల నిండుట ధాత్రీయించట
పూలపానుపుపచిన లీల మిగుల! సుఖముగానుండె శయనింప చూడు వత్స|| 89

తే. కమ్యనగసానువుల వికీర్ణంబు లైన | వివిధపుష్పచయంబుల వింతగాగ
రక్తపీతాది వివిధవర్ణంబులొప్పు | ప్రస్తరములిందు నేర్పడె వనధరితి|| 90

తే. చూడుము హిమాంతమున వత్స! షోణిజముల | దోచు పుష్పసమృద్ధి యెం
తోప్పు నోయి
పుష్పమాసాన తరువులు పూచె మిగుల | పండెములువైచుకొన్నట్టి చందముగను||

తే. నగము లియ్యవి పట్టదనాదములను | వితతనానాసుమోత్తంస విటపములను
నొండొరులబిల్చుకొనునట్టి యోజమెరయ | నాడుచున్నవి చూడు మయ్యారె
యించట|| 92

తే. వనిని కారండవం బిడే పక్షి చూడు | శుభము సలింబునందున జొచ్చిలీల
కాంతతోగూడి రమియించు సంతసమున | కామముద్దీపనము నాకు కడు నొనర్ప||

- తే. అల్ల మందాకినికి మనోహరము రూప । మిట్టిది నిజాబుగానున్నయెడల వత్స!
దానికి మనోరమంబులై తనరునట్టి గుణము లున్నవటన్న యా గొప్పతగును॥ 94
- తే. నిజము నాసాధ్యులచట గన్పించునేని । ఎలమి మనమిటగూడి వసించు మేని
తలప నాశింప నింద్రపదింబుగాని । అల యయోధ్యనుగాని సుంతైన వత్స॥ 95
- తే. ఇట్టి రమణీయ శాద్వల ఘట్టమందు । కాంత నాసీతగూడి రమించునేని
చింతసుంతయు నాదరిఁ జేరదోయి । అన్యమెద్దియు కోర నయ్యా! ధరితి॥ 96
- తే. తరులు రుచిరచ్ఛదంబు లెంతయును వత్స! వివిధపుష్పచయంబుల వెలయుచుంట
కాన నిచ్చటగనుట నా కాంతలేయి । చిత్త మున్నాద మొనరించు చివుకు నాకు॥
- తే. శీతలజలంబు చూడమీ చిత్రధాత్రి । పుష్కరాయత మీ పంప పాలుపుమీరు
చక్కవాకానుచరితంబు సంతతంబు । రమ్యకారండవాక్కిరంగ మహాహ॥ 98
- తే. క్రాంచపక్షుల ప్లవముల మించు నెచ్చుడు । వన వరాహాదిమృగముల దనరు సతము
అధికముగపంప శోభించు నవని నిచట । కరము కూజించు విహగసంఘములతోడ॥
- తే. ముదితములు చూడు బహువిధంబులు ఖగంబు । లిచట కామంబు నాకు
దీపింపజేయు
ప్రియను శ్యామను పద్మనిశేఖణ నిట । జ్ఞాపకముజేసి నాకు నా చంద్రముఖి॥
- తే. చిత్రసానువులందు సౌమిత్రి! చూడు । మృగములు రమించు నిజమృగీవితతిగూడి
నేనొ మృగశాబకాక్షి నా నెలత బాసి! సతిని వై దేహిబాసి హా వెతలబడుదు॥
- తే. మత్తవిహగగణాయుతం బది నిచట । రమ్యసానువు లీ భూధరంబు చెంత
నిందునందునచరియించు నీ మృగాళి । వ్యధను గల్గించు హా! నాదుమదికి వత్స॥
- తే. స్వస్తియగునాకు నాకాంత నరయుదేని! బ్రతుకుదు సుమధ్య వై దేహి నన్నుగూడి
పంపపవనంబు సుఖ మిది సాంపుమీర । వత్స! సేవించునేని హా! వనిని నిచట॥
- తే. పద్మసాగంధికవహంబు పరము శివము । శోకనాశంబు లక్ష్మణా లోకమందు
ధన్యు లే నోయి సేవించు తమ్ముకుర్రో । తరళ పంపొపవనమారుతంబు దీని॥ 104
- తే. శ్యామ పద్మపలాశాక్షి యబల యాపె । సీత నాప్రియ ననుబాసి జీవితంబు
నెలుల ధరియింపగలదు మహీతనూజ । వివశ జనకాత్మజ సుకేశ భువిని నింక॥
- తే. ఏమిజెప్పుదు రాజు మహామహుండు । పరమధర్మజ్ఞుడా సత్యభాషణుండు
సీత జనకుండు నల్వరి చెంతనన్ను । సీత సేమంబుగూర్చి ప్రశ్నింప నకట॥ 106

తే. పితరుచే గెంటబడి యిట్లు విపినములకు । పరమనిర్భాగ్యుడనునైన పతిని నన్ను
ఎవతె సత్సధమూని హా వెంటబడించె । అట్టి నాప్రియ సీత హా యబల యేది?॥

తే. మతివిహీనుని రాజ్యవిభ్రాంతు సన్ను । నడవి కెవ్వతె యక్కటా యనుసరించె
అట్టి యాపెను బాసి నే నయ్యె యెట్లు । జగతి జీవించు కృపణుండ నగుచు వత్స!॥

తే. అమల మంచితచారుపత్మాక్ష మహాహా । కమ్ర మవ్రణమల్ల సౌగంధికంబు
శుభము సీతముఖంబును జూడకుంట । నా మనంబేమొ శోషిల్లునట్లు లుండు॥

తే. స్థితము హాస్యాంతరయంతంబు హితము శుభము । గుణయుతంబును మధురంబు
ననుపమంబు
తరుణి వై దేహి వాక్యంబు మరల నెపుడు । లక్ష్మణా ! విందునోయి యీ శ్రీవ
ణములను ॥ 110

తే. అడవి హా! శ్యామ యాపె దుఃఖంబె గనియు । నన్ను మస్తధకర్షితు ననునయింప
నష్టదుఃఖయనంగను హృష్టయనగ । సాధ్వీ భాషించు నాతోడ చంద్రీవదన॥

తే. ఏమిచెప్పుదు కౌసల్యకామె కకట! అయ్యెయొ యయోధ్య కేనిక యరుగగానె
“ఏది కోడ ల”టంచు ప్రశ్నింపగానె । అతి మనస్విని కింక నా యమ్మ కచట॥

తే. పొమ్ము లక్ష్మణ! చూడుమీ తమ్ముకుర్రు । భ్రాతృవత్సలు భరతుని పట్టణమున
నేనొ బ్రతుకను హా యింక నెలత సీత । నృపవరాత్మజ వై దేహి లేకయుంట॥

తే. ఇటు మహాత్ముండు రాఘవుం డెంతోసేపు । వని ననాధయు నా విలాపంబుసేయ
విని మహాత్ముండు లక్ష్మణుం డనుజు డపుడు । వాక్యమిటు యుక్తమవ్యయం
బతడు బలికె॥ 114

తే. రామ! దుఃఖమడంచు; భద్రంబునీకు । శోకమొందకు పురుషోత్తమా కృపాళు
అకలుషాత్ముల కింక మీ యట్టివారి । కిలుల మతి మందమగుట గన్పింప డెందు॥

తే. దుఃఖము వియోగజంబౌట ధృవ మెరింగి । ప్రియజనులపైన స్నేహంబు
వీడుమయ్య
భువి నతి స్నేహసంక్లేషముననె వత్రి! ఆర్ద్రమయ్యను దహియింపబడుట గనమె॥

తే. వినుము పాతాళమునకు దా జనునగాక । అంతకెక్కుడు చోటుకే యరుగుగాక
సర్వధా రావణుం డింక జగతిలోన । బ్రతుకలేడు మహాత్మ నీ హస్తమందు॥

తే. పాపు డా రక్కసుని బాడమాత్ర మింక । మనకు దెలిసిన బాలును మనుజవృషభ
అంత వా డింతి నర్పింపనైన వలయు । కాక, నిధనంబునైనను గాంచవలయు॥

~~అనితాని గర్భంబున కా యసురు డింక । నీతతో రావణుండు జొచ్చిననుగాని~~

తే. అనితాని గర్భంబున కా యసురు డింక । నీతతో రావణుండు జొచ్చిననుగాని
జొచ్చి యందైన దాని జేల్చుదు దురాత్ము । నీత నర్పింపడేని యా చెనటి పంద॥

తే. స్వాస్థ్య మింక భజంపుము; భద్రమార్గ్య । కృపణమతిని త్యజింపుము నృపవరేణ్య
యత్న మొనరింపకుండ ధైర్యంబు విడిచి । యడలువానికి చొప్పుడదర్శసిద్ధి॥ 120

కం. ఉత్సాహమే బలమగుగా । ఉత్సాహముకంటె బలము నోజయు గలదే
సోత్సాహున కీ జగతిని । మాత్సర్యవిదూర! లేవు మరి దుర్లభముల్॥ 121.

తే. పురుషు డుత్సాహవంతు డెక్కరణి పనిని । నష్టమొందడు రామచందా!
ధృవమ్ము

మనము నింకను సుత్సాహ మాత్రమూని ! నడచి నట్టైన నీతను బడయగలము॥

తే. శోక మింకను నెనుకకు వీక దోసి । కామవృత్తత్వ మిది వీడుమో మహాత్మ!
భవి కృతాత్ముండవును మహాత్ముండ వీవు । ఎరుగకుంటిని నిన్ను నీవే యిడేమి॥

తే. ఇటుల సంబోధితుండునై యినకులుండు । చండశోకోపహతచేతనుం డతండు
విడిచి శోకంబు మోహంబు వడిగనపుడె ధైర్యమునుబూనె శ్రీరాముడార్వవరుడు॥

తే. రామచంద్రు డచింత్యపరాక్రముండు । రమ్య పారిష్లవదుక్రమరాజిబాదలి
సురుచిరంబైన పంపను త్వరగ దాటి । తరలె నవ్యగ్రీమనమున తరణికులుడు॥

తే. నిఖిలము వనంబు కందర నిర్హరంబు । చూచుకొంచును దుఃఖంబు నేచుచుండ
లక్ష్మణునిగూడి వెడలె నా రామవిభుడు! మిగుల నుద్విగ్నమనమున దిగులువడుచు॥

తే. మత్తమాంగ సువిలాసమైన నడల । నప్రమత్తత నవ్యగ్రీమైన మతిని
లక్ష్మణుండు మహాత్ము డట్లరుగు చుండు । రాము రక్షించుచుండె ధర్మమున

ధృతిని॥ 127

తే. ఋష్యమూక సమీపమం దిందునందు । తిరుగుచుండెడి కపిరాజవరుడు బలుడు
నోజ నద్భుత దర్శనీయులను వీరి । చూచి భయమంది నిశ్చేష్టుడై చలించె॥

తే. సుందరగీవు డా గజమందగామి । తరుచరుండు మహాత్ముండు చిరము దిరుగు
నరుల నరసి విషాదంబు పరమమొంది । చివికి భయభారమగున్నడై చింతమునిగె॥

తే. హరులును మహాజనుల రామలక్ష్మణులను । గాంచి భయమంది చొచ్చి రా
యంచితంబు

పుణ్యము శరణ్య మాశ్రమంబును సుఖంబు । ధరణి శాఖామృగనిషేవితంబు
సతము॥ 130

1వ సర్గ సమాప్తి - (130)

~~అనితాని గర్భంబున కా యసురు డింక । నీతతో రావణుండు జొచ్చిననుగాని~~

తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీర్తికాండము

రెండవ సర్గ - (29)

రామలక్ష్మణుల ఆసు దెలియటకై సుగ్రీవుడు హనుమంతుని మాయవేషమున బంపుట.

తే. వాని మహాత్ములను భ్రాతృవరుల ఘనుల | రామలక్ష్మణులను వీరలక్షణులను
మరి వరాముధధరుల నా ధరణీచరసి | హృదిని శంకితుడయ్యె సుగ్రీవుడడలి॥ 1

తే. మిగుల నుద్విగ్నహృదయుడై సగముకుంగి | దిక్కుదెలియక జూచు చా దిక్కు
ఒక్కచోటను కాల్చిల్పనోజలేక | చకితుడగుచుండె కపిరాజు తైలశిరసి॥ 2

తే. ప్రకటబలులను వారి నట్లరయు చుండ | మనసు మనసున నిలువదయ్యెనుగ కపికి
పరమ భీతున కా హరివరున కపుడు | చిత్తమెంతయు చింతచే చివ్రకజొచ్చె॥ 3

తే. చింతవడుచును నట్టులే స్వాంతమందు | తరచి గురులాఘవంబు లా ధర్మవిదుడు
లనుచును నెల్లరను గూడి యమితముగను | హృదిని నుద్విగ్నడయ్యె సుగ్రీవు
డపుడు॥ 4

తే. రామలక్ష్మణులను జూచు చా మహాద్రి | హడలి సుగ్రీవు డా స్తవగాధిపుండు
మిగుల నుద్విగ్నమానసుం డగుచు నలులె | చెప్పె సచివుల కిట్టు లా గొప్ప
ప్రభుడు॥ 5

తే. నాలిపంపున వీర లీ లీలగాగ | కపటమున చీరవనసులై కాన కిటకు
వచ్చి యీ ఋష్యమూక పర్వతముచేత | దుర్గమస్థలి చరియింతు ధ్రువ మి
దంత॥ 6

తే. అంత సుగ్రీవుసచివు లట్లచట దిరుగు | పరమధానుష్కులను జూచి వెరచి పరచి
గిరితటము నప్ప డద్దాని త్వరగ విడిచి | శిఖర ముత్తమ మన్యంబు జేరుకొనిరి॥

తే. హరులు యూధపు లప్పు డం దందు నుండి । శీఘ్ర మగుదెంచి వానర శ్రేష్ఠ భీతు
యూధపర్షభు సుగ్రీవు నొద్ద జేరి । కొలిచి యుండిరి చుట్టును కొండ నచట॥ 8

తే. శైల శిఖరాల పైత మాభీల గతిని । కంపమొందింప జేయు చా కపిబలంబు
ఎగిరి గిరినుండి గిరికి దా మేగుదెంచి । కూడి రొక సన్నకోన దా గున్న పతిని॥ 9

తే. అంత ప్లవమాను లెల్ల రత్యంతబలులు । హరులు శాఖామృగంబు లమాం
తముగను

పుష్పితంబుల నగముల భూరిదుర్గ । సంశ్రితంబుల విరిచి రసాఖ్యలుగను॥ 10

తే. ఆ మహాగిరి హరివరు లంద రపుడు । ఎగురుకొంచును వచ్చి రహీనబలులు
మేటి మాడ్చార శార్దూల మృగవితతుల । త్రోవ వెరపించుకొంచు గంతులు సెలంగ

తే. అంత సుగ్రీవ సచివు లప్పర్వతేందు । నాశ్రియంబుననున్న వా రంద రపుడు
చేరి కపిముఖ్యుచుట్టు నశేష సంఖ్య । కొలిచి యుండిరి కేలుదమ్ములను మోడ్చి॥

తే. భయసుసంవిగ్ను నుత నా ప్రభుని జూచి । వాలి కిల్బిషశంకితు జాలి నరసి
వాక్యకోవిదు డప్పు డా పావమాని । హనుమ సుగ్రీవునకు బల్కె వాక్యమిటుల॥

తే. వాలికృతమైన యీ మహాభయము మీరు । విడువు డెల్లరు వానరపీరులార
ఋష్యమూకము గిరివరం బిద్ది వినుడు । వాలి భయ మిందు లేదుగా జాలివల॥

తే. ఎవని భయమున నుద్విగ్న హృదయుడ వయి । నీవు పరువెత్తుచుంటివో నృప
కపీశ

కూరదర్శను డా వాలి కూరు డిచట । కానిపింపడుగా యేల కలత జెంద॥ 15

తే. పాపకర్మదునైన యే వాలి వలన । అల్ల దుష్టాతుడైన యే యన్నకతన
భయము నీకయ్యె మున్నట్టి వాలి యిచట । లేకుగావున నీకింక లేదు భయము॥

తే. కర మహా ! వ్యక్తమయ్యె శాఖామృగత్వ । మిచట నీయది యో ప్లవం
గేశ్వరుండ

నీవు లఘుచిత్తతన్ జేసి నిజము మతిని । స్థిరతనొండక కలగెదు చింతగ నెను॥ 17

తే. బుద్ధి విజ్ఞానసంపదన్ బాలిచి రాజ ! ఇంగితంబుల సర్వమెరింగి నకుపు;
విను మబుద్ధిగతుండగు వెర్రిరాజు । పాలనమొనర్పలేకు భూతాళి నెపుడు॥ 18

తే. శుభము వాక్యము సర్వ మా శూరహనుమ । పల్క నిష్ఠుల విష యడ్డు ప్రభు
వరుండు

శుభతరంబిట్లు వాక్యంబు సూర్యసుతుడూ । హనుమకనియెను సుగ్రీవుడంచుతుండు॥

తే. దీర్ఘ బాహుల శరచాపతీక్షణిధ్ధ | భారుల విశాలనేత్రుల ధీరవరుల
సురసుతోషములన్ వీరి జూడ నిజము | భీతి యెవరికి గలుగ దీ పృథ్విలోన॥ 20

తే. వాలి పంపంగ వచ్చిన వారలంచు | బుద్ధిశంకింతు పురుషోత్తములను వీరి
రాజు లయ్యారె! బహుమిత్రు లనుట ధృవము | కాన నమ్మంగ రా దెట్టి
ఘట్టములను॥ 21

తే. ఛన్నచారుల శత్రుల సన్నలెల్ల | మనుజు లెరుగంగవలయు నేమరక సతము
ఇటుల గాకున్న వారె నమ్మించి ప్రజల | తాము నమ్మక కూల్చి రంధ్రమున్
లొంగి॥ 22

తే. కృత్యముల వాలి మేధావికృత్రిమముల | నృపులు బహుదర్శనుల్ తమ రిపుల
దుర్మతున్!
ఎరుగవలయును వారి ప్రాకృతుల నరుల | బంపి బహువేషములను నుపాయములను॥

తే. సేవ ప్రాకృతవేషాన నేగి యటకు | ప్లవగపుంగవ! వారలభాషణముల
ఇంగితంబుల రూపుల నెన్నొగతుల | వారల నిజంబు నెరిగి రావలయు సుమ్ము॥

తే. వారి భావ మెరుంగుము వాననేంద్ర! మది యకలుషంబొ పసిపట్టు మది
కలుషమొ
ఇంగితంబుల సర్వమెరింగి స్తుతుల | మాటి కిక నాదువైన నమ్మకము గూర్చు॥

తే. పూని యిటు వారి నా కభిముఖుల జేసి | ఈ వనంబును వీర లీ రేవగాగ
జొచ్చిన ప్రయోజనంబు నీ విచ్చ మెరయ | అడుగవలయును త ద్ధనుర్ధరుల నరుల॥

తే. శుద్ధులే యైన వారలో బుద్ధిమంత | ఎరుగుదువు వారితోడ భాషించు తెలుగు
దుష్టతాదుష్టతలు వారితోడ నీవు | మాట లాడుటయందునే మరియు దెలియు॥

తే. కీశవిభుచేత నిట్లు సుగ్రీవుచేత | హనుమ యజ్ఞస్తి బడసి తక్షణమ కదలి
రామలక్ష్మణులున్నట్టి భూమి కపుడె | పోవదలచెను బుద్ధి నా బుద్ధిశాలి॥ 28

తే. కపి సుగ్రీము దురాసదు నృపుని మాట | విని తథాస్తని శ్లాఘించి హనుమ
యపుడు
రాము డతిబలు డా లక్ష్మణార్యుడున్న | తావు కొగి నేగెను మహానుభావుడెగసి॥

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

మూడవ సర్గ - (39)

రామలక్ష్మణులతో హనుమంతుని ప్రథమ సంభాషణము - పరస్పర విశ్వాసము ప్రథమ పద్యములలోనే వీర్యపాట.

శే. ప్రభు మహాత్ముని సుగ్రీవు భావ మెరిగిత్యరగ నా ఋష్యమూక పర్వతమునుండి
ఎగిరి హనుమంతు డరిగె నసీనబలుడు । రామలక్ష్మణు లున్న స్థలంబుజాడ॥ 1

తే. ఇంక కపిరూపము పరిత్యజించి యపుడ । మారుతాత్మజు డా హనుమంతు డౌర
భిక్షురూపంబు దాల్చె కపిశ్యచుండు । వడిగ శతబుద్ధితను నాత్మవంతుడతడు॥ 2

తే. అంత మధురంబు సుమనోజ్ఞ మైన యట్టి । పల్కుల విసేతు డగుల నా స్లవగ
వరుడు

రామలక్ష్మణులను జేరి ప్రణతు డగుచు । మరి ప్రశంసించె వారల కరము లొగ్గి॥

తే. మారుతసుతుండు హనుమ యా వీరవరుడు । విధియుతంబుగ పూజించి వీరవరుల
పలికె మృదువాక్యముల తేనె లొబుక ప్రీతి । రఘుకులుల కిట్లు సత్యపరాక్రములకు॥

తే. ఇలను రాజర్షి దేవతలులగు మీరు । తాపసులు సంశితవ్రతుల్ ధన్యులీరు
చూడ వరవర్ణులును తాము చోద్య మిట్లు । వచ్చితి రిదేల దేశ మీ వనపథంబు॥

శే. మృగగణంబుల కన్యవనేచరముల । కెంతయును భీతి గొల్పు చీ ప్రాంతమందు
పంపతీరాన బాదలు నీ బహుళతరుల । జూచుచెల్లెడ మరి వచ్చుచున్నవారు॥ 6

తే. శుభజలంబు నదిన్ దీని శోభ లెసగ । జేయుచు తపస్సు లీరు విచ్ఛేతు రిటకు
ధైర్యవంతులు వరవర్ణు లార్యవరులు । చీరవాసులు మీర లెవ్వారు సుండి॥ 7

తే. నిశ్చయసింధుడు; వరభుజుల్ నిఖిలసత్త్వ । జాతులను వేని భీతిల్లి జేతు రీరు
సింహాచిచ్ఛేత్సేతుల్ మహాసింహగతులు । బలులు సింహాతిబలవిక్రములు గనంగ॥

తే. శక్రచాపనిభంబుతా చాపములను । శత్రుసూదను లీరు హస్తముల దాల్చు
 రూపపంపన్నులరు శ్రీనిరూఢు తార । హస్తహస్తాపముభుజుల్ నరక్ష భులును॥ 9
 వృషభరాడ్విక్రముల్ ద్యుతివితతతనులు । పర్వతేంద్ర మి దెల్లమీ పృథల జేసి
 చూడు పవనాసితంబును త్నోణిచట॥ 10

తే. అమరకులులు రాజ్యాస్తు లగుదు కీరు । ఏలవచ్చితి రిచటి కీ లేల గాగ
పద్మపత్రేకులు పీరవరులు నిజము । తత జటామండలంబుల దాల్తు రేల!॥

తే. వీరు అన్యోన్యసదృశులు మీరు జూడ । దేవలోకంబునుండి యేతెంచి రేమి!
మరి యశ్రచ్ఛగ యీ వసుంధరను జూడ । ఎలమివచ్చిన చంద్రసూర్యులరొ
మీరు॥ 12

తే. వీరులు విశాలవక్షులు విపులవస్థులు । దేవరూపులు మనుజులు గోవృషంబు
 లనగ సమచులు మరి మహాత్మాచులు లరయ । సింహసుస్మంధులౌదురు
 శ్రీయుతులును॥ 13

శ్రీ. ఆయతములు సువృత్తముల్ బాహు లరయఁపరిఘసమములు కరిక రోపమముతార
సర్వభూషణనిచయభూషార్హములును । వలన్ విభూషితముగాక యిట్లులుండెఁ||

తే. ఉభయులును యోగ్యులంచు నే నూహ జేతు । రక్షయొనరింప పృథివి
 సర్వంబు దీని
 చిత ససాగర వనము కృత్స్నంబు మరియు । వింధ్య మేగు విభూషిత వితత
 మహాహ॥ 15

తే. ధనువు లియ్యవి చిత్రముల్ ధాత్రీ నెందు । తెప్ప యొప్పును చిత్రానులేపనముల
పోల్చి హేమవిభూషితముల్ మహేంద్రు । వజ్రములజోలి వెల్గొందు వనిని నిచట॥

శ్రీ. బుసలగొట్టెడి పన్నగంబులను మించి । జీవితాంతకరంబులై చెలగు ఘోర
నిశితబాణాల తూణముల్ నిండియుండి । చూడ శుభదర్శనంబులై చోద్యమొప్పు॥

తే. మంచిభిక్ష్యంబులు మహాప్రమాణములును । నివే సువిస్తీర్ణములు వెల్లునిలను నిచట
తప్తహాటక భూషితతరళకాంతి । పోల్పు నిర్ముక్త పన్నగంబులొ యనంగ॥ 18

తే. ఇటుల నే బల్క తాము భాషింపరే! । కలడు సుగ్రీవుడనునొక్క కపివరుండు
అన్నచేతను వింకృతుండై ధరితి । తిరుగు దుఃఖితుడై ధర్మహృదయు డతడు॥

తే. రాజు వానరవరుల కెల్లర కతండు | ఆ మహాత్ముండు సుగ్రీవుడనుప నేను
వచ్చినాడను మానుమయన్ వానరుండ | సఖ్య మిచ్చించు మీతోడ సరసుడతడు॥

తే. అతని సచివుండ విను పవనాత్మజుండ | వానరుండను స్వామికార్యంబు పొంటె
భిక్షురూపంబుగైకొని వచ్చి తిటకు | కామరూపుండ నెరుగుము కామగుడను॥

తే. ఇటుల వచియించి వీరు లా యిద్దరికిని | రామలక్ష్మణులకు సంత శ్లవగవిభుడు
మరియు మాటాడకుండె వాక్యజ్ఞు డతడు | వాక్యకుశలుండు కపిరాజ భటవరుండు॥

తే. అతని వచనంబు లయ్యవి యాలకించి | మిగులగ పృహృష్టవదనుడై మహిరకులుడు
రామచంద్రుండు శ్రీయుతుం డామెయి నట | చెంత నిల్చున్న తమ్ముతో
చెప్పె నిట్లు॥ 25

తే. సచివు డితడు కపిందురై శా సాధుమతికి | అల్ల సుగ్రీవు కా మహితాత్మకునకు
అతనినే కాంక్ష సేయు నాయంతికమున | కీతడే యేగుడెంచె నదృష్ట మార॥ 26

తే. స్నేహయుక్తుండు వాక్యజ్ఞు డీ హరీశు ! డల్ల సుగ్రీవు సచివుండు నౌను గాన
ఇతనితోడను భాషింపు మింక నీవు | మధురవాక్యాల నో శత్రుమృగ్దనుండ॥ 27

తే. గట్టి ఋగ్వేదపాఠి గానట్టికునకు | అల యజుర్వేదధారి కానట్టి మతికి
సామవేద మెరుంగని జనున కిట్లు | శక్యమానె పృభాషింప జగతిలోన॥

తే. తలప వ్యాకరణంబు కృతస్మం బి తండు | చదివె చక్కగ పెక్కు మార్లుది
ధునింబు

ఇంత సే పీత డెన్నో భాషించియున్న ! దొరల దపశబ్ద మెందుచు తరచిచూడ॥

తే. ముఖమునందున నేత్రాని భ్రుకుటిలోన | ఇక లలాటాన గాత్రాన నెందుగాని
దోషమిసుమంతయును గాని దోచదోయి | చూడు మీతని యందు విశుద్ధునందు॥

తే. కర మసందిగ్ధమును నవిస్తరము నౌచు | అదుగ్రతంబును నవిలంబితంబు నౌచు
అదె యురస్థంబు కంఠగంఠౌచు వినగ | మధ్యమస్వర మందున మాటవెడలు॥

తే. క్రమము సంస్కారసంపన్న మమల మరయ | అదుగ్రతంబును నవిలంబితంబు వైన
హృదయహారిణి కల్యాణి దివ్యవాణి | ఉచ్చరించును నీతండు స్వచ్ఛముగను॥

తే. అల్ల త్రిస్తాన సువ్యంజనస్థములను | బహుళ చిత్రంబులైన యా వాక్యములను
ఎవనిచిత్తము సంతసం బింక గనదు | ఉద్యతాసి రిపుడె గా కోయి యతడు॥

౩.వె. ఇట్టి విధము దూత యే పార్థివున కుర్చి | నుండ డట్టి పతి కయోగ్యునకును
కార్యసిద్ధియెల్లుఁగుటియిల్లు లక్ష్మణా! ధన్యు డితని రాజు తరణిసుతుడు॥ 34

- తే. ఇట్టి గుణగణములతోడ నెసగునట్టి | కార్యసాధకు లుందు రే త్నావిధునకు
అతని సర్వార్థములు సిద్ధినందుచుండు | దూతవాక్యాలమూలాననే తరించి॥ 35
- తే. ఇటుల రాముండు పల్క నాలించి పీఠి | మాటలాడెను సౌమిత్రి మదితలిర్ప
అల్ల సుగ్రీవసచివుతో హనుమతోడ | అపుడ వాక్యజ్ఞుడతడు వాక్యజ్ఞుతోడ॥ 36
- తే. విదితమే మాకు పండితవృషభ వినుము | ఘను మహామహు సుగ్రీవుగుణము లెల్ల
అతనినే మేము వెదకు చీ యడవిలోన | ఇటు చరింతుము త త్సవగేశు గనగ॥
- తే. ప్రభుని సుగ్రీవు వచనంబు బట్టి నీవు | ఏమి చెప్పితివో మాకు నిష్పా డిచట
దాని స్మృతె నీవన్నదారిగానె | చేతు మింకను సత్తమా! స్థిరము హనుమ!॥ 38
- తే. నిఘ్నణ మా వాక్యమును విని కపివరుండు | పవనసుతుడు ప్రకృష్టరూపంబు నొంది
పతికి జయమబ్బునంచు భావంబు బొదల | తలచె సఖ్యమొనర్ప వారలకు పతికి॥

శివ సర్గ సమాప్తి - (198)

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

నాల్గవ పర్వ - (35)

రామచక్రణుల నిజస్థితి తెలిసికొని, హనుమ వార లిరువురకు చుగ్గివుకడకు తన పితృవ గొంపోయెట.

తే. మధుర సంభాష మల్ల లక్ష్మణుని మాటలవిని ప్రహృష్టుండు. నాచు నావీరహనుమ
రామునకు నేదో పని కపిరాజుతోడ । కలదటం చెంచి సుగ్రీవు దలచె మదిని।

తే. కలుగు రాజ్యాగమం బింక కపివరునకు । అల్ల సుగ్రీవు కా మహితాత్మకునకు
పనిగలిగి వచ్చి నార లీ మనుజవరులు। కలదు కార్యంబు మనకుచు; కలుగు ఫలము।

తే. పరమ సంహృష్టుడై యంత స్లవగవరుడు । హనుమ వాక్యవిశారదుం డనిలసుతుడు
పలికె వాక్యము జడులిట్లు లలితభంగి । రామచంద్రునితోడ నా ప్రభునితోడ।

తే. ఏమికార్యంబుగావచ్చి రీ వనంబు । మహిత పంపాపకాననమండితంబు
జగతి నానామృగవ్యాళ సంకులంబు । ఘోరదుర్గంబు సానుజు లీరు చెప్పుడ! 4

తే. అతని యా మాట లాలించి యనుజు డంత । రామచోదితుడౌచు నా లక్ష్మణుండు
దశరథాత్మజు రాము నా విశదయశుని । ఆ మహాత్మునిగూర్చి యిట్లనుచు జెప్పె!.

తే. రాజు దశరథనాముండు ప్రకటయశుడు । ప్రభుడు ద్యుతిమంతు డల ధర్మ
వత్సలుండు

నిత్యము స్వధర్మనిరతిని నిఖలప్రజల । నాల్గువర్ణాల పాలించు నా నృపుండు! 6
తే. తే డతని నెందు ద్వేషించు వా డెవండు । అతడు నెవ్వని ద్వేషింప డయ్యె ఎపుడు
సర్వభూతాళి నాతలను సాకుచుండు । రెండవపితామహుండునా నృపవరుండ!

తే. ఆ ప్రదక్షిణలన్ మహాయశు డతండు । యజ్ఞమును నగ్నిష్టామమాదిగాగ
సలిపియుండెను పుణ్యండు త్మోవిభుండు॥ 8

తే. అతని పుత్రుండు పూర్వజుం డయ్య యితడు । రామనామంబున జగాన పృథితు డెపుడు

సర్వభూతాళికి శరణ్యు డుర్వివిధుడు । ప్రకటిత పితుర్ని దేశపారగుడు ఘనుడు ॥ 9

తే. ఇతడు వీరుండు; చశరథసుతులలోన । నిజము గుణవత్తరుండు వినిద్రమతియు
రాజలక్షణసంపన్ను డోడ గలడు । రాజసంపదనోష్ఠ విభ్రాజయతుడు ॥

తే. రాజ్యవిభిష్టతన్ జెంది పూజ్యు డితడు । వని ససింపంగవచ్చెన న్ననఘ! కూడి
వశి, మహాతేజు డీతని భార్యసీత । అనుసరించెను నీతని నడవులకును
దివి దివాళరు నా మహాతేజువెంట! రహి దినక్షయమున నేగు ప్రభయనంగ ॥

తే. నేనొ యితనికితమ్ముండ; నిత్య మనఘ । ఇతనికి కృతిజ్ఞునకు బహుశ్రుతున కేను
దాస్య మంగీకరింతు గుణాధికతను । సేరు లక్ష్మణు డందురు పృథివిజనులు ॥

తే. విను సుఖార్హున కీ మహార్హునకు కృతికి । సర్వభూతహితాత్మునకుర్విపతికి
పుష్కరాజ్యంబు నైశ్వర్యములను బాసి । వనగతుండైన యితని కే బంటు నాడు ॥

తే. రాక్షసు డెవండో యితని భార్యను హరించె! కామరూపుండు నొంటిమైకాననుండ
అట్టు లాపెను హరియించి నట్టి యసుర । ఎవ్వడో మాకు తెలియ లే దింత కనఘ ॥

తే. ఊతి దనుర్నాము డొక్కండు దితిసుతుండు । రాక్షసతనందె శాపకారణముగాగ
అతడు జెప్పెను మాకు సమర్థు డొకడు । గలడు సుగ్రీవుడను కపికులు డటంచు ॥

తే. ఆ మహావీర్యు డెరుగును రామచంద్ర! నీదు భార్యావహారుని విజ మటంచు
చెప్పచు కబంధు డాతండు శీఘ్ర మేగె । భ్రాజమానుండు సుఖముగా స్వర్గమునకు ॥

తే. ఇంతవట్టును మాదు వృత్తాంత మెల్ల । అడుగుటను జెప్పితిని యథాతథ్యముగను
నేను రాముండు సుగ్రీవు నీదువతిని । శరణుబొందితి మయ్య యా సవితృసుతుని ॥

తే. విత్తముల దానమొనరించి వితతముగను । యశ మచు త్తమమొంది ము న్ననఘ
యితడు

లోకనాథుండు నయ్య నస్తోకుడయ్య । కోరు సుగ్రీవు నాథుగా ఊడినిపుడు ॥

తే. ఎవని తండ్రి మహామహుం డెసగె మున్ను । ధర శరణ్యుండు ధర్మవత్సలుడునాగ
అతని సుతుడు శరణ్యుండునైన తానె । శరణ మొందును సుగ్రీవునవిత్పపుత్రు ॥

తే. సర్వలోకాళికి శరణ్యు డుర్వివిధుడు । రక్షకుండును ధర్మాత్ము డక్షరుండు
గురువు నాకు, రఘూద్వహుం, డరిదమనుడు । కోరు సుగ్రీవు శరణంబు నొర !

యిపుడు ॥ 20

~~~~~

తే. ఎవ్వని ప్రసాదమున సతం బీ ప్రజాళి! తనవినొందుచు మది ప్రసాదంబుగండ్లు
అట్టి రాముండు కాంక్షించునయ్య నేడు | వానరేంద్రు ప్రసాదంబు వసుధ నెచట!

తే. పృథివిగల సర్వపార్థివుల్ వితతబలులు | విపుల సర్వగుణోపేతు లెపుడు మునుపు
ఏ మహారాజుచేత ననేకగతుల | సతము మానితు లగుచుండు రతుల లీల! 23

తే. అట్టిదశరథు కితడు క్షేప్తాత్మజుండు! విశ్రుతుడు మూడులోకాల వినుమ హనుమ!
నేడు శరణొందవచ్చె నిర్దిద్రగుణుడు | కీశపతి కిట మీదు సుగ్రీవునకును!

తే. ఇటుల శోకాభిభూతుడై యేగుదెంచి | ఉగ్రశోకార్తిశరణంబు నొందునట్టి
రామచంద్రుని నింక మీ ప్లవగవిభుడు | తగు ప్రసాదింప సుగ్రీవు డగచరుండు!

తే. సాశ్రులోచనముల నిట్లుజాలిగాగ | పలుకు సౌమిత్రిజూచి తా లలితఘటి
హనుమ వాక్యవిశారదుం డనునయమున | వాక్యమిటుబల్లె బరు లచ్చు పావమాని!

తే. ఈదృశుల బుద్ధిసంపన్నులైనవారి | ధృతి జితకోధులను జితేంద్రియుల వెడకి
స్వయము సుగ్రీవుడే కాంచవలయువచ్చి! ఇక యదృష్టము దర్శనం బిడిరితామె!

తే. అతడు రాజ్యపరిభ్రష్టుడై కలంగి | తిరుగు హృతదారుడై యన్న తరుమగొట్ట
భ్రాత యా వానితో కృతవైరు డిట్లు | వినికృతుండౌచు తృక్తుడై వనిజరించు!

తే. చేయు తప్పక మీకు సహాయమతడు | అల్ల సుగ్రీవు డా భాస్కరాత్మజుండు
సీత పరిమార్గణమొనర్ప సిద్ధమింత | భటులమాతోడ గూడి యా పటుబలుండు

తే. ఇట్లు లనుచును హనుమంతు డెంతో ప్రీతి | మధురఘటిని బలుకుచు మహిపుతోడ
“ఇంకపోదముపదుడు సుగ్రీవుకడకు” | ననుచు వచియించె నుత్సాహమచ్చుపడగ

తే. ఇటుల వచియించు హనుమంతు పటుబలాధ్యు | గాంచి సౌమిత్రి ధర్మాత్ము
డంచుతుండు

అతని కా దూత కి క యథాన్యాయముగను | పూజలొనరించి యున్నతో

పూజ్యుడనియె! 30

తే. హనుమ సంహృష్టు డీ మారుతాత్మజుండు | కపి వచించు నిజమ్ము, రాఘవ,
ధృవమ్ము

మనవలనగూడ పనిగల్గి వచ్చె నితడు | నీవు కృతకృత్యుడవు నమ్ము దేవ! యింక!

తే. ఇతని ముఖవర్ణము ప్రసన్న మతులితంబు! హృష్టుడై వ్యక్తముగచుభాషించుచూడు
అన్యతము వచింప డీ మారుతాత్మజుండు | హనుమ పేరుండు సుకృతి మహా

మహుండు! 31

తే. అంత నతడు మహాప్రాజ్ఞు డనిలసుతుడు । హనుమ కపికుంజరుండు తత్

స్ల వగవరుడు

వీరు లా రాఘవుల తన వీపుపైన । నిడుకొనుచు నేగె హరిరాజుకడకు వడిగ॥ 34

తే. భిక్షురూపంబుత్యజించి వేగ నపుడె । వానరుని రూపమును బొంది స్ల వగవరుడు
పుష్టమున వీరు లవ్వారి హృష్టమతిని । వేగ నెక్కించు కొం చేగె విన్నదారి॥

తే. విపులయశుడును స్ల వగప్రవీరు డతడు । పవనపుత్రుడు కృతకృత్యువతుగ పొంగి
వెడలె శుభమతి నురువికముడు గిరింద్ర । మపుడ జేరంగ రామలక్ష్మణుల గొంచు॥

4 వ సర్గ - సమాప్తి - (233)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీష్కింధ కాండము

అ యి ద వ స ర్గ - (32)

రామసుగ్రీవులు అగ్నిసాక్షిగ సఖ్యమొనర్చుకొనుట.

- శే. ఋష్యమూకంబునుండి తా నెగిరిహనుమ! మలయగిరి జేరి, రామలక్ష్మణులుఘనులు
వీరు లయ్యది కటకంబు జేరినట్టి । వార్త కపిరాజుతో జెప్పె ప్రభు డెరుంగ! 1
- శే. చండ దృఢవిక్రముండు రాముండితండు । మరి మహాపాజ్ఞు డిచ్చటి కరుగుదెంచె
తమ్ము డా లక్ష్మణుని గూడి తరచికులుడు । సత్యవిక్రము డా రామచంద్రు డధిప! 2
- శే. పుట్టె నిత్యైకులమున పుణ్యమూర్తి । దశరథాత్మజు డీ రామధరఃసి విభుడు
నిగదితుండౌను సద్ధర్మనియతి జగతి । జనక నిర్దేశపారగుండును జితారి! 3
- శే. నియతుడు మహాత్ము డీతండు భయము దక్కి- । వని వసింపుచునుండ రావణునిచేత
అకట అపహృతయయ్యె నీ యనఘు భార్య । కాన, నిటవచ్చె శరణొండ
కపిని నిన్ను! 4
- శే. రాజసూయాశ్వమేధాల నోజ జేసి । వహి నభిలర్పితమొనర్చె ప్రభు డెవండు
దక్షిణలతోడ గోవుల లక్షలుగను । దాన మిచ్చెను భూరి వదాన్యుడెవడు! 5
- శే. సత్యవాక్యంబునను తపఃశక్తివలన । వసుధపాలించె నవ్వడా ప్రభుని సుతుడు
వచ్చి శ్రీహేతువున నిట్లు సచ్చరిత్ర! శరణమొందును రాముండు స్వామి! నిన్ను! 6
- శే. సఖ్యకోములు రామలక్ష్మణులు వీరు । భ్రాతలిద్దరు నీతోడ భవ్యచరిత!
శీఘ్రమె ప్రతిగ్రహించి యర్పించు మయ్య । పూజనీయతముల్ వీరు భూప! మనకు! 7
- శే. విని కపిశుండు హనుమంతు డనిన మాట । హృష్టమౌనసు డౌచు సుగ్రీవు డపుడు
రామువలని భయంబు ఘోరంబు విడిచి! మదిని విగతజ్వరండుడయ్యె మర్కటుండు! 8

- తే. అంత మానుషరూపంబు నవధరించి | అల్ల సుగ్రీవు డా స్లవగాధిపుండు
దర్శనీయతముండునై తద్ద వెల్లి | ప్రీతి వచియించె రఘుకులనేత కిటుల||
- తే. తాము ధర్మవీనీతులు ధన్యు లంచు | సర్వవత్సలులంచు నఖర్వులంచు
వినుతవిక్రాంతిలంచు మీ గుణములెల్ల | వాయుపుత్రుడు జెప్పె సర్వంబు నాకు||
- తే. కాన, యిప్పలుదైన సత్తారమెల్ల | లాభ ముత్తమ మెల్ల నాయదియ ప్రభుడ!
వానశుడైన నాతోడ భూనుతుండ! దేవ! సాహర్ష మిచ్చింతు వీవె వచ్చి|| 11
- తే. అనఘ, ఇష్టంబయేని సఖ్యంబు నీకు | మరి ప్రసారిత మిదియె మద్బాహు వింక
పాణి పాణిని గ్రహియింపు మానవేంద్ర! | స్నేహమర్వాద ధృవము బంధింపు
మయ్య|| 12
- తే. అటుల సుగ్రీవు డన్న సుభాషితంబు | విని ప్రహృష్టమనంబున మనుజవిభుడు
పాణి పాణిని గ్రహియించి స్లవగపతిని | కౌగలించెను గాఢంబుగాగ నపుడె
హృద్యమైనట్టి సాహృదం బెడద, బూని|| 13
- తే. అంత హనుమంతు డా యరిందముడు ఘనుడు | భిక్షరూపంబు త్యజియించి
తక్షణంబు
స్వస్వరూపంబు దాల్చి, కాప్తముల దెచ్చి|అరణి మధియించి పుట్టించె నగ్నినందు||
- తే. దీప్యమానంబు వహ్ని సత్కృతము నంత | పుష్పములతోడ పూజించి ముగము
నంది
హనుమ సుసమాహితుండౌచు నపుడు దాని | రామసుగ్రీవులకు మధ్య రహిని
నునిచె|| 15
- తే. అటుల మండుచునున్న యా యగ్నిచుట్టు | పరమభక్తి బ్రదక్షిణం బాచరించి
రామసుగ్రీవు లప్పుడు ప్రేమమీర | సఖ్యమొనరించుకొని రగ్నిసాక్షి గాగ|| 16
- తే. అంత సుప్రీతులై యిద్ద రమితముగను | ఆ హరీశ నరేశు లా యనఘ మతులు
కూర్చి ననోన్య మీక్షించు కొనుచునుండి | తనివి జెందరు నెంతసేపునకు గాని||
- తే. ప్రాణమితుండ విపుడు నా కయితి వీవు | ఇంక సుఖదుఃఖములు మన కేక మేను
అనుచు సుగ్రీవు డపుడు వాక్యంబు బలికె | కడు ప్రహృష్టుండు నౌచు రాఘ
వునితోడ|| 18
- తే. పర్ణబహుళంబు పుష్పసంకీర్ణమైన | సాలశాఖను నొకదాని సరగ విరిచి
పరచి నేలను సుగ్రీవు డురుగుణుండు | కూర్చి రామునితోడ దా గూరుచుండె||

“సుగ్రీవ సంభాషణమ్”

ఇది సుగ్రీవ సంభాషణమ్. ఇందులో సుగ్రీవుడు రాముని గురించి వివరించినట్లు ఉంది. ఇది రామాయణంలోని ఒక ప్రధాన భాగం. ఇందులో సుగ్రీవుడు రాముని గురించి వివరించినట్లు ఉంది. ఇది రామాయణంలోని ఒక ప్రధాన భాగం. ఇందులో సుగ్రీవుడు రాముని గురించి వివరించినట్లు ఉంది. ఇది రామాయణంలోని ఒక ప్రధాన భాగం.

అంతట ప్రహృష్టుడై నా హరివరుండు మృదుమధుర వాక్యములను సుగ్రీవుడిట్లు

తే. మానుమయును నంత సంహృష్టుడై యెడండు | పరమపుష్పితచందనతరువరంపు
శాఖ నొకదాని విరిచి యచ్చటను బరచి | చెంత లక్ష్మణు గూర్చుండ జేసె ప్రీతి

తే. అంతట ప్రహృష్టుడై నా హరివరుండు మృదుమధుర వాక్యములను సుగ్రీవుడిట్లు
పలుకజొచ్చెను కథుకులవరునితోడ | హర్ష సంవ్యాకులంబులౌ నంబకముల | 21

తే. నేను వినికృతినొంది యీ కానలోన | తిరుగుదు భయార్దితుండనై దిక్కుగనక
రామ! హృతభార్య కనుసౌచు బ్రమసి సాలసి | దూరి బ్రతుకుచునుంటి యీ

తే. అన్నయా వాలిచేత నాపన్నుడ నయి | అతడు నాపై న పగబూని హడలగొట్ట
దిగ్భీమన్ జెంది భీతిల్లి దిగులు జెంది | కంపబడినట్టి కాకినా కలగుచుంటి | 22

తే. వాలిచేత భయార్దుండ నైన నాకు | అభయమిమ్ము మహాభాగ యర్క-పంశ్య!
ఉర్వి నే రీతి భయము లేకుండు నాకు | అటులొనర్చుము కాకుత్స్థ! అయమిత తేడ!

తే. ఇట్లు సుగ్రీవు డనగ నా యినకులుండు | పరమధర్మజ్ఞు డా ధర్మవత్సలుండు
పలికె తేజస్వి కాకుత్స్థుడలఘుయశుడు | చిరునగవుదోప బదులిట్లు శ్రీయుతుండు |

తే. అరయ మిత్రోత్సవ ముపకారఫల మటంచు | విదితమే నాకు వానరవీరవర్య
ఇంక నధియింతు వాలి నా యింద్రసుతుని | నీదు భార్యాపహారుని నిక్కమింత!

తే. సూర్య సంకాశము లమౌఘభీర్యము లివె! నిశితములు నాదు శరములు నిక్కమింక
వేగితంబులు వాల్చి దుర్వృత్తుపైన | అల్ల నీయన్న యా వాలిపై న చూడు!

తే. కంకపత్రప్రతిచ్ఛన్న కాండతతులు | బహుళ తీక్ష్ణాగ్రములు ఋజుపర్వములును
మరి, మహేంద్రాశని సమంబు లరయుమింక! పడు సరోహాహు లట్టులా వాలిపైన!

తే. అన్న వాలిని నిష్పడే యరయ గలవు | ఉగ్రశరముల నాశీవిహాపమముల
కూరతరముల భూమిపై కూలి పడగ | పర్వతంబు వికీర్ణమౌ భంగిగాగ | 23

తే. ఆత్మహితముగ శ్రీరాముడన్న యట్టి | వచనమిది విని యప్పు డా ప్లవగవిభుడు
ప్రీతి పరమంబు నొంది సుగ్రీవు డెడద | లలితగతి సుమహద్వాక్య మెలమిబలికె!

ద్వి నీ ప్రసాదాన యో నృపతి! నృసింహ! | రాజ్యంబు నా ప్రియన్ రాఘవ! యింక
పొందంగవలె నిష్టై భూపాలచంద్ర! | రిపుని మదగ్రిజన్ పృథువైరి నతని

త్వర నిష్టై వధియించు తెరువెద్ది కలదొ | అరసి యల్లనరింపు నరదేవ! నీవె
తే. నీత, వాలి, నిశాచరనేతలకును | వామనేత్రాలు రాజీవహేమ వహ్ని

సమములు స్ఫురించె సమముగా చటుకు నపుడె | రామసుగ్రీవసఖ్య సల్లాపవేళ!

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఆరవ స్కంధ - (26)

ఈ విషయమును నగలను సుగ్రీవుడు తెచ్చి రామునకు చూపుట; వానిని గుర్తించి
రాముడు చూపుట.

తే. అంత, మరియను నిట్లంచుహరివరుండు | పీతి రఘునందనునితోడ హృదయమలర
రాఘవునితోడ సుగ్రీవు డోఘబలుడు | బలుకజొచ్చెను వాక్యంబుపటుతరంబు॥

తే. సచివు డీతండు నామంత్రిసత్తముండు | రామ! వదియించె హనుమ నీ వో
మహాత్మ!॥

ఏ నిమిత్తంబు నిర్జనం బీ వనంబు | వచ్చియుంటివో సర్వంబుసచ్చరిత్ర!॥

తే. తన్ను డీ లక్ష్మణునితోడదండకోర్వీ | నీవు వసియింపుచుండ నీ దేవిసీత
భార్యమైధిని జనక భూపాలు దుహితే | అపహరింపంగబడె నంట యసురుచేత॥

తే. నీవు లక్ష్మణు డీత డీ ధీవిశాలు | డెవరు లేనట్టియదను కన్నెట్టి యసుర
దేవిని హరించెనంట రోదించు సతిని | అడ్డుపడిన జటాయు గృధ్రంబు జంపి॥

తే. అకట భార్యవియోగజం బైన యట్టి దుఃఖ మచిరంబె యిక వీడుదువు మహాత్మ
సీత గొనిదెత్తు నేనె విఖ్యాతిమీర | నష్టవేదశ్రుతిని నట్లు నిష్టతోడ॥ 6

తే. విను రసాతలముననున్న మింటనున్న | నీదు భార్యను గొనితెచ్చి నీకునిత్తు
అనఘ! నామాట యిది తధ్య మనుచు నీవు | రాఘవ! యెరుంగు, శత్రుమర్దన,
గుణాధ్య!॥

తే. ఇందుగ్రోడి సురాసురు లేని చోలిగి | నీదుభార్యను గొనిపోయి నిక్కమింక
విను, మహాశాహు! జర్జించుకొనగ లేరు | విషకృతంబైన భక్త్యంబు విధముగాగ॥

తే. విడువుశోకంబు నో మహావిపులబాహు! దేవి నీకాంత నే గొనితెత్తు ధృవము! అవును, నిజ మామే సీత యనుచు నూహ | దెలిసికొంటిని నీవు సందియ మి కేల? 8

తే. క్రూరకర్ముండు రాక్షసుం డౌర నాకు | అపహరించుచు కొనిపోవ నంబరమున నగసితిని నేను రామరామా యటంచు | లక్ష్మణా యంచు సతి విస్వరాననరువ! 9

తే. పన్నగేంద్రవహూ త్తమః బనెను లీల | రావణాంకంబునందు నల్లాడుచుండి కాంచె నాతోడ నేవుర కపులనాచె | గిరితటంబున మే ముప్పు తిరుగుచుండ! 10

తే. పమిటకొంగున గట్టి యాభరణములను | వసుధపై యాపె వైవ దివ్యములవాని తీసిదాచితి, మవి కొని తెత్తుమిపుడె | గురుతుపట్టుము వానిని నరసి దేవ! 11

తే. ఇటుల ప్రియవార్త చెప్ప నా యినతనూజాకపిని సుగ్రీవుగాంచి సఖా! మహాత్మ్య వేగ తెప్పింపు వానిని జాగి కేల | యనుచు రాముండు పలికె తక్షణము బెగడి! 12

తే. నృపతి యిట్లన కదలి సుగ్రీవుడపుడ | గహనమైనట్టి యొక శైలగుహముఖంబు జొచ్చి పోయెను నగలనుదెచ్చుచు | రాఘవప్రియకామ్యుత ప్లవగనేత! 13

తే. ఉత్తరీయానగట్టిన నుత్తమముల | మండనంబుల దెచ్చి యా దండనునిచి “ఇవియె చూడుమురాఘవా యింతినగలుగిన”నని చూపె సతనికా వానరుండు! 14

తే. త్వరగ నా యుత్తరీయంబు మరియు నంను | ముడిచియున్నట్టి నగలను వడి గ్రహించి

బాష్పసంధుడయ్యె నా పార్థివుండు | అట్టే నీహారమున చంద్రుడట్లు లపుడు! 15

తే. సీతపై బొల్చు స్నేహప్రేమతి వలన | నుబుకు బాష్పాల మునిగి యా యుర్వి విభుడు “హా! ప్రియా”యంచు రోదించి యడలి యార్చి | ధైర్యమునువీడి పడియె హా ధరణిపై న! 16

తే. పమిటికొంగును నగలను పారజూచి | మాటిమాటికి రొమ్ముననదుముకొనుచు భృశము నిశ్వాసమొనరించి నృపవరుండు | సర్పము బిలస్థ మల్ల రోషతను నట్లు! 17

తే. కనులవెంట నవిచ్చిన్న గతిని వెడలు | నశువుల దోగి పార్శ్వాన నప్పుడున్న లక్ష్మణుని జూచి దీనత రామవిభుడు | అకట! పరిచేననంబు సేయం గడంగ! 18

తే. చూడు, లక్ష్మణ, వై దేహి డృదుడసుర | తనను నింగిని గొనిపోవు తరుణమందు దూసివై చిన నగలును వాసిమీరు | కోకకొంగును దీనిని గురుతుగనుము! 19

తే. సీత హ్రియమాణ నగల నీ క్షీతితలాన! వైచు నప్పుడు * పచ్చికబయలుమీద
వైచియుండును ధ్రువము కాబట్టి యేను । చితుక కట్టులె యున్నవి చిత్రమోయి!

తే. రాము డిట్లన నప్పు డా లక్ష్మణుండు । పలికె నిట్టుల వాక్యంబు భక్తిమీర॥

తే. ఎరుగ కేయారముల మఱి యెరుగ దేవ! కుండలంబులగాని యీ మండనముల
నూపురంబుల మాత్ర మే నోపు దెరుగ! * నిత్యమును పాదపండుసనియతికతన॥

తే. నృపతి దీనత నట్లు సుగ్రీవు జూచి । పలికె నిట్టుల హృదయంబు కలతజెంద॥
చెప్పు సుగ్రీవ! నా ప్రియ సీత నకట । ప్రాణములకంటె ప్రియను నా రక్కసుండు
శాద్రరూపుండు గొంచు నే పక్క కపుడు । ఏ దిశకు బారుచుండ వీక్షించినావో॥

తే. ఉండునెచ్చట తద్రాక్షసుండు ఖలుడు । నాకు గూర్చె మహద్వ్యసనంబు వీడు
ఇంక జంపుదు నిఖిల నైర్వృతకులంబు । పూని యీ యొక్కని నిమిత్త మేను
ధ్రువము॥ 24

తే. అరరె! హరియించె మైధిలి నడవినెవడు । నాకు రోషంబు గల్గించె వీక నెవడు
తనదు జీవిత మంతంబు గనెడుకొరకు! ఎవడు తెరచె మృత్యుద్వార మేడివాడు?॥

తే. దయితతర నాకు హృతయయ్యె దండకోర్వి । రజనిచరుచేత; యెన్న డా
రక్కసుండు?
చెప్పు వానిని నారిపు నిప్పు డేను । బంపినైతు యమాలయం బనఘ! ప్లవగ!

* పాతాళికు-మృగుల శాస్త్రము మీద । * నిత్యపాదాభిరంకవ నియతికతన.

6 వ సర్గ సమాప్తి - (291)

- తే. బాష్ప మాపతితంబు ధైర్యమున తాము । నిగ్రహింపంగ దగుదురు నిరుపమాన!
సత్వయుక్తుల కెపుడు మర్యాదయైన । ధృతిని విడువంగ నర్హ మింతేని గాదు॥
- తే. స్వసంచులుగాని, అర్థకృచ్ఛముల గాని । జీవితాంతక భీకర స్థితినిగాని
స్వీయబుద్ధిని కడు విమర్శించి పనుల । చేయునేగాని కూలండు ధృతియుతుండు॥
- తే. బాలిశుండై న నరుడై నిత్యంబు దేవ! మదిని వైక్ల బృహమునుబొంది మఱగుచుండి
అనశుడై శోకమున ముగ్ధి యడలుచుండు! అభినావ భారాకాంత మనెడుభంగి॥
- తే. ఇదియె యంబలి బట్టి ప్రార్థింతు దేవ! స్నేహమున నిన్ను నూరడించెద మహాత్మా!
పౌరుషంబూనుమయ్య భూపాలచంద్ర! । శోకమున కిట్లు లెడమీయ నీకు తగదు॥
- తే. ఎవరు శోకంబై సత మాశ్రయింతో దేవ! । లేదు వారికి సుఖ మింక లేశమేని
లేజమును క్షీణమాను తద్విధముప్రజకు । కాన, శోకింపతగదు నీ శో నృపాల॥
- తే. శోకముననె ప్రపన్నుడై సుగ్రున్నట్టి । మనుజునకు జీవితంబై సంశయము నొందు
కాన, రాజేంద్ర! శోకంబు మానుమయ్య! కేవలం బింక ధైర్యంబై దేవ! కొనుమ॥
- తే. హిత మిది వయస్యభావాననే మహాత్మా । ఇటుల జెప్పదు నుపదేశమేమిగాదు
నా వయస్యత నీవు మాన్యతను గొంచు । శోక మిక వీడుమయ్య, రక్షోప్రహంత!॥
- తే. మధురముగ నిట్లు సుగ్రీవు డధికమెలమి । నూరడిల బల్కనాలించి భూరిభుజుడు
ముఖము నశ్రుపరిక్లిన్నమును విభుండు! తనదు వస్త్రాంతమున తుడ్చుకొనియెనపుడు॥
- తే. ప్రభుడు సుగ్రీవు వచనాల నాలకించి । ధృతిని కాకుత్స్థు డిక ప్రకృతిస్థు డగుచు
ప్రీతి గాఢంబుగా కౌగలించి యతని । వచన మిటుబల్క రాముండు వశి జతారి॥
- తే. ఇక వయస్యుండు స్నిగ్ధుండుహితుడు క్షీతిని! అనఘ కర్తవ్యమేది సేయంగవలయు
దాని ననురూపముగను యుక్తంబు గాను । చేసి తీ వోయి సుగ్రీవ! స్థిరసఖుండ॥
- తే. అనఘ! నీచేత ననునీతుడను సఖుండ । ఇటుల ప్రకృతిస్థుడను నైతి ధృతివహించి
దుర్లభులు బంధు లీదృశుల్ ధృవము ధాత్రి । మరి విశేషించి యిట్టి యాప
దలయందు॥ 18
- తే. అనఘ నీకింక వినుము కార్యంబు సఖుండ । నీత వెదకెడు యత్నంబు భూతలాన;
రాక్షసుండు దురాత్ముండురావణుండు । రాదు గనుగొను పనియు కర్తవ్య
మోయి॥ 19
- తే. ఇంక నాచే యనుష్ఠేయ మేమికలదొ । నాకు విస్మయముగ జెప్పమో కపింద్ర!
జగతి సుక్షేత్రమందు వర్షమున నట్లు! సఫలమాసుమ్ము నాయందు సర్వమోయి॥

తే. ప్రకటముగ నెద్ది నే నిప్పు పలికినానా । అభిమతంబున జేసి తే ప్రతిని నిపుడు
అది యథార్థమటంచు నీ మదిని సఖుడ! । ధృవముగా నమ్ము స్లవగశార్దుల సేపు!

తే. అన్యత మెన్నడు మునుపు నే నాడియెరుగ । ముందు వచియింపజోనెట్లు ముఖ్య
మిత్ర! ।
పలికి యుంటిని ప్రతిని నీ భ్రాతృగూల్ప । శపథమొనరింతు నీకుగా సత్యమునను!

తే. రాము వచనాల విని, మరి ప్రతిని వినియు । వానరులతోడగూడి యా వాన
రుండు
సచివతతితోడగూడి యా సవితృసుతుడు । హర్షమొదెను సుగ్రీవు డంచితండు!

తే. అంత యేకాంతమున జేరి యా హరీశ । నర కులేశులు మాటలన్యోన్య సదృశ
మేవియో చెప్పకొనిరి యెంతేని సేపు । సుఖములును దుఃఖములు నెల్ల శుద్ధ
మతుల! 24

తే. ఆ నరర్షభు, మరి యా మహానుభావు! వచనముల నెల్ల నాలించి వానరుండు
కృతమ తనకార్యమంచు దా నెడద నెంచె । చండ హరివీరముఖ్యుండు
పండితుండు! 25.

7వ సర్గ సమాప్తి - (316)

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఎనిమిదవ సర్గ - (46)

తనకును అన్నకును గలిగిన కైరకారణమును సుగ్రీవుడు రాముతో సంక్షేపముగ చెప్పట

తే. మాట లవ్వాని వలన నా మర్కటుండు! హృదిని పరితుష్టి నొంది సుగ్రీవుడపుడు
లక్ష్మణుని కగ్రముననున్న రాము జూచి | వచన మిటుబల్కె మధురమా

భంగిగాగ|| 1

తే. సర్వథా నేను దేవతా సమితికెల్ల | నిజ మనుగ్రాహ్యుడను నైతి నిశ్చయంబు
తాము సర్వగుణోపేతు లో మహాత్మ | నాకు సఖులైరి, యేమందు నాదు పెంపు||

తే. నీ సహాయాన పృథువరా! నిక్కముగను! శక్యమా నొంద సురరాజ్య చక్రమేని
ఇక స్వరాజ్యంబు గొనుమాట యేల జెప్ప | అనఘ శ్రీరామచంద్ర, మహానుభావ||

తే. సుహృదులకు బంధువులకు నేను బహుళగతుల | ఖ్యాతి నింక సభాజ్యండు
నైతి రామ

అగ్నిసాక్షిగ మిత్రత్వ మవని నిట్లు | బడయగల్గితి రాఘవవంశజంబు|| 4

తే. రూఢి నేనును నీ కనురూపుడైన | మిత్రుడ నటంచు నెరిగెను మెల్ల మెల్ల
స్వయము నాదగు సద్గుణచయమునేనె | చెప్పుకొనగ సమర్థుండ నప్ప! కాను||

తే. భువి మహాత్ములకును మిమ్ముబోలు నట్టికడు కృతాత్ములకును పీఠి గలుగునేని
అది కరం బిక నిశ్చలంబై యెసంగు | ఆత్మవంతుల కెసగు ధైర్యంబు బోలె||

తే. సాధు లొండొరులవియైన సాధనముల | రజతములను సువర్ణ వస్త్రాదికములు
మండనంబుల నెప్పు డఖండములుగ | మరియు నవిభక్తములుగానె మదులనెంత||

తే. ఆధ్యుడేకాని నిరుపేదయైన గాని । దుఃఖతుడేకాని మరి సుఖతుండేకాని
ధృవము నిర్దోషిగాని సదోషిగాని । క్షీతి, వయస్యంజె పరమమౌళి తలంప! 9

తే. ధర ధనత్యాగమును సుఖత్యాగ మార । ఇంక నిజము దేహత్యాగమేని గాని
జరుగుచుండు వయస్యార్థ మరయ నెందు । స్నేహ మనగ నిజం బట్లె చెల్లు
చుండు॥ 9

తే. అది నిజం బట్టులే యంచు విదితముగను । పల్లె రాముండు తత్ప్రియనాచితోడ
లక్ష్మి వాసవసముతోడ లక్ష్మణునకు । సరస నపుడున్నయట్టి ధీశాలితోడ॥ 10

తే. రాము, లక్ష్మణు, నా మహాభీమబలుని । నచట నిలుచున్న వారల సరసి కపియు,
దృష్టి నప్పుడు నాలుగు దిక్కులకును । బరచె సుగ్రీవు డెలమి నాస్తరణమిడగ॥

తే. సాల మవిదూర మం దంత చక్షు గతికి । గానిపించె హరిశున కతని కెచుల
భ్రమరశోభితమును సుపుష్పంబు మరియు । వృక్ష మించుక పత్యాశ్య మెత్తు
గాను॥ 12

తే. పర్ణబహుళంబు మరి సుపుష్పంబు నొకటి । శాఖ నా సాలముననుండి సరగ విరిచి
పరచి యచ్చట కూర్చుండె హరివరుండు । సఖుడు సుగ్రీవు డా రామచంద్రు
తోడ॥ 11

తే. అటుల వారలు నాసీను లగుట జూచి । మానుమయును సాలశాఖ యన్యంబు విరిచి
లక్ష్మణు విసీతు దానిపై లక్షణముగ । కూరుచుండంగ జేసి వెంపాచు పీఠి 14

తే. అటుల ఫలపుష్ప సంకీర్ణమైన యట్టి । గిరివరోత్తమ మద్దాని చరియయందు
ప్రభుతను సుఖోపవిష్టుడై రాఘవుండు । ఉదధివోలె ప్రసన్నుడై యున్న తరిని॥

తే. అంతట ప్రహృష్టుడౌచు నా హరివరుండు । మృదుమధురవాక్యములను సుగ్రీవు
డిల్లు

పలుకజొచ్చెను రాముతో ప్రణయమునను । హర్ష సంహ్యాకులంబులౌ నక్షరముల॥

తే. నేను నాయన్నచే వినికృతిని బొంది । తిరుగుదు భయార్ద్రతుండనై గిరివరాన
ఋష్యమూకాన నిటుల హా దిక్కులేక । హడలి హృతభార్యుడ సుదుఃఖతు
డను నాచు॥ 17

తే. అన్నయా వాలిచేత ఆపన్నుడ నయి । అతడు నాపైన పగబూని హడలగొట్ట
దిగ్భ్రమన్ జెంది భీతిల్లి దిగులు జెంది । కంపబడినట్టికాకి నా కలగుచుంటి॥ 18

తే. వాలిచేత భయార్ద్రుండనైన నాకు । సర్వలోకాభయంకరా! స్వామి! నీవు
తగుదు విడగ ప్రసాదంబు దాశరథిరా । దీనున కనాధునకు నింక దేవదేవ!

తే. ఇటుల సుగ్రీవు కనగ నా యినకులుండు । పరమ ధర్మజ్ఞు డా ధర్మవత్సలుండు
పలికె తేజస్వి కాకుత్స్థు డుండు యశుడు! చిరునగవుదోప బదులిట్లు శ్రీయుతుండు॥

తే. మైత్రీ ముపకార ఫలమగు ధాత్రీలోన; । అరయ నపకార మరెలక్షణంబె యగును
ఇంక సభియించు వాలి యింద్రసుతుని । నీడు భార్యాపహారుని నిక్క మిచ్చుడ॥

తే. ఇవియె నా బాణములు మహావేగములు । తిగ్మతేజసములు పతత్రిణము లివియె
కార్తికేయననోమ్భాత కాండతతులు! హేమభూషితములు చూడుమీ సఖుండ॥

తే. కంకషత్రాప్తిచ్చన్న కాండములును! బహుళ తీక్ష్ణాగ్రములు ఋజుపర్వములును
మరి, మహేంద్రాశనిసమంబు లరయు మింక । పడు సరోషాహు లట్లు లా
వాల్మీకై న॥ ౩౩

తే. భాశ్య సంజ్ఞ, సమితు, నా వాలి నింక । అన్న నా కృతకిల్బిషు సరయ గలవు
పుడమి మద్బాణ నిహతుడై పడగ నిచ్చుడె । పర్వతంబు వికీర్ణమన్ భంగిగాగ॥

తే. రాఘవుని మాట లివ్వి తా నాలకించి । వాహినీపతి సుగ్రీవు డా హితుండు
పొందెను ప్రహర్ష మతులంబు డెందమందు । “సాధు, సాధం”చు మరియును
సరగ బలికె॥ ౩౪

తే. రామ! శోకాభిభూతుండ స్వామి! నేను । క్షీతిని శోకార్తులకు నీవె గతివి దేవ!
అనఘ! నీవు వయస్యుండ వనుచు నేను! చెప్పకొందును నా దుఃఖ మప్ప! నీకు॥

తే. స్వామి! పాణిప్రదానంబు సలుపుకతన । అగ్నిసాక్షిగ మిత్తుండ వైతి వీవు
ప్రాణములకంటె సధికుండ వైతి వాసుల । సత్యమున నీకు శపథంబు సలుపు దనఘ॥

తే. నీ విక వయస్యుడ వటంచు హృదిని నెంచి! రామ! నే చెప్పకొందు విస్మయముగను
దుఃఖ మంతర్గతం బేది దోర్బలుండ! । నిత్యము హరించు నామది నిరుపమాన॥

తే. ఇంతవరకును జెప్పి హరీశ్వరుండు । బాష్పదూషితలోచనద్వంద్వడగుచు
వితత బాణోపహతి మాట బిగ్గరగను । పైకి చెప్పంగ శక్తుండు గాకయుండె॥

తే. ఋషి సదీవేగ మన వచ్చు బాష్పవేగ । మల్ల సుగ్రీవు డా హరితల్లజుండు
రాము నన్నిధిజేసి ధైర్యంబు కతన । అణచుకొనియెను సత్వరం బినసుతుండు॥

తే. అటుల వచ్చెడి యశుల నణచుకొనుచు । వడిగ చక్షుల శుభముల తుడుచు
కొనుచు

నిశ్చ్వసించుచు తేజస్వి నెనరుదోప । రాఘవున కిట్లుబల్కె నా ప్లవగవిభుడు॥

తే. మున్ను నన్ను బలీయు డా యన్న వాలి । అకట నాదగు యావరాజ్యమునుండి
తొలగజేసియు పగులముల్ తూలనాడి । తరుమ గొట్టెను రామ! నిష్కరుణము
గను! 32

తే. ప్రాణములకంటె మిన్న నా భార్యపై త! మహారింపంగబడియె నా యన్నచేత;
సుహృదు లింక మదీయులు బహుళసంఖ్య । బంధితులువైరి వాలిచే బంధనముల!

తే. నన్ను జంపుటకును సుదుష్టాత్ము డతడు । యత్న మొనరించుచుండు నిరంతరంబు
త త్ప్రియుక్తులు వానరుల్ తరుచురాగ । పెక్కుచోడంపి యుంటి నే పెక్కు-
మార్లు! 34

తే. ప్రబల మీ శంకచేతనే రామచంద్ర! । నిన్ను బాచియు భయమున నేను రాక
ఒదిగియుంటిని నీతోన మదము దక్కి- । భయవిషయముండ బెడరనే ప్రాణులెల్ల!

తే. కేవలం బీ హనూమంతు డీ వనాట । ముఖ్యులే శోకు నాకిట భూషవర్త!
కాననే ప్రాణములనెల్ల పూనియుంటి । కృచ్ఛగతుడనునయ్యు నీ గిరితటాన!

తే. వీరె కపులెఘ్న స్నిగ్ధులు పీఠి నన్ను । రక్ష సేయుచునుందురు శ్రద్ధబూని
వత్సినాతోడ నేబోవు పట్టులకును । నిల్చి నేనిల్చు చోటున నిత్య మనఘ! 37

తే. ఇదియె సంక్షేప మనఘ మదీయగాధ । విస్తరముజెప్పనేల పృథ్వీకళత్ర!
వాలి నాయన్న విశ్రుత పౌరుషుండె । గర్భశత్రువు నాకగు దుర్భరుండు! 38

తే. అతడు నాశంబు నొందిన యపుడె నాకు । దుఃఖము ప్రసవప్రమగును బో దోర్బ
లుండ!

సుఖము జీవిత మింక యా ఊణి నాకు । త ద్వివాశంబుతోడనే తగిలియుండు!

తే. ఇదియె నాశోకగాధ నరేంద్రచంద్ర! చెప్పకొంటిని శోకార్తి శ్రేణ! నీకు
క్షీతిని సుఖతుడెకాని దుఃఖతుడెకాని । సఖునకు సఖుండె గతియగు సతము రామ! 40

తే. పలుకు లియ్యవి యాలించి ప్రభవరుండు । రాము డప్పుడు సుగ్రీవు ప్రేమజూచి
ఏ నిమిత్తంబు చెప్పు మీకిట్లు నిజము । వైరమొదలెను నే వినగోరుదనియె!

తే. వైరకారణ మది విని వానరేంద్ర! మరి బలాబలములనెల్ల తరచిచూచి
విదప నీకు సుఖంబగు వెరవదేమొ । ఏర్పరించెద సర్వంబు నేర్పు మీర! 43

తే. వాలి నిన్నిట్లు లవమాన పరచె ననుచు । వినగ నిక హృదయోత్కంఠమును
బొనర్చు

కోపము మహత్తరంబు నాకును నెసంగె । జలదకాలంబువేగంబు చందముగను!

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

తే. ఇక భను స్సేను నెక్కు వెట్టకయ మున్ను । చెప్ప విసృజ్ఞముగ నెల్ల హృష్ట
మతిని

విడుచుటే యింక తడవోయి వినము శరము । నీ రిపుం డింక హతుడె యం

చెరుగు మోయి॥ 44

తే. అటుల కాకుత్స్థు పుడు మహాత్ముండు । చెప్ప సుగ్రీవు డెంతయు తెప్పిరిల్లి
పొందెను ప్రహ్వ మతులంబు డెంతమందుతాను నల్వరు సచివు లావానరులును॥

తే. అంతట ప్రహృష్టవదనుడై హరివరుండు । లక్ష్మణాగ్నిజుతోడ గా రాముతోడ
వైరకారణ మంతయు స్పష్టముగను । చెప్పనొడగను సుగ్రీవు డొప్పిదముగ॥

3 వ స్కంధ సమాప్తి - (362)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకీ ము

మా నికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

తొమ్మిదవ సర్గ - (26)

వాలిసుగ్రీవుల వైరాను కథారంభము

1. మాయావి యనువాడు వాలిపైకి వచ్చుట - వాలిసుగ్రీవులు వానిని తరుముట-వాడు ఒకబిలము చొరబడగా, వాలి వానిని వెంటదొంగిలించుట-ఎంతకు వాలి రామచే బిలమునుండి వచ్చుచు కృతప్రవాహముజూచి వాలి చచ్చెనని, సుగ్రీవు డింటికివచ్చి పట్టము కట్టుకొనుట - కొంతకాలానికి వాలి వచ్చి, పట్టభంగుడైన తమ్మునిపై పగబూనుట - “తెలియక చేసితీ”నని సుగ్రీవుడు యెంత వేదనను వాలి కాంతింపక పోవుట.

తే. శూరు డుగ్గుండు శత్రునిషూదనుండు | వాలి యనుచేర నాయన్నవసుధ నెసగి
తండిచేతను మునుపు నిత్యంబురామ! | మరియు నాచేత గౌరవంబందుచుండె|

తే. అకట మాతండి పరలోక మరిగినంత| జ్యేష్ఠు డితడంచు మంతులు జేరియితని
కపుల కెల్లరకును రాజుగాగ నపుడె | క్షీతిని నిలిపి పరమసమ్మతముగాగ|| 2

తే. రాజ్య మా పితృపై తామహంబు నొంది| క్షీతి మహత్తరమట్లు శాసింపుచున్న
భ్రాత వాలికి సర్వకాలంబు లందు| ప్రణతుడను నొచు ప్రేమ్యుడన్ భంగిచుంటి|

తే. “దుందుభి” సుతుండు జ్యేష్ఠుండు దోర్బలుండు | గలడు తేజస్వి మాయావి;
ఖలు డతనికి

మరియు మాయన్నకును నొక తరుణికతన| వైరము మహత్తర బుంట విశ్రుతంబు

తే. ప్రజలు నిద్రించు నొక యర్ధరాత్రివేళ| బలిసి కిష్కింధ గమిటికి వచ్చియతడు
గర్జగావించి రణమున కప్పుడపుడె | పిలిచె వాలిని కడు విజృంభించి పేర్చి|

తే. నిద్రలోనున్న వాలి యా కాదగ్రవళి । విని సహింపక పరగర్వమును నెడండ,
తక్షణంబె జవంబున రూక్షగతిని । ఉరికె మాయావి నప్పుడ పొరిగొనంగ॥ 6

తే. అతని నసురోత్తముని నష్ట హతమొనర్చ । కోగ్రధమున బోయె వాలి బల్
రూక్షగతిని

స్త్రీలు తన్నెంత వల్లన, వాలిలేను । సైతమెంతయు వారింప సరకు గొనక॥

తే. మమ్ము నందర తోసిరాజనుచు వాలి! అపుడె పోయె మహాబలుం డాలమునకు
అంత చేనుచు నెడద సౌహృద్దవశత । పోతి నాతని వెంట నమోఘలీల॥ 8

తే. అంత వాడును వాలి నా యన్న నరసి । మరియు దూరాన నేనును వచ్చుటరసి
జాతసంతాసుడౌచు దా సరగ నపుడె । పరచె దౌడెత్తి తన పిక్కబలము జూపి॥

తే. అతడు సంతప్తుడై యట్లు పరచు టరసి । వెంటబడితిమి మే మంతకంటె వడిగ
ఆకసముపైకి యప్పుడే పాకివచ్చు । చంద్రుచే మార్గ మట ప్రకాశంబు నయ్యె॥

తే. అటుల మేమును వెంటబడించుటను జూచి! మించ తననట్లు మరి సమీపించు టరసి
దుర్గము తృణావృతం బొక్క దొడ్డ బిలము । జొచ్చె నసురుండు మాయావి
చొరవ జేసి॥ 11

తే. సరగ బిలమట్లు జొచ్చిన శత్రుజూచి । రోషవశుడౌచు వాలి బల్ రూక్షగతిని
వచన మిటుబల్కె నాతోడ పటుతరంబు । భృశము డొభి తేంద్రియుండు త
ద్వీరవరుడు॥ 12

తే. ఇచటనుండుము నీవు సుగ్రీవ! మిగుల । పదిలముగ వేచి యీ బిలద్వార మందు
వేగ నేనును జొచ్చి యీ బిలములోన! రిపుని దున్నాడి చిటికెలో యిపుడెవత్తు!

తే. నేను వత్తునటంచు నెన్నేని గతుల । వేడినను వాలి నా యన్న వినక మరియు
చరణసాక్షిగ నాపైన శపథమిడుచు । బిల మది మహాత్తరంబు దా వేగ జొచ్చె॥

తే. అటు బిలంబును జొచ్చి మా యన్న వాలి । జనిన పిదప సమంబు వత్సరము
జనియె;

నేను నా వత్సరం బెల్ల నియతితోడ । బిలముగమిటనె యుంటి కావలిగ నిలిచి॥

తే. అటుల వేచియు, నెంతకు నన్న వాలి । రాకయుండుట స్నేహకారణముగాగ
సంభ్రమముగంటి; మరియు నా స్వాంతమపుడు । పరిపరివిధాల శంకింప దొడగె
చెడుగె॥ 16

తే. దీర్ఘ కాలంబునకు నంత దేవ! వినుము । రక్తము సఫేన మది రుధిరంబు రామ!
వడి బిలంబుననుండి వెల్వడుట గాంచి । దుఃఖతుడనైతి నెంతయు, దోచకేమి॥

తే. తద్ద నర్దించు నసుగుల భవనియు నపుడు । వచ్చి నా చెవి పుటముల వడిగ దాకె;
మరియు, సంగ్రామమం దోడి యరచు నట్టి అన్న యాకోశమును విననయ్యెనట్లే॥

తే. ఇట్టి చిహ్నంబులతోడేసి యింక హతుడే । భ్రాతృయని యూహజేసి బిలంబు
ముఖము
గిరిసమం బొక్క శిల మూసి; కరము వనట! అన్న కుదకంబు నిడి వచ్చి తపుడే
పురికి॥ 19

తే. నిజము దాచంగ నెంతయు నేనుజూడఁతెలిసికొని రెల్ల కథను మంత్రులును నెట్లా
అంత వారెల్ల ననుబలవంతముగను । పట్టి సమ్మతి పట్టంబు గట్టి రపుడ॥ 21

శే. రాజ్యమును న్యాయరీతి పాలనము నేను|నటుల సల్పుచునుండ మాయన్న వారి
రిపుని యసురోత్తముని వాని విపులశక్తి | జంపి కిష్కి-ంధ కేతెంచె సత్వరంబ|

తే. అచట నభిషిక్తు నన్ను దా నరసి, కనుల । వహ్నికణములురాల హా! వాలి
మంతుల మదీయులన్ బట్టి మ్రందగొట్టి; పరుషవాక్యంబు లతడాడె నరయ కేమి!||

తే. పాపు నాతని నప్పుడే పట్టి కట్టి । నిగ్రహింపంగ శక్తుండ నేను నయ్యు
అన్న యను గౌరవాన నా యదనునందు । బుద్ధి యారీతి పోలేదు భూప! నాకు

శ్రీ. శత్రుహతమార్చి పురిబ్రవేశంబు సల్పు । అన్న కేసు యథావిధి యర్పలిచ్చి
దండమిడినను నాతడీ తమ్మునకును । పీఠి నిడడయ్యె యాశీస్సు; వీడ డలు

తే. మరల మరలను నేను నా మకుట మటుల | అన్నపాదాల సోకునట్లవని బడియ
వేడినన్ గాని కోర్కెదంబు వీడడయ్యె | మరి ప్రసాదంబు నాపైని బరపడయ్యె!

9 వ స్థ సమాప్తి - (388)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

పదియవ సర్గ - (35)

వాలిసుగ్రీవుల వైరానుకంధనము.

(2) సుగ్రీవుడు వానిని మరి మరి వేడుట - వాలి వికపాపుట - సుగ్రీవుని సన్ద్యము గొంతి వెడల,
గొట్టి, ఆశని భాగ్యవహుడ వాలి హరించుట.

తే. అంత కోధసమావిష్టుడైనవాని | వాలి సంరంభు నట్టుల వచ్చు వాని
భ్రాతృప్రియకామ్యుత గడంగి రామ! నేను వేడుకొంటి ప్రసాదంబు పీఠినిడగ||

తే. “మా యదృష్టంబు కుశలినై వచ్చినావు; | రిపుడును హతుండ నీచే యరింద
ముండ!

నా కనాధున కీ వొకండవె మహాత్మ్య | నాధుడ వనాధనందనా! నా విభుండ!

తే. “ఘనము ఛత్రము బహుశలాకంబు గనుము! పూర్ణ చంద్రుని నుదితునిబోలు దీని
నీకు పట్టుదు; మరియు సంప్రీతి దేవ! వీతు వింజామరనుదీని స్వీకరింపు”|| 3

తే. “వత్సరమువేచి యా బిలద్వారమందు | మీరు రాకుంటయేగాక బిలమునుండి
శోణితము ద్వారసీమ హెచ్చుగను పొంగి | పొరలి వచ్చుట వీక్షించి పొంది
తార్తి”|| 4

తే. “శోకసంవిగ్నహృదయుండనై కరంబునాధ! వ్యాకులితేంద్రియుండనుగ నుండి
ఏమితోచక యొకశైల శృంగమెత్తి | బిల ముఖముమూసి మరలితి వేగపురికి”||

తే. “ఇట విషాదాన ననుజూచి యే మ నందు! | పౌరులును మంత్రులును నన్ను
పట్టుబట్టి
అన్న! అభిషేకమొనరించి రంతె కాని | నేనుకోరను; కావు తపైవన దీని”||

తే. “నీవెరాజపు; పూజ్యుండ వీవె యన్న । నేను మునపటియట్టులే నిన్ను గొల్చి
యుందు యువరాజుగా నీ నియోగమునన; । తాము లేకుంటచేత 3 తాల్చి
తిలను!” 7

తే. “పార, పట్టణ సచివ సంపదలతోడ । నిహతకంటకరాజ్య మింకి బల దేన!
న్యాసభూతంబు మరల నీ కమలమతిని । ఇచ్చివై చుచునుంటి గృహంపు కరుణ“

తే. “నాపయిని రోషపడకుము భూప! సౌమ్య । అర్హుడనుబోవ శత్రునిబర్హునుండ
శిరము నొగ్గియు యాచింతు కరుణ రాజ! అంజలినిబట్టితి యనుగృహంబు తమదె॥

తే. “అవనియెప్పుడు రాజశూన్యంబుగాగ । నుండకూడదటంచను నూహచేత
పౌరులును మంత్రులును బలవంతపరచి । చేరి నన్నిట రాజుగాచేసి కింతె” 10

తే. స్నిగ్ధముగ నిట్లు బలుకు నన్ “భీ”యటంచు । “ధిక్, పౌ, కాలు మటంచు”
నంతేని రోసి

భర్తనంబునొనర్చి యా వాలి మరియు! ఏమియేమియొ వచియించె; సేమిచెబును॥

తే. సమ్మతుల మంత్రులను పురజనుల నపుడ । అట సమావేశపరచి వారంద రకట
వినుచునుండగ సుహృదుల జనులమధ్య । పరమ గర్హితము! నిట్లు పలికె నన్ను॥

తే. విదితమేగద మీకు నా డదరి పశుచు । రాత్రి మాయావి యా సుదుర్మతి
శకుండు

కూర్చుడు మహాసురుండు దా మీరివచ్చి । నన్నరణకాంక్షపిలిచి రమ్మన్నదెల్ల॥

తే. అతని యావాక్య మాలించి యంతిపురిని ! అపుడ వీడుచు నేనును నరిగియుంటి
అనుజు డితడు సుదారుణుండును వినుండు! వచ్చె నావెంటవేగంబ బలము మెరసి॥

తే. వేగ మేమిద్దరము రాత్రివెంటబడుట । గాంచి భయపడి మాయావి కాలికొలది
దొడుదీయుడు మేమును దొడుదీసి! తరుమ వా డొక్క గుహజొచ్చె తతబలుండు॥

తే. రహి సుఖోరంబు సుమహద్బలంబునట్లు । వాడు జొచ్చుట నరసి యీ
భ్రాతతోడ

కూర్చదర్శను డీ తమ్ముకుర్రోడ । చెప్పి తిట్టుల యొకమాట యొప్పదముగ॥

తే. మొరటు వీని వధింపకపురికి మరల । తిరిగి రాజుల నేనింక స్థిరముగాన
పట్టి వీనివధించి నే వచ్చువరకు । ఈ బిలద్వారమున ప్రతీక్షింపుచుండు॥ 18

తే. నిలుచు నిచ్చట వీడని హృదినినమ్మిచొచ్చితి దురాసదంబు నే చొరవ బిలము
అచట వెదకుచునుండ నా యసురుకొరకు । పట్టె నాకొక్క వత్సరం బిట్టెచూడ॥

***

తే. కానిపించిన పిమ్మట వాని నేను । పట్టితి భయావహుని సులభంబుగానే
చంపి తచ్చటనే వాని సరగ నపుడె । చంపి తిక వానిబంధుల సైత మపుడె॥

తే. వాడు నా దెబ్బకోర్వక “బాపు”రంచుబాబ్బరిల వాని గొంతునుం డుబ్బివచ్చు
రక్తరుధిరాఘమున త ద్బిలంబునిండి । పట్టజాలక వెలి కట్టె పారె నపుడు॥ 21

తే. శత్రు, విక్రాంత, దుందుభిపుత్రు నట్లు । కూల్చి గుహనుండి వెలువడగోరి నేను
వెదుక మార్గంబు సుంత కన్నింప దయ్యె । బిలముఖంబట్లు రాతిచే పిహితమగుట॥

తే. అంత ‘సుగ్రీవ’ ‘సుగ్రీవ’ యనుచు నేను । బిగ్గ యెన్నియొ సా ద్గైలుగెత్తి పిలువ
బదులు రాకుంట దుఃఖంబు బహుళముగను । క్రొందుకొనె నాకు నేమందు
డెందమందు॥ 22

తే. బహుళపాదప్రహారాల గుహముఖంబు । చెలగి భేదించి మార్గంబుచేసికొనుచు
సరగ నామార్గమున వెలికురికి యెటులొ । వచ్చి శెప్పటి యట్ల యీ పట్టణంబు॥

తే. తనకు రాజ్యంబు దక్కించుకొ నెడియాస! ఈ నృశంసుండు సుగ్రీవు డీ ఖలుండు
నను నిరోధించె బిలముఖాంతరమునందు । విస్మరించుచు భ్రాతృసౌహృదము
నెడద॥ 23

తే. ఇటుల వచియించి యెడద జూకేమిలేక । సుహృదు లెల్లరు నచ్చట చూచుచుండ
అకట వై బట్టతో నన్ను నప్పు డపుడె । వెడలగొట్టెను వాలి యవ్వీటినుండి॥

తే. అన్నచే నట్లు వెడలగొట్టంగ బడియు । మరియు హృతదారుడను నౌచు మనసు
చెదరి

తదభయంబున కృతస్న మీ ధరణి నేను । పరచి తిరిగితి నవనార్జవంబు రామ॥

తే. హృదిని భార్యాహరణ దుఃఖతుడ నౌచు । ఋష్యమూకంబు గిరివరం బిందుజేరి
బ్రతుకుచుంటిని నొక కారణాంతరమున । వాలి కిద్ది దురాధ్వ మగుట కతన॥

తే. సర్వము మహాత్తరముజెప్పి తిరువరకును । కలిగియుండిన వై రానుకథనమెల్ల
పాపమెరుగని నాకు నిష్పాపునకును । వ్యసన మిదె చూడు రామ! సంప్రాప్త
మయ్యె

తే. వాలిచేత భయార్తుండనైన నాకు । సర్వలోకాభయంకరా! స్వామి సీవు
తగుదు విడగ ప్రసాదంబు ధరణివిభుడ । వాలి నిక నిగ్రహించి పీరాధిపీర॥ 24

తే. ఇటుల సుగ్రీవు డనగ నా యినకులుండు । పరమధర్మజ్ఞు డిట్టుల వచన మపుడు
హితము తేజస్విధర్మసంహితముగాగ । చిరునగవుదోష పలుకజొచ్చెను విభుండు

***

తే. సూర్యసంకాశము లమోఘు వీర్యము లీవె । నిశితములు నాదు శరములు

నిక్కమింక

వేగితంబులు వాల్మీకి దుర్వృత్తుపైన । అల్ల నీయన్న యా వాల్మీకి న చూడు!

తే. నీచు భార్యాపహారు డా నికృతిపరుడు । ఔర చారిత్రదూషకుం డా ఖలుండు
వాని నాకండ్ల యెదుటను పడెడువరకె । బ్రతుకగలదోయి నమ్ము, పాపాత్ము
జెతడు! కికి

తే. హృదిని ఆత్మోపమానంబు నెరపి సఖుడ! చూతు మగుుడు వీ వాల్మీకి శోకజలధి
నిన్ను తరియింపజేతును నిక్కమేను । కామితార్థంబు గనెడు పుష్కలము నీవు!

తే. అతని పల్కది యాలించి యాత్మహితము । పరమసంప్రీతినొంది యా హరి
వరుండు
సఖుడు సుగ్రీవు డెంతయు స్వాంతమందు! పలికె సుమహాత్తరం బప్పు వాక్యమిటుల!

10 వ సర్గ పూర్తి - (423)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీర్షింధ కాండము

పదునొకండవ సర్గ - (33)

సుగ్రీవుడు రాము బలపరీక్ష సేయుట.

1. దంశుకోయందు రాగుడు ఏకపాదాంగుడనున దశయోజనము చిమ్మి చేయుట - 2ది మొదటిపరీక్ష.

తే. హర్ష పౌరుషవర్ధనం బనుపమంబు | రామువచనంబు నాలించి ప్లవగవిభుడు
సఖుడు సుగ్రీవు డెలమి పూజనమొనర్చి | హృదయ మింహార మరి ప్రశంసించె
నతని॥ 1

తే. రాఘవ! అసంశయంబు మర్మాతిగముల | శరములను తీక్ష్ణములను ప్రజ్వ
లితములను
సేవు దహియింతు లోకాల నీకునిజము! అలుక పొడమిన మరి యుగాంతార్కుడట్లు॥

తే. వాలి కున్నట్టి పేర్వంబు పౌరుషంబు | ధృతియు నెట్టెట్టిదో రామ! యేకమతిని
నావలన సేవు విని తదనంతరంబు | చేయదగుకార్యవిధి నీవు చేయుమయ్య॥ 3

తే. అటు సముద్రంబు పశ్చిమం బందు నుండి రామ! ఇటు పూర్వజలధిపర్యంతమింక
వక్షిణోదధి మొదలు త్రైరాద్ధి వరకు! సూర్యు డుదయింపకయె మున్న చుట్టివచ్చు
వ్యవగతక్లముడొచు నిత్యంబు వాలి॥ 4

తే. లీల శైలాగ్రములనెక్కి వాలి, రామ! | వాని శిఖరాల నెంతటి వానినైన
తుంచి యెరుంగ నైచుచు దోర్బలమున | మరల బట్టుచు బంతులకరణినాడు॥

తే. బహుళ సంఖ్యలు వివిధముల్ వనములందు | ద్రుమతతులు సారవంతముల్
ద్రుంపబడియె
పెక్కుమారులు తన బలంబుక్కుజూప | వాలి చెలరేగి కీడ్చె లీల సలుప॥ 6

- తే. రామ! మహిషుండు దుందుభిర్నాముడొకడు । నండి కైలాసశిఖర శుల్కుండు
ఖలుడు
బలము నాగసహస్రాల విలను దాల్చి । తిరుగుచుండును వీర్యంబు తేజమొప్పు॥
- తే. మూఢుడౌట వీర్యో త్సేకమున జెలంగి । ఖలుడు దుష్టాత్ముడా మహాకాయు డౌర
ఉర్వి పరదాన మోహితుం డొక్కనాడు । చనియె సరితాంపతి సముద్ర గనగ
ననఘ॥ 8
- తే. ఊర్విమంతంబు జలధి రత్నైశు మట్లు । జొచ్చి దుందుభి మిగుల దా పెచ్చు పెరిగి
రణమొసంగుము నా కంచు ఘనతమెరయ । నడిగె వా డౌర తన్మహార్ణవముబిలిచి॥
- తే. అంతట మహాబలుండు ధర్మాత్మకుండు । మరి సముద్రందు లేచి సత్వరమ నిలిచి
కాలచోదితు డసురుతో క్రమత నిల్లు । చెప్పె రాఘవ! వచనంబు నొప్పిదముగ॥
- తే. నేను నిజము సమర్థుండ గాను నీకు । ఉగ్ర! యుద్ధవిశారదా! యుద్ధమిడగ
వినుము చెప్పెన నీకింక తనివిదీర । యుద్ధ మిడజాలునట్ట సమర్థు నొకని॥ 11
- తే. శైలరాజు మహారణ్య జగతినుండు । పరముడు తపస్విశరణుండు ధరణిధరుడు
శంకరశ్వశురుండు ప్రశస్తబలుడు । క్షీతిని హిమవంతు డనగ విశ్రుతు డతండు॥
- తే. గుహల ప్రసవణంబుల మహితు డతడు । బహుళకండర నిర్దర పహితుడగును
ఆహవంబున సంప్రీతి యతులముగను । నీకు నిడగ సమర్థుండు నిజ మతండు॥
- తే. తనకు భయపడె నీ యల్లి యనుచు దలచి । ఇంక యసురోత్తముం డేగె
బింకముగను
- వేగ హిమవద్వనంబున కాగ కెచట । చాపముననుండి విడిచిన శరముకరణి॥
- తే. అచట తద్గిరిశిలల శ్వేతాభములను । శృంగములతోడ దిగ్గజ విపులములను
గుచ్చి విసరుచు నింగికి పెచ్చు పెరిగి । గర్జలానరించె దుందుభి “ఖశిలు”మనుచు॥
- తే. అంత శ్వేతాంబుదాకారు డౌచు మరియుమిగుల ప్రీతికరాకృతుం డగుచు గిరియు
సామ్యుడై స్వీయశిఖరాన సరగ నిలిచి । పలికె హిమవంతు డిట్టుల వాక్యమొకటి॥
- తే. ధర్మవత్సల! దుందుభీ! దానవేశ! । క్లేశపరుపంగ తగ దిట్లు కెరలి నన్ను
అకుశలుడ నేను రణకర్మలందు సఖుడ । చూడుము తపస్విశరణుండ సుమ్ము నేను॥
- తే. అటుల గిరిరాజు ధీయుతుం డన్నయట్టి । వచన మది యాలకించి కోపంబు గదుర
రక్తలోచనుడౌచు ఘోరంబుగాగ । పలికె దుందుభి త ద్గిరివరున కిట్లు॥ 18
- తే. యుద్ధమందు సమర్థుండవో, మరింక । మద్భయంబున యుద్ధంబు మానినావో
సోదె నాకేల? విను యుయుత్సుడను నేను । చెప్పు నా కిక రణమిచ్చు గొప్పవీరు॥

తే. పలుకు లవ్వె యను క్తపూర్వంబు తొర | దుందుభి వచింప నాలించి దొడ్డయలుక
పాడమ భర్మాత్ముడా హిమభూధరుండు | పలికె వాక్యవిశారదుం డలఘు డిటుల

తే. వాలి యనుపేర నొక మహావానరుండు | ఇంద్రేతుల్యపరాక్రముం డెసగు భువిని
ఆతి డతులప్రభంబైన యట్టిపురిని | అల్ల కిష్కింధ వసియించు కొల్లసినుల || 21.

తే. వినుము యుద్ధవిశారదుండును నతండు ! మరి మహాప్రాజ్ఞుడొను పో హరివరుండు
ద్వంద్వయుద్ధంబు నిడ మహాత్తరమునీకు | పటు సమర్థుండు నముచి కా మఘవు
డట్లు || 22

తే. పొమ్ము శీఘ్రమె యాతని పొంతకీవు | యుద్ధ మిచ్చింపు వేని నీ నోయి యిపుడె
ఆతడు దుర్ధర్షుండు నిత్యంబు, వీర | సమరకర్మల శూరుండు సర్వమెరుగు ||

తే. విని హిమాహర్యమాటల వేగ నసుర | అమిత కోపసమావిష్టుడై చెలంగి
వడిగ కిష్కింధ కా వాలిపాలితకును | పోయె తీవ్రంపు గతుల నమోఘులీల || 24

తే. మహిషరూపంబుదాల్చి యమాంతముగను | తీక్షణ శృంగంబు లొప్ప భీతిదుడు
నొచు

పావృషిని తోయపూర్ణమై యభ్రంపింపి | గనగవచ్చు మహామేఘు మనగ వెలిగె

తే. త త్పురద్వారమును జేరి దానవుండు | దుందుభి మహాబలుండుదుందుభి యనంగ
బాబ్బరిల్లిచు గొప్పగా పుడమి యెల్ల | కంపమొందింపజేసె నా ఖరఖురుండు ||

తే. మరి సమీపస్థతరువుల విరచివైచి | ధరణి ఖరముల బగులంగ దన్ని దున్ని
ద్వారముల కొమ్ములను గీరి దర్పమునను | ద్వారదమట్టుల విహరించె వెరవ కసుర ||

తే. అంత అంతఃపురగతుండునైన వాలి | శబ్ద మది విని సహియింప జాల కెడద
వెలికివచ్చెను స్త్రీలును వెంటరాగ | చదల చుక్కలతోవచ్చు చంద్రుడనగ ||

తే. మితము వ్యక్తాక్షరపదంబు నతని గూర్చి | అల్ల దుందుభిగూర్చి యా
హరివరుండు

వనచరులకెల్ల యాశ్వరుం డనుపముండు | వాలి పల్కెను దా నిట్లు లీలగాగ ||

తే. ఎందు కీ నగరద్వార మీపు జేరి | మరి నివోధించి నర్దించి మొరిగె దిట్లు?
ఓరి దుందుభి! యెరుగుదు నోరి నిన్ను | ప్రాణములగాచుకొమ్ము మహాబలుండ ||

తే. వానరేందుగ్ని భీమతు వాక్యమద్ది | వినుచు రోషాన సంరక్త వీక్షణు డయి
వాక్యమిటుబల్కె పటుతరం బసురు డపుడు | ఖలుడు దుందుభి పటుతర

గర్వమునను || 31

*****

తే. స్త్రీలనన్నిధి వీర! యీ లీలగాన । మరి, ప్రగల్భలంబులాడంగ ఘల మదేమి?
రణమొసంగుము నా కిష్ట ప్లవగవరుడ । తెలిసికొండవై బలము నీ తేజమోయి!

తే. కాక, కోధంబు నీ రాత్రికాలమెల్ల! అణచుకొందును; ఉదయపర్యంత మిదియె
గడువొసంగతి; కామభోగముల నింక । అనుభవింపు యశేచ్ఛ నో వనచరుండ॥

తే. ఇచ్చుకొమ్మక దానంబు లిచ్చదీరి! । పీఠిబంధుల నిక కాగలించుకొమ్ము;
సర్వశాఖామృగేంద్ర! నీ సఖుల గలిసి । అప్పగింతల మాటల జెప్పుకొమ్ము! 34

తే. చూడు కిష్కింధ కడసారి చూడ్కు లలర! చేయు నీ సము పతిగ కిష్కింధ కింక
లెస్స కీడింపు కడసారి స్త్రీల గూడి । దర్ప మణగింతు నీకు నే తప్ప దింత॥ 35

తే. మత్తుని, ప్రమత్తు, సుప్తుని కత్తిగిత్తి । లేనివానిని, త్వద్విధు వానరేంద్ర!
కామ మోహితు జంపిన కఠిన మతికి । భూజిహ్వాత్యాఘ మబ్బును లోకమందు

తే. తార మున్నగు స్త్రీల నందరిని నంత । అంతిపురికంపినైచి యమాంత ముచ్చడ
వాలి నవ్వుచు మరియు కోపంబు గదుర! మందముగనిట్లుబల్కె త ద్దుందుభికిని॥

తే. చండ రణమున నిజ మభీతుండ వేని । మత్తు డిలడంచు వలదు నన్ మదిని దలప
ఈ మదంబె రణంబున కింక మీద । వీరపానమటంచు నీ వెరుగుమోయి॥

తే, ఇటుల వచియించి కోధ మెంతేని యెగయ । పితరు డిందు) జొసంగిన
విరతమాల

కాంచనమయంబు నప్పుడే కంతమందు । దాల్చి రణమున కురికె పంతమున వాలి॥

తే. ఉరికి కొమ్ముల బట్టి యా యుగ్మ) నసురు । గిరినిభుని దుందుభిని గిరిగిరను ది)ప్పి
వాలి కపికుంజరుండు సలీలముగను । గర్జ గావించె నపుడె దిక్కరులు నురల!

తే. అటుల గిరిగిరది)ప్పి యా యసురునెత్తి । నేలగొట్టి మహాభీలీల యార్వ
క్షీతిని గూలిన దుందుభి చెవులనుండి । రక్త మేరులునై పారె ప్రబలముగను॥

తే. కోధసంరంభమున నిద్దరును జెలంగి । ఒండొరులగెల్వగోరి యాయోధనంబు
సలుప నయ్యది ఘోరమై సాగె నపుడు । అల్ల దుందుభి వానర తల్లజులకు॥

తే. ఇంద్రతుల్యపరాక్రముం డెసగి వాలి! యుద్ధమొనరించె నపుడు మహోగ్రముగను
జానువుల, ముష్టిఘాతాల, క్షౌఢ్రజతతుల । శిలల నయైవిధాల బలో చిత్ర)గతుల॥

తే. వాన రాసురు లిద్దరి బృంగిగాగ । మించి యిట్లు పరస్పరం బెసగి పొడువ
దుందుభిబలంబుతోడింప దొడగెక్కిమత । శక్రిసూను బలంబు హెచ్చుం గసాగె॥

*****

తే. ధైర్యము, పరాక్రమంబు బల్ వీర్య ముడిగి । మరియు కదల నశక్తుడై
మొరుగుచున్న

మందుభిబట్టి వాలి యా దోర్బలుండు । ఎత్తి నేలనుగొట్టె బల్ సత్తువగను॥

తే. ప్రాణహరమైనయట్టి యా రణమునందు । పిండిపిండిగ మేనెల్ల చెండబడుట
అసురు డాతండు ప్రాణంబు లపుడె వీడిఁజ్ఞితినిగూలె మహాకాయు డతిబలుండు॥

తే. ఘనుని గతసత్త్వ నిక యచేతనుని నశని ॥ బాహువులబట్టియెత్తి యా
బాహుశాలి

వాలి యాడించి వేగాన లీలగాగ । విసరె నొకయోజనం బది వెస బడంగ॥ 47

తే. ఆతని వేగప్రవిధు వక్త్రంబునుండి । క్షతజ బిందువు లనిలవేగంబుచేత
కొట్టుకొనివచ్చి పడియె యీ కోనచున్న । ముని మతంగుని యాశ్రమంబున,
మహాత్ము 48

తే. అక్కడలుబడ్డ యానెత్తుచుక్క-లరసిముని మతంగుండు కుద్ధుడై తనకు మదిని
“ఎవడురా వీడు రక్తంబు నిటుల కమ్మె?” నని మహాభాగు డల్పుడు యోచన
మొనర్చె॥ 49

తే. “చిమ్మెనెత్తురు నాపైన చెనటియెవడు? । బాలిశుండు దురాత్ముండు పాతకుండు
దురితకర్ముండు దుర్బుద్ధి దుష్టుడెవడు? । ఔర, అకృతాత్ము డా యధమాధ
ముండు”॥ 50

తే. ఇట్లు లనుచును వెలికి దా నట్టె వచ్చి । చూడ నొకచో గతాసునై ఖోణిగూలి
పర్వతాకారముగనున్న మహిష మొండు । చక్షుగతిదోచె త న్మునిన త్తమునకు॥

తే. ఈని నొనర్చినట్టి వా డింత కార! । వానరుడు వాలియే యంచు పరమ మునియు
తన తపోవృష్టి నెరిగి యెంతయును కనలివడి మహాశాప మతనిపై విడిచె నపుడ॥

తే. వనము మత్సంశ్రయంబు దీనిని నెనండు । దూషితమొనర్చె రుధిరబిందువుల
జమ్మి

చెనటి వాడిట యిక ప్రవేశింపరాదు మరి, । ప్రవేశించెనేని తా మరణమొందు॥

తే. పాదపములివ్వి భగ్నమా భంగినెవడు । విసరె నిచ్చటి కిట్లు లీ యసుర తనువు
వాడు నా యాశ్రమముజూడ వచ్చెనేనిబ్రతుక డిక యోజనంబు దూరంబులొన॥

తే. ఇక యెవ రెవ్వరా వాలివంక వారు । మామక వనంబునం దిందు మసలు
చుందొ

వారు నిచ్చట వసియింప వలనుపడదు । పోవలె య గాసుఖంబు శాపోక్తి నెరిగి॥

తే. వెడల కింకను మరియు నా బిడ్డలట్లు ! నిత్య మే నోమునట్టి యీ వృక్షములను
మూలపత్రాంకురఫలాభిపాడిచి తుంచి । పాడొనర్చిన గాని శాపంబు నిడుదు॥

తే. గడువు దీనికి యొక దినం బిడుచునుంటి । గేపు వానరు డెవడు నా దృష్టిబడిన
వాడు పెక్కగు వే లేండ్లు వసుధపయినబండశిలయయి పోవు పో వాస్తవంబు॥

తే. అంత వానరు లంద రా యమితతేజ । డా ముసీందుక్కు వచియించి నట్టిపల్కు-
విని వనంబుననుండి వే వెడలి చనగ । వారలను జూచి యిట్లుని వాలిపలికె॥ 59

తే. ఇటుల వచ్చితి రేల మీ రెల్లకపులు । వడి మతంగవనంబును విడిచివైచి
క్షేమమేకద యచట వసించునట్టి । మన వనాకాశ సంతతి కనఘటార॥ 60

తే. అంత వారలు సర్వమా కారణంబు । వాలికి ముసీందుక్కు డిడిన శాపంబుగూడ
చెప్పివైచిరి వనచరబృంద మపుడు । హేమమాలికి వాలికి భీమబలికి॥ 61

తే. వానరులు జెప్పినట్టి యీ వార్త నెల్ల । వాలి యాలించి మదిలోన చాల గుంది
త్వరగ మునివరు జేరి హస్తములు మోడ్చి । యాచనమొనర్చె మొక్కి-
శాపాంత విడగ॥ 62

తే. మరి, మహర్షి యు నా వంక తిరిగియైన । చూడ కట్టులె తనకుటి జొచ్చిపోయె;
శాపధారణ భీతుడై స్వాంతమందు । విహ్వలత నొందె వాలి యవిష్టవినమందు॥

తే. రామ! అప్పటినుండి నాభ్రాత వాలి । శాపభయభీతుడై మహాశైలమిద్ది
ఋష్యమూకంబు దరియ నిచ్చింప డనఘ॥ సుంతకన్నె త్తియైనను చూడ వెడచు॥

తే. అప్రవేశత్య మెరిగి నా యన్న కిచట । రామ! చరియింతు నీ మహారణ్యసీమ
ఈ వనంబున నిటుల; నా కెంతో గూర్చునచివులనుగూడి-విడిచి వివాద మెడద॥

తే. ఇదియె యస్థితయం బటు మదముపేర్చి । ఎగిరిపడినట్టి దుందుభి దిదిగా కనుము
మహి మహాత్మరమైతోచు మాహిషంబు । శైలకూటోపమం బదే సఖుడు
చూడు॥ 67

తే. విఫులములు సాలములు నివే వెలయు నిచట॥ చూడు శాఖావలంబులు నేడు రామ
వీనిలో నొక్కటిని వాలి వీర్యమునన । కొట్టు బాణాన వెలి కది యట్టైపడగ॥

తే. అట్టి దాతని వీర్యంబు ననమ మనఘ । చెప్పినాడను రామ! యీ చొప్పునెల్ల;
ఎటుల వాలిని నతని నీ వెనగి యుధిని । చంపగలవాడవో నీవు స్వామి యెరుగ॥

తే. అటుల బలెడు సుగ్రీవు నరసి నవ్వి । లక్ష్మణుం డనె, “సఖుడ! యో స్లవగ
విభుడ!

“ఏ మొనర్చిన వాలి వధింపగలడు । నృపతి యితడని నమ్మెదో నీవు చెపుము”॥

మహాభారతమునకును మహాకవికావ్యమునకును మహాభారతమునకును మహాకవికావ్యమునకును మహాభారతమునకును మహాకవికావ్యమునకును

తే. ఆనగ, సుగ్రీవు డిల్లనె, “మునుపు వాలి! సప్తసాలాల వీనిని చాలసాల్లు
కొట్టె నొక్కొక్కటిగ గాగ గొప్ప బలిమి । వృక్షమును దూరి బాణంబు

వెలికినిగుడ॥ 70

తే. రాముడును సైత మొక్క శరంబు నేసి । చెట్టు నొక్కటి యట్టులే కొట్టు నేని
అపుడు రాముని విక్రమం బరసి నేను! నమ్ము దితడు వధించు నా యన్న ననుచు॥

తే. అల్ల హతమైన యా మహిషాస్తి నొక్క । పాదమున నెత్తి విసరి సత్వరముగాగ
వైచునేని ధనుశ్శత్రువు మితండు । నమ్ము దితడు వధించు నా యన్న ననుచు॥

తే. ఇటుల వచియించి సుగ్రీవు డింక మరియూ! రాము రక్తాంతలోచను ప్రబలు నరసి
ఇక ముచూర్తంబు భ్యానించి సఖునితోడ । అల్ల కాకుత్స్థతోడ నిల్లనియె
మరల॥ 73

తే. శూరభూతుండు, శూరుండు, వీరబలుడు । వానరుడు వాలి ప్రఖ్యాత పౌరుషుండు
జగతి నపరాధతుండు సంయుగములందు । కాడు సామాన్య డతడు సఖ! జయింప॥

తే. సురలక్ష్మెనను సేయ దుష్కరమునైన । కర్మ లొనరించె నాత డఖర్ష లీల
వాని చింతించియే నేను భయము గదిరి! ఋష్యమూకంబు నాశ్రయించితిని రామ॥

తే. మరి యజయ్యు, నభయ్యు, నమర్షు నతని । వానరేంద్రుని చింతించి వణికితి
ఋష్యమూకంబు దీనిని నేను రామ! । విడువజాలకయున్నాను వేయునేలే?

తే. ఎడద నుద్విగ్నుడను శంకితుడను నౌచుతిరుగుదు మహావనంబునం దిందు నందు
ఈ యమాత్యుల ననురక్తి నెసగువారి । గుణయుతుల హనుమత్ ప్రముఖులను
గూడి॥ 77

తే. జ్ఞాఘ్న సన్నితు నిన్ను శ్రీరామచంద్ర! । మిత్రవత్సల! పొందితి మిత్రుగాగ
పురుషశార్దూల! నిన్ను నే పుడమి నిపును । ఆశ్రయించితి హిమవంతునట్లు దేవ॥

తే. అయిన నొకమాట, రామ! నా యన్నవాలి । బలుని దుర్భాత్మ బల మది
తెలియు నాకు

నీ బలం బన్న రణమున నిజము నాకు । ఇంక, సఖుడ! యప్రత్యక్షమే కదన్న

తే. అతని భీకర కర్మంబు లాత్మ నెరిగి । కాతరత్వంబు దోష నీ కరణినంటి
అంతియేకాని కాదు నిన్ హడలగొట్ట । కాదు ని న్ననమానింప, కాదు కలవ॥

తే. ధైర్య, మాకృతి, రామ, నీదైన వాణి । ఇవియే చెప్ప లెస్స పృథ్వీకళత!
పరమమైనట్టి నీతేజ మురుగుణాఢ్య । భస్మసంఛన్నమైనట్టి వహ్ని నట్లు॥ 81

మహాభారతమునకును మహాకవికావ్యమునకును మహాభారతమునకును మహాకవికావ్యమునకును మహాభారతమునకును మహాకవికావ్యమునకును

తే. అటు మహాత్ముండు సుగ్రీవు డనినయట్టివచనమది విని రాముండు ప్రభువరుండు.
మరల స్మితపూర్వకంబుగా హరివరునకు । పలికె నిట్లుల సంప్రీతి నెలమికలిమి॥

తే. మా పరాక్రమమందు నమ్మకము నీకు । లేకయుండిన వానరా! లెప్పు యిపుడె
సమరవిషయంబునం దింక శ్లాఘ్యముగను । గూర్తు ప్రత్యయ మిదె నీకు; కొంక
వలదు॥ 86.

తే. సాంత్యముగ నిట్లు బల్కి- యా సఖునితోడ! కాలియంగుప్తమునన రాఘవుడు లీల
ఎత్తి దుందుభికాయంబు నిట్టె వినరె । పడగ దశయోజనం బది “భల్లు”మనుచు।

తే. ఎండి లఘువుగనున్న నైర్మతిని కాయ!మెత్తి చరణాంగుళిని రాము డేయు టరసి
లక్ష్మణునిముందునున్న యా రాముతోడ । పలికె సుగ్రీవు డిటు లర్థవంతముగన ॥

తే. ఆర్ద్రము, సమాంస, మింక ప్రత్యగ్గముగను! నున్నతరి మున్ను దీని మా యనఁ
విసరె

లఘువు తృణభూత మింక నిర్మాంస మిపుడు; । కడు పరిశ్రాంతు డపుడు మత్తు
డును వాలి॥ 87

తే. స్వామి, నీ వన్న హృది బ్రహ్మముననుండి । చిమ్మితివి రామ! యిప్పుడే
యెమ్ముల గుది

దీనిచే శక్యమానెట్లు తెలిసికొనగ । అధిక మాతని బలమొ నీదైన బలమొ?॥

తే. అప్పు డార్ద్రంబు మరి శుష్క మిప్పు డనెడి! తారతమ్యంబె నామది తాత! కలదు
కాన సంశయ మట్టులే మానకుండె । వాలి బలమందు మరియు నీ బలమునందు॥

తే. సాల మేకంబు గొట్ట నా శంకదీరు । హస్తహస్తంబుబోలె యాయతము నైన
విల్లు మోపెట్టి చెవిదాక నల్ల లాగి । విడువుము మహాశరంబును వీర! నీవు॥

తే. స్వామి! నీచే ప్రయుక్త మీ శరవవంబు! సాలమునుద్రుంచు, దీన సంశయము లేనది;
నిను పరీక్షింపగాఁను; యొట్టనఘ, వెడుదు!ప్రియము నా కొనరింప నే వేడు దింతె॥

తే. వినుము తేజస్వలం దెట్లు లినుడు ఘనుడొ । ఇక మహాదుర్గిల హిమవంతు డెట్లు
వరుడొ

మరి, చతుష్పాత్తులందు కీసరియు ప్రభుడొ! అటులె నరులందు నీవు వీర్యమున పెద్ద॥

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీర్తికాండము

పన్నెండవ సర్గ - (42)

సుగ్రీవుడు రాము బలము పరీక్షింపేయుట

(2) సప్తసాల భంజనము - ఇది రెండవ పరీక్ష - వాలిసుగ్రీవుల మొదటి యుద్ధము - సుగ్రీవుడు బెబ్బితిని పారివచ్చుట - వాలిపై బాణచేయడముకు సుగ్రీవుడు రాముని అధిక్షేపించుట - రాముని సమాధానము - రెండవసారి యుద్ధమునకు వీర్పాటు.

తే. ప్లవగు సుగ్రీవు మాట సుభాషితంబు । విని మహాతేజు డా రామపుష్పధివిభుడు
ప్రత్యయార్థంబు గ్రహించె బాహుబలుడు । చేత నిజకార్తుకంబు విఖ్యాతిమీరు ॥

తే. ధనువు ఘోరంబు గ్రహించి వినుతయాశుడు । శరము నేకంబు బట్టి దాశరథి
యపుడు

సాలమును లక్ష్యముగ బెట్టి లీల నేసె । జ్యాస్వనం బది దిక్కుల నన్నినిండె ।

తే. నృపుని బాణంబు స్వర్ణ పరిష్కృతంబు । బలుడు రాఘవు డబ్బుల వడిని విడువ
సప్తసాలాల భేదించి సాగియపుడె । పారి గిరిప్రస్థమునుజించి భూమి జొచ్చె ॥ 3

తే. చొచ్చియు ముహూర్తమున నట్లు ఖోణి నపుడె । పటు జవంబున మరల దా
వసుధ జించి

పైకి యెగయుచువచ్చి యా బాణ మార । తూర్ణమ స్వతూణిలో దూరె

పూర్ణధాటి ॥ 4

తే. సప్తసాలంబు లటు లొక్క ట్టణములోన । రాముశరవేగమున జేసి భీమగతిని
వ్రక్కలింపంగబడుట నాప్లవగు డరసిపరమ విస్మయమందె సామాన్యు డగుచు ॥

తే. ఆత డంతట నిజమూర్ధ మవని సోక | కంకభూషణములు వేలుకాడ వంగి
భక్తి సాష్టాంగముగ భూమిపై న వ్రాలి | అంజలిఘటించి సుగ్రీవు డటులె
యుండె॥ 6

తే. రాము డొనరించినట్టి కార్యంబుగాంచి | పరమహర్షి తుడైన యా హరివరుండు
శూరు ధర్మజ్ఞు శ్రేష్ఠు నా వీరు జూచి | రాము సర్వాశ్రయిదనుజూచి లలి వచించె॥

తే. ఇంద్రుతోగూడి దేవత లెల్ల రెత్తి | వచ్చినన్ గాని వారి నీ బాణధాటి
హతమొనర్ప సమర్థుండ వాజి నీవు | ఇక ప్రభో! వాలి మాట నే నేల జెప్ప॥

తే. ఇటుల సప్తమహాసాల వృక్షములకు | గిరిని భూమిని నొక్కటే శరము నేసి
భూప! భేదించియున్న నీముందు నిలువ | ఎవ్వ డోపు రణాగ్రమం దింక రాము॥

తే. ఇప్పు దుడిగెను శోకమో యప్ప! నాకు | పీఠి గలిగెను పరమంబు రేడ! యిపుడ
సుహృదు నిన్నిటు బడసితి మహితబలుని | ఇంద్రవరుణోపముని గా యదృ
ష్టమునను॥ 10

తే. వాని నిప్పుడె నావైరియైనవాని | వాలి నింకను దేవ! నీ బాణధాటి
భ్రాతృరూపుని మత్స్యీయార్థంబుగాగ | చంపు కాకుత్స్థ! యిదియె యంజలి
ఘటించు॥ 11

తే. అంత రాముండు సుగ్రీవు నాదరించి | పీఠి ప్రియదర్శనుని కౌగలించుకొనుచు
లక్ష్మణానుమతంబున లలి వచించె | వాక్య మీరీతి యా మహాప్రజ్ఞుడెలఱు॥

తే. పోద మింకను కిష్కింధపురము మనము | వేగ ముం దేగు మీవు నీ వీటి కనఘ!
ఏగి సుగ్రీవ! పిలువు గాంతెత్తి యిపుడ | భ్రాతృగంధిని వాలి నా ప్రబలశత్రు॥

తే. వార లందరు నేగి సత్వరమ గాగ | వాలి పాలించు కిష్కింధపట్టణంబు
గహన వనమున నచటి వృక్షముల వెనుక | దాగి యుండిరి మరుగునం దంద
రపుడు॥ 14

తే. గాఢముగ దట్టిబిగియుంచి కపివరుండు | నాలి నాహ్వన మొనరింప నాలమునకు
ఘోరనాదంబు సుగ్రీవు డార! చేసె | అంబరంబు పగిల్చెడి డంబుదోప॥ 15

తే. భ్రాతృనినదంబు నద్దాని నాలకించి | ఆ మహాబలి వాలి కోపాధికమున
వడి సుసంరంభుడై యడ్డై వెడలివచ్చె | అస్తతటముననుండి యా యర్కు డెల్లు॥

తే. వాలిసుగ్రీవులకు నప్పు డాల మార | తుములమయ్యెను చూడంగ క్రమముగాను
ప్రభ బుధాంగారకగ్రహరాజములకు | గగనమున ఘోరయుద్ధమా కరణిగాగ॥

తే. అశనికల్పంబులౌ తలప్రహరణముల । వజ్రకల్పంబులౌ ముష్టిపాతములను .

భ్రాత లన్యోన్య మాహవరంగమందు । కోధమూర్ఛితులై బాదుకొనిరి వాడె ।

తే. ప్రభుడు రాముండు నల ధనుస్పాణియగుచు! ఇద్దరను తేరి యౌర వీక్షింపుచుండ
వీరు లుభయులు నన్యోన్య వేషములను! సదృశులైతోచి రశ్వినుల్ చందముగను

తే. ఇతడు సుగ్రీవు, డిక వాలి యిత డటంచు । ఏర్పరింపంగ రాకుంట యినకులుండ
రాము డేయంగ బుద్ధి చొరంగడయ్యె । శరము నంతకరంబు నా సమయమండు ।

తే. ఇంతలోపలనే వాలియేట్లు చేత । విరిగి సుగ్రీవు డా రఘువరుని సఖుని
నాధు గానంగలేక రణంబు విడిచి । ఋష్యమూకంబునకు దాడు దీసి పారె ।

తే. రక్తసిక్తాంగుడును బహుక్లాంతుడగుచు । తిన్న దెబ్బల జ్వరరీ కృతుడు నౌచు
కోధమున వాలి తనను తర్ముచుచు రాగ । పరచి చొచ్చెను తన్మహా వన

మతండు॥ 22

తే. అటు మతంగవనంబును నతడు చొచ్చు । టరసి శాపభయార్దితుండైన వాలి
ఇక “తప్పించుకొంటివితే” యటంచు! పలికి వెనుకకు మరలె నా ప్రధితబలును ।

తే. రాఘవుండును వెంట నా లక్ష్మణుడును । మరియు హనుమంతుడును రాగ

తర్వరితగతిని

తరలి సుగ్రీవు డే వనాంతరము జొచ్చె! తాము జొచ్చిరి త ద్వనాంతరమె వడిగ

తే. లక్ష్మణునిగూడి యిట్టు లా రాము డటకు । వచ్చుచుండుట వీక్షించి వాల్మీ
మోము

లజ్జ దీనత దోష నా ప్లవగవిభుడు । పలికె సుగ్రీవు డిట్టుల వాక్యమపుడు॥ 23

తే. అవుర! న న్నుసుగొల్పి నా యన్నపైకి! బాగు! బాగిల్లు చూపి నీ పటుబలంబు
వైరిచే నన్ను కొట్టించి వంచినావె! ఏమిచేసితి విటుల! నిన్నేమనందు? 24

తే. వాలి వధియింపలేనంచు వాస్తవంబు । నాడె నీవయ్యె చెప్పియుండంగవలయు
అటుల జెప్పిన రామ! యీ యదివిడిచి । కదలియుండెడివాడనేకాదుగాదె ।

తే. కరుణముగ, దీనముగను, వాక్యములనిట్లు! పలుకు సుగ్రీవు నా మహాత్మకునిజూచి
రామచంద్రుండు మరల నిట్లనుచు బదులు! చెప్పసాగెను తా నప్ప జొప్పదముగ

తే. తాత! సుగ్రీవ! వినుము, కోధంబు వలదు; । చెప్పెదను కారణంబు నా గొప్ప
శరము

దీని నిప్పుడు చేత నే బూనియు నిక । ఏయకునికికి - నెమ్మది నింక వినుము

~~~~~

తే. గతిని చేమాన నిక యలంకాగమునను | మరి, ప్రమాణాన భ్రాతరిద్వరికి మీకు
పోల్కి సుగ్రీవ! యన్యోన్య మొక్కటిగనె | తూచినట్లుంట తొలిసారి చూచి
తోయి|| 30

తే. స్వరమునను చూపునను వాక్యవరణి యందు | కృమత వర్చస్సనందు వికృ
మమునందు
భేదమింతయు కానమి మిత్ర'నిజము | దృష్టిభ్రమియించె రూపసాదృశ్యవశత|| 31

తే. ఇట్టి సాదృశ్యమున శంక హృదిని నాకు | పాడముటన్ జేసియే నేను విడువనైతి
శరము శత్రునిబర్హణం బురుజవంబు | జీవితాంతకరంబు సుగ్రీవ నిజము|| 32

తే. మూలఘాతము మనల కిర్వురకు సఖుడ | కలుగకుండంగవలెనంచు సలిపి తిలుల
వినుము, నీకు నా యజ్ఞానముననో లేక | లాఘవంబుననో యపాయంబు సంత
గలుగ నాదగు మాఘ్య మీ యిలనులెన్న | ప్రకటమాగాదె నాదు బాల్యమును
మిత్ర|| 34

తే. అభయమిచ్చి నధించుట యధికపాపమందు; రదిగాక, నేను నా యనుజు డితడు
నీత వరవర్ణినియు వనసీమనిచట | నీ యధీనుల మిక, మాకు నీవె గతియు

తే. కాన, ననుగూర్చి శంకను మాని నీవు | మరల యుద్ధమొనర్పము భయము లేదు
చూడు మీసాని యింక యీ ట్లోణిపైన | వాలి నా యేకబాణాన కూలి పోరలు||

తే. తాత! యీ తడ పిచ్చుయుద్ధంబుసేయ|ద్వంద్వయుద్ధాన నిన్ను గుర్తరయు కొరకు
ఆనవా లేచియైన యో వానరేంద్ర! | మేన ధరియింపు మిక నీవు మహారపుత్ర||

తే. చూడు “గజపుష్పి”యనుపేర శుభదమైన | లలిత మీ ఫుల్ల మీ రమ్య లతను
చిదిమి

ఈ మహాత్ముని సుగ్రీవు గ్రీవమందు|మాలగా వేయు మిష్టై లక్ష్మణకుమార|| 39

తే. అంత గిరితటమున మొల్చి యందమొవ్వ | లతను కుసుమాకులంబునులక్ష్మణుండు
పెరికి గజపుష్పి నద్దాని త్వరితగతిని స్వవగు సుగ్రీవు కంఠాన వైచె నపుడె|| 40

తే. ఘనత లతచేత కంఠసక్తంబు చేత | శ్రీయుతుండైన యట్టి సుగ్రీవుడపుడు
ఆకసంబున నక్షత్ర మాలచేత | చుట్టబడినట్టి సూర్యుని శోభవెలిగె|| 41

తే. మరి, ససంధ్యాభ్రము బలాకమాల నట్లు | కపియు విభ్రాజమానంపు వపువుతోడ
రామవాక్య సమాహితుం డా మెయి జనె | వాలిపాలిత కిష్కింధ కోలినపుడ
మిత్ర! రామునితోగూడి శత్రుగలువ 42

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

పదమూడవ సర్గ - (10)

వారి వధార్థమై కిష్కింధకుపోవు మార్గవర్ణన - నోవలూ “సప్తజనాశ్రమ” సంవర్సము,

తే. ఋష్యమూకంబునుండి వే వెడలి యపుడ | అఖిల ధర్మాత్ము డా లక్ష్మణా
గృజిండు

కీశు సుగ్రీవు గూడి కిష్కింధ కరిగె | వాలివిక్రమపాలితంబై నపురికి | 1

తే. కాంచనవిభూషితము మహాత్కారుకంబు | కరమునన్ దాల్చి వెడలె రాఘవుడు
వడిగ

పోల్చి నాదిత్యసంకాశముల్ శరంబు | లటులె కొనుచేసె రణసాధకంబు లోలి |

తే. ఆ మహాత్ముని రాఘవు నగ్గిమందు | కెరలి సుగ్రీవు డా దృఢగ్రీవు డరిగె
లక్ష్మణుండును నా మహాప్రధితబలుడు | నట్టులే యేగె శ్రీరాము నగ్రమందు |

తే. వెనుక వానుమయు, నళుడును, వీరుడైన నీలుడును, భూరి తేజుండు పృథుబలుండు
యోధు డా హరియాధపయాధపుండు | తారుడును బోయి రనివార్య ధాటి
మెరయ | 4

ద్వి. పుష్పభారావలంబుల వృక్షములను | స్వచ్ఛాంబువహసరిత్సముదయంబులను
సాగరం గమముల వేగమా నదుల కందంబుల శైలఘననిర్దరముల
ప్రియదర్శనంబుల పృథు దరీ తతుల | శిఖరాల ముఖ్యాల నిక గుహాఘముల
చూచుచు నేగి రా శూరు లెల్లెడల | వైడూర్యవిమల పర్వాళులన్ వెలసి
ఆకోశకుట్మలానీకంబులైన | పద్మాల జలముల పరిధవించుచును
శోభించు కొలకుల జూచు చందందు | కారండసారస కలహంస రుతుల

జలకుక్కుటంబుల చక్రవాకముల | వంజాళ వట్పద బక సంతతులయు

అన్యాండజంబుల నలరెడు ధ్వనుల | ఉపనాదితంబుల నురు తటాకముల
గాంచుచు నేగి రా కపులు రాఘవులు|| 8

తే. మృదుల ఘాసాంకురంబుల మేయు చచట | ఆ వనస్థలి సర్వత్ర హరిణచయము
నిర్భయంబుగ వననోచరార్భకములు | శోభ విహారింప గనిరి; నిల్చుటను గనిరి||

తే. కరులను, తటాకవైరుల ద్విరదములను | శుక్లదంతవిభాషితసుందరముల
కూలఘాతంబు లొనరించు కంజరముల | ఏకచరముల ఘోర వన్యేభములను||

తే. గిరితటోత్కృష్టముల మత్తకరిచయముల | జంగమాదుల వారణసముదయముల
భూతల పరాగరేణు సముక్షితముల | వారిదప్రఖ్యముల దంతివారములను||

తే. వని వనేచరముల నన్యపక్షితతుల | ఖేచర విహంగమంబుల జూచుకొంచు
త్వరితగతి వార లరిగి రా వనము దారి | అల్ల సుగ్రీవ వశవర్తులగుచు నపుడు||

తే. త్వరితముగ వార లీ రీతి నరుగుచుండ | వనము దుగ్ధమండ మొకటి యా
ప్రభుడు రఘునందనుండు శ్రీరాము డపుడు | పలికె సుగ్రీవుతో నది తెలియ
గోరి|| 13

తే. అదిగో, మేఘంబుభాతి యాకాశమందు | వృక్షమండంబుసుగ్రీవ! వెలుగుచూడు
మేఘసంఘాతవిపులంబు మిత్ర! కనుము! ధరణి పర్యంతకదళీవృతంబు నొచు|| 14

తే. ఏమిదిసఖా! యెరుంగ నిచ్చింతు దీని | ఎడదకాతూహలమునాకు పొడమె నోయి
హృదిని కాతూహలము దీని నీ వలనన | తీర్చుకొనగోరుదును నేను; తెలుపు
మింక|| 15

తే. ఆమహాత్ముడు రాఘవుండనినయట్టి | వాక్యమద్దానినాలించి ప్లవగవిభుడు
త న్మహద్వనమునుగూర్చి దారిలోన | పోవుచునె చెప్పదొడగె సుగ్రీవుడిటుల||

తే. అనఘ! శ్రమనాశనమిదొక్క యాశ్రమంబుమిగుల విస్తీర్ణమై పొల్చుజగతిలోన
మరియు, ఉద్యానవనసుసంపన్న మగును | స్వాదుమూలఫలోదకంబగును రామ||

తే. “సప్తజను”లనుపేర నచ్చట, మహాత్మ | సంశితవృతులుండిరి సంయములును
వార తేడ్లు రథశ్శీర్షులొచు నియతి | సతము జలశాయలై యుండి రతుల లీల||

తే. సప్తరాత్రుల కొక్కొక్కసారి రామ! | వాయుభక్షణమొనరించి వని వసించి
సప్తశతవర్షములు భువి సలిపి తపము | చనిరి సశరీరులుగ వారు స్వర్గమునకు||

- తే. వారిదైన మహాప్రభావంబు కతన । ఆశ్రమంబిది తరులె ప్రాకారముగను
సంవృతంబయి సురలకు సైతమెపుడు । మరి, దురాధర్ష మగుసుమ్ము ధరణిలోనః
- తే. అనఘ, వర్జించు పక్షి లీ యాశ్రమంబు । అన్యవనచరములు నట్లే యరుగ వటకు
తెలియ కేదేని జంతు వా తెరువు జనిన । తిరిగి రా దది యివలికి మరల, రామః
- తే. కలరవంబుల నట నప్పరలు జానర్చు । వివిధభూషణరవములు వినగవచ్చు
తూర్యగీతస్వరంబులు దోచు నచట । దివ్యగంధంబు వీచు పో నవ్యమెపుడు!
- తే. మించు త్రేతాగ్ను లచట దీపించుచుండు । అల్లదే కపోతాంగారుణము ఘనమ్ము
ధూమ మా వృక్షశిఖరాల దొడ్డగాను । చుట్టుకొనుచున్న దదె చూడు దట్టముః
గను॥ 23
- తే. ధూమసంసక్తమస్తకస్తోమము లవె । వెలయుచున్నవి చూడు మీ వృక్షతతులు
జలదజాలప్రతిచ్ఛన్నములుగ దోచు । వితతవై డూర్యగిరులనువిధముగాగ॥ 24
- తే. సల్పుము ప్రణామ మీవు తత్ సంయములకు । రామ! ధర్మాత్మ! తమ్ముడి
లక్ష్మణుడును
ప్రయతచిత్తులరై, మరి భక్తిమీర । సంయతాంజలు లగుచును స్వామి! మీరుః
- తే. ప్రణతిగావించు రెవ్వ రా మునివరులకు । భావితాత్ముల కో రామ! వారి కింక
తోచ దశుభంబు మేనిపై ధృవము సుమ్ము । తలప కించిత్తుగాని కీ డొలయ
దెపుడు॥ 25
- తే. అంత రాముండు తమ్ముడా లక్ష్మణుడును । ఆ మహాత్ముల ఋషుల భావమున
నెంచి
అంజలి ఘటించి యభివాద మధికభక్తి । చేసి రప్పడు తద్వనక్షితిని, పధిని॥
- తే. అట్లు లభివాద మొనరించి యమలభక్తి । రామలక్ష్మణు లింక ధర్మాత్ములపుడు
కదలి సుగ్రీవుతోడను ముద మెలర్ప । శక్కుగలవానరులతోడ తరలి చనిరి॥
- తే. అటుల “సప్తజనాశ్రమం”బందునుండి । దూర మధ్యానమరిగి యా వీరవరులు
అరసి రెదుట దురాధర్షమైన దాని । వాలిపాలితకిష్కింధ పట్టణంబు॥ 29
- ది. అంత రామానుజ, రామ, వానరులు । ఉదితాగ్ర్యతేజసుల్ ఉగ్రాస్త్రములను
గొనుచు శత్రుని జంప కూడి యందరును । వే సురేశాత్మజవీర్యపాలితకు
మరల యేతెంచి రా పురికి, వాకిటికి॥

శ్రీ తెలుగువాల్మీకిము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

పదునాల్గవ సర్గ. (22)

రామకుగ్రీవాదుల కిష్కింధా ప్రవేశము - సుగ్రీవుడు వారిని యుద్ధమునకు పిలుచుట.

తే. వారలందరు నరిగి సత్వరముగాగ | వాలి పాలించుకిష్కింధపట్టణంబు
గహనవనమున నచట వృక్షముల వెనుకదాగియుండిరి మరుగునందందు నిందు॥

తే. దృష్టిసర్వత్రబరపి వీక్షించి చెలగి | కాననప్రియు డాత డా కానలోన
హృదిని సుగ్రీవు డా ఘనగ్రీవు డపుడు | భృశము కోధంబు వహించె
విపులబలుడు॥ 2

తే. అటుల పరివారపరివృతుండై యతండు | వాయువేగపురస్సరాభంబు పగిది
గర్జలానరించి గగన మగల్గునట్లు | పిలిచె యుద్ధంబునకు వాలి నలుకమెయిని॥

తే. రమ్య బాలార్క సదృశు డరాత్మజుండు | దృష్టసింహకృముండు సుగ్రీవు
డపుడు

రామచంద్రు క్రియాదక్షు ప్రబలవక్షు | గాంచి యిట్లుని పల్కె వాక్యంబు నొకటి॥

తే. అల్ల హరివాగురవ్యాప్త మదిగొ కనుము | తప్తకాంచనతోరణతతులదాని
ఆయతధ్వజయంత్రాభ్యుమైనదాని | చేరితిమి వాలి యేలు కిష్కింధపురము॥ 3

తే. ప్రతిన యెయ్యది రామ ! మున్ వాలి గూల్పు | నీవొగి నొనర్చియుంటివో డేవ
దాని

వేగ సఫలంబు నొనరింపు వీరవర్య ! | కాల మాగత మా లతాబాల నల్లు॥ 4

తే. ఇటుల సుగ్రీవుడనగ నా పటుబలుండు | పరమ ధర్మాత్ము డా రామ ధరణివిభుడు
శత్రుసూదను డప్పు డా మిత్రమణికి | అల్ల సుగ్రీవునకునిట్లు లనియె నెలమి॥

తే. పోర నిలుబోల్పు యీ గజపుష్పలతను । పెరికి నీమెడ సామిత్రి వేసెగాన
చిహ్న మిద్దానిచే నిన్ను చిక్కువడక । చక్కగుర్తింపగలను యీసారి, సఖుడ॥

తే. తాత! లతచేత కంతసక్తంబుచేత । అధికముగవెల్లె దీవు వీరాగ్రగణ్య !
అకసంబుననక్షత్రమాల చేత । చుట్టబడినట్టి సూర్యుని చొప్పుగాగ॥ 9

తే. అనఘ ! వాలిసముద్ధితంబైన నీదు । భయము వైరము నే నిద్దై భండనమున
ఒక్కటేజాణమోక్షణం బోలి సలిపి । పాపునాడను చూడు మీ వానరేంద్ర॥

తే. నాకు జూపుము సుగ్రీవ ! నయవిదూరు । భ్రాతృరూపుని వైరిని వాలి నతని
చూచుటే యింక తడవోయి చూడు వాడుడుమునన్ గూలి నని నిందె దొరలు
నోయి॥ 11

తే. అతడు నాదృష్టిబడి యింక బ్రతికి మరల । పోవకుండిననైన నే నీవు సఖుడ
నన్ను నిర్దోషిగా హృది నెన్నుమోయి । మరియు, నన్నింక గర్హింప మాను
మోయి॥ 12

తే. లీల ప్రత్యక్షముగ సప్తసాలములను । నేసిచూపితి నో నీకు నే బలాన
ఆ బలాననే వాలి నీ యన్న యింక । హతుడ నాచేతనని సఖా ! మతి నెరుంగు॥

తే. అన్మతమెన్నండు మిత్రమా ! ఆడి యెరుగ । ఎంతకష్టంబులోనున్న సుంతయేని
ధర్మలోభపరీతుండ తద్ద నేను । ఎన్న డాడను పో, సఖా! యింతమీద॥ 14

తే. సఫలమొనరింతు ప్రతిన సంశయము వలదు । వీడు సంభ్రమ మిక నీవు వీరవర్య !
ఇల ప్రసూతంబు కలమంబు నింద్రు డెలమి । వర్షమునజేసి సఫలతబరచుసల్లు॥

తే. కనుక, వాలిని హేమమాలిని, సఖుండ । వెలికి నిప్పుడ త్వరగ రప్పించుటకును
శబ్ద మెయ్యది చక్కని సాధనంజా । దాని సేయుము సుగ్రీవ ! తడయ కిప్పుడ॥

తే. సతముజితకాశి, మరి బలశ్లాఘి యతడు । డేర్విమున్నెప్పు నీచేత నోటు బడమి
ఆలసింపక యెగసి తా ననికి వచ్చు । సంయుగప్రియు డా వాలి; సాగుమింక॥

తే. రిపుల ధర్షణ మాజిని నెపుడు గాని । శూరులు సహింపరింతయు వీరవర్య !
అందునను స్వీయవీర్యజ్ఞులైన వారు । స్త్రీ సమక్షాన నిక విశేషించి, సఖుడ॥

తే. రాము వచనంబు నది విని ప్లవగవిభుడు । పొంగి సుగ్రీవు డా హేమపింగళుండు
తద్ద నర్దించె కూరనాదంబు గాగ । అంబరంబుపగిల్చెడి డంబు మీర॥ 19

తే. తన్నినాదాన కరము విశ్రాంతము లయి పారె గోవులు వినిహత ప్రభములౌచు

రాజదోషపరామృష్టలై జగావ । అల కులస్త్రీలు నాకులలైన రీతి॥ 20

తే. పారె మృగములు వేగ నావహమునుండి । భగ్నమైపారుహయముల భంగిగాగ,
పడియె ఖగములు భూమిపై వడిగ నపుడె । క్షీణ పుణ్యములు గ్రహంబు లివి
యనంగ॥ 21

తే. చండజీమూతగణరవోగ్రుండతండు । అతుల శౌర్యవివృద్ధి తేజోధికుండు
దీప్తి సూర్యాత్మజుండు ప్రతీతు డార్చె । అనిలచంచలభంగ మహాభి యనగ॥

14 వ సర్గ. సమాప్తి. (510)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకిము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

పదునేనవ సర్గ. (31)

వాలి యుద్ధమునకు బయలుదేరగా, తార కల్పని వాఱించుట.

తే. అంత సుగ్రీవు డటుల మహాత్మకుండు । తమ్ము డొనరించినట్టి నాదంబు చెవుల
బడగ నంతఃపురగతుండు వాలి కనలి । మది నమర్షణుడయ్యె నా మర్కటుండు॥

తే. సర్వభూతప్రకంపనస్వనమునాని । వినిన యంతన తక్షణంబున మదంబు
వీడిపోయెను వాలికి; వేగనపుడెక్రోధము మహత్తరము క్రమ్ముకొనియె నెడడః

తే. అటుల రోషపరీతాంగు డగుట వాలి । కనగ సంధ్యాతపప్రభ గ్రాలుచుండి
బౌర, నిష్ప్రభతన్ జెందెయాక్షణంబ । దివిని యుపరక్తుడైన యాదిత్యు పగిది॥

తే. ఘోరదంష్ట్రాకరాళుండు క్రోధదీప్త । వహిసన్నిభు డా వాలి వరలె నచట
ఉత్పతితపద్మమై మృణాళోత్కరములదోచు హృదమట్టు లప్పు డా దోర్బలుండు॥

తే. ధ్వనిని దుర్మర్షణంబు నద్దాని చెవుల । వినినయంతనె యరికి తావెలికి వచ్చె
నిజచరణఘట్టనంబుల నిఖల జగతి । వ్రక్కలించెడి వేగాన ప్రబలి వాలి॥ 5

తే. అతని నప్పుడు తార స్నేహంబుకతన । సౌహృదముదోష కౌగిట సరగబట్టి
త్రస్తసంభ్రాంతయగుచు నాతనికి నిట్లు । కడు హితోదర్కముగచెప్ప దొడగె
నతివ॥ 6

తే. అదె నదీవేగమన వచ్చు నాగ్రహంబు । విడువు దీవిని లెస్స నీయెడద వీర!
అనఘ! శయనోత్థితుండు కాల్యంబు నంద । స్రజము భుక్తంబు త్యజియించు
సరణిగాగ॥ 7

తే. రేపు కాల్యంబున రణంబు నేపుజూపి | సలుపవచ్చును నాథ, పోవలదు నేకు
తొందరిపుడేల, వీర! శత్రువు భునుండు | కాకుగా; నీవు తక్కువ గానుగాడె!

తే. సుంతయోచింప కిటు రణక్షోణి కీవు | ఇప్పుడు నీవుట నామదికెక్క దింత
వినుము చెప్పెద యేమికారణముగాగ | విన్న వారెంతునో యిట్లు నిజము, నాథ!

తే. నాథ! నీచేత నిపుడె యాయోధనమున | దెబ్బతిని, నీవు తరుమంగ దిక్కునక
పారిపోయినయతడె యీ సారి మరల | ఇంతలో పిల్చుచున్న వాడేమి వొరవా?

తే. అటుల నీచేత యోడిన దదియెకాక | విను విశేషించి దెబ్బలుతినియు నాడ
ఇచటి కేతెంచి మరల వాడిటుల నిన్ను | పిలుచుట గనంగ శంక నా హృది

జనించె! 11

తే. తద్దనర్దించు నాతని దర్పగతియు | అతని పూర్నియు నాదపద్ధతియు దలప
ఘోరసంరంభమునుజూడ కారణంబు | దాని కల్పంబు గాదంచు తద్ద నోచు!

తే. నాథ! సుగ్రీవు డిటువచ్చినా డటన్న | ఏదో తోడ్పాటు లేకుండఁ గా పటంచు
దండిబలుడైన యెవనిదో యండ నితడు | చూచుకొనివచ్చియేయార్చుసుఖి,

యిటుల! 12

తే. ప్రకృతిచేతనె నిపుణుండు వానరుండు | బుద్ధిమంతుండు నీదు తమ్ముండు సుమ్ము
వినుము వా డపరిక్షితవీర్యతోడ | రాకు నీపైకి నెప్పుడు రణ మొనర్ప! 13

తే. పూర్వమే చేను వింటిసుమ్మో మహాత్మా | అంగడుండుకుమారుండు పంగ తెల్ల
చెప్పచుండంగ, దానిని నిష్ప డేను | చెప్పెదను నాలకింపుఁగూ గొప్పహితము!

తే. విను కుమారకు డంగడుండెనయు వేడ్క | అట సనాంతరమున కీడ్డలాడుచుండ
చారు లాపులచే సమాచారమెల్ల | వినిన దట్టులె నాతోడ విభుడ! చెప్పె! 14

తే. అల, యయోధ్యాధిపతిపుత్రు లర్కకులులు! శూరులు, దురాసదుల్, ప్రసిద్ధోరు
గుణులు

రామలక్ష్మణు లాజి దుర్జయులు వనికి | వచ్చిరట తోడుపడగ స్త్రీభాత కనఘ!

తే. నాథ! నీ తమ్మునకు రణాంగణమునందు | తోడుపడవచ్చినట్టి యా వోర్బలుండు
కరము రణకర్కశుండు విఖ్యాతు డాను | పరబలామర్ది మరి యుగాంతాగ్ని

సుమ్ము! 15

తే. సాధువులకు నివాసవృక్షం బతండు | క్షీతిని నాపన్నులకు పరాగతియు సుమ్ము
ఆర్తుల కతండు సంశ్రయం డార్తిహరుడు | యశమునకు నేకభాజనం దని

యెరుంగు! 16

తే. జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నుడౌను, నాథ ! నిరశుడు పితుర్ని దేశమం దెరుగు మింత
ధాతువులకెల్ల శైలీందురీ రీతిగాగ । అల, మహాగుణముల కత డాకరుండు॥ 20

తే. కాన, యుక్తంబుగాదు నీ కతనితోడ । పగనుబూనంగ ఆ మహాత్మ్యునితోడ
అప్రమేయునితోడ రణాంగణమున । దుర్జయునితోడ, రాము డస్తోకు తోడ॥

తే. చెప్పెదను శూర నీకొక్కచిన్నమాట । నిజము నీయందు దోషంబు నిడగగాదు
వినుము, చేయుము, నీ కేది ఘనమొ, హితమొ । చెప్పెదను దాని నిష్పడే
చిత్తగింపు॥ 22

తే. యావరాజ్యాన సుగ్రీవు నీవు వేగ । పిలిచి యభిషేకమొనరింపు పెంపు మీర
విగ్రహము బూనకుము వీర ! యుగ్రుతోడ । బలియు డా తమ్ముతోడ నో
ప్రభువరుండ॥ 23

తే. ప్రకృతము దలంప రాముతో పరమమైత్రి । మరియు, సుగ్రీవుతోడ పెంపారుప్రీతి
వైర మిక దూరముగతోలివైచుటయును । హితము లివి నీ కటంచు నా మతికి
దోచు॥ 24

తే. లాలసీయుండెగా నీకు బాలు డతడు । అనఘ, తమ్ముండు సుగ్రీవు డాత్మనముడు
ఋష్యమూకాననున్న, నీ యింటనున్న । సర్వభా బంధువే కాదె స్వామి, నీకు॥

తే. భువము, సుగ్రీవువంటి బంధువుని నీకు । భువిని నెంచుచు గానను భూరితేజ!
దానమానాదిసత్కారతతుల నతని । నిల్చుకొనుమిట నీకిక నీడగాగ॥ 26

తే. వైర మిది వీడి నీదు పార్శ్వంబునందు । నిలుచుగావుత యతడెప్పు డెలమికలిమి
దేవ ! సుగ్రీవు డా దృఢగ్రీవు డరయ । దీకు సతతంబు బంధువేకాక పరుడే ?॥

తే. భాతృసాహృదదృష్టిని పారజూడ । వేరె మార్గంబు లేదిక వీర ! నీకు ?॥ 29

తే. మత్రియందైన పని నీకు మతమయేని । నీ హితమె నేను కోరు దం చెంచెదేని
ఇంతదూరము నిన్ను యాచించితినిగ । లెస్స నామాట నిట యాచరింపు నాథ॥

తే. దయనుబరగింపు, నాజల్పితంబు వినుము । రోషమేపూని తగదు శూరుండ నడవ;
తగదు కోసలరాజపుత్రునితోడ । విగ్రహం బింక శక్రతుల్యోగ్రు తోడ॥ 30

తే. ఇట్లు లా తార హితమె తా నెంతయేని । అతివ, వాలినిగూర్చి పథ్యంబె పలుక
బేర ! కాలాభిషన్నున కతని కవ్వ । ఆ వినాశపుకాలాన నచ్చవయ్యె॥ 31

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

పదునారవ సర్గ. (39)

తారమాటను తోసివేసి వాలి యుద్ధమునకు పోయి సుగ్రీవునిమీద కలియబడుట - వాలివధ.

- తే. తార, తారాధిపానన తనకు నిట్లు । హితము తా నెంతయేని వచింప నపుడు
వాలి నిర్భర్తనమొనర్చి వాక్య మిట్లు । పలికె నాపెకు తనమది నులుకు లేక ।
- తే. చెలిరొ ! తమ్ముడు మరి విశేషించి రిపుడు । గర్జ నొనరించి వీ డిట్లు ఘనతరాగ
వీని సంరంభ మింక నేవిధముగాగ । నను సహింపమనెదు వరాననరొ ! చెప్పుము ।
- తే. విను మధర్మితులగు శూరజనములకును । ఆజి ననువర్తులగునట్టి యచలులకును
మరణమునకంటె ధర్మణమర్హణంబ । ఘోరబాధగ దోచు పో తార ! భీరు !
- తే. ఔర ! వీడు హీనగ్రీవు డాజికాంక్ష । వచ్చి సుగ్రీవుడే యార్చి పెచ్చుపెరుగ
వీని సంరంభమోర్వంగ వెలది ! నాకు । శక్యమికకాదు పో తార చంద్రవదన !
- తే. లలన ! ననుగూర్చి నీకు నా రామునెడల । వలదుశంక, విషాదంబు నలదు పొమ్ము
అతడు ధర్మజ్ఞుడు, కృతజ్ఞు డౌను గాదె । పాప మతడెట్లు లొనరించు పద్మనయన !
- తే. పొమ్ము వెనుకకు స్త్రీలతో నెమ్మది నిక । ఏల నావెంట మరల యి ట్లేగుడెంత !
సాహృదము జూపితివి తార ! సంతసంబ । భక్తి నాయెడ నెరపితి వబల ! లెస్స !
- తే. వెడలి రణమొనరించి నే వేగవత్తు । వలదు సుగ్రీవుగూర్చి సంభ్రమము నీకు
అతని దర్పంబు మాత్రమే యణచి వత్తు । ప్రాణములదీయసుమ్ము ! నా పలుకు
నమ్ము ॥ 7
- తే. సంగరంబున నిల్చియు శత్రు నుసురు । గొనని రీతినె గలను నే రణమొనర్చు
వినుము, ముష్టి ప్రహారాల వృక్షములనె । నతని పీడించి పారు నల్లలివ ! సేతు ॥

తే. విను దురాత్ముడు వాడు నా పృథుబలంబు । పూనికయును లెక్కగొన, కిట్లు పొగరు బట్టె

నరసితివి పో సహాయత్వమెరిగి లెస్స । సతిరొ ! నాయెడ జూపితి సాహృదంబు!

తే. ఒట్టు నాప్రాణములవైన బెట్టుచుంటి । పొమ్ము పురి కింక, కోరు జయమ్ము నాకు
తమ్ము నాతని రణమునతరిమి కొట్టి । మరలివచ్చెద నింతలో మరుగవలదు॥ 19

తే. తార ప్రియవాదినియు నంత తనదు ప్రియుని । నతని వాలిని నాలింగనంబుజేసి
మందముగ నేడ్చు చప్పు డా మందయాన । దక్షిణ ప్రదక్షిణమొనర్చె తనదు
పతికి॥ 11

తే. స్వస్థయన మంత సన్మంత్రవతుగభక్తి । తార విజయైషిణి యొనర్చి తరలియపుడ
ఁంతిపురికేగె స్త్రీలతో సబలగూడి । శోకమోహితయగుచును క్షుభితయగుచు॥

తే. స్త్రీలతోగూడ తార స్వీయాలయంబు । జొచ్చినంతన వాలియు చెచ్చెరపుడ
నగరముననుండి వెలువడె నగచరుండు । రోజుచ మహాహివతుగ దా కుగ్రధు
డగుచు॥ 12

తే. పరమరోషణు డా వాలి కరము నూర్చు । లెగయుచుండ మహాతేజ డగచరుండు
దృష్టిసర్వత్ర బరగించె నిష్టనపుడు । శత్రుదర్శన కాంక్ష యా చక్కినెల్ల॥ 13

తే. అంత, శ్రీమంతు, సుగ్రీవు నాత డరసె! హేమపింగళు, నట సుసంపీతు, ప్రధితు
మరి, యవప్రభు తమ్ము నత్తరిని నెదుట । అనలుడట్టుల దీప్యమానుని, సుఘోరు!

తే. పర్యవస్థితు నా మహావీర్యు తమ్ము । రిపుని సుగ్రీవు జూచి వాలియును నపుడ
ఁమ మ రోషణుడగుచు నపారబలుడు । బిగ్గ బిగియించె వస్త్రంబు వేగ కటిని॥

తే. గాఢసంపీతుడై వాలి కపివరుండు । పిడికిలినినెత్తి, యుత్సాహ మినుమడింప
తమ్ము సుగ్రీవువైకి యుద్ధమొనర్ప । వేగ పరుగెత్తె తానె యా వీర్యఘనుడు!

తే. శ్లిష్టముష్టినినెత్తి సలీలముగను । కెరలి సుగ్రీవుడును నంత కెక్కుడుగనె
పరచె సంరబ్ధతరుడాచుభాితపైకి । వాలి యా వీరు డా హేమమాలి పైకి॥ 14

తే. అంత వాలియు కోరథతామ్రాక్షుడగుచు । మరి మహావేగగతి నట్టు లురికివచ్చు
ధూర్తు సుగ్రీవు రణిపండితుని సుఘోరు! గాంచి యిట్టుల బలికె నా కపివరుండు!

తే. ఇదిగో, ముష్టి సుగాఢ మీక్షింపుమోరి । తద్దబట్టితి సన్నిహితాంగుళముగ
మూర్ఖ ! నాచేతవేగ విముక్తమగుచు । ఇదియు సీప్రాణముల గొను నిపుడె

చూడు! 20

తే. అన్న యిటుబల్కు సుగ్రీవు డపుడు కనలి | వాలితోననె, “ఔర, యీ పటు

తరంబు

నాదు ముష్టియె పడుచిప్పు సీదుతలనె | ఖలుడ! నీప్రాణముల దీయు కాచుకొనుర||

తే. తాడితుండొట వాలిచే తమ్ము డపుడు | వేగితుండొచు నన్నపై కేగి పోర
శోణితోద్ధారి గిరిభంగి చూడ నొప్పె | కీశపతిపీడితుండు సుగ్రీవు డచట|| 22:

తే. వేళ్ళతోగూడబలిమి సుగ్రీవు డపుడు | సాలమొకదాని పెకలించి వాలి నేసి
అమితముగ బాదె సర్వావయవములందు | వజ్రమునను మహాద్రిని బాదనట్లు||

తే. సాలతాడనవిహ్వలుం డాలమందు | ప్రచలితుండయ్యె వాలి సువర్ణమాలి
అమితభారసమాకాంతమైన యట్టి | వర్తకులయోడ సాగరం బందు నటుల||

తే. భీమబలసత్వవిక్రాంతు లే మనందు | పోరిరి సుపర్ణసమవేగు తార వారు
ఘోరవపులు ప్రవృద్ధు లా గురుతరాజి | చంద్రసూర్యులు విమలమా చదల
నటుల|| 25:

తే. రంధ్రములనెట్లా వెదుక పరస్పరంబు | వార లరయుచు పోర నవ్వాలిబలము
వీర్యమునుపొచ్చె; మరి, మహావీర్యుడైన సూర్యపుత్రుని సుగ్రీవు చొరవ తరిగె||

తే. వాలిచే భగ్నదర్పణై యాలమందు | మందవిక్రముడయ్యె నవ్వాలి మీది
కోపమునజేసి సుగ్రీవు డోపి మిగుల | లాఘవముజూపి పోరె నమోఘలీల|| 28

తే. సశిఖ సవిటప తరుల వజ్రములబోలు | కకిననఖముల పిడికిళ్ళ కాళ్ళ పళ్ళ
జానువులతోడ మరిమరి సంగరంబు | వృత్రవాసవులకునట్లు భీమమయ్యె|| 29:

తే. శోణితాక్షులు, వనచరుల్ వానరులును | ప్రబలి తర్జించుకొంచు పరస్పరంబు
జలదములబోలె పటుమహాశబ్దములను | పోరి రా యన్నదమ్ములు ఘోరముగను||

తే. అంతకంతకు నంతయు కాంతి తరిగి | దిక్కు లిక మాటిమాటికి తేరి చూచు
వానరేశ్వరు సుగ్రీవు హీనసత్త్వ | గాంచె రాఘవు డప్పు డా కదనభూమి|| 31.

తే. అర్జు నతని హరీశ్వరు నాజి గాంచి | ఆ మహాతేజు డప్పు డా రామవిభుడు
శరము వంకకు వీరుండు బరపెదృష్టి | వాలి వధియించ దలపూని యాలమందు||

తే. అంత, ఆశీవిషోపమంబైన శరము | వింట సంధించి పూరించి మించి యపుడ
అంతకుడు కాలచక్రింబు నటుల విభుడు | నారి లాగెను చెలగి కర్ణాంతముగను||

తే. అతని జ్యోతలఘోషంబు కతన నొర | భీతి పత్రని ధేన్వరవితతి పారె
దాడువారెను మృగములు త్రస్తములయి | ఇక, యుగాంతాననట్లు మోహితము
లగుచు | 34

తే. వజ్రనిర్ఘోషమున, పద్మీప్తాశని గతి | ఘన మహాబాణ మపుడు రాఘవుడు విడువ
వాలివక్షంబునం దది పటుతరముగ | చొచ్చుకొనిపోయె నా రణక్షోణిలోన॥

తే. అంశ వాలి వీర్యోత్సక్తు డచలబలుడు | పుమహతేజు డా కపిశ్వరుడు ఘనుడు
కాండ మద్దానిదైన వేగంబుకతన | పడె మహీస్థలి దబ్బున పిడుగు నాగ॥ 36

తే. ఆశ్వయుజపౌర్ణమిని యుత్సవాంతమందు | ధరణిగూల్పంగబడు నింద్రధ్వజము
భాతి
పడె విచేతనుడై వాలి పుడమిపైన | శ్రీశు బాణాన యుధి గతశ్రీకుడౌచు॥

తే. శరము కాలయుగాంతకసమము ఘనము | చిత్రకాంచనరూప్యభూషితము తితము
ప్రభుడు దీప్త మమిత్రమర్దనము విడిచె | హరుడు ముఖమున మరి సహమాగ్ని
నట్లు॥ 38

తే. రక్తశోణితతోయధారలను దోగి | కుసుమితాశోక మది గాలిగూలు నట్లు
జగతి గూలెను నింద్రధ్వజంబు భాతి | ఇంద్రసుతుడు విచేతనుం డీర్ఘయుధిని॥

16 వ సర్గ సమాప్తి. (680)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

పదునేడవ సర్గ. (52)

ఈను నిమిత్తముగ కవి వివరించు వారి రాముని ఆధిష్టించుట.

- తే. వారి రణకర్కశుం డట్టు లాలమందు । రామచంద్రనిశరహతిన్ భూమివైన
పడె తటాలున వనమున పాదపంబు । వడి నికృత్తంబునై పడు వడువుగాగ॥ 1
- తే. తప్తకాంచనభూషణతలుతోడ । న్యస్తసర్వాంగుడై వారి యాహవోర్వి
చట్టున గూలెదేవరాజన్య ధ్వజము । ముక్తరశ్మియై నాగ నపూర్వభంగి॥ 2
- తే. వానరగణేశ్వరుండు దా వసుధనట్లు । పడినయంతన భూతలంబపుడుచూడ
కాంతిహీనంబయ్యె నత్యంతముగను । నప్తచంద్రింబు వ్యోమంబు నాగ
నార॥ 3
- తే. ధరణిబడియును నా మహాత్మకుని దైన । దేహ మరయంగ విడువదు తేజ మింత
విడువదు పరాక్రమంబును విపులకాంతి । విడువ దిక ప్రాణమును శ్రీని బింక
మింత॥ 4
- తే. శక్రదత్తంబు మాల శ్రేష్ఠంబు శుభము । కాంచనీవజ్రభూషితం బంచితంబు
నిలిపియుంచెను హరిముఖ్యు నిజబలంబు । కాంతి తేజంబు ప్రాణంబు కందకుండ॥
- తే. మాలయద్దానిచే హేమమయము చేత । వీరు డా హరియాధపుం డొర వెలిగె
సాంధ్యరాగమ్ముతనచుట్టుచక్రిగతిని । గ్రమ్మియున్నట్టి విపుల మేఘంబుభాతి॥ 6
- తే. ధరణిబడియును నా మహాత్మకునిదైన । కాయమును, మాలయును, మర్మఘాతి
యైన
శరమును వెలింగె త్రివిధమాసరణిగాగ । రచితమైనట్టి లక్ష్మీనా రుచిరకాంతి॥

తే. స్వర్ణమార్గప్రభావనం బ్రహ్మ మద్ది । రామబాణాసనక్షిప్త మే మనందు
వాలి కా వీరవర్యున కాలమందు । పరమగతి నొర గలిగించె భవ్యలీల॥ 8

ద్వి. పహ్ని గతార్చిపంబన యుద్ధభూమి । పడియుండి, “ఇటులొర పటుసాయకంబు
నేసిన యతడేడి, నే జూతు”నంచు । బహుమానదృష్టితో పరికింప కనుల
తెరచి మెల్లన దిశల్ పరికించు వాని । పుణ్యాంతమున స్వర్ణభూమికి దప్పి
పుద్గిగూలిన యయాతియొ యను వానిలీల యుగాంతాన కాలుండు దోయ
భువి పతితుండైన రవి యను వాని । ఆ మహేంద్రునిబోలె నమితదుర్ధన్లు
ఆ మహేంద్రునిబోలె నిమితదుర్దాంతు । ఆ మహేంద్రునిపుత్రు నావహపతితు
వాలిని నా హేమమాలిని ఘనుని । పంచాననోరస్సు- పటుమహాబాహు
హరివిలోచనుని దీప్తాస్యు నవ్వీగు । లక్ష్మణానుగతుండు రామచంద్రుండు
చూచి సమీపించె చొరవ నచ్చటికి॥ 12

తే. అంత నాతని రాము నత్యంతబలుని । లక్ష్మణుని గాంచి వాలి పల్కంగ దొడగె
ప్రశ్రితము, ధర్మయుక్తము, పరుషముగను । వాక్య మీరీతి రఘుకులవరున కతడు॥

తే. నీవు మనుజాధిపసుతుండ విధ్ధమతివి । ప్రధితుడవు నొర సత్యసంపన్నుడవును
భృశము ప్రియదర్శనుడవు కలీనుడవును । తద్ద తేజస్వివిని, చరిత్రవతుడవు॥ 14

తే. ఇటు పరాజ్ఞుభవధము నీ విటనొనర్చి । ఏమి యతిశయమును బొంద నెంచి
నావు ?

యుద్ధసంరంభు న న్నిట్లు లురమునందు । కొట్టినాడవె శరమును ఘోరమేసి ?॥

తే. రాఘవుండు ప్రజాహితరతుడటంచు । కరుణవేది, దృఢవ్రతపరుడటంచు
మరి, జితోత్సాహుడును సమయజ్ఞుడంచు । నిఖిలభూతాలు కీర్తించు నీ యశంబు॥

ఆ. దమము, శమము, ధృతియు, ధర్మంబు, దయయును! క్షమ, పరాక్రమంబు, సత్యనిరతి
దండులందు నుచితదండప్రయోగంబు । పరమగుణములందు ప్రార్థివులకు॥

ఆ. ఆ గుణంబులుండు నధిప! నీయం దని । తలచి నీదు గొప్పకులము దలచి
తొర వల్లటన్న తరలి సుగ్రీవుతో । రణమొనర్పవచ్చి రాలి తిటుల॥ 18

ఆ. అన్యుతోడపోరు చావహంబున ప్రేమ । త్రతను నున్న నన్ను తాక డీత
డన్న బుద్ధియొకటి నిన్ను జూడకపూర్వ । ముండె నాకు రామ! దండిగాను॥

తే. కుటిలు, ధర్మధ్వజ, నధార్మికుని, నృశంసు! వినిహతాత్ముని, హా! తృణావృతమునైన
కూపమునువాని రామ! సుఘోరు నిన్ను । ఎరుగలేనైతి నిజముగా నింత కౌర॥

తే. సజ్జనులహాల్ని బేర ! వేషంబు దాల్చు । పాపు ప్రచున్నపావకుభంగివాని
ధర్మకైతవసంవృతు ధర్మరహితు । ఎరుగలేనైతి నిన్ను, హా ! యిటుల చెడితి.

తే. దేశ నగర వివాదముల్ లేక మేని । లేనె లేవుగ మనకు; నే వానిలోన
అపకృతియొనర్చుటయులేదుగాదె నీకు । మరియు నవమానమును సల్పి యెరుగ
గాదె! 23

తే. అట్టివాని, నకిల్చిఁ, నన్యతోడ । రణమొనర్చుచు నీపైకిరాని వాని
కండమూలఫలాశను, కపిని, వనిని । సతమువసియించు వానిని చంపి తేల!!

తే. ధర్మవేషము, కపటయుక్తంబు రామ । తోచు నీయందు స్పష్టంబు దాచనేల!
క్షత్రియకులానబుట్టి విద్యలను గరచి । పాపమొనరించు నెవడు ధర్మంబు పేర!!

తే. క్షితిని రాజకులాన బుట్టితివి రామ ! పేరుగొంటివి పరమ ధర్మిష్టుడ వని
భవ్యరూపాన నేల యభవ్యుడ విలు । ధర జరించెద వీవు పో ధర్మహీన!! 26

తే. క్షమము, సామంబు, దానంబు, సత్యనిరతి । ధృతి, పరాక్రమములు, ధర్మ
మతియు నాగ
పార్థివులకు గుణంబులౌ వసుధ మరియు । దండ మపరాధులందును తగును పతికి.

తే. మేము ననచరులము రామ ! మృగములమును । సతము ఫలమూలములె తిని
బ్రతుకుదామును
ఇదియె మాదగు ప్రకృతి, యింకేమనందు! నీవొ నరుడవు, మరియు నరేశ్వరుడవు!

తే. భూమియు, హిరణ్యమును, రూప్యమును ననంగ ! కారణంబులు రాఘవా !
కలహమునకు
నాదుఫలముల మరియును నాదువనుల । లాభమేమయ్యనీకు! నన్ రాల్చితిటుల!

తే. నయమును ననుగ్రహంబు ననంగ మరియు! వినయ నిగ్రహములు నాగ
ద్విధవిములుగ
రాజవృత్తి యసంకీర్ణమా జగాన; ! కామవృత్తులు కారుగా భూమిపతులు! 30

తే. నీవొ కామప్రధానుండవో విభుండ । కనగ ననవస్థితుడవు, కోపనుడ వీవు
వినుము సంకీర్ణుడవు రాజవృత్తియందు । చండబాణాసనపరాయణుండ వెపుడు!

తే. లేదు ధర్మంబుపై శ్రద్ధ నృపుడ ! నీకు । అర్థమున బుద్ధియు నవస్థితంబుగాదు
ఇందియవశుండవై మనుజేశ్వరుండ ! । కామవృత్తిజరించెదు రామ ! నీవు!

డే. కూల్చి బాణాన నన్ను కాకుత్స్థ! నీవు! అనపరాధిని రామ! యిట్లాహవోర్వి
ఏమి వచియింతు పెద్దలయెదుట నింక! చేసి కార్యంబు కడు జగుప్పితము నిట్లు॥

డే. రాజహుడు, గోఘ్నుడును, బ్రహ్మహనను డింక! చోరుడును, ప్రాణివధరతుం
డార రామ!

నా స్తికుండును, పరివేత్త నరకమునకు! పోగు రెల్లరు తప్పక బొందినాసి! 34

డే. సూచకుండు, కదర్కుండు జూదరుండు! రామ! గురుతల్పుగుండు, మిత్రఘ్నుడనగ
చనుదు రెల్లరు వీర లసంశయంబు! రూఢి పాపాత్ము లరిగడి లోకమునకు॥

డే. మరి, యధార్యంబు నాదు చర్మంబు, రామ! ధాత్రి మిమువంటి ధర్మచారిత్రకులకు
అస్థులును రోమములు నల్లై వర్జితములు! మాంస మింక యథక్ష్యంబు మానవులకు॥

డే. పంచ పంచనఖంబులు మాత్రమేను! భక్ష్యములు రామ! శ్రుతియ శాస్త్రాణలకు
ఁడుము, కుండేలు, తాబేలు, నడవిపంది! ఏదుపందియు నాగ, నీ యైదె, ధాత్రి॥

డే. చర్మ మస్థులు నాయవి సత్పురుషులు! రామ! స్పృశియింప రెవ్వరు భూమిపైన
తినరుపో మాంసమైన; యీ తీరునొప్పు! పంచనఖు నన్ను వృధగ వధించినావె॥

డే. తార సర్వజ్ఞ హితము సత్యమునె నాకు! చెప్పియుండెను నక్కటా యప్పుడేను
దానిని నతిక్రమించి మోహన నేను! కాలునివశంబునన్ జక్కికూలి తిట్లు॥ 39

డే. నీవు నాధుడవైయుండ నిజము, రామ! ఇక సనాధయ కాజాల దీ ధర్మి
శీలసంపన్నప్రేమద దుశ్శీలుడైన! ధూర్తపతిచేత నట్టుల దోర్బలుండ! 40

డే. శకుడ! నైకృతికుండ, నీచాత్మకుండ! మానరహిత! మిథ్యాశాంత మానసుండ
పాపుడా! యెట్లుపుట్టితి వా మహాత్ము! దశరథేశుని గర్భాన యశము జెరుప॥

డే. చిన్నచారిత్రకక్ష్యంబు, భిన్నజనము! సాధుధర్మాతివర్తి, రోమానువర్తి
త్యక్తధర్మాంకుశంబు నన్ హతమొనర్చె! ఏమరియు నేను నుండ హా రామహస్తి॥

డే. అశుభము, నయ్యుక్తమును, సాధు లైనవార! లెపుడు గర్హించు పనిని యాదృశ
మొనర్చి

ఏమిజెప్పెదు సజ్జను లెప్పుడైన! నిన్ను రాఘవ! చేరి ప్రిశ్నింప నపుడు॥ 43

డే. ఇటు లుదాసీనులైన మాయెడల, రామ! వెలిగె గొప్పగ నీదగు విక్రమంబు
నిజము నీ కపకారియా కుజను నెడల! కానకుంటిని నీదు విక్రమము సుంత॥

డే. రాచబిడ్డడ! నాదు నేత్రముల యెదుట! నీవు నిలబడి యుద్ధమే నెరపియున్న
ఇప్పటికి నీవు నాచేత నీర్లి రామ! యముని యింటను నుండవే యతిధి గాగ॥

తే. రణమున దురాసదుని నన్ను రామ ! సీపు । చాటునందుండికూల్పంగ జాలినావు
నగుడు పానవశంగతు డెరుక మాలి । ఇంట నిద్రింప పాము కాచేసి నట్లు॥ 36

తే. నన్నె సీతకై రామ ! మున్నె సీపు । సాయమడిగిన యొక దివసంబులోనె
యాపెగనుగొని యుండనే యధిప, మరియు । నెలత ఈపాటి కుండచే నీచునింట ।

తే. ఎవనిసాధింప సుగ్రీవు కీపు రామ ! । ఇంతటి ప్రియంబుసేయంగ నెంచినావా
అట్టి రావణు రణమున హతమొనర్చి । మెడకుతాడోసి యీడ్చి నీకడకు తేనె॥

తే. వనధితోయంబులందు దాచిననునైన । వినుము, పాతాళమందు దోచిననుగాని
తెచ్చియుండనె సీతను, తెలియవైతి । వకట; శ్వేతాశ్వతరిని నట్లప్పు డేను॥

తే. యుక్తమేయగు నేనిల్లుయధినిదివికి । చనగ గాతమ్ము డొంద రాజ్యంబు దీని
ఇక, యయుక్తంబుగాదె నే నీల్లుటిలుల । రామ ! సీచేత యధి నధర్మంబుగాగ॥

తే. ఈవిధంబుననే లోక మెల్ల నడచు । మరణము ధ్రువంబుగావ నా కోరకువగవ
నీవొనర్చినకార్యంబునకురామ । యుచితమేని సమాధాన మచిర మిడుము॥ 37

తే ఇటుల పరిశుష్కవక్త్రుడై యిఞునిహతిని । వ్యధితుడై యింద్రసుతుడు మహాత్ముడగుడు
రాము రవిసన్ని కాశు నేత్రములగనుచు । ఊరకుండెను వాలి తా నూర్పులెగయ॥

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకీ ము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

పదునెనిమిదవ సర్గ. (67)

వారి ఆధిపతులను రాముని సమాధానములు - వారి సంతృప్తి - వారి శ్రుమాణి

తే. ప్రశ్నితం బిల్లు వాక్యంబు పరుషభంగి । హితము ధర్మార్థసహితంబు నింద్రీ
సుతుడు.

వినిహతుండు విచేతనం జొసర బలికె । రామచంద్రునితోడ నా రణధరిత్రి॥

తే. నిష్ప్రభుండైన సూర్యుడన్ విధము వానిము క్తతోయంబు జలదంబు బోలువాని
ఉక్తవాక్య హరిశ్రేష్ఠ నుస్త్విభుడు । గాంచి యుపశాంత మనలంబు కరణివాని॥

తే. అటు లధిషీపుడై రాము డప్పడచట । పలికె ధర్మార్థగుణసుసంపన్నమైన
వాక్యము ననుత్తమంబు న వ్వాలితోడ । ఆ హరిశ్రేష్ఠుతోడ, మహాత్ముతోడ॥

తే. ధర్మ మర్థము కామంబు ధరణి గల్లు । లౌకికాచార మెరుగంగలేక నీవు
బాల్యమున నెట్లు నన్ను ని బ్బంగిగాగ । ఉరక గర్హింప జూచెద వోయి, వాల్మీ॥

తే. వృష్ణులను, బుద్ధిసంపద నెసగువారి । అడిగి యాచార్యసమ్మతులైన వారి
తెలిసికొన కీవు నన్ను నిందింతువేల! ఓయి! వానరచాపల్య మూని యిచట॥

తే. వసుధ యియ్యది సర్వ మిత్వోక్తువంశ । జాతులదియ సకాననశైలవనము,
మరియు, మృగపక్షిగణముల మనుజుతతుల । నిగ్రహప్రగ్రహాదు లా నృపతు

లవియ॥ 6

తే. దాని పాలించుచున్నాడు ధర్మబుద్ధినాడు తమ్ముండు భరతుండు నయగుణుండు
ధర్మకామార్థనిఖిలతత్వజ్ఞు డతడు । నిగ్రహానుగ్రహరతుండు ఋజుపథుండు॥ 7

తే. వినయము నయంబు సత్యంబు ననెడునవియు । మరి యథాదృష్టవిక్రమం బను

గుణంబు

గలుగు భరతుండు విను దేశకాలవిదుడు । ఉర్వరకు, రాజు సు మ్మిష్ట జోయి, నాలి॥

తే. అతని ధర్మకృతాదేశ మర్థి దాల్చి । భ్రాతలము మేము, నన్యతా పార్థివులును
వసుధకృత్సంబు చరియింతు మనమలీల, । ధర్మసంవృద్ధిపాంతు సంతతము,
వినుము॥ 9

తే. నృపతిశార్దూలు డాతండు విపులబలుడు । భరతు డా ధర్మవత్సలుం డురుగుణండు
పాలనమొనర్చుచుండ నీ వసుధనెల్ల । ధర్మమునుదప్పి యెవ్వ డీ ధరణి దిరుగు ?॥

తే. పరమము స్వధర్మమందున బరగు చ్చెల్లు । స్థిరతనిల్చిన మేమెల్ల భరతు నాజ్ఞ
ప్రథితముగదాల్చి ధర్మవిభ్రష్టులైన । జనములను నిగ్రహింతుము శాస్త్రవిధిని॥

తే. సీవు సంక్లిష్ట ధర్మండు వో వనాట ! । మరి, విగర్హితకర్మండు వరసి చూడ
కామతంత్రప్రభానుండ వే మనందు । రాజవర్త్యంబు నం దుండ వీ జగాన॥

తే. అన్నయును, విద్యనిచ్చినయతడు, మరియు । కన్నతండ్రియు, ముగ్గు రీ
తొత్తలమున

తండు) లంచు దలంతురు ధర్మపథిని । సతమువర్తించు వారలు సాధుమతులు॥

తే. తమ్ముడును, నాత్మపుత్రుండు, తత గుణండు । శిష్యుడు ననంగ మువ్వ కీ
క్షీతితలాన

పుత్రులనుభంగి భావింప బోలుసుమ్ము । ధర్మమే ముఖ్యముగ మనదలతు మేని॥

తే. పరమదుర్జ్ఞేయమును, సూక్ష్మ మరసి చూడ । సాధులకునేనిధర్మంబు త్కౌజ
చరుడ !

సర్వభూతహృదిస్థమై పర్వనట్టి । ఆత్మయొక్కటె యెరుగు శుభాశు భాళి॥ 15

తే. చపలుడవునీవు, నీవలె చపలులైన । కపుల నకృతాత్ములను గూడి కాంతువేమి!
అవని జాత్యంధు డొర జాత్యంధు గూడి । యెంతయోచించినన్ గాని యేమి.

కాంచు? 16

తే. ఇంత కిట మున్నె నే వచియించి యున్న । పలుకులకు వ్యక్త మృగంబు దెలుపు
దిపుడె

వినుము; కేవలరోపాన ననఘు నన్ను । ఉరక గర్హింప తదగు పోవోయి నీవు॥

తే. ఎందులకుగాను నిన్ను నే నిట్టులిచట । చంపితిని దాని హేతువు చక్క వినుము
అనుజ సుగ్రీవుభార్యయందున జరింతు । విట సనాతనధర్మంబు విడిచి నీవు॥

తే. తమ్ముడు మహాత్ము డిల జీవితమ్ము దాల్చి ఇతడు సుగ్రీవు మండ నీ వితనిసతిని
 స్నుషను "రుమ" నొర కూడుచునుంటివోయి । కామమునజేసి యో పాప
 కర్మమండ॥ 19

తే. ధర్మము నతిక్రమించి యి ధరణి నిట్లు । కామవృత్తంబున జరింపగాంచి నిన్ను
 భ్రాతృభార్యావమర్శను బట్టి యిట్లు దండనమొనర్చితిమి వానరుండ ! యెరుగు॥

తే. లోకవృత్తంబు నిట్లు కల్లోలబరచి । కరము ధర్మవిరుద్ధంబుగా జరించు
 వాని నిక నిగ్రహింపంగ వాస్తవముగ । దండమునకంటె వేరొందుదారి లేదు॥

తే. పుడమి సత్క్షత్రియకులోద్భవుండ నేను । ఎటుల నీపాప మింక సహింతు నోయి
 కాననే, దండనం బిట్లు వానరుండ ! । నీయెక ప్రయోగమున్ జేసి నెగడి నాడ॥

తే. కన్నకూతును, భగినిని, కామవశత । తమ్ముభార్యను బొందు పాతకుని కౌర !
 వధయె దండనమంచును స్పష్టముగను । స్మృతులు చెప్పెడు సు మ్మాయి
 కీశవిభుడు॥ 22

తే. భరతుడు వసుంధరకు నిష్ఠు పాలకుండు । మేము నాతని యాజ్ఞలో మెలగుజనము
 నీవొ ధర్మంబుమీరిన నేరబోతు । వింక నెట్లగు మా కుపేక్షింప నిన్ను॥ 23

తే. గురుడు, భరతుండు, ప్రాజ్ఞుండు ధరణి నెల్ల । ధర్మగతి నేలుచుండి, సద్ధర్మ మిట్లు
 మీరువారిని కామప్రవృత్తులైన । జనుల దండింప దీక్ష దా ఘనతబూనె॥ 24

తే. మేము నా భరతాదేశ విధినిజేసి । విను హరీశ్వర ! నీవంటిజనుల నెల్ల
 భిన్నమర్యాదులనునెల్ల విధిగఁబట్టి । శిక్ష జేయుటె పనిగ చరింతు మిలను॥ 25

తే. కనగ, సుగ్రీవుతోడి సఖ్యంబునాకు । లక్ష్మణునితోడి సఖ్యమట్లని యెరుంగు
 దారరాజ్యనిమిత్త మిద్దరికిఁగలిసె । అతడు నిశ్చేయసకరుండు నాను నాకు॥ 26

తే. వానరులసన్నిధిని నప్పు డేను వినుము । బాసజేసేతి జంపుదు వాలి ననుచు
 అటుల మాటను నిచ్చి నా యట్టివాడు । తప్పనెట్లగు దానిని తలపుమింత॥

తే. కాన, యీ కారణంబులకపివరుండ । ధర్మసంహితముల మహత్తరముల నిక
 నీవె సర్వంబు మది విమర్శించుకొనిననిను వధించుట యుక్తమం చీవె యనెడు॥

తే. అమ లధర్మంబె చూచు వయస్యనకును ఇదియె కర్తవ్యమగును స్నేహితునియెడల
 కాన, నీవును యింక ముఖ్యంబు మనకు । ధర్మమేయంచు తస్సగా దలచితేని
 నీ యెడ లసర్వధా యిట్టి నిగ్రహంబు । ధర్మమేయని నీవుచు తప్ప కనెడు॥ 30

తే. శ్లోకములరెండు మునుపు సుశ్లోకు డతఁడుపలికె చారిత్ర వత్సలంబులను మునుపు
ధర్మకుశలులు వానిని తల ధరింతు । ఆ విధమె యాచరించితి నయ్య నేను॥

తే. మానవులు పాపమొనరించి మహిపుచేతదండనము నొందుదురయేని తప్పకుండ
వారు స్వర్గంబుగందు నిర్మలులు నౌచు । చూడ సజ్జనులైనట్టి సుకృతు లట్లు॥

తే. శిక్ష జేసిన విడిచిన క్షితివిభుండు । స్త్రేయదోషంబు దొంగకు బాయుసుమ్ము
కాని, దొంగనువిడుచు తత్ త్వాపతికిక । కిల్బిషం బద్ది యంటు బో కీశవిభుడ॥

తే. ఇపుడునీవొనరించినయిట్టివిధమె! ఉగ్రపాపంబు శ్రమణకుం డొకడుసేయ
మున్ను మాంధాత మావంశ ముఖ్యు డతడు । ఘోరశిక్షవిధించె నా యార్య
వరుడు॥ 34

తే. అన్యలును పాప మొనరించి రవని నట్లే । హా! ప్రమత్తులునై వసుధాధిపులను;
బుద్ధి దెలిసి ప్రాయశ్చిత్తమును బొనర్చ । దాన శాంతించుచుండె త ద్రజము,
నిజము॥ 35

తే. కాన, పరితాపమొందుట మానుమయ్య! వధము వానరశార్దూల! విధియె నీకు
కనుము, ధర్మాన నది పరికల్పితంబు । స్వవశ సంస్థితులముగాము సఖుడ! మేము॥

తే. వినుము, మరియొక్క టింక కారణముగలదు । చెప్పుదును నీకు హరివరా!
యిప్పుడేను

హేతుయ క్తము నద్దాని నింకవినిన । కోపమువహింపవీపు నన్ గురించి ధృవము॥

తే. నన్ను నిందించి తీ వని నాదు మదిని । లేదు సుమ్ము మనస్తాప మేదికాని
లేదు నీపై న కోపంబు లేకమేని । నిజము, హరియాధపా! వాలి! భుజబలుండ॥

తే. వలలనొడ్డియు, వైచియు పాశములను! కూటమార్గాల వివిధాల గూల్చు చుండ్రు
ఎదుట నిలిచియు చాటున నొదిగియు నిక । వెక్కు మృగములబట్టి యీ పృథివి
నరులు॥ 36

తే. పరచువానిని, బెడరెడువానిగాని । వనుల విసృజ్ఞముగనిల్చువాని గాని
మరి, ప్రమత్తంబులను, నప్రమత్తములను । విముఖములను వధింతు మాంస
మునుగోరు । నరులు; లే దందు దోషంబు హరివరుండ! ॥ 39

తే. ధర్మకోవిదులైనట్టి ధరణిపతులు । వినుము రాజర్షులును మహావివినములకు
వేటకై పోవుచుండును రోటలేక । దోష మద్దాన లేదోయి కీశవిభుడ॥ 40

తే. కాన, నిహతుండ వైతీపు కడనమందు! వానరా! నాదు బాణాన పలుతరమున
నీవు నాతోడ యుద్ధంబు నెరపుచున్న । నెరపకున్నను నేమి ని న్నేయవచ్చు॥

తే. దుర్లభంబైన ధర్మ మస్తోకమునకు । సతము శుభతరమైన జీవితమునకును
రాజులే దాతలోయి యో ప్లవగవరుడ! సందియం బిందు లే దోయి సాహసాంక॥

తే. కాన, రాజుల నప్రియం బాడరాదు । ఎసగి హింసింపరాదు, నిందింపరాదు
దేవతలె మానుషాకృతి దిరుగుచుండు । రాజులై యీ మహీస్థలి ప్రజలజ్ఞాప॥

తే. నీహ ధర్మమెరుంగక కేవలంబు । రోషమే పూని యున్నావు కీశవరుడ
తద్ద దూషించుచున్నావు ధర్మమందు । పితృపితామహసరణిని వెలయునన్ను॥

తే. రాము డిట్లన వాలి ధర్మస్వరూప । మెరిగి లెస్సగ రాఘవు నెడల దోష
మేమి చేదని మది నిశ్చయించు కొనియె । మరియు వ్యధితుండు నయ్యె దా
కరము హృదిని॥ 45

తే. ప్రాంజలియునాచు నంత నా ప్లవగవిభుడు । వాలి రాముని గాంచి తాఁబలికె
నిటుల॥ 46

తే. దేవ! వీవన్నదెల్ల యట్లే విభుండ! నిశ్చయముసుమ్ము; లేదు సందియము, రామ
మరి, ప్రకృష్టులు మీ కేను మారుబల్క! అధిప! అపకృష్టుడను శక్తు డాదు నెట్లు!

తే. ము న్నయు క్తంబు, నప్రియంబును మహాత్మ । పలికితి ప్రమాదమున నేమి
దెలియకేను
అయిన, దానిని దోషమం చనఘ నీవు । ఎంచవల దింక నాయెడ నంచితాత్మ॥

తే. అనఘ! దృష్టార్థతత్వజ్ఞు డాదు వీవు । రామ! నీవు ప్రజాహితరతుడవాదు
కార్యకారణసిద్ధి నీ దై నబుద్ధి । అవ్యయంబు, ప్రసన్నంబు నగును సతము॥

తే. జగతి నవగతధర్ముండ నగుదు నేను! మరి వ్యతిక్రాంత పుణ్యుండ మానవేంద్ర!
ధర్మసంహితవాక్యాలతాత! నన్ను । ఇంక క్షమియించి తం చని యేలుకొమ్ము॥

తే. నన్ను గూరిచి శోకింప ననఘ! యెపుడు! తారకై కుండ; కుండ బాంధవులగురిచి
నాదు నంగదుని కనకాంగదుని గురిచి । పొగులువాడ గుణశ్రేష్ఠు పుత్రు గురిచి॥

తే. బాల్యముననుండి నాచేతలాలితుండు । నన్ను జూడమి దీనుడై నవసి రామ!
అల్ల పీతాంబువైన తటాకమట్లు । కరము శోషించు నయ్యె నా కన్నసుతుడు॥

తే. బాలకుం డేకపుతుండు వరద! నాకు! అకృత బుద్ధియు తాఁదేయు డాత డనఘ!
ప్రియుడు నాకు. మహాబలుం డిద్ధగుణుడు । రక్షణీయుండు నీకింక రామచంద్ర॥

తే. అంగదునియందు సుగ్రీవునందవలెనె । సమృత నుత్తమ మతి నింక జరుపుమయ్యె
నీవె శాస్త్రపు గోష్ఠపు నిశ్చయంబు । కార్యము నకార్య మెరిగెడి ఘనుడ వీవు॥

తే. నరపతి! నీకు తమ్ముడా భరతుడైన | లక్ష్మణునిపై న యెట్టి సద్వృత్తి కలదో
అదియె సుగ్రీవుపై న చంగదునిపై న | ఉంచవలెనయ్యె రామ! నీ హోమహాత్మ్య!
తే. తార మద్దోషకృతదోష నార రామ | తత్తపస్విని నింక నా తమ్ముడకట
ఉరక యవమాన మొనరింపకుండు రీతిచేయవలె నీవు మిత్రమా! చెప్పి హితము!
తే. ధ్రువము నీచేత ననుగృహీతుండు రామ | శక్తుడౌ సుమ్ముధరఃశి రాజ్యంబు చేల!

* * * *

త్వ ద్వశంబున వర్తించు వాడుడేవ! | మరయు, భవదీయచిత్తానునర్తి సతము
దివము నార్జింపగలకు సందియము వలదు | వసుధశాసింపగలడు, పో యసమలీల!
తే. నిజము నీచేత వధము కాంక్షించి రామ | తార వారించుచున్నను తలగ దోగిసి
త్వరగ సుగ్రీవుతోడ నా తమ్ముతోడ | ద్వంద్వయుద్ధమొనర్ప నే వచ్చితయ్యు!
తే. ఇటుల నా రామచంద్రుతో నెలమి బలికి! ఆ హావీశ్వరు డా వాలియాహావోగ్వి
సన్నతుండు మహాత్ముండు శ్వాసయెసగ | ఉరకుండెను కీశకులోద్భవుండు! 59
తే. వ్యక్తదర్శనమై యటవ్రాలియున్న | వాలి నాశ్వాసమొనరించె ప్రభువకుండు
నామసంపన్నవచనాల రామవిభుకు | ధర్మతత్వార్థయుక్తవాక్తతులతోడ! 60
తే. మమ్ముగూర్చియు నినుగూర్చి మనసునందు | చింతబడబోకు హరివరా! సుంతయేని
మేము నీయెడ నెరపిన విభమడెల్ల | ధర్మమే యుట యిక నిశ్చితమ్ముసుమ్ము!
తే. దండుపై దండనం బికు ధరణిపతియు! దండనన్ బొందు దండులండు ధన్యులంద్రు
కార్యకారణసిద్ధార్థులయ్యె వారు | చెడదు పో యిర్వురును నెట్టి యిడుమలందు!
తే. ధర్మదృష్టిని, ధర్మవర్తమున నీవు | నాదు దండప్రయోగంబు నందియుంట
విగతకల్మషుడవునోచుస్వీయమైన | ప్రకృతిబాందితి వయ్యె ధర్మ్యంబు సఖుడ!
తే. విడువుశోకంబు, మోహంబు, హృది భయంబు | అనఘ! హర్యగ్ర్య! విధి
విధానంబు సుంత

శక్యమే నీకు దాటంగ సఖుడ, చెప్పును? | ఏల పడియెద వీ విటులు లెడద బాధ!
తే. ఎటుల నీయెడ అంగదండపుడు మెలగు! అటులె వర్తించునోయి యింకిటనుచుండి
అతడు నాయందు సుగ్రీవునగుదు గూడ | సంశయబొందకీవు కీశాధినాథ! 65
తే. ఆ మహాత్ముని ధర్మవధానువర్తి | రామచంద్రు రణావమర్దనునికూట,
మధుర మది విని యూరట మదినినొందియుక్త మిటు బల్లె నా వానరో త్తమండు!
తే. చండబాణాభితప్తుండనై ప్రభుండ | తెలియక విచేతనుండ నిన్ తిట్టితిటుల
దీనిని మహేంద్రసదృశసందీప్తతేజ | నీవు ఊమియించి నన్ బ్రోవు నృపతనూజ!

18 వ సర్గ నమాప్తి. (799)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

పంచాష్టమ్యము సర్గ . (28)

ఃసభామి యదీయన్న వాలిఃడత్త తాత వచ్చుట.

తే. శ్రీ శయానండు బాణవిక్షతు డతండు । ప్లవగకులపతి వాలి యా రాము డనిన
హేతుమద్వాక్యములకు నింకేమి యనక । నన్ను క్షమియింపుమని యని మిన్న
కుండె॥ 1

తే. అశ్మతతిః బ్రవిభిన్నాంగుడగుట జేసి । పాదపాహతులన్ జాల బడలి యుంట
రాఘవోన్నక్తవరశరాకాంతుడగుట । జీవితాంతాన మూర్ఛ దా డెందె వాలి॥

తే. రణమునందున బాణమోక్షణము చేత । రామదత్తంబుచేత నా భీమబలుడు
ప్లవగశార్దులు డా వాలి పడినవార్త । తార యాభార్య వినియె యంతఃపురాన॥

తే. అప్రియంబు సుదారుణంబైన యట్టి । పతివధంబును విని యాపె సుతుని తోడ
వెడలివచ్చెను కడు భీతి వివిధగతుల । వెలయు గిరిగహ్వరమునుండి వేగమపుడ॥

తే. అంగదానుచరుల్ వానరాళులెల్ల । భీమవిక్రమునెల్ల రా రామచంద్రు
ప్రభు ధనుర్ధరు జూచి సంత్రస్తులగుచు । దాడుదీసిరి పిక్కసత్త్వంబు జూపి॥ 5

తే. యూధపతిచంపబడుట మహోగ్రవనిని । యూధముననుండి చెదరి మహోగ్రభీతి
పరచు మృగములభంగి నత్తరిని బారు । కపుల వీక్షించె తార యా కాననోర్వి॥

తే. బాణములు వెంటబడుచున్న వయ్యె నాగ । రామవిప్రతాసితులు నౌచు వ్రాలిపరచు
వానరుల దుఃఖతుల గాంచివారి కెల్ల । సతి సుదుఃఖత తార యీసరణిఁబలికె॥ 7

తే. రాజసింహున కా వాలి కీ జగాన । అనుచరులుగారె మీర; లీ యదనునందు
ఏల పర్యెత్తుదురు భీతి నాలమందు । విడిచియాతని; చుర్గతిబడుచు నిట్లు॥ 8

- తే. రాజ్యహేతువుచే తనభాత నిట్లు । రాద్రు రామునిచేత దూరాభిపాత
రాద్రీమార్గణతతిచేత భాత యతడు । చెలగి చంపింప మీకేల చెదరి యరవ ?॥
- తే. ఇటుల కపిపత్ని మాట వచింప నపుడుకపులు తత్కామరూపులు ఘనత వినుచు
ప్రాప్తకాల మవిక్లిష్టమైన యట్టి । వచన మయ్యంగనకు వారు పలికి రిటుల॥ 10
- తే. పుణ్యమాయెను పొమ్ము నీ పుత్రు నింక । జీవపుత్రు ! తల్లి ! రక్షించుకొమ్ము
అంతకుడు రామరూపాన నరుగు దెంచివాలి గొంపోవు వధియించి యాలమందు॥
- తే. వాలివైచిన వృక్షాల వరుస నరికి । విపులశిలలను నట్టులే పృథివి గూల్చి
నజ్జీసమమైన బాణాలవైచి యార । వాలి వధియించె రాఘవుం డాలమందు॥
- తే. మా ప్రభుం డార శక్తిసమ ప్రభుండు । ప్లవగశార్దూలు డా వాలి వసుధగూల
మున్ను వెడలిన బలమెల్ల చెన్ను దరిగిమరలి కిష్కింధ దిక్కుగా పరచునమ్మ॥
- తే. వడిగ రక్షింపుమీ పురద్వార మిపుడె । అమ్మ ! పట్టంబుగట్టుమీ యంగదునకు
వాలిపుత్రు యదస్థు మే మందరముచు । కొలిచియుండంగగలనార మెలమి కలిమి॥
- తే. పూని యిటు సీవు చేయవై తేని వినుము! అనుచితం బింక యిచట నీ యునికి తల్లి
దుర్గముల నన్యముల నిట తూర్ణమిపుడె । చొత్తు రుచిరాననా ! రిపుల్ చొరవ
కపులు॥ 15
- తే. విను మభార్యులును, సభార్యులును, సుకేశి ! । కలరు మర్కటు లెందరో క్రాగి
యచట
విప్రయు క్తులు లుబ్ధు లా వెడగు జనుల! పనుల మనకగు తుములంబు భయచూ తల్లి
- తే. ఔర, అల్పంతరగతులు వార లట్లు । పలుకగా విని యంగన వాలి యత్ని
చారుహాసిని, తార యాత్మానురూపానరణి నిటుబల్కె వారి కా హాసుల కపుడు॥
- తే. పుత్రుతోనేమిపనినాకు ధాత్రివై న । తనువుతోనేమిరాజ్యమిద్దాన నేమి
భర్త కపిసింహు డా మహాభాగుడేను । పోవుచుండంగ నయ్యె యీ పుడమిబాసి॥
- తే. ఖరము రామప్రయు క్తంబు శరము చేత! అకట వినిపాతితుండైన యా మహాత్ము
పాదమూలంబె చేర నే త్వరగబోడు । ఏల నాకింక యితర మీ యిలను చెపుడ॥
- ఆ! ఇట్టులనుచు తార యెంతో రోదించుచు । ఊరము శిరము హస్తయగ్గమునను
మోదుకొంచు దుఃఖమున శోకకర్శిత । పరుగు వారె భర్త పడిన యెడకు॥ 20
- ద్వి. అటుబోయి యాతార యట గాంచె పతిని । భువి వినిపాతితు పురుషపుంగవుని
సమరానివర్తుల సకల రాక్షసుల । హతమొనర్చినయట్టి నుత పరాక్రముని॥

వజ్రాయుధంబున వాసవుం డట్లు । షర్వతేంద్రంబుల వడివైచువాని
మహి మహానాతసమావిష్టునిష్టు । పృథుమహామేఘాఘనిస్సన్వను సుతను॥
శక్రతుల్యపరాక్రమక్రము భీము । వృష్టించి శాంతించు మేఘమన్ వాని
నర్దించువారల నతిభీమగతిని । నర్దించునాతని నమితోగ్రరవుని॥
శూరుచేబడినట్టి శూరు నాతనిని । దుర్గమస్థలిని శాస్త్రాలంబు చేత
ఆమిషార్థంబుగా హతమైనయట్టి । మృగరాజునా నొప్పు నగచరాధీశు॥
సర్వలోకార్చితం బుర్వీరుహంబు । సపతాక చైత్యంబు సవితర్దికంబు
నాగహేతువుచేత నా గరుత్మంతు । చేత నున్మథితమా రీతిగా నచట
యుద్ధాననిబడి యున్నట్టివాని । వాలి నాతని గాంచె షత్తి యా తార॥

తే. ధను వసుత్తమమును బూని ఘనతనచట । నిలిచియున్నట్టివాని నాన్మపలలామన
రాము రామానుజునిగాంచె రమణితార । చూచె మరియును మరది నా శుభ
చరిత్ర॥ 35

తే. వారి సందర గడచి యా వారిజాతీ । రణనిహతు భర్తచెంతకు జని సుకేసి
చూచి యక్కట వ్యధిశయై ట్కోణికొరగె । కరముసంభ్రాంతయై తార కనకహణః

తే. నాతే నిద్రించి మేల్కొంచి నట్లు లేచి । 'ఆర్యభూతా' యటంచు మహర్త్తినేడ్చి
మృత్యుపాశాలచేత బంధితుడైన । పతిని తిలకించి విలపించె సతివతంస॥ 37

తే. క్షీతిని 'కురరి' యనంగ కోశించుసతిని । అచటికరుడెంచియున్న యంగదుని
గాంచి

కష్టమయ్యె విషాదమక్కట యెడండ । షడియె సుగ్రీవు డెంతయు కడుపుపగిలి

19 వ సర్గ సమాప్తి. 827)

✱

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఇరువదియవ సర్గ (26)

తారావిలాపము

తే. రామచాప విస్ఫుష్ట శరంబుచేత | నకట యంతకరంబుచే నాహవోర్వి
వినిహతుండై యొరంగిన ప్రియునిజూచి | తార తారాధిపానన తల్లడిల్లి || 1

తే. వానరేంద్రు మహేంద్రాభు బాణనిహతు | పతిని వాలిని కుంజకోపముని జేరి
తార, భామిని శోకసంతప్తయగుచు | నతని నాలింగనమొనర్చి యక్కటకట ||

తే. నృత్య మున్మూలమృత్యుల పృథివి నచట | కూలి యుండిన ధర్మ నా వాలినరసి,
తార యాతుర మరిమరి తల్లడిల్లి | ఇటుల పరిదేవనమొనర్చి యెల్లెసంగ || 2

తే. యుధిని దారుణవిక్రాంత! యో! ప్రవీర! దేవ! ప్లవతాంతరా! నాథ! దీననయ్యె
అనపరాధిని నాతోడ వినయవతిని | ఏల భాషింపకుంటి వీ లీలనేడు || 3

తే. తెమ్ము! హా! హరిశార్దూల! తెమ్ము నాథ! | మరి పరుండుము శయనోత్తమంబు
నందు

ఈ విధంబుగ నేల శయింప రనఘ | నిన్నుబోలు నృపోత్తముల్ సన్నతాంగ ||

తే. అరయ వసుధాధిపా! వసుంధరయనీకు | అతి మనఃకాంతమనునట్టు తారతోచు
అయ్యె! నీవు గతాసుండవయ్యు నాథ | నన్నువీడి వసుంధరన్ గొగలింతు || 6

తే. తెలిసె ధర్మప్రవర్తనన్ వెలయు నీవు | స్వర్ణమార్గంబునందు నీ ప్రతిభజేసి
పురము రమ్మంబు కిష్కింధబోలుదాని | వీర! నిర్మించుకొంటివి వేరె యొకటి ||

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

అకాలకాలంబులందున లీలలాయు । నాథ! నినులాడి నిమిష విరామములు

తే. కాలకాలంబులందున లీలలాయు । నాథ! నినులాడి నిమిష విరామములు
హాయి మధుగంధి కాననాంతరములందు పృథ్వి విహరించుటలు తీరె నేటితోడ॥

తే. హా! నిరానందనైతి శిరాశనైతి । హా! నిమగ్నచునైతి శోకాబ్ధిలోన
నృప! మహాయూధవైక యూధవ! మహాత్మ ! ఇలను నీవొర పంచత్వ మిటుల
బొంద॥ 9

తే. హృదయమిది నాది సుస్థిరం బెంచి చూడ । పతిని వినిహతుడూచి యీ
క్షితిని నిట్లు
వరమ శోకాభివృద్ధి పగులదేమి? । వేయి పరియలుగా నిడై పీరవర్ణ॥ 10

తే. తమ్ము సుగ్రీవుభార్యను తప్పనాక । ఆకట హరియించి తిరిమితి వత్సని నీవు
దాని ఫలితమె నాథ! యిత్తరిని నిట్లు । నీకు సంపాద్యమయ్యె యింకేమనందు॥

తే. నాథ! నిశ్చేయసవరను నన్నుగూడ! మోహముచ నీవు గర్హించితోహయపుడు
హితము వాక్యముబల్కు నా మతిని గొనస! హా! హితైషిణి ననువోసియరిగితివు॥

తే. రూపయావనదృష్టలై ఏపుజూపు । దక్షిణల నప్పరల మానదా! ధృవంబు
తనిపి వారల చిత్తంబులను గ్రహింతు । వల్ల స్వర్ణంబునందున నార్యవర్య॥ 11

తే. కాల మది నీకు ప్రాణాంతకరమునయ్యె । భృవము నిస్సంశయము సుమ్ము
దోర్బలుండ
బలిమి నద్దాన నవశుండవగుచు నాథ । చెలగి సుగ్రీవువశమున చిక్కితిటుల॥ 12

తే. మున్ను దుఃఖంబు కృపణత్వ మెన్నడెరుగ । అయ్యె నైధవ్యమికనొంది
యార్చిగుంది
నాథ! కృపణత శోక సంతాపమొంది । ఇకచరింతు ననాథనా యిలను సతిని॥

తే. లాలితం డంగదుండు నా బాలకుండు । కొడుకు సుకుమారు డయ్యె సుఖాచి
తుండు
నీవు గతియింప వీరు డింకే యవస్థ । జెందునో కృద్ధు పినతండ్రి చేతులందు॥

తే. ధర్మవత్సలు నకట నీ తండ్రినిపుడె । చక్కగా జూచుకొనుమయ్యచక్కనయ్య
అతని దర్శన మికనీకు క్షితినివత్స । దుర్లభంబగు సుమ్ముపో భృవముపుత్ర॥

తే. దూరదేశము నీవేగ వొడరినావు । పుత్రు నాశ్వాసమొనరించి పొమ్మునాథ!
కూర్చి సందేశమేదైన కొడుకుకిమ్ము । మూర్ధ మాఘ్రాణమొనరించి పొమ్ము
పుత్రు॥ 13

తే. నిన్నువధియించి రాఘవుం డిషు నిహతిని । చేసియుండె మహాత్కర్మ సిద్ధమింత
అతడు సుగ్రీవు కొనరించి నట్టిప్రతిని । దీర్చి తనఋణ మతనికి తీర్చుకొనియె॥19

తే. ఇక సకాముండవగుమ సుగ్రీవ! నీవు । 'రుమ'ను పొందెద వింక పో ఘృవము
మరల

పృథివి రాజ్యము భోగింపు దిగులులేక । నిహతుడయ్యెను నీయన్న నీ రిపుండు॥

తే. ఇటుల విలపించు నన్ను కన్నెత్తిచూచి! ఏల ప్రేమను భాషింప వేల నాధ!
వీరె నీ భార్యలు వరిష్ట లిందరిచట । చేరియున్నారు చూడుమీ వీరినైన॥ 21

తే. అటు విలాపంబుసలుపు నాయబలయేడ్చు । విని సుదుఃఖార్తలై కపివనితల్లె
కరుణ నంగదు దీనుని కౌగలించి! అకట యాకోశమొనరించి రా రణార్చి॥ 22

తే. ఔర, అంగదు సాంగదవీరబాహు । వీడుచు చిరప్రవాస మిట్టేల జనెను ?
ఇట్టి గుణసన్నికృష్టు నీ పట్టిబాసి । కట్ట! ప్రియపుత్ర! చనుట యుక్తంబుగాదు॥23

తే. వీర! ప్రియ! యప్రియంబేమి చారువేష । నీ కొనర్చితి; అంగదుం డేమిజేసె?
ఇర్వురను మమ్మునాధ! నీవిట్లు విడిచి । దేవ! దీర్ఘప్రవాసంబు పోవుచుంటి॥ 24

తే. తెలియకేదైన కించిత్తు దీర్ఘతాహు । అప్రియం బేనుజేసిన ననఘ! దాని
నాధ! తమియింపు! హరివంశనాధ! వీర । మూర్ఘమున నీదుచరణముల్
మొక్కుదాన॥ 25

తే. వానరీతతిగూడి యిబ్బంగి తార । దీనముగ భర్తచెంత రోదించుచుండి
విభుసమీపాన ప్రియోపవేశమొంద! తాను నికబూనె యా యనింద్యాచృవర్ణ॥

20 వ సర్గ సమాప్తి (85కి)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఇరువది ఒకటవ సర్గ (16)

హనుమంతుడు తారను సమాశ్వాస మొనరించుట.

- తే. అంబరంబుననుండి చ్యుతంబునైన | తారయన నొప్పు నిపతిత తార నరసి
హనుమ హరియాధపుండు త ద్వనచరుండు | నెమ్మి నాశ్వాసమొనరించె
నెమ్మదిగను॥ 1
- తే. అరయ గుణదోషకృతములై పరగి మరియు | క్షౌఢ్ధలి స్వకర్మ ఫలహేతుకంబులైన
త త్సుభాశుభములనెల్ల తప్పకుండ | బడయుబో జంతుతతి ప్రేత్యభావమొంది॥ 2
- తే. శోచ్యు నెవ్వనికై నీవె శోచ్యవకట | శోకమొందెడు? దీన వీ లోకమందు
తల్లి! యే దీనుకై యింక తల్లడిలెదు? | ఎవని కనుశోచ్యు డెవ్వఁడీ భువనములను?
దేహ మియ్యది బుద్బుదం బోహూ తలప॥ 3
- తే. జీవపుత్రపు ; నీకు నీ చిన్నికుర్ర! అంగదుం డింక ద్విష్టవృత్త జమ్మ తల్లి!
క్షీతిని నుత్తరకాలమం దతనికైన | హితములను చింతసేయ నీ కింక విధియ॥ 4
- తే. సతిరొ! భూతాళిక్కిలు లాగతియు గతియు | అనియతంబని యెరుగుదు వమ్మనీవు
కాన పండితవరులకు కార్యమగును | ఐహ లౌకికముడిగి శుభముగూర్చ॥ 5
- తే. హరి సహస్రంబు లర్బుద సంఖ్యలెసగి | ఎవని వశమున తమతమ భృతుల నొంది
చక్కవ ర్తింపుచుండు రా జగదివిభుకు | ఉగ్రతేజుండు దిష్టాంతమొందెనేడు॥ 6
- తే. సామ దాన క్షమాపనం డా మనస్వి | న్యాయదృష్టార్థతత్వజ్ఞై యవని నెసగి
ధర్మజతులదియైన తత్స్థానమొందె | కాన నతనికి శోకింప గాదు నీకు॥ 7

తే. అమ్మ! యీ హరిశ్చంద్రులు లండరకును । పుత్రు డీ యంగదునకు నీభూమికెల్ల
తల్లి! హర్ష్యక్షరాజ్య మిద్దానికింక । నీవ సూ నాధురాల వనిందితాత్మ! 8

తే. తల్లి! వీడుమ శోక సంతాపములను । మెల్లమెల్లగ రెంటి నీ యుల్లమునను
నీ వశంబున నంగదుం డీ సుతుండు । ఈ వసుంధర నింక శాసించుగాక! ॥ 9

తే. సంతతిని గందు రే ప్రయోజనము కొరకు । ఎయ్యదితలంప కర్తవ్యమిప్పుడగును
సర్వమొనరింపజేయు నీ స్వామికిపుడ । ఇదియె యిప్పటి నిశ్చయం బింత కివట!

తే. అమ్మ! హరిరాజు సంస్కార్యుడగును నిపుడ । పట్టమున్ గట్టుమమ్మ నీ పట్టికింక
ధాత్రి! సింహాసనగతుండు పుత్రుజూచి । శాంతి బొందెదవమ్మ నీ స్వాంతమందు!

తే. అంత భర్తృర్వ్యసన పీడితాత్మ యాపె! అతని వచనంబు లాలించి యతివ తాక
అట నిరీక్షించుచున్న యా హనుమతోడ । పలికె ప్రత్యుత్తరం బిట్లు డటు
తరంబు! 12

తే. అంగద ప్రతిరూపులై నట్టి సుతులు । వంద లొకవంకనున్న నా కెందుకయ్య?
హతుడె యైనను వీరు డీ పతివతంసు । గాత్రపంక్లేషణమె నాకు ఘనముసుమ్మ!

తే. వినుము హరిరాజు సంస్కార మొనరుపంగ । సుతుని నేలింప నే గాను సుమ్ము
కర్త
వాని పినతండ్రి సుగ్రీవుడేను తాత! । అన్ని పనులకుకర్త యనంతరుండు! 14

తే. అంగదునిగూర్చి హనుమ ! నీదై నతలపు! తలప యుక్తంబుగాదోయి తాత!
వినుము

పుత్రునకు బంధువెప్పుడి ధాత్రిపితయె । కాదుతల్లి; హరిశ్చరా! కనుము నిజము!

తే. వినుము హరిరాజుసంశ్రయంబునకు మించి । ఇహపరంబుల హెచ్చునాకేమి లేదు
క్షీతిని అభిముఖహతవీర సేవితంబు । శయనమిదె నాకు సేవింపక్షమముసుమ్ము! 16

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఇరువదిరెండవసర్గ - (32)

-: చుగ్గివుని జేబలికి, అంగదుని అతని కప్పగించి చాలి వృత్తిచేండుట :-

తే. వాలి మందాసు డప్పు డుచ్చాసములను | మందగతిబుచ్చు చెల్లెడ మందదృష్టు
బరపు చాత్మజ ముందున్న భ్రాతగాంచె | మొదటసుగ్రీవు నా రణభూమిలోన॥ 1

అ. అతని ప్రాప్తవిజయు హరివరు సుగ్రీవు | నరసి వాలి వ్యక్తమైన యట్టి
వచనములను నిట్లువలికె సన్నహంబు | లైనవాని నప్పు డతని గురిచి॥ 2

తే. ఏ నొనర్చిన కిట్టిప మెడద నునిచి | నన్ను సుగ్రీవ! దోషుగా నెన్నవలదు
భావి యిటులుంట బుద్ధిమోహన నేను | కడు బలాత్కృతి కృష్యమాణుడనునైతి

తే. మనకు భాతృత్వ సౌహార్దమును ధరితి | రాజ్యసౌఖ్యంబు నేకకాలంబునందు
కలుగరాదంచు విధి యహో తలచెనందు | ధృవము వేరొండులేదోయి దోష
మెందు॥ 4

తే. ఇప్పుడే వహియింపుమీ తాత కపులదైన | రాజ్యమిద్దాని నీవు పరంతపుండ
నేనొ యిప్పుడే చనుచుంటి పృథివిబాసి | ఘనత వైవస్వతక్షయంబునకు వత్స॥

తే. జీవితంబును రాజ్యంబు శ్రియమువిపుల | మిద్దియు మహత్తరము నగర్హితము
యశము

నన్నియునునీడి యిప్పుడే యరుగుచుంటి | అమరపురేకేను తమ్ముడా! యరయుమింత

తే. ఇట్టిదైన యవస్థలో నిప్పుడేమి | నేను వచియింతునో వీర దానినీవు
చేయదగునయ్య నీకది చిత్తమునకు | కష్టమైతను తప్పక కపులరేడ॥ 7

తే. బాలుని నబాలిశు సుఖార్తు బాష్పవదను ! వీని నంగమ సుఖసుసంవృద్ధుచూడు
భూమిపై యెల్లు కడియందెనో మహర్షి ! వీని నెట్లెలుకొందువో వీరవర్య ! 8

తే. నాకు ప్రియశరుడివడు ప్రాణములకంటె ! పుత్రు సేతని చారసపుత్రు కీతి
మద్విహీను హీనాస్థుచూడ్కి-గాగ ! వలయు పాలింపనింక సర్వత్రసేవె : 9

తే. దాత వాతపికిక పరిత్రాతవీవె ! భయములం దెల్లయెడల నభయమడవును
ఇంక సర్వత్రవిను స్థనగేశ్వరుండ ! నావలెనె నీవు నాతని వరయపలయు ॥ 10

తే. ఇతడు తారాత్మజుండు సుశ్రీయుతుండు ! నీకు తుల్యపరాక్రముం డిద్ధగుణుడు
రాక్షసాళి వలెను కాలంబులందు ! నిలుచు నీతండు నీముందు కలహమందు !

తే. తగుణదీపడు కా రేయు దురుబలుండు ! రణములతరస్వి గొప్ప విక్రమముజూపి
త త్తదనురూప కార్యజాతంబులెల్ల ! ఆచరించును సుమోయి యంగమండు ॥

తే. దొడ్డ దీప పేణుని దుహిత తార ! అర్థసూక్ష్మంబుల వినిశ్చయంబునందు
మరియు వివిధంబులయిన నౌత్పతికముల ! ఈపె పరినిష్ఠిత సమర్థ యెల్ల
యెడల ॥ 13

తే. ఈపె యెయ్యది సాధువంచెంచిచెపునొ ! కార్యమది ముక్తసంశయంబయ్యవత్స
నిజము తారామతంబు కించిత్తుగాని ! అన్యథాయెట్లుగాదయ్య ఆర్యవర్య ! 14

తే. రామచంద్రునిదైన కార్యమునునీకు ! ఇంక నవిశంక కర్తవ్య మెంచిచూడ
గాని సేయక మంట యధర్మమగును ! ఇక విమానితుడగుడు ని న్నేర్చికూల్చు

తే. ఇదియె మా గ్రహింపు సుగ్రీవ ! నీవు ! కాంచనమయంబు దివ్యంబునంచితంబు
నేను మృతినొంది యింక యిద్దానిదైన ! గొప్పకాంతి నశించు నూ కొనుమ
వేగ ॥ 16

తే. వాలి యిటుబల్కు సుగ్రీవుడాలకించి ! భ్రాతృసాహృదమున హర్షమకట వీడి
మరల దీనులైనయిందె మది నతండు ! హా ! గ్రహగ్రస్త మా యుడురాట్ట
నంగ ॥ 17

తే. అంత నవ్వాలి వచనాల శాంతినొంది ! ఆలసింపక నటులె సేయంగబూని
అన్నయచమతితో నా యనుజుడవుడ ! కొనియె త త్కాంచనీమాల వినయ
మునను ॥ 18

తే. కాంచనీమాల నద్దాని చంచితంబు ! తమ్మునకొసంగి వాలి యాత్మజునిజూచి
ననకు మృతియింక చేరువౌటను గరింగి ! అంగదను కిట్లు బలికె స్నేహార్ద్రమతి ॥

తే. దేశకాలంబులెరిగి వర్తింపుమయ్య । ఇకప్రియాప్రియముల తుమంబెడదదాల్పు
కాలగతివచ్చు సుఖము దుఃఖమును సమత । మది సహించుచు సుగ్రీవవశుడ
వగుము॥ 20

తే. సతత మే నెట్లు నిన్ను వత్సా కుమార! లాలనమొనర్చుచుంటినో బాలయటఁతె
ప్రీతిలాలించు నిన్ను నీ పిన్నతండి । ఇంక వర్తింపు నాయెడ నెట్లొ యట్లే!

శే. అశనిశతునిగాని, తత్ శతుమిత్రు । గాని చేరకుమీ శత్రుకర్మనుండ!
తాత! పతి కర్థపరుడవై దాంతుడవయి! వత్స! సుగ్రీవ వశగుడ వగుమింక॥

తే. అయ్య! కూడ దతిప్రణయంబు నీకు । అప్రణయమును కూడదయ్యా! కుమార!
ఉభయమును గొప్పదోషంబులోయివత్స! కాన, నంతరదృక్కుడ వగుమనీవు॥ 21

శే. ఇటువచించి వివృత్తాక్షు డిట్టెయగుచు । భృశము శరపీడితుండౌట వివృతదశన
ఓమరూపుండునై వాలి భూమినచట! చిటికెలోనయ్యె యుత్కాంత జీవితండు॥

శే. అంత హరియాధపుల్ వానరాఘములును! ప్లవగపుంగవు లెల్ల ఘోరంబుగాగ
ధ్వని నెలంగగ రోదనంబును నొనర్చి! రెంతయును జాలిగుండి హా స్వాంతములను॥

శే. వానరాధిపు డట్టుల స్వర్గమేగ । శోకహతినడై కిష్కింధశూన్యమయ్యె
వనము లుద్యానములు శూన్యమయ్యె గిరులు । మరియు నిష్ప్రభులైరి వాన
రులు నెల్ల॥ 26

శే. ఎవ్వని మహత్తిరోరువేగైక ధాటి । కాననంబులు వనములు గాఢినెగసి
వేగ పుష్పాఘములతోడ వెంబడించు । అట్టివాడేగ యిక యెవండిట్టుసేయు?

శే. ఆ మహాబాహు డా మహితాత్మకునకు! ఘనుడౌ గంధర్వు డా గోలభునకునొర
పలుమహత్తర యుద్ధంబు నలులనిచ్చె । పదియు నై జేండ్లు నెవ్వడౌవాలి యేడి?

తే. రాత్రినిలువదు రణము ఘోరంబునద్ది! పగలు శాంతింపడింత యా జగడమహాహ
అంతఃప్రౌఢశవర్షమం దాహవోర్వి । గూలె నొక్కట పెల్లుగా గోలభుండు॥ 29

తే. దురమునన్ గూల్చి యిట్టులా దుర్విసేతు! మాకు సర్వాభయకరుండు నొక్కపాళు
డల్ల దంష్ట్రాకరాళు డా యమితబలుడు! వాలి యిటుగూలు టాశ్చర్య మారకాదె!

తే. హతుడగుడు వీరు డా ప్లవగాధిపుడును । మదుల దిగులొందిరి ప్లవంగమాదులెల్ల
వనచరంబులు గవులు సింహయత వనిని! అల గవాంపతి నిహతుడై నప్పుడటుల॥

శే. తార వ్యసనార్ణవాప్లుత తనదుపతిని । మృతుని జేరి ముఖంబు వీక్షించి యకట
వాలి నాలింగన మొనర్చినేలగూలె । లత నిష్ప్రమహాదు! మాశ్రితమనంగ॥ 32

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఇరువదిమూడవ సర్గ - (30)

పతిశవముపైబడి తార విలపించుట :-

తే. మృతుని లోకాచ్ఛ్వాతుని నిజప్రియునివిభుని! సఖుని కపిరాజుడైన తన్ముఖముజేరి
తార యాఘ్రాణమొనరించి తద్దవగచి | వచన మిటుబల్కెనప్పడా పతినిగురిచి||

తే. ఇటు పరుంటివి కష్టమీ కటికనేల | అకట సేయంగవైతి నేనన్న యటుల
విషమ ముపలోపచితము పృథ్వీతలంబు | వీర! శయనింతువు సుదుఃఖ మీ

రణోర్వి|| 2

తే. వానరేందుడ! నాకంటె వసుధయిదియె | నీకుప్రియతరమయ్యెగా నిజము నాధ
వసుధ నీవిట్లు కౌగిటబట్టి యకట | మరి పరుంటివి, నాతోడ మాటయనవు|| 3

తే. అకట! సుగ్రీవునశగుడవైతివిటుల | విధి యహా యిట్టులగుట హా వింతసుమ్ము
కనగ సుగ్రీవుడేను వికాంతుడౌర | వీర! సాహసిక! ప్రియా! చేరవైతి|| 4

తే. ఋక్ష నానరముఖ్యులనేకవేలు | బల్లిదులు వచ్చియున్నారు ప్రభుడ చూడు
వీరి విలపిత మిదె కృచ్ఛమేల వినవు? | ఆంగదుని యేడ్పు వినబడదా మహాత్మా
వినవ నారోదనంబు, మేల్కొనవడేల!

తే. ఇదియె త చూర్ఛశయనంబు ఇటనె నీవు | నకట పక్షితిట్ట హాతుడవై యాహవ

మున-

ఇటనె పూర్వము రిపుల వధించి నాధ | క్షీతిని వారి పరుండబెట్టితివి నీవె|| 6

జా! జా! జుడు! యు! యుడు! యూ! మహాత్మా! హా! విశ్వానరత్యాభిజనా! కలీక!

అయితే అలాంటి సందర్భాల విశేషం! అప్పుడుంటివ! మానదా! పుణ్యగతికి! 7

శ్రీ. పాపముల నశ్వనివ్వరా క. యెప్పుడు । నిశ్చయంబుగ వినుడు విపశ్చితుండు;

శాస్త్రములను గురించి భావించుచున్నది. - జాతి హతుండౌల విశ్వవ్రా హతనువ్రాత్తి.

తే. పద్యం : చంద్ర గుమయ్యె నాగర్భశయ్యె | భగవద్గుమయ్యెను నాగు శాశ్వతము గతియు

2. ఆ విధానాన్ని అమలు చేయించు గనుక, మునిగితి యగాధ మిద్దాన, ముప్పగించితి.

శ్రీ. "అన్నెనానా" అంటుంది. ఇలాంటి సెజ్మెంటులపై దృష్టి పెట్టాలి. నానాది యేమనడం.

అంతా అంతా సంతోషించి కలిసి కలిసి గానం చేశారు । పగులకున్నది హా వేయి పరియలుగను॥

తే. పాపమునకు శుభ్ర శిష్టత్వము మరల నహజముగ నె. నాకు ప్రിയముడగు శూరుడ వాహ

200

అందుచేత మనము విభవమును విధి నియంతృత్వ మకట

శ్రీ. అలాని పరిష్కార మొంతటి పుత్రవశియు । నిధుల ధనధాన్యపూర్ణగా నిమ్ము నిజము

"లిప్సా" మేయరును దానిని పృథ్వీరాజునులు చెప్పకొనుచుందు); యీ రాతతప్ప

ದೈಯ|| 12

జ్ఞా. శ్లోకముగాత్ర ప్రవాహమందు చిరవర్ష్య । రుధిరమండలమందు పరుంటి విజయల

శ్రీమదానందాచార్యుల వర్ణనామమందు । ఆత్మశయనంబునందట్లు లాహవోర్వి॥

అ. శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోఽధ్యాయః । నీదు గాత్రంబు నర్పిత నిరుపమానః

సూర్యుని గా మరణించి చెడునాథ । భుజయుగంబున నినుబట్టి పురుషవృక్షభా||14

అమ్మ! శ్రుతిమృత్యుకయ్య పులిప్రశిఖిడు ! బేర! యీ యతిదారుణుడైరమంను

‘ఉదాహరణ’గా విన్నవించుకొన్న యజ్ఞమెల్ల పాతమయ్యెను । రాఘవోన్నత మేకశరంబుకతన॥

శే. పుము హృదిల్గి మిథ్యాన సామినిను । గాఢపరిరంభణమొనర్చగాకయుంట

సేపు పంచతలమిటులాండు నేను నాథ । ఉరక కనులప్పుగించి చూచుటయెకలిక॥

శే. తనము తనాతిగతమును పోకెవచ్చి । కేల సుగ్రీవుదళపతి నిలుడపుడు

లేని గిరిగహ్వరాన సంలీనమైన । దీప మాశీవిషంబునా తేజమెసగ॥ 17

శ్రీ లింగుల సమ్మతమునామకా పుష్పశరంపా. కాంతి ప్రసరించు వలద వింతగతి

ఆప. ముగ. క. సంపుడుడైన యిటి । నూరువలన జేలంబెడి సుఖమవార । 18

- తే. వాలిదేహాన వ్రణముల వలననుండి ! క్షతజఘాతలు నెల్లడగారె మిగుల
తామ్రుగైరిక సంపృక్త ధారలార : అల ధరాక్షరముననుండి యబ్జులపుడు॥ 19
- తే. శూరు నశ్రుసమాహతు పీఠవర్షు ! క్షీతిని రణరేణుతతి నవకీర్ణు పతిని
దుమ్ముపోవంగ మెల్లన దుడుచుచకటానయనజాశ్రుల దడికె నా పియని తార॥
- తే. రక్తసంపృక్త సర్వాంగు రణవినిహతు ! పతిని పీక్షించి యష్టడా పణతి తార
పుత్రు పింగాక్షు నంగదు ధాత్రిజూచి ! వశచి యంగన యిటుబల్కె వాక్య
మబల॥ 21
- తే. పతన్! నీతండ్రి పశ్చిమావస్థ జూడు ! భారుణి సుదారుణంబిది తనయ ! కనుము
పాపకర్మంబుచేత సంప్రాప్తమైన ! వైర మీరీతిగా అంతమార పొందె॥ 22
- తే. బాలసూర్యోదయతనుండు ప్రభువరుండు! ఈ! యమక్షయమునకు ప్రయాంతు
డిపుడె
తండ్రి నీతని మానదు తనయ! నీవు ! సాగి యభివాద మొనరింపు చరణములకు॥
- తే. తల్లి యిటుబల్కె వేగమే తనయుడతడు ! లేచి పితరుని చరణముల పీనవృత్త !
భుజయుగంబున బట్టుచు మ్రొగ్గి మ్రొక్కె ! 'అంగదోహ' మృటంచు నా
యంగదుండు॥ 24
- తే. నీకు నభివాద మొనరించు నీదుపుత్రు! అంగదుని మున్నటబ్బుల నాదరించి
'పుత్ర! దీర్ఘాయువగు'మంచు మూర్ధమంటి! ఏల యాశీర్వదింప వీ విష్ణుడకట॥
- తే. నిన్ను గతచేతసుని కటా నేను సుతుడు ! విడువలేక నుపాసించు మడలు చిచట
అపుడె సింహంబుచే హతమైనయట్టి ! గోవృషంబును దూడతో గోవుమాడ్కి॥
- తే. సలిపి నంగ్రామయజ్ఞమన్ సవనమీవు! ఘనము రామప్రహరణాంభసిని మునింగి
అవబృధస్నాన మొనరించితివ? మహాత్మాపత్ని నేలేక యెటుచెల్లె వ్రతమిదెల్ల॥ 27
- తే. సంయుగంబున తుష్టుడె స్వాంతమందు ! మెచ్చి నీకష్ట దేవరా జిచ్చి నట్టి
శాతకుంభమయంబు ప్రశస్తమాల ! ఏది కనబడ దే మిట్లు నీదు మెడను! 28
- ఆ. రాజలక్ష్మీచూడు ప్రభుడ ! గతాసుండ ! పయ్యు వీడకున్నదయ్య నిన్ను
అధిప ! మానదుండ ! అవర్తమానుని ! తరణి కాంతి మేరు ధరణి నటుల॥ 29
- తే. పథ్యమది సల్పవైతి నా పల్కునీవు ! శక్తగానైతి నినునాప స్వామి నేను
హతనునైతి సపుత్రను; నాజ నిహతు ! నాధ ! నీతోడనేపాయె నాదులక్ష్మి॥ 30

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

శ్రీ రువది నాల్గవ సర్గ — (44)

శుక్రీభువి దుఃఖము - రామసన్నిధి మాహాత్మ్యంబున తార సమన్విత శుద్ధకర్మయై రాముని క్షుణ్ణించి
ప్రతిపత్తి నొందుట - రాముడు తారను ఉచితరీతిని సమాశ్వాస మొనర్చుట.

- క. వెల్లువలా బాష్పంబుల | వెల్లుగ శోకాభిమునిగి విలపించు సతిన్
బల్లిదు డా వాల్యనుజుం | డల్లన గని భ్రాతృవధకు హా! తపియించెన్ | 1
- క. కన్నీళ్ళనిండు మొగమున | న న్నాతినిగాంచి తక్షణంబున నెద నిర్
విణ్ణత భటులును తానును ! సన్నగ జనె రాముకడకు సత్ హృదు డార్చెన్ | 2
- క. చాపము సహిసమ బాణము | జేపట్టి సులక్షణాల జెలగెడి మేనన్
రూపొప్పు కీర్త్యుడాత్తుని | డ్మౌవతి నా రాముజేరి సవితృజుడనియెన్ | 3
- క. చేసిన ప్రతినను రాఘవ ! | వాసిగ చెల్లించినావు; ఫలమున్ గలిగెన్
మాసెను పగ; కానీ, హృది | బాసెను భోగాశ జీవితాశయు నాకున్ | 4
- క. ఈ మిహిషి యిట్టు లేడ్వగ | ఈ మా పురిజనులు నేడ్వ; యిక, యన్నయునున్
హా! మృతిగన; నంగడుడును | ఏమానో యనగ రాజ్య మిది నా కేలా ? | 5
- క. కోధంబున, మరిమరి బా | ధాధికమున, జాల విప్రధర్మణమున మున్
యూధపు సోదరు వధ కలు | నాధ ! యొడంబడితి; నిప్పు నవసి తపింతున్ | 6
- క. శ్రేయము నా కౌచిర మిక | సాయక యా ఋష్యమూకవాసం బందే
స్త్రీయప్రవృత్తి నుం దట; | నా యన్నయ బోవ నాకు నాకము నేలా ! | 7

- క. “నిన్నున్ జంపను, పో”యనె । యన్న; మహాత్మునకుబుద్ధిశాలికి నదియే
యన్నకుచెల్లెను; నా కిటు । లన్న వధించుబయెచెల్లె నతిపాపునకున్ ॥ 8
- క. అన్న మహాగుణు జంపగ । నెన్నునె యేతమ్ముడైన యెంచక భేదం
బన్నవియోగార్తికి, రా । జ్యోన్నతికిని, కేవలం బహో, కామమునన్ ॥ 9
- క. తనగొప్పగుణము మొరగ । మనసొప్పక నన్నవాలి మానె వధింపన్
మనమున నే దుర్బుద్ధిని । నొనరించితి పాప మన్న యుసురుల్ గొనుచున్ ॥ 10
- క. తరుశాఖాహతిబడి నే । నరువగ నను జాలి జూచి యాపుచు, “పామ్మి
“మరలన్ రాకుమ” టం చాపు; । కరుణాభుడు నన్నుబంపు; గైకొన డుసురుల్ ॥
- క. భ్రాతృత్వ మార్యభావము । నీతి నతం డూని ధర్మహృది నను బోచెన్
పాతకుడను నే జూపితి । కోతిగుణంబెల్ల కామకోపంబులచేన్ ॥ 12

గే యం

- అచింతనీయం బనపేక్షణీయమ్ । అసీష్సనీయం బది వర్జనీయమ్
అహో! నరేంద్రా! ననుబొందెపాపం । బపార మన్నన్ వధియంపజేయన్
సురేందు కా త్వాప్తు వధానబోలెన్ ॥ 13
- క. పాపం బిందుని దిలయును । నోపిక గొనెగాక తరులు నువిదలు జలముల్
నా పాప మిద్ది కోతిది । నాపేక్షగొనునెవండు? టౌపాలమణీ! ॥ 14
- క. కా నిక సన్మానార్హుడ । కా నే యువరాజుగాగ, ట్లొపతి నెల్ల
దే ని ట్లధర్మయుక్తము । హీనత కులనాశయుక్త మిటుజేసి పనిన్ ॥ 15
- క. లోకాపకృతము డుద్రము । లోకవిగర్హితము పాప మొనరించి తహో!
శోకము మహత్తరం బిది । నా కీగతి దొల్లె లోతునకు నీర మటుల్ ॥ 16
- క. భ్రాతృవధాఽపరగాత్రము । హా! తాపశిరోవిషాదహస్తాంబకమున్
ఘాత ననుసల్పు నఘనం । ఘాతేభము యేటిగట్టునట్టుల ధాటిన్ ॥ 17
- క. సంగడి యఘమౌర్వక దు । స్సంగంబని వీడెనన్నసాధుత్వ మహా
అంగారతప్తమై మరి । బంగారము మలము వీడు భంగిగ రామా! ॥ 18
- క. ఈ హరియాధపులయు నీ । బాహుబలవ్రాతములయు పాణములెల్లన్
అహా! సగమయ్యెనుగా । నా హేతువునను; తపించు సంగదుగనుటన్ ॥ 19

- క. సుతుడు సులభ్యుడు సుజనుడు । కృత్యము సువశ్యము; కాని, యే డీ నముడీ
సుతునంగనునకు; మరి యీ । క్షీతి సోదరసన్నికర్షు డెచ్చో నొగుకున్ ? 20
- క. అంగడు డీ క్షీతి బ్రతికిన । అంగవజీవించు మాత యాతనిసోమన్
అంగడుడే లేకుండిన । కుంగి కటా! పాయ తార ధృవమిక యుసురుల్ 21
- క. కావున, జొత్తుచుమండెడు । పాపకు మద్రాభ్యుత్పత్తిమైకిగాగన్;
ఈ వీరులు నీ వశతను । నీ వెలదిని నింక నెరుకనేర్తును రామున్ 22
- క. చే నిటు మృతుడను నైనను । మానక నీకార్యమెల్ల మహిపా! నడచున్
హీనుడ బ్రతుక ననర్హుడ । పోనీ కులనాశకుడను భూపా! నన్నున్ 23
- క. ఆర్తుని వాల్యనుజుని పలు । కార్తిని విని శత్రుహంత ట్నాపతి సీతా
భర్తయు నశ్రులు దొరగగ । మూర్తయు దా విమనుడయ్యె పో! రాముండున్ 24
- క. అప్పుడె మరిమరి తను గను । నప్పణతిని శోకమగ్న నడలెడు తారన్
ఒప్పుగ నూరార్చగ రా । మప్పుయు గనె భవనగోప్త యవనీక్షముకున్ 25
- క. కపిసింహనాథు నాథుని । విపులార్తినిఁ గాగలించిపుధివిని నొరుగన్
కపిపత్నిచారునేత్రుని । నపు డెత్తిరి మంత్రీముఖ్యు లనుపమ సత్త్వన్ 26
- క. పతికొగిలుడుగనేరక । యతిగ చలింపంగ, వార లకటా యీడ్వన్
సతి కాంచె రాము నిససము । ద్యుతియుతు, శరచాపహస్త, దోర్బలు నెమటన్ 27
- క. రాజసుచిహ్నసుసంవృతు । రాజీవదళాక్షి యెరిగె రాజవాక్కున్
పూజితు నదృష్టపూర్వుని । రాజితు పురుషప్రధానురాము డితడెకాన్ 28
- క. వాసవకల్ప దురాసదు । భాసురవిక్రము మహానుభావు సమీపం
బా సతిజేరె వటించుచు । వేసరుచును విహ్వలించి వే యార్తయు నై 29
- క. శోకసుసంభ్రాంతశరీ । రాకృతి యా తార రాము నటుచేరియు శు
ద్ధైకమనంబున నిట్లనె । * ఏకరణోత్కర్ష లబ్ధపులక్ష్యునకున్ 30
- క. నీ వప్రమేయుడవు, పో । నీవు దురాసదుడవయ్యె సీరజనేత్రా
నీవు జితేంద్రియుడవు సత్ । భావుడ వక్షయ్యకీర్తిపరుడవు, దేవా 31
- క. క్షతజోపమాక్షుడవు, భూ । పతివి, విచక్షణుడ వింక పరికింప క్షమన్
క్షీతికిసముండవు, రాఘవ ! । కృతివి, పరమధార్మికుడవు కేవలుడవే పో 31

- క. బాణాసన బాణాయత । పాణుడవు సుసంహననుడ వతిబలుడవునున్
మానుష దేహుడవయ్యను । దానికి జక్క-వెలింగెడవు దివ్యుచిన్. 32
- క. ఏ యేకబాణమున నా । ప్రేయసు గూల్చితివో దానచే చంపు చనున్
వేయేగెద నాపతికడ । కాయన నే లేక హాయి గనడుగ రావూ 33
- క. కమలామలనేతుగ్రుడు స్వ-ర్గమునను నప్పరల చిత్రగాత్రుల గనియున్
ప్రముఖసుమతామ్రచూడల । రమణుల జేరియు రమింప డట నన్ గనమిన్ 34
- క. అట స్వర్గంబుననైనను । పటు వైవర్ణ్యంబు శోక మతనికినా చెం
గట నే లేకుండుట, నీ । కిట రమ్యాద్రితటి సీత లేమిని నట్టుల్ 35
- క. వనితారహితుడు తరుణుడు । విను, పూరుషుడెట్టిదుఃఖవివశుండగునో
అనఘా ! యెరుగుదు వీవును । ననుబంపుముజంపి వాలి నవయకయుండక 36
- క. స్త్రీహత్యదోషమని సం । జేహించెదవేని వినుము నిజ మీ సతియున్
దా హరివరు నాత్మయె యని । బాహుబల ! చంపు నన్ను పడయ వళుంబున్ 37
- క. పెక్కగుశ్రుతివాక్కులచే । పెక్కగుశాస్త్రప్రయోగవిధుల దలంపన్
నిక్కం బాత్మ యనన్యం । పెక్కరణిని పూరుషునకు విను దార నృపా 38
- క. దారప్రదానమున్ మరి । మీరెడిదానంబులేదు వేరొం డగుటన్
వీరా ! నన్నిక వాలికి । దూరము ధర్మంబు దలచి తూర్ణ మనుపుమీ 39
- క. ఈ దానంబున నీకును । నాదుపతిన్ వీరు జంపినట్టి యధర్మా
పాది యభుంబునుతొలగును । సాదరముననన్ను జంపుసౌజన్యనిధి 40
- క. ఆర్త ననాధను కట్టా ! । భర్తకువేరైనదాన; వందురు దానక
మూర్తము బ్రతుక ననర్హును । భర్తను నన్నింక జేర్చు వడి జంపి కృపన్ 41
- క. ఆ గజవిలాస గామిని । ఆ గుణశాలిని, స్లవంగమాధిపు వాలిన్
నే గాన కెట్లు బ్రతుకుదు । హా ! గురుతర హేమమాలి నా నాధు నికన్ 42
- క. ఈ రీతి తార బలుకగ । వీరుండు మహాత్మకుండుపృథ్వీవరుడున్
శ్రీరాఘవుండు నాపెను । నూరార్పగ హితము నిట్టు లొలిన్ బలికె 43
- క. ఓ వీరపత్ని ! నీవిటు । లీ విమతిన్ జేయ తగవె ? యీ జగమెల్లన్
గేవి ! యొనర్చె విధాతయె । ఆ విధియే కూర్చె దుఃఖ మమ్మా ! సుఖమున్ 44

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

~~~~~

క. విధివిహితవిధానము నె | విద్విధిదాటగలేరు లోకవితతుల నెవరున్
విధి కందరు వశులే సుమి | వ్యధమానుము దేవి! నీవు; వందురనేలా? 43

క. నీపుత్రుడు యువరాజగు; | నీప్రాపునరాజ్యమేలు;నీ ప్రభసెల్లున్
ఏపున మున్నటియట్టులె | సంప్రీతి పరంబు బొందజాలెద వమ్మా॥

క. ధాతృవిధానంబది యా | రీతిగనున్నది కదమ్మ; ధృతిగమముమ్మా
మాతరొ! శూరులపత్నులు | నేతరి పరిచేవనంబు నిటు సేయరుగా॥ 44

తే. రాఘవుండు పరంతపుండోఘబలుడు | ననిత నూరార్ప ప్రభుప్రభావంబు దలచి
ఊరడిల్లి సువేషరూపోన్నతి గని | తార విరమించె యేడ్పు నా వీరపత్ని॥

24 వ సర్గ. సమాప్తి :— (975)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము.

మానికొండ రామాయణము.

కిష్కింధ కాండము.

ఇరువది అయిదవ సర్గ:— (51)

సుగ్రీవులనే రామును వారికి వహన సంస్కారము చేయించుట.

తే. అంత, సుగ్రీవతారాంగదాది హరులగాంచి రాముండు తమ్ములక్షణునితోడ
కుంది, మదిని సమానశోకుండు నగుచు । వారి నూరార్ప నిట్టులబలికె విభుడు॥

తే. శోకపరితాపములజేసి సుంతగాని । మృతుల కొడవడు శ్రేయంబు మిత్రులార !
ఇక, యనంతరకార్యంబు నిష్పన్ను డీరు । సలుపబూనుడు వేగ మీస్వామి కిచట॥

తే. లోకవృత్తంబు నడుపుడు శోక ముడిగి । బాష్పమోక్షణ మిక జాలు భవ్యులార
కాలము నతిక్రమించి యే కార్యమేని । సలుపగానొనె కించిత్తు; తలపు డింత॥

తే. నియతియే కారణము లోకనికరములకునియతియే సాధనము కర్మనిచయములకు
నియతియే సర్వభూతౌఘనివహములనుఁగహి, నియోగించుటందు కారణముసుమ్ము॥

తే. ఎవ్వ డే పనికిని కర్త యింతగాడు । ఎవ్వ డే ప్రేరణకును కా డీశ్వరుండు
ఇక, స్వభావంబుననె లోకమెల్ల నడచుదానికి పరాయణము కాలమేనుసుండి॥

తే. కాలుడును కాలమును మీరజాల డింత । కాలము వికారమొందదు; క్షయము
గనదు; .

ఎవడును స్వభావము నతిక్రమింపలేడు । సతము దానికి లోగియే జరుగుచుండు॥

తే. నాస్తి పో కాలమునకు బాంధవ్య మింత । నాస్తియు పరాక్రమము; హేతు .

వదియు నాస్తి

జ్ఞాతి మిత్ర సంబంధంబు నాస్తి సుమ్ము । కారణం బాత్మవశమయి యార !

చనదు॥ ౯

తే. ఇంక కాలవశామ మిది యటంచు । సాధు దృష్టులు చూచుచు జరుగుచుండు
ధర్మ మర్థము కామంబు ధరణి ప్రజకు । కలుగు కాలక్రమంబున; కలత యేల!

తే. స్వప్రకృతిగాంచె నిపుడు మీ ప్రభుడు నాలి । మరియు, సర్వార్థకామసంబంధ
మైన
త త్త్రియా ఫల మిటు పవిత్రంబు నిపుడెఁపొందెపో, ప్లవగేశు కీ బొందించాసి!

తే. ఇతని నిజధర్మనిష్ఠచే వితతమద్ది । జితము పూర్వంబె స్వర్గ మీ శిష్టచేత
ఇపుడు ప్రాణాలనింత లెక్కింప కితడు!పోరి చచ్చుట తతే స్వర్గమును గ్రహించె!

తే. ఏ నియతిబొందె మీ ప్లవగేశు డిచ్చుడు!అది యెరుంగుడు శ్రేష్టమటంచు మీరు
కాన, పరితాపమును మీరు మాను డింక । ప్రాప్తకాలక్రియల కింక పనుడు
త్వరగ॥ 11

తే. అంత శ్రీరాఘవుని వచనాంత ముండు!క్రమత పరవీరహంత లక్ష్మణుడుఘనుడు
పలికె వాక్యంబు ప్రశీతం బలఘు లీల । పృథివి గతచేతసునకు సుగ్రీవు కపుడు॥

తే. సలుపు సుగ్రీవ ! యన్నకు సలుపవలయు । ప్రేతకార్యమనంతరం బీవు, మిత్ర
త్వరగ తారాంగదులగూడి వాలి కిచట । దహనసంస్కార మొనరింప దగును
వీర॥ 13

తే. కాష్టముల శుష్కతతుల పెక్కైనవాని । చందనాదుల దివ్య సుగంధములను
వాలి సంస్కారమునకుగా త్వరగ నిపుడె । సఖుడ ! తెప్పింప నిడుము నాజ్ఞాప
నంబు॥ 14

తే. దీనచేతసు నంగదుఁడేప్పు మీవు । దహనసంస్కృతి చేయింపు తండ్రి కింక;
వలదు బాలికబుద్ధి వీ వగుట యిట్లు!ఇంక, శ్వదగీన మీ పురం బింత చూడు॥

తే. తెచ్చుగా కంగదుం డింకదివ్యములను । మాల్యముల వస్త్రముల నింక
బహుళములను

ఘృతము తైలంబు గంధంబు నిప్పు డిచట । మరియు, సమనంతరంబు
కావలయువాని॥ 16

తే. తాగుదా ! నీవు శిబికను తక్షణంబ । తీసికొనిరమ్ము పోయి యెంతేని వడిగ
త్వరపడుట యుక్త మెపు డిట్టి తరుణములను; । క్షేయ కాలస్యమిక; విశేషించి
యిపుడు॥ 17

తే. శిబిక మోయంగ దగినట్టి శ్రేష్ఠబలుల । స్లవగుల సమర్థులను నింక వడిగ నేరి
వాలిమోయ నియోగింపు మనుచు జెప్పి । రాముపార్శ్వాన నిలుచుండ
లక్ష్మణుండు॥ 19

తే. తారు డామాట లాలించి త్వరగ తరలి । శిబిక గొనిచేర నగరికి శ్రీఘ్న ముగి
వానరులచేత మోయించిదానిఁడెచ్చి । యునిచె శూరవరోద్వహనోచితంబు॥

ద్వి. భద్రాసనయుతంబు పరముదివ్యంబు । స్వందనోపమ మద్ది సుందరాంగంబు
ద్రుమకర్మభూషితం బమలకాంతంబు । చిత్రాండజా చిత్రచిత్రికృతంబు
చిత్రలేఖాచిత్రశ్రీనిధానంబు । ఎందునెందునుజూడ నందెయందంబు
సిద్ధుల దనునట్టిశ్రీవిమానంబు । జాలవాతాయన జాలాన్వితంబు
సునియుక్త మెల్లెడ గన విశాలంబు । ధర విశ్వకర్మచే మరి, సుకృతంబు
దారుపర్వతకాది ధాతీతలంబు । చారుకర్మపరిష్కృతారోపితంబు
హరి వరాభగణాలంకృతంబు

బహుచిత్రమాల్యదామాభిరామంబు । బహుగుహాగహనసంపన్నధామంబు
రక్తచందనరాగరమ్యదృశ్యంబు । పుష్పేషుపూర్ణంబు పుష్పయానంబు
తరుణార్కవర్ణ సంతతరాజమాన । పద్మచూలావృతం బార ! యా శిబిక
వీక్షించి యిరీతి వెలసెను దాని । “క్షిప్రంబ వాలి నీ శిబికయం దుంచి
ప్రేతకార్యముదీర్చు డీతని”కంచు । లక్ష్మణుజూచి యా రాముండు బలికె॥

తే. అంగ వాలిని నెత్తి మహార్తితోడ । అంగదునితోడ సుగ్రీవు డడలు కొంచు
శిబికయందుంచి, యా గతజీవితునకు । కృతి యలంకారముల నొనరింప జేసె॥

తే. ఔర్ధ్వదైహిక కర్మ లీ యాశ్వున కిక! చేయు డనురూపముగ నంచు చిత్తమెరియ
చేసె సుగ్రీవు డాజ్ఞ దా చెంతనున్న । వారికెల్ల ర కప్పు డా స్లవగవిభును॥ 20

తే. వివిధరత్నంబులను వేనవేలుగాగ । ముందు వెదజల్లుకొంచు పోవుదురుగాక
స్లవగుల్లెరు; పిదప పల్లకినిమోచి । వెనుకకొనిపోవుదురుగాక విభవ మెసగ॥

తే. ప్రభువులకు పారిపారి సంపదల కిలను । తగినయట్టుల సల్పువిధంబుగాగ
చేసిరప్పుడు వాలికి వాసి మీర । ఔర్ధ్వదైహికములను వారంద రచట॥ 21

తే. అంగదునిఁగొగలించి తారాదులైన । కపులు హతబాంధవులు యేడ్పులపుడు
సెలగ
పాడె వెంటను నడచుచు త్వరగ జనిరి । ప్రేతభూమికి నందరు వీరవరులు॥ 22

తే. అంత ప్రణిహిత లా కపికాంత లెల్ల । నడచి వాలివశానుగ లడలు కొంచు
“ఏర, వీరా” యటంచు నా ప్రేమ ధువికివరలి రెంతయు గుములు సత్వరముగాగ॥

తే. తార మున్నగు వానరీ వారమెల్ల । కరము కరుణస్వనంబుల నరచుకొంచు
భర్త వెంబడి జనిరి సంభ్రాంతలగుచు । వాలి యా హరియూధపు పత్ను లపుడు॥

తే. అట్లు లా వానరీతతి బిట్టు సల్పు । రుదిత శబ్దంబుచే మారుమోత లెసగ
గిరులు వనములు మరి వనాంతరము లెల్ల । కరము నాకోశమొనరించు
కరణిగాగ॥ 36

తే. ఒక్క- గిరినడిపులిన నుం దొనర నపుడు । విమల జలసంవృతంబు వివిక్తమందు
చితి నొనర్చిరి శోకకర్మితులు కవులు । బహుళ సంఖ్యలు గూడి సత్వరమగాగ॥

తే. వాహకులు నంద రప్పు డా పాడె నచట । భుజములనునుండి దింపి యా భూమి
నునిది
ఎల్లగును దుఃఖమొందుచు నుల్లములను । అకట నిలుచుండి రొకట యేకాంత
మందు॥ 38

తే. అంత శిభికాతలంబునం దట్టు లకట । పడియు నున్నటి వాలి నా పతిని జూచి
అతని శిరమును తార నిజాంతలము । జేర్చి విలపించె దుఃఖంబు చెలగి ముంప॥

తే. హా ! మహారాజ ! హా వానరా ! మహార్హ ! హా ! మహాబాహు, హా ! నాథ !
హా ! మహాత్మ !
హా ! మమప్రియ ! మమవత్సలా ! కృపాభు ! । చూడు న నిట్లు కన్నెత్తి;
చూడ వేమి॥ 40

తే. జనము వీరినినైన యో స్వామి నీవు । శోకపీడితులను నేల చూడ వయ్యు॥ 41

తే. చూడు, మానద ! మృ గతాసుండ వయ్యు । ఇదె, ప్రహృష్టంబు నీవక్త్ర మే
మనందు
పోల్పు నస్తార్క-సమవర్ణముగనె తోచు । అధిప ! నీ విల జీవించి నప్పు డటులె॥

తే. కాలుడె రామరూపాన గడగి వచ్చి । ఈడ్చుకొనిపోవు నిట్లు హరీశ నిన్ను
బాణ మేకంబు నద్దాన వనిని నిచట । విధవలైతిమి నాథ ! మే మెల్లరమును॥

తే. వీర రాజేంద్ర ! నీ కగు వీరసతులు । వల్లభలు నీకు సర్వదా వానరేంద్ర !
పాదములను వికృష్ట మధ్యానమునను । వచ్చియున్నారు మేల్కొన వధిప ! యేల॥

తే. నీకు వీ డిష్టనతులు గారే! కృపాళు । ప్రభుడ ! చంద్రనిభావనలో భార్య టుగొ
ఇతర సుగ్రీవు డీ స్లవగేశ్వరుండు । ఏల చూడవు తమ్ముని నితనినైన. 44

తే. వీర సచివులు నీకు నీ తారుడాది । వచ్చియున్నారు రాజ ! నీ పజ్జ కిప్పుడు
జనులు పురవాసులును వీరు స్వామి ! నిన్ను । చుట్టియున్నారు కొలువగఁ గూడు
మయ్యా! 45

తే. ఓ ! యరిందమ ! యింక యథోచితముగ । బంపు సెలవిచ్చి నాథ! యీ ప్రజల
పిదప మదనోత్కటులమెల్ల పేర్చి వనుల । హృదయ మలరంగ మనము క్షీణింతు
మిచట! 46

తే. సతిని, పతిశోకసంపదిప్లుతను, నకట । ఇటుల విలపించు తార నీ క్షీంచి యపుడు
లేవనెత్తిరి వానరీబృందమెల్ల । తాము నక్కట శోకసంతప్తలగుచు! 47

తే. అంత, సుగ్రీవుగూడి యాయంగదుండు । పితరు నక్కట నేడ్చు చాచితికి పైన
నునిచె శోకాభిహతమైన మనసుతోడ కరము కంపించు కరయుగ్మకంబు తోడ! 48

తే. దీర్ఘ మధ్వానమునకు ప్రస్థితుడునైన । పితరునకు నగ్ని నిడి విధివిహితముగను
వ్యాకలేంద్రియు డౌచు నా యంగదుండు । తండ్రి కొనరించె మరి యప్ర
దక్షిణంబు! 49

తే. ప్లవగులెల్లరు నప్పు డా వాలినట్లు । సరగ విధిపూర్వకంబుగా సంస్కరించి
అతని కుదకక్రియలస్పృహ నందరపుడు । చనిరి శీతలశివజలంబునకు నదికి! 50

తే. వనట నంగను మున్నిడుకొనుచు నంత । వారలెల్లరుగూడి యావాళి కప్పుడు
వరుస జలతర్పణంబుల భక్తి నిడిరి । సరగ సుగ్రీవతారాది సహితముగను! 51

తే. అపుడు శ్రీరాఘవుండు మహాబలుండు । తానును సమానశోకుండు దీను డగుచు
పొగులు సుగ్రీవు డా దీనుమూలముననె! ప్రేతకార్యంబు లెల్ల చేయించె విభుడు! 52

ద్వి. అంత నా వాలి నా యగ్నిపౌరుషుని । ఆ ప్రసిద్ధుని రామబాణాభిహతుని
దీప్తాగ్నితుల్యసంపదీప్తతేజసుని । సంస్కారమొనరించి సవితృనందనము
రాము సలక్ష్యుని రహి జేరి నిల్చె! 53

25 వ స్కంధ సమాప్తి :— (1,023)

తెలుగు వాల్మీకీ కము

హానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఇరువది ఆరవ సర్గ:— (41)

సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము, అంగమని యాహవాన్యభిషేకము.

తే. అంతఃశోకాభిసంతప్తు హరినరేణ్యు । క్షీన్నవాససు సుగ్రీవు సన్నతే
నిఖిల శౌఖ్యామృగామాత్యనికరములునుకొలిచి యుండిరి యాతని నిలిచి యచట॥

తే. రాము నక్లిష్టకర్మ మహామహాహ్ను । నా మహాబాహు జేరి వారంద రచట
నిలిచి యుండిరి భక్తిబ్రాంజలులు నౌచు । అల పితామహు న మహద్గులు
ననంగ॥ 2

తే. అంత, కాంచనశైలాభు డంచితండు । తరుణ తరణి నిభాననుం డురుగుణండు
పలికె ప్రాంజలి యాచు దా వాక్యమపుడు । హనుమ వీరుండు నా మారు
తాత్పరండు॥ 3

తే. నీ ప్రసాదాన సుగ్రీవు డీ ప్రియుండు । మహి మహత్ పితృవై తామహంబు నిద్ది
పడసె రాజ్యంబు ప్రభువరా! వానరులకుమరి సుదుష్ప్రాప్తమైన దిప్పట్టు నంచు॥

తే. భవదనుజ్ఞాతుడై యింకప్రభ సెలంగ । శుభము నగరంబు నీతండు జొచ్చి దేవ
సర్వకార్యంబులను సుహృద్జనుల గూడిచక్క నెరవేర్చుకొను రామ! సార్వభౌమ॥

తే. ఓషధుల గంధముల వివిధోదకముల । క్షీతికి పట్టాభిషిక్తుడై కీశుడితడు
నిను విశేషించి యర్చించు ఘనత మెరయ । రత్నముల మాల్యముల నింక
రామచంద్ర॥

తే. గిరిగుహకు రమ్య మటకు కిష్కింధ కింక । నీవు దయచేసి యిప్పుడే దేవదేవ !
ఇతని సుగ్రీవు రాజుగా నిక నొనర్చివానరులకెల్ల గూర్పుము పరము ముదము॥

తే. ఇటుల హనుమంతు డనగ నా యినకులుండు । రామచంద్రుండు పరవీరలయ
కరుండు

పలికె ప్రత్యుత్తరం బిట్లు వాక్యవినుడు । బుద్ధిమంతుండు నా హరిపుంగవుచకు!

తే. విను, చతుర్దశవర్షముల్ హనుమ! నేనుగ్రామమేగాని, పురమేని గాని, సౌమ్య !
చొరగజాలను, చెప్పితి సుస్థిరంబు । పితృనిదేశంబు పాలింతు విధిగ దీని॥ 9

తే. పురము సుసమృద్ధమును, రమ్యతరము గుహను । చొచ్చి కిష్కింధ మీరెల్ల
సాంపుమీర

వీరు సుగ్రీవు నచట మీ విభుడుగాగ । కూర్చి నభిషేకమొనరించుకొనుడు వేగ॥

తే. హనుమ కిటు బల్కి మరియు నా యినకులుండు । రామచంద్రుండు వృత్తజ్ఞు
డా మనస్వి

వృత్తసంపన్నుతోడ సుగ్రీవుతోడ । పలికెను నుదారబలవిక్రమాఘ్యతోడ॥

తే. వీర! ఈ యంగదునిగూడ విభవ మెసగియావరాజ్యాన పట్టంబు గట్టు మయ్య;
జ్యేష్ఠునకు పుత్రు డీతడు జ్యేష్ఠు డగును; । నదృశుడౌ విక్రమంబున సఖుడ! నీకు;
బుద్ధిమంతు డదీనాత్ము డిద్ధగుణుడు । అర్హు డీ యంగదుడు యావరాజ్యమునకు॥

తే. వచ్చె సలిలాగమం బిది వర్షబుతువు । శ్రావణం బిందు మొదటిది రానవచ్చె
ఇదియె వార్షికసంజ్ఞకం బిటు ప్రవృత్తమయ్యె మాచతుష్టయం బనఘ ఘనిని॥

తే. అదను కా దిది మనకు ప్రయత్నమునకు । పొమ్ము నీవింక శుభము నీ పురము
నకును

ఉండు నేనిట నీ గుహయందె సఖుడ! । తమ్ము డీ లక్ష్మణునిగూడినెమ్మదిగను॥

తే. అనఘ ! గిరిగుహ యిద్ది రమ్యంబు నగును । అతివిశాలంబు, యుక్తమారుతము
నౌను

మరి, సమృద్ధిగ జలము తామరలు గలవు । అరయ నిదియు నివాసయోగ్యంబు
నాకు॥ 15

తే. ఇంక, కార్తికమాస మేతెంచి నంత । జతన మొనరింపు రావణ సంహరింప
ఇదియె మన కింక సంకేత మింత కనఘ । పొమ్ము నీవు స్వమాలయంబునకు,
మిత్ర! 16

తే. “ప్రభుతను స్వరాజ్యమున పట్టభద్రుడవయి । సంతముగూర్పు నీ సుహృద్భానుల
కచట”

ననుచు రామాడు సెలవీయ నపుడెకదలిపురిఁ బ్రవేశించె సుగ్రీవు డురుబలుండు॥

తే. పట్టణము రమ్య మది వాలిపాలితంబు । జొచ్చి కిష్కింధ కసిసేన పెచ్చు పెరిగి
వానరాధపు సుగ్రీవు భక్తిమీర! కొలిచియుండిరి మ్రొక్కి యా యలఘు తేజా!

తే. వరుస పశ్చాత్తిజనంబు తెల్లరును నంత । హరిగణేశ్వరు సుగ్రీవు నచట నరసి
మది సమాహతులగుచు నమస్కరించి । జగతి సాగిలబడిరి సాష్టాంగముగను॥

తే. అటుల సాగిలబడినట్టి యఖిలజనుల । పీఠి సుగ్రీవు డెంతయు లేవనెత్తి
మంచిమాటల మరి యాదరించి యపుడ । భౌతురంతఃపురంబు విఖ్యాతిఁజొచ్చె

తే. అంతిపురిజొచ్చి యపుడ నిష్క్రాంతుడైన । ప్లవగనాథుని సుగ్రీవుభక్తి గొలిచి
అపుడ యభిషేకమొనరించి రాష్ట్రజనులు । త త్సహస్రాక్షు నిక దేవతలొ

యనంగ॥ 22

ద్వి. పాండరచ్చత్రంబు స్వర్ణ భూషంబు । స్వర్ణ దండము యశస్కరము శుక్లంబు
వాలవ్యజనరమ్యభవ్యయుగ్మంబు । సర్వబిజౌషధుల్ సర్వరత్నములు
సక్షీర పృక్షుపుష్పములు చివుట్టు । శ్వేతానులేపముల్ శ్వేతవస్త్రములు
స్తలజాంబుజంబులు సత్సంగంధములు । దివ్యచందనములు భవ్యరాగములు
వివిధముల్ బహుళముల్ వీరగంధములు । జాతరూపాక్షతల్ సర్పి, ప్రియంగు
దధి మధు ప్రముఖముల్ ద్రవ్యముల్ గొంచు । వైయాఘ్రచర్మంబు;

వారాహచర్మ

పాదుకద్వంద్వంబు భక్తిమై గొంచు । సమనశ్శిలంబు రోచనమును గొంచు
మైపుతలనుగొంచు మరియు నుహ్వింగి । షోడశకన్యకల్ సురుచిర లపుడు
వచ్చిరి యభిషేకమంటపంబునకు॥

సీ. రమ్యముల్ భక్తిముల్ వస్త్రముల్ ద్విజులకు

శిష్టుల కిచ్చి సంతృప్తి బరచి

కుశపరిస్తీర్ణంబు విశదాగ్నిహోత్రంబు

మరి, సమిత్థమునందు మంత్రవిదులు

ఘటమంత్రపూతంబు నటు హవిస్సును వేల్చ

కీశాధినాథు సుగ్రీవు నపుడు

స్వర్ణ ప్రతిష్ఠానమై, వరాస్తరణమై

ప్రాసాదశిఖరమై పలువిచిత్ర

మూల్యోపశోభితంబౌ వరాసనమందు

రమ్యాంచితంబందు పాజ్ఞుఖముగ

తే. వివిధమంత్రంబులను యథావిధిగ మరియు । శుభముహూర్తాన జక్కగూర్చుం
బెట్టి

నదనదంబులనుండి సంక్రిముఁ నుండి : సర్వతీర్థంబులం దుండిసలిలములను ।

కనకకుంభంబులన్ దెచ్చి యునిచి యచటః

సీ. వృషభశృంగంబుల విపులశుభంబుల

కాంచనకలశాల నంచితముల

శాస్త్రదృష్టంబైన సద్విధితోడను

ప్రీతితోడ మహర్షి విహితముగను

గజాడు గవాక్షుండు గవయుండు శరభుండు

ద్వివిదుండు మైందుండు వీరబలులు

హనుమంతుడును జాంబవంతుండు నభుడును

గంధమాదనుడు మున్ గాగ కపులు

తే. విమలము శుభంబు మరి, ప్రసన్నమునునైన । సురభిశజలంబులన్ జాల శోభ
దనర !

ఘనత సుగ్రీవు నభిషేకమును జూనర్చి । రల సహస్రాక్ష వాసపు వసువు లట్లుః

సే. అటుల సుగ్రీవు డభిషిక్తు డగుడు క్షీతికి । హృష్టులై సర్వవానరబృందములును
మరి, మహాత్ములు కపికులవరులునెల్ల । అలరి కేరింత లిడిరి సహస్రములుగః

తే. రామచంద్రునిమాట పాలనము సలుప । హరిగణేశుండు సుగ్రీవు దురుగుణుండు

అంగదుని శాగలించి యుప్పొంగుమదిని । యావరాజ్యాన నభిషిక్తునపుడె చేసెః

జే. అంగదుం డట్లు లభిషిక్తు డగుట గాంచి । అతనియెడల సానుకోశు లప్పు డంత

“సాధుసాధం”చు సుగ్రీవు సాధుభావు । నా మహాత్ముని బొగడి రత్యంతముగనుః

తే. రామచంద్రు మహాత్ము నా లక్ష్యునియు । మరలమరలను సంప్రీతి కెరలు

వొడువ

స్తోత్రమొనరించి రా కపి స్తోమమెల్ల । పురిని కిష్కింధ నుత్సవంబులు సెలంగః

తే. హృష్టపుష్టజనాకీర్ణ మెందు జూడ । ధ్వజపతాకాభిశోభితం బన్నిదిశల

నగరమొప్పెను కిష్కింధ మిగులశోభ । ప్రతిభ గిరిగవ్వారంబున రమ్యమగుచుః

తే. ఘనత నిచటి మహాభిషేకముల వార్త । రాఘవునకు నివేదించి స్లవగవిభుడు

“రుమ్మ”ను భార్యను నపుడ వీర్యుండు పొందె । మరియు, రాజ్యంబునొందె నా

మఘవుడట్లుః

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఇరువది ఏడవ సర్గ :— (43)

రాముడు ప్రసన్నుడై గుహలో వన్న ఋతువు నాల్గునెలలు విడిచిపెట్టుట - సేతుచిహ్నము గోకమున
రామునకు లక్ష్మణునకు శేమింపజేయుచుండుట.

తే. అటుల సుగ్రీవు డభిషిక్తుడై పురంబు | శ్రీజైలంగగ మరి, ప్రవేశించినంత
లక్ష్మణునితోడ కదలి యా రాఘవుడును | చేరె ప్రసన్నుడైన శీఘ్రగతిని 1

సీ. శార్దూలమృగసంఘసంఘుప్తవాటంబు
సింహభీకర రవావృతము సతము
వానాలతాగుల్మనవత్పణ గూఢంబు
బహుపాదపవితానపటలితంబు
వానర గోవుచ్చ వర ఋక్ష మార్జాల
సేవితం బది మహాక్షితిధరంబు
మేఘరాశి నిభంబు మేల్ శుచిజలముల
నిండి నిత్యంబుండు మెండుగాను

తే. అట్టి జైలంపు శిఖరమం దాయతంబు | గుహ మహాత్తర మా రఘుకులుడు
గొనియె
తమ్ముడా లక్ష్మణునిగూడి నెమ్మదిగను | వాసమొనరింప నచట నా వర్ష ఋతువు!
తే. అటుల సుగ్రీవుతో సమయంబు సలిపి | కాలయుక్తము గొప్ప వాక్యంబు నొకటి
చలికె రఘునందనుండు తల్ బ్రాతతోడ | లక్ష్మణునితోడ లక్ష్మీవర్ధనునితోడ!

తే. రమ్య మీ గిరిగుహ విశాలమ్ము చూడు । యుక్తమారుతమును జూడు మోము వత్స !

ఇచటనే య్ఘండ మింక సౌమిత్రి మనము । అరివిమర్దన ! నన్న రాత్రంటులెల్ల !

ద్వి. గిరిశృంగ మిది రమ్య మరయ ను త్తమము! శిలల తామ్ర విసీల శ్వేతాంజయుల
మరియు, నానాధాతుమండలంబులను । నెనరౌను మరి దరినిర్లు రంబులను
చారుచిత్ర లతావృతారామములను । వృక్షమండంబుల వింతగా దోచు
నానావిహగ సంఘనాదంబు లెసగు । ఖర మయూరారణ కలకలంబొప్పు
మాలతీ కుండ గుల్మంబుల తరుల । సింధువార కురంబ శింశు పాశోకి
సర్జాజ్ఞన కదంబ భూర్జరంబులను । పుష్పగుచ్ఛంబుల పొల్పుగా దనరు
నశిని యియ్యదియునులలితమై తోచు । పుల్లపంకజశోభ లెల్లడనొప్పు
రమ్యంబు నాతిదూరంబును నౌను । ఈగుహ కిదె చూడు నృపరాత్మజాడ !

తే. ప్రాగుదక్రవణంబుల పారజాడ । సాధువుగ దోచు గుహయిది సాధుహృదయ !
పోల్చిచూడ పశ్చాద్భాగ మున్నతంబు! మరి, నివాతంబునై యున్న దరయుమింత !

తే. ఈ గుహాద్వారమందు సౌమిత్రి! చూడు । శిల శుభంబును కడు సమతలము గలదు
సుందరంబును నాయతం బెందు జూడ । మహిని భిన్నాంజనచయోపమాన
మోయి! 13

తే. తాత ! గిరిశృంగ మిద్ది యుత్తరము శుభము । మరియు, భిన్నాంజనచయోప
మానమగును

రమ్య ముత్థిత మంభోధరంబు మాడ్కి । గానవచ్చెడు చూడు లక్ష్మణకుమార !

తే. ఇంక, దక్షిణదిశ సైత మిదియు జూడు । గానవచ్చెడు శ్వేతమై ఘనభుజుండ
అహహ ! కైలాసశిఖరప్రఖ్యంబు నగుచు । వివిధధాతువిభూషితవిభవమగుచు

తే. నదిని ప్రాచీనవాహిని నరయు మిచట । గుహకు తూర్పుగ బారుచు కలుగు
లోలుడు

భృశ మకర్దమ మిది చూడు విశదయశుడ । అట, త్రికూటాన బాహ్మవి వాగ
నిచట! 14

సీ తిలక చంపక సాల తిమి కాంతిముక్తక

తిరిట, తమా, లాఘు, సరళ, వకుళ

వాసీర, హింతాల, పద్మ కాశోకాచ్చ

కృతమాల, ధవ, వేత్ర కేతకాది

తీరజ బహువిధ భూరుహతత్వోడ

ఎందు నెందునుజూడ నందమగుచు

వర వసనాంచితాభరణ సమేత యా

ప్రేమద యలంకృతభాతి దాని

శతసంఖ్యణౌ పక్షిసంఘనంబుల

అన్యోన్యమనురక్తలైన యట్టి

చక్కవాకంబుల సమలంకృతంబులై

హంససారససేవితంబులైన

తే. పులిసముల జూడ నతిరమ్యముగను నొప్పి । తరుణి సర్వవిభూషిత కరణి మరియు
హంసమొనరించు నారి నా యలరు దాని । చూడు మీ నది లక్ష్మణా చూడుకు
లలర॥ 21

తే. ఒకట నీలోత్పలంబుల నొప్పులొలుకు! ఒకట రక్తోత్పలంబుల హోయలుగులుకు
కుముద కుట్టలముల దివ్య కుసుమములను! వెలయునొక్కట తెల్లని కలువగముల!

తే. బహుళి పారిష్ల వశతంబు లహహ చూడు! బద్ధిణకౌంచనాదముల్ బరగు వినుము
సామ్య! రమణీయ మీ నది సంతతంబు! దివ్యమునిసంఘ సేవితం బవ్యయంబు॥

తే. చూడు చందనవృక్షాల సోలుపులను । సురచితంబుగ నిచట దోచును కుమార !
కకుభ వృక్షాల పంక్తులున్ గానవచ్చు । కనుము, సమముగ కోరిపెట్టిన విధాన॥

తే. కను, మహా ! యీ ప్రదేశంబు ఘనభుజుండ । సురమణీయంబు పో శత్రు
సూదనుండ
దృఢము కీడింపనొ నిట హృదయమలర । వత్స! వసియింత మిచటనే వర్ష
ముతువు॥ 25

తే. ఇటకు నాతిదూరంబుననే, కుమార । కలదు కిష్కింధయును చిత్రకాననంబు
కరము రమ్యంబు సుగ్రీవు పురవరంబు । సుందరవనాతరంబుల శోభితంబు॥ 26

తే. గీత వాదిత్ర నిర్దోష లేతరి నిట । వినబడుచునుండు నప్పరంబునను నుండి
అల్ల నర్దించు వానరతల్లజాలయ! మరి, మృదంగాదులయు ఘోష లురుభుజుండ॥

తే. పడసి భార్యను కపివరుం డెడపకింక! పొంది రాజ్యంబు; సహృదుల పొందునొంది
ఘృవము, నందించు సుగ్రీవు డవని సతట । మరి, ముహూర్తరశ్మిముడు కరము
జెంది॥ 28

- తే. ఇటుల నచియించి రాఘవుం డట వసించె|లక్ష్మణునిగూడి గిరిని ప్రసంగణమందు
వివిధ దృశ్య దరీ కంజ విసరములు|బహు లతాగృహ పుంజ సంపన్నములు!
- తే. సుసుఖమయ్యు, బహుద్రవ్య జుష్టమయ్యు | ఆ గిరి వసించు రామున కల్పమైన
సుఖము దోపదు హృతయైన ధోనిసేతును | పాణిములకన్నమిన్న భార్యను
స్మరింప|| 30
- తే. మరి, విశేషించి యుదయాద్రిదిరిని దోచు | త తృశాంకుని జూచిన దాశరథిః
నిద్రీసుంతయారాదు హా నిశలయందు | శయనగతునకు తద్గిరిసానువులను|| 31.
- తే. ఉబుకుశోకాన సతిము బాహ్మపహతుని | జూచి శోకపరాయణుశోచ్యమాను
తుల్య దుఃఖుండు నౌచు త ద్దుఃఖ ముడుపపల్కు నన్నకు లక్ష్మణస్వామి యిటుల!
- తే. ఉడుగు వ్యధనొందుటింక వీరోత్తముండ! కాదు యుక్తము నీకు శోకంబు వడులు
వ్యసనగతునకు చెడును సర్వార్థములును! తెలియు నిది నీకు, నే జెప్పవలెనె యన్న!
- తే. అన్న ! నీవు క్రియాపకుండవు ధరిత్రి | నాథ! దైనపరాయణుండవును నీవు
పరమ ధర్మైకశీలుడ వాస్తికుడవు | మరియు, రాఘవ! వ్యవసాయమతివి నీవు!
- తే. ఇట్లు లవ్యససతుడ వౌ దేని దేవ | శత్రువు జయింప నెట్లుల జాలుదీవు ?
మరి, విశేషించి విక్రముం డురుబలుండు! కుటిలుడైనట్టి రావణ గూల్తు వెట్లు!!
- తే. ధృతి సమున్మాదమొనరింపు దుఃఖమెడద | స్థిరము వ్యవసాయమొనరింపు
శీఘ్ర మింక
దాన నిర్మూలమొనరింపు మానుపాదు | రావణాధము సమివారంబుగాగ! 37
- తే. రాఘవ ! ససాగరవనాచలంబు పృథివి | లీల పరివర్త మొనరింపజాలు దీవు,
ఇంక రావణగూల్పు టదేమి లెక్క | దేవ ! కాకుత్స్థ ! నీకు పృథ్వీకళిత !!
- తే. ఇలకు నిదియె పావృట్కూల మేగుదెంచె! ధృతి శరత్కాలమునకుగావేచియుండు
పిదప సగణంబును, సరాప్త ముదిత తేజ! | రావణ వధింతు వీవు సంగ్రామమందు!
- తే. ఇదె, ప్రసూప్తంబు నీ వీర్య మిచట దేవ! నేను మేల్కొల్పు దింతియే భానుతేజ!
క్షమిత దీప్తాహుతులచేత కాలసరణి | భస్మసంచన్నమైనట్టి వహ్ని కరణి! 40.
- తే. లక్ష్మణుని వాక్య మద్ది భద్రంబు హితము! కాలయుక్తంబు నెడద దా గౌరవించి
సుహృదు స్నిగ్ధుని తమ్ముని జూచి యపుడె|పలికె రాఘవు డిట్లుల పలుతరముగ!
- తే. స్నిగ్ధుడనురక్తుడు హితుండు సేహితుండు! సత్యవిక్రమయుక్తుండు సౌమ్య! వత్స!
ఏదిచెప్పంగదగు దానినే, కుమార ! చెప్పితివి నాకు లక్ష్మణా యొప్పిదముగ!

తే. సర్వకార్యావసాగరం గార్వి కేనఁడు ! విశిచివైచితి శోకంబు నెడద నిపుడె
అప్రతిహతంబు విను విక్రమాదికముల । తేజమును చాల్చి తిదియె నాయోజ
మెరయ॥

తే. ధృతి శరత్కాలమునకుగావేచియుండు । ఉండు నీమాటచొప్పున నోపియింక
మదిని సుగ్రీవునియు శరన్నదులదైనత త్రప్తపాదంబుకై యెదు గరయు చిటన॥

తే. వీరు డెప్పుడు విను ముపకారి కిలను । మరల మేలును సేయకమానడోయి
క్షీతిని నకృతజ్ఞు డప్రతికృతుడు జనుడు । ధృవము నొప్పించు సత్త్వవంతుల
మనంబు॥ 45

తే. అంత లక్ష్మణు డా మాట లాలకించి । అంజలి ఘటించి యా పలుకు నాదరించి
రాము స్వభిరామదర్శను బ్రేమజూచిపలికె తెలియంగ నాత్మభావమ్ము శుభము॥

తే. అన్న ! నీతోడ నన్న యట్లచిరముననె సలుపు నీయాప్సితము నెల్ల సవిత్సముతుడు
ధృతి శరత్తుప్రతీక్షింపు రిపుని నొంప । ఉర్విప ! జలప్రపాతంబు నోర్పు మిద్ది॥

ద్వి. నియమించి కోపంబు నీవింక దేవ । వేచియుండుము శరద్వేళకై నాధ !
నెలలు నాల్గే యింక నెట్టులో యన్న । నెట్టుము నాతోడ నీఘట్టమందె
వసియింపు మీ సింహవన్యసేవితము । పర్వతం బిచటనే ఉర్వీశ ! మదిని
శత్రువధంబందు సర్వోద్యమంబు । వడలక ధృతిబూని వసుధేశ ! రామ॥

27 వ సర్గ సమాప్తి :— (1,117)

తెలుగు వాల్మీకము

మా నికొండ రామాయణము

కీర్తికాండము

ఇరువది ఎనిమిదవ సర్గ:— (68)

రాముడు తన విరహవేదనను వర్ణించునట్లు వర్ణనాసదేశమున లక్ష్మణునకు తెప్పుకొంటున్నాడు.

తే. అటుల వాలిని వధించి యర్కసుతుని । సఖుని పట్టాభిషిక్తుగా నిక నొనర్చి
మాల్యవంతంబునందున్న మనుజువిభుడు । రాము డిటుబలెక్కి లక్ష్మణస్వామితోడఁ

తే. మనము సమయంబు నటు సల్పుకొనినయట్టి । కాలము జలాగమంబిదె కడగివచ్చె
చూడుము నభంబు నీ వదే చోద్యమాయి । మేఘములనిండె గిరిసన్ని

భౌఘములను! 2

తే. తపనుని గభస్తితతి సముద్రముల రసము । ద్రావి నవమాసములను గర్భంబు
దాల్చి

మించి యాక సమదె ప్రసవించు చూడు । త ద్రసాయనమెల్లను ధాతిగ్రదనుప!

తే. మేఘసోపానపంక్తుల మిన్ను కెక్కి । పీఠి కుటజార్జునాది మాలికల చేత
దివి దివాకరు నిక యలంకృతి నొనర్చ । శక్య మానట్లదోచు నీ జగతిజూడు!

తే. తామ్రముల సాంధ్యరాగోత్థితాభ్రములను । అంతముల జూడ నిక పాండు

రాధికముల

స్నిగ్ధజలదపటచ్ఛేదబద్ధమైన । వ్రణ మనగ దోచుచో అంబరంబుజూడు! 6

తే. మందమారుతనిశ్శ్వాసమెందు గనగ । రమ్యసాంధ్యాచ్ఛచందన రంజితంబు
మెలుగు నాపాండు జలదంబు వింతజూడు! అల్ల కామాతురుండు నా యంబరంబు!

తే. ఇదియె ఘర్మపరిక్లిష్ట మిచట జూడు । పుడమి నవవారిసంపరిపూతయు నగుచు
ధరణిజయు నాగ శోకసంతప్తయగుచు । విచుచున్నది బాష్పముల్ విచువ

కకట! 7

- తే. భూరిమేఘోదరవిముక్తములను నింక । విమలకల్పారసఖశీతలముల నొర
వాయువుల దోసిఠులతోడ బట్టి తాన । శక్యమగు నిట కేతకీసారభముల ॥ 8
- తే. ఇదియె పుల్లార్జునంబు శైలేంద్ర మోయి । స్వచ్ఛకేతకీతతి నధివాసితంబు
అల్ల శాంతారి సుగ్రీవు డట్టు లిచట । ధరణి నభిషిక్తమగు నహో ధారతతుల ॥
- తే. మేఘకృష్ణాజనంబుల మేనదాల్చి । వితతధారల యజ్ఞోపవీతలు నయి
మాగు తాపూరిత గుహాళి మరియునొప్పివరలు పాగ్ధీతములునాగ పర్వతములు ॥
- తే. అల్ల విద్యుల్లతలతోడ నంబరంబు । మరియు నంత స్తనితఘోష సరణి నరయ
ప్రైమకశలన తాడితంబై భృశంబు । వేదనన్ బొందుచున్నట్టి విధముదోచు ॥
- తే. నీలమేఘాశ్రిణం బనే నింగి జూడు । లత చలించెడువైద్యుతం బతిగ వత్స !
వణికి రావణ నంకాన పెనగులాడు ! వగ తపస్విని సీత నా మదికి దేచ్చు ॥
- తే. ఘనపటలి యిట్లు దిశలెల్ల గానకుండ । గ్రీష్మి నష్టగ్రహనిశాకరంబునగుట
మన్మథాధీనులై నట్టి మనుజుల కీక । కరము హితమాను గాదె లక్ష్మణకుమార ॥
- తే. గిరితటంబున కుటజంబు లరయు మొకట । పూచి వర్షాగమంబున పొంగి మిగుల
బాష్పసంరుద్ధలై నాకు బాధితునకు । కామసందీపన మొనర్చు; నేమి నేతు ? ॥
- తే. రజముశాంతించె; గాలిచల్లనగ నయ్యె । పాసెనునిదాఘదోషంబు వసుధ కెందు
నిలిచె పో దండయాత్రలు నృపతులకును చేరుకొనుచుండిరి ప్రవాసు లిండ్ల కింక ॥
- తే. తరలె మానసవాహి లుబ్ధాంశజాళి । కలిసెప్రియలను చక్రవాకంబు లెలమి
ఎడతెగని వర్షధారల చెడినయట్టి । బాటలను బండ్లు పోవుట మాన నిపుడు ॥
- ద్వి. ఒక్కట వెలుగును నొకట చీకటియు । నభమొప్పె నిదె ప్రకీర్ణాంబుధరంబు
అచ్చటచ్చట శిలోచ్చయ సంనిరుద్ధ ! శాంతమహార్ణవం బెంతయు బోలి
సర్జకదంబపుష్పేఘసమ్మిశ్ర । జలము నవంబిది శైలధాతువుల
తామ్రమై కేకరుతాళుల నొప్పి । శైలాపగలబారు చాలశీఘ్రిముగ
రసవంతముల భృంగరాజశుల్కముల । జంబూఘలంబుల సంప్రీతి దిందు
పనావధూతముల్ బహుళవర్ణములు । వసుధ విపక్వముల్ పడెడు నామ్రములు
విద్యుత్పతాకముల్ వితతబలాక । సితమాలలన్ గిరిశిఖిరోన్నతములు
సముద్గర్జ నాదముల్ జలదముల్ మోగునంయుగస్థిభముల్ సమదముల్ నాగ
వర్షోదకంబుల నాప్యాయితముల । శాద్వలరంబుల నిండి సంతృప్తమతుల
వృత్తిత్సవంబుల నెమరుల గముల । నిర్వృప్తజీమూతబృందసంతతుల

చూడు వనంబులు శోభించు మిగుల ! ఆపరాహ్ణముల జాల నందమెల్లెడల 21
 సలిలాతిభారంబు సోఁసియు మోసి । అవె బలాకినము లా యభ్రమల్ మొరసి
 మరి, మహత్తరము లా గిరిశృంగ తతులనిలిచి నిల్చియు బోవు నలనటల్ దీర
 మేఘాభికామముల్ మేల్ బలాకాళి । కరము సంతసమున దిరుగ నభ్రాళి
 వాతావధూతంబు పొండరీకంబు । లంబమాలగ దోచు నంబరంబునకు 22
 బాతేంద్రగోపచిత్రాల నెల్లెడల । భువి యిదె భాసించు ననశాద్యలముల
 శుకహరిప్రభల లాక్షోత్తీత స్థలుల । కంబళిదాల్చిన కల్పియన్ లీల 24
 నిద్రమెల్ల నజేర్చు నీశు కేశవుని । నదులువేగమె జేరు నదనదీపతిని
 కొక్కెర లిక జేరు కోరి తోయదుని । కాంతలు మదవతుల్ కలియుదున్

ప్రియుని 25

నెమఱు లాడగ జొచ్చెనెల్లెడ వనులఁపూలు పూయగజొచ్చె భువి కదంబముల
 అదె యెదాపులవెంట నాబోతు బడియెవసుధయు పైరుతోపనగ గౌబ్రడియె
 వర్షించు, గర్జించు, ప్రవహించు, మించుఁధ్యానించు, నటియించు, నదె నెమ్మదించు
 జలదముల్ మదకరుల్ జలనదుల్ వనులువిరళులు శిఖలును హరిపుంగవులును
 మొగలిపూవులతావి మూజూచి మించి । వన నిర్మలంబుల మదకరీంద్రములు
 అంబుప్రసాదశబ్దాకులితంబు । తొచు గర్జించు కేకాళున్ గూడి
 ధారానివాతాభిహన్యమానంబు । రహి, నీపశాఖావిలంబమానంబు
 సుమకౌసుమావగాఢము క్షణార్జితముమదము కెల్ల ననీడు నదె భృంగచయము
 * అంగారఖండతుల్యంబులై మిగుల పర్యాప్త రసములై ఫలము లెల్లెడల
 జంబూద్రుమంబుల శాఖల నిండ । తుమ్మెద పిండు నా దోచు నీ దండః
 సాదామిని పతాకాలంకృతములు । ఘోరగంధీరాద్భుతా రవోఘములు
 వెలయు వలాహకబృందముల్ చూడు । రణసముద్యమకుంజరంబులు నేడు 31
 గిరివనాంతరమున కరుగంగ జరలి । బాటబోవుచు వెన్న పటుమేఘురవళి
 విని ప్రతికరిశంక వెన్నకు దిరిగె । రణకాంక్ష మత్తవారణ మదే యరరె 32
 తుమ్మెదప్రోతల గ్రమ్మియు నొకట । నెమఱులన్యత్యాల నగడియు నొకట
 హరిశేంద్రంబుల ధారల నొకట । వన మనేకోశ్రయం బన దోచు నొకట 33
 సర్వార్థనకదంబ త్కౌకందళముల । నవపారి పూర్ణమె భువి వనస్థులు
 మదకే రుతిముల మరి నృత్యగతుల । ఆపానభూమి నా నేయ్య నెల్లెడల 34

* 1 కాసుమము = సుకరందము.

* 2 అంగారఖండము = (నల్లని) బొగ్గు.

ముక్తా సకాశముల్ మొగిలుల నుండి । పత్రపుటంబుల బహు నిర్మముల
ద్రావు తుష్టి సురేంద్రదత్తోదకముల । శృంగితముల్ బహువర్ణ విహగముల్

చదల 36

పట్నాదనాదంబె సత్తంత్రిగాగ । కప్పలమోతయే కంఠతాళముగ
మేఘగర్జనములే పృథుమృదంగముగ । వని నిట సంగీత మన దోచె సరిగ 36

గే. ఆడెడుకొన్నిట నరచెడు కొన్నిట । వృక్షాగ్రంబుల నిలచెడు కొన్నిట
వ్యాంబం బొందిత బర్హాలంకృత । కేకుల వని సంగీతంబొప్పెన్ 37

ద్వి. చిరసన్నిరుద్ధంబు మరి నిద్రవీడి । కప్పలు మేల్కొని ఘనమేఘ రవళి
బహువిధాకృతిరూపవర్ణనాదముల । అరచు నవాంబుధారాహతంబు లను 38

శీర్ణతటంబుల జెచ్చెరదోసి । జలపూరమునదేలు చక్రవాకముల
భువి నవప్రాభృతపూర్ణభోగముల । వడి స్వభర్తనుజేరు వృష్టముల్ నదులు 39
నీలమేఘంబుల నీలమేఘములు । నవవారిపూర్ణంబు లవియె సక్తములు
దవదగ్ధ గిరులందు దవదగ్ధగిరులు । బద్ధమూలంబులై వరలెడు నటులు 40

కెరలినదించెడు కేకాంతరముల । శక్రగోపాకులశాద్వలస్థలు
సరస నీ పార్జ్వన సంవాసితముల । తిరుగు నేన్దులు రమ్యతరకాసనముల 41

నవజలధారాభిహతకేసరముల । వడి వీడుచు సరోరుహాళి నెల్లెడల
ఞ్జక, సకేసరము లా నీపపుష్పముల । పడు నవంబుల పొంగి భ్రమరముల్ వనుల 42
అదె, గజేంద్రముజూడు మదమెక్కె నోయి 43
నోయి

వని, మృగేంద్రము విశ్రమమునొందె నోయి । మరి, నగేంద్రము రమ్యతశ
మయ్యెనోయి
ధర, నరేంద్రులుయాత్ర విరమించి రోయి । దివి, సురేంద్రుడు నంబుభృతి
నాడునోయి

భువి సముద్ధాత సముద్రనాదములు । గగనావలంబముల్ ఘనసంచయములు
నదుల తటాకాల నదె సరంబులను । మహియెల్ల ముంచెత్తు బహుజలంబులను 44
వర్షప్రవేగంబు పడు విపులంబు । సముదీర్ణఘోషంబు శ్వనంబు వీచు
ప్రవినప్తకూలముల్ ప్రవహించు వేగ । నదులు మార్గముదప్పి నవజలౌఘముల 45
రహి నగేంద్రము సురేంద్రప్రదత్తముల । అనిలోపసీత ఘనాంబుకుంభముల
నరులచేత నరేంద్రు కరణి నీ వనుల । లభిషిచ్యమానమై యలరు స్వప్రభల 46

గగనంబును సతార మగుపడకుండె । భాస్కరదర్శనం బబ్బకయుండె
సవజతాఘంబులు భువి నెల్ల పొరలు । ఘన తమోలిప్తముల్ కనుమాసె దిశలు ।
అల, మహీధరకూటములు మహాచృములు । ధారాభిధౌతముల్ తద్దయు

వెలయు

అవె, ప్రపాతముల మహాప్రమాణముల । వేీలు మా క్తికహార విలతుల నటుల ।
తైలోపలంబుల స్థలితవేగములు । తైలప్రపాతముల్ ఝరు లున్నతములు
కేకసన్నాదిభి భీకర గుహల । అవె వెలుంగు వికీర్యహారంబు లనగ । 49

విపులముల్ శీఘ్రప్రవేగముల్ ఝరులు । నిర్ధౌతఋతశృంగముల్ దూకి
ముక్తాకలాపముల్ బోలుచు బడుచు । జారి, మహాగుహాత్సంగాళి నిలుచు । 50

తే. సురత సమృద్ధమున తెగి దొరిలినట్టి । దేవతాస్త్రీల హార మా క్తికము లనగ
తోయధారలు జూడగ దొరలి పడియె । నెందు దిక్కుల చిందరవందరగను । 51

తే. గూళ్ళపక్షులు వడి జేరుకొనుటకతన । అంబుజంబులు ముకుళంబు లగుటవలన
జాజిపూవులు వికసించుజూడ నరసి । తరణి గుంకి నటంచును నెరుగనయ్యె ।

తే. ధర నరేందుల దండయాత్రలును నిలిచె । దండు తెల్లను మరలె స్వస్థానములకు
నీరముల మార్గములు సమీకృతములయ్యె । పైరములు నల్లె శాంతించె వాన
కతన । 52

తే. భాద్రపదమాస మరుదెంచె వసుధ కిపుడు । శ్రేర్థ వేదాఘ్యయన మింక సలుప గోరు
బ్రాహ్మణాళికి సమయ మియ్యదియ వత్స । సామగానంబు వినబడు చవులునూరు ।

తే. అఖిల సంచిత సంచయుం డగుచు భువము । ఇంటి వ్యాపారముల నింక నంట
మాది

ఇదియె యామాధి నొగి చాల్చు నింక వ్రతము । నృపతి భరతుండు కోసలాధిపుడు,
వత్స । 53

తే. కొత్త నీటను నిండి యా కోసలమున । రయము సరయూనదిన్ జాల ప్రజల
మగును

ఎచటి కేనియు నేగి నే నిల్లు జేర । నను గను నయోధ్యజనముల స్వన రయ మహా

తే. స్థితగుణమిద్ది యీ వర్ష ఋతువునందు । సుఖము సుగ్రీవు డొందు నస్త్రోకముగను
అతడు విజితారియు సదారు డగుట మరియు । నిజ మహాత్తర రాజ్యాన నిలిచి
యంటు । 54

తే. నేనొ హృతదారుడను మహానృపదంబు । రాజ్యముననుండి చ్యుతడనై రాపు
జెంది

అన్న ! కూలుచునుంటి సంక్లిన్నమైన । ఘననదీకూలమనుభంగి ఘనభుజుండ !

తే. శోక మిది నాది విస్తీర్ణమో కృపాళు; । వర్ష ఋతువును దుర్గమం బనగదోచు
రావణుండును గొప్పశాత్రువుడు సుమ్ము; । మూడు నివ్వి యపారముల్ చూడ
నాకు॥ 59

తే. దండయాత్రకు నిదిగాదు తరియటంచు మార్గములు నింక కడు దుర్గమంబులంచు
సీతకై యత్న మిప్పుడే సేతునంచు । రహిని సుగ్రీవుడనగ వల్లంటి నేనె॥ 60

తే. అతడు బహుకష్టములబడి చిటికినాడు । కలిసె భార్యను నెటా చిరకాలమునకు
నాడుకార్యంబు తేలికలోది కాదు । కాన, నడుగంగనైతి నా కార్యమిపుడె॥

తే. విశ్రమమునొంది, మరి శరదృతు వెరింగిరి । స్వయము సుగ్రీవుడే నాడు పని
నొనర్చు;
ఎరుగు సుగ్రీవు దుపకార మెడదలోన । సంశయములేదు దీన లక్ష్మణకుమార॥

తే. కాన, నిక వేచియుందు తత్కాలమునకు లక్ష్మణా! శుభలక్ష్మణా! యద్ర నిచట
మిదిని సుగ్రీవునియు శరన్నదులదై నత త్రప్తసాదంబుకై యెదు రరయు చెటులొ॥

తే. మీరు డెప్పుడు విను ముపకారి కిలను । మారు మేలును సేయక మానడోయి
క్షీతిని నకృతజ్ఞ డప్రతికృతుడు జనుడు । భ్రువము నొప్పించు సత్త్వవంతుల
మనంబు॥ 64

తే. అంత, లక్ష్మణు డా మాట లాలకించి । అంజలిఘటించి యా పల్కునాదరించి
రాము స్వభిరామదర్శను ప్రేమజూచి పలికె తెలియంగ నాత్మభావమ్ము శుభము॥

తే. అన్న ! నీతోడ నన్న యట్లచిరముననె సలుపు నీయొప్పితము నెల్ల సఖుడతండు
ధృతి శరత్తు ప్రితీక్షింపు రిపుని నొంప । ఉర్విప ! జలప్రసాతంబు నోర్చు మిది॥

28 వ సర్గ సమాప్తి :— (1, 183)

తేలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఇరువది తొమ్మిదవ సర్గః— (34)

శ్లోకములు— రాకార్యమునకు వెంటనే బూతుకొనుచు హరిసంతుడు సుగ్రీవుని హెచ్చరించుట.
కేళిల సమానేతరమునకు సుగ్రీవుడాశ్చర్యపడి, అంతఃపురముఁ బ్రవేశించుట.

సీ. విమలంబు వ్యోమంబు విగతవిద్యుద్వలా
హకము, సారసరవసకలదిశము
శుభ్రంబు రమ్యంబు జోతాన్నినులేపనం
బరసి; సమృద్ధార్థు హరిగణేశు
మరిదధర్మార్థసంగ్రహుజూచి సుగ్రీవు
కను నసన్మార్గు నేకాంతచిత్తు
సతతంబు ప్రమదాభిరతుని సిద్ధార్థుని
నిర్వృత్తకార్యుని నున్విపత్తిని
కోరిన నెల్లను కొల్లగాబడసిన
కను కృతార్థుని గతకష్టదశను

తే. ప్రియను నిజపత్ని “రుమ”ను, నభీష్టయైన । తారనున్ గూడ బడసి సంతతము
దగిలి, యహోరాత్రములును నెప్పురల గూడి । నందశంబున క్రిడించునమరవిధుని
భోలికినున్నట్టి వానిని భోల జూచి.

సీ. ముంకులపైన సమస్తకార్యములుండె
వా రేమి చేసిరో యరయ కెప్పుడు

రాజ్యవిషయముల రాసీక మది కెట్లు
కామతంత్రములందె గడపుచుండ
అర్థతత్వజ్ఞుండు హనుమంతు డారసి
ప్రభుని సుగ్రీవుని పజ్జ కరిగి
కాలధర్మంబుల గల విశేషంబుల
నెరిగినవాడౌట నెనరు దోప
మధురంబును మనోరమంబును హేతు
బద్ధంబును నైన వాక్యముల దెలిపి

తే. సామధర్మార్థసీతి సంచయుడు బలికె. హితము తత్వము పథ్యము హృద్య మిటుల
ప్రణయ సంప్రీతియు క్తముల్ ప్రభునితోడ అమల విశ్వాసకృతనిశ్చయంబుతోడ॥

తే. రాజ్యములభించె, యశమును రానె వచ్చె. మరి కులశ్రీయు నభివృద్ధి పరగె నింక
మిగిలె మితుని కార్యమే జగతి నీకు. దాని నీవిప్లు సేయంగ బూనవలయు॥ 9

తే. ఎవడు మితులయెడ కాల మెడద నెరిగిసతము వర్తించుచుండునో సాధువృత్తి
అతని రాజ్యంబు కీర్తిప్రతాపములును. వృద్ధిబొందుచునుండు సమృద్ధిగాను॥

తే. మితులును కోశమును దండ మింక ధృతియు. సర్వ మెవ్వని వీడక సరసనుండు
వానికి మహత్తరంబైన ప్రభుత గలుగువాని రాజ్యంబు గొప్పదై వరలుచుండు॥

తే. ప్రభుడ వీవును వృత్తసంపన్నమతివి. వరలుదు నిరత్యయంబైన పథమునందు
ప్రతిన జేసినచొప్పున త్వరగ నీవు. సల్పు మిక మిత్రకార్యంబు జా గి కేల॥

తే. అన్నిపనులను వదలి మిత్రార్థ మెవడు. ఆదరంబున మరియు, నుత్సాహమునను
అధిప! వర్తించు నాతనివైన పనులు. చెడ వనర్థంబులన్ జెంది పుడమి నెందు॥

తే. ఇక, సకాలాన పనిని సేయకయ, పిదప మిత్రకార్యంబు తరుణంబుమించి సేయ
గొప్ప జేసియు నెంతయు మెప్పుగాదు. మితునకుకూడ గల్గదు మే లొకింత॥

తే. మిత్రకార్యంబై మనకిప్పు శత్రుహంత! విరకార్యంబు సగుసుమ్ము వేయు నేల
కడగు మిప్పుడ రాఘవు కార్యమునకు. నడపు వై దేహి పరిమార్గణంబు నింక॥

తే. ఆరయ నిపుడె కాలాతీతమయ్యె చాల. అయిన నిను తొందరింపక నాగియుండె
రామచంద్రుండు వినుము కాలజ్ఞుడయ్యె. మరియు త్వరమాణుడయ్యె నీ వశగు

తే. దీర్ఘబంధుండు రాముండు దేవ! మనకు కులసుసంవృద్ధి హేతువుగూడ గాదె
అప్రమేయప్రభావుండు నగును సుమ్ము । భూరిగుణముల నప్రతిముండు స్వయము॥

తే. అతనికార్యంబు నొనరింపు మధిప! త్వరగ । ముందు నీకార్యమునొనర్చె పూని
యతడు

ఇక, హరీశ్వర! దేవి వై దేహి వెదుక । మన హరిశ్రేష్ఠులకు నెల్ల బనుపు మాజ్ఞ ।

తే. మనల నాతడు పాచ్చరింపకయమున్న । మనమె పనిబూన దోషమబ్బదుగ మనకు
ఎచ్చరించిన పిదపైన నింక మనకు । ధృవము కాలవ్యతిక్రమ దోషమబ్బు॥

తే. పనుధ మేలొనరింపనివానికేని । మేలుసేయుదు వీవు స్వామీ ! హరీశ
ఇంక రాజ్యంబు ధనము నీ కిచ్చినట్టి । రాము కార్యంబు సేయు దం టెమిలెక్క॥

తే. వానరర్షగణేశ్వర ! వాస్తవముగ । దాశరథి కింక సంప్రీతి దగ నొనర్చు
శక్తియుతుడవు మరి, వీర్యయుక్తడవును । ఏల యాలస్య మొనరింతు విడగ నాజ్ఞ ।

తే. వలసినట్లైన శరముల బరపి నిజము । మరి సురాసురయక్షికిన్నరుల నైన
వశము నొనరించుకొనజాలు ప్రభు డతండు । అయిన నీదగు ప్రతివకై యాగు
నింతె॥ 28

తే. ప్రాణములకు తెగించియు పూని నిజము! ప్రియము నీకొనరించె సూ మిత్రు డతడు
అతని ప్రియసతి వై దేహి నందర మిక । పృథివి యంబరమెల్లను వెదుకవలదె॥

తే. అమరు లసురులు యక్షులు నైనగాని । మరి, మరుద్గణములుగాని యెరులుగాని
అతని కొనరింపలేరు భయంబుసంత । ఇంక, రాక్షసు లొనరింతురే భయంబు॥

తే. అట్టి పటుశక్తియుక్తున కవనిపతికి । ప్రియము మును నీ కొనర్చిన మిత్రమునికి
సర్వవిధముల ప్రియ మింక సలుప నీకు । తగును సుగ్రీవ! పింకేశ ! దాశరథి॥

తే. వినుము పాతాళమునగాని మింటగాని । జలధులగాని భూబిలంబులనుగాని
తిరుగు వెరువరు కపుల నొక్కరుడు గానిరూఢి నీయాజ్ఞయైన మా లొన దేవ!॥

తే. అప్రభృష్యులు కోటులు హరులు గలరు । దేవ! నీవశమందు; సందియ మి కేల
ఎవ్వ డేవని నీకుగా నెచట నెపుడు । సేయవలయునో యాజ్ఞల సేయు మధిప॥

తే. అతని వచనంబు కాలయుక్తత నెరింగి । పూని చక్కగ జెప్పిన దాని వినుచు
సత్త్వసంపన్ను డా హరిసత్తముండు । లెస్స మది సేయ నెంచె సుగ్రీవు డపుడు॥

తే. నీలు, నిత్యకృతోద్యమశీలు, సుహృదు! అభిమతుని నంత బిలిచి తా నాజ్ఞ జేసి
నకలదిక్కుల నున్నట్టి నైవ్యములను । నెల్ల సమకట్టి పురికి రావింప విధుడు॥ 29

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

తే. నాదు సేన సమగ్రంబు నాదు బలము । యూధపాలురు నెల్లరు నోజ మెరయ

శీఘ్ర మిచ్చటి కిక వచ్చి చేరునట్లు । ఉగ్రసేనాగ్రణీ ! సేయు మోయి నీవు॥

తే. కపులు, వ్యవసాయమతులు శీఘ్రగులు ఘనులు । అంతపాలురు త్వరగ నా

కూర్చుదురుగాక సేనల గుముల నెల్ల । చెంత సేనల నీవె వీక్షింతు గాక॥ . 32

తే. వినుము, పదునైదుదినములు జనుటతోనె । తిరిగియిచటికిచేరని హరుల కెల్ల
కతినదండము ప్రాణాంతికంబు గలుగు । ఇక, విచారణలేదు పో యిందుగురిచి॥

ద్వి. హరుల వృద్ధులకెల్ల త్వరగ నీవరిగి । సాంగదుండవు నాచు సత్త్వరం బేగి
తిరు గింక లేని నా తీవ్రంపు టాజ్ఞ । ఎరుగజెప్పు మటంచు నిడియు దా నాజ్ఞ
హరిపుంగవేశ్వరుం డరిగె వేగంబు! వీర్యవంతుం డల్ల వేశ్మాంతరంబు! 34

29 వ సర్గ సమాప్తి :— (1,217)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ముప్పదీయ వ సర్గ :— (35)

శరదాగనునము - రాముని విరహము - సుగ్రీవుడు యింకా రావేదవి రాముని కోపము.

తే. గుహను సుగ్రీవు డటు జొచ్చి కులుకుచుండఁ గగనమును నంత ఘనవిముక్తంబు
నగుట

వర్షనికలును గడచిపోవంగ నెటులొ ! కామకోకంబులన్ జిత్కె రామవిభుడు

తే. పాండురం బల్ల గగనంబు పార జూచి । విమల మదె చంద్రమండలం జెలమి
గాంచి

మరియు జ్యోతాన్నినులేపనంబైన యట్టి । రజని శారది నరసి యా రామవిభుడు

తే. కామవృత్తుని సుగ్రీవు నేమొ తలచి । నవ్వు జనకాత్మజునెంచి నవసి నవసి
కాలము నతీతమగుటను కృమత దెలిసి । పుడమి పరమాతురుండు హామూర్ష
వడియె । శి

తే. అంత తెలివొంది యెట్టులో కొంతవడికి । మరల మతిమంతు డా రామధరణి
విభుడు

నిజమనస్థయెయైన యా నీలవేణి । సీత వై దేహికై యిట్లు చింతవడియె । ౩

తే. హేమధాతువిభూషితం బా మహాద్రి । శిఖరమున గూరుచుండి యా క్షీతో
దిభుడు

శారదం బల్ల గగనంబు పారజూచి మనసు వీయురాలిపై శార మరియు నవసి

తే. చూచి విమలంబు వ్యోమంబు సుందరంబు । విగతవిద్యుద్వలాహకం చెలియిగాంచి
సారసారవసంఘుష్ట మార యరసి । కడు విలాసిం చె నార్తవాక్యముల విభుడు

- తే. సారసారవనాదిని సారసాక్షి । సారసారవసన్నాద సరణి మున్ను
గ్రీడ లాశ్రమమందున నాడు బాల । అకట నాసీత క్రీడ తెట్లాడు నింక—7
- తే. నిండు బంగారుకాంతుల నేల నిండి । పూచి యుండిన వేగిసపూల జూచి
నాల్గు వంకల జూచియు నన్ను గనమి । బాల రమియించు నెట్టుల గోల సీత॥8
- తే. సీత కలభాషిణి మదీయచిత్తహరి । చారుసర్వాంగి సుకుమారి సారసాక్షి
మున్ను కలహంస నిస్వనంబులను జేసి । మేలుకొనుచుండు; నిపు డెట్లు మేలు
కొనునొ॥9
- తే. పీఠిఁ జెంగట సతము చరించుచుండు । చక్రవాకంబు లిచ్చు నిస్వనము వించు
పుండరీకవిశాలాక్షి పాలతి సీత । ఎటులజీవించు చెంత నన్నింతి కనక॥ 10
- తే. నదుల, కొలకుల, దొనల, కాననములందు । ఝరుల, వనముల నెంతయు
దిరుగుచున్న
సీత మృగశాబకాక్షి నా చెంతలేమి! సుఖము లభియింపకుండె హా! సుంతనాకు॥
- తే. మద్వియోగార్తయని, సుకుమారి యనియు! శరది నిప్పుడు పరిపూర్ణ సాధనండు
మన్మథుండు మహిజ నా పత్ని నకట । మిగుల పీడింపకున్న బాగగునుగాడె॥12
- తే. ఏవ మాది సరశ్రేష్ఠు డా విభుండు । బహు విలాపంబుచేసె నృసాత్మజుండు
నింగిని విహంగమంబు సారంగ మల్ల! నీటికై యిందుగ్రిగురిచి గుండిన విధాన॥
- తే. అంత గిరిసానువులను సరమ్యముల నెల్ల । తిరిగి తిరిగి ఫలార్థియై మరలి వచ్చి
కాంచె లక్ష్మీయుతుండు లక్ష్మీణుడు నెదుట । రాము నగ్రజ విలపించు కామ
వివశు॥ 14
- తే. ద్వి దుఃఖంబునను కటా దుస్సహంబునను । గురు పరీతుని విసంజ్ఞుని విజనోర్వి
నేకాకి గని పల్కె నిటుల మనస్వి । అన్న విషాదాన ననుజుడున్ గుంది॥ 15
- తే. ద్వి. కామునివశుడవౌ టేమి కార్యంబు? పౌరుషంబుడుగు టేపాటిఫలంబు?
దృఢయోగ మిటు నివర్తించు టేగుణము? గురుసమాధిని సదా గూర్చుటే
ఘనము 17
- తే. క్రమత క్రియాభియోగంబును బూని । తద్ద మనఃప్రసాదంబును నొంది
ఘనము సమాధియోగానుగతంబు । కాలంబును నెరింగి, కల సహాయులయు
సామర్థ్యమును నెంచి, స్వామి! స్వకర్మ । హేతువున్ దలపోసి, ఇన్నియుగూర్చి
అన్న! అదీనసత్త్వా! స్వకార్యంబు । సాధించుకొన నింక సాగుమీ జేవ!

ద్వి. నీచే సనాధయై నృపవంశనాథ! సులభకాదయ్య యన్యుల కిలాప్రతి
అగ్నిచూడం బల్ల జ్వలితంబు దాకి! దహియింప బడకుండు ధర నకుం డెవడు!

ద్వి. అపృథ్వ్యము, స్వభావజము వాక్యంబు । హితము వధ్యము సీతీయతము
నామంబు

ధర్మార్థసుసమాహితము సలక్షణము । లక్ష్మణుం డబుబల్క రాము డిట్లనియె-

ద్వి నిస్సంశయ మవేక్షణీయ మిష్పనియు । అనువర్తితవ్యమే సాధనోత్కరము
ఇదె ప్రవృత్తము దురాసదము కార్యంబు । ఫలము చింత్యమే సుమ్ము నత్స!
కుమార! 20

తే. అంత పద్మపలాశాక్షీ నవనిజాత । మైథిలి డలంచుకొంచు దా మనమునందు
పలికె పరిశువ్యముఖమున ప్రభువరుండు! లక్ష్మణునితోడ నప్పు నా రాఘవుండు!

తే. తృప్తినొందించి జలముల పృథివి నెల్ల । కోరి పరివక్తమొనరించి వైరు లెల్ల
అదె సహస్రాక్షి డా యిందు! డమరవిభుడు । అలరి కృతకృత్యుడై యొప్పె
నరయు మోయి! 22

తే. స్నిగ్ధగంభీర నిర్ఘోష నగడి నిగడి । అల్ల వైలదుగ్రామాగ్రంబులందు దిరిగి
సలిలములవీడి మేఘముల్ చదల నడుపు! మురి, పరిశ్రాంతములునాగ నురక
నిలుచు! 23

తే. సరస సీలోత్పలచ్ఛదశ్యామములయి । శ్యామికమొనర్చి దశదిశల్ చదల బర్వి
విమదమతాంగములునాగ మింట నిపుడు! శాంతవేగంబులయ్యె పో జలదవటలి!

తే. అంబుగర్భంబు లుగ్రవేగానిత్వములు । కమ్రములు, కుటజార్జున గంధిశములు
తద్ద చరియించి వృష్టివాతంబు లవియె । సౌమ్య! విరమించె చూడు మీ
చదల నిపుడు! 25

తే. సమదవారణములయు, ప్రసాదములయు, ఘనతతులయు, మయూరసంఘా
తములయు,
నాదములు నిపు ఘరి ప్రశాంతంబులయ్యె । అనఘ! లక్ష్మణ చూడుమీ యట్ల
దిశల! 26

తే. ద్వి. మృహమేఘముల సభివృష్టములయి । శాల నిర్మముల చిత్రసానువులను
భూధరంబులు చిత్రదీప్తులను విగులు! చూడు ముఖలి వృక్షములునాగ చూడనోపక!

తే. పుడమివి శరన్నదుల్ తమ పులివములను! మెల్ల మెల్లగజ్జాపును మెలగు నోయి
వెలదులును సవసంగమవీడ జేసి! జఘనములవల్లు చోద్య మీ చక్కి చూడు!

*****

ద్వి. సరస సప్తచ్ఛద తరుశాఖలంను । తాఁరార్కకుముదబాంధవకాంతి యందు
సమదవారణవిలాసంబులయందు । విభజించి శ్రీయము దా విరిసె శరత్తు॥ 29

ద్వి. క్షీతి ననేకాశ్రయచిత్రశోభలను । లలి శరత్కాల సల్లక్షణంబులను
పూషాగ్రహ స్తప్రబోధితంబులను । మరి లక్ష్మీనెలిగె పద్మాకిరంబులను॥ 30

ద్వి. ఏడాకుటనటిపూ లిడెడు వాసనల । షట్పదర్పంకార సరసగీతముల
ననుసరించుచు వీచు ననిలుండు వనుల । మత్తగజంబుల మదము హెచ్చించు॥

ద్వి. అభిముఖంబులు విశాలాచ్ఛపక్షములు । కమల రజోవక్షిర్ణములు సంఘములు
ఇవె సరఃప్రియము లీ యిసుక తిన్నెలను । చక్రవాకములు హంసలుకూడి యాడు॥

ద్వి. వారణంబుల మదపూరణంబులను । గొప్పగా దర్పించు గోబృందములను
నిర్మలజలముల నిమ్నగంబులను । బహుధా విభక్తమై ప్రభలొల్కు లక్ష్మీలికి

ద్వి. అ భ్రీవిముక్తంబు నభ్రీంబు నరసి । క్రీమత బర్హాభరణములను దీసి
ప్రియలపై సక్తల విధమును బాసి । వినివృత్తశోభలై వనుల కేకులును
ధ్యానపరల్ గతోత్సవలునై యుండె॥ 31

ద్వి. బంధూకములు, హృద్యగంధముల్ పొంగి । పుష్పాతిభారాన పుడమికి వంగి
స్వర్ణగౌరము నేత్రపర్వంబుగాగ । ఉద్యోతితములు నా నొప్పు నీ వనులు॥ 32

ద్వి. లలి ప్రియాన్వితముల నభినీప్రియముల । పటు మదోట్కృతముల మదలాలసములు
పారి వవరతముల పుష్పేద్ధతముల । గతులు మందములయ్యె ఘనగజోత్తములు॥

ద్వి. నభము వ్యభ్రీము శత్రునవధౌతకాంతి । అరయ కృశప్రవాహంబు స్రవంతి
కల్హారశీతముల్ కనుము వాయువులు । మరి తమోముక్తముల్ అరయుమీ దిశలు॥

ద్వి. బీరెండ నెండిన భూరిపంకంబు । పృథివీగీన సాంద్ర రేణుత్కరంబు
అన్యోన్య మిలను వైరామర్షయతుల । క్షౌపుల కుద్యోగ కాలంబునిదియ॥ 33

ద్వి. అవె శరద్గుణమున నభివృద్ధి నొందు । రూపశోభలనొప్పి రూఢి మదించి
పాంసుసముత్తై త పటుతరాంగములు । యుద్ధలుబ్ధంబు లా యుక్షముల్ పొంగి
ఆలమందలమధ్య ననె అంకెవేయు॥

ద్వి. తీవ్రానురాగముల్ దివ్య మన్మథుని । మరి కులాన్వితము లా మదమందగతుని
అవె, కరేణులు జాట్టి యా మదాన్వితుని । భర్తనంటియు బోవు పరికింపు వనిని॥

ద్వి. వరభూషణము లాత్మబర్హముల్ విడిచి । నదుల తీరము కేగ నచట హంసములు
తివమానమును సేయగా నన్న యట్లు । దీనలై విమదలై తిరుగు నెమళ్ళు॥ 34

ద్వి, కారండచక్ర)వాకంబులు బెడర । భిన్నకటంబు లా ద్విరదంబు లరచి
కొలకుల వికసితజలజభూషణముల । కలచియు కలచియు జలములదాపు 42

ద్వి, వికలపంకములందు సితంబులందు । ఆలమందలయందు నమలాంబులందు
సారసాండజ నాద పూరంబులందు! హృష్టలై హంసముల్ డిగు నదులందు! 43

ద్వి, నదులయు ప్రసృవణౌఘంబులయును! పెనుగాడ్పులయు కేకి బృందంబులయును
గండదంగినయట్టి మండూకములయు! ద్రితరవం బిష్ణుడు దోచ దెంచులను! 44

ద్వి, నైకవర్ణంబుల నప్టకాయముల । నవమేఘధారల నవసి యెల్లెడల
బారియల నాకట చిరకాల మకట!పడియుండి విషసర్ప పంక్తులున్ వెడలు! 45

తే. చంచ దిందుకరస్పర్శహర్షవశత । ప్రకటితోస్మిలితాచ్ఛతారకయునాచు
అదె! యహా! రాగవతినంధ్య యంబరంబు । స్వయము విడుచును చూడు
లక్ష్మణకుమార! 46

తే. చంద్రమండలసముదితసౌమ్యవక్త్ర । తారకాగణవికసిత చారునేత్ర
రమ్యజ్యోత్స్నాంశుకప్రవరణ త్రియామ । మగువ శుక్లాంశుకావృతాంగి
వెలింగ! 47

తే. ఆరబండిన శాలిధాన్యముల మెక్కి । కులికి సారసచారుపంక్తులును నెక్కి
అకసంబును శీఘ్రమీచక్కిచూడు । మాల వాతావధూతంబు మాడ్కి నేడు!

ద్వి, సుతైకహంసంబు శుభ్రాంబుజంబు । స్వచ్ఛప్రాదస్థంబు సలింబు వెలుగు
+ముదిర విముక్తంబు పూర్ణచంద్రంబు! డెడుగణాకీర్ణంబు వ్యోమంబు తెరగు!

ద్వి, అచ్చటచ్చటగూడు హంసమేఖలల । బాగుగవిచ్చిన పద్మమాలికల
రమ్యముల్ కోనేళ్ళ లక్ష్మి యుప్పొంగు! రమ్యభూషణనొప్పు రమణి తెరంగు! 48

ద్వి, వేణుస్వరంబులు వివిధతూర్యములు । * గర్గరీవృషభగోవర్గనాదములు
ప్రత్యూషపవనాంకురములతో గూడి । ఒండొంటి పూరించు నోజ నొప్పెడినా!

ద్వి, నవ్యముల్ కుసుమసంకాశ కాశముల । మృదుమారుతప్రకంపిత వరాంగముల
అమల ధాత త్నామ పట సమానముల! నదుల కూలము లవే విదితమై వెలయు!

+ మదిర = మేఘము.

* గర్గరీ = పెరుగుదొమ్మకుండ.

ద్వి. మధుసాన శౌండముల్ వని ప్రచండములు । అనె ప్రియాన్వితములు నలరి
భృంగములు

పవనానుయాత్ర సీ వనినొనరించు । కైరవాసనరేణుగౌర లొకొంచు॥ 53

ద్వి. జలముప్రసన్నంబు, నళిని శుభ్రంబు । ధరణి శాలివనంబు మరి విపక్వంబు
విమలంబు చంద్రంబు, మృదులంబు గాలిగడచె వర్షంబుని క్రొంచోక్తి జెప్ప॥

ద్వి. మినోపదర్శిత మేఖల లొప్ప । ఘన నదీ వధువుల గతి మందమొప్ప
కాంతోపభక్త లా యలస గామినుల । కామిసు లల కల్యకాలాన నటుల॥ 54

ద్వి. చక్రవాకంబుల కైవలంబులను । స్వచ్ఛకాశంబున వర దుకూలమున
మకరికారేఖల మరి, రేచనమున । వర వధూముఖమయ్యె మరి నదీముఖము॥

ద్వి. వికసితాసనబాణ వృక్షమండముల । సంప్రహృష్ట నినాద మట్పాదగతుల
చాపంబు బూని ప్రచండచారుండు । చండదండుడు మన్మథుండు చరించు॥ 57

ద్వి. ధరణి సువృష్టితో పరితోషవరచి । నదుల తటాకాల నల్ల పూరించి
నిష్పన్నసస్యగా నిల నొనరించి । వీడి నభం బిక వెడలె మేఘములు॥ 58

తే. కొలకులు ప్రసన్న సలినలై కురరి తతులనాదములనొప్పి సౌమ్య! వనాంతరముల
చక్రవాకగణాకీర్ణలగుచు మరియు । వెలయుచున్నవి చూడుమీ వింత నిచట॥

తే. అసనములు సప్తపర్ణముల్ కుసుమితములు । కోవిదారంబులును, బంధు
జీవములును

శ్యామములు నిండు గాన్పించు చక్కగాను । చూడు గిరిసానువులయందు
చోద్యముగను॥ 60

తే. హంస సారస చక్రావ్యయముల తోడ । కురరములతోడ నెల్లెడ కొమగు
మిగులు

చూడు! లక్ష్మణ! పులిసముల్ చోద్యమొయి । నదుల నిచ్చట యీ కాన
నాంతరముల॥

తే. ఇలను నన్యోన్యబద్ధవైగులకుమరియు । ధర జిగీషులకుచు నృపవరుల కిదియె
వచ్చె సుద్యోగ కాలంబు సచ్చరిత్ర । లక్ష్మణ! చూడు, సౌమ్య, సల్లక్షణుండ॥

తే. సార్ధివులదండయాత్రకు ప్రధమ మిదియె! వెడలుటకుకాల మరుడెంచె పుడమివైకి
కాని, సుగ్రీవు డెందును కానబడడు । అట్టి యత్నమె యెచట గన్పట్టదాయె॥

తే. గడచె వార్షికమాసముల్ పుడమి నాల్గు | వత్సరశతంబులో యను భంగి గాగ
అకట శోకాభిభూతున కయ్యె నాకు | నీత జూడకయే యెట్లు చింతతోడ | 64

ఆ. చక్రివాకియట్లు సాధ్యి నా వెనువెంట | వచ్చె ననమునకును సచ్చిత్రే
ఉగ్ర విషమ మిద్ది యుద్యానముగ నెంచి | తరలి వచ్చె తన్వి వంక కోర్కె
తే. హా ! ప్రియాహీనుడను, సుదుఃఖార్థితుడను | షీతిని హృతరాజ్యడను,

వివాసితుడ చకట

కృప యొనర్పడు రాజు సుగ్రీవు డయ్యె | లక్ష్మణా ! యేమనందు నా యందు
సుంత!

తే. ఇత డనాధుడు హృతరాజ్య డతులకామిదూరసమ్మందు, దీనుండు దుఃఖతుండు
అల్ల రావణధర్మితుం డగుచు నన్నె | శరణమొందె నటం చెంచి దురితబుద్ధి | 67

తే. ఇట్టి కారణముల మదిబెట్టి యార | ఆ దురాత్ముండు సుగ్రీవు డా శకుండు
నన్ను నవమాన పరచుచునున్నవాడు | చూడుము, పరంతపా ! సామ్య!
వీడిపాగురు!

తే. ఇదె శరత్కాలమేతేర విదితముగను | నీత వెడకెడనంచు డా జేసి బాస
ఇక కృతార్థుడనాచు డా సుకరముగను | ఇంట కూర్చుండె దుర్మతి ;
యెంచడమి!

తే. నీవు కిష్కింధకేగి సుగ్రీవుతోడ | చెప్పు నామాటగా నిట్లు తప్పకుండ
గామ్యసుఖసక్తుతోడ మర్కటునితోడ | మూర్ఖు డాతనితోడ, చుక్కెత్తితోడ!

తే. అర్థులకు, యోగ్యులకు, పూర్వ మమితమైన! మేలు తనకొనరించిన మిత్రులకును
అశకల్పించి దాని చేయడ యెవండు | వాడ పురుషాధముడు లోకవారమును!

తే. శుభమొ సాపమొ చెప్పిన చొప్పుగాగ! మాట సత్యంబు నొనరించు మనుజువరుడె
ఉర్వి వీరుండు, మరి పురుషోత్తముండు! వాడె పూరుషవాచ్యుండు; వాడెసుకృతి!

తే. తా న డెట్లా కృతార్థుడై తప్పుకొంచు | మిత్రు డకృతార్థునకుగాక మెలగువాడు
భీ! కృతఘ్నుడు, వాడు చచ్చిననుగాని! వాని శవమంట వింక క్రవ్యాదములును!

తే. ధృవము, కాంచనపృష్ఠము దురమునందు | మద్వికృష్టము చాపంబు
మహిమ సుంత

చూడ నిచ్చించు కాబోలు మూఢుడతడు! అల్ల విద్యుద్దణిపమం బాజ మరల!

తే. ఘోర మయ్యది జ్యోవినిహ్లోష చూర | అజభూమిని కృద్ధు నాయది ధ్రువంబు
మరల నిచ్చించు వినగ నామర్కటుండు! వజ్రనిహ్లోష మన నొప్పు ధ్వనిని దావి!

తే. అటుల వెలసిన నా పరాక్రమము నెరిగి నాకు నీదు సహాయముంటయును. నెరిగి
ఇన్ని యెరిగియు సుగ్రీవు డెడద లోన । చింతసేయడు కర్తవ్య మింత గురిచి।
తే. ఎందుకొర కేను సఖ్యంబు నొందినానొ । ఎందుకొర కేను వాలివధించినానొ
ఇప్పుడు మరచె కృతార్థుడై కపివిభుండు! పరపురంజయ ! యేమందు మర్కటుండు।
తే. ఇదిగో వర్షర్తు వియ్యది యేగినంత । వచ్చెద నటంచు జేసి తాఁ బాస నట్లు
నాల్గుమాసాలు గడచియు నాదు వంకఁతిరిగి చూడడు లోలుడై తిరుగుచుండి।
తే. బాంధవామాత్యపరివృతుండౌచు హాయి! తరుణులనుగూడి కీర్తిడించు తప్పత్రాగి
శోకదీనుల మనయందు సుంతయైన । దయనొనర్పడు సుగ్రీవు డయయ్యె వత్స!।
తే. చెప్పు నీ వేగి వత్స! యాచెనటితోడ । అల్ల సుగ్రీవునోడ మహాబలుండ!
నాదు రోషంబు రూప మెంతటిదో మరియు । చెప్పు మీ మాట కూడ
కీశేశు తోడ।
తే. మూతపడలేదు మార్గమే పుంతబట్టి । వాలిహతుడౌచు చనెనొ నా బాణనిహతి
నిలుపు సుగ్రీవ ! చేసిన నియతి యందు ; । పోకు నీయన్న చనినట్టి పుంతబట్టి।
తే. వాలి నొకనినె చంపితి నాలమందు । శరము నొకదానినేసి యో తరుచరుండ!
నిన్నొ సత్యంబుదప్పితివేని వినుము । హతమొనర్తు నిజంబు సబాంధవంబు! 82
తే. కార్య విధ మిట్టిదయ్యె యో యార్యవర్య! ఇంక యేది హితంబా నీ వే తలంచి
చెప్పు మదియెల్ల నతనికి యొప్పిదముగ! పొమ్ము కాలవ్యతిక్రమమ్మగుచునుండ।
ద్వీ సత్యంబు సుగ్రీవ! సలుపు నాయందు । పరికింపు ధర్మంబు ధర శాశ్వతంబు
పోకు నీ యన్నయ్య పోయిన తోవ । కాకున్న నాథాక గనెదు పో యముని।
ద్వీ తీవ్రకోపవివృద్ధు దీను నాతనిని । భ్రాతను జూచి లాలప్యమానసుని
ఉర్వీశనాథుండు నుగ్రతేజుండు । వహించె తీవ్రత స్లవగుపై భ్రాత! 83

30వ సర్గ సమాప్తి. (1802)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ముప్పది ఒకటవ సర్గ - (31)

(రాముడనుపగ లక్ష్మణుడు మహాకోపముతో కిష్కింధకు వెడలుట - లక్ష్మణుడు వచ్చిన సంగతిచూచి
అంగదాదులు అంతఃపురములో మదచుక్తుడైయున్న సుగ్రీవునకు నివేదించుట :-

ద్వి. పూజ్య నదీనసత్త్వ, సకాము, దీను । శోకాభిషము రోషోగ్రసంపన్ను
పూర్వజు, సరదేవపుత్రుతోనిట్లు । రామానుజుం డనె రాజసూనుండు । 1

ద్వి. నిలువడు పో సాధువృత్తి వానరుడు । మన కనుకూలించుమాడ్కి గన్పడకు
తలపడు తన కెట్లు గలిగెనో ఫలము । దక్కునె కపిరాజ్య మిక్కపి కింక ! 2

ద్వి. మతిబోయి సుఖము గ్రామ్యంబున దగిలి । ఎంచడు ప్రత్యుపకృతి నీకు సేయ
హతమార్తు, నిక వీడు నన్నను జూచు । ఈరాదు భూరాజ్య మిట్టి దుర్మతికి ! 3

ద్వి. ఆపలే నీ మహా కోపంబు నింక । హతమార్తు సుగ్రీవు నన్యతాత్ము నిపుడె
హరివీరులంగూడి యా వాలిసుతుడె । నీపత్ని నీతక్తై నెమకు గా కింక ! 4

ద్వి. ఆత్తబ్రాణాసను నటు జెప్పి యెగయు । రణచండకోపను లక్ష్మణు జూచి
పరవీరవీరుండు పలికె రాముండు । ధృతిని సానునయంబు నిక స్వవేషితము ! 5

తే. త్వ ద్విధుం డెందు లోకాన పాప మిట్టి । దెన్నడేగాని సలుప డో నన్నుతాల్చె
పాప మిట్టిది యార్యుడెవండు విడుచు! వినుము, పురుషోత్తముడు వాడె, వీరు డతడె

తే. సాధువృత్తుండ వీ విట్టి సాహసంబు! పూనదగదయ్య లక్ష్మణా! పుణ్యపుష్ప
పూర్వవృత్తంబు బాంధవంబును నెడంద! అనుసరింపుము సంకీర్తి నునిచి తప్ప

తే. చెలిమి సామోపహితవాక్యములనె పలికి । రూక్షరూపంబులైన పల్కులను వీడి
తాత! సుగ్రీవుతో పల్కుడగును సుమ్ము । త పెద్ది యెనర్ప, డాలస్య మాయె
నింతె॥

తే. అగ్రజం డిట్లు ధర్మంబు ననుసరించి । చెప్పియుండిన శిష్టార్థ మొప్ప గొనుచు
పురుషవృషభుండు వీరుండు పురవరంబు । జొచ్చె సామిత్రి పరవీరసూదనుండు॥

తే. అంత, శుభమతి, ప్రిజ్ఞుండు, నన్న కెపుడు । ప్రియహితరతుండు లక్ష్మణుం
డెడదలోన

ప్రతినివృత్త సుసంరబ్ధు డగుచు నపుడెపోయె కపిముఖ్య భవనంబుచాయ కతడు॥

తే. శక్రబాణసనపృఖ్య చాప మద్ది । అల్ల గిరితుంగ శృంగాధ మమర దాల్చి
ఔర, కాలాంతకోపముండై యతండు । మందరము సానుమంతంబు మాడ్కి
నొప్పె॥

తే. భక్తి రామానుజుండు యథోక్తకారి । క్రమత వచనంబు, నిక, యు త్తరంబు,
మరియు
సోఁ త్తరంబును నెడదలో యోచనంబు । సల్పుకొని యేగె మతి బృహస్పతి
సముండు॥

తే. కోధ కామ సముత్థంబుకోపవహి । రామచంద్రుని దపుడు తక్ ప్రబలి చుట్ట
కనలి యవీతుడై ప్రభంజనుని మాడ్కి । చరచరణోయె పురికి లక్ష్మణుడు
నడచి॥

తే. సాలతాలాశ్వకర్ణాది త్మౌజతతుల । పెక్కులన్ గూలద్రోయుచు నొక్క మొగిని
దుర్మములను నెన్నె యదికూటముల నెన్నె । వడిగ నడిచెడి వేగాన పడ
నడంచి॥

తే. వన్దుపోలిక నడచెడి ఎగువుతోడ । శిలలు చూర్ణంబులగుచుండ చెంగుచెంగు
నిడుద జంగలు వేయుచు స్త్రుపసుతుండు । కార్యవశతను దుర్తగతి నార్యుడరిగె

తే. ప్రభ బలాక్రీర్ణ మా హరిరాజపురము । దుర్గమం బల్ల కిష్కింధ దూరమందు
గాంచె నిత్యైకుశార్దులు డంచితుండు । ఎదుట గిరిసంకటంబందు నృపసుతుండు॥

తే. అల్ల సుగ్రీవుడైన రోషాధికమున । ఔర ప్రస్ఫురమాణోష్ఠుడై యతండు
చనుచు కిష్కింధ వెలుపల సంచరించు । వానరుల భీమరూపుల వరుస గనియె॥17

తే. గిరుల నడుమగ నరుదెంచు పురుషవృషభు । గాంధీకుంజరతుల్యు లాకపిగణంబు
తైలశృంగాల పెద్దవృక్షాలనెల్ల । శేతబట్టిరి యతనిపై చెలగి విసర॥ 18

తే. ప్రహరణంబులనట్టుల బట్టినట్టి | హరుల నవ్వాని వీక్షించినంత నతడు
తోనె ద్విగుణీకృతంబు కృద్ధుండునయ్యె | వహ్ని బహ్నింధనమ్ముల వలననలుల |

తే. కాలమృత్యుయుగాంతాభుగాంచినంత | కృద్ధులత్కృణుఁ డ్లవగు లూ రూక్ష తేజ
భయపరీతాంగులై చాడువారిరెల్ల | శతశతంబులు దశదిశలోచరగనపుడె | 20

తే. అంత సుగ్రీవభవనంబు హరులుజొచ్చి | లక్ష్మణునిరాక యాతనిప్రబలకోప
మపుడె పతికి నివేదించి రడలుకొంచు | 21

తే. తారతోగూడి కీడలదగిలి రహసి | కామతంత్రీమ్మునందున్న కపివరుండు
అటుల కపివరులనెడి వాక్యములనుంత | చెవినిబెట్టండ సుగ్రీవు డవశుడపుడు | 22

తే. సచివసందిష్టులై కపిసంఘమంత | రోమహర్షణులెల్లరు రూక్షగతిని
నగరముననుండి వెలువడి రెగసికొంచు | మేఘగిరికుంజరాభు లమేయబలులు

తే. క్రూరదంష్ట్ర సఖాయుధుల్ ఘోరులెల్ల | వికృతదర్శనులెల్లరు వింతవారు
భయద శాత్తులదర్పులా ధ్లవగులెల్ల | మరియు వికృతాననుల్ చూడ హరులునెల్ల |

తే. అందుకొందరు దశనాగబలులుకలరు | దశగుణోత్తరబలులు కొందరునుగలరు
కలరు నాగసహస్రంపు బలమువారు | తుల్యవిక్రీము లంద రస్తోకబలులు | 25

తే. కపులు దుర్యుహస్తలును మహావిపులబలులు | సర్వమునుజుట్టి కడు దురాసదము
పురముకిష్కింధ నద్దాని నరసెనపుడు | కృద్ధుడై లక్ష్మణుండు బల్ క్రూరదృష్టి
నైన

తే. ప్రబలి ప్రాకార పరిఘాంతరంబునుండి | అట్టెవెడలి యదగసత్త్వాఘృలై
కపిగణంబులు లక్ష్మణుకంటికెదుర | గానిపించిరి బహువిధాకారములను | 27

తే. అటుల సుగ్రీవుని యపేక్షనరసి మరియు | అన్నదుఃఖంబుడలచియు సధికముగను
కోపవశుడయ్యె వీరుండు ఘోరముగను | మరల లక్ష్మణుడెప్పుడు మనసులోన |

తే. ప్రబల దీర్ఘవీర్య నిశ్వాసుడగుచు | కోపసంరక్తలోచన ఘోరుడగుచు
ఒప్పె నా నరశార్దులు డుర్వివచట | పావకంబు సధూమంబుభంగిగాగ |

తే. జాణశల్యాలకదలు జవ్యాలుగవెలుగ | సాయకాసనమే భోగచయముగాగ |
మరి స్వతేజంబె గరళంబు కరణితోణక | వరలె పంచాస్య పన్నగం బున
నతండు

తే. అతని కాలాగ్నివలెమండు నట్టివాని । మించు నాగేంద్రభాతి కోపించువాని
చేరి యంగదుడప్పు వీక్షించి బెడరి । ఎడదలోన విషాదంబు భృశమునొండె ॥ 81

తే. అంత నంగదు నరసి మహాబలుండు । రోషతామ్రాక్షుడగుచు ని ట్లుగ్రిగతిని
బలికె లక్ష్మణుడప్పుడా స్లవగపతికి । అల్ల సుగ్రీవుకిట్లు సీ-వనుమటంచు ॥

తే. “ అదె యరిందముడయిన రామానుజుండు । వచ్చెనీచెంతకిష్ణుడు భ్రాతృవర్యు
వ్యసనమునజేసి సంతపుడొచుమరియు । వాకిటన్ వేచు లక్ష్మణుం డని వచింపు ॥

తే. “ అతని వాక్యమువినగ నీమతికి దేవ । ఇష్టమేని యొనర్చు నీయిచ్చమెరయ ”
అనుచు వచియించిరమ్ము నీ వరిగివేగ । అంగదా వత్స! శశురీహంతా! కుమార! ॥

తే. లక్ష్మణుని వాక్యమువిని ప్రబలమైన । శోకమునముగ్ధి యంగదుం డా కుమారు
డపుడె పినతండ్రి దరికి దా నరిగివేగ । చెప్పె లక్ష్మణురాశ దా నొప్పిదముగ ॥

ద్వి. అంగదుండంత నామాట యాలించి । పరిదీనవత్తుండు భ్రాంతభావుండు.
నగుచు తూర్ణంబేగి యధిపుపాదముల । పడి వందనమొనర్చె వడి కుమారుండు

ద్వి. ఆ యగ్ర్యతేజాడా యయ్యపాదముల । మాతపాదంబుల భక్తిమైపట్టి
మరి రుమపాదముల్ కరముననంటి । లక్ష్మణుమాటలు రహి నివేదించె ॥

తే. కాని నిద్రామదంబులు గ్రమ్మియుంట । మేలుకొనకయ్యె కపికులపాలకుండు
కల్లుమత్తున మరియు కామవశత । ఎరుగకుండెను సుగ్రీవు డెదియు నపుడు ॥

తే. అంత కిలకిలవళు లత్యంతముగను । సలిపిరచ్చట కపులు లక్ష్మణునిచూచి
మరియు భయమోహితులునొచు మనములందు । అరచి రాతని కృద్ధుని ననుస
యింప ॥

తే. లక్ష్మణు మహాఘనిభు గాంచి స్లవగులెల్ల । సింహనాదంబుచేసిరి చెలగి
యపుడు
సభసి వజ్రాకని సమస్వనంబుగాగ । లక్ష్మణు సమీపమందు వారంద రరచి ॥

తే. ధ్వని మహత్తరమప్పు డద్దానివలన । మేలుకొనెవానరుండు త నిగ్నిహిరసుతుడు
అధికమదవిహ్వలతను తామ్రాక్షుడగుచు । వ్యాకుల స్రగ్విభూషణ పటలుడగుచు ॥

తే. స్లక్షుడు, ప్రభావుడను మంత్రీవరులు సంత । అంతిపురిలోన జొర నర్హులైన
వాడ ॥

కపికి సమ్మతులప్పుడు కలిసివచ్చి । అంగదునిమాటలాలించి యతనితోడ ॥

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకీ ము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ముప్పది రెండవ సర్గ - (22)

—: హనుమంతుని హితోదేశము :—

తే. అంగదపురస్సరుల్ నిజామాత్యవరులు । పలికి యున్నట్టి మాటల నులికి వించు
అగ్రహించెను లక్ష్మణుం డనియు వించు! ఆసనమునుండి సుగ్రీవు డదిరి డిగియె॥

తే. అంత మంతుల మంత్రజ్ఞులైన వారి । మంత్రపరినిష్ఠులను జూచి మంత్రకుశలు
డల్ల సుగ్రీవు డనియె వాక్యంబు నపుడ! హృదిని గురులాఘవంబుల నిశ్చయించి॥

తే. నోట దుర్వాహృతంబు నే నుడివి యెరుగ । చేయ దురనుష్ఠితంబు కించిత్తు గాని
రాఘవభ్రాత సౌమిత్రి ప్రబల కుపితు । డేల యయ్యె నటంచు చింతించుచుంటి॥

తే. అసుహృదులు, నా యమిత్రులు నైన వారు! నిత్య మంతరదర్శులే నెనరు జెరుప
భువి యసంభూతముల దోషములను నెన్నొ! చెప్పియుందురు నాపైన స్థిరముపతికి॥

తే. ఇందు గురిచి యథాబుద్ధి నింక మీరు! మరి యథావిధి యోచించి మంతులెల్ల
నమ్మదిగ కారణములెల్ల నిపుణముగను । తెలిసికొని నిశ్చయింపు డా తెర
గ దేమో॥

తే. లేదు నాకు భయంబు నరేశుడల్ల । లక్ష్మణునిచెంత, మరియు నా రాముచెంత
మితు) నష్టనకుపితు భావింపమదిని । జగతి నెవనికీ గల్గదు సంభ్రమంబు?॥ 6

తే. సుకరమే సర్వధా మితు) నొకని బడయ । దుష్కరము నిల్పుకొనుట పో
ధృవ మతనిని

=====

చిత్తవృత్తి యనిత్యమా హేతువునను । అల్ప మేదేని చాలు తన్నెత్తి జెరుచు!

తే. ఆ నిమిత్తంబునని భయంపడుట నేను; । ఆమహాత్ముడుసఖుఁడుశ్రీరామవిభుడు
నా కొనర్చిన మేలు కీ లోకమందు! తగిన మేల్సేయ హా! శక్యమగునె నాకు!

తే. ఇటుల సుగ్రీవు డనగ హరీశ్వరుండు । హనుమ హరిపుంగవుండు స్వీయంబునైన
తర్కమునజేసి యోచించి తగ వచించె । మరగు వానరమంతుల మధ్యమందు!

తే. సర్వథా యిది దేవ! యాశ్చర్యమేమి । కాదు నీయట్టి వాడు విఖ్యాతగుణుడు
స్నిగ్ధ ముపకారము శుభంబు నెడదలోన! మరువకుండుట యెంతయు హరివిభుండ!

తే. ప్రభుడు వీరుండు రాముండు భయమునెల్ల! దూరముగదోసి నీకు పెంపారు పీఠి
గూర్చ వాలిని నట్టుల గూల్చెగాదె । శక్రశుల్యపరాక్రము సంగరమున! 11

తే. సర్వథా ప్రణయాననే సఖు డతండు! కుర్మడయ్యెను ధ్రువము రఘూద్వహుండు
లక్ష్మీవర్ధను లక్ష్మణ భ్రాత నిట్లు । పంచె నీచెంత కిందు సంశయములేదు! 12

తే. నీవు దేవ! ప్రేమత్తత నెరుగ కుంటి । వకట కాలవిదాంవరా! కాలమింత
పుల్లస ప్రచ్ఛదశ్యామ మల్ల వచ్చె । శివ మదె శరత్తు చూడు మీ టితికి రాజ!

తే. నిర్మలగ్రహనక్షత్రనికరమిదియె । దివి ప్రసవ్వువలాహక బృందమయ్యె
సర్వదేశలును చూడు ప్రసన్నమయ్యె! నదులు కొలకులు విగత పంకములునయ్యె!

తే. ఆహావోద్యోగకాలంబు నరుగుదెంచె । ఎరుగ కుంటివి యింతయు హరివరుండ!
అధిప! నీవు ప్రేమత్తుండ వనుచు దెలిసి! వచ్చెలక్ష్మణు డిటకు నిన్ హెచ్చరింప!

తే. అర్చు డక్కట హృతదారుడైన వాడు । రాఘవుండు మహాత్ము డీ భ్రాతచేత
పలుకబంపిన మాటలు పరుషమైన! మర్షణీయములౌ సుమ్ము మహిప! నీకు! 16

తే. ధ్రువము, నీకు కృతాపరాధునకు నిపుడు । అంజలి ఘటించి లక్ష్మీస్వామి కెరగి
ఆతని ప్రసాదముగ గొనునంతకంటె । అన్యమార్గము నుత్తమం బనఘ! లేదు!

తే. ప్రభు నియుక్తులు మంతులు ప్రభున కెపుడు! హిత మవశ్యము వచియింప
నియతిగలడు
అందుకొరకేను నేను భయంబు వీడి । చెప్పచుంటిని హితము నిశ్చితము, రాజ!

తే. రాము డభికుర్మడైన వి ల్లల బూని । జగము సర్వము తనవశంబుగ నొనర్చు
కొన సమర్థుడు సుమ్ము రఘూద్వహుండు । అమరగంధర్వయక్ష రాక్షసము నెల్ల

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

తే. కోరి యెవరి ప్రసాదంబు కొనగవగునొ । కోప మతనికి గలిగింప నూడ దనఘ
! ఇక, విశేషించి పూర్వోపకృతి స్మరించు । వానికి కృతజ్ఞున కిది యవశ్యమనఘ ।

తే. రాజ! నీవు సమిత్రపుత్రకముగాగ । అతని కింక శిరంబున నతి యొనర్చి
ప్రతి న చెల్లించుకొని నిలు మతని వశత । భక్తిమై భర్త వశనను భార్య
యటలు॥ 21

ద్వి. రామరామానుజుల్ పల్కు శాసనము । మనసున నైనను మరి మీరిమెలగ
నీకు యుక్తముగాదు నిజము కపింద్ర! రామచంద్ర! సురేంద్రభీమవర్చసుని
మానుష బలమును మరి, మనోబలము! తెలిసినవే కాదె దేవరా! నీకు॥

శివ సర్గ సమాప్తి:— (1,375)

22

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

—: ముప్పది మూడవ సర్గ:—(65) :—

లక్ష్మణుడు మహాకాశముతో వచ్చెనని తెలిసి, సుగ్రువుడు హావలిపోయి అతని ఎదుట పడుటకు జంక్కి, ముందుగ తారను పంపించుట-తార అతనిని ప్రగల్భమును సాంత్యనమునైన వచనములచే కాంతపరచి, లోనికి గొంపోవుట :—

తే. రామశాసనమున నట్లు లక్ష్మణుండు । వెడలి యంగదు పిలుపున వేగనపుడ
గుహను ఘోరంబు కిష్కింధ గురుభుజుండు । శొచ్చె పరవీరహంత తా

సుచ్చగతిని 1

తే. హరులు ద్వారస్థులంత మహాబలాధ్యులట మహాకాయు లా లక్ష్మణార్జు జూచి
ప్రాంజలులునొచు నెల్ల రా ప్రక్క కొదిగి । నిలువబడియుండి రట్టులే నేర్పు

మెరయ 2.

తే. క్రొద్దుడై యట్లు నిట్టూర్పు లోలి బరచుదశరథాత్మజు జూచి యాద్వారస్థులెల్ల
భృశము సంత్రస్త్రులై యట్లై నిలువబడిరి; । చెంతకేగంగ మరి పాహసెంపరెరి

ద్వి. శ్రీమంత మల్ల పుష్పితకాననంబు । రత్నమయంబు బల్ రమ్యతరంబు
మహారత్న సమకీర్ణమును దివ్యతరముగుహ మహత్తర మును గురుభుజుం డరసె

ద్వి. ప్రాసాదహరస్త్రి సంతాధ ముచ్చంబు । జగతి నానాపణ్య సంకోభితంబు
సర్వకామఫలాభి సతము పూర్ణంబు । సకలర్తు పుష్పవృక్షాభి రమ్యంబు

కామరూపుల దేవగరిధర్వ సుతుల । దివ్యమాల్యాంబర దేవుల కపుల

ప్రియదర్శనుల నెట్లు వెల్లివిరేసిటి । పురమును; చరివనాగరు పద్మములయు

సురభిగంధంబుల గంధముల్ మరియు । మధువుల హాసనల్ మైరేయములు

సమ్మోదముల నొప్పు నమ్మహాధ్వముల | గిరినిర్మలముల మరి నిర్మలముల
పరికించు కొం చేగె నరవరాత్మజుడు॥

7

ద్వీ. అంగదు గృహము నత్యంత రమ్యంబు! ద్వివిదమైందులయు నా గవయ గవాక్ష
శరభ విద్యున్నాల సంపాతి కుముద | సూర్యాక్ష హనుమంత శూర సుషేణ
వీరబాహు సుబాహు వేశ్యంబు లెల్ల | నళ, సుపాటల, సునేశుల సద్మములను
దధివక్త్ర జాంబవ త్తార నీలులయు | ముచ్చుగా నానర ముఖ్యుల యిండ్ల
రహి మహాసారంబులను జూచుకొంచు | లక్ష్మణ డేగె నా రాజమార్గముల
పాండురాభిప్రభా భవనరాజంబు ! దివ్యమాల్యాయుతంబు దీప్యమానంబు॥
స్త్రీరత్న శోభితం బార వేశ్యంబు | సంపూర్ణధనధాన్య సంపత్ కరంబు
పాండురప్రాకారమండనం బరయ | కడు దురాసదము తత్ కపిరాజు గృహము
సాక్షాత్ మహేందుని సదనంబు సమము | రమ్యంబు పరికించె రామాను

జుండు॥ 8-13

ద్వీ. కైలాసశిఖరవిఖ్యాతముల్ చదల | చుంబించు సాధముల్ శుక్లముల్ బొదల
సర్వకామఫలాళి సురీరుహాళి | సంతత కుసుమిత జగతీరుహాళి
నీలజిమూతసన్నిభముల తరుల | ధర, మహేంద్రప్రసత్తముల రమ్యముల
శీతల చ్చాయల క్షీతిరుహంబులను | కడు మనోరమముల గాల్గెడు దాని ;
శక్రపాణుల, బలశాలుల, హరుల | సంవృతద్వారమై సారైన దాని ;
స్వచ్ఛంబు తప్తకాంచనతోరణంబు | రమ్యంబు, దివ్యమాల్యాంకృతంబు
జొచ్చె మహాబలుం డుచ్చతరంబు | సుగ్రీవు సదనంబు శూరసౌమిత్రి
వడిని నవార్యమాణుడు నొచు నెందు | మరి మహాభ్రముచు భాస్కరు డట్టు
లభుడు॥ 14-17

సానాజనాకులం బానందమయము | సప్తకక్ష్యము మహద్గుప్త మాయతము
రాజత హైమ పర్యంక కీర్ణంబు | బహువరాసనతతి పరిపూరితంబు
భువి మహార్హాస్తరణోపేత మెందు | శోభితం బెందెందు జొచ్చెవీరుండు
అంతఃపురంబు ధర్మాత్ముడతండు॥

18-19

తే. చొచ్చుచునె యాత డట వినె నుచ్చగతిని | సతతి మచ్చట బొల్చు
సుస్వరము తతము
సరస మధుర తంత్రీ గీత సంయుతంబు | హాయియా సమగీత పదాక్షరంబు॥ 20
మరియు పెక్కుర వివిధరూపములవారి | రూపయావనగర్వితలై నవారి
స్త్రీల జూచెను సుగ్రీవు గృహమునందు॥ పలు మహాబలు డప్పు డా భానుకులుడు॥

తే. అవని నభీజన సంపన్నులైన వారి । చిత్రమాల్వస్రజంబుల జేలగువారి
అరసె ఫలమాల్వకృత్రిసక్తలైన వారి । భూషణోత్తమ భూషితులైన వారి॥ 22

తే. జాగరూకుల, తృప్తుల సరసమతుల । మరి, యుదాత్తపరిచ్ఛదగతుల ఘనుల
అరుగు చరసె సుగ్రీవానుచరుల నచట । లక్ష్మణుం డప్పు జా సాధరాజ

మందు॥ 23

తే. తరళ నూపురముల కూజితముల వినుచుఁకాంచికా నినదంబుల కొ మించ విచుచు
శ్రీయుతుం డల్ల సౌమిత్రి చిత్తమందు । లజ్జతుండయ్యె, యవి యపరతులవౌట॥

తే. చెలగు నాభరణస్వనంబులను వినగ । రోషవేగప్రకృతిపై రూక్షగతిని
జ్యోస్వనంబు నొనర్చె లక్ష్మణుడు నపుడు । దిశఁ బీరుండు పూరించి పృథుల

రవళి॥ 24

తే. అతడు సత్సాంప్రదాయంబు ననుసరించిఁగతు లున్నట్టి చోటున కెడము నిలిచి
వీరు డేకాంతమందున వేచియుండె । రామకోపసమన్వితం డే మనందు॥ 25

తే. తతము చాపస్వనంబు నద్దానజేసి । కీశనాథుండు సంత సుగ్రీవు డడరి
లక్ష్మణాగమనంబు, నాగ్రహము నెరిగి । వడవడ వడంకె ఆననంబందునుండి॥

తే. అంగదుడు మున్ను నాతోడ నన్నరీతివచ్చె సౌమిత్రి యిటకు సువ్యక్త మిపుడు
భ్రాతృవత్సలు డాతండు పరమకుపితుడగుచు వచ్చెను నిజము రామానుజుండు॥

తే. అంగదుని పల్కు బట్టియు జ్యోస్వనంబుఁవినుట కతమున ధృవముసౌమిత్రి వచ్చె
నని యెరింగి కపీశుండు నడలు గదిరె । నోటి తడియును నారె నప్పాట కపి॥ 26

తే. అంత ప్రియదర్శనను తార నాత డరసి । త్రాససంభ్రాతచిత్తుడై స్లవగవరుడు
విభుడు సుగ్రీవు డిట్లు లాపెకు వచించె । హితము నవ్యగ్రమునునైన రీతిగాగ॥

తే. ఏమి కారణ మిది సుభ్రు! ఈ విధంబుఁప్రకృతి మృదుమాననుండు తల్లక్ష్మణుండు
రాఘవానుజు డిపుడు రాద్రంపురీతి । వచ్చె నిటకు సరోషుడన్ భంగిగాగ॥ 27

తే. ఏమి యనుకొందు వీవు నీ హృదయమందుఁప్రభుకుమారుని రోషకారణముడేని!
విను మనిండిత! మరి, యకారణముగాగ । కోపము నహింప డీ సరకుంజరుండు॥

తే. అతని కేదైన సుంత నే వప్రియంబు । చేసినట్లుల జ్ఞప్తి నీ హృదిని గలదె!
దాని నిప్పుడె నీబుద్ధి తరచి చూచి । వేగ నాతోడ చెప్పుమ వెలదిమిన్న॥ 28

తే. అంత కన్నను నీవె స్వయంబు నరిగి । అతని జూచుట మేలు శుభాంగి! వేగ;
వచనముల సాంత్యయుక్తంబులైన వానిఁపలికి యతని ప్రసన్నుగా నలుపుమి॥

తే. నిన్న చూచిన తోనె ప్రసన్నుడగును । కోప మొందడు భామినీ! భూపసుతుడు
స్త్రీల యెడల మహాత్ములు సేయ రెపుడు । దారుణం బింత ధ్రువము పో

తార! నీవె! 35

తే. చెలివో! సీచేత సాంత్యనంబులను దేరిమరి, ప్రసన్నేంద్రియుండు సన్మానసుండు
నైనపిమ్మట జూతు నే నరగి యతని । అరివిమర్దను కమలపత్రాక్షు డక్షు! 36

ద్వి. మదవిహ్వలాక్షి యా సుదతి తూలుచును! వ్రేలు కాంచీగుణ హేమసూత్రముల
లలన సలక్షణ లక్ష్మణు శడకు । నడచివచ్చెను తార నమితాంగయప్తి! 38

ద్వి. ప్లవగేశు పత్ని నా లలన జూడగ నె! అటె యుదాసీనుడై యా మహాత్ముండు
భూవరసుతు డవాఙ్మఖుడునై యుండి । స్త్రీ సమక్షం జౌట త్రిప్పె కోపంబు! 39

ద్వి. పానయోగంబున పణతి యా తార । వినివృత్తలజ్జయై మనుజేంద్రీసూను
దృష్టిప్రసాదాన భృతిపూని మదిని । ప్రణయ ప్రగల్భంబు పరిసాంత్యనంబు
నిటు బలె- వాక్యంబు పటుమహార్థంబు! 39

ద్వి. ఏమిది నృపపుత్ర! కోపమూలంబు? । ఎవ్వడు నిలావండు నీమాటలోన!
ఎవ్వడు దరిజేరు నెండిన యడవి! నేర్చుచుండు దవాగ్ని నిర్విశంకముగ! 40

తే. సాంత్యపూర్వ మశంకిత సరణిబల్కు- తారవచనంబు ప్రణయదృష్టార్థమద్ది
విని మహాత్ముండు లక్ష్మణుం డనఘు డపుడు । మరల బలె-ను నిట్టు లా
మగువతోడ! 41

తే. ఏమి నీభర్త యిటు కామవృత్తుడగుచు! ట్ట ధర్మార్థ నిచయుడై లోలుడగుట
తెలియవా భర్తృహితయుక్త! దేవి! నీవు! 42

తే. తలపడింతయు రాజ్యార్థముల నెడంద! తలపడిక మమ్ముకడు దుఃఖతులనునైన
సతము సామాత్యపరిషదుండగుచు, దేవి! । సేయుగా పానసేవనమే యతండు!

తే. వినుము ప్లవగేశ్వరుండు నీ యనుగు భర్త! నాల్గు మాసాలె యటు ప్రమా
ణంబు జేసి

అదియు గడచుట యెరుగకున్నా డతండు! ఇటు మదవ్యగుడై విహరించుచుండి!

తే. తార! ధర్మార్థసిద్ధినికోరువాడు । పానవశమున నిటులుంట బాగుగాదు
పానమునజేసి యర్థధర్మములెకాక । కామమున్ గూడ నాశమ్ము గాంచు సుమ్ము!

తే. మేలునకు సల్పకున్నచో మేలు మరల । ధర్మలోపంబు గల్లు మహత్తరంబు
సఖుడు పద్మణయుతుడు నాశంబు గనిన! మది, మహత్తర మర్థలోపంబుగలుగు!

తే. సత్యధర్మపరాణుండైన సఖుడు అధిపతిగా జమియధికారులు కంటే

తే. ద్వయంబును వీడిన త్వద్విభుండు ధర్మమందున సైతము దనరలేడు! 47

తే. ఇంతి! ప్రస్తుత మీ కార్య మిట్లుంటు కార్య ముత్తర మిచట మా కిరసి చూచి

ఏది కర్తవ్యమో నీవె యింక జెపుమ కార్యతత్వజ్ఞవీవు, నిక్కంబుగాగ! 48

ద్వి. ధర్మార్థ యుక్త మాతని వాక్య మద్ది మధురస్వభావంబు మగువ తా విచుచు మనుజేందు కార్యంబు మది లెప్ప నెరిగి విశ్వాస యుక్తంబు వేడలై మరల!

ద్వి. కోపకాలముగాదు భూపాలపుత్ర! వల దతి కోపంబు స్వజనంబు నందు మరి విధేయులయందు మాయందు వీర! త్వత్ప్రయోజనవరతంబ్రు నీ మిత్రు మరి ప్రమాదంబేని తగు నీవు నోర్య! 57

ద్వి. చూడ, గుణప్రకృష్టుండెల్లు నతన అపకృష్టసత్తువై యాగ్రహంబాందు? తపసఃప్రసూతి సత్త్వావరుద్ధండు త్వద్విధుండెవడు కో పావిష్టుడగుచు? 51

ద్వి. ఎరుగుదు హరివీర బంధుకోపంబు! ఎరుగుదు కాల మతీతంబు నగుట ఎరుగుదు మీరొనర్చినమేలు మాకు! ఎరుగు దందులకు మా విధియు

నెయ్యదియొ! 55

ద్వి. మన్మథు బల మది మనుజవరేణ్య! ఎటులోర్వరానివో యెరుగుదు నదియు ఎరుగుదు సుగ్రీవు డిపుడు కుమార! మిగుల కామాసక్తు డగుటయు మరియు! ఎరుగు దే శ్రీలయం దతడు బద్ధుండో! 58

ద్వి. లేనట్లులున్నది నృపవరాత్మజుడ! కామతంత్రీములందు గనగ నీబుద్ధి కాకున్న నీవిటుల్ కోపంబు వడుదె! దేశకాలంబుల నర్థధర్మముల చూడండు మనుజుండు కామరతుండు! 52

ద్వి. కామాభియోగాన కడద్రోసిలజ్ఞ! కామప్రవృత్తి నాకడనున్న యట్టి భవదీయసోదరు వానరనాథు! మరి యిదే శ్రమియింపు పరవీరహంత! 56

ద్వి. అల, తపోధర్మకాములు, మహర్షులును! ప్రతిబద్ధమోహులే ప్రభుకుమారుండ కామానుకాములై రే మందు! రాజ! ప్రకృతినే కపి యితు డతిచపలుండు తగులక యెటులుండు దా సుఖంబులను! 56

ద్వి. ఇటుల వానరి పల్క ధృతి మహార్థంబు! మరల సఖేలంబు మదవిహ్వలంబు ధర్మర్మితంబిట్లు పలికె యా తార! అల్ల పామిది కా యప్రమేయనకు! 57

.....

తే. అనఘ, కామవిధేయుడేయయ్య కపియు | మీదు కార్యంబు సాధింప

మిహిరసుతుడు

చాలకాలముక్తిందనే నీలు డాది | కపుల కాజ్ఞప్తి జేసె; ఆగ్రహము నలదు || 58

తే. వచ్చియేయున్నవారుగా వరుస బెట్టి | కామరూపులు హరులు సంఖ్యలకు మించి
వేలు, లక్షలు, కోటులు వితతబలులు | అవని నానానగనివాసులైన వారు ||

తే. కాన, రమ్ము, మహాభుజా, లోని కీవు | లెస్స నిలిపితి వీవు చారిత్ర మనఘ!
మిత్రదారావలోకనం బెందు గాని | తప్పకాదయ్య యెఘడు సద్భావులకును ||

తే. ఆపెచేత ననుజ్ఞాతుడగుచు నల్లు | కార్యగతిదైన త్వరయును గల్గు కళన
జొచ్చె నభ్యంతరంబు నా సూర్యకులుడు | అరివిమర్దను డా మహా శాసనబలుడు ||

సీ. పరమాసనంబున స్వస్థాసనంబున
మరి, మహాహ్లాదాచితా స్తరణములను
ఆసీను సుగ్రీవు నాదిత్య సన్నిభు
దివ్యాభరణచిత్రదీప్తదేశు
దివ్యరూపుని, మహా దివ్యయశస్కుని
దివ్యమాల్యాంబరు దేవసముని
దివ్యాభరణమాల్యదేదీప్యమానుని
శక్తుండు నాగ దుర్జయుని కపిని

గీ. మరియు, ప్రేమదావృతుని జూచి తరణికులుడు | లక్ష్మణుం డప్పు డయ్యె
సంరబ్ధతగుడు ;

జ్వలితరక్తాక్షు డంతకసన్నిభుండు | నయ్యె తద్దృశ్యమున్ జూచి యంతిపురిని ||

ద్వి. రుమను కౌగిటను గాఢముగ దా బట్టి | వర హేమవర్ణు డా పరమాసనమున
లీల గూర్చుండి విశాలనేతుండు | చూచె సౌమిత్రిని సువిశాలనేత్రు
దేదీప్యమాను నదీనంపు సత్తు ||

65

33వ సర్గ సమాప్తి - (1,440)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ముప్పది నాలుగవ సర్గ - (19)

జనానాలో నున్న సుగ్రీవుని వైఖరిజూచి లక్ష్మణుడు చురల సందిసడుట - సుగ్రీవుడు నోటమాట రాక, చేతులు జోడించి. పణకుచు నిలువబడుట - లక్ష్మణుడు సహకోపముతో సుగ్రీవుని కృతఘ్నశ్చన నిందించి, రాముడు చెప్పచున్నమాటలు చెప్పుట :-

తే. అతని, నప్రతిహతు, కృద్ధు నంతిపురిని । నటుల జొచ్చినవాని, మహాబలాఘ్న
పురుషవృషభుని లక్ష్మణు నరసి యపుడు । కరము వ్యధితేంద్రియుం డయ్యె
తరణిసుతుడు ॥ 1

తే. కృద్ధు, నిశ్వసమాను, బల్ రూక్షతేజు । అన్నవ్యసనాన సంతప్తుడైన వాని
దశరథాత్మజు గని కపి తక్షణంబు । ఎగిరి స్వర్ణాసనమునుండి డిగ్గి నిలిచె
అల మహేంద్రు స్వలంకృత ధ్వజము భాతి ॥ 2

తే. ఎగిరి నిలిచిన సుగ్రీవు వెంట నపుడె । వేగ నిలిచిరి రుమ మున్నుగాగ స్త్రీలు
గగనమున పూర్ణచంద్రుతో నెగసి తోచు । తారకాగణములభంగి వారలెల్ల ॥ 3

తే. అటుల సంత క్తనయనుడై హరివరుండు । శ్రీయుతుండు కరంబులు చేర్చి మొగిచి
కల్పవృక్షముభాతి లక్ష్మణుని యెదుట । నిలిచియుండెను పణకుచు చెలులనడుమ ॥ 4

తే. డిర్వి పట్లు రుమాద్వితీయుండు నగుచు, శశి సతారంబు నాగ స్త్రీశతము నడుమ
నున్న సుగ్రీవు గాంచి కోపోగ్రు డగుచు । లక్ష్మణుం డిట్లు బల్కె నా
స్వగుహోధ ॥ 5

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

తే. సత్కులీనత సత్త్వంబు సత్యనిరతి । సతతము జేతేంద్రియత, కృతజ్ఞతయు మరియు
ఆర్తులందు సానుకోశతయును గల్గు । రాజు లోకాన యున్నతి యోజ గాంచు॥

తే. రా జైన డధర్మమందు స్థిరంబు నిలిచి । ధాత్రి తన కుపకారులౌ మిత్రులకును
సలుపు మిథ్యాప్రతిజ్ఞ; నా ఖలునికన్న! హా! నృశంసతగుం డెందు గానబడును॥

తే. అశ్వవిషయానృతుండు శతాశ్వహంత । గోసహస్రప్రహంత గూ గోనృతుండు
మరియు, పురుషానృతుండైన పురుషుడింక । తనను స్వజనంబులను జంపుకొనిన
వాడ॥ 9

తే. తాను మిత్రుచే మున్ను కృతార్థు డగుచు । మరల ప్రత్యుపకారంబు నెరప డెవడు
వాడు నిజము. కృతఘ్నుండు ప్లవగవిభుడ! అశడు వధ్యుండ సర్వభూతాళి కింక॥

తే. మున్ను బ్రహ్మ కృతఘ్నుని పోల జూచి! కుద్ధుడై పల్కె యిటులొక్క-
శ్లోకమోయి
సకలలోకనమస్కృతం బికను దాని । వినుము నీవు ప్లవంగమా వినుతు నీవుడౌ

తే. భువిని, బ్రహ్మఘ్నునకు, సురాపునకు, మరియు । ధృవము భగ్నవ్రతునకు
చోరునకు దలప
నిష్కృతిని జెప్పియుండిరి నీతివిదులు । చెప్పరు కృతఘ్ను కింక నిష్కృతిని
సుంత॥ 12

తే. కడు కృతఘ్నుడవును ననార్యుడవు నీవు । వానరుండ! మిథ్యావాది వాడు వార
ముందు నీవు కృతార్థత జెంది, మరల । రామునకు మేలు సేయ దలంప వింత॥

తే. అట్లు లుపకారమును పొంది నట్టి నీవు । మరల ప్రత్యుపకృతిసేయు వాడ వేని
నీత వెడకెడి యత్నంబు సేయుచుంట । నీకు కర్తవ్యమే కాదె నిజము శలప॥ 14

తే. కపిని, గ్రామ్యంబులైన భోగముల దగిలి । ఔర, మిథ్యాప్రతికృతం డైతి వీవు
రాము డెరుగక పోయె పూర్వంబునందె । అకట, కప్పయెలుంగు పా మనుచు
నిన్ను॥ 15

తే. కరుణవేది మహాత్ముండు, ఘనయశుండు । రాఘవుండు మహాభాగు డోఘ
బలుడు

పాపికి దురాత్మునకు నీకు వాలి గూల్చి । ఔర! కపిరాజ్యమిప్పించె యథాయ కింతౌ

తే. రాము డక్లిష్టకర్ముండు ప్లవగ! నీకు నెరవీయుండైన మేల్ నీవు మరచియున్న
నిశితబాణాల నిప్పుడే నిన్ను జంపి । వాలి జూడంగ బంపుడు యమునిపురికి॥ 17

తే. సత్కులీనత సత్త్వంబు సత్యనిరతి । సతతము జితేంద్రియత, కృతజ్ఞతయు మరియు
అర్చులందు సానుకోశతయు గల్గు । రాజు లోకాన యున్నతి యోజ గాంచు॥

తే. రా జెన డధర్మమందు స్థిరంబు నిలిచి । ధాత్రి తన కుపకారులౌ మిత్రులకును
సలుపు మిధ్యాప్రతిజ్ఞ; నా ఖలునికన్న! హా! సృశంసతగుం డెందు గానబడును॥

తే. అశ్వవిషయానృతుండు శతాశ్వహంత । గోసహస్రప్రహంత గూ గోనృతుండు
మరియు, పురుషానృతుండైన పురుషుడింక । తనను స్వజనంబులను జంపుకొనిన
వాడ॥ 9

తే. తాను మిత్రుచే మున్ను కృతార్థు డగుచు । మరల ప్రత్యుపకారంబు నెరప డెవడు
వాడు నిజము. కృతఘ్నుండు స్లవగవిభుడ! అశడు వధ్యుండ సర్వభూతాళి కింక॥

తే. మున్ను బ్రహ్మ కృతఘ్నుని పోల జూచి! కుద్ధుడై పల్కె యిటులొక్క-
శ్లోకమోయి
సకలలోకనమస్కృతం బికను దాని । వినుము నీవు స్లవంగమా వినుతు నీవుడో॥

తే. భువిని, బ్రహ్మఘ్నునకు, సురాపునకు, మరియు । ధృవము భగ్నవ్రతునకు
చోరునకు దలప
నిష్కృతిని జెప్పియుండిరి నీతివిదులు । చెప్పరు కృతఘ్ను కింక నిష్కృతిని
సుంత॥ 12

తే. కడు కృతఘ్నుడవును ననార్యుడవు నీవు । వానరుండ! మిధ్యావాది వాడు వార
ముందు నీవు కృతార్థత జెంది, మరల । రామునకు మేలు సేయ దలంప వింత॥

తే. అట్లు లుపకారమును పొంది నట్టి నీవు । మరల ప్రత్యుపకృతిసేయు వాడ వేని
సీత వెదకెడి యత్నంబు సేయుచుంట । నీకు కర్తవ్యమే కాదె నిజము తలప॥ 14

తే. కపిని, గ్రామ్యంబులైన భోగముల దగిలి । ఔర, మిధ్యాప్రతిశ్రవుం డైతి వీవు
రాము డెరుగక పోయె పూర్వంబునందె । అకట, కప్పయెలుంగు పా మనుచు
నిన్ను॥ 15

తే. కరుణవేది మహాత్ముండు, ఘనయశుండు । రాఘవుండు మహాభాగు డోఘ
బలుడు

పాపికి దురాత్మునకు నీకు వాలి గూల్చి । ఔర! కపిరాజ్యవిప్సిం చె యరయ కింతా

తే. రాము డక్లిప్తకర్ముండు స్లవగ! నీకు నెరపియుండిన మేల్ నీవు మరచియున్న
నిశితబాణాల నిప్పుడే నిన్ను జంపి । వాలి జూడంగ బంపుడు యమునిపురికి॥ 17

*****

తే. మూత పడిలేదు మార్గ మే పుంత బట్టి! వాలి హతుడౌను చనియెనో బాగా
నిహతి
నిలువు సుగ్రీవ! చేసిన నియతియందు! పోకు సేయన్న చనినట్టి పుంతబట్టి! 18

ద్వి. కాకుల్ స్థవరు కార్మకమునుండి వెడలు | శరముల మరి వజ్రసన్నిభంబులను
నిజము చూడగలేడు సీను; కాకున్న! సుఖముల ముగ్ధుడే సుఖిని, హాయిగను
మదిన్నైన దలపక మాదు కార్యంబు! 19

34వ సర్గ సమాప్తి - (1,459).

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండరామాయణము

కీష్కింధ కాండము

ముప్పది ఆయిదవ సర్గ — (23)

తార పరల లక్ష్మణుని శాంతపరచుట - సీతను వెదకుటకై కపులను గొప్పని సుగ్రీవుడు లోగడనే ఆహ్వానించెననియు, వారు త్వరలో రాగవ్వారనియు, నీవు అవాలోచింపు. స్వరపడవలనియు తార మెత్తగ చెప్పుట :—

తే. ఇటుల బల్కెడు లక్ష్మణు పట్టు బలాధ్యు | తేజమునమండుచున్నట్టి తెరగువాని
తన్ని తారాధిపానన తార చూచి | లక్ష్మణున కిట్లు బలికె దా తక్షణంబు | 1

తే. వలదు నీ విట్టు లనగ భూవరకుమార ! | పరుషముల కిట్లు లీతడు వరద ! తగడు
ఇట్టి వింక విశేషించి నీదు నోట | వినదగండయ్య మిత్తు డీ యినసుతుండు | 2

తే. కాదు సుగ్రీవు డకృతజ్ఞు డేడగాని | కాదు కుటిలుడు శకుడును కాదుసుమ్ము
దారుణుడుకాదు, మరె, దగాకోరుకాదు | విన మబద్ధికుడునుకాదు, వీర ! యితడు ||

తే. గణమునం దన్యులకు దుష్కరంబునైన | కృతము శ్రీరాము డెద్ది తా జేసె తనకు
దాని సైతము మరువ డీ వానకుండు | నిజము, సుగ్రీవు డంతయు నృపకుమార ||

తే. ఇతడు రామప్రసాదాన వితత కీర్తి | జగతి కపిరాజ్య మిద్ది శాశ్వతము బడసె
రుమను, నన్నును సైతంబు ధ్రివ మితండు | బడసె సుగ్రీవు డంతయు బడలకుండ ||

తే. మున్ను కడు దుఃఖముల నొంటి భూమిబండి | ఇపుడు సుఖముచు నుత్తమం
బెటులా చెంది

సమయకాలంబు మరచె నీ చపల కవీయు | వినము, వత్స ! విశ్వామిత్ర మునిని
బోలి | 6

తే. మును ఘృతాచిని దగిలి లక్ష్మణుడ ! | వినవె! జగతి దశవర్షముల నొక్క పగలుగాగ
దలచెగాదె విశ్వామిత్రు డలఘుయశుడు | పరమధర్మాత్ము డా తపో నిరతుడనఘు ||

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండరామాయణము

కీష్కింధ కాండము

ముప్పది అయిదవ సర్గ — (23)

తార పరల లక్ష్మణుని శాంతపరచుట - సీతను వెదకుటకై కపులను గ్రహించి సుగ్రీవుడు లోకాదనే ఆశ్వా
పించెననియు, వారు త్వరలో రాంబార్హరనియు, నీవు అనాలోచితమున వ్యవహరించుచు తార
మెత్తక చెప్పుట :—

తే. ఇటుల బల్కెడు లక్ష్మణు పట్టు బలాధ్యు | తేజమునమండుచున్నట్టి తెరగువాని
తన్ని తారాధిపానన తార చూచి | లక్ష్మణున కిట్లు బలికె దా తక్షణంబు | 1

తే. వలదు నీ విట్లు లనగ భూవరకుమార ! | పరుషముల కిట్లు లీతడు వరద ! తగడు
ఇట్టి వింక విశేషించి నీదు నోట | వినదగండయ్య మిత్తు డీ యినసుతుండు | 2

తే. కాదు సుగ్రీవు డకృతజ్ఞు డేడగాని | కాదు కుటిలుడు శకుడును కాదు సుమ్ము
దారుణుడుకాదు, మరె, దగాకోరుకాదు | విన మబద్ధికుడుచుకాదు, వీర ! యితడు ||

తే. గణమునం దన్యులకు దుష్కరంబునైన | కృతము శ్రీరాము డెద్ది తా జేసె తనకు
దాని సైతము మరువ డీ వానకుండు | నిజము, సుగ్రీవు డెంతయు నృపకుమార ||

తే. ఇతడు రామప్రసాదాన వితత కీర్తి | జగతి కపిరాజ్య మిద్ది శాశ్వతము బడసె
రువును, నన్నును సైతంబు ధ్వువ మితండు | బడసె సుగ్రీవు డెంతయు బడలకుండ ||

తే. మున్ను కడు దుఃఖముల నొంటి భూమిబండి | ఇపుడు సుఖముచు నుత్తమం
బెటులా చెంది

సమయకాలంబు మరచె నీ చపల కపియు | వినము, వత్స ! విశ్వామిత్ర మునిని
బోలి | 6

తే. మును ఘృతాచిని దగిలి లక్ష్మణుడ ! | వినవెజగతి దశవర్షముల నొక్క పగలుగాగ
దలచెగాదె విశ్వామిత్ర డలఘుయశుడు | పరమధర్మాత్ము డా తపో నిరతుడనఘ ||

తే. అతడు కాలవిదాంవరుం డయ్య వత్స! మరి, మహాతేజుడయ్య దా నెరుగడయ్యె
జరుగుకాలంబు సుంత యా సంయమియును। ఇంక, ఇతడు సంగతి యేల
జెప్ప! 8

తే. కడు పరిశ్రాంతుడై చిరకాలమట్లు। దేహధర్మంబు నిపు డెట్లా దేవ! వాండి
కామసుఖముల నిక తృప్తిగనక యున్నాడెని లోలత నీవు క్షమింప దగును। 9

తే. నీవు రోషవశంగతుం డిట్లు లగుట। తగదు లక్షణ! నామాట తాత! వినుము
నిశ్చయార్థంబు తెలియక నీకు తగదు। ప్రాకృతుని యట్లు త్వరపడి మాటలాడ!

తే. సత్త్వయుక్తులు నీవంటి సత్పురుషులు। పురుషవృషభుండ! త్వరపడి ముందుగానె
ఇట్లు లవిమృశ్యముగ నెప్పు డెడదలోన! రోషమున కింత లక్ష్మిణా! లోనుగారు!

తే. ఇదియె, దేవ! సుగ్రీవార్థ మేను నిన్ను। వేడుకొందును ధర్మజ్ఞ! ఏడు మలుక
అధికరోషసముత్పన్నమైన యట్టి తీవ్ర సంరంభమియ్యది డింపు మయ్య! 12

తే. రుమను, కపిరాజ్యమును, నన్ను, భ్రువము దేవ! వసుచయంబుల ధనధాన్య
వారములను

వినుము రామవీర్యార్థమై విడిచివైచు। ఇతడు సుగ్రీవు డంచు నా మతము
సుమ్ము! 13

తే. చేర్చగల డయ్య రాము నా నీతతోడ। తాత! సుగ్రీవు డిదియె సత్వరముగాగ
అల్ల రోహిణితోడ శశాంకు నట్లు। రావణాధము రణములో రాచి వైచి! 14

తే. లంకలోపల రాక్షసుల లక్ష కోట్లు। లక్ష లక్షలు లెక్కిడ రాక యుండ
కలరటందురు; కామరూపులును మరియు। మిగుల దుర్ధర్షు లందు రా
మేటిబలులు! 15

తే. అట్లు లున్నట్టి యా రాక్షసాళి నెల్ల। ముందుగా జంపకుండంగ మోహరమున
శక్యమెట్లాను రావణ సంహరింప। అకట నీతాపహర్త నా యధము, ననురు!

తే. బహుళ కపిసైన్యముల తోడుచాటు లేక। రక్కసులమూక గూల్చ శక్యంబు గాదు
మరి, విశేషించి రావణ కరకుటసుర! గూల్చగారాదు సుమ్ము తత్ కూరకడ్కు!

తే. ఇటుల జెప్పెను వారి నా కెపుడో, దేవ! అతడు తెలిసినవాడు సు మ్మఖల
మనఘ,

స్వయము నాకేము తెలియ వీ సంగతులును। వినుట జెప్పితి నీకు లక్ష్యణ
కుమార! 18

తే. త్వత్సహాయనిమిత్తమే వానరులను । పెక్కు మందిని గొని తేర దిక్కులకును
ప్రభుడు సుగ్రీవు డంపించె ప్రకటబలుల । కపిగణేశుల రణముల కర్కశులను॥19

తే. బహుళ విక్రాంతు లా మహాబలుల కొరకె । ఎదురు చూచుచు నున్న వా డీ
విభండు
కాననే, రామచంద్రుని కలిసికొనగ । బయలుదేరగలేదు సు మార్గత డింతె॥20

తే. నీదు రాకకు పూర్వంబై మాదు విభుడు । చేసె సుగ్రీవు డేర్పాట్లు స్థిరత నెల్ల
ఇపుడే వానరు లెల్ల రా విఫులబలులు । రావలసియున్నవారు సూ లక్ష్మణుండ॥

తే. ఋక్షకోటిసహస్రముల్ లక్షలాది । సంఖ్యలైన గోలాంగూల సముదయములు
దీప్తతేజ లనేక కోట్లాప్తకపులు । వచ్చి నిన్ గొల్తురిపుడె; కోపంబు డింపు॥ 22

దీప్తి. నీ ముఖ మిది చూచి నెత్తుకొల్కెటి । నీ కండ్ల నీమించి ఈ కపికాంత
లెడదల శాంతిని లేకున్నవారు; । ప్రధమభయంబున బడుచుండి శంక॥ 23

31వ సర్గ సమాప్తి — (1,482)

శ్రీ

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ముప్పది ఆరవ సర్గ - (20)

లక్ష్మణుడు కాంతపడుట - అంత, లక్ష్మణసుగ్రీవులు అన్యోన్యము సుహృద్భావముతో భాషించుకొనుట:

- అ. తార యిటుల బలుక ధర్మసంహితమును | ప్రశీశితంబునైన వాక్య ముద్ది
వీడదగొనియె నపుడ మృదులస్వభావుండు | లక్ష్మణుండు సుగుణ లక్ష్మణుండు || 1
- ఆ. అటుల తార పలుకు నంగీకరించుచు | సఖుడు లక్ష్మణుడు ప్రసన్నుడగుడు
మది, మహాభయంబు మరకు-తేళుడు వీడె | పోల్చ క్షిన్నవస్త్రమును ననంగ || 2
- ఇ. అంత కంతగతము నమిత భోగప్రదం | బమర చిత్రీకూల్య ముద్ది తెచ్చి
విమడుడొచ్చు నచట సముఖమందున నిల్చె | హరిగణేశ్వరుండు తరణిసుతుడు || 3
- ఈ. సకలవానరసత్తముం డకలుషుండు | సఖుడు సుగ్రీవు డపుడు లక్ష్మణుని జూచి
వార్ష మతనికి భీమబలాధికునకు | నెసగ జేయుచు ప్రశీశితం బిటుల బలికె || 4
- ఉ. ధర ప్రణవ్వుమైన సిరియు కీర్తియు, మరి | ప్లవగరాజ్య ముద్ది యవ్యయంబు
రామ దేవుడయనె ప్రిప్తించె లక్ష్మణా | మరల నాకు నిట్లు మహితగతిని || 5
- ఈ. స్వీయకర్మల విఖ్యాతి జెందినట్టి | దేవదేవున కా రామదేవునకును
తాదృశ పరాశ్రమమునకు నిద్ధరణి నెవకు | నిజము ప్రత్యుపకారంబు నెరవగలదు || 6
- ఈ. సీత నా ధర్మవిదుడొందు సిద్ధ మింత | వధమొనర్చును రావణ యాధి నిజంబు
నే నిక సహాయమాతుండనే, మహాత్మ | స్వీయతేజాన రాముడే సేయు నింత || 7
- ఈ. ఒకరి సాహాయ్య మేమి యా యోధమణికి | సప్తసాలాల వసుధ నా కైలము నట
బాణ మేకాన జీల్చిన భూనుతునకు | బాహు బలశాలి కా రామ పార్థివునకు || 8

తే. ఎవని కార్ముక టంకార రవళి జేసి | ఈ సనైలంబు భూమి కంపించిపోయె
అతని కిలరుల సాహాయ్య మనగ, దేవ! | అర్థమేమియొ చెప్పమా యరివిమర్ద! 9

తే. శాత్రువుని. రావణుని, నింక సైన్యయుతము! హతమొనర్పగ రణభూమికరుగునట్టి
ఆ నరేందుని వెనుక నే నరుగు వాడ | సాయ మిది యంట నిజముగా
సాహసంబు 10

తే. ప్రణయకారణముననో, విశ్వాసముననో | ఏదో కొంచెము కాల మతీతమైన
ప్రేమ్యు నాదగు తప్పు తుమింపదగును | తప్పు సేయని వా డెవం డప్ప! ధరణి!
తే. ఇట్లు లనెడి మహాత్ము డా యినసుతు నెడ | అల్ల సుగ్రీవు నెడ లక్ష్మణార్ము డపుడు
ప్రీతుడయ్యెను నెంతయు హృదయమందు | మరియు నిటువలె ప్రేమచే
సరసు డతడు 12

తే. సర్వధా యింక మద్భూత జగతిలోన | నిజముగ సనాధుడేను సందియము లేదు
నీవు నాధుండ వగుట సుగ్రీవ! యిటుల! మరి, విశేషించి ప్రశ్నితుండవును నౌట!
తే. నీ ప్రభావంబు సుగ్రీవ! నీదు శుచిత! మరియు నీ యార్జవంబు నేమందు సఖుడ
అర్హుడవు నీవు కపిరాజ్య లక్ష్మీ జగతి | నిది, యనుత్తమ మిట్లు
భోగించుటకును 14

తే. నీ సహాయాన సుగ్రీవ! నిశ్చయంబు | దాశరథి రామవిభుడు ప్రతాపశాలి.
వధ మొనర్చును రణమున వైరి నింక | అచిరకాలంబునందె సంశయము లేదు!
తే. వినుత ధర్మజ్ఞునకు శృతజ్ఞునకు, నింక | యుధిని ననివర్తుడొనట్టి యోధునకును
మిగుల ఉపపన్నమును, యుక్తమగు విధాన! ఒప్పుచున్నది నీమాట ఓసఖుండ!
తే. ధువ్ర మిక సమర్థు డెవడు స్వదోషములను | గుర్తెరుంగుచు నిటు లొప్పు
కొనుచు బల్కు? ;

నీవు నాయన్న డక్కంగ నిజముగాను | వానరోత్తమ! లేరయ్య పరు లెవరును!
తే. సదృశుడవు నీవు బలమున సాహసమున | విక్రమంబున రామపృథ్వీశ్వరునకు
ఇటుల చిరకాలమునకు నిన్నిచ్చి రయ్య! | అమరులే మాకు నిజము సహాయుగాగ!
తే. ఇంక యే మిట! శీఘ్రమే యిచటనుండి! వెడలుదము రమ్మ నాడోడ వీరవర్య
సాంత్వనమొనర్చుమయ్య నీ సఖుని రాము | చిరము భార్యాపహరణకర్మితుని,
నలని 19

తే. అచట శోకాభిభూతు నా యన్నరాము | భాషితంబుల విని నేను పరుషములను
వేని నిచ్చట వచియించినానో, సఖుడ | వాని తుమియింప దగు దీవు వానరేశ!

తెలుగువాల్మీకము

మానికొండరామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ముప్పది ఏడవ సర్గ - (37)

—: ఇంద్రుని సర్వవాసర సమాహములు చెప్పినట్లు :—

తే. ఇటు మహాత్ముండు లక్ష్మణుం డినకులుండు । చెప్పగా విని సుగ్రీవు డప్పు డపుడె
పార్శ్వమందున్న సచివు నా పావమాని । నల్ల హనుమంతు జూచి యిట్లనియె
విభుడు! 1

సీ. హిమవన్మహేంద్రాన వింధ్యకైలాసాన
పాండురశిఖరాన మందరాన
బాలార్క-వర్ణముల్ భ్రాజమానంబు లా
అపరాధి దిశ నొప్పు నదితతుల
ఆదిత్యభవనంబు సంధ్యాభ్రానిభ మద్భి
పద్మతాళవనంబు భయదమునను
అంజనాద్రిని నొప్పు కంజర ప్రతిముల
అంజనాంబుదతుల్యులైన కపుల

తే. వసుధను మనశ్శిలాఽహా వాసహరుల । మేరు పార్శ్వ్యాననున్న యమేయబలుల
ధూమ్రగిరి నొప్పు వారల తోడితెమ్ము । అల, మహామణగిరిజూల్చు వరుణ
కపులు!

తే. రమ్య పాగంధికవనాంతరంబులందు । రహిని మైరేయ మధువుల ద్రావుకపుల
ప్రబల మేగుల తాపసాశ్రమములందు । రమ్యవనముల దిరుగు వారలను నెల్ల!

తే. మరియు, పృథివిని నెం దెందు వరలు నట్టి । సర్వవాసరతతులను సత్కరంబు
సామదానాదిగతుల నిచ్చటికి నిపుడె । తోడి తేర్కంగ బంపు మజ్జకలీల!

తే. దూతల మహాజవుల నేను భ్యాతిమీరముందె పంపించి యుంటి; వారందరి నిక
తొందరింపంగ కొందరి తూర్ణ మిచ్చుడె । పంపు హరులను మానుమంత!

పెంపుమీర 10

తే. ఎవరు కామప్రసక్తులో యెవ్వ రెవరు । సోమరులొ, దీర్ఘసూతులో చూచి నీవు
పంపు నాచెంత కికి యట్టివారి నెల్ల । సత్వరమె పొమ్ము, యిదియె నా శాసనమ్ము!

తే. ఇదియె నా యాజ్ఞ చొప్పన పది దినముల! కిచ్చటికి రాక నక్కిన చచ్చువారె
కపులునాచేత; దుర్మతుల్ కాపురుషులు । రాజశాసనదూషకుల్ వారు సుమ్ము!

తే. శతసహస్రాలు, కోట్లు మత్ శాసనమున । స్లవగసింఱులు నామతి వరలువారు
దిశదిశలకిప్పుడే పోయి తిరిగితిరిగి । వానరుల బంపుదురుగాక నగున నిటకు 18

తే. మేఘవర్షతతుల్యులమేయబలులు । అంబరంబెల్ల గప్పెడి డంబుమీర
ఘోరరూపులు కవివరుల్ కూడియెల్ల । పోవుదురుగాక యిటనుండి

పొంగుకొంచు 14

తే. వసుధ వానరు లుండెడి పట్టులెల్ల । తెలిసియున్నట్టి కపులెల్లదిశల కిప్పుడె
పోయి మత్సాసనంబునభూమిదిరిగి । తోడితేవలె కపుల నస్తోకలీల 15

తే. ప్రభుని వానరరాజన్య వచనములను । విని ప్రభంజనసుతుడు వే వేగ బనిచె
చలుల వికాంతులైన మర్కటుల నెల్ల । నిఖల దిక్కుల కప్పుడే నృపుని యాజ్ఞ!

తే. పక్షివక్షత్రమార్గగుల్ స్లవగులెల్ల । తమదు విభునాజ్ఞ తలదాల్చి తక్షణంబ
విష్ణువికాంతపద మది విన్ను కెగసి । వెడలిపోయిరి దిశల కెల్లెడల వడిగ! 17

తే. గిరుల వనముల కొలకుల మరి సముద్ర! తీరముల ద్వీపముల గల్లు భూరికపుల
రాముకార్యార్థమై కపిరాజునాజ్ఞ । హెచ్చరించుచు పయనింప జేసిరపుడ! 18

తే. మృత్యుకాలోపముండు, తన్నిహిర సుతుని! రాజరాజన్య సుగ్రీవు నాజ్ఞయగుట
దాని విని వానరౌఘముల్ తక్షణంబ । బయలువెడలిరి సుగ్రీవు భయము జేసి!

తే. అంత నా యంజనాద్రి నున్నట్టి హరులుచూడ నంజనతుల్యులు మూడుకోట్లు
పటు మహాజవులప్పుడే పయనమైరి! రాఘవుండున్నయెడకు నమోఘధాటి 20

తే. అర్కు డస్తంగతుండు దా నగును నెచట । అట్టి గిరివరమందున్న యట్టి కపులు
తప్తహేమమహాభాసు లావులెల్ల । కోట్లు పదియును వెడలిరి 'కో' యటంచు!

తే. అల్ల కైలాస శిఖరమం దుల్లసెలెడి! సింహకేసరవర్చసుల్ రంఘాసులకను
అప్పుడె కోటిసహస్ర లా యద్రనుండి! వెడలివచ్చిరి కెరలుచు విభున నాజ్ఞ! 22

తే. వితతఫలమూలములను జీవించువారు | చెలగి హిమవన్నగంబునం దలరువారు
అల్ల కోటిసహస్రసాహస్ర లపుడే | రా దొడగి రొక్కపెట్టున రాజునాజ్ఞ | 23

తే. మరియు, సంగారకోషముల్ మహితబలులు | భీమకర్ములు భీములు వింధ్యశిఖరి
తటము లందుండి వెడలిరి తక్షణంబ | అట్లే లెక్కిడరానట్టి కోట్లసంఖ్య | 24

తే. వసుధ క్షీరోదవేలా నివాసులైన | హనులును, తమాలవనవాసులైన కపులు
నారికేళాశనుల్ తమ నాధునాజ్ఞ | వెడలిరిక వారి సంఖ్య లెక్కిడగ రాదు |

తే. వనములనునుండి, గహ్వరపటలనుండి | మరి, సరిత్తులనుండి, వానరుల సేన
పటు మహాజవ మప్పుడే వచ్చుచుండె | దివి దివాకరు మ్రింగెడి తెరగు గ్రమ్మి |

తే. సర్వవానరవరుల హెచ్చరిక జేసి | వారి త్వరబెట్ట జనినట్టి వానరులును
గాంచిరి హిమాలయంబు ప్రఖ్యాత మద్ది | మరియును, మహాదుగ్రమంబు
తన్మహిత మచట | 27

తే. మున్ను గిరివర మద్దైన జన్నమొకటి | జరిగె మాహేశ్వరంబు ప్రశస్త మద్ది
రమ్యము, మనోరమంబు, దివ్యంబు మరియు, | సర్వదేవమనస్తోష పర్వమగుచు |

తే. అన్ననివ్యంధజాతంబు లమృతతుల్య | రుచికరంబులు ఫలమూల నిచయములును
వెలయుచుండంగ గాంచి రా వీరకపులు | ప్రధిత మా యజ్ఞవాటిక నధికముగను |

తే. అచ్చట, తదన్నసంభవం బగుచు నహహ | దివ్యమనోరమంబునై తేజరిల్లు
ఫలమొ మూలమొ యిక యొకమారు తినిన | చాలు; మాసంబుత్పన్నుడై
చను నరుండు | 30

తే. వారలు, ఘలాశనుల్ కపి వీరు లెల్ల | తత్ఫలంబుల కందమూలాదికముల
దివ్యముల గొంచు మరియు నందే వెలుంగు | ఔషధంబుల గొనిరి
మహా త్రరముల | 31

తే. ఘనతరం బట్టి యజ్ఞాయతనము నుండి | సురభిశంబుల బహుశముల్
సమచయములు
గొంచుబోయిరి వానరుల్ గొప్పగాను | ప్రభుని సుగ్రీవునకును హర్షంబు
గొలుప | 32

తే. వార లా సర్వహరివరుల్ వసుధగల్లు | సర్వవానరతతుల హెచ్చరిక జేసి
మింట నా కపియూధాల కంటెముండె | ఎగసి వచ్చిరి కిష్కింధ నగరమునకు |

తే. లక్ష్మణుం డట్టు లంతిపురంబునందె । యుండియున్న ముహూర్తాన చండ గతిని
త్వరితగాములు కపిసైన్యపతులు వచ్చి । చేరి రచటకి సుగ్రీవు చెంత కెలమి॥ 34

తే. ఓషధుల, కందమూల ఫలౌఘములను । భక్తిగొనివచ్చి కాన్క-గా ప్రభుని కపుడె
పెట్టుచు, కపీశులెల్ల రా విభుని తోడ । విన్నవించిరి వినయసంపన్నులగుచు॥ 35

తే. సర్వజలధుల దిరిగియు సర్వగిరుల । సర్వవనముల నీయాజ్ఞ చాటినాము
పృథివిగల సర్వవాసర బృందములును । వచ్చుచున్నారు నీయాజ్ఞ వరుస గనుమ॥

ఆ. వార లిటుల జెప్ప ప్రభుడు సుగ్రీవుండు । వించు కరము హర్షహృదయు డగుచు
కపులు దెచ్చియున్నకాన్క-ల నెల్లను । గొనియె నతడు వారి కూర్మిమెచ్చి॥ 37

37వ సర్గ సమాప్తి — (1,539)

*

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీష్కింధ కాండము

ముప్పది ఎనిమిదవ సర్గ - (34)

సుగ్రీవ లక్ష్మణులు తర, రాముని కడకుపోయి, వానరసమూహములు కచ్చిపూచున్న సంగతి చెప్పగా,
రాముడు హ్నించుట :-

తే. ఘనత వారెల్ల రిచ్చిన కాన్కలెల్ల | కైకొనుచు వీరి సుగ్రీవు డా కపీశు
డెల్ల వారల నిక సంతసిల్ల జేసి | ఇండ్లకున్ బోవ సెలవిచ్చె నినసుతుంపు! 1

తే. హరుల, కృతకర్మలను, శూరవరుల నటుల | సెలవొసంగుచుబంపి యు
వలిముఖుండు
తానును మహాబలుండు త ద్దాశరథియు | తథ్యము కృతార్థులైనట్లై తలచెనెడద!

తే. భీమబలు సర్వవానర వీరవర్యు | సఖుని సుగ్రీవు మదికి హర్షంబు బొడల
“ఇంక నీ కిష్టమైన కిష్కింధ వెడలి సామ్య! పోదమె” యుం చని సరసముగను
పలికెవాక్యంబు సౌమిత్రి ప్రశీతంబు॥

తే. అంత నా వాక్యమును లక్ష్మణార్చ్యునోట | వెడలిన సుభాషితంబుచు
వినుచు నపుడె

హృదిని సంవీతుడొచు సుగ్రీవు డెసగి | వాక్య మిటుబల్కె-
లక్ష్మణస్వామితోడ! 4

తే. అల్లయాగాక; పోదము తడఁగంబ; | ప్రభుడ! నీయాజ్ఞ నే నిల్వవలయు వాడ
మది, స్వతంత్రుడ గా నంచు పలికి యపుడె | అనిపివై చెను తార మున్నైన
శ్రీల! 5

తే. పిదప ఇటుగండలంచు దాపిలువ హరులు | భటులు స్త్రీదగ్గనక్షమల్ చటుల
బలులు

వచ్చి కేలోడ్పుల ఘటించి ప్రక్క నిలువ | వారి కిటుబల్కె రవిసమప్రభుడు
ప్రభుడు || 6-8

తే. తెండు నాపల్లకిని వేగ పొం డనగ నెచూడ్కులకు వేడ్క సేయు నా శుభ్ర శిబిక
దెచ్చి యా శీఘ్రవిక్రముల్ దించగానే | లక్ష్మణా! యెక్కుమనియె శీఘ్రం
బతండు || 9-10

తే. ఇటు నచింపుచు నపుడె యా యినసుతుండు | ఎక్కె లక్ష్మణుతోడ నా
యినసమంబు
యానరాజంబు స్వర్ణమయాంచితంబు | విఘ్న కపివర యు క్తంబు విస్తృతంబు ||

సీ. శ్వేతాతపత్రంబు శరముపై చెన్నొండ
నెల్లవింజామరల్ వీచుచుండ
శంఖభేరీధ్వనుల్ సంకులంబుగ మోగ
మంగళస్తోత్రముల్ పొంగిపారల
శత్రుపాణులు కపుల్ శతములు తీక్షణులు
వరలి చుట్టును బరాబరుల నిడగ
పూజ్య మఖండంబు రాజ్యశ్రీయం బది
పరిధవిల్లుచునుండ బయలువెడలి

తే. అల్ల శ్రీరాముడున్న ప్రసాదాని గిరిని | జేరి లక్ష్మణసహిత మా శిబికనుండి
దిగుచు సుగ్రీవు డా మహాతేజ డల్లె | నిలిచె రామునికెదుర నంజలిఘటించి ||

తే. అటుల సుగ్రీవు డంజలి ఘటము బట్టి | నిలిచియుండుట జూచి యా నిఖిలకపులు
ఉద్ధృతాంజలిపద్మలై యుర్వి నటనె | నిలిచియుండిరి తామును నృపుని యెదుట ||

తే. వర తటాకంబు కుట్టలపంకజంబు | కరణినున్నట్టి యా మహాకపిబలంబు
గాంచి సుగ్రీవు నెడల నిత్యోక్తువిభుడు | రామచంద్రుండు పఠమ సంప్లాదుడయ్యె ||

తే. పాదములపై న శిరముంచి పడినయట్టి | ఆ హరిశ్వరు చేతుల నట్టె యెత్తి
ప్రేమచేతను బహుమానదృష్టి చేత | కృష్ణాంబులను రాము డా కపిజేతు || 18

స. కౌగలించి యటుల వేగ ధర్మాత్మరడు | కూరుచుండుమంచు కూర్మిబలికి
క్రిందిని గూరుచున్న స్నేహితు సుగ్రీవు | నరసి పలికె రామనరవరుండు || 19

తే. ధర్మ మర్థము కామము తగు విధానచక్కవిభజించి యయ్యయి సమయములను
సతము సేవించుచుండెడి జనుడె జగతి, రా జనగ నొప్పు వానరరాజ! వింటి!

తే. విడిచి ధర్మంబు, నర్థంబు విడిచినైచి | సతము కామంబె సేవించు జనుడు
వినుచు

చెట్టుకొనయందు నిద్రించు నట్టివాని | మాడ్కి మేల్కును పడినపిమ్మట నె గాజ!

తే. కర మమిత్రుల వధమున నిరతు డగుచు | మిత్రసంగ్రహమునను సంప్రీతు డగుచు
అనయము త్రివర్గ ఫలభోక్తయైన రాజె | ధర్మచూర్ణాన దనరెడి ధన్యుడగుచు |

తే. “వచ్చె నుద్యోగకాలంబు వసుధ కిదియె | అరివినాశన! పింగేశ! హరుల గూడి
సచివులనుగూడి కర్తవ్య సరణినింక! యోచనముసేయు” మన కపియోధు డనియె!

అ. ధర, ప్రసవ్త్వమైన సిరియు కీర్తియు మరి | స్లవగరాజ్య మిద్ది యవ్యయంబు
నీ ప్రసాదముననె నిజము ప్రాప్తించెను | మరల నాకు నిట్లు మహితగతిని! 26

తే. నీ ప్రసాదాన దేవరా! నీదుతమ్ము | దయను జయతాంవరా! నాకు
దక్కె నింత;

కృతమునకు నింక ప్రత్యుపకృతిని రాజ! | సలుపకున్నట్టివాడె దూషకుడు సుమ్ము!

తే. ఏరె వానరముఖులు వేలసంఖ్య | శత్రుసూదన! తిరిగి యీ జగతి నెల్ల
పిలిచివచ్చిరి రాఘవా! పృథివిగల్లు | సర్వవానరశతుల, ప్రశస్తబలుల | 27

తే. ఋక్షతతుల, గోలాంగూల బృందములను | ఘోరదర్శనులై నట్టి శూరకపుల
భూరికాంతారవనదుర్గములను నెల్ల | తెలిసియున్నట్టి వారల పిలిచి రధిప! 28

తే. దేవగంధర్వపుత్రులు దివ్యతనూలు | కామరూపులు వానరుల్ రామచంద్ర! |
బయలువెడలిరి తమతమ బలగములను; | తోవనున్నారు వారిదే తోతురిపుడె! |

కం. కొందరు వందల వేలను | కొందరు పదివేలకపుల కొందరు కోట్లన్
కొందరు శంఖముసంఖ్యల | సందడి తమవెంటగొనుచు చనుడెంతు, ప్రభూ! |

తే. అర్బుదంబులు ఖర్వంబులై నకపుల | *1మధ్యములు, *2నంతములునై న
మర్కటులను

అదె సముద్రపరార్థసంఖ్యావకములు | హరులగొనివచ్చుచున్నారు సైన్యపతులు!

* 1. మధ్యము = అర్బుదమునకు పదిరెట్లు.

* 2. అంతా = మధ్యమునకు పదిరెట్లు. ఇది రెండుగు సంఖ్యామానములు.

తే వచ్చుచున్నారు వా రదే ప్రభుడ కినుము । అందరు మ హేంద్రసమవికృ
మాధ్యు లనఘ
మేరుమందరతుల్యు లో వీరవర్య । వింధ్యమేరుకృతాలయల్ వీర్యయతులు ॥
తే. దానవుని, రావణుని, సంశాంధవము గాగ । సంయుగంబున నధియించి
స్వామి ! నీకు
ప్రీతి మైథిలి నిక సమర్పింపగలుగు । వీరు లిదె వచ్చుచున్నారు విన్నుతోవ ॥
ద్వి. తన నిదేశంబున తరుచరాధిపుడు । నెరపిన యత్నంబు పరికించి యపుడు
వసుధాధిపాత్మజుం డసమానబుద్ధి । హర్షంబున ప్రబుద్ధమై యొప్పునట్టి
నీలోత్పలంబు నా నెనరొప్పె జూడ ॥

84

38వ సర్గ సమాప్తి — (1,573)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ముప్పది తొమ్మిదవ సర్గ - (44)

రాముడు సుగ్రీవుని అభినందించుచున్నంతలో, జగమెల్ల దుమారములేగగ సవ్వవానర సేనా సమాహమలు తమతమ యూధపతులతోవచ్చి, రామసుగ్రీవుల ఎదుట నిలచుట.

తే. పీఠి నిట్లు వచించు సుగ్రీవు జూచి । దశరథసుతుండు ధర్మభృతాంవరుండు
అట కృతాంజలియైయున్న యర్కసుతుని । బాహువుల గొగలించు చిట్లనియె
బదులు । 1

తే. ఇందు డిశ వర్ష మిలకు వర్షించుటనగ । చిత్ర మేమది గా దెంతమాత్ర మనఘ
అల సహస్రాంశు డాదిత్యు డాకసంబు । వితిమిర మొనరించుటయును వింతగాదు ।

తే. శశియు తన రశ్మి తతిని నీ జగతి నెల్ల । నిర్మలమొనర్చుటయును విం తేమి గాదు
త్వద్విధులు మిత్రులకు పరంతపుడ ! ధృవము । ప్రతికృతి నొనర్చుటయును
చిత్రంబు గాదు । 3

తే. ఇటుల నీయందు ప్రత్యుపకృతి యొనర్చు । శుభగుణం బుంట కా దింక
చోద్యమేమి
ఎరుగుదును నిన్ను సుగ్రీవ! హరిగణేశ! అనవరత మిట్టి ప్రీయవాది వగుట, సఖాడ,

తే. త్వత్సనాధుండ నేనింక బనరమందు । సకలకేతుల గల్చి తసంశయంబు
సుహృదుడవు నీవె యిక రణక్షోణి నాకు । మిత్రునకు సాయమొనరింప
వాత్తు డాదు । 5

తే. అపహరించెను నాత్మవినాశమునకె । వంచన మొనర్చి నీత నా పందయసుర
శచిని పొలోమి నటుల మున్ శక్రునుండి । అపహరించిన యా యనుష్ఠాదు బోలి ॥

తే. అచిరమందె వధింతు నా యధము నసురు । సునిశిత శరాళి నా రావణుని,
ధృవంబు ।

దృపు పొలోమిపితను నా యిందుడట్లు । అపహంబున నిదె నీ సహాయమునను ॥

తే. ఇంకలోనె దుమార మత్యంతముగను । రేగె గగనంబునందు రేరేని కాంతి
అల్ల యష్టాంశుకాంతి సహస్రకిరణు । తేజమెల్లను గప్పచు, దిమ్ము మనుచు ॥

తే. దిశలు పర్యాకులం బయ్యె; తెలివి తప్పె; । అవనియు సత్తైలవనకాననాంతరంబు
చలనమొందెను సర్వంబు; చదలు మాసె । తద్రజం బట్లు గ్రమ్మె యుప
ద్రవముగ ॥ 9

తే. అంతట నగేంద్రసంకాశు లమితబలులు । తీక్షణదంష్ట్రులు, కృతస్మి మి
పృథివి నార

గప్ప చరుడెంచి నిలిచిరి గగనమందు । మరి, యసంఖ్యేయలైన ప్లవంగులెల్ల ॥

తే. మరి, నిమేషాంతరం బందె యరుగు డెంచి । ప్లవగ యూధపులెల్ల రపారబలులు
కామరూపులు కోట్ల లెక్కకును మీరు । కపుల పరివారములతోడ గానబడిరి ॥

తే. పార్వతీయులు, నాదేయు, లుర్విగల్గు । అమితసత్త్వులు, సాముద్రులైన హరులు
షేఘనిర్మాదులైన యమోఘు బలులు । ఇంక నెందరో కపు లావరించి రిలను

ద్వి. తరుణార్క వర్ణులు తరుచరుల్ మరియు । శశిగారులును శ్వేత సమవర్ణులెల్ల ॥
అబ్జకేసరవర్ణు లమితసత్త్వులును । మేరు శృతాలయుల్ మేటి వానరులు
పదివేలకోట్లును బలిసి తన్ గొలువ । 'శతపల్' రాముండు వితతవీరుండు
శ్రీహంతు డచ్చట శీఘ్రంబె తోచె ॥

ద్వి. కాంచనశైలాభు డెంచిత గుణుడు । తారకు పితరుండు వీరవర్ణుండు
తా ననేకంబుల దశసహస్రముల । కోటల కపులతో "కో"యంచు దోచె ॥ 15

ద్వి. వేయికోటలకపివీరుల తోడ । *పితరుండు రుమ కల్ల వితతబలాండు
సుగ్రీవునకుమామ శూరవరుండు । విభుడు చమూపతి వే వచ్చెనటకు ॥ 14

ద్వి. తరుణార్క-నిభముఖం దురుబలాధ్యుండు | అబ్జకేసరవర్ణ హమితస్త్వండు
బుద్ధిమంతుడు కపిముఖ్యుండు, ఘనఃకు | సర్వవానరగణాన త్తముం డపుడు
బహుచహస్రంబుల బహ్వానీకముల | పరివృతుంజౌచు దా నరుదెంచె నటకు
హనుమకు పితరుండు విచిత్రయశుండు | కేసరినాముండు కీశనాధుండు ||

ద్వి. భూరి గోలాంగూలముల మహారాజు | భీమవిక్రముడు, బల్ కామరూపుండు
వేయికోటులసంఖ్య వీరవానరులు | చుట్టుమూగగ గవాక్షుండు దా వచ్చె ||

ద్వి. అరినిబృహదాదు “ఘ్రామా”భిధానుండు | ఋక్షగణంబుల భీమవేగముల
రెండు వేలకోటుల దండిపై న్యముల | పరివృతుంజౌచు దా నరుదెంచె నటకు |

ద్వి. ధర మహాచలనిభుల్ మరి ఘోరతనులు | మూడుకోటులసంఖ్య భూరివానరులు
తను గొల్వ నట దోచె ‘పనస’నాముండు | పటు మహావీర్యుండు వారి
యూధపుండు | 21

ద్వి. నీలాంజనచయంబుబోలు దేహుండు | “నీలుండు” మర్కటానీకాధిపుండు |
మఠి మహాకాయుండు నరుదెంచె నటకు | వేయికోటులకపుల్ వెంట రా తనకు ||

ద్వి. కాంచనశైలాభు డంచితబలుడు | గవయుండు నా నొప్పు కపిగణేశుండు
అయిదుకోటులతోడ నా మహావీర్యు | డట దోచె నప్పుడే చలులంపుగతిని |

ద్వి. ఇక, “దరీముఖుడు” నా పృథుబలాధ్యుండు | కపియూధనాధుండు గాన్పించె
నటనె
వేయికోటుల కపివీరులతోడ | సుగ్రీవుచెంతనే శూరవర్యుండు | 24

ద్వి. ద్వివిధమైందులు మహాతేజులు, కవలు | అశ్వినీ పుత్రకుల్ శాశ్వతయశులు |
వేయికోటులకోట్లు వీరవానరులు | తముగొల్వ వచ్చిరి తడయ కచ్చటికి | 25

ద్వి. బలవంతుడు, గజండు బాహువీర్యుండు | మూడుకోటులకపుల్ మూగి త
గొలువ:

ఆ మహాతేజు డా యమితసత్త్వండు ! వచ్చి తా సుగ్రీవు పార్శ్వన దోచె |

ద్వి. ఋక్షరాజన్యుండు రూక్షతేజుండు | జాంబవాన్నాముండు శశ్వద్యశుండు
పదికోట్ల సేనతో కదలి తావచ్చి | ప్రభువరు సుగ్రీవు పజ్జనేనిలిచె | 27

ద్వి. ఘనఃకు, ‘రుమణ్యంతు’డనెడి వానరుడు | అమితవిక్రాంతు డా యరినిఘాదనుడు
నూరుకోటులసంఖ్య వీరవానరులు | తనుగొల్వ శీఘ్రే తా వచ్చెనటకు | 28

కథానామకము

ద్వి. వేయిలక్షలునల్లె వేయికోటలును । హరులు తన్ గొలువంగ హరియాధ
పుండు

“గంధమాదను”డను ఘనతరాంగుండు । గాన్పించె శీఘ్రంబె కపిరాజుచెంత॥

ద్వి. శతదశపద్మాల శంఖుశతాల । ఉగ్రవానరులతో యువరాజ తీవి
పరిధవిల్లగ వచ్చె మరి యంగదుండు । పితృసమవీర్యుండు వితతయశుండు॥ 30

ద్వి. తారుండు వీరుండు తారాద్యుతుండు । భీమపరాక్రముం డా మేటిబలుడు
లయిదుకోటలసంఖ్య హరుల దా గొంచు । దూరంబుగాదోచె తోవవచ్చు
చును॥ 31

ద్వి. ఈశు డేకాదశ కీశ కోటలకు । ఇంద్రజానుడు ప్లవంగేశుండు ఘనుడు
త త్రైన్యముల గొంచు తక్షణం బెగసి । వచ్చె నా యూధపుం డచ్చటి కపుడె॥

ద్వి. పదివేలు వేలును వందలుగాగ । పన్నిన వానర బలముల గొంచు
తరుణార్కసన్నిభుం డరుదెంచె నటకు । “రంభుండు” సైన్యసంరంభంబువెలయ॥

ద్వి. దుర్ముఖుండనునట్టి దొడ్డవానరుడు । హరియాధపతియట్టె పరవీరహంత
రెండుకోటలసంఖ్య దండివానరుల । పరివృతుండై వచ్చె పలుబలాధ్యుండు॥

ద్వి. కైలాసశిఖర విఖ్యాతులు కపులు । భీమవిక్రములు తన్ వెన్నంటిరాగ
వేయికోటలతోడ వే వచ్చెనటకు । “హనుమంతు ” డా మహాహనుడు
ధీరుండు॥ 35

ద్వి. “నలుడు” మహావీర్యు డలఘుయశుండు । ద్రుమవాసులును మహాగు్రులు
నైన కపుల
మార్గవేలను కోట్ల మార్గను గొనుచు । వచ్చి తా గాన్పించె ప్లవగేశునెదుట॥

ద్వి. సుగ్రీవమాతులుం డుగ్రతేజుండు । “దధిముఖ” నాముండు దర్పాధికుండు
శ్రీమంతు డటవచ్చి చెచ్చెర దోచె । పదికోట్లసేనతో పృథుపార్శ్వమండు॥ 37

ద్వి. “శరభుండు” “కుముదుండు” మరియు “వహ్నియు”ను । “రంహుడు”మున్నుగా
ప్లవగ పుంగవులు
వచ్చి రెందొ యన్యు లచ్చటికపుడె । కామరూపులు మహాభీమ విక్రములు

ద్వి. ఆవరించుచు పృథ్వి యాకసంబెల్ల । సర్వత్ర వనముల పర్వతంబులను
ప్రాకృతుల్ మరియు నప్రాకృతుల్ కపులు । యూధవుల్ చవిదెంచి రోజు
చచ్చటికి

పెక్కు లా సంఖ్యల లెక్కిడగాదు।

39

ద్వి. ఎగురుచు దుముకుచు ఇకిలించుకొంచు । గర్జించు చురుకుచు కఫలమూకలును
వేష్టించి నిల్చిరి విభుని సుగ్రీవు । అభ్రగణంబు లా యర్కుని నల్లు।

40

ద్వి. బాహుశాలులు వారు ప్లవగపుంగవులు । బహుశబ్దముల చేసి బహుళహర్ష
ముల

తమతమ తలలెత్తి తమరాక నపుడు । ఏలిక సుగ్రీవు కెరిగించుకొనిరి।

41

తే. ఇంక కొందరు వానరశ్రేష్టు లపుడు । ఉచితగతి వేషములను సంకుచిత పరచి
అధిపు సుగ్రీవు చెంతకు నరుగుదెంచి । హస్తములుమోడ్చి నిలుచుండి రధిక
భక్తి।

తే. త్వరితగతి నంత సుగ్రీవు డురుగుణుండు । సర్వవానరపతుల నా డ్మోవిభు
నకు

రాఘవునకు నివేదించి ప్రాంజలిగను । మరియు నిటుబల్కె వానరపతులకెల్ల।

ద్వి. ఇక యథాసుఖము మీ రెల్ల బలాళి । గిరినిర్హరంబుల మరి వనంబులను
విభజించి విడియించి వీక్షించుకొంచు । ఏమరకుండుడీ యెరిగి సర్వంబు।

44

:- 39 వ సర్గ సమాప్తి :-

(1,617)

★

తే. వాస్తవము వీరు సేయంగవలయు నట్టి । కార్యతత్త్వంబు తెలియు నా కార్య
మిత్ర

అయిన నీయిచ్చ వలచి మహాత్మ! యింక । నీవె యిడచుగు నాజ్ఞ యనకములకు!

తే. ఇటుల వచియించు సుగ్రీవు నిష్ప్రమితు! । దశరథాత్మజు డా రామధరణివిభుడు
ప్రీతి నాచుల జాచి పరివ్యజించి । పలికెనిట్లుల నవితథ మథుర ఘోషి! 8

తే. తెలిసికొనవలె నాదు వై దేహియింక । బ్రతికి యున్నదొ లేదొ యీ వసుధ
వైన

ఇలను రావణుడుండెడు నెలవు కూడ । ఎరిగి రావలె నింక వీ రేగి త్వరగ! 10

తే. రావణుం డున్న నెలవు, నా దేవి జాడ । ఎరిగినంతనె పిమ్మట నెరపవలయు
కృమమునున్ గూర్చి మనమిద్దరమును గూడి । నిర్ణయింతము సుగ్రీవ! పూర్ణ
మతిని! 11

తే. అధిప! ఈ కార్యమున నేను ప్రభుడగాను । కాదు లక్ష్యుడునుకూడ వానరేశ!
నీవె యీశని సాధింప హేతు వనఘ! । నీవె ప్రభుడవు స్థవగేశ! నిశలమునకు!

తే. నీవె నాదగు కార్యవినిశ్చయంబు । సఖుడ! ఆజ్ఞాపనముసేయు మయ్య విభుడ!
నీకె తెలియును నాకార్య మెట్టిదోను! సంశయములేదు వీర ! యీ యుశమందు

తే. లక్ష్మణునివంటి సుహృదుడ వయ్య నాకు । ప్రాజ్ఞుడవునీవు; కరము విక్రాంతుడ
డవును

దేశకాలవిశేషముల్ దెలియు నీకు । భక్తి అస్మద్ధితంబున యుక్తుడవును
అర్థవిదుడవు, మరి సుకృతార్థుడవును! 14

తే. ఇటుల శ్రీరాము డనగ సుగ్రీవు డపుడె । మేఘనిర్ఘోషు, నూజ్జీతు, మేరుతుల్యు
“వినతు” వానరయూధపు బిలిచి చెప్పె । రామలక్ష్మణులున్ విన ప్రభుత నిట్లు!

తే. దేశకాల నయజ్ఞుల పృథులబలుల । కార్యము శకార్య మెరిగెడి కపిగణముల
చంద్రసూర్యార్మజుల లక్ష సంఖ్యగొంచు । పొమ్మిక సై అవనకాననమ్ము
మౌదు! 17

తే. అచట వై దేహి నీత యున్నట్టితావు । అటులె రావణ డుండెడు నట్టి నెలవు
వెడుకు దీద వశంబుల, నదులయందు! మరియె గిరిశృంగములను నేమికి త్వరగ!

ద్వి. నదిని భాగీరథి రమ్య మా సరయు । కౌశికిన్ కాళింది ఘనము సింధువును
యమునను రమ్య మా యామునగిరిని । మణినిభోదక శోణమును సరస్వతిని
వనశైలశోభితంబును “కాలమహిని” । “మహిని” “విదేహను” మరి “బ్రహ్మ
మాల”

నా మహాగామి నా మాళవ నల్లె । కాశి, కోసలను, నంగను, పుండ్ర, మగధ
దేశంబులను నింక కోశకారులకు । రాజధానిని బహురజతాకరమును
పత్తనంబును దీక్ష పరికించు కొంచు । ఎల్లెడ సర్వమీ యిలను గాలించి
రాముని దయిత నా భూమిపుత్రికను । దశరథస్నుషను సీతాదేవి నింక
వెదకంగవలె మీరు విసువులేకుండ॥

20-23

ద్వి. అబ్ధిని నవగాఢమైనట్టి గిరుల । పత్తనంబులనెల్ల పరికింపవలయు॥

ఆయత మా మందరాద్రి మూర్ధమున । ఘనులు కర్ణప్రావరణులు వేగచులు
ఓష్టకర్ణులు మహాపుష్టివంతులును । బలవంతులును నేకపాదు లక్షయులు
లోహముఖుల్ ఘోరు లోహా! వినుండు । పురుషాదకుల్ వేలు పురుషు లుండె
దరు॥

కర్ణచూడులు హేమవర్ణాంగు లెల్లప్రియదర్శనులు నుండు । వేల్ కిరాతులును
ఆమమీనాశను లతిఘోరులెల్ల । అంతర్జలచరులు నాయతతనులు
ఆవని నరవ్యాఘ్రులైన విశ్రుతులు । వేలు కిరాతులు ద్వీపవాసులును
గలరు; వారునుండు నెలవులనెల్ల । కాంతకై మీరెల్ల కాననౌకసులు
వెదుకంగవలె సుండి విసువులేకుండ॥

24-28

ద్వి. ప్లవనంబులను మరి ప్లవముల గిరుల । యత్నాన గమ్యంబు రత్నవంతంబు
సప్తరాజ్యంబుల జగతి శోభితము । అదె యవద్వీపంబు వెదకుడి మీరు॥
మహి సువర్ణాకర మండితం బింక । పరికింపవలె త “త్సువర్ణరూప్యకము”
అట యవద్వీపంబు నారసి యెగసి । శిశిరంబు నా నొప్పు శిఖరి నద్దాని
దేవదానవగణ సేవితం బల్ల । శృంగాల దివమును స్పృశియించు దాని
చేరి యా గిరిదుర్గవారంబు లందు । ప్రచురప్రతాపాల వనముల యందు
శ్రీరామునతి యశస్వినిని మీరెల్ల । వెదుకంగవలె సుండి పదపదంబునను॥

ద్వి. లవణసముద్రంబు నవ్వలజేరి । సిద్ధచారణగణ సేవితం బచట
బహురక్ష జలమును మరి యగాధంబు । రహి శీఘ్ర గామియై ప్రవహించునట్టి

శోణనదంబును జూచి యద్దాని । చిత్రవనంబుల చిత్రీర్థముల
రమ్యతటంబుల రావణాసురుని
వైదేహి నారాము వనితను మీరు । నెమకంగవలెనుండి నిమంబులూని

తే. పర్వతప్రభవంబులౌ బహుళ నదుల । బహుళ నిష్కులముల సురమ్యంబులందు
తత దరీమంతముల పర్వతంబులందు । వనములందును వెదకుడి వనిత కొరకు।

తే. ఇలనుగల సముద్రద్వీపములను నెల్ల । మరి సుఖీమంబులను నెల్ల నరయవలయు;
సీత వెదకుడు మారుతోద్ధాత మల్ల । ఊర్జిమంతంబు కోశ్రీశంత ముగ్ధధియందు॥

తే. అచ్చ టసురులు మరి మహాకాయు లుందు । ఛాయను శ్రీహించి భక్షింతు
జనుల వెపుడు
దీర్ఘకాలంబు వారికి తిండిలేక । ఆకలిన్ గొన బ్రహ్మ యి ట్లనుమతించె। 36

తే. వితత మది మహోరగనిషేవితము సతము । కాలమేఘసమానంబు ఘనతరంబు
త న్మహానాద మా మహోదధిని జేరి । తీర్థములనెల్ల వెదకుడి దేవి కొరకు।

తే. విదప రక్తజలంబు బల్ భీమ మార । లోహితం బను సాగరం బోలి గాంచి
అచట నొక గొప్ప వృక్షంబు నరయ గలరు । కూటశాల్మలి నింక త త్కూల
మందు। 38

తే. ఉండు నచ్చట వైనతేయుని గృహంబు । వివిధ రత్న విభూషిత విభవమగుచు
అల్ల కైలాససంకాశమగుచు మరియు విశ్వకర్మస్వయంకృతిన్ వెలయు చహహా

తే. శైలనిభులును భీము లా జలధి దరినిగలరు “మందేహు”లనెడి రాక్షసులు పేలు
శైలశృంగాల వారెట్లు వేలుచుందు । బహుళరూపాల, కడు భయావహాలునౌచు

తే. దినదినంబును పడుచుందు వనధిలోన । అసురు లవ్వారు సూర్యోదయములయందు
బ్రహ్మతేజోభిహతులౌచు; మరలమరల లేచి వేలుదు రక్కసి గ్రీష్మధాటి। 41

తే. అంత పాండురమేఘాభ మరయ గలరుఁ ఘనము క్షీరోదమనెడి సాగరము మీరు
చూడ ముత్యాల హారాల జాడనొప్ప । తరళ రమ్యార్చితకుల దుర్ధర్ష మద్ది। 43

తే. దాని మధ్య మహాపర్వతం బొకండు । “ఋషభ”నామంబు శ్వేతంబు వెలయుచుండు
దివ్యగంధాల కుసుమిత దివ్యతరుల । రాణ పరివృత మెపు పెద్ది రాజతముల। 44

తే. సరము రాజతపద్మాల జ్వలిత హేమ । కేసరంబుల నట నొప్పు వాసి మీర
ధారుణి “సుదర్శనంబు” నా దనరుచుండు । రాజహంసౌఖ్యసుసమాకులంబు నగుచు॥

తే. కిన్నరులు, చారణులు యక్షబృందములును । విబుధతతులును నప్పరో విగ్రహములను
గూడివిహపరింప నిత్య మా కొలను దరికి । వచ్చుచుందురు సంతోష ముచ్చవడగ॥

తే. అంత క్షీరోదమును దాటి యరుగ నరుగ । చూతురు జలోదమును మీరు శూర
సాగరశ్రేష్ఠ మద్ది విస్తార మమరు । సర్వభూతభయావహ సరణినొప్పు॥ 47

తే. ఔర్వ కోపజమై యట హయముఖంబు । రూపమున్ దాల్చి జలధి నిరూఢమైన
తేజము మహత్తరంబు దహించి వేయు । జలము సచరాచరంబు తత్ ప్రళయవేళ॥

తే. పటు సమర్థములయ్యు తత్ “బడబ” ముఖము । సాగరాకస భూతసంచయముచూచి
బెడరి యాక్రోశ మొనరించు పెను రవంబు । వినబడును మీకు నచ్చట వింతగా॥

తే. తలము స్వాదూదమునకు ను త్తరమునందు । మరి, త్రయోదశయోజనం బరుగ
జాతరూపశిలంబు నా ఖ్యాతి మీరు । కనకపర్వతమొండు మీ కనులబడును॥ 50

తే. అచట చంద్రప్రతీకాశ మగుచు నొప్పు । పన్నగం బద్ది తోచు మీ కన్నగవకు
పద్మపత్రవిశాలాక్ష మంచిత మది । సతము ధరణీధరంబు సాక్షాత్కరించు॥ 51

తే. అతని నాసీను తత్సర్వతాగ్రమందు । సర్వభూతనమస్కృతు సర్పరాజు
నరయుదు రనంతు, దేవు, సహస్రశిరసు । నీలవాససు మీర లా నిలయమందు॥ 52

తే. త న్మహాత్ముని కేతు వుత్తల మద్ది । స్వర్ణతాలంబు త్రిశిరంబు స్థాపితంబు
తోచు తత్సర్వతాగ్రాన దూరమున కె । చూడగ సవేదికంబు బల్చోద్య మరయ॥

తే. పూర్వదిశ కెల్లగాగ యీ పొడవుకొడిని । దేవతలె నిల్చి రిచట యీ తీరుగాగ
పిదప, హేమమయంబు శ్రీవిలసితంబు । ఉదయపర్వత రాజంబు నుండు నచట॥ 54

తే. జాతరూపమయంబు తత్ శైలవరము । దివ్యము సవేదికంబునై తేజరిల్లు
దాని శిఖరంబు శతయోజ నాయుతంబు । దివ్యము చుంబిచ్చుచుండు, చిష్టుతము
సతము॥ 55

తే. సాల, తాల, తమాల, పుష్పానతంస : కర్ణికారాది సకల వృక్షాశితోడ
దివ్యముల జాతరూపంబు లవ్యయముల సూర్యనిభతరుల నా యోగి వెలుగు

తే. అచట యోజనవిస్తార మమరి మరియు । యోజనదశంబు నుచ్చితం బొప్పి
యందు

“సౌమనస”నామ శృంగంబు జగతి స్థిరము । జాతరూపమయంబు విఖ్యాత మద్ది

తే. పూర్వ మీ సౌమనసశృంగముననె సుమ్ము మొదటి పాదంబు విష్ణుండు మోపి
నాడు

రెండవది మోపె త నేర్పుశృంగమందు । అల, త్రివిక్రమరూపుడై వెలసినపుడు

తే. భూతలంబు జంబూద్వీపమును నినుండు । ఉత్తరంబు ప్రదక్షిణం బొలి సలిపి
త న్మహోచ్చయ శ్చిఖరంబు దరియగానె । దృశ్యుడగు లెస్స నిచట వసించు
ప్రజను 59

తే. అచట వైఖానసులు నా మహర్షి వరులు । వాలఖిల్వలు నుండు తాపసులు ఘనము
సూర్యవర్ణులు వారిని చూడగలరు । మీరల ప్రికాశమాను లా మేటి ఋషులగు

తే. ఎల్లప్రాణుల చక్షుల కింత వెలుగు । తేజము నొసంగు సూర్యుడే దేశమందు
పుట్టి వెలుగుచు నుండునో యట్టిచోటు । అవనిని “సుదర్శనద్వీప” మనగ బరగు

తే. శైల మద్దాని శృంగాల సానువులను । కండరంబుల వనముల కలయ దిరిగి
అసుర రావణు డుండెడు నట్టి నెలవు । మరియు వై దేహి జాడ మీ రరయవలయు

తే. కాంచనమయంబు పూర్వాద్రి కాంతితతియు । దివి మహాత్ముని సూర్యుని తేజ
మొకట
బర్హియుండుట రక్తంపు వర్ణ మొప్పి పూర్వసంధ్య వెలుంగు నపూర్వ సరణి

తే. పృథివికి సమస్తభవనరాజికిని బ్రహ్మ । దీనినే పూర్వకేహలిగా నొనర్చె;
ఇంక, సూర్యుని యుదయంబు నిందె యగుట । పూర్వదిశయను పేరిది మోసె జగతి

తే. శైల మద్దాని పృష్ఠాన సానువులను । నిర్ఘరంబుల గుహలను నెమకి నెమకి
అసుర రావణు డుండెడు నట్టి నెలవు । మరియు వై దేహి జాడ మీ రరయవలయు

తే. దానికిపరంబు మన కగమ్యంబు సుండి । అదియు త్రిదశావృతంబు పూర్వాద్రిశవల
వినుడు, రవిచంద్రరహిత మదృశ్యము నగు । మరియు తిమిరావృతం పొట
జొరగరాదు 66

తెలుగువాల్మీకము - మానికొండ రామాయణ

~~~~~

తే. శైలముల కందరంబుల సర్వములను | వనము లవ్వాని నెల్ల శోధననొనర్చి
మరియు నే జెప్పకున్న సమస్తమైన | చోట్ల సైతము వెదకుడీ త్నోణిసుతను || 67

తే. ఇంతవరకేను వానరు లేగగలరు | శక్య మిక గాదు వారికి జనగ పిదప
అది యభాస్కరమును* నమర్యాదమగుట | మనకు తెలియవు పిమ్మటి పథము
తెవియు|| 68

తే. ఉదయపర్వతపర్వత మోపి పోయి | దేవి నై దేహియుండెడి తెరువుగాంచి
అసురు రావణు నిలయంబు నట్టె యెరిగి | నెలయు తిరుగకమున్నె రావలయు
మీరు|| 69

తే. ఒక్క-నెలకన్నమీరి మీ రుండ జనదు | అట్టు లుండిన మరణంబె యగును మీకు
తల్లి మైథిలి గాంచి సిద్ధార్థులగుచు | తిరిగి రండింక మీరలు, త్వరగ జనుడు|| 70

ద్వీ. వనపండమండితంబును నింద్రకాంత | మా దిశన్ చరియించి మరి నేర్పుగాను
రఘువంశజప్రియన్ రమణిని గాంచి | మరలివచ్చిన మీకు వరలు సౌఖ్యంబు|| 71

* మర్యాద = హస్త

:- 40 వ సర్గ సమాప్తి :- (1, 688)

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

నలుబదిఒకటవ సర్గ — (50)

(శ్రీ) దక్షిణ దిశకు అంగదాదులను పంపుట:—

తే. ఆ మహద్వానరబలంబు నటుల బంపి | ప్రభుడు సుగ్రీవుడప్పుడు పారజాచి
కపుల నభిలక్షితుల మహావిపుల బలుల | బంపె దక్షిణదిశకు నపారసంఖ్య || 1

ద్వి. నీలు నగ్నితనూజు నిరుపమసత్త్వ | వానరు మానుమంతు వాయుతనూజు
అల పితామహసుతు నా జాంబవంతు | ఘను, మహాబలు సుహృత్తుని వీద్యువంతు
శరగుల్మిని, శరారి నురుభుజు మరియు | గజుని గవాక్షుని గవయు సుషేణు
ద్వివినుని మైందుని విజయుని ఋషభు | మరి శుతాశనసుతు లురువీర భటుల
ఉల్కా-ముఖు నసంగు నుభయుల కపుల | అంగదుండును గంధమాదను డాది
వీరుల నురువేగ విక్రమాధ్యులను | చేరంగ బిలిచి విశేషవిదుండు
విభుడు సుగ్రీవుండు వీరాధికుండు | కపిగణేశ్వరు డంపె నపుడె పోవంగ ||

తే. వారలకుతోడుగాగ మహద్బలంబు అంగరక్షగ నిచ్చి యసంగగంబు
దిశకు దక్షిణమునకు వైదేహి వెదుకబంపె హరివీరవతుల నవ్వారి నతడు || 6

తే. అటుల వారేగు త ద్దక్షిణాశయందు | వారి కెరుగంగరానట్టి పట్టు లపుడు
మరి, సుదుర్గమములను నా హరివరుండు తెలియజెప్పెను ప్రభుడు వారలకునిట్లు ||

ద్వి. అదె సహస్రశిరంబు లొదవు వింధ్యంబు నానాలతాద్రుమనగమా దివ్యంబు |
తత మహారోగ నిషేవితము దుర్గంబునదిని పుణ్యంబు నర్మదను శర్మదను ||
గోదావరిని, రమ్యమాదాని నింక | కృష్ణవేణిని మహా నిమ్నగన్ నదిని ||

వరద మహాభాగ నరునాగ భరిత । నుత్కల మేఖల లురు సరిత్తులను॥
నాగరక దశార్ణ నగరరాజముల । అశ్వవంతి నవంతి నరసి మీ రెల్ల॥
నీతకై వెదకుడి శీఘ్రంబె కపులు॥

ద్వి. మాహిషకంబు రమ్యంబు నీక్షించి । ఋషికంబును విదర్భ దేశంబు నరసి
వంగ కళింగను వరుస కౌశికను । సగిరినదీగుహా సాగసు దండకను
నదిని గోదావరిఁ పదిలంబు జూచి । ఆంధ్ర కేరళ పుండ్ర పాండ్య చోళముల
తత మయోముఖ మల్ల ధాతుమండితము । సహ్యాపర్వతమును చక్కంగ దరిసి
శ్రీమంతము విచిత్రశిఖరంబు మరియు । చిత్రపుష్పితవనధాత్రీ నగ్గిరిని
చందనవనరాజి నందమా దాని । వెదకుండు నీతకై వీరులు మీరు॥

తే. జగతిని ప్రసన్నునలిల నాపగను శివను । అప్పరోగణవిహితంబునైన దాని
విపుల దివ్యస్రవంతి కావేరి నింక । కాంతు మీరలు నేగి త త్రాప్తంతమునను॥

తే. అల్ల మలయాద్రి యగ్రమం దుల్లిసిల్లి । చక్కనాసీనుడౌమహాజనునిఘనుని
దివ్య నాదిత్యసంకాశు ఋషివరేణ్యు । ముని యగస్త్రునిఃమీరలు గ నెద రచట॥

తే. ఆమహాత్ము ప్రసన్నుని యనుమతి గొని । గ్రాహజుప్తము తన్మహా హ్రాదిని నట
తామ్రపిఱ్ఱిని మీరలు చాటగలరు । దేవి వై దేహి వెదుక త ద్దేశమందు॥ 17

తే. చందనవనాల దివ్యాల నందముగను । జగతిప్రచ్ఛన్న యా ద్వీపశాలినియును
కాంత యువతియు నా నిజకాంతు దయితు । నా సముద్రుని జేరంగ నరుగు
చుండు॥ 18

తే. అంత హేమమయంబు దివ్యంబు మరియు । వితితముక్తామణీవిభూషితమౌ సతము
యుక్తము కవాట మద్ది-పాండ్యులది మీరు॥ చూడగలరిరిక వానరుల్ చోద్యము
గను॥ 19

తే. పిమ్మట సముద్రమునుజే నెమ్మది నిక । అర్ధనిశ్చయమొనరింప నగును మీకు
సాగరాంతరమున నగస్త్రైర్యు డచట । నిలిపెను మహేంద్రగిరిని శ్రీ నిలయముగను
చిత్రనానానగశ్రీల జెలగుదాని । కాంచనమయంబుదాని నా కడలిదరిని॥

ద్వి. నానావిధ నగాళి నానాలతాళి । సర్వత్ర శోభితం బురీధరంబు
దేవర్షిగంధర్వదివ్యయక్షులను । అప్పరోగణముల నల్లసేవితము
సతముచారణసద్ధపంపకీర్ణంబు । సుమనోహరంబు నా క్షోణిధరంబు
దేవిరుచుచుండు శచీప్రియుం డెపుడు॥ పర్వాన పర్వాన గీర్వాణ విభుడు

తే. ఉడధి కద్దాని కవ్వలి యొడ్డు నందు । నెలయు శతయోజనాయతద్వీపమొందు
మనుజుల కగమ్యమును దీప్తమును సతంబు । మరె విశేషించి వెడకుడి మాత
నచట॥ 24

తే. పథ్యుడు దురాత్ముడైన రావణున కల్ల । రాక్షసేసున కా సహస్రాక్షతుల్య
తేజనకు నద్దియే సుమ్ము పృథివిలోన । వాసి నొప్పారుచుండు నివాస మగును॥

తే. దక్షిణసముద్ర మద్దాని కుక్షిలోన । కాంత “యంగారకాఖ్య”రాక్షసి యొకర్తు
జంతువుల నీడనీడ్చి యా జంతుతతిని । పట్టి భక్షించుచుండు నెప్పట్టు నందు॥ 26

తే. ఇటుల సంశయపదముల నెల్ల మీరు । వెదకి నిస్సంశయంబు గావించుకొనుచు
నప్తసంశయై రామనరవరుసతి । నరసి రండింక యమిత తేజసులుకపులు॥ 27

తే. లంక నద్దాని చాట సంద్రంబు నడుమ । నూరుయోజనములలోనె నొప్పుచుండు
“పుష్పితక” నామమున బొల్చు భూధరంబు । సిద్ధచారణసేవితం బిద్ధరిత్రి॥ 28

తే. చంద్రసూర్యాంశుతుల్య తేజంబునొప్పి । సాగరాంబు సమావృతంబై గిరింద్ర
మద్ది వెల్గొందు విపులశృంగాభితోడ । అంబరంబును సొరసెడి డంబుమీరి॥ 29

తే. కనక తద్గిరిస్వర్ణశృంగముల నొకట । ప్రభలవెల్గించుచుండు దివాకరుండు
శ్వేతరాజత మింకొక్క శృంగమందు । చక్కవెల్గొందుచుండు నిశాకరుండు 30

తే. చోద్యము కృతఘ్ను లా గిరిన్ జూడలేరు । నా స్తికులును, నృశంసులు నరయలేరు
గిరికి నద్దాని కిక మీరు శిరమువంచి । వందనమొనర్చి వెడకుడి మాతకొరకు॥ 31

తే. త్వరగ నద్దాని గడచి దుర్ధర్షులీరు । నడువ నడువగ “సూర్యవంతంబు”నాగ
పర్వతముదోచుతనృధ్యపథముమీకు । దుర్విగాహము పదునాల్గు యోజనములు॥

తే. పిదప నాశైలమునుదాటి మీరలరుగ । “వైద్యుతం”బను గిరి మీకు పథినితోచు
సర్వకామఫలంబుల క్షౌజితతుల । సర్వకాలమనోహర సర్వమగును॥ 32

తే. అచట భుజియించి మీరు వరాహములను । మూలములను ఫలరూప నోలరాడో
తేనెయల దివ్యముల ద్రావి త్రేన్చుకొంచు । చనుడు మీరిక యోచుతి పాద
ములకు॥ 33

తే. అచట నేత్రమనఃకాంత మాచు దోచు । “కుంజరం”బను శైలంబు గొప్పగాను
అందానుడోయిగ స్తునా కందముగను । వేళ్లు మొందు వినిర్మించె విశ్వకర్మ॥

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

~~అచట యోజనవిస్తార మమరియుండి | మరియు దశయోజనోభ్రతం వాచు నిగి~~

తే. అచట యోజనవిస్తార మమరియుండి | మరియు దశయోజనోభ్రతం వాచు నిగి
కాంచనమయంబు దివ్యంబు కానిపించు | భవనరాజంబు బహురత్న భాసితంబు॥

తే. అచట “భోగవతీ”నామ మమరుపురము | సర్పముల కాలయంబు విశాలకక్ష్య
రక్షితంబెల్లయెడల దుర్గ్ధ మదియు | తీక్షణదంష్ట్ర మహావిషాహీంహములను॥

తే. సర్పరాజ, మహావాఙ్మండ పురాన | వాసుకివసించుచుండు; న పృష్ఠణంబు
వెదకుడి మీరు;- మరి, సుసంవృతము లైన | చోరులను కూడ వెదకుడి

క్షోణిసుతను॥ 39

తే. మీర లా దేశమును దాటి మీది కరుగ | ఋషభ సంస్థిత మొక మహాగిరి

వరంబు

సర్వరత్నమయంబు విశాలతటము | ఋషభ నామంబు శ్రీమంశ మెదులదోచు॥

తే. పద్మకంబు, హరిశ్యామ వర్ణకంబు | విమల గోశీర్షకంబు వర్ణముల దనగు
దివ్యచందన వృక్షముల్ తేజసిల్లు | వహ్నితుల్యప్రభంబు ల ప్సర్వతమున॥ 41

తే. వినుడు, తచ్చందనోర్వీజ వితతి జూచి | ముట్టగారాదు సుండి-మీఘణ్యముండు;
“రోహితుం”డనువాడు ఘోరుండు వసుర | వనము నద్దాని సతము కాపాడు

చుండు॥ 42

తే. అచట గంధర్వపతులు మహాబలాఘ్న | లైదుగురు వాసమొనరింతు రర్కసములు
వినుడు, “గ్రామణి” “శైలూషు” డనగ, మరియు! “బభ్రు”డును, “శిగు”డును,
మరి “శుభ్రు”డనగ॥ 43

తే. అర్కసోమాగ్నివపులు మహాత్ము లింక | పుణ్యకర్ములు నుండు రా భూధరమున
అల, పృథివ్యంతమందున వెలయుచుండు! స్వర్గజతులును, దుర్ధర్మ లచటనుండు॥

తే. దాని దాటిన మీ కేగ తరము కాదు | దారుణం బది పితృలోక వారమగును
యముని కది రాజధాని: అయ్యది సతమ్ము | గాఢతమసావృతంబయి కానబడదు॥

తే. అంతవరకేను మీర లో! హరులు! వినుడు | చనుటకేగాని వెదకుట కయిన

గాని

తే. కర్మమగునుండి;- పిమ్మట చనుటకింక | వలను గా దెంతగతిమతాం వరునకైన॥

తే. సర్వ మిది యెల్లమీరలు చక్క నరసి । ఇతరచోటులనెల్లను నింక వెదకి
దేవి వై దేహి జాడ పూర్తిగ నెరింగి । మరలిరండింక; వేగమే తరలిపొందు॥ 47

తే. ఎవడు నెలలోపలనె యిట కేగుదెంచి । “కంటిసతి” నని యందరి కంటెముందు
చెప్పినో వాడు మత్సమశ్రీదనస్సు । భోగములదేలి సుఖముల బొందుమరియు॥

తే. అతని కన్నను ప్రియతరుం డవని లేడు । అతడ యధికుండు నాప్రాణ వితతికంటె
ఆతడు కృతాపరాధు డెంతైన గాని । నాకు బంధుండెయగుచుండి న్యాయ్య
ముగను॥ 49

ద్వి. అమితబలపరాక్రమాధ్యులు మీరు । విపులగుణకులాల వెలసినవారు
మనుజుపతి తనూజ మనకింక దొరకు । విధముగ జతనంబు వేసల్పు డీరు॥

:- 41 వ సర్గ సమాప్తి :- (1, 738)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీస్కింధ కాండము

నలుబదిరెండవసర్గ - (58)

(1) పశ్చిమమునకు సుషేణుని బంపుట:—

లే. ప్రభుడు సుగ్రీవు డా హరివరుల నట్లు । దిశకు దక్షిణమున కన్ని విశదయశుడు
కీశయాధపు మేఘసంకాశు నపుడు । పిలిచి యిట్లు సుషేణుతో లలి వచించె॥ 1

తే. తండ్రి యాతడు తారకు;—శనకు మామ; । ఘను సుషేణుని భీమవిక్రముని జేరి
ప్రణతియొనరించి ప్రాంజలి యగుచు రాజు । చెప్పె సుగ్రీవు డాతని కొప్ప నిట్లు ॥

ద్విముని మరీచునిపుత్రు ఘను మహాకపిని । అలఘు నర్చిష్ఠంతు నా యింద్రసముని
హరుల శూరులచేత మరి పరివృతుని । బుద్ధివిక్రమయుక్తు భూరిప్రతాపు
వైనతేయోపము వానరాధిపుని । మారీచు; నాతని భ్రాతల నెల్ల
ప్రభల నర్చిర్పాలులను మహాబలుల । ఋషిపుత్రులను నెల్ల విభుడు డా బిలిచి
పశ్చిమదిశకు బో బంచె నిట్లనుచు॥

తే. రెండు లక్షల కపుల మీ రండగొనుచు । ఈ సుషేణుని ఘనుని ముం దిడు
మాత వై దేహి సీత నీ భూతలాన । వెదకుడి యింక పశ్చిమం జేగి వడిగ॥ 5

తే. శూరదేశాన, బాహ్లికక్షోణిలోన । మరి, సురాష్ట్రాన విపులముల్ పురవరముల
స్థితముల, రమ్యముల నింక సీతజాడ । గనగ యత్నింపుడి యెల్ల జనపదముల॥

తే. చీత్తు పున్నాగ గహనంబు “కుక్షి”లోన । అల్ల నా వకుళోద్దాలకాకులమున
మరియు కేతక మండంబు నందు తిరిగి । సీత వెదకుడి మీర లీ క్షితితలాన॥

తే. ఇలను గల్లు పృత్యక్సోత్తములను నదుల । శీతజలముల శివముల సీతగురిచి
తపసులుండు నరణ్యాల విపుల గిరుల । ఘోర కాంతారములలోన దూరి కనుడు॥

తే. ఇల, మరుప్రాయములునైన స్థలములందు । మరియు, నత్యుచ్చశిరముల వరలు
శిలల
శైలజాలావృతంబులౌ స్థలములందు । దుర్గమంబుల వెదకుడీ దూరి దూరి; 9

తే. ఇంక పశ్చిమదిశకు మీ రేగి యేగి । కాంచగలరు సముద్రంబు ఘనతరంబు
నకృతిమియుతజలమహార్ణవము తతము । అరయ నక్షోభ్య మా పశ్చిమాశ
తుదను॥ 10

తే. అంత కేశకవండంబులందు జొచ్చి । అటులనె తమాల గహనంబులందు దూరి
కపులు విహరింపగలరు పెక్కైన యెడల । నారికేశవనంబుల నగములందు॥ 11

తే. అచట సీతను, మరి రావణాసురుండు । నుండు నెలవును వెదకుడీ దండికపులు
వసుధ వేలాతట నివిష్ట పర్వతముల । వనము లెల్లడ రోయుడీ జననికొరకు॥ 12

తే. కృమత నిక “మురచీపట్టణము”ను, మరియు । ధరణి రమ్యంబు నా “జటి
పురము” వెదక
“అంగలోప” “మవంతి” “యలక్షీతంబు” । వనమునీక్షించి, సువిశాలపట్టణముల
రాష్ట్రముల జూచు చేగుడీ రమణికోరకు॥ 13, 14

తే. సింధుసాగరసంగమం బందు గలదు । “హేమగిరి”నాగ గొప్ప పృథ్వీధరంబు
అద్ది శతశృంగములతోడ నాకసంబు । నొరసెడి మహాద్రుమంబులతోడ వెలయు॥

తే. దాని పృస్థంబులందు రమ్యంబులందు । కలవు సింహంబు లిక పక్షిగములు గుములు
అచటి తిమి, మత్స్య, గజముల నవ్వినతము । పట్టుకొనిపోయి తమగూండ్ల బెట్టుచుండు॥

తే. సింహనీడాశ్రయంబు తత్ శృంగమందు । నీరదస్వన నిస్వనవృత్తతృప్త
ప్రధుల మాతంగములు సంచరించుచుండు । నీరపూర్ణ విశాల ఘా నెలత్రవండు॥

తే. ఇక, దివస్పర్శ మా గిరిశృంగమందు । చిత్రపాదప మా కాంచనాద్రియందు
సర్వ మాశుగతిన్ మీరు జనని కొరకు । వెదకుడీ కామయాత్రులు వెదలికపులు॥

తే. ఆ సముద్రాన కొంతదవ్వరుగ నచట । “పారియాత్రాద్రి”కోటికన్నట్లుమీరు
కాంచనమయంబు శతయోజనాంచితంబు । అరయ దుర్దర్శమాను తేజోధి కమను॥

తే. అట తరస్వలు గంధర్వు లగ్నిసములు । కామరూపులు తీక్షణులు కలరు సుమ్ము
ఘోరు లిరువది నాలుగు కోట్లసంఖ్య । పారియాత్రమహాగిరి ప్రస్థమందు॥ 20

తే. పావకార్చిసమానులు వార తెపుడు । వేనవేలుగ గుంపు లాకోన నుండ్రు
వారి దరియగ రా దెట్టి వీరకపులు । ముట్టగారాదు పండ్ల నా భూరుహముల॥

తే. వీరులు దురాసదుల్ మహాభీమ బలులు । సత్త్వవంతులు, వార లా ఔజ్జ్వలితతి
సతము రక్షించుచుండ్రు తత్ షీతిధరాన । భూరివిక్రము లా ఫలమూలములను॥

తే. అచట యత్నాన కర్తవ్యమగును మీకు । జానకీదేవి వెదుకంగ జాగ్రతగను;
ఇంక తగురీతి మీరు వర్తింతురేని । భయము కించిత్తు నుండదు వారివలన॥ 24

తే. అచట వైషూర్యవర్ణాభమా మహాద్రి । వజ్రసంస్థానసంస్థితం బరయ గలరు
పృథుల నానాలతాద్రుమాకీర్ణ మాచు । నా మహాగిరి వెలయు 'వజ్ర'భిధమున॥

తే. ధరణి శ్రీమంత మా గిరి దనరు చుండు । సమము యోజనశతము విస్తారమమరు
గుహల నచ్చటి వెల్లను బహువిధముల । యత్నమున మీరు వెదకుడి యవనిసుతను॥

తే. అబ్ధిని చతుర్థ భాగంబునందు మీరు । "చక్రవాన్నా"మ మద్రి గాంచంగ గలరు
అట సహస్రారమైనట్టి చక్ర మొకటి । విశ్వకర్మ వినిర్మాణ విభుతవెలయు॥ 27

తే. అట, హాసగ్రీవు దానవు పలుబలాఘ్య । పంచజనుని వధించి యవార్యలీల
చక్రమును శంఖమును మహాసంగరమున । గొనియె పురుషోత్తముడు విష్ణు డనుప
ముండు॥ 28

తే. దానిసానువులందు, చిత్రంబులందు । మరి విశాలంబు లా గుహాపటలి యందు
రావణుని గూర్చి మరి రాముడేవి సీత । గూర్చి మీరెల్ల వెదకుడి గొప్పకపులు॥

తే. వష్టియోజనముల కట జలధిలోన । ప్రబలు నొకపర్వతంబు "వరాహ"మనగ
క్షీతిని శ్రీమంతమై స్వర్ణ శృంగతతుల । పలరును సగాధవరుణాలయంబు నడుమ॥

తే. అచట "ప్రాగ్జ్యోతిషం"బనునట్టిపురము । జాతరూపమయంబు విఖ్యాత మొప్పు
అచట వసియించుచుండు దుష్టాత్మకుండు । "నరకు"డనునట్టి ఘోర దానవు
దొకండు॥ 31

తే. దాని సానువులందు చిత్రంబులందు । మరి విశాలంబు లా గుహాపటలియందు
రావణుని గూర్చి మరియు నా రామచంద్రు । సతిని సీతను గూర్చియు వెదకు
డిరు॥ 32

తే. దాని దాటిన పర్వతేంద్రం బొకండు | కాంచనాంతరనిర్దారం బంచితంబు
సర్వసౌవర్ణ మగుపడు చక్షువులకు | ; ఆయతంబును, ప్రస్తవకాయుతంబు || 33

తే. గజములు, వరాహములు, సింహగవయములును, వ్యాఘ్రములు వెల్లయెక్క న
స్వీయగర్జల సతతంబు వెడలునట్టి | ప్రతిరవంబుల దర్పించి మరియ మొయు ||

తే. హరిహాయుడు పాకశాసనుం డా మహేంద్రు | డల్లశ్రీమంతు డమరుబవల్ల మునుపు
రాజుగా నెందు నభిషిక్తుడయ్యె నదియె | మేఘవానామ మొప్పు నీ పృథ్వీరము ||

తే. ధారుణి మహేంద్ర పరిపాలితంబు, ఘనము | తతముతైలేంద్ర మద్దాని దాటిపోవ
శైలరాజంబు లరువదివేలసంఖ్య | కాంచనమయంబు లిక మీకః గానిపించు ||

తే. భ్రాజమానంబులవ్వి సర్వత్ర జూడ | పూర్ణములు, తరుణాదిత్యవర్ణములును
జాతరూపమయంబులౌ త్కృజతతుల | మరి సుపుష్పితములతోడ వరలుశోభ ||

తే. వాని మధ్యను రాజు “సావర్ణి”యనెడి | మేరు వృత్తరగిరియుండు మేటివగము
సవితృ డాదిత్యు డెడద ప్రసన్ను డగుచు | వర మొసంగెను పూర్వ మీ గిరికి నిట్లు ||

తే. “విను, త్వదాశ్రయమా వస్తువితతియెల్ల | మత్ప్రసాదాన పగభుల మరియు నిశల
సతము కాంచనమయములై వితతకాంతి | వెలుగుచుండంగ గలవింక వింతగాగ” ||

తే. “మరియు, నీయందు నెవ్వ రెవ్వరు వసింతు | దేవగంధర్వదానవబృందములు
ప్రభను వారెల్ల కాంచనప్రభులు నగుచు | రక్తవర్ణులు నగుచు రమ్యునుచు ||”

తే. వసుగణంబు విశ్వేదేవమండలంబు | అల దివౌకసు లా మరుత్తులుచు వత్తు |
నిత్య మా పర్వతోత్తమ నికటమునకు | సాగి సదృశి పశ్చిమ సంధ్యవేళ || 41

తే. వచ్చి యాదిత్యు పూజింతు భక్తితోడ | వారిచే పూజితుండయి భాస్కరుండు
నిఖిల భూతాళికింక యదృశ్యు డగుచు | అస్తపర్వతమును తేరు నహరహంబు ||

తే. ధరణి సావర్ణికిని యస్తగిరికి మధ్య | యోజనంబులు పదివేలు నుండు సుమ్ము
మరి, ముహూర్తార్థముననే దివౌకరుండు | దాటివానిని, వేగ అస్తాద్రి జేరు || 42

తే. దాని శృంగాన జూడ మార్తాండవము | భవవము మహత్తరంబు దివ్యంబు
బహుశ్రాసాదసంఘసంభాధమద్ది | విహిత మల విశ్వకర్మచే వింతకీరి || 43

తే. చిత్రగుత్తుల, వివిధపక్షింద్రములను | శోభితంబున తగువుల సుందరముల
ఆ మహాపుంగు కా పాశహస్తున కది | పరగును నికేతనంబయి వరుణునకును|| 45

తే. అస్తగిరికి మేరున కల్లనడుమ | దశశిరంబుల తాలంబు దనరు నొకటి
జాతరూపమయగుబు శ్రీసంతతంబు | చిత్రవేదిక నొప్పు తత్ శీతిరుహంబు|| 46

తే. అట్టి దుర్గప్రదేశంబు లందు నెల్ల | ఎల్లకొలకుల నదులను నెల్ల యెడల
రావణుండుండు నెలవులు క్రమత నింక | వెదకుడీ నీతయుండెడు పదములెల్ల||

తే. అచట నివసించు ధర్మజ్ఞు డా తపస్వి | స్వీయతమున విఖ్యాతు డా యశస్వి
“మేనుసావర్ణి” యనునట్టి పేరబరగుబ్రహ్మకునముండు; నేనకుడీ వ్రాలియచట|| 48

తే. దినమణిసముండు తన్మహా ఋషివరేణ్యు | “మేనుసావర్ణి”నిన్ జేరి మీర లింక
భూమికి శిరంబు నోకంగ మ్రొక్కి భక్తి నీత జాడల నగుగుడి ఋషిని నతని|| 49

తే. ఆరయ నర్కుండు రజనీక్షయంబునందు | ఇంతవరకేను సుమి ప్రాణి సంతతులకు
విలిమిర మొనరించు సర్వంబు; పిదప నతడు|అస్తగిరి జేరుచుండు డా నహరహంబు||

తే. ఇంతవరకేను వానరు లేగ గలరు | శక్యమికగాదు వారికి జనగ పిదప
అది యభాస్కరమును, నమర్యాదమగుట | మనకు తెలియవు పిమ్మటి పథము
తెలియు|| 51

తే. ఎరిగి వై దేహియుండెడు తెగువు నింక | మరియు రావణు నిలయంబు నెరిగి యటులె
అస్తపర్వతపర్యంత మెరిగి వెదకి | నెలయు నిండకమున్నె రావలయు మీరు|| 52

తే. ఒక్కనెలకన్న మీరి మీరుండ జనదు | అట్టులుండున మరణంబె యగును మీకు
వినుడు నాచేత నో కపివీరులార; | పొండు వేగమె మీరు మీ దండుగొంచు||

తే. మీకు తోడుగ వచ్చు నీ మేటిబలుడు| ఈ సుషేణుండు నామామ యిద్దగుణుడు
మీర లీతనియాజ్ఞ లో మెలగవలయు | ఇతని పనుపును నేయుడీ యింక కపులు||

తే. గురుడును మహాబలుండును గురుభుజుండు | శ్వశురు డీతడు నాకు ప్రశస్తగుణుడు
మీరు విక్రాంతు లిక సర్వ మీరె కనగ | కడుసమర్థులు, వెదకుడీ పడమ రెరిగి
కడిగి ఇతని ప్రమాణంబుగాగ గొనుచు||

తే. అమిత తేజుని రాము నా యధిపుపత్ని । గాంచియే వచ్చితిరయేని కపులు మీరు
ఇక కృతార్థులమే యాదు మెల్లరమును । కృతికి పృతికృతి జేసిన కీర్తి వచ్చు ।

తే. ఇంత కన్యంబునౌ రీతి యెద్దియైన । కార్యసాధన కున్నచో కపులు మీరు
లెస్స యోచించి చేయుచీ హృదిని హితము । దేశకాలార్థయుక్తంబు తెల్ల
మెరిగి 57

ద్వి. అంతట నా సుషేణాదినానరులు । నృపుని వాక్యం బద్ది నిపుణంబు వించు
ఎల్ల రా సుగ్రీవు నెలమి వీడ్కొంచు । వరుణాభి గుప్తంబు తరలి రా దిశకు 58

42 వ సర్గ సమాప్తి :- (1, 796)

*

శ్రీ తెలుగు వాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీర్తికాండము

నలుబదిమూడవ సర్గ — (64)

(4) ఉత్తరమునకు “శతబలి” ని పంపుట :—

తే. అటుల మామను మరి పశ్చిమాశ కనిపివీరు “శతబలి”నాము దా బిలిచి విభుడు
ఆత్మహితమును మరియు రామార్థహితము । వచన మిటు జెప్పె సుగ్రీవు దుచిత
మెరిగి॥ 1-2

తే. త్వద్విధుల వానరుల లక్ష దండిమగల । మరియు వై వస్వతాత్మజు లురుగుణాఘ్య
లతుల తేజుల సీ మంత్రితతుల గొంచు! పయనమగుమయ్య నీవు సత్వరముగాగ॥ 3

తే. దిశకు నింక నుదీచి కా దివ్యమునకు । విపుల విక్రాంతమున కేగి వెదకు డీరు
తల్లి నా హిమశైలావతంసకమున । రామపత్ని ననిందితన్ భూమిసుతను॥ 4

తే. ఇంక యీపని నెటులొ సాధించి మీరు । ప్రియము దాశరథికిని గూర్చితిర యేని
ఋణవిముక్తుల మగుదుమీ యెల్లరమును । మరి, కృతార్థులమగుదు మో యర్థ
విడుడ !॥ 5

తే. చేసెను ప్రియంబు మనకు ప్రసిద్ధ మతడు! రాఘవుండు మహాత్ముండు ప్రభువరుండు
మరల ప్రత్యుపకారంబు మన మొనర్ప । సఫలమగు జీవితం బిక జగతి మనకు ॥ 6

తే. పూర్వ ముపకృతి సేయని పురుషుడైన । అర్థియై వేడ అతని కార్యంబు దీర్చ
సఫలమగుజన్మ:-మరియింక చెప్పవలెన! తనకు పూర్వోపకారి యాజనుని గూర్చి ।

తే. ఈ యభిప్రాయమెల్లమీ హృదిని నిలిపి | ఎటుల జానకి లభించును చటుల మీరు
బుద్ధియొచ్చించి సేయంగ బూనుడయ్య | అంద రస్మత్ప్రియహితై శ్శులయ్య
మీరు! 8

తే. ఇతడు మాన్యండు భూతసంతతుల కెల్ల | మరియు నరసత్త ముండును నడిచిమచుడు
ప్రీతి మనయెడ గలకు పో లెస్సయితకు | ముఖ్య మీతని పనిదీర్చ పూనిమచకు!

తే. ఇవియె యీ వన దుర్గాల నీ నదులను | శైల శిఖరాల శైలాంతరాల నెల్ల
వెదకవలయును మీరలు విసువులేక | బుద్ధివిక్రమసంపదన్ బొల్చుచారు! 10

ద్వి. మ్లేచ్ఛ దేశంబు పులింద దేశంబు | శూర సేనము మద్ర వీర దేశంబు
కురుభూములను నింక భరత దేశంబు | ప్రస్థలంబును మరి యారబ్బకంబు
కాంభోజ యవన శకాది దేశముల | పౌరవ టంకణ బాహ్లిక ఋషిక
చీనంబుల పరమచీనంబు నింక | దరద విహారంబు లరయుచు మీరు
హిమవంతమును నెల్ల విసువు లేకుండ | మరల మరల రోసి మాత గన్తునుడు!

తే. లోద్ర పద్మక పండాలోన దూరి | దేవదాగు వనంబుల దిరిగితిరిగి
రావణుండుండు నెలవును దేవి సీత | జాడలను మీరు వెదకుడి వీడకుండ! 14

తే. పిదప “సోమాశ్రమం” బేగి వీరకపులు | అమరగంధర్వ సేవితం బచట నెమకి
“కాళ” మను పేర నొప్పెడి త్నౌధరంబు | జాడ గలకు మహాసాను సుందరంబు!

తే. పృథువిశాలంబు లా శైలనిర్దరముల | గుహల నెల్లెడ జొచ్చి యా క్షోణిసుతను
నా మహాభాగ సీత నా రాముసతిని | మాత నరయంగ వెదకుడి మరల మరల! 16

తే. ఘనము శైలేంద్ర మా హేమ గర్భమెక్కి | ఆ మహాగిరి దాటిపోవంగ నెదుట
మీకు గాన్పించు నొక్క పృథ్వీధరంబు | చూడగ “సుదర్శనా” ఖ్యంబు సుంద
రంబు! 17

తే. పిదప “దేవసఖాఖ్య” భూభృత్తు దోచు | దృష్ట నానావిధాండబాకీర్ణ మద్ది
ధరణి వివిధ ద్రుమవిభూషితంబునౌను | పర్వతాలయలార! యప్పర్వతంబు!

తే. దాని కానన పండాల సానుతతుల | నిర్దురంబుల గుహలను నిర్దరముల
రావణుండుండు నెలవును రాముపత్ని | సీత జాడను వెదకుడి వెలగి కపులు! 19

ఆ. దాని దాటి పోవ గానిపించును శూన్య | మొకటి మీకు నూరు యోజనములు
చెట్టు గుట్ట నీటిపట్టెమి గన్పింప దయ్య; ప్రాణి యెదియు బ్రతుక దచ్చు! 20

తే. రోమహర్షణముల యెడారులను నెల్ల | మీర లెట్టులొ వానిని మీటి దాటి
పోవ బోవగ కైలాస భూధరంబు | పాండురంబును గని హర్ష మంద గలరు || 21

తే. అచట పాండురమేఘభ్రమోచు మరియు | తరళ జాంబునద పరిష్కృతంబు నౌచు
వెలసెడి కుబేరు భవనంబు మీకు దోచు | నిర్మితము విశ్వకర్మచే నిలయ ముద్ది ||

తే. అచట నె విశాలనళిసీచయంబు బాదలులతలును ప్రభూతకమలోత్పలంబులొలయు
హంస కారండవాక్కిర్లు మగును సతము | అప్పురోగణ సేవితం బగును సుమ్ము || 23

తే. అచట నై శ్రవణండు రాజాధిరాజు | సకల భూతనమస్కృతు డకలుషండు
యక్ష రాష్ట్రహ్య కేశ్వరుం డలగు చుండుధనదు డా శ్రీయుతుండు గుహ్యకులగూడి ||

తే. దాని చంద్రనికాశముల్ దరులయందుపొదల, పర్యంత పర్యవంబులను గుహల
రావణం డుండు నెలవును రాముపత్ని | నీశ యుండెడి జాచల చెలగి కనుడు || 25

తే. క్రొంచ పర్వతమును జేరి కపులు మీరు | బిలమును సుదుర్గంబును మెలకువగను
దూరి పోవలె సుండి; యెందుల కనంగిదుష్ప్రవేశ మటందు రా దొడ్డ బిలము ||

తే. అచట వసియించుచుండ్రు మహాత్ము లెపుడు | వారు సూర్య సమప్రభుల్ పరమ
మునులు

దేవతలకైన యర్చితుల్ దివ్యతనులు | దేవరూపులు త న్మహర్షీండులెల్ల || 27

తే. క్రొంచ గుహలను, సానుప్రకాండములను | నిర్దరాల నితంబాల నిఖలములను
సీతకై మీరలింక విశేషశక్తి | వెదుకవలయును శిఖరాల పద పద ముల || 28

తే. దాని కింక ప్రధానభూతంబునైన | శిఖరమునుజూచి యందందు చెలగి వెదకి
కామలైల మవృక్షమున్ గాంచి కపులు | గాంత్రు “మానస” మా విహంగాల
యంబు || 29

తే. పోవ లేవచ్చటికి భూతములును నెవియు | దేవదానవరాక్షసబృందములును
ఇంక మీరలు జని యా మహీధ) మెల్ల | సానువుల ప్రస్థరంబుల జక్క గనుడు ||

తే. క్రొంచగిరిదాట “మైనాక” ముంచితంబు | పర్వతము దోచు మీకు నఖర్వలీల
మయుడు దానవు డద్దాని స్వయముగానుతనకు నిర్మించుకొనియె తత్పర్వతమున ||

తే. సానువుల ప్రస్థరంబుల సకలములను | కందరరంబుల వేదకుడి కాంతకొరకు
లక్ష్మముఖులై న స్త్రీలుండు రద్రె నచట | వేదకుడి తన్ని కేతన వితతి నెల్ల || 31

తే. మీర లా దేశమునుదాటి మీడికడుగ | సిద్ధసేవిత మాశ్రమ సీమదోచు
నాళిలులు తవసులు పరమములు | గలకు వై భావసుతు సిద్ధు లిలను నచట ||

తే. వంద్యులౌదురు వారు తపంబు పేర్చి | వీత కల్మషులును తపస్విభు లై
మీరు వినయాన్నితులకాచు వారి కెరగి | అడుగవచ్చును సీతమ్మహాదలై || 34

తే. హేమ పుష్కరసంభవ మింపుగొల్పు సరము “వైఖానసంబు” నా నరలు నచట
తరుణ సూర్యసమంబులౌ హంస లహహ | శుభములు చేరించుచుండు తత్ శుభ
సరసి || 35

తే. ఔపవాహ్యంబు తద్దుహ్య కాధిపునిది | “సార్యభౌమంబు” నా నొప్పు సామజంబు
నిజ క రేణులగూడి యందెల్ల యెడల | సతము విహరించుచుండు సుతాహమెసగ |

తే. త త్సరము దాట నష్ట చంద్రాంశ మహాహ | కాననచ్చు ననక్షత్రమైన నభము
నిష్పయోద మనాది యా నింగి నిజము | మిగుల నిశ్శబ్దమై శూన్యమగుచు
నుండు || 37

తే. అర్కుని గభస్థి చేతనో యనెడి నల్లు | అచట విశ్రాంతి గొను స్వయంప్రభుల చేత
సత్తపస్సిద్ధులయు దేవసములచేత | జగతి యద్ది ప్రకాశము నగుచుండు || 38

తే. పిదప నేగగ “వైలోద” నదయు దోచు | కీచకము లుండు నా రెండు కెలకులందు;
నంగి యున్నట్టి యా వేణుపటలి బట్టి | సిద్ధు లీవలి కావలి కేగుచుండు || 39

తే. అంత, ఉత్తరకురుదేశ మరయ గలరు | అద్ది కృతపుణ్యులకు నాశ్రయంబు నగును
అచట కాంచనపద్మంబులౌ కొలకులు | నీలవైడూర్యప్రతాల గ్రాలుచుండు
నదులు జలపూర్ణములు వేలు బాదలుచుండు || 40-41.

తే. అచట రక్షోత్పల వనంబులై నవియును | మరి హిరణ్మయములునైన వరయగలరు
మీరలు జలాశయంబు లపారములను | మరియు, తరుణార్క సదృశ్యముల్ మహిమ
వెలుగ || 42

తే. కాంచనప్రభ కేసరకాండములను | మరియును మహార్హమణిప్రపటలములను
చిత్రసిలోత్పలవనాల ధాత్రి యద్ది | ఆవృతం బెల్లయెడల ననారతంబు || 43

తే. నిస్తులంబులు ముక్తైఘ్ని నికరములును | మరి మహాధనమణిచయమందెడలములు
జాతరూప్రవజంబు లా సోతములును | దోచు సుదూర్భుతపుణ్యనందోహము || 44

తే. సర్వరత్నమయంబులు త్కొంధరములు | జాతరూప్రమయంబు లా సోతములును
చెలయు నవగాఢములు చిత్రములు | ధర్మిత్రిమరి, హుతాశవసమకాలి మంధరాదులు || 45

తే. నిత్యపుష్పఫలంబు లా నెలపు తరులు | నుదితప్రతరధాచులంబులును సుమన్య
దివ్యగంధరసస్పర్శ జేబరలుచు | పర్యకామంబుల సవిండు పరితరంబు || 46

ద్వి. నానారకాలుగా నాణ్యముగాగ | మరికొన్ని వృక్షాలు కురియు వస్త్రాలు |

భవ్యముక్తామణీవై హార్యకలిత | చిత్రభూషణములస్త్రీజనంబులకు |

పురుషుల కనురూపములునైన వాని | అఖలర్తుసుఖసేవ్య మైనట్టివాని

మరికొన్ని చెట్టిచ్చు ధరణినచ్చటను ||

హైమంబుల మహావృక్షమైనట్టి వాని | చిత్రాస్తరణముల సేనులొలుగ్గవాని |

లితంబుల విచిత్రములు నైనవాని | శయనంబు లొకకొన్ని త్రోజంబు లిచ్చు |

మరి, మనఃకాంతాల మాల్యాల నింక | పానాల భక్ష్యాల బహు మహావృక్షముల |

రూపయావనముల నేపు జూపేటి | గుణసంపదలనింపు గొల్పుచుండేటి |

స్త్రీలనిచ్చును కొన్ని చెట్టు లా కీతిని ||

ద్వి. సిద్ధులు కిన్నరుల్ చెలగు నాగులును | ఘనులు విద్యాధరుల్ గంధర్వతతులు

రమియించుచుండు పో రమణుల గూడి | భాస్కరప్రభులెల్ల వసుధనచ్చటను |

ద్వి. ఎల్లరు సుకృతులు నెల్లరు నింక | రతిపరాయణులును రమణుల గూడి

రమియించుచుండు రెల్లరు ధాత్రి నచట | కామార్ధసహితు లా భూమి నెల్లరును ||

తే. గీతవాదిత్ర నిర్ఘోష లే తరి నట | మొరయు నుత్కృష్ట హాసిత సుస్వరము లెల్ల

సర్వభూతమనోహరస్వరములు నిక | వినబడుచునుండు నెప్పు డా పృథ్విలోన || 55

తే. అచట నముదితు డెవడు లేడయ్య నిజము | లే డసత్ప్రియుడును త ధ్ధరిత్రి నెచట

దినదినంబును నచట వృద్ధిని నెసంగు | గుణములు మనోహరంబులు కొల్లలుగను ||

తే. దాటిపోవంగ నింక యుత్తరమునందు | కలదు “పయసాంనిధి”; - గభీర కంధి యద్ది

అచట “సోమగిరి” ర్నామ మచల మొకటి | హేమమయ ముండు గొప్ప దా నీటి

నడుమ || 56

ఆ. శక్రలోక గతులు నజలోకగతులును | అద్రిరాజుదాని నరయగలరు

అల దివంగతులును నైనట్టి దేవతల్ | చూతు; గొరులు దాని చూడలేరు || 56

తే. ఆ స్థలంబు విసూర్యంబు నయ్యు నిజము | సూర్యకాంతినివెలిగడు క్షోణియట్లు

త న్నగోత్రముకాంతిచేతను కరంబు | వెలుగుచుండును నెప్పుడు వింతగా || 57

తే. అచట భగవాను డెల్ల విశ్వాత్మకుడును | శంభు డాతందు నేకాదశాత్మకుడును

బ్రహ్మ దేవేశుడును మహాప్రాభవమున | వాసమొనరింతు బ్రహ్మర్షి వరులగూడి ||

తే. ఇట్టి యుత్తర కురుభూము లింక దాటి | చనగ మీ కెవ్వరికిగాదు శక్యమోయి

అవ్యభూతంబులకుకూడ నట్టులేను | అరుగ శక్యముగాదు సూ యెరుగు డింత ||

తే. ఔర“సోమగిరి”ర్నామ మామహాద్రి । దేవతలకేని దుర్గమంశా వినుంః
దాని నీక్షించి మీరింక దారి బట్టి । మరలిరండు సుమీ క'పుల్ ముచురంబు 60

తే. ఇంతవరకేను వానరు లేగ గలరు । శక్యమికగాను వారికి జనగ పిదప
అది యభాస్కరమును నమర్యాదమగుట । మనకు తెలియవు పిమ్మట పథము
లెవియు! 61

తే. సర్వ మే జెప్పినట్టి యీ స్థలములెల్ల । మీరు వెదుకంగవలెసుండి మెలతకొంకు;
ఇంక నే జెప్పవిడచిన యెడల నెల్ల । మతిని యాచించి మీరలు వెతుక వలయు!

ద్వి. మరి, మహాత్ ప్రియము దాశరథికి మీరు । నెరపినవారలొద్దురు కీశవిభులు
అంతకన్నను మహత్తరమైన ప్రియము । నాకును సల్పు నన్నలును నయ్యెదరు
అనిలానలోపముల్ హరులు మీరింక । తల్లి విదేహజా దర్శనంబనెడి
సత్కారమును దీని సాధింతురేని! 62

ఉ. అంత, కృతార్థులొచును మహత్తరలీల సబాంధవంబు న । త్వంతమనోహరంబు
లగు నన్నిటి మత్కృతిఁబూజలందుచుకా;
కాంతరిపుల్ సహప్రియులు సాధులు భూతధరుల్ మహాత్ములై । కాంతివెలుంగ
నీ భవనకాండములెల్ల జరింతు వానరుల్ 63

:- 43 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,860)

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

:- నలుబది నాల్గవ సర్గ :- (17)

సుగ్రీవుడు ఆంధ్రుని హామలగుని ముందుకు నీలిచి అతని కిక్రిమాణిములబొగడి, సీతను గుఱును భారము కోసే గని హెచ్చించుట:- వీనినిబట్టి హనుమంతునందే శ్రీరామునకు ఎక్కువగుతున్నది, సీత కనిపించిచ్చును అమెను గొట్టి ఇచ్చుని శ్రీరాముడు స్వనామాంకితమగు తన ఉంగరమును హనుమంతునకిచ్చుట:-

తే. అంత సుగ్రీవు డా హనుమంతు నందు । మరి విశేషించి గౌరవ సరణి బలికె;
అర్ధసాధన కా హరివరుడె ధ్రువము । తగు ననెడి నిశ్చితార్థ మాతనికి తోచె॥ 1

తే. అంత హనుమంతు విక్రాంతు నమలకాంతు । నరసి యనిలాత్మజ మహాత్ము
నా కపీశు
డల్ల సుగ్రీవు డెడద నానంద పడుచు । పరమ సంప్రీతి నిటుబల్కె ప్రభువరుండు॥

తే. అంతరిక్షాన భూమిని నంబరాన । నంబువులలోన నమరాలయాన నింక
ఓయి హరిపుంగవా ! నీకు నే యెడలను । గతివిలంబంబు నే నింత గాననోయి॥

తే. ఆసుర గంధర్వ నర నాగ విసరములయు । దేవతలయు సమస్త లోకావళులును
విదితమేగద నీ కోయి యుదితతేజ । మరి ససాగరవరధరాధరములెల్ల॥ 4

తే. గతియు వేగంబు మతియు లాఘవమునీకు । శక్తి తేజంబు పితృసదృశంబు సుమ్ము
మారుతున కో మహాశపి! వీరవర్య । సాటివత్తువు తన్నమాజసున కీవు॥ 5

తే. తేజమున సైత మింక యీ పృథివిలోన । నీకు సమమగు భూతంబు నిజము లేదు
కాన యెట్టుల లభించు త్కౌతనూజాత ద్విధం బెల్ల సమకూర్పు తాత! నీవె॥ 6

తే. హనుమ! నీయందెగలదు పరాక్రమంబు బలము బుద్ధియు దేశకాలానువృత్తి
నయము నయపండితా! యింక ప్రിയము మాకు! సలుపుమయ్య మహాత్మా!

యిత్యుక్తమణికి: 7

తే. ప్రభుడు సుగ్రీవు డీ కార్యభారమెల్ల! హనుమపై నుంచు బరసి యా హనుమ
శుభకు

కార్యసాధకు డగునని కని యెడంద! చేసె యోచన రాముండు శ్రీశుశిల్లు. 8

తే. * నిశ్చిత్తార్థంబు సర్వథానిలిచెనితడు | ప్రభుడు సుగ్రీవు డీ హనుమంతునందె
కార్యసాధనయెడల నిక్కంబు హనుమ! ప్రభున కింతటి నమ్మకం జార! కూర్చు: 9

తే. మునుపొనర్చిన పనులచే హనుమ ప్రజ్ఞ! ప్రభునకెరుకయె; కాననే ప్రభుడు నితని
నంతో మన్నించు;- ఇట్టి వా డేగినట్టి కార్యము ధ్రువంబు ఫలియించు; కాంతి

మించు! 10

తే. శిష్టు నా వ్యవసాయగరిష్టు నిష్టు | రాజపూజకు నా మహాతేజు డరసి
తా నిక కృతార్థుడని యెంచి దాశరథియు | ధృతి ప్రహృష్టేంద్రి యోతుఫల్లు

చిత్తుడయ్యె! 11

తే. ఇచ్చె నతనికినంత సంప్రీతి మెరయ | శుభద మా స్వనామాంకోపశోభితంబు
అంగుళీయక మికి యభిజ్ఞాన మతడు | రాజపుత్రికి విభుడు పరంతపుండు! 12

తే. “చిహ్న మిద్దాని చేత నో సన్నుతాత్మ! నిన్ను నాచెంతనుండియే నిజముగాగ
వచ్చియున్నట్టివానిగా వనిత యెరిగి | నీత నమ్ము ననుద్విగ్నచిత్తమునను! 13

తే. “నీదు వ్యవసాయమును వీర! నీదు బలము | నీదు విక్రమమును నింక నిన్నుగూరిచి
ప్రభుడు సుగ్రీవు డన్నట్టి యెల్ల లరయ! నాకు ఫలసిద్ధి గలుగు నం చనఘ! తోచె”

తే. హనుమ యా యంగుళీయకం బలరి కొనుచు! శిరమునన్ దాల్చి అంజలి చేర్చి పట్టి
వందనమొనర్చి శ్రీరాము పాదములకు | పయనమయ్యెను నడ్డె తల్ ప్లవగవరుడు.

ద్వి. హరిమహద్బలము నద్దానిమధ్యమున! పవనాత్మజుడు కపి భువనపీఠండు
వ్యోమి గతాంబుదంబునను విశుద్ధ! మండలు నక్షత్రమండలావృతుని

శోభితు శశిని నా శూరుండు మించె |

ద్వి. అతిబల! నీబలం బాశ్రయించితిని | హరివరవిక్రమా! అవసీతనూజ
లభియించు నిక నెట్టు లా రీతి నీవు | సల్పు మనల్పమా సాహసంబూని

పవనసుతా! నీదె భారమ్ము సుమ్ము | మతిమంత! హనుమంత! మరి పోయి రమ్ము!

పాశ్చాతరం:-కార్యభారంబు తనదెల్ల కపివిభంకు! ప్రభుడు సుగ్రీవు కునిచె యీ హనుమండు

44 వ స్కంధ సమాప్తి :- (1,877)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

నలుబది ఆయిదవ స్కంధము:— (16)

సీతాన్వేషణకై వెదలు వానరుల సన్నాహానందంభములుగంతులు, కేశవులు:—

తే. ఎల్లరన్ బిల్చి సుగ్రీవు డింక మరల । “నేనుజెప్పినయట్టి యా నెలవులెల్ల
రామ కార్యార్థసిద్ధికై రయము మీర!వెదకి కనుగొని రం డం”చు విభుడుజెప్పె॥

తే. స్వామి సుగ్రీవుని త దుగ్రశాసనంబు । ఎరిగిహరిపుంగవులును సత్వరముగాగ
శలభములమాడ్కి మేదిసీ తలమునెల్ల । గ్రమ్మి తరలిరి వివిధ ది క్తటుల కపుడె॥2

తే. రాముడును నంత లక్ష్మణస్వామి గూడి । ఇంక, ప్రసవణాద్రీయందే వసించె
విభుడు సీతాధిగమముకై వెట్టియున్న । గడువు మాసం బ దెప్పుడు గడచు

వసుచు॥ ౩

సీ. రమ్యంబు పర్వతరాజసమావృతం

బ య్యుదీచికి శతవలియు తరలె

పూర్వాశ కప్పుడే పో సమకట్టెను

వివతుండు తరుచరగణవిభుండు

తారాంగదాదుల మారుతాత్మజుడును

అ య్యగస్త్యాచరితాశ కరిగె

వరుణపాలిత మల్ల పశ్చిమం బేగంగ

తరలె సుషేనుండు తారతండి

తే. సకల దిశలకు నిట్టుల సైన్యపతుల । సాగనంపించి యప్పుడే సవిత్వసుతుడు

విభుడు సుగ్రీవు డెడద సంప్రీతిబాదలి । సుఖతమనమున నుండె విశుద్ధమతిని॥

తే. నాధుచే నిట్లు వారు సంబోధితులయి | తమ తమ దిశాముఖంబుల తరలిరెల్ల
“చంపుదుమురావణుని” నంచు, “జననిసీత | నిదిగొ కొనివత్తు” మంచును
నెగురు కొంచు! 9

తే. అరచువారును, నది మించి యరచువారు, | మించిగర్జిలి, మరియు, గర్జించువారు
పరుగు లిడువారు, రంకెల కెరలువారు, | “నే నొకండ నె రావణు సిల్లగొట్టి
హత మొనర్చెద” ననువారు నైరి కపులు! 10

తే. “రావణాధము మర్దించి రామునతిని | శ్రీమమున వడంకు సీత నా సాధ్యనిపుడె
నేనె తెచ్చెద మీర లీ నేల నిటనెనిలిచియుండు డ” టంచును పలుకు నొకడు! 11

తే. “ఒక్కడననేనుఁ దెచ్చెదమొక్కలుండు | రావణాసురువధియించి రణములోన
జానకిని, నింక వాడు నా క్షౌతనూజ!ననఘ పాతాళమందు దాచినను గాని! 12

తే. “నిరిచివై చెదవృక్షాలపెచ్చుపెరిగి, | నురలద్రోసెదగిరులను నూచితన్ని ;
పగులబాడిచెదభారుణివృక్కలుగను; | కలచివై చెదె నిదిగొ సాగరములెల్ల; 13

తే. “ఉరుకు దిదె నేను చూడుడి యోజనంబు; | ఓస్సి! శతయోజనాల నే
నురుకుదునుర !
శతశతంబుల నింక యోజనములేను | దూకు దంచును” నెగసిరి తోకగాండ్పు! 14

తే. “ధరణితలమున గాని, సంద్రమునగాని | శైలములగాని, మరి వనస్థలుల గాని
అల్ల పాతాళమధ్యమం దైన గాని | అడ్డులేక చరింపగా గలను చేను” 15

తే. ఇట్లు లొక్కక్క రా వానరేశు నెదుటప్రబలబలదర్పితులు నొచు వాషరులును
వచనముల బల్కు కొంచును వధరుకొంచు | మిగుల నుత్సాహమెసంగ
మెలగి రపుడు! 16

45వ సర్గ సమాప్తి :- (1,898)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

నలుబది ఆరవ సర్గ :— (25)

వాణసులు వెడలిపోగా “ఈ భూమి సంతయు నీవెప్పుడు చూనితి”వని రామునకుగ, తద్వలెంత
సంతయు సుగ్రీవుడు చెప్పట.

తే. వెడలిపోవంగకపులు నల్లడలకట్లు । సఖుని సుగ్రీవుజూచి, “యీ సర్వభువన
మండలం బెట్టు తెరిగితి వయ్య” యంచు । రాము డడుగంగ చెప్పె నిట్లాత
డపుడు॥ 1-2

సీ. దున్నరూపంబున “దుందుభి” పొగరెక్కి
తనవైకిరాగ నాతనిని వాలి
తరుమంగ వాడును జొరబడ మలయాది
బిలమున; వాలియు వెంటనంటి
త ద్బిలంబును జొచ్చి తలవాకిటను నన్ను
కాపుంచి యుండంగ గడచె నేడు
అంత రక్తపుటేరు లా బిలంబుననుండి
వెడలంగ నాశ్చర్యపడుచు నేను
అన్నచచ్చె నటంచు వ్యక్తంబుగా దోష
పలవించి త ద్బిలద్వారమునకు

తే. అసుర రాకుండుగాకంచు నశ్మ మొకటి । పర్వతంబంతటిది యడ్డువైచి వేగ
పురికి జనుదెంచి రాజ్యంబు పుచ్చుకొంటి । సతుల తారా నుమలతోడ జనము
లాపు॥ 3-8

తే. ఉండ నేనిట్లు విగతజ్వరుండ నగుచు । అసుర వధియించి వాలియు నరుగుదేర
భయమునను గౌరవంబున వాలి కపుడ । ఇచ్చివైచితి రాజ్యంబు సచ్చరిత్ర॥

తే. తుష్టి దానను జెందక దుష్టబుద్ధి । వాలి ప్రవృద్ధితేంద్రియుం డాలరి యయి
మంత్రిసహితంబు నను జంప మదిని దలప । పారిపోతిని నేనును భయము గదిరి॥

తే. వాలియును నన్ను తరుముచు ప్రబలిరాగ । పరచితిమి నేను మంతులు
పరిజనములు
నదుల వనముల వివిధముల్ నగరములను । దాటుకొంచును జూచుచు తద్ద భీతి॥

తే. అదిగో, అప్పుడే చూచి తీ పృథివి నెల్ల । అద్దమందున జూచిన యట్టిరీతి
కొరవిచక్రంబురీతిగా తిరిగితిరిగి । గోష్పదంబుగ జేసి యీ ట్లోణి నెల్ల॥ 13.

సీ. పూర్వాశ పరుగిడి పర్వతదుర్గాల
సురీరుహంబుల నోలి గంటి
క్షీరోద సాగరం బారసి తచ్చట
నిత్యమప్పరలకు నిలయ మద్ది
ఉరుధాతుమండితం బుదయాద్రి గాంచితి
నరసితి ధునుల రమ్యముల నెన్నొ
నింతతా కొలకుల వివిధంబులను నెన్నొ
వీక్షించు చేగంగ విడువ కకట

తే. వాలియును వెంటనంటుట చాల బెదరి । దిక్కుతెలియక దక్షిణ దిక్కు కేను
మరలి యప్పుడు పరుగులు వారుకొంచు । చూచి తా దిశ నెల్లెడ
చోద్యములను॥ 14-17

తే. వింధ్యపాదప సంకీర్ణ మెంతో యగుచు । చందన ద్రుమశోభల నందమగుచు
వివిధశైలద్రుమంబుల వింతగొల్పు । దిశను నద్దాన నే నట్లు తిరుగుచుండ॥ 18.

తే. విడువ కట్టులె వాలియు వెంటనంట । పశ్చిమాశకు తిరిగి నే పరువువారి
అస్తపర్వతపర్యంత మరుగ నరుగ । తరిమి తరుముచు వాలియు నరుగుదెంచె॥

తే. అప్పు డుత్తర దిశ కేను చప్పు నగసి । హిమగిరిని మేరువును, నల్లె హిమ జలధిని
చూచితిని; నయ్యో! వాలియు చూపులోన । ఏమియందు విభో! వచ్చె యెగసి
వెంట॥ 20.

తెలుగువాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

తే. తరిమి తరిమియు వాలి యీ తెరగుననుతిప్పలను బెట్టుచుండంగ దిక్కుగనక
మరగు నను జూచి బుద్ధిసంపన్నుడైన | హనుమ యిట్లని నాతోడ ననియె

నపుడు|| 21

తే. జ్ఞప్తి కిప్పుడె వచ్చె రాజా! సువార్త ! మును మతంగునిచేత శక్తుండు నయ్యె
ఈ హరీశ్వరు డీ వాలి; యోహా! వినమె | గొప్ప నీ యాశ్రమపదంబు

గూర్చి మనము? 22

తే. వాలి యీ ఋష్యమూకాద్రి నచ్చునేని | తలపగిలిచచ్చు వేయి వ్రక్కలుగ
ధ్రువము

కాన, మన కిటు వసతి సుఖమ్ముసుమ్ము | అదియు మనకు నిరుద్విగ్న మగును
సతము|| 23

తే. అంత చేరితి రాజ! యీ యద్రీమూర్ధిని | అల, మతంగుని శాపభయంబుకతన
వాలి యీ ఋష్యమూకాద్రి వంకకైన | రాకయుండునుసుమ్ము లీలగనునైన||

తే. ఇటుల పృత్యక్ష మీక్షించి తీ ధరితి | రమ్య మీ పృథివీమండలంబు స్వామి!
జగము కృత్యంబు నిటు చూచి సరగ నపుడు | చొచ్చి తీ గుహ శ్రీరామ

శుభదనామ|| 25

46వ సర్గ సమాప్తి :- (1,918)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

నలుబది ఏడవ సర్గ:—(14)

దక్షిణ దిక్కు మిఁహా, తక్కిన మాను దిక్కులకుపోయిన వారు, “సీత కనపడలేదు”ని వచ్చి సూక్తివునకు నివేదించుట.

తే. తల్లి వైదేహి దర్శనార్థంబుగాగ | అటుల కపిరాజుచేత నాజ్ఞాపులగుచు
నిఖల దిశలకు వానర సేతలెల్ల | శీఘ్ర మేగిరి తమకును చెప్పినట్లు || 1

తే. నదుల కొలకుల బయళ్లుల నగరములను | పొదల గిరుల నదీదుర్గములను నిలను
నెల్ల యెడలను వానరు లేగి యేగి | వెదకి వెదకిరి సీతను పృథ్వీసుతను || 2

తే. క్రమతను సత్తైలవనకాననము ధరిత్రి | దేవికై వారు వెదకుచు దీక్షబూని
పగళ్లులెల్లను నిట్టుల వసుధఁదిరిగి | నిశల చేరుదు రిల నొక్క నెలవునందు || 3

తే. సుంత విశ్రాంతి భోజనం బింత గొనక | పగళ్లులెల్లను తిరిగి యా స్లవగవరులు
నిశల సర్వర్తుకామముల్ వృక్షములను | సఫలముల జేరుచుందు విశ్రాంతి
కొరకు || 5

తే. బయలు వెడలినదాది యీ స్లవగవరులు | మాస మొక్కటి గడువ నిరాశులగుచు
తిరిగివచ్చిరి తమతమ తెరగులెల్ల | చెప్ప కపిరాజుతోడ నా శిఖరమునకు || 6

సీ. పూర్వాశవెదకి యా భూసుతగానక
“వినతు” డూరకవచ్చె వినతుడగుచు
ఉత్తరం బారసి ఉత్తచేతులతోడ
ధీతుండు “శతబలి” తిరిగివచ్చె

మూమ సు షేణుండు పశ్చిమం బెల్లను

పరికించి యూరకే మరలివచ్చె

ప్రసవనాద్యైరామలక్ష్మణులతో

వేచియునున్న యా విభునికడకు

తే. వచ్చి వీరెల్ల భయభక్తి వాల్మీకికి । “దేవ, వెదకితి మీ ధరిత్రీతలంబు
సర్వమెల్లెడ నీవన్న సరణిగాగ । కాని, కానము నీత నెక్కడను” ననిరి॥ 7-10

సీ. సర్వపర్వతముల సకలవనంబుల

గహనంబులను నిమ్నగముల నెల్ల

సాగరంబుల సర్వజనపదంబుల నింక

గుహలను నీవన్న కుంజములను

క్షీతి లతా వితత సంతత మహాగుల్మాల

విషమ దుర్గమ మహావిషయములను

చొరశక్యమేకాని చోట్లెల్ల చొరవచే

జొచ్చియు జొచ్చియు సుదతి కొరకు

తే. వెదకితిమి దేవ! యెన్నియో విధములుగను । ధారుణి, నతిప్రమాణసత్వముల
నెన్నొ

చంపినారము దేవ! యా చాననెదుక । కాని, కానము నీత నెక్కడను రాజు॥

ద్వీ. ఇక యా మహాత్ముడే పృథుగుణోన్నతడు । ఉత్తమసత్త్వవంశోదితుం డతడు

మైథిలి నారసి మరి రా గలండు । దిశకు నెద్దాని కా దేవారి యసుర

దేవి గొం చేగె నా దిశకె యా హనుమ!పోయియుండెనుగాన వాయుసూనుండె

అపెను గనుగొంచు నరుడేగలండు॥

14

47వ సర్గ సమాప్తి :- (1,932)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము.

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

నలుబది ఎనిమిదవ సర్గ :— (24)

దక్షిణ దిక్కుబోయిన దళమువా రెచున్దొన్న సంఘటనలు - (1) ఒక గుహలో నొక రాక్షసు డెచున్దొ
నగ, వాడే రావణుడని భ్రమించి వానిని అంగముచు చంపుట. తీరా, వాడు రావణుడు కాకపోవు
టతో సీత కన్వింపకపోవుటతో - కపులు నిరాశులై ఒక చెట్టు మొదట చదికిలబడుట.

తే. హనుమ, కపి, యంత తారాంగదాది హరుల | గూడి, దక్షిణదిశకేగి

గురుభుజుండు.

ప్రభుడు సుగ్రీవు డిచ్చిన యాజ్ఞ మేర | వెదుకసాగెను నయ్యయి పదములందు||

తే. అతడు కపిసత్తముల నెల్ల నటుల గొంచు | వెడలిబహుదూరమేగి నల్లడల దిరిగి
గహనముల వింధ్యగుహల నాకపివరుండు | వెదుకజొచ్చెను నిటునటు

వివిధగతుల|| 2

తే. పర్వతాగ్రాల, విపులదుగ్ధమాల, నదుల | బహునదీదుర్గముల, సరోవరము లెల్ల
వృక్షపండ్లాల వివిధాల వెదకి రపుడు | పర్వతంబుల ఘనపాదపముల కపులు|| 3

తే. సర్వవానరవరు లటు సర్వదిశల | వెదకి వెదకిరి వీరు లా పృథ్వి నెల్ల
కాని, మైథిలి సీత నా త్కృపసుతను | కపులు జనకాత్మజను నెందు కానరైరి||

తే. వివిధఫలమూలములను న వీర్వరరులు | భక్షణమొనర్చు చయ్యయి పట్టులందు
విశ్రమించుచు వెదికిరై వెదకిరపుడు | వసుధ దుర్ధమ్ములునైన పదములెల్ల|| 4

తే. అది దురన్వేషదేశ మాహా! తలంప | మరి, గుహాగహనంబును, మహితమగును
నిర్జలంబును, నిర్జనం బెందు గనగ | గహనమును, శూన్యమును, రోమహర్షణమును||

కవులు భృశపీడితులు నాచు నపుడె మరల । పోయి రకుతోభయులు వారు

పూర్వ నెదుక॥ 7

తే. ఎచట వంధ్యఫలంబులు నృక్షవిలేతి । పరవర్జితములు విభుష్పంబు లగును

నదులు నిస్తోయములును శూన్యములు నౌను । మూలములు నెందు

దుర్వభములో కనంగ॥ 8

తే. లేవు మహిషంబు లెచ్చట, లేవుకడులు; | లేవుపక్షులు, మృగములు లేవు నెచట

లేవు శార్కులములు నెందు, లేవు మరియు । ఇతర వనగోచరములు నెంతేని

५३५॥ ९

శ్రీ. ఉండవెచ్చుట వృక్షాలు నోషధులును । పొదలుచుండవు లతలును పొడము

వెచట

అట్టి సలములకై వా రరిగి యరిగి । నీత పెదకరి కప్పులు విశేషపక్తి॥ 10

శ్రీ. స్నిగ్ధపత్రంబులౌ పద్మినీ చయములు । పుల్లపంకజములును పొల్పొందు నెచట

ప్రీక్షణీయంబును సుగంధ వితతమయ్యును । భ్రమరవర్జితమెద్ది యప్పట్లు గనిరి॥

శ్రీ. “కండు” వనెడి మహాభాగు డుండె తపసి । సత్యవాది, తపోధనసత్తముండు

నియమముల దుష్ప్రధర్షణం డిద్దగుణడు । పరమకోపిష్టియు, మహర్షి వరుడు,

మునుదు॥ 12

శ్రీ. అతని పుత్రుడు షోడశాబ్దముల వాడు |మరణమొందెను బాలు డా వనమునందు

దాన కోపించి మునియు తదగ్రమునకును । శాప మిడ నద్ది నిర్మానుషంబు

నయ్యే॥ 13-16(ఎ)

కిష్కింధ కాండము - 48 వ సర్గ

తే. కడగి యిటువచ్చు వాని నంగదుడు గాంచి । వీడు రావణు డని యెంచి
వెన్నుపై న

బాద నరచేత, వాడును పడియె నపుడె । నెత్తుగ్రక్కుచు కొండ నా నేలపై న॥

తే. వాడు నట్టుల యసువుల బాసి నంత । విజయమున్ గొన్న కపు లప్పు పేర్చి
యాల్చి

ఇతడు రావణు డిక, నీత యిందె యుండు । ననెడి యాశను వెదకి రా

యది గుహను॥ 22

తే. కాననం బద్ది యెల్ల స్థా కపిగణంబు । వెదకివెదకియు వేరొక్క వితలగుహను
ఘోరమును జొచ్చి యెల్లెడ వీరవరులు॥ వెదుక జొచ్చిరి మరల నా వెలది కొరకు॥

తే. ఎన్నో రీతుల వెదకియు నింతి గనక । దీనమానసులును ఖిన్న హృదయులగుచు
అలసి యేకాంతమందున నొలసి కూడి । అట్టె చదికిరిబడి రొక్క చెట్టు

మొదట॥ 24

48 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,956)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

నలుబది తొమ్మిదవ పర్వ :—(22)

(2) వానరులు మరల ప్రదేశాంతరముల వెదకుట.

తే. అంత సంగడుడును పరిశ్రాంతుడగుచు । నిఖిల వానరవరులను నెలమి గాంచి
వచన మిటుబల్కె నా మహాప్రజ్ఞు డపుడు । ఊరడించుచు మెల్లన వారి నెల్లః

తే. వనుల, గిరులను, నదుల సపారములను । గహనముల, దుర్గముల, మహాగహ్వరముల
వెదకినారము గిరిమహా విశతి నెల్ల । దరుల నెల్లెడ దేవైకై తిరిగి తిరిగి॥ 2

తే. అచ్చటచ్చట చరియించి యందరమును । చూచినారము; కన మెందు
క్షోణిసుతను ;
సురసుశోపమ సీత నా ధరణిసుతను । అకట, హరియించియున్న రాక్షసునిగనము

తే. కాలమెంతయొ మన కయ్యె! చాల గడచె । స్వామి సుగ్రీవుడును నుగ్ర
శాసకుండు
కాన, మీరెల్లరునుగూడి కాంతకొరకు । వెదకు డెల్లెడ సకల పృథ్వీతలంబు॥ 4

తే. విడిచి తంద్రయు, శోకంబు, విడిచి నిద్ర । సీత జనకాత్మజ మహీజ శ్రీశుపత్ని
ఎటుల గాన్పించు మన కింక నటుల మీరు । వెదకుడి ధాత్రి సర్వత్ర విసువు
గొనక॥ 5

తే. విను డనిర్వేదమును, దాక్ష్యమును సతంబు । హృదిని నపరాజయంబు నా
నెసగు నిన్ని
కార్యసిద్ధికరంబులం చాచ్యు లందు) । కాననే యిట్లు వచియింతు కార్యసరణి॥

తే. మరల మరియొకమారు నీ గిరుల నెల్ల | దుర్గమంబుల, వనముల, వర్ణములుగ
వెదకుదము భేదమును వీడి సుదతికొరకు | విసువులేకుండ సర్వత్ర వివిధగతుల||

తే. పని యొనర్చిన తప్పక ఫలము గలుగు | కర్మకెప్పు డవశ్యంబు గలదుఫలము;
చాలు నిర్వేద మిక కపిచయములార! | ఇంక కనుమూయఁదగదు; లెం డింక
వెదుక|| 8:

తే. రాజు సుగ్రీవుడు వినుండు ప్రబలకోపి | తీక్షణదండుండు గాన భీతిల్లవలయు
ఆ మహాత్ముని రాముని కటులె మనము | మిగుల భయపడవలె సుండి
మిత్రులార|| 9

తే. చెప్పితి హితార్థ మిటుల నే నప్ప! మీకు|చేయు డిది మీకు నెడద రుచించునేని
చెప్పు డింతకమించి మే లొప్పుతోవ | మీకుతోచిన యేదైన మిత్రులార||

తే. అంగదుని మాట లవి లెస్స ఆలకించి | “గంధమాదను” డా మహాకపివరుండు
చెప్పె నవ్యక్త వచనాల నప్పు డిటుల | శ్రీమను డప్పిని ఖిన్నుడై చాల సోలి||

తే. సదృశమే సుండి వాక్యమెయ్యది కుమారు | డంగదుడు చెప్పె మనకిప్పు
డాప్తులార !

హితము ననుకూలమును సుండి యతనిపల్కు; | చేయుదము లెస్స యట్టులే;
చెలగి లెండు|| 12

తే. మరల వెదకుద మిక లెండు ప్లవగులార! | శైలముల, కందరంబుల, సానువులను
శూన్యకాననములను నీ ట్లోణిగల్గు | బహు గిరిప్రసృవణముల గుహల గిహల||

తే. ఆ మహాత్ముడు సుగ్రీవు డదరిమనుడు | మనల పంపెడునట్లు చెప్పిన విధానః
సర్వ గిరిదుర్గములను నీ యుర్వి నెల్ల | వెదకు డిక సర్వవనముల పేర్చి మరల|| 14

తే. అంత లేచి మహాబలుల్ హరిగణములు | మరల వెదుకంగ సాగిరి మాతకొరకు
వింధ్యకానన సంక్లిష్టవిస్తృతంబు | దిశను దక్షిణమును వారు విశదభంగి|| 15

తే. శారదాభ్ర ప్రతిమమల్ల సానుమయము | తతము శ్రీమద్రజిత పర్వతంబు దరిసి
బహు దరిమంతమును శృంగవంతమైన | గిరిని నద్దాని వెదకిరి కీకతతులు|| 16

తే. అచట “కోద్రవనంబు” రమ్యంబు నరసి | సప్తపర్ణ వనంబుల జాల వెదకిః
సీతదర్శించుకాంక్ష నా క్షితిని నెల్ల | వెదకి వెదకిరి హరివరుల్ విసువులేక|| 17

తే. దాని యగ్రిము లెక్కి యా వానరులును | విఘ్న వికృము లెల్లరు వెదకివెదకి
తిరిగి యలసిరి; కాని వై దేహి నెందు|రామమహిమిని ప్రియను వా రరయరైరి||

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

~~శ్రీమదాంజనేయమహామ్యంబునందున్నది~~

తే. జగతి బహుకందరంబు తత్ శైలవరము । దృష్టిగతమొనరించుచు దీక్ష పెదికి
ఎందు నీతను గావక చెంది విసుగు । దిగిరి వారెల్ల రా మహాద్రిని కలంగి॥ 19

తే. ధరణి కటు డిగ్గి విగతచేతనులు నాచు । అలసి యొకచెట్టుమూలంబు నాశ్ర
యించి

అలసటల్ దీర్చు కొంచు నా హరులు మరల । వెదుక సాగిరి సక్షిణం బింక
దీక్ష॥ 20-21

తే. హనుమ మున్నగు ముఖ్యు లా స్లవగవిభులు । కదలి మరలను వింధ్య నా
తొగ్గరంబు
మొదటినుండియు విడువక వెదకుటకును । పూని రెంతయు కనుగొన
భూమిసుతను॥ 22

49 వ సర్గ సమాప్తి :- (1,978)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఏబదియవ సర్గ :—(41)

(8) ఋక్షచిలంబును మహాగుహలో “స్వయంప్రభ” యను నామెను కప్పులు గాంచుట.

తే. అటుల తారాంగదులగూడి హనుమ మరల | యా మహాకపి యా మహా
యచలమెల్ల

వింధ్యనెల్లను గహనముల్ చిలము లెల్ల | వెదుకసాగెను విసువక సుదతి కొరకు!

తే. సింహశార్దూల జుప్తముల్ శిలల నెల్ల | మరి, సరిత్తుల కడు విషమంబులెల్ల
తత నగేంద్రమునుండి య ద్దానినుండి | పారుచుండు మహా ప్రసౌఖ్యములెల్ల!

తే. చేరి, యా కైలమునకు నైర్మతిగ కప్పులు | మరి, దురన్వేష మా దేశ
మరయుచుండ

స్వామి సుగ్రీవు డిడిన మాసంబు గడువు | గడచిపోయె మహాగుహగహన
మటనె! శి

తే. అచట, వాయుతనూజు నా హనుమ గూడి | ఒకరికొకరు సమీచాన నోలి జేరి
పర్వతం బద్ది సర్వంబు నుర్విసుతను | కనుగొనంగను వెదకిరి ఘుచులు కప్పులు! 4

శి|| గజాడు, గవాక్షుండు గవయుండు, శరభుండు,
గంధమాదనుడు, నంగదుడు, నభుడు,
మైందుండు, ద్వివిదుండు, మరి, సుషేణుండును
తారుండు, జాంబవంతాది కప్పులు
జగతని, తద్గిరిజాలావృతంబును
యామ్య ఘా దిశనెల్ల నరయుచుండ

తెలుగువాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

క్షుత్తిపాసల వారు సోలి జలాద్ధులై

కాంచిరి బిలము దుర్గమము నొకటి

తే. లతల, వృక్షాల సమవక్షీర్ణమ్ము, ఘనము | సతము రక్షిత మొక్క రాక్షసుని చేత
ఉచ్చి “ఋత బిలంబు” నా నొప్పు నదియు | బిలమాలందెల్ల మరి, మహాబిలము
నగును॥ 5-8

తే. అంత హంసలు క్రొంచముల్ సారసములు | చక్కవాకంబులును పక్షిచయము
లెన్న
త ద్బిలమునుండి మరి, జలార్ద్రములు వెడలె | జలజరేణుల రక్తాంగములును
నాచు॥ 9

తే. ఆ బిలంబు సుగంధమయంబు నయ్యుచొరగ దూరతిక్రమంబొట జూచి కపులు
విస్మయవ్యగ్రమానసుల్ సస్మితులును | నైరి వారెల్ల రప్పు డా యడవిలోన॥

తే. వివిధసత్త్వసమాక్షీర్ణ మవుచు జూడ | మరియు, దైత్యేంద్ర నిలయోపమంబు
నాచు
దుర్విగాహంబు దుర్దర్శసర్వమాచు | నిలను నతిఘోరమా దాని నెదుట నరసి॥

తే. అప్పుడు సంజాతపరిశంకులొచు మదుల | కాంతినంతులు కపులు నత్యంతబలులు
మరి, యసంహృష్టులొచు నెమ్మదిగ కదలి | ఆ బిలద్వారమును జేరి రంద కోలి॥

తే. అంత పర్వతకూటాభుడైన యతడు | హనుమ పవనాత్మజుండు నా హరుల నెల్ల
గాంచి యిట్టుల బలెన్ నా యంచితండు | పుడమి కాంతారవనకోవిదుడు
ఘనుండు॥ 13

తే. దక్షిణం బద్రీజాలావృతంబు దిశను | వెదకితిమి దీని నెల్లెడ వివిధగతుల
మరి, పరిశ్రాంతిలమునైతి ఘండరమును | కాని, కానము మైథిలీకాంత నెందు॥

తే. ఈ బిలమునుండి వెలువడు నిదిగొ కనుడు | క్రొంచములు హంసములును
సారసము లింక
చక్కవాకంబులును పక్షిచయము లెన్న | కడుజలార్ద్రంబులైన పక్షములతోడ॥

తే. కాన, సలిసమృద్ధంబునైన యట్టి | కూపమొ, హృదంబొ యుండు నీ గుహను
ధ్రువము
మరి, బిలద్వారముననున్న తరువు లివ్వి | స్నిగ్ధములుగను నున్నవి చేరి కనుడు॥

తే. హనుమ యిటుబల్కు వానరు లంద రపుడు | బిలము మెల్లన జొచ్చి తా
మేగుచుండ

అది యచంద్రార్కమును, రోమహర్షణమును | ఘోరతిమిరావృతంజౌచు
నార తోచె|| 17

తే. బిలమునుండి మహాసింహములును, మరియు | పెక్కు మృగపక్షిగణములు
వెడలుచుంట
చూచు చన్నింటి వానరుల్ చోద్యముగను | పోవుచుండిరి గుహవెంట మునిగి
యిరుల|| 18

తే. చూపునకు నెందు చీకటిన్ చొరవ గనక | విక్రమంబునకు నుపక్రమింపరాక
మరియు, తేజంబునకును గమ్యంబుగాక | వాయు వట్టు లయత్నాన వారుజనిరి||

తే. అటుల వేగాన త ద్విలం బెటులొ దూరి | పోవపోవంగ వారి చూపులకు నెదుట
తోచెను ప్రకాశ మభిరామ మాచు వెలయు | నుత్తమంబు ప్రదేశం బ
దొకటి గుహను|| 20

తే. త ద్విలంబున దుర్గమధ్వాంతమందు | వివిధపాదపసంకుల వితతమందు
ఒకరి కొక్కరు పట్టుకొంచూత గాగ | పోయి రొక యోజనముదూర మోప
కపులు|| 21

తే. నవ్వుసంజ్ఞలు, తృప్తితులు నౌచు కపులు | అమితసంభ్రాంతులగుచు జలాద్ధులగుచు
త ద్విలంబున నెట్టులో తంద్ర వీడి | తిరిగి రొక కొంతకాలంబు దీక్షబూని|| 22

ఆ. కృశులు దీనముఖులు నిక పరిశ్రాంతులు | వీరు లా కపీశు తార! యపుడు
బ్రతుకుపై నిరాశబడుచును నప్పుడే | గాంచి రొక్క వెలుగు మంచి దెదుట||

ద్వి. అంత నచ్చట వారు నతిసుందరంబు | వితిమిరం బొక వనం బతి సౌమ్యమహాహ
చూచిరి కాంచన క్షోణీజములను|| 24

జ్వలిత వైశ్వానర సమముల నెదుట | సాలతాలాశ్వకర్ణాశుల మరియు
కకుభ వంజాళ నాగ కర్ణికారముల | పున్నాగ చంపక పుష్పితాశోక
ధవముల నెన్నియో త ద్దేశమునను|| 24-25

ద్వి. కాంచన స్తబకాల కడు చిత్రములను | కిసలయంబుల రక్తకేసరంబులను
సౌవర్ణభూషణ సమలంకృతముల | వర లతామండిత తరుజాలములను
వైడూర్యవేదికామండలంబులను | తరుణాగ్నిసంకాశధరణీజములను
పాదపంబుల హిరణ్మయముల నెన్నొ | విభ్రాజముల నెన్నొ వీక్షించి రచట||

ద్వి. నీలవైడూర్యవర్ణాభుల తోడ | నానావిహంగసంఘాభుల తోడ
బాలార్క-సన్నిభప్రతిభల తోడ | వరలెడు కాంచనపద్మాభి తోడ
జెరయు పద్మినుల వా రరసి రచ్చటను||
జాతరూపముల మత్స్యంబుల తోడ | బహు మహత్తర కచ్చపంబుల తోడ
స్వచ్ఛంబుల ప్రసన్న సలిలావృతములకొలకుల గాంచి రా గుహను వానరులు||

ద్వి. స్వర్ణవిమానాల మరి రాజతముల | శపనీయ కమనీయ తత గవాక్షముల
ముక్తామణిజాల పూర్ణంబు లెన్నో | హైమ, రాజతి, మహాభౌమంబు లెన్నో
వైడూర్యమణిగణ భవనంబు లెన్నో | హరులు తద్గుహలోన నరసి రెల్లెడల||

ద్వి. ఫలవంతముల పుష్పవంతాల తరుల | సిద్ధిగ్ధప్రవాళసన్నిభముల నెన్నో
కాంచనభ్రమరాల మంచి తేనియల | మణికాంచనాంచిత మహితచిత్రాల
శయనాల మరియు నాసనముల నెన్నో | యానాల నింక మహార్హాల నెన్నో
కాంచి రెల్లెడల నా కపులు తద్గుహను|| 32-33

ద్వి. హైమ రాజత కాంస్యమయ భాజనముల | దివ్యచందనముల దివ్యధూపముల
రుచికరంబుల నింక శుచికరంబులను | ఫలముల మూలాల బహుళ రాసులను
బహు మహార్హంబుల బహుళపానముల | మధువుల బహురసమయముల నెన్నో
దివ్యాంబరంబుల నవ్యయంబులను | కంబళంబుల చిత్రకంబళంబులను
అజినంబులను మహార్హంబుల నింక | జ్వలితవైశ్వానర సమములై నట్టి
శుభ్రసౌవర్ణవస్త్రాత్కరంబులను| అచ్చటచ్చటను విన్యస్తంబు లొచు
పడియుండ జూచి రా స్లవగపుంగవులు|| 34-37

తే. అచ్చ టచ్చట వెదకు చా యదిగుహను | శూరులు మహాబలుల్ కపుల్
వార లొకట

తమ కదూరంబునందునే తక్షణంబాచూచి రొక స్త్రీని, నెడదల చోద్యముగను||

తే. చీరకృష్ణాజినాంబరధారి తపసి | నియమితాహార తేజాన నిష్పవోలే
వెలుగునాచెను జూచి బల్ భీతి జెంది | విస్మయంబును జెంది రా వీరకపులు||

ద్వి. గిరిసన్నికాశుండు కీశుండు హనుమ | అంత, కృతాంజలియై యాచె కెరగి
వృద్ధ నాచెను నిట్లు పృచ్ఛించె “దేవి! ఎవరవమ్మానీవు ఎవరి దీ బిలము
ఎవరి దీ భవనంబు హేమమయంబు | రత్నవంశం బిది ప్రభలొల్లు నహహ
చెప్పు మెవ్వరిదోను చెప్పుమా,” యరచు|| 40-41

50 వ సర్గ సమాప్తి :- (2,019)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీర్తికాండము

ఏబది ఒకటవ సర్గ :—(19)

ఋక్షబిల వృక్షాంతము కవులకు “స్వయంప్రభ” చెప్పి—వాకి ఫలమూలపానీయముల నొసంగి,
ఆదరించి—“మీ కేమి కార్యమున వచ్చితి”రని యడుగుట.

తే. అటుల వచ్చియించి హనుమ యా పటుబలుండు | తాపసిని ధర్మచారిణి నాపెజూచి
ఆ మహాభాగ కృష్ణాజినాంబరకును | మ్రొక్కి యిటుబల్కె మరల నా భూరి
భుజుడు || 1

తే. ఈ బిలంబును తిమిరసంవృతము నెట్లా | సాహసంబున జొచ్చితి మోహా! దేవి!
క్షుత్పిపాసల నెంతయు సోలి యకట! | కడు పథిశ్రమమున జలకాంక్ష జేసి || 2

తే. రహి మహద్ధరణీవివరంబు దీని | తృప్తచే జొచ్చి యిచట నీ తీరుచున్న
అద్భుతద్రవ్యములజూచి వ్యధితులమయి | ఏమితోచకయుంటిమి యెంతోభ్రాంతి ||

ద్వి. కాంచనతరులు భాస్కరసన్నిభములు | అభ్యవహార్యంబు లమలముల్ పండ్లు
కండమూలంబులు కడు రుచ్యములును | స్వర్ణవిమానముల్ వర రాజతములు
తపసియ కమనీయ తత గవాక్షములు | వైడూర్యమణిగణభవనంబు లివ్వి | 4-7
ఫలవంతములు పుష్పవంతముల్ శరులు | సురభిగంధంబులు మరియు,
పుణ్యములు

ఎవ్వరి వివి యెల్ల ఎవ్వరి వలన | ఎవ్వరి తేజాన యివి యుద్భవించె
కాంచనపద్మముల్ కలిగె నిచ్చట | నీ స్వచ్ఛజలముల నెవరి తేజాన? || 4-7

ద్వి. సౌవర్ణమతస్యముల్ చరియించు నిచట | కచ్చపంబులగూడి కమ్మని నీట
ఎటులుద్భవించె నీ యెల్లచిత్రములు | నీప్రభావాననా? నిజ మింక యెవరి

ఘనతపోబలమునకలిగెనోచెపుమ? | తెలియదుగాన యీ తెరగెల్ల మాకు
తెలియజెప్పము దేవి! తెలియంగ మాకు||

8

తే. హనుమ యిటుబల్క- తాపసి యమలచరిత | సర్వభూతైకహితరత సాధ్వీ యాపె
ధర్మచారిణి వాయుపుత్రకుని జూచి | బదు లిటులబల్కె నెలమి నా పావనాత్మ||
తే. “మయుడ” నెడి పేర మాయూవి మహిత తేజః| డొక్క- దానవపుంగవుం డుండెనుమ్ము
అతని మాయనె సుమ్ము నిర్మిమిత మి దెల్ల | వనము కాంచన మిదియు
నాతని కృతంబె|| 10

తే. ఇతడు దానవముఖ్యుల కెల్లమునుపు | విశ్వకర్మగనుండె భూవిదితముగను
కాచనమయంబు దివ్యమీ ఘనగృహంబు| నిజము నిర్మించె నాతడే నిరుపమంబు||
తే. అతడు వర్ష సహస్రంబు లజుని గురిచి | తపమును మహావనంబునఁ దగ నొనర్చి
సర్వ *మాశనసంబు శాస్త్రంబు, ధనము| పొందె వరములుగా మహాత్ముండు పేర్చి||
తే. వనము నిర్మించి మరి, మహాబలు డతండు | సర్వకామేశ్వరుం డట్లు సంతసమున
సుఖతమనమున వసియించె సుందరంబు | త న్మహావనమందున తత్పరతను|| 13
తే. అప్పరస “హేమ”యనుదానియందు దగిలి| అతడు దానవపుంగవుం డనిశముండ
అల, పురందరు డెంతయు నాగ్రహించి | అతని గొని వైచె యీశు డా
యసురవరుని|| 14

తే. బ్రహ్మయంతట యీ వనం బనుపమంబు| హేమ కిచ్చెను కాంచన గృహముదీని
కామభోగంబు లివ్వి యఖండములను | శాశ్వతంబుల నెంతయు శాశ్వతముగ||
తే. “మేరుసావర్ణి” దుహితను వినుడు నేను | మరి, “స్వయంప్రభ” యందు
న న్నురుగుణాధ్య!

హేమ కిచ్చిన వనము నీ గృహము నెల్ల | రక్షయొనరించుచుండు నిరంతరంబు||
తే. నాకు ప్రియసఖి హేమ సుం డన్నలార | నృత్తగీతవిశారద నెలత యాపె
అపె యొసగె వరంబు నా కనుపమంబు | రక్షయొనరింతు నీ గృహరాజమెపుడు||
తే. ఏమికార్యంబు? మరి, యేమి హేతువునను| ఘోరకాంతార మిది చొచ్చినారలీరు?
వనము దుర్గమ మిద్దాని ననఘలార! | ఎటుల కనుగొంటిరయ్య? కపిందులార||
తే. ఇవియె అభ్యవహారంబు లివియె పండ్లు| కందమూలంబు లివియు భక్షణమొనర్చి
దివ్యసానీయముల వీని తృప్తిదాగి | సర్వమును నాకు చెప్పాడు సాధులార|| 19

* భోకనం = ఉత్తనసంబంధము = శుక్రాచార్యసంబంధము.

51వ సర్గ సమాప్తి :- (2,088)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము.

మానికొండ రామాయణము.

కిష్కింధ కాండము.

ఏబదిరెండవ స్కంధ (19)

తాము వచ్చిన కార్యమును హనుమంతుడు స్వయంప్రభువు చెప్పుట.

తే. అంత, విశ్రాంతిలైన యా హరిగణేశు । తెల్లరిని గాంచి యేకాగ్ర హృదయః
సదన

ధర్మచారిణి తాపసి నిర్మలాత్మ! వచన మిటుబల్కె నెంతయు ప్రచురభణితి ॥

తే. స్లవగపతులార! యీ ఫల భక్షణమున । అలసటలు మీకు దీరిన యట్టులైన
నేను మీకథ వినదగునేని యింక । చెప్పు డిక సర్వమెలమి నిచ్చింతు వివగ ॥

తే. ఆపె యటుబల్కినట్టి వాక్యంబు వించు । మారుతాత్మజు డా హనుమంతు
డపుడు

ఆర్జవంబున ఉన్నదున్నట్లుగాగ । చెప్పదొడగెను సర్వంబు నొప్పిదముగ ॥ ౩.

తే. రాజు గల డెల్ల లోకంబులకును వినుము । ఇలను వరుణోపముండు, మహేంద్ర
సముడు

దాశరథి శ్రీయుతుండు నుదారయశుడు । రామచంద్రుండు నా మహాప్రధితః
గుణుడు ॥ ౪.

తే. భ్రాతలక్కణితోడ, భూజాతసీత । భార్య వైదేహితోడ నా ప్రభువరుండు
దండకనునుండ త జ్జనస్థానసీమ! ఔర! సీతను రావణుం డపహరించె ॥ ౫.

తే. రామచంద్రుని సఖుడు తత్స్లవగవిభుడు । కీశతతికెల్ల రాజు సుగ్రీవు డెసగి
పనుప యమరక్షితంబు దక్షిణమువెదుక! వచ్చితి మగ స్త్యచరితాశ కిచ్చబాదల ॥

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

తే. ఘోరు లీ వానరులనెల్ల గూడిమేము । భీమరాక్షసు రావణ కామరూపు
వెదకుచును నీత వెదకుచు విసిగి యలసి! చేరితిమి తల్లి! యొకచెట్టుచెంత కెటులొ॥

తే. అంగదాదులమెల్లర మాననములు । కడు వినర్హ తనొండ దుఃఖాబ్ధిమునిగి
చూచుచుండంగ బిల మొండు దోచె మాకు । తరులతావలి సంచ్చన్న మిరుల
మయము॥ 9-11

తే. త ద్బిలమునుండి హంసలు తడిసియున్న! మేనులను, రెక్క-లను, నీరుమిక్కిలిగను
తటతట విదుర్చుకొంచును తరలిరాగ । అరసితిమి సారసంబుల కురరములను॥12

తే. “మంచి దిందు ప్రవేశిత” మంచునేను । ననగ, యాయూహయేగల్గ నంద
రకును

“సరి ప్రవేశిత మిదె వదుం”డ నిరికపులు! భర్తృకార్యత్వరాన్వితుల్ ప్లవగులెల్ల

తే. ఇకను గట్టిగ యొకరి చే యొకర ముపుడు । పట్టుకొంచును చీకటి కొట్టుమాడ్కి-
నున్న యీగుహ జొచ్చితి మో!పురంధ్రి! సాహసంబునప్లవగసమూహములము॥

తే. ఇదియు సూ మాదు కార్యమో యింతిమిన్న! । ఈపనికిగానె వచ్చితి మిటకు
దేవి!

మిగుల ఆకలి దప్పల పొగిలి తల్లి! । నిన్ను చేరితి మిట్టుల నిర్మలాత్మ! ॥

తే. తల్లి! ఆతిధ్యధర్మద త్రంబులై న । మూలముల యీ ఫలంబుల భుక్తిజేసి
తీరె మాశ్రమయెల్ల యీ తీరుగాగ । బ్రతికితిమి తల్లి! నీదగు పరమకరుణ॥

తే. ఆకటన్ జావనున్న మ మ్మందర నిలు! రక్షయెనరిందినావె, యో లలితమాత!
చెపుమ ప్రత్యుపకారార్థ మిపుడు నీకు! ఏమి సేయుదు మమ్మ! మే మింత కిచట

తే. హనుమముఖమున వానరులంద రిట్లు! పల్కియున్నట్టి పలు నా పణతి వినుచు
తత్ “స్వయంప్రభ” వానర తతుల కెల్ల । ఇటుల ప్రత్యుత్తరం బిచ్చె నెలమి
కలిమి॥

తే. మిగుల పరితుష్టిపొందితి మిత్రులార! । ప్లవగపుంగవులార! మీ ప్రతిభగురిచి
ధర్మమున సంచరించెడి దాన నేను । కలుగు నాకేమిపని ప్రతిఫలముతోడ! ॥

52 వ సర్గసమాప్తి:—(2,057)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఏబదిమూడవ సర్గ (39)

‘స్వయంప్రభ’ ప్రభావముచేవానరులు బిలమునుండి ఎట్లా వెలువడుట-సుగ్రీవుడుపెట్టిన గడువు వాటుటచే “కర్తవ్యమేమిట”ని వానరులు నిర్వేదము నొందుచుండుట, సీత గనపడక ఇంటికిపోయినచో సుగ్రీవుడు చంపునుకాన, చునము క్షేచముగ ఈ బిలముచే యుండిపోవ ని అంగమును నూచించుట - తారడు ఆమోదించుట:-

తే. ధర్మసంహితవాక్యమూ తపసి యిట్లు । పలుక శుభతర మద్దాని నలరి వినుచు
పలికె హనుమంతు డపుడొక్క వాక్యమెలమి! ఆ యనిందితచేష్టిత కాపె కెరగి॥

తే. శరణమొందితిమమ్మ! యెల్లరము నిన్ను । ధర్మచారిణి! తల్లి! యిత్తరిని నిటుల
గడువు మాప్రభు డిడినది గడచె నయ్యె । తిరుగుచుండంగ మేమిట్లు దేవి!
గుహను॥

తే. వెలికిజేర్చుపు మమ్ము నీ బిలమునుండి! గడువు దాటిన మా కింక గలదె బ్రతుకు!
మమ్ము రక్షింపు మెట్లైన మాత! నీవు । ఎలమి సుగ్రీవభయకర్పితులను నెల్ల॥

తే. మే మొనర్పంగ వలసిన మేటిపనియు । కలదుతల్లిరొ! ధర్మసంకలిత హృదయ!
ఇచట మేమిట్లు చిక్కినయెడల దేవి! । కార్యమయ్యది మిగిలిపోగలదు సుమ్ము॥

తే. హనుమ యిటుబల్క తాపసి యనియె “వినుడు । జీవితము దుష్కరం బిందు
జేరి వెడల

అయిన వెడలింతు నా ప్రభావాన మిమ్ము । తపమునను నియమోపార్జితమున
నిపుడె” 6-7

కనుల నెల్లరు నిక మూసికొనుడు మీరు! కనులు తెరచిన వెడల శక్యంబుగాదు”

అనగ, సుకుమారకరముల నంగుళముల | గప్పకొని రక్షలను కపుల్ గమన
కాంక్ష” 8-9

తే. ఆ మహాత్ములు వానరు లప్పు డటుల | హస్తరుద్ధముఖంబుల నలరుచుండ
రెప్పపాటుననే యెట్లా గుప్పు నెగసి | వెలికి వచ్చిరి వారెల్ల బిలమునుండి 10

తే. ధర్మచారిణి తాపసి తడయ కపుడె | విషమదుర్గమమైన యా బిలమునుండి
వారివెడలించి యట్టు లపారకరుణ | మరియు నూరార్చె నిట్లని మాతయాపె॥

తే. ఇదె గిరింద్రము వింధ్య, శ్రీసదన మహాహ | రమ్య నానాద్రుమలతాకులంబు
నగును
ఇదియె ప్రిసృవణంబు శైలేంద్ర మాను | సాగరంబు మహోదధి సరస నిదియె॥

తే. స్వప్తిమీకగు; పోదు నా సదనమునకు | సెలవు వానరవరులార! సెలవ టంచు
ఆ బిలంబును శ్రీమంత మపుడు జొచ్చె | త “త్స్వయంప్రభ” తాపసి ధర్మ
చరిత॥ 11

తే. అంత వారలు గాంచి రా చెంత నపుడె | అల్ల సాగర మా వరుణాలయంబు
ఘోర మభిగర్జలొప్పు నపారజలధి | భీకరోన్ముల కరము సంవృతము జగతి॥ 14

తే. మయుని మాయను నిర్మితం బయిన యట్టి బిలము గిరిదుర్గమంబును వెదకుచుండ
గడువు నెయ్యది సుగ్రీవు డిడియె ప్రభుత | మాస మిదియును గడచె నా మర్క
టులకు॥ 15

తే. వింధ్యపర్వతపాదాన వీర కపులు | సంప్రప్రప్తితపాదప స్థలమునగదు
కూరుచుండి మహాభాగు లూరుపులను | బుచ్చు చిట్టల చింతల మునిగి రెదల॥

తే. భూరిపుష్పాతిభారాగ్రములను జూచి | తత లతాశతసుసమావృతముల నరసి
విపుల వాసంతికదుగ్రమ వితతిగాంచి | కపులు భయశంకితులునైరి నపుడె మడుల

తే. “అరరె! వచ్చె వసంతంబు ధరణి” కంచు | ఘరి, ఘర్షర, మరసి, వా రెరిగి
కొండ్లము॥

గడువు తీరుట, కార్యంబు చెడుట దలచి వార్త జేరమి గాంచి, వా రార్థిబడిరి॥

తే. అంత, సింహవృషస్కంధు డనుపముండు | విపుల పీనాయతభుజుండు కపివరుండు
అట్లుల కపివృద్ధులను శిష్టులైన వారి | మధుర వాక్యాల బిలిచి సన్మాన్యరీతి
అ నన్నొకసు డా మహా ప్రాజ్ఞు డెలమి | అంగదుం డల్ల యువరాజుననియె నిట్లు॥

తే. “మనము కపిరాజుశాసనంబునను జేసి | తరలివచ్చితి మెల్లర మరయ సతిని
మాస మదియును సంపూర్ణమయ్యె మనము | గుహను నుండగనే; మీకు
గురుతు లేదా? || 21

తే. ఆశ్వయుజమాసమున మన మందరమును | పిలువబడితిమి రాజుచే వెలది వెదుక
కాలముగణింప గడువెల్ల గడచిపోయె | ఇంక పిమ్మటి కార్య మే మిపుడు
చెపుడ|| 22

తే. అధిపునకు మీరు నమ్మకం బైనవాను | నీతి మార్గవిశారదుల్ నేర్పుగలరు,
ఘటిహితమునందు రతులు సంతతము మీరు | సర్వకర్మల నిపుణులు సర్వవిదులు||

తే. అపృతిము లీరు సర్వకర్మావళులను | అఖలదిశలను విశ్రుతపారుషులును
నన్ను మున్నిడుకొని వచ్చినార లిలకు | అధిపు పింగాక్ష సుగ్రీవు నాజ్ఞ జేసి||24

తే. మనము నీతను జూడక చనుదుమేని | చావవలసినవారమే సత్యమింత
స్థిరము హరిరాజు నాజ్ఞ నుసేయకుండ | ఎవడు సుఖయగు చెప్ప డీ యిద్ధరితి||

తే. విభుడు సుగ్రీవుడే స్వయం బిడినయట్టి | గడువుదాటినయెడల హా గతి యిశేమి
ఓహా! ప్రాయోపవేశంబె యుక్తమగును | సర్వవానరులకు నింక నుర్వివై న||26

తే. ప్రకృతిచేతన తీక్ష్ణండు, ప్రభుడు నయ్యె | అల్ల సుగ్రీవు డిప్పుడు హరుల కెల్ల;
కాన, ఓమియింప దాతండు కపుల మనల | పనియొనర్పక చెంతకు చనితిమేని||

తే. గడుపుదప్పుటయేకాక పడతిజాడ | గనక మనమేగ, మనల జంపుచు, నిజంబు
కాన, నిచ్చటనే వ్రతం బూని మనము | నిరశనంబున జచ్చుట కరము మేలు||

తే. ఆలుబిడ్డల ధనముల నయ్యె యిండ్ల | నన్నిటిని వీడి భ్రువ మిక యందరమును
చావవలసియెవచ్చు సుగ్రీవుచేత | పనియొనర్పక పురి కిటు చనితిమేని|| 29

తే. అచట అపృతిరూపంబునైన యట్టి | వధము నద్దానికంటె హా వానరులకు
మృత్యు విచ్చటనే మన మెల్లరమును | పొందు తెంతయు శ్రేయంబు పోల్చి
కనుడు|| 30

తే. యావరాజ్యాన నన్ను సుగ్రీవు డెపుడు | నిజము నిల్పంగలేదు సౌహృదముతోడ;
రాము డక్లిష్టకర్ముడే రాణ నన్ను | నిల్పజేసె నరేంద్రు డా యల్పుచేత||

తే. బద్ధనైరుండునౌట పూర్వం బతండు | తప్పు నాయందు గనిన సుంతైన గాని
ఘాతయొనరించు నన్ను తత్ మాతకుండు | తీక్ష్ణదండాన సుగ్రీవు డా ఓణంబ||

అచట కిష్కింధలోన నే నలుల జచ్చి మిత్రులెల్లరి నయ్యె! యే డ్విండుకంటె

ఇచట ప్రాయోపవేశాన మృతిని గండు । పుణ్యసాగరరోధసీభామియందు॥ 32

తే. ఇట్లు లకట కుమారు డా నృపసుతుండుభ్రమసియంగడు డా యువరాజు బలుక
సర్వవానరు లప్పుడు స్వాంతములను కరము గుందుచు పల్కిరి కరుణ మిట్లు॥ 33

తే. ప్రకృతితీక్ష్ణండు సుగ్రీవు డిక వినుండు! ఎడ ప్రియాసక్తు డా రాము డే మనందు
సీత జూడక మన మింక చెంత కరుగ । మనల జంపించు స్త్రీయము రామున
కొనర్చు॥

తే. కూడ దపరాధమొనరించు వా డెపుడును! స్వామిపార్శ్వంబునకు జను తేమికాని
సీతజూడ నెరింగిననే తరించి । చనుడ మింటికి; కాకున్న చ త్త మిటనె॥ 35-36

తే. బహుభయార్దితులు నా స్లవగు లిట్లనగ! తారు డిట్లనె, “చాలు తద్దశోకంబు
గుహజొచ్చి యుండము కూడియందరము! ఇప్తమే మీ కిది హితులు పల్కుండు!
వితత మాయావి నిర్మితము నియ్యదియు । భూరివృత్తోడక భోజ్య పేయకము
మన మిట నున్నచో మన కింక భయము । ఆ పురందరుచేత నైన లేదండి
ఆ రాఘవునిచేత నైన లేదండి । వానరరాజుచే నైన లేదండి ॥” 37-38

ద్వి. విని యంగడుని మాట కనుకూలమద్ది । హరులెల్లరును నప్పు డాత్మలోజూచి
మనమందరము నెట్లు బాధనొందకను । చరియింతు మారీతి సరగున మీరు
సేయు డటంచును చెప్పి ర క్కపులు॥ 39

∴ 53 వ. సర్గ సమాప్తి :- (2,096)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఏబది నాలుగవ సర్గ :—(22)

పితండ్రితో భేదపడు నూచన అంగదునియందు కనిపెట్టి, ఆ ప్రమాదముల వాంఛించుటకై హనుమ
కోపోపాయసన్నితమైన భీమణవాక్యముల నంగదునితో బిల్బుట.

తే. అంత తారాధిపతికాంతు నటుల బల్కు- | తారు నుడి విని, యంగదు తీరు నరసి
“కలదు కపిరాజ్యము హరించు తలపు వృద్ధిని | అంగదుని” కంచు ననుమాన
మందె హనుమ|| 1

తే. బుద్ధి అష్టాంగయుక్తమై బాదలు పెరిగి | మరి, చతుర్బలయుక్తుడై వరలు టరసి
తత చతుర్దశ గుణముల దనరు పెంచి | వాలిసుతుడే యితండని హనుమ దలచె||

సీ. శుక్లవక్షాదిని శుభ్రశ్రియంబున
చదల వర్ధిల జూచు చందు డట్లు
తేజోబలంబుల నోజ పరాక్రమం
బుల వృద్ధి కెగబాగు లలితు, బాలు
బుద్ధిబృహస్పతిన్ బురుడించు వానిని
విక్రమంబున తండ్రి మించువాని
శుక్రుని సేవించు శక్రునిచందాన
తారుని సేవించు దర్పఘనుని

తే. స్వామికార్యార్థమై శ్రమపడెడువాని | అఖిల శాస్త్ర విదాంవరు నట్టె చూచి
ప్రభుని సుగ్రీవుతో భేదపడకయుండ | అంగదునిచేర్చి గూర్చ నా హనుమ
పలికె|| ౩-5

తే. నా ల్లపాయాలలోన నా నయవిదుండు । మూడవ యుపాయమే కొని

ముఖ్యముగను

అంగదునితోడ భేదించు నట్లుజేసె । ప్లవగులెల్లరి వాక్యసంపదను హనుమ॥ 6

తే. వార లెల్లర నటు భేదపరచి పిదప । అలుకరూపంబు నౌ యుపాయంబు బూని
భీషణంబుల వాక్యాల పెక్కు బలికి । అంగదుని భీతు నొనరించె హనుమ

యపుడు॥ 7

తే. నీ వొహు! సమర్థతరుడవే! సీదుతండి । వాలికంటెను యుద్ధాన బాలకుండ!
మరియు, తారేయ! కపిరాజ్య భరముదీని! దాల్పశక్తుండవే సీదు శండిమించి॥

తే. నిత్య మస్థిర చిత్తులు నిజము కపులు । వినుము హరిపుంగవా! యింక వీర లెల్ల
పుత్రదారాదులనువీడి పొగులు చిచట । నిలిచి యుందురె నీతోడ నీదు నాజ్ఞ!

తే. నీదు నెదుటనె చెప్పదు నిజము వినుము । ఈ సుహృత్తుండు నీ నీలు డీ

ముదుసలి

జాంబవంతుండు నీదు నాజ్ఞలకు లొంగి । డిండ రెప్పుడు నీదండ నొదిగి యిచట॥

తే. నన్ను నీ వృద్ధ జాంబవంతాది కపుల । సామదానాదులనుగాని భీమమైన
దండనంబునగాని నీ దండ కెపుడు । త్రిప్పకోనలేవుసుమ్ము సుగ్రీవునుండి॥ 11

తే. విను బలీయుడు దుర్బలు గొనక లెక్క । అతనితో విగ్రహంబు గొనంగవచ్చు;
దుర్బలున కాత్మరక్ష ప్రస్తుతముగాన । విగ్రహింపంగ తగదు పో భీరు డతడు॥

తే. బలము స్వయమది లేకున్న బిలమ యిదియ । నన్ను కాపాడునంచు నీ వెన్నెదేని
దీని భేదించు టనగ రామానుజునకు । అతని బాణాల కల్ప కార్యంబె యగును॥

తే. స్వల్పమే సింఛె వజ్ర మున్ వజ్రమేసి । కాక, యిప్పుడు వినుము లక్ష్మణుడె
కనుక

పూనినట్లైన నిక పత్రపుటము నట్లు । సింఛు దీనిని నిశితేషు వృష్టి బరపి॥ 14

తే. వినుము నారాచములు లక్ష్మణునకు గలవు । పెక్కు లట్టివి యంగదా! నిక్క
మోయి

అతని వజ్ర సమస్పర్శ మవియు వత్స! గిరులనేని విదారించు; * గరి యిదెంత॥

తే. బిలము నిద్దాన నీవుండ దలచినంత । విను పరంతప! తక్కిన వనచరు లిక
హృదుల కృతనిశ్చయులునాచు నిన్ను వీడి । చక్కపోగలరయ్య యీ జనము
లెల్ల॥ 16

తే. ఆలుబిడ్డల దలచి నిత్యంబు పొగిలి | ఆకటన్మాడి భేదాన నట్టె నవసి
కటిక నేలల బడియుండి కాగి లేక | వదలి పోదురు చిన్నిట ప్లవగు లెల్ల || 17

తే. అపుడు నీవు సుహృత్తుల నకట వీడి | భువిని హితకాములైన బంధువుల బాసి
అయ్యో! అల్లాడి పోవుదు వయ్య వత్స! గడ్డిపరకకు హీనమై గాలి దూలి || 18

తే. విను దురాసదముల్ మహావేగములును | ఘోరములు సాయకములు నిన్
గూల్చుకుండ
లక్ష్మణుని వింక నిక వడలవుగ భువము | గడువు చాటియు సతిగన
* కడగి తేని || 19

తే. కాక, మాతోడవచ్చి వెన్నటి విధాన | నీవును విసేతుడవుగ నుండెదవ యేని
కృమముగా నిన్ను సుగ్రీవు డమలమతిని | రాజ్యమున నిల్పు, చంపడు, రా
జతండు || 20

తే. ధర్మకాముండు, విను, వినతండి నీకు | కడు, దృఢవృత్తుడును ప్రీతికాముడౌను
శుచియు, సత్యప్రతిజ్ఞుండు, శూరవరుడు! చంప దెప్పుడు నిన్ను నిశ్చయము వత్స! ||

తే. కాక, నీతల్లి కెద ప్రియకాము డతడు | అతని జీవిత మా యమ్మ యందె
కలదు
ఆపె సంతాన మీ వౌట యతని కింక | నిజము నీ వన్యుడవుకావు; ధృతిని
జనుమ! || 22

* సత్యవేద + అవగతేని.

54వ సర్గ సమాప్తి :- (2,118)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

ఏబది అయిదవ సర్గ :—(28)

అంగనునిను, అచనితోటాయి పక్షిని కప్పులు గుండాగా చేశము.

- తే. వినుచు ప్రశ్నితమైన యా హనుమ పలుకు | సర్వసంహతి మద్ది సంతతము
హితము
స్వామి సత్కార్య సంయుక్త మా మనస్వి | అంగనుం షిల్లుపల్కె వాక్యంబు
బదులు|| 1
- తే. స్థైర్య, మాత్మ మనశ్శౌచ, మార్జవంబు|ఆనృశంస్యంబు, మఠి,వికృమాదికములు
లేవు ధైర్యాదు లింక సుగ్రీవునందు | అల్ల కపిరాజు నం దిది తెల్లమేను|| 2
- తే. అన్నజీవించియుండగా నతని సతిని | పట్టమహిషిని ప్రియను, ధర్మమునతనకు
మాతయనునట్టిస్త్రీని చేపట్టెనెవడు | అట్టి సుగ్రీవు డయ్యె! పాపిష్టివాడు|| 3
- తే. ఎటుల ధర్మంబు నెరుగు పో హీనుడతడు | గురుడు నన్న మహాత్ముడా
గుహముఖాన
నిలిపి తనను, రణంబుకై బిలముజొరగ| కప్పిరాడె గుహముఖం డప్పు డతడు|| 4
- తే. సత్యమున పాణిబట్టిన సఖుని ఘనుని | తనకు మేలొనరించిన దాశరథిని
ఆ మహాయశు రామునే యతడు మరచె | ఎవరి యుపకార మితడు స్మరించు
నింక|| 5
- తే. విను మధర్మభయానగాకను నిజంబు|లక్ష్మణు భయాన గాడె యా ప్లవగరాజు
సీత వెదుకంగ మనల నీ రీతిబంచె | అట్టి సుగ్రీవులో ధర్మ మెట్టులుండు|| 6

ఆ. అట్టి పాపి వైన అట్టి కృతఘ్నువై । స్మృతిపిహీను చపల చిత్తువై న
బ్రతుకగోరువాడు వర కులీనుండెవ్వ । మంచు నమ్మకంబు యోగ్యు డింక! 7

ఆ. గుణియొ నిర్గుణుండొ తనకొడ్కునే నిల్పు । రాజ్యమందు గాని, రాజ తండు
బ్రతుక నిచ్చునే దురాత్ముండు సుగ్రీవు! డింక నన్ను రిపుకులీను పీను! 8

తే. భిన్నమంతుండ, నపరాధి నన్న! నేను । హీనశక్తుండ, కిష్కింధ కేనుపోయి
దుర్బలుండ ననాధనై దుఃఖవడుచు! ఎటుల జీవింతు చెఱుమ సుగ్రీవు చేత! 9

తే. శకుడు, క్రూరుండు, మరియు నృశంసు డతడు । ఖలుడు సుగ్రీవు డిక
రాజ్యకారణమున
నన్నుబట్టి యుపాంశుడండనల జేసి । అకట యురివేసి చంపు నన్యాయముగను! 10

తే. ఉరిబడుచు నిట్లు మరణంబు నొందుకంటె । మేలు నాకగు ప్రియోపవేశనంబె
సెలవొసంగుడు నా కింక; నిలుతు నిటనె । పొండు మీరల్లెరును గృహంబులకు
కపులు! 11

తే. దృఢముగా జెప్పుచుంటిని వినుడు మీరు! పురికి నేరాను; - కిష్కింధ కరుగు డీను
ఇటనె ప్రియోపవేశాన మృతిని గండు! మరణమే నాకు శ్రేయంబు; - మాటలేల! 12

సీ. బలంతు లా రాఘవుల జూచి నాకుగా
కుశలంబు నడుగుడీ గురుతమౌక్తికి
సుగ్రీవు వానరక్షోణీశు నాపిన
తండిని గాంచి యాతనికి మౌక్తికి
అడుగుడీ కుశలంబు అన్నలారా యింక
ఆరోగ్యమడుగు చా యమ్మ రుమచు
కుశలంబు నడుగుడీ; - కూర్చి నా మాతను
తార నోదార్చుడీ మీరల్లె

తే. ప్రకృతిచేతనె ప్రియపుత్ర పరమసాధ్వీ । వరతపస్విని దయనీయ పరమమాత
నే నిట వినవ్వుమాట దా నింక వినినాధువువము విశుచును ప్రాణముల్ దొడ్డతల్లి! 13

తే. ఇంతవరకే వచించి యింకేమి యనక! వృద్ధులకునెల్ల మౌక్తికి రోదించుకొంచు
తల్లడిల్లుచు దర్బల ధరణి బరచి । అట్టులే పరుండె నచట నా యంగడుండు! 16

తే. ఇటుల దర్భల బండిన నృపతనూజు | జూచి వానరపుంగవుల్ శోకముబుక
నయనములనుండి విడిచి చుష్టంబులైన | బొప్పముల నప్పు డక్కటా

బహుళముగను॥ 17

తే. అపుడు సుగ్రీవుఁ దిట్టు చా కపులమూక | వాలి నెంతయు బొగడుచు జాలిగుండి
ఎల్ల రంగదు చుట్టును నెలఱు జేరి | తాము ప్రాయోపవేశంబు చాల్చు దలచి॥

తే. వాలిపుత్రుని మత మది ప్లవగు తెరిగిసీరము స్పృశించి మరి యుదక్తిరమందు
దక్షిణాగ్రపుదర్భల దీక్షతోడ | భుజి బరుండిరి ప్రాజ్ఞుఖంబుగ ముమూర్షు॥

తే. రాము వనవాసమును, దశరథుని చావు | అట, జనస్థానవధము, జటాయు

మృత్యు

వనిని వైదేహి హరణంబు వాలివధయు | రాము కోపంబు గురిచి యా

ప్లవగులెల్ల॥ 21-22(ఎ)

చెప్పకొనుచుండ నంతలో గొప్పభయము | తోచె నేదియొ కపుల కా

దుఃఖతులకు॥ (బి)

ద్వి. శ్రీతి బరుండి మహాద్రి శిఖరంబులట్లు | ఉల్బణజలదంబులో యనునట్లు
భృశము బొబ్బల బెట్టు కీశబృందముల | పెక్కురచే మహీభృద్వరం బద్ది
సన్నాదిత మహాగుహాంతరం బయ్యె॥

5వ సర్గ సమాప్తి :- (2,141)

శ్రీ

తెలుగు వాల్మీకీము

మానికొండ రామాయణము.

కిష్కింధ కాండము.

ఏబది ఆరవ సర్గ:—(17)

మహాబడియున్న విమానము జూచి, “బలే, ఎన్నాళ్ళకీ భక్త్యములు తనకు దొరికినవని సంతోషించు నెద్దగర్వం లెలంచి, అచ్చట పాడనూపుట జటాయుని బాదనముచుగూర్చి కపులు జెప్పుకొను మాటలు విని, ఈ “సంపాతి” తమాయుచుకొని, నిలువబడి, కపులతో ఏమో అచట.

తే. హరులు వారెల్ల రే గిరిస్థలమునందు । విధి బరుండిరొ ప్రాయోపవేశమూని
త త్రవదేశంబునకు వచ్చె తత బలుండుగృధ్ర రా జొక్క డప్పుడు మెల్లగాను॥

తే. పేరు “సంపాతి” యనునట్టి విహగవరుడు । మరి, చిరంజీవి శ్రీయుతుం

దురుగ్బంధుఁ

జగతి విఖ్యాతబలపౌరుషములవాడు । అల, జటాయున కన్నయకా నలఘుయశుడు॥

తే. త న్మహాగిరి వింధ్యకందరమునుండి । వెడలి మెల్లన, ప్రాయోపవేశ మచట
బట్టియు పరున్న హరుల దా నట్టెచూచి । పలికె హృష్టాత్ముడై యిట్లు పక్షి రాజు॥

తే. విధి ధృవం చిక నరుల కీ పృథివిలోన । వారి కర్మానుసారంబు ఫలముగూర్చు
విహిత మీ భక్త్య మిప్పు డా విధియ నాకు । పంపె చిరకాలమున కార॥

వరుసఁ గూర్చి॥ 4

తే. వానరుల వీరి మరి పరంపరము జంపి । తిందు నొక్కొక్కరిన నాకు తృప్తిదీర
అనుచు వచియించె పక్షి రా జాకటబడిష్టవగులెల్లరి జూచి యా భువినినచట॥

తే. భక్త్యలుబ్ధంబు, పక్షి యీ వరుస నచట । పలికియున్నట్టి దకట యాఫల్య వినుచు
కరము దిగులాంది యెడద నంగచుడు నడలి । హనుమతోడుత నిటబట్టె

నార్తిమునిగి॥ 6

తెలుగు వాల్మీకము - మానికొండ రామాయణము

అయ్యలసామెలు

తే. చూడు, నీతాపదేశాన వీడె యముడు|ధ్రువము సాక్షాత్తు వై వస్వతుండె యిట్లు
వచ్చె నిచ్చటి కిప్పుడు పెచ్చు పెరిగి | వానరుల సంహరింపంగ వరుసబెట్టి|| 7

తే. సలుపమైతిమి రాఘవేశ్వరుని పనిని | సలుపమైతిమి మనరాజు పలుకు నిజము
హరులకు విపత్తియిద్ది యజ్ఞాత మకట | నచ్చిపడియె తటాలున వసుధ నిచట|| 8

తే. సాధ్యి వై దేహికి ప్రియంబు సలుపుకోర్కె | అట, జటాయువు గృధ్రరా
జులుల నాడు

సలిపియున్న మహాత్కార్య సరణినెల్ల | చెవుల వింటిరిగాదె యశేషముగను|| 9

తే. అటుల సర్వంబులౌ భూతరాసు లెల్ల | ఔర, చూడు, తిర్యగ్యోనులైనవియును
ప్రియమొనర్చునుగా మన విధముగానె | ప్రాణముల నిచ్చి బలిగ శ్రీరాము
పనికి|| 10

తే. స్నేహకారుణ్యయంత్రితచిత్తములయి | ఎల్ల జీవంబు లన్యోన్య మిట్టులెగసి
సల్పు నుపకార. మా రఘుస్వామికౌర | ప్రాణములనిచ్చియైన హా బలిగ వడిగ||

తే. ఉపకృతియొనర్ప రామున కోజబూని | జీవితంబట్లు ధృతిని త్యజించి యుధిని
ప్రియమొనర్చినవాడయ్యె నృపతిమణికి | అమల ధర్మజ్ఞు డల్ల జటాయు వౌర||

తే. రాఘవార్థంబు కడు పరిశ్రాంతులమయి | మనము సంశ్యక్తప్రాణుల
మగుచు నిచట

ఘోరకాంతారమున జిక్కి- కుములుచుంటి | మింతియేకాని కాంచ మా
కాంతనయ్యె|| 12

తే. సుఖయసుమ్ము నిజమ్ము తత్ శూరఖగము|రావణునిచేత హతుడయ్యెరణధరిత్రి
అతడు ముక్తుండు సుగ్రీవు భయముచుండి|అరిగె వరమంబునై నట్టి యమరగతికి||

తే. అటు జటాయువు యుధిని కూలుటను నకట,|రాజు దశరథుడును నట్లు రాలించనుట,
అబల వై దేహి మైథిలి హరణమగుట | ప్రాణసంశయమబ్బె హరులకెల్ల||

తే. నీతతో రామలక్ష్మణుల్ చేరు టడవి;|రాము బాణాన వాలి హా! రాలుటయును
రాముకోపాన రాక్షసుల్ చచ్చిపడుట; | కైక వరదానకృతమె యీ
వికృతమెల్ల|| 15-16

తే. అటు లసుఖమును బల్కు- వాక్యంబువించు|భువి పతితులైన కపులను పోల జూచి
భృశ చలితమతియై మహా ధీరమతియు|కృపణులను బల్కె నిట్లు లాగృధ్రరాజు||

56 వ సర్గ సమాప్తి :- (2,158)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కెస్కింధ కాండము

ఏబది ఏడవ సర్గ :—(27)

“జటాయువు నాతమ్ముడు, అతని సురణమెట్లు గలిగెనో చెప్పవలె”గ అంగమచు సప్తము చెప్పట.

తే. అంగదముఖోద్గతంబైనయట్టి పలుకు | వినుచు నద్దాని నప్పు డా విహగరాజు
తీక్షణతుండందు పల్కె నీ తీరుగాగ | పటు మహాస్వన మెసగ సంపాతి భీతి | 1

తే. ఎవ డితడు మాట నిటుల ఘోషించు నిచట | పాణములకంటె ప్రియతరుం
డార నాకు

తమ్ముడు జటాయు వకట! వధమ్ము జెందె | ననుచు కంపింపజేయుచు
మనము నాకు || 2

తే. ఎటులగల్గె జనస్థాన సీమలోన | రణము రాక్షసగృధ్రంబులకు నిజంబు
పేరు నాతమ్మునిది యిట్లు వింటి నిచట | జగతి చిరకాలమునకు నాశ్చర్యమార |

తే. దింపు డీ కొండనుండి క్రిందికిని నన్ను | తమ్ముడు గుణజ్ఞు డతడు ప్రతాపశాలి
శ్లాఘనీయుండు దీర్ఘకాలమున కిట్లు | ప్రితి గంటిని కీర్తింప మీర లతని | 4

తే. కాన, నిచ్చింతు వినగ నా కనుజుడైన | త జటాయుని మరణవృత్తాంత మెల్ల
అల, జనస్థానవాసి నా యనుజు డెటుల | కూలె వివరంబు నే విన గోరు దిపుడ |

తే. నాదు తమ్మున కెట్లు లా నరవరుండు | దశరథుండు సఖుండయ్యె;—దశరథునకు
జ్యేష్ఠపుత్రుండు రాముండు శ్రీయుతుండు | ప్రియుడు నంటిరి, గురుజన
ప్రియుడు ననిరి | 6

తే. కనుచు సూర్యాంశుదగ్ధపక్షత్వమునను | కథలుటకు శక్తి లేదు నా కయ్య! యిపుడు
గోరుకొందును నన్ను నీ కొండనుండి | దింపుడని మిమ్ము దండిత దృష్టిపులు |

తే. నిండుశోకాన భ్రష్టస్వరంఁడయైన | హృదిని నమ్మగరైరి యా విహగు మాట
తమను తినివేయునేమొ యాతం డటన్నభీతి శంకింతులొచు నా కోతిగములు॥

తే. వారు పాద్రోపవేశంబు బట్టియుండి | గృధ్రమునుజూచి వానరు లెల్ల రపుడు
“మానల నెల్లర సీతడు తినునటం”చు | తలచి రెడదల కరము రొద్రంపు తలపు॥

తే. పాణముల నిండు సర్వధా వదలుకొరకె | దీక్షబట్టితి మిట గాన పక్షి యిద్ది
మనల తినిన కృతార్థుల మగుదు మిపుడె; | సిద్ధి జొందుదు మిచటనే

శ్రీఘ్రముగను॥ 10

తే. ఇటుల బుద్ధి దలంచి యా చటుల బలులు | వానరర్షభు లెల్ల రా పక్షి నపుడు
దింపి గిరిశృంగముననుండి తెగువ నుండ | చెప్ప దొడగెను నంగదుం

డప్ప డిటుల॥ 11

తే. ‘ఋక్షరజ’నాముడైన కపింధు డుండె | కడు పరాక్రమశాలి నా కగును తాత
పరమధార్మికు డాతండు పార్థివుండు; | అతని కిద్దరు కొడుకులు పతగరాజు॥ 12

తే. వాలి, సుగ్రీవు లన నోభుబలులు వారు | సుతులు నిద్దరు లోకవిశ్రుతులు

ఘనులు

వాలి రాజయ్యె భువి నెల్ల వానరులకు|అతడె నాతండి తన్న పేంద్రాత్మజుండు॥

తే. జగముకృతస్నుంబునకును రా జైనవాడు | ప్రభుడు నిత్యైకువంశదీపకు డతండు
యుధి మహారథు డా దాశరథి విభుండు | దండకారణ్యమును శ్రీయుతుండు

జొచ్చె॥ 14

తే. భ్రాత లక్షణుతోడను భార్యయైన | దయిత వై దేహితోడ పిత్రాజ్ఞ నట్లు
ధర్మపథమాశ్రయించి తద్వనిని నుండ | అపహరించెను రావణుం డతని సతిని॥

తే. రాముతండికి మిత్తుండు భీమబలుడు | గృధ్రరాజు జటాయువన్ వీరవరుడు
చూచె సీతను వై దేహి నేచి యసుర | ఘన విహాయస మార్గాన గొనుచు బోవ॥

తే. విరధుగావించి రావణు కరము నొంచి మైథిలిని కొంతయాపి యా మార్గమందు
వృద్ధు డలసినవాడునై వీరు డుండ | హతమొనర్చెను రావణుం డతని యుధిని॥

తే. ఇటుల హతుడయ్యె గృధ్ర రాజే మ నందు | బలీయుని రావణు హస్తమందు;
సంస్కృతుండయి రాముచే శాస్త్రవిధిని | ఉత్తమంబైన గతికేగ యోగ్యు

డతడు॥ 19

తే. పిదప సుగ్రీవుతోడ నా విన్నతండి | అ మహాకృష్ణునితోడ నా రామ వృషతి
అగ్నిపాక్షిగ నెరపి సఖ్యంబు; పిదప సంహరించెను వాలి నా జనకు నాజి॥ 20

తే. భ్రాత సుగ్రీవు డొక్క కారణముగాగ | అన్నతోడ విరోధించి తన్ను వేడ
వాలి వధియించి రాఘవుం డాలమందు | సఖుని సుగ్రీవు నిలిపె రాజ్యాన నెలమి!

తే. అతనిచే నట్లు కపిరాజ్య మాత డొంది | ఇపుడు వానర ముఖ్యుల కెల్లరకుచు
పృథివి రాజయి యుండె సుగ్రీవు డనఘ; | ఆత డచుపంగ వచ్చితి మయ్య
యిట్లు! 22

తే. ఇటుల రామప్రియుక్తుల మెల్లరమును | పృథివి నిందందు వెదకుచు విసిగినాము;
కాని, వైదేహి జా డింత గానమయ్య | రాత్రి సూర్యప్రభన్బోలె ధాత్రి
నెందు! 23

తే. దండకారణ్య మిద్ది యఖండ మార! | ఏమరక మేము నెమకితి మెల్ల యెడల
తెలియ కా ధర్మచరిత థా బిళమువివృత | మనఘ! చొచ్చితి మా స్వయం
ప్రభది యెటుల! 24

తే. మయని మాయను నిర్మితంబయిన యట్టి | త ద్బిలంబును మే మట్లు
తడవుకొంచు
వెదకుచుండంగ గడచె హా విభుడు మాకు | నిడియు నున్నట్టి మానంబు
గడు వ డెటుల! 25

తే. మేము కపిరాజు నిడినట్టి మీరరాని | ఆజ్ఞ కెప్పుడు లోబడు వారమగుట
గడు వ దిప్పుడు దాటుట కడు భయాన | పుడమి ప్రియోపవేశంబు
బూనినాము! 26

తే. అల్ల సుగ్రీవుడును రఘువల్లభుండు | భ్రాతలక్ష్మణు డింక మా పట్ల నకట
కుగ్రద్ధు లైరేని మే మెల్ల రిద్ధరితి | ఎందుబోయిన బ్రతుకు మా కెందులేదు! 27

57వ సర్గ సమాప్తి :- (2,185)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

వబది ఎనిమిదవ సర్గ :—(36)

సీత జాడను సంపాది వానరులకు చెప్పట.

తే. వానరులు త్యక్తజీవితుల్ వనట గుంది | ఇటుల జెప్పంగ కరుణంబు నిట్టి పల్కు-
గృధ్రము మహాస్వనం బది యిటుల బల్కె | వానరులకెల్ల దా సబాష్పంబు
నగుచు || 1

తే. రావణునిచేత, హా! త ద్బలాధ్యుచేత | ఆవహంబున హతుడయ్యె నంచుమీరు
చెప్పియున్నట్టి వీరు డా చిన్నవాడు | ఆ జటాయువు నా కగు ననుజు డకట || 2

తే. వృద్ధభావాన మరి, రెక్క లిటుల లేమి | వినియు సహియింప వలసె నా
యనుజు వధము;

శక్తి లేదయ్యె యిపుడు తల్ శత్రుజంపి! అనుజు వైరవిమోక్షణం బకట సేయ ||

తే. వృత్రవధ మున్ను జరిగెడి వేళయందు! మిగులగ పరస్పరజయైషు లగుచు మేము
స్వోజ్వలంతుని నాదిత్యు నుగ్రతేజ | రశ్మిమాలిని జేరంగ ప్రిబలధాటి || 4

తే. పందెములువై చి యాకాశ పథమునెల్ల | గప్పి యెగురుచుపోవ, భాస్కరుడు
నపుడె

గగనమధ్యంగతుండౌట మిగుల కాగి | తమ్ముడు జటాయువచ్చట సొమ్మసిల్లె ||

తే. సూర్యరశ్మిని నట్టుల సొమ్మసిలిన | అనుజు నాతని జూచి నే నడలు గదిరి
పరమవిహ్వల మతిని నా పక్షములను | గప్పి తాతని స్నేహన గుప్పు నెగసి || 6

తే. అట్టు లెగయుట నారెక్క లట్టెకాలె; | పడితి నీ వింధ్యపర్వతప్రాంతమందు
ఇట్లు లిచ్చట పడియుంట నింతదనుక | అకట యెరుకయె లేదాయె యతనివార్త

అంతఃపురమున నున్న యెవ్వని నైనను నాకు నామము నామము నామము

తే. ఆ జటాయున కన్నయై నట్టియతడు | పక్షి సంపాతి చెప్పిన పల్కు వినుచు
అంగదుండు మహాప్రజ్ఞుడలఘు గుణుడు | పల్కె యవరాజు నిట్లుల వాక్య
మొకటి || 8

తే. వింటి నీ విప్పు డిచట చెప్పినది యెల్ల | అన్న నేని జటాయున కన్ను! చిన్న
చెప్పు మెరిగిన యింక యా చెనటి యసుర! రావణుండు నుండు చో టేదా
రామబంధు! || 9

ఆ. ఆ యదీర్ఘదర్శి యసురాధిపతి రావ | కాథముని నివాస మద్ది యిలక
దాపా? దవ్వా? చెపును తడయక మిత్రీనూ! తెలియునేని నీకు పులుగు శేష! ||

ఆ. అంత బలికె నా మహాశేజు డా జటా | యునకు నన్న యిట్లు వనచరులకు
హర్ష మెసగ మరియు నాత్మానురూపమా | భంగి గాగ నా పతంగరాజు! || 11

తే. నేను నిర్దగ్ధపక్షుండ గృధ్రీమ నిక | హీనవీర్యుండ వినుడు కపిండులార! |
సలుపు దిచ్చట వాక్మాత్రీసాయమేను | స్వామి శ్రీరామునకు ప్రకృత్యంబుగాగ ||

తే. రూఢి నెరుగుదు వారుణలోకములను | విష్ణు దెరుగుదు నాటి త్రైవిక్రమంబు
మరియు దేవాసురులయుద్ధ మెరుగుదేను | అమృతమంథన మెరుగుదు నన్నలార! ||

తే. రాము కార్యం బనగ నాకు ప్లవగులార! ప్రథమకర్తవ్యమగుసుండి పలుకులేల?
జరకతంబున నాకు తేజంబు తగ్గె | శిథిలములునయ్యె ప్రాణముల! - సేతునేమి? || 14

తే. తరుణి, సర్వాభరణభూషితాంగి, తన్వి | రూపసంపన్న నొకతె నా కూర
డసుర
రావణుండు విహంగ మార్గాన చెలగి | ఎత్తుకొనిపోవుచుండ వీక్షించినాడ || 15

తే. అరచుచుండెను రామ, రామా యటంచు | లక్ష్మణా యంచు భామిని రాలు
కరుగ;
ఒడలివగలను ధూసి వేయుచును నుండె | హా విదుర్చుచునుండె దా నవయవ
ముల || 16

తే. ఆవె కౌశేయ ముత్తమం బంబరమున | పర్వతాగ్రాన సూర్యుని ప్రభ యనంగ
అంబుదంబున మెఱుపునా నశితవర్ణ | రాక్షసునిపైన ప్రసరించె ప్రకటముగను ||

తే. రాముపరికీర్తనంబున రమణియావె | నీతయేయంచు నూహింతు చిత్తమందు
వినుడు చెప్పెద నింక నైరృతు డతండు | రాక్షసుండుండు నెలవును ప్లవగులార ||

తే. సుతుడు సాక్షాత్తు విశ్రవసున కతండు । భ్రాత వైశ్రవణునకు మహాత్మునకు
లంకనగరాన భువి కాపురం బతండు; । పేరు రావణు డందు పృథ్వీజనంబు॥

తే. నూరుయోజనమాల పూర్తి దూర మిటకు । కలదు ద్వీపం బ దొక్కటి జలధి
నడుమ
మహిని లంకాపురంబు రమ్యంబు;- దాని విశ్వకర్మయె నిర్మించె విశ్రుతముగ॥

తే. తరళజాంబూనదద్వారతతులతోడ । చిత్రకాంచన వేదికా శ్రేణితోడ ।
అర్కవర్ణంపు విమల ప్రాకారములను । ధరణి నెంతయు నెలుగు తత్ పుర
వరంబు॥ 21

తే. అచట నున్నది వై దేహి యబల దీన । క్షిప్తకాశేయవాసిని నిష్ఠితోడ
రావణాంతఃపురంబున రాపువడుచు । రాక్షసస్త్రీల పహారాను రాతిబవలు॥ 22

తే. అచట జనకాత్మజను సీత నరయగలకు; । జలధిగుప్తంబులంక; తజ్జలధి తటము
చేరి దక్షిణ మామడల్ నూరుజనగ । రావణునిగాంతు మీరలు రజనిచరుని॥

తే. వేగ విక్రమమూని మీ రేగు డటకు । తరలు డిప్పుడె మీరెల్ల త్వరితగతిని
దివ్యదృష్టిని నిజము వీక్షింతు వినుడు । సీత నీక్షించి మరలి వచ్చెదరు మీరు॥

తే. పిచ్చుకలు, ధాన్యభుక్తి జీవించు నవియు । ప్రధమమండల సంచారు లగును
నసుధ బలిభోజనులు వృక్షఫలముల దిను । పక్షులు ద్వితీయమండల పథగు
లగును॥ 26

తే. భాసములు మూడవదియైన పథిని జనును । కౌరించ కురరంబులును నల్లసంచరించు;
శ్యేనములు నాల్గవపథాన చెలగియెగురు; । గృధ్రములు పంచమాధ్యాన కైరి
తిరుగు॥ 27

తే. ప్రబలవీర్యోపపన్నులు నరయ మరియు । రూపయాపనశాసాలు నేపుమారి
ఆరవపథానచరియించు హంసతతులు;- । విను పరం బిక వైనతేయుని పథంబు
ఘనము మాజన్మ వైనతేయుని కులంబు॥ 28

తే. ఇచటనుండియె కనుచుంటి నచటనున్న । రావణుని జానకిని నేను ప్లవగులార
బలము వృష్టియ మాకు సౌభర్గ్య శుభము । దివ్యమును నొను; దాన నీక్షింతు
నింత॥ 29

తే. కాన, ఆహారపీర్యాన ఘనతరంబు | త న్నిసర్గంబునను జూతు మన్ని దిశల
యోజనశతంబుమేర, యీ యుర్వి నెల్ల, | మరి, సమగ్రంబుగా నిత్య మెరుగు
డింత|| 30

తే. చరణయోధులు కోళ్ళ కీ ధరణిలోన | పాదమూలంబునందె యేర్పడియె వృత్తి
ఇక, నిసర్గంబుననె మాకు వృత్తియిట్లి | గల్గె దూరస్థవస్తు సంగ్రహణమునను||

తే. గర్వితం బట్లు జేసె రాక్షసుడు కర్క | అట్టి పిశితాశనుని రాలగొట్టుడింక
దాన నాతమ్మునకు వాడు హీను డటుల|సలిపియుండిన దానికొ శాస్తి యిపుడె||

తే. అరయు డింక యుపాయ మే దైనగాని | లవణవారాశి నిది చాట స్లవగులార !
తల్లి వై దేహి నారసి తడయ కింక ! కడు సమృద్ధాదులగుచు రాగలరు మీరు||

తే. అల సముద్రంబు త ద్వరుణాలయంబు | చేర్చు డిక నన్ను మీరలు చిన్నగాను
శౌర్యఖని తమ్మునకు కటా ! స్వర్గతునకు | ఉదకమిడుదు మహాత్మున కొగిని
నిపుడె|| 34

తే. నదనదీపతి పుణ్య మా యుదధితటము | తీసికొవిపోయి రా కపిబృందమపుడ
అల్ల నిర్దగ్ధపక్షి, మహాబలాధ్యు | పక్షిరాజన్యు ధీరు సంపాతి నెలమి|| 35

తే. జల మొసంగిన పిదప యా పులుగురేని | తిరిగి యెప్పటిచోటుకు తెచ్చియుంచి
అతనిచే నీతజాడల నన్నియెరిగి | పరమసంతుప్తి బొంది రా స్లవగులెల్ల|| 36

∴ 58 వ. సర్గ సమాప్తి :- (2,221)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

:- ఏబది తొమ్మిదవ స్కంధ :- (29)

సీతాసహరణమునుగూర్చి తాను విన్న సంగతులు సంసాతి

నిపులకు వివరించి చెప్పుట

తే. గృధ్రరాజన్య భాషితం బింతిజాడ | అమృత మాస్వాదమొనరించి నట్లుగాగ
విని, మనంబుల ముదితులై రనుపమముగ | స్లవగపుంగవులెల్ల రా భువినినపుడు ||

తే. జాంబవంతుడు వానరర్ష భుడు ఘనుడు | సర్వవానరవరులతో చటుకు నపుడు
భూతలమునుండిలేచి యా పులుగురేని | గాంచి యిటుబల్కె వాక్యంబు
ఘనతరంబు || 2

తే. ఎక్కడున్నదిసీత; హరించె నెవడు; | ఎనడుచూచెను ఆపె హరింపబడగ;
సర్వ మదియెల్ల చెప్పమ సరగ మాకు | గతివి నీవెగ యీ వనాకసుల కెల్ల || 3

తే. ఎవడుదశరథసుతుబాణబృందములను | వజ్రవేగ నిపాతాల పాటిగొనడు ?
స్వయము లక్షణ ముక్త తీర్ణైశుగముల | విక్రమంబు దలంపడు; ? వినగ
జెపుమ || 4

తే. హరుల, సీతాశ్రుతిసమాహితాత్మకులను | ప్రీతి సంయుక్తులను జూచి గృధ్రరాజు
మరల నాశ్వాసమొనరింప వారి నెల్ల | ప్రీతుడై యిట్లు బల్కె సంపాతియపుడు ||

తే. వినుడు వైదేహి హరణ మే విన్నరీతి ! విన్నవించెద మీకిష్టై యన్నలార !
ఎవనిచే వింటినో; సీత యిప్పుడెచట | నున్నదియొ కూడ చెప్పెద నుత్పలాక్షీ ||

తే. అటుల బహుయోజనంబు నాయతమునందు | దుర్గమాదిని నిచట నే తూలికూలి
చిరము పడియుండి వీర్యంబు క్షీణమగుడు | వృద్ధుడనునైతి ప్రాణావశిష్టముగను ||

తే. ఇట్లులెనట్టి నన్ను నా యిష్టసుతుడు । మహి “సుపార్శ్వంఁ” నా నొప్పు పతక
వరుడు

ఇక, యథాకాల మాహార మేరితెచ్చిపతము పోషించుచుండు నా పుట్టుండు॥

తే. తీక్షణకాములు గంధర్వబృందమెపుడు; తీక్షణకోపులు భుజగముల్ తెలియుడింత
మృగములకు భీతి తీక్షణంబు మెండుసుండు; । చూడు డిక మాకు తీక్షణంబు క్షుధ
పతంబు॥ 9

తే. ఒక్క నా డట్లు క్షుధచేత నుక్కడంగి । విసిగి యాహారమునకు నే వేదీయండు
ప్రాద్దు గుంకిన పిమ్మట పుత్రు డతడు । ఆమిషములేక రిక్తహస్తముల వచ్చె॥

తే. కోపమున, వృద్ధభావాన నోపలేక । క్షుత్ప్రిపాసాపరితుండ యాడుకు ననిని
అల్ల పతతాంవరుని నేను నధికముగను । కసరినిని తిండి తేలేమ డిడ డిలంచు॥

తే. ప్రీతి వర్ధను డతడు నాప్రియసుతుండు । పితరు నాహారసంకోచపీడితాత్ము
నన్ను నాశ్వాసమొనరించి తిన్నగాను । చెప్పె నిట్టుల నా కష్టంబు చొప్పిదముగ॥

తే. తాత ! నేను యథాకాల మాతతంబు । మింటి కెగురుచు వడిగ యామిషము
కొరకు

తత మహేంద్రమహీధరద్వారమండు! పొంచియుండితి నామిషంబును గొనంగ॥

తే. సాగరాంతరచారుతా సత్త్వములకు । నట సహస్రంబులకు మ్యామైనయట్టి
చోట నొకటను తలవంచి మాటుగాగ । నిలిచియుండితి తత్ సత్త్వములనుబట్టి॥

తే. అంత, భిన్నాంజనసమంబు కాంతివాడు । ఎవ్వడో స్త్రీనినొకతెను నేడ్చు దాని
విమల సూర్యోదయసమంబు వెలుగుదాని । మింటకొనిపోవుచుంట నా కంట
బడియె॥ 15

తే. నేను నభ్యవహారార్థినై న కతన । వారినే పట్టనెంచి తాహారముగను
కాని, వాడును సామవాక్యముల నన్ను । తోచి యిమ్మని కడు విసేతుడుగ
నడిగె॥ 16

తే. జగతి సామోపపన్నుల జంపునెవడు? । నీచులేనియు నేయ రీ నీచపు పని;
ఇంక, నావంటివాడు నిశ్చంకమిట్లు । నేయునే తాత! యకట నికృష్టకర్మ॥ 17

తే. వాడు నంతట తేజాన వాడి మిగిలి । వ్యోమమెల్లను జల్చెడి యోజతోడ
కెరలి వే బోయె;- నంతట భేచరములు । భూతములు వచ్చి నన్నిట పొగడి
రోలి॥ 18

తే. “బాబు! బ్రతికితి నెల్ల నీ భాగ్యమోయి; వాడు సకళతుడౌట నికావదలివెట్టె;
స్వస్తి నీ కయ్యె; యిది యసంశయము తాత”! అనుచు ననిరి మహర్షులు నను
గురించి॥ 19

నీ. అనియిట్లు బల్కు- చా యనఘలు సిద్ధులు
పరమశోభను లిట్లు మిరియు ననిరి
“వాడు రానా యోయి ప్రభుడు నైర్వతులకు
హరియించుచున్నాడు ధరణిసుతను;
దశరథసుతు రామధరణీకు భార్యను
జనకాత్మజను వాడు గొనుచు నేగు
భ్రష్టాభరణ నయ్యె! భ్రష్టకాశేయను
శోక వేగపరాజితైక మతిని
రామలక్ష్మణుల పే ద్లాకోశమొనరించు
లలన నా ముక్తమూర్ధజనునయ్యె!

తే. అనుచు వా రన వింటి; - దానన మహాత్మా ఇంత యాలస్యమాయె నేనేగుదేర
నని సుపార్శ్వండు చెప్పగా వినిన వాడ । ఇంతి జాడను నెల్ల నే నిటనె యుండి!
తే. అట్టి వాస్తను వినియు నే నప్పు డకట । వడి పరాక్రమమున్ జూప గడగనైతి
ఇటు లపక్షిండ పక్షి నే న్నెట్టు లకట । పూనగలవాడ పనికి నెద్దాని కైన॥ 23
తే. నాకు వాగుబుద్ధిగుణములు పోకయుంట । వానిచే నేతు శక్యమా దాని నిపుడు
వినుడు చెప్పెద; - నద్దాని వినినపిదప నలుపు డిక మీరు పౌరుషాశ్రయముపని!
తే. వాజ్మతులచేత నేతు మీ వానరులకు! నెల్లవారికి ప్రియము సేహితులు వినుడు
ఏది రాముని కార్యంబా యింతయేల! అదియు నాకార్యమే; - సందియం బి కేల॥
తే. బుద్ధిమంతులు, బలవంతు లిద్ధరితి । గొప్పమనసులుగలవార లప్ప! మీరు
పంపబడితిరి కపిరాజనయ్యచేత । తథ్యము దురాసదుల్ దేవతలకు నైన॥ 26
తే. రామలక్ష్మణబాణజాలంబు తొగ । నిశితములు కంకపత్రముల్ నిజము చెబుదు
సతము త్రైలోక్యములకును చాలుసుండి! తాణ నిగ్రహముల జేయ తాతలార॥
తే. ఆ దశగ్రీవు డతుల తేజోధికుండు । బలసమన్వితుడైన కావచ్చు గాక
మీరు మాత్రము తక్కువ వారలేమి! మీకు కించిత్తు దుష్కరం బేది కలదు?॥
తే. కాన, జా గిక వలదు; - వేగంబ చనుడు; బుద్ధినిశ్చయమొనరించి పొందువడిగ;
బుద్ధిమంతులు మిమ్ముల బోలువాడు । ఆలసింపరు వినుడు కార్యముల పట్ల॥ 29
59వ సర్గ సమాప్తి :- (2,250)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము.

మానికొండ రామాయణము.

కీర్తికాండము.

అరువదియవ సర్గ :—(21)

ఇది తా సంగతి ను కపటకు సంపాతి సచిత్తముగ చెప్పవలయును.

తే. తమ్మునకు నట్లు జలతర్పణ మొసంగి | స్నాతుడైవచ్చియున్న సంపాతి జూచి |
గిరిని తద్దుర్లమంబున కీకు లెల్ల | అతని వేష్టింది కూర్చుండి రధికభక్తి. 1

తే. అటుల తనచుట్టు కూర్చున్న అంగదాది | వానరులనెల్ల వీక్షించి వారు భక్తి |
తనదుమాటల వినగ శ్రద్ధనువహించు | టరసి సంపాతి పొంగి యిట్లనియె మరల |

తే. హరులు! నిశ్శబ్దముగను నేకాగ్రముగను | వినుడు మీరెల్ల నేనిట్లు వినుచుకథను |
దాని నెల్లను చెపుదు యధాకృమంబు | మైధిలిన నెప్పు లెరిగితో మహిని నిచట ||

తే. వింధ్యశిఖరంబు నిద్దాన వినుడు మునుపువనమునం దిందు పడి యిట్లువనరుచుంటి |
తిగ్మనూర్యాతప పరీతదేహమునను | రూక్షరవిరశ్మినిర్దగ్ధ పశుములను || 4

తే. లబ్ధసంజ్ఞుండనగుచు పడారీములకు | వివశుడను విహ్వలుండనై పృథ్వి నొరగి |
దిక్కులన్నింటి జూడ నా కెక్కడ నిక | తెలియవాయెను గుర్తు లేదిక్కునందు ||

తే. కొంతవడి కీ వనంబుల కుంజములను | సరములను సాగరంబుల శైలములను |
ఉదధివేలను నదముల నోలిజూడ | తెలిసె యిది యాప్రదేశమం చలఘులార! || 6

తే. హృష్టపక్షిగణాకీర్ణ మీ ధరిత్రి | కందరాంతరకూట మీ త్కౌఠరంబు |
దక్షిణోదధితీరానదనరునట్టి | వింధ్యయిదియనితోచె నా హృదికి స్థిరత || 7

తే. ఉండెనచ్చటనాశ్రమం బొందు మునుపుపుణ్యము, సుపూజితమునిలింపులకు నైన |
మునివరుండు నిశాకరుం డనెడి పేర | ఉగ్రతాపసి యచ్చటి నుండుచుండె || 8

తే. పృథివి నిప్పటి కెనిమిది వేలయేండ్లు | గడచె ఋషియును నేను నీ గ్రావమందు
కలిసియుండి; పదంపడి ఘను డతండు | స్వర్గమేగగ నుంటి యచ్చటను నొకడ॥

తే. డిగ్గి మెల్లన యెట్టులో కృచ్ఛఘనను విషము మా వింధ్యకొననాండి పృథివిపైకి
తీక్షణదర్శనొప్పు నా ఋషినరేణ్యు | నాశ్రమముజేరితెట్లొ దుఃఖాన మునిగి॥ 10

తే. ఋషిని నాతని జూడ నే నిచ్చగోరి | దుఃఖమున జేరి తట కెట్లొ తోస బట్టి
తమ్ముడు జటాయువును నేను నెమ్మి యునుపు! ఆచట కరిగితి నెన్ని

పర్యాయములునొ॥ 11

తే. అతని ఆశ్రమపడ సమీపాన నవుడు | పీచెగాలి సుగంధమై; తోచె హాయి;
పూలులేనట్టితరువు లా పొంతలేవు; | లేవు ఫలములు లేనట్టి వృక్షములును॥ 12

తే. చేరి ఆశ్రమ మా ఘృణ్యనీమ నలుల | ఆ నిశానరు భగవంతు నమలచరితు
చూడగాగోరి యప్పు డచ్చోట నున్న! వృక్ష మూలాన నొకట నే వేచియుంటి॥

తే. రహిని నంతట నే నదూరమున గంటి | ఋషిని దుర్భష్టని కృతార్థిమేకు నతని
జ్వలిత తేజుని తాపసనర్మ్య నార్యు | మరి, యదన్యుభుడై వచ్చు పరమమునిని॥ 14

తే. ఋషియులు, న్యాఘ్రియులు, సరీసృపము లింక | సృమరములు, నాగములు,
మహాసింహములును

బలిసి యాతని వెనువెంట వచ్చుచుండె! ధాతవెంటచు ప్రిఃఖల రీతిగాగ॥ 15

తే. ఋషివరుం డింక నెలవును జేరు తెరిగి! వివిధసత్వంబు లవ్వి వే వెడలిపోయె
అంతిపురి రాజుజొచ్చట నరసి బలము | వితతసామాత్యకంబు వే నెడలునట్లు॥

తే. ఋషియు ననుజూచి, సంప్రీతి నెంతో చెంది! చొచ్చి యాశ్రమమప్పుడేచూపులోన
ఒకముహూర్తాన వెలికి దా నోజవచ్చి! అడిగె వచ్చిన కార్య మా యమియు నన్ను॥

తే. నీదు రోమాల వికలత నిద్ది చూడ | తెలిసికొనలేకపోతి నిన్ ఘలుగురేడ!
అగ్నిదగ్ధంబులయ్యె నీ పక్షయుగము | నీదు త్వక్కును వ్రణితమై నెనరు దప్పె॥

తే. గృధ్రములు, భ్రాతలిద్దరు వితతబలులు | మాతరిశ్వసముల్ జవంబందు మీరు
కామరూపులు మిమ్ము నే గందుమునుపు! గృధ్రములకెల్ల రాజులు కీర్తిపరులు॥

తే. వారిలో జ్యేష్ఠుడవుగ సంపాతి! నీవు | మరి, జటాయువు నీకు తమ్మయ్యగాడె
మానుషంబై న రూపంబు బూనిమీరు! పట్టుదురుగాడె సతము నా పాదములను॥

తే. ఏమి యిది నీకు వ్యాధియా గృధ్రరాజు! రెక్క లిటు పడ్డ కథయేమి యక్కటకట
దండ మెవడైన జేసెనా? తాత! చెపుము! అయిన, యెవడిట్లు చేసె, నేనుగుచుంటి॥

60వ సర్గ సమాప్తి :- (2, 371)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కీర్తికాండము

అరువది ఒకటవ సర్గ:—(17)

ఓనకు రెక్కలు కాలిసోయిన కన్య సంతతి నెప్పుట.

తే. సాహసకృతంబు కర్మ దుష్కరము నొరదారుణం బద్ది సర్వ మా తపసి కపట
కృమత జెప్పితి సూర్యానుగమన మల్లచెలగి మే మిర్వరమును చేసినది యెల్ల॥

తే. మునిప! భగవంత! మే నెల్ల పుండ్లునగుట । సిగ్గుచేతను వ్యాకుల చిత్తమునను
మరి, పరిశ్రాంతుడను నొట మాట నీకు । బదులు చెప్పంగ లేకుంటి

సదమలాత్మ॥ 2

తే. నేనును జటాయువును వీరులైనవార । మాత్మలందున సంఘ్న మకట పూని
దర్పమోహితులము నొచు నుప్పరంబు । కెగసితిమి మాదుబలముల నెరుగనోరి॥

తే. అస్తగిరిచేరునందాక నర్కువెంట । ఎగసిపోవలెనంచు మునీంద్రు లెదుట
అల్ల కైలాసశిఖరాన పల్లదించి । పండెమునుకట్టితిమి మేము వందనీయ! 4

తే. ఏకకాలంబునందె మే మిద్దర మిక । ఎగసిపోవగ మాకు మహితలాన
నగరములు వేరువేరుగా వగుపడియెను । బాడిచక్రములంతలై చండతేజ! 5

తే. మింట వాదితృఘ్నోషలు వింటి మొకట । బ్రహ్మఘ్నోషలు నిక వినబడియె నొకట
సాటలకాబాడు నంగనల్ బహుళసంఖ్య । లగుపడిరి మాకు రక్తవస్త్రములవాగు॥

తే. తూర్ణ మాకాశ మెగసి యా ద్యుమణిపథము । చేరితిమి మేము మునివరా!

చిటికెలోన

కింద జూడగ వనమిది సుందరంబు । శాద్వలసమంబుగా వోచె చక్షువులకు! 7

తే. అల శీలోచ్ఛయసంచ్ఛన్న మవని యెల్ల । ఉపలసంచ్ఛన్నమన దోచె నో

మహాత్మ!

అపగల జేసి యీ వసుంధరయు దేవ! సూత్రసంవీత యనదోచె చూడుకులకును॥

తే. అల్ల హిమవంతమును మేకు వార మరియు । వింధ్య మున్నగు గొప్ప

పృథ్వీధరములు

భూతలంబున గాన్పించె మునిరేణ్య । అల జలాశయమందు నేన్లుల విధాన॥ 9

తే. తీవ్రభేదంబు స్వేదంబు తీవ్రభయము । మోహము, తమంబు మూర్ఛయు

మునివరేణ్య!

దారుణంబుగ మాకు నద్దారిలోన । గల్గె నేమందు మప్పు డాకాశవీధి॥ 10

తే. దిక్కు దక్షిణమెద్దియో తెలియదానె; । మరియు, నాగ్నేయమెద్దియో

యెరుకబడదు;

తూర్పుపడమరయును మాకు తోచదానె; । అనని ప్రళయాగ్నిదగ్ధమైనటుల

దోచె॥ 11

తే. మనసు హతమాచు సంశ్రయంబును నొలంగ । గొప్పయత్నాన మరల చక్షు

వున గూర్చి

గొప్పయత్నాన సూర్యుని నప్పు డరయ । తోచె పథ్వీప్రమాణాన ద్యుమణి

మాకు॥ 12-13

తే. తన్నుడు జటాయు వక్కటా సామ్యునిల్లి । పడి మహీస్థలి నాకు చెప్పకయె

మాట

అతని జూచి మహీస్థలి కప్పుడింక । నేను దిగితిని వేగమే నింగి వీడి॥ 14

తే. నాదురైక్కల నాతమ్ము మీద బరపి । కప్పి యుండుట వాడేమి కాల డయ్యె

నేను మాత్రము దిగుచుండ నింగినుండి । కాలి తిట్లు ప్రమాదాన ఘర్మరశ్మి॥

తే. తలతు నాతమ్ము డల జనస్థానమందు । పడియె నంచును మునివరా! పుడమిపై న

నేను పడి తిట్లు వింధ్యభూభ్రతునందు । దగ్ధపక్షుండ, సుజడికృతాధ్యతనుడు 16

తే. రాజ్యమునుబాసి; పాసి హా! భ్రాత నట్లు । కడకు రైక్కలులేక, విక్రమము లేక

చావె గోరుదు సర్వధా; జీవమేల? పడుదు నీకొండకొననుండి; - విడుతునుసురు॥

∴ 61 వ. సర్గ సమాప్తి :- 2,288

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

∴ అరువది రెండవసర్గ :- (15)

నినకు రెక్కలు చురలవచ్చునని 'నిశాకరుక'ను ఋషి తనకు భర్త్యుని
చెప్పిన యువంతము సంపాతి కపులకు చెప్పట:-

తే. ఇటులజెప్పుచునే నా మునీంద్రుతోడ భృశము దుఃఖాన మునిగి రోదించుచుండ
ధ్యానము ముహూర్త మొనరించి తలచి యేమొ | పలికె భగవాను డా ఋషి
వరుడు నిటుల॥ 1

తే. పక్షములువచ్చు నీకు ప్రపక్షములును | మరియు, నన్యములైనవి మరల వచ్చు
ప్రాణములు, చక్షువులును, విక్రమము, బలమువచ్చు నెప్పటియట్టుల పక్షిరాజు॥

తే. అల భవిష్యత్తునందు నీవలన వినుము | కావలసియున్న దొక మహత్కార్య
మోయి !

వింటి మున్నిది స్పష్టంబు కంటి నోయి | మహిని నాదగు ఘనతపోమహిమ జేసి॥

తే. రాజు దశరథు డను పేర నోజ నొకడు | వెలయు నిత్వొకునందనుం డిలను
వినుము

అతని పుత్రుండు రామనామాంకితుండు | పృథివివెలయును మరి, మహాతేజ
డగుచు॥ 2

తే. జనకునాజ్ఞను దండకావనమునకును | వచ్చునాతండు సీత యా భార్యతోడ
తమ్ము డా లక్ష్మణునితోడ ధైర్యవృత్తి రామచంద్రుండు సత్యపరాక్రముండు

తే. నైర్మతుడు రావణుండను కూర్చు డొకడు | అతని భార్యనుహరియించునడవిలోన
త జ్జనస్థానమున; వాడు దానవులకు | విను మవధ్యుడు సురలకు దనుజవిభుడు॥

తే. కామమల నెన్నిటినో చూపి యామె నతడు| భక్త్యభోజ్యాల జూపి లోబరుచు
కొనగ

జూచుగాని, మహాభాగ శోకమగ్న | ఆ యశస్విని పాటింప దనఁడు! నాని|| 7

తే. ఎరిగి యిదియెల్ల వై దేహీ కిందు) డపుడు | పంపు పరమాన్నమును మది
కింపునింప

అన్న మయ్యది యమృత తుల్యముఁసుమ్ము | సురలక్ష్మిని సుదుర్లభం బరయ
నెందు|| 8

తే. అన్న మిది యిందు)డిచ్చినదని యెరింగి | అగ్రభాగంబు దాన నా యతివ తీసి
రామలక్ష్మణులకు నుంచు భూమిపై న | భూమిజాత వచించుచు ప్రేమ నిట్లు|| 9

తే. “ప్రభుడు నాభర్త, మరియు లక్ష్మణుడు మరది | బ్రతికియేయున్న భుక్తియా
వారి కిద్ది

కాక, దేవత్వమొందినగాని యిదియ | అన్నమాగాక వారల కచట నేని”|| 10

తే. వత్తు రాపెను వెనుక ప్లవంగు లిటకు | రామదూతలు బహుసంఖ్య భీమబలులు
చెప్పగావలె వారి కా సీత జాడ | ఓ! విహంగమ! నీ వప్పు డుండి యిచట|| 11

తే. సర్వధా నీవు చను టిక సరియుగాదు | ఇట్టివాడవు పోవుడు వైపులెటకు ?
రహి ప్రతీక్షింపు దేశకాలముల కొరకు | పక్షములువచ్చు నీకు పెంపలర మరల||

తే. రెక్క లిప్పుడె నీకు రా నిక్కముగను| సేయగల, నైన, విను మది సేయనోయి;
ఏలయన నిందునుండియే యెల్లలోక | వితతికి హితంబు సేతువు;- విధియు
నిదియ|| 12

తే. రహిని నృపపుత్రులకు రామలక్ష్మణులకు| వలయుకార్యము నీకును పరమవిధియ;
శాస్త్రములకును మునులకు వాసవునకు| సురలక్ష్మి నను విధియ నూ చూడుమింత||

తే. ఇచ్చ గలదోయి నాకును నిలను జూడ | అన్నదమ్ముల నా రామలక్ష్మణులను
అయిన చిర మిక కోర ప్రాణముల నిలుప | వీడుదు కళేబరం బిది పృథ్వినిపుడె||

తే. దృష్టతత్వార్థదర్శనం డిష్టఫణితి | ఇటుల వచియించె నాతోడ ఋషివరుండు||

∴ 62 వ. సర్గ సమాప్తి :- (2,308)

తైలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

:- అరువది మూడవ స్కంధ :- (15)

ఈకథ చెప్పించువననే సంపాతికి ఆశ్చర్యముగ పురల రెక్కలు మొలుచుకొని వచ్చుట:-

“సీతను మీరు పప్పుక చూతు” రని హెచ్చరించుచు సంపాతి

ఎగిరిపోవుట- కవుల పరమాత్మాహము:-

తె. ఇటులె వాక్యాల నన్యంబు లెన్నో పలికి | నన్ను వాక్యవిశారదుం డతడు తేర్చి
నా కనుజ్ఞ నొసంగి నన్ బ్రస్తుతించి | చొచ్చెచు నిజాశ్రమంబు తత్ శుభ
గుణండు | 1

తె. పర్వతము కందరమునుండి బయటి కెటులొ | మెల్ల మెల్ల న కదలి నే నల్లవచ్చి
వింధ్యగిరి నెక్కి యిచటనే వేచియుంటి | మీదు రాకకు నోర్పుతో మిత్తులార |

తె. ఆ మునీంద్రుని పలుకుల నాత్మ దలచి | దేశకాలాల కెదురు నెంతేని గనుచు
గడుపుచుండంగ కాలంబు గడచె నాకు | జగతి సంపూర్తి నూరువత్సరములంశ |

తె. మునియు నట మహాప్రస్థానమునకు బోయి | స్వర్గతుండోల జూచి నిశాకర్ణుండు
బహువితర్కాల జుట్టంగబడుచు నేను | భూరి సంతాపమున కాలి పొగులుచుంటి |

తె. చావదలతును నొకట హా సరగ నపుడె | మునివరునిమాటతో చుట బుద్ధిచురలు;
ప్రాణరక్షణకై మునివరుడు నాకు | తోపజేసిన యాశ నా దుఃఖమణచు;
చీకటినడంచు దీప్తాగ్ని శిఖినుబోలి | 5

తె. ఆ దురాత్ముని రావణ నధికబలము | నెరిగియుండియు కసరితి నేనుపుత్రు
సీత రక్షింప కేల వచ్చితివటంచు | పరుషవాక్యాల నెంతయు ప్లవగులార | 6

తె. మింట నీతావిలాపంబు వినియు నకట! | ఎరిగి నీతావినాకృతుల్ యినకులు లగ
దశరథస్నేహమున నాదుతనయుడైన | ప్రియము నా కొనరింపగా లేకపోయె!

తె. అటుల సంపాత్తి యచట మర్కటులతోడ | చెప్పుచుండంగ రెక్కలు నప్పుడప్పుడ
వారు కనుచుండ వారి సమక్షమందె | మొలుచుకొనివచ్చె నతని కమోఘలీల!

తె. అంత సంపాతి తన మేన నట్టు తార! | రెక్క లరుణచ్ఛదంబులు చక్కగాను
మొలచుకొనివచ్చు టరసి సమ్మోదమొంది | హరుల కనె నిట్లు లతులప్రహర్ష
మునను || 5

తె. తాపసి నిశాకరుం డమితాత్ము డౌర! | ఆతని ప్రభావమునన నా కల్ల నాడు
రూక్ష రవిరశ్మికాలిన పక్షయగము | మొలచె నే డిట్లు మరల యమోఘలీల!

తె. యావనంబున నేనున్న యప్పు డెట్టి | బలపరాక్రమములు నాకు గలిగియుండె
అట్టి బలపౌరుషంబులే యన్నలార | వచ్చె నాకిట్లు మరల తత్ ప్రభునిషహిష

తె. పర్వథా యత్నమును మీరు సలుపుడయ్యెనేత గాంచెద రిక మీరు సిద్ధమింతే
రెక్క లిటు నాకు గల్గుట నిక్కముగను | తెలుపు మీ కార్యసిద్ధిని తెల్లముగను!

తె. ఇటుల వచియించి యచటి మర్కటులకెల్ల | పతగపుంగవు డల్ల సంపాతి
యపుడు

ఎగిరె గిరిశృంగమునకు చా నెరుగ నోరితనడు రెక్కలబలమును తత్పరతను || 1కి

తె. అతని యా వాక్యముల వించు నది | నచట | పీఠి సంహృష్ట మతులునై నీత
జూడ

విక్రమాభ్యుదయోన్ముఖుల్ వీరకపులు | చెలగి రా హరిశార్దూలు లలఘుబలులు

చ. పవనసమానవిక్రములు బాహుబలుల్ ప్రతిలబ్ధపౌరుషుల్
స్థనగవరుల్ మహత్తరులు భవ్యులు నా యభిజన్ముఖోన్ముఖుల్
జవమున దక్షిణాశ జనసాగిరి యా గిరి గంతులేయుచున్
భువనభయంకరుల్ భళిర! భూమిసుతాపరిమార్గణోన్ముఖుల్!

6కి వ. సర్గ సమాప్తి (2,318)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము.

కిష్కింధ కాండము.

అరువది నాలుగవ సర్గ (24)

అపార సారావళము నాచి “వీనిదాటుకొట్టు” ని కపులు దిగులు వకుట- “ఎవగవర ఎంత
దూరము దూరగలకో చెప్పువ” ని అంగడుడు కపుల నడుగుట

తే. గృధ్రరాజన్యచే నట్లు సీతవార్త | నెరుగుట స్లవంగమాఘంబు తెగురు
కొంచు

ప్రీతి సంయుక్తులై కూడి భీమబలులు | సింహనాదాల చేసిరి రంహసమున |

తే. వినుచు సంపాతి వచనంబు వీరకపులు | రావణ * క్షయమునకు జేరంగదలచి
హృష్టులై సాగరతటంబు జేర జనిరి | తల్లి సీతను దర్శించు తత్పరతను | ౨:

తే. వేగమే భీమవిక్రముల్ సాగిపోయి | కాంచిరచ్చట సాగరం బంచితంబు
కృష్ణమీలోకమునకు నుత్తరమైన | అల్ల ప్రతిబింబమనునట్లు లలరుదానిగ |

తే. దక్షిణసముద్రమునకు నుత్తరము తటము | చేరి హరివీరు లా మహాఘోర
బలులు

విడిసి రచ్చట గప్పు చా పృథివి నెల్ల | చూడ నెల్లడ తామెయై శూరకపులు |

సీ. వ్యాతాస్యములు మహాకాయముల్ వికృతముల్
సత్వముల్ వివిధముల్ జలమునందు

కీడించువానిచే కెరలుచుండెడు దాని
ఊర్విజాలంబుచే నొప్పుదాని

* క్షయము = గృహము.

ఒకచోట నిద్రించు చొకచోట కీడించు
చున్నరీతిని నొప్పుచున్న దాని
ఒకచోట గిరిమాత్ర మున్నతోర్ములతోడ
నీటికుప్పలతోడ మీటుదాని

తే. దానవేందుల పాతాళతలనివాసు | లైనవారల సంకులం బైనదాని
రోమహర్ష కరంబు నా భీమజలధి | గనుచును విషాదమొంది రా కపిగణంబు

తే. ఔర! ఆకాశమనగ దుష్పరమైన | సాగరంబును గాంచి యా సకలకపులు
“ఎటులకార్యంబునడుచు, నిం కేది దారి” | యనుచు దిగులొంది రచట
తక్షణమునంద||

తే. సాగర నిరీక్షణన విషణ్ణులైన | వాహినులజూచి కపియాధపతియు నవుడు
కడు భయార్తుల వారి నా కపిగణముల | నెలమి నాశ్వాసమొనరించె పలికి
యిటుల|| 9

తే. అటు విషాదాన నచట మహత్తరమున | కడు విషణ్ణులునైన యా కపుల జూచి
కాలయుక్తంబునౌ మతి గల్గువాడు | వాలిసూనుండు ననియె మహాబలుండు||

తే. మది విషాదంబునొందుట మంచికాదు | తన విషాదము దోషవత్తమము సుండి
మరి, విషాదంబు జంపును పురుషునెపుడు | కుగ్రద్ధ మురగంబు బాలుని
గూల్చు నట్లు|| 11

తే. విక్రమముజూపవలసిన వేళ యందు | మది, విషాదాని కెడకు లోబడును వాడు
హీన తేజుండయగు సుమీ; యింకవానికెందు పురుషార్థములును సిద్ధింప వెపుడు||

తే. అట్లు లా రాత్రి చనుటయు నంగదుండు | వృద్ధులైనట్టి వారల వీరకపుల
నెల్లరనుగూడి సాగరం బింక దాటు | టేయుపాయాన నంచు యోచించె మరల||

తే. వానరచమూసమూహ మా వార్ధి దరిని | అంగదుని జుట్టి యుండిన
దపుడు వెలిగె|| 14

వాసపునిజుట్టి స్వర్గాన వాసిమీరు | త న్మరుద్వాహిసీ సమూహమ్ము పోలి||

తే. వానరచమూసమూహ మద్దాని నిలుప | శక్యమగు నెవ్వరికి నింక జగతిలోన
వాలిసుతు డంగదుడు గాక వాస్తవముగ | వాయుసుతు డెల్ల హనుమ యా
బలుడుగాక|| 15

తే. అంత హరివృద్ధులౌ వారి యనమతి గొని । మరియు, త త్రైన్యకమల
సమ్మతియు వడిసి

శ్రీయుతుం డంగదుం డట్లు చెప్పదొడగె । అర్థవంతంబునైన వాక్యంబు నిల్లు॥

తే. ఏ మహావీరు డే మహాభీమబలుడు । పైన్య మిద్దాన గల డహా జలధిదాట!
నాథు సుగ్రీవు నా యరిందముని నెవడు । సత్యసంధునిగా జేయజాలు చెపుడ॥

తే. ఓజ నేవీరు డీ నూరుయోజనముల । దాటి పోగల డింక మీ కోటికపుల!
ఎవ్వ డీ యూధములను సుగ్రీవవిభుని । ఆ మహాభీతినుండి కాపాడగలకు? 18

తే. ఇంక యెవని ప్రభావాన నెల్లరమును । ఆలుబిడ్డల నిండ్ల కండ్లార జూడ
నోచుకోగలవార మిం దుండి వెడలి । జగతి సిద్ధార్థులమునౌచు సౌఖ్యముగను!

తే. ఇంక, యెవని ప్రసాదాన నెల్లరమును । సంతసంబున రామలక్షణుల ఘనుల
ప్రభుని సుగ్రీవు నా మహాబలుని జేరి । బ్రతుకగలవార మా నీతి పార్త జెప్పి!

తే. ఇచటగూడిన మీలోన నెవ్వ డైన । జలధి దాట సమర్థుండు గలడయేని! 21
అతడు మా కింక వేగ పుణ్యంబునైన । అభయదక్షిణ నిడుత ముం దడుగువైచి॥

తే. అంగదునిమాట లాలించి హరులలోన । పలుక దొక్కండు నేమియు
పలుకు సుంత

సర్వవానరపైన్య మా యుర్విసపుడు । స్థిమితముగనుండె చిత్తర్పు తెరగుగాగ॥

తే. మరల నంగదు డప్పు డా హరుల జూచి । పలికె; “మీరెల్ల శ్రేష్టులు
బలయుతులును

దృఢపరాక్రము లింక కులీను లీరు । సతము పూజ్యులు; మీ కేరి నాటివారు॥

తే. ఎదురు లే దెట్లు సుంత మీ కెందుగాని । మీదు గమనంబు వడ్డెడి దేది లేదు
చెప్పు డెంతెంత దూర మీ యుప్పరంబు! నురుకగలవారో మీలోన

నొక్కొకరె! 24

64వ సర్గ సమాప్తి:- (2,342)

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

అరువది అయిదవ సర్గ :—(35)

కపులు వారివారి స్థవన సామర్థ్యమును జెప్పుట - మారు యోజనములు చూకి నురగిరాగల వా డొక్క
మరు కనిపింపకపోవుట - అంతట బాంబవంతుడు హనుమంతుని పేర్కొనుట.

తే. అంత నా యంగదునిమాట నాలకించి | హనరోత్తము తెల్ల రా ప్రభునితోడ
తమకు తమకున్న యట్టి యుత్సాహమునకు|తగినయట్టుల పల్కి ర త్తరిని కృమత!

సీ. దశయోజనంబులు దాటుదుననె గజుం;

డిర్వదియోజనా లెగురుదంచు

పలికె గవాక్షండు; చెలగుదుముప్పది

యోజనాలని గవయుండుననియె ;

శరభండు చెప్పె యోజనముల నలుబది

దూకుదునంచును దోర్బలమున

ఏబదియోజనా లిదెదూకుదంచును

గంధమాదను డనె ఘనభుజుండు;

అరువదియోజనా లట్టె దూకుదునంచు

పలికె మైందుండు తత్ ప్రభునితోడ

ఉరుకుదు డెబ్బది యోజనాలంచును

ద్వివిదాండు పల్కె నుత్తేజ గతిని

తే. ఎగురు దెచుబది యోజనా లిట్టె యనుచు|మరి, సుషేణుండుపల్కె--న త్తరిని లేచి
వృద్ధతము డెల్లవారి కా వీర్యయుతుడు| బాంబవంతుండు నిలుబల్కె చల్లగాను!

=====:

తే. మునుపు నామమందు ను మొక్క రవంతగతిపరాకను మో మిత్రగణములార!
 చెల్లిపోయెను వయస్సిపు; సేతునేమి? | ముసలినాడవనైతి నా పస యిక్కేది?||11

తే. అయిన నిపుడిట్టి పనివచ్చి నప్పుడెట్లు । కార్యము నుపేక్ష సేయనా కంటగనుచు
ఇదియు కపిరాజు చేపట్టినదియు నగుట । మరి, విశేషించి రామ కార్యంబు నగుట॥

తే. వయసు చెల్లిన యట్టి యిప్పట్టునందు | దూకగల నెంతో యిదెచెప్పుదును
వినుండు

యోజనంబుల తొంబది యురుకగలను । సంశయములేను దీన నో సాధులార॥

తే. వినుడు గమనపరాక్రమం బింతెకాదు । మును మహాబలి యజ్ఞాన మూడడుగుల
విష్ణుడు సనాతనుం డట్లు పెరిగినపుడు । అతనికి ప్రదక్షిణము జేసితయ్య నేను॥

తే. అట్టి నేనిప్పు వృద్ధుండ నౌట కతన । స్లవనమందున మందవిక్రముడనైతి,
పడుచుతనముననున్న యప్పట్లు నందు! బలము నాయది పరుల కపీతిమ మండిః

ఉ. ఈ యవసరాన శక్తి నా కింతవరకై । మిగిలె నే నేమి సే తని వగతు నయ్యె
ఇంతమాత్రాన కాదుగా యిపుడుమనము! చిత్తమునగోరు కార్యసంసిద్ధియిచట!

తే. ఇక నుదార్థ ము త్తరం బిటులబల్కె-అంగదుండు మహాకపి యనుపముండు
జాంబవంతు మహాప్రజ్ఞ స్థవిరు వీరు|ననుమతిన్ గొంచు నా మహాఘనభుజుండు||

తే. నేను శతయోజనంబుల నింగితోవ । నెగిరిపోగల గాని కపిందులార! 19
పిదప యిచటికి మరలిరా విదితముగను । చేప నాకున్నదో లేదో చెప్పజాల! 19

తే. ఆ హరిశ్చేష్టు నంగదు నంతజూచి! వాక్యకోవిదు డా జాంబవంతు డపుడు.
 ఎలికె హర్యక్షుసత్తమా! తెలియు నాకు । ఘనతరంబది నీదగు గమనశక్తి॥ 20.

తే. వినుము శతయోజనంబులే యనగనేమి, | వలసిన సహస్రశతసంఖ్యములను వైస.
దాటగలవీపు; మరియును నోటలేక | తిరిగి రాగలవీపు; సందేహ మేమి ? 21.

తే. పీఠయితవీవు; పీఠ్యుడ వెపుడుకావు; | ప్లవగసత్తమ! తాత యో
ప్రభుకుమార!

ఈ జనములెల్ల నీకు స్వామి! జతారి! । ప్రేమ్యులగుదురు; చనదు నీ వేసు
 లెపుడు! 29

తే. స్వామిభావాన మాకు నిచ్చటనునుంటు । దేవ! మాకు శత్రుంబ వీవు సుమ్ము!

ప్రభుడు సైన్యంబునకు * కళత్రంబు టందుగి కాన, * నీవు కళత్రంబు కరణిమాకు
సతము రక్షుడ డాదువు; శాస్త్రమిదియ॥

తే. అంతియేకాదు, కార్య మీ యంతటికిని నీవు మూలంబ నొనవు నిశ్చయంబు
అర్థమూలంబు సంరక్ష్యమగును సతము! కార్యవిషులకు నిదియ నిక్కంబు నీతి;
మూలముండిననే కదా పూలుపండ్లు! మున్నగున పెన్నొ సిద్ధించు భూరుహముల॥

తే. కాన, యీ కార్యసాధనలోన నీవే । సత్యవిక్రమ! గతివి నిశ్చయము సుమ్ము
బుద్ధివిక్రమసంపదల్ బొదలియుంట । హేతు వీ హేతు వీ పని నింక దీర్ప॥ 26

తే. గురువు, గురుపుతుడవు నీవే వరద! మాకు । ఇంక ని న్నాశ్రయించియే
నృపకుమార

అర్థసాధనలోన మే మందరమును । మరి సమర్థులమాదుము హరిగణేశ!॥ 27

తే. ఇట్లుబల్కు మహాప్రాజ్ఞ బుక్షవర్యు । జాంబవంతుని వీక్షించి సత్యరంబ
అంగదుడు వాలిసూను డా హరినరుండు! పలికె ప్రత్యుత్తరం బిట్లు పటుతరంబు॥

తే. నేనుపోకను, యితరులింకెవరు పోకి । ఊరకుండిన కార్య మే యోజనడచు?
మరల ప్రాయోపవేశంబె మనలకెల్ల । గతియగునుగాదెదేన! నిక్కంబు జెపుమ!

తే. హరిపతి సుధీయుతుండు త త్రప్రభువరుండు । చెప్పిపంపిన కార్యంబు చేయకుండ
మనము కిష్కింధ కెట్టులో చనినగాని । ప్రాణ రక్షణ కేది, హా మనకుదారి!॥

తే. మెచ్చుకొన్నను మెచ్చును మెచ్చుగాను! కోపించిన కోపించు ఘోరముగను
ఆ విభుం డట్టివాడౌట అతని పనిని । సేయ కేగిన మరణంబె స్థిరము మనకు॥ 31

తే. కాన, యీ కార్యమునకు నిక్కంబుగాను । అన్యధాగతిలేదు మహానుభావ!
నీవు దృష్టార్థుడవు బుద్ధివృద్ధుడవును! కాన, యోచింపు తాత! మార్గం బి కేదో!॥

తే. అంగదుం డిట్లు చెప్పంగ నాలకించి । ఘనుడు వీరుండు తల్ ప్లవగర్వ భుండు
జాంబవంతుండు వచియించె చల్లగాను! మరల ప్రత్యుత్తరం బిట్లు మార్గమొకటి॥

తే. వీర, యీ కార్య మింకను వీసమైన । చెడదు చెప్పెది వినుమిడ్డె చిన్నవాడ!
ఎవ్వడీ కార్య మింతయు నొవ్వకుండ । సేయునో వాని పేర్కొని సేయ బనుతు॥

బిడ్డ. అంత ప్రతీతు నా ప్లవతాంవరిష్టు । ఏకాంతముగ నొక్క యిరవున జేరి
సుఖముగా గూర్చున్న శూరాగ్రగణ్యు । హరివీరు చెంత కా హరివీరు డేగి
పరగ నా మానుమ నా జాంబవంతుండు । సంఘోదనమొనరెన్ సంస్తుతి నిట్లు॥ 35

* కళత్రము = రక్షింపబడదగినది.

* ప్రభుడు సైన్యంబునకు కళత్రంబయగుట । రక్షుడవునీవుమాకు కళత్రమయితి॥

65 వ సర్గ సమాప్తి (2, 877)

శ్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

-: అరువది ఆరవ సర్గ :- (318)

హామంతుని జన్మమహాత్మ్యమును, అతని బలపరాక్రమములను
జాంబవంతుడు పోగడి "చూతు సముద్రము"ని హెచ్చరించగ,
హామంతుని ఒడలు పొంగిపోవుట:-

తే. అట ననేకాధిక శతసాహస్రసంఖ్య | హృది వివర్ణుల హరివాహిని చయముల
జూచి యాజాంబవంతుండు శూరవర్యు | భవ్య హనుమంతు జేరి తా బలికె
నిలుల || 1

తే. శూర! వానరలోకాధిపీగ, ధీర! సర్వశాస్త్రవిదాంవరా! సాహసాంక!
హనుమ! యేల తూష్ణీభావమును వహించి | పలుకకుంటివి యేకాంత మాళీ
యించి || 2

తే. ధృవము, హరిరాజు సుగ్రీవుతోడ నీవు | సముడవు బలాన తేజాన విమలమతివి
ధామలక్ష్మణులకును నో ప్లవగవరుడ | సాటివత్తువు నీవు పో మేటిధాటి || 3

తే. విను మరిప్తనేమికి పుత్రుడనుపముండు | వైన తేయుండు మరి, మహాబలయుతుండు
అల గరుత్మంతు డనగ విఖ్యాతుడౌను | ఉత్తముడు పర్వపక్షుల నూర్చితుండు || 4

తే. ఆ మహాబలు డా మహాయశుడు పక్షి | ఆ మహావేగు డల్ల సాగరమునుండి
ఉరగములనెత్తికొనిపోవుచుండ నేను | చూచియుంటిని పలుసార్లు చోధ్యముగను ||

తే. పక్షుముల నాతనికి నెట్టి బలముకలదో | అట్టి బలమున్నదయ్య నీ బాహువులను
వికృమంబున వేగాన వీరవర్య! | తీసిపో వాతనికి నీవు తెల్ల మింత! || 6

తే. బలము బుద్ధియు తేజంబు బహుళసత్త్వ । మిక విశిష్టంబు భూతాళి నెల్ల నీకు
ఏల హరిసత్తమా ! యింత యెరుగవయ్య । నిన్నునీవే మహాత్మా ! యో సన్ను
తాత్మ 7

తే. ఆప్సరస, యప్సరలశ్రేష్ఠ యందకత్తె । “పుంజకస్థల” యనగ పేర్కొని నాపె
రూపమున సాటిలేక ముల్లోకములను । కామరూపిణి యగుచు నా భామవెలసి॥

తే. ఉగ్రశాపాన వానరయోధి యందు । “కంజరుండను” కపికి దా కూతురుగుచు
“అంజన” యనంగ బుట్టి యా యందకత్తె । “కేసరి” కి పత్నియై యొప్పె
కీకపతికి 9

తే. విను, కపిత్వానబుట్టియు వనిత యాపె । కామరూపిణియౌట యా కలికిమిన్న
చారుసర్వాంగి యొక్క నా డౌరతాను । మనుజకామినిరూపంబు మరి, ధరించి॥

తే. రూపయావనశాలియై యేపుమిరి । చిత్రమాల్యాలదాల్చి, విచిత్రమైన
పట్టు చీరెధరించి పర్వతముకొనను । మురిసి చరియించె ప్రావృడంబుద మనంగ॥

తే. అటుల చరియించు నా విశాలాక్షి దైన । ఎరుపుటంచుల పొగసు బంగరుపసిండి
పట్టుచీరె చెరంగు తద్వాఘువశత । తొలగె మెల్లనః- నట్టుల తొలగుటయును॥

తే. వృత్తములు, సంహతంబు లా యింతితోడలు । పీనములు, సంహతంబు లా
చాన చనులు

ఆననంబు గుజాతంబు నందమార । కాంచె నా వాయుదేవుండు కన్నులలర॥

తే. ఆ విశాలాయతశ్రోణి నా వెలదిని । వినుత, తనుమధ్య నా యశస్వినిని సతిని
చారుమంగళసర్వాంగి నరసినంత । కామమోహితుడయ్యె ప్రకంపనండు॥ 14

తే. శానువుల దీర్ఘముల జాచి పవను డపుడ । ఆ యనిదిత నట త ద్గతాత్ముడెగసి
బొర ! వాచుసుకొనియె నచూంతముగను । మన్మథావిష్టసర్వాంగు డున్నదిరిచి॥

తే. ఆ సువృత్తయు సంభ్రాంత యగుచు నపుడు । ఎవడురా నాడు నేకపక్షివ్రతంబు
చెరుప నిట్టుల మదిని నెంచెను నటంచు । పలికె నా లోలలోచన బయలునరసి॥

తే. అంజన వచించినట్టి వాక్యంబు వినుచు మారుతుం డిట్లు పలికె “నో చారువదన
హింససేయవలంప నిన్ హంసగమన ! సుభగ ! సుశ్రోణి ! భయపడక భయ
మిదియె॥ 17

తే. కృతి యశస్విని నిన్ను సరివ్యజించి । మనసువన జొచ్చితిని నిన్ను మానవతిరొ
ఏర్పవంతుండు పుతునిడు వెలది యింక । బుద్ధిసంపన్నుడొక్కండు పుట్టినీకు॥

తే. కృతి, మహా సత్త్వడును, మహా తేజు డగును! మరి, మహాబలపారుష సరణి నొప్ప
ప్లవనమున లంఘించును లలన వినుము । మ త్సముండగు నాతండు; మరుగ
వలదు॥ 19

తే. ఆత డిట్లన నింక మహాకపింద్ర! వినుము నీజనయిత్రీ తా వృద్ధిని నలరి
ఓ మహాబాహు! ని న్నప్ప డొక్క గుహను! కనియె ప్లవగర్షణ! మహాఘనభ
జండ॥ 20

తే. ఆట, మహావనమందున నర్కు డపుడ! పొడుచుటను గాంచి ఫలమనిమోదమంది
దాని దిన నీవు దివి కమాంతముగ నొర! ఎగసిపోతివి తీవ్రంపు తేపుతోడ॥ 21

తే. యోజనశతంబు లటు మూడు నోజ నెగసి । ఓ మహాకపి పోవుచునుంటి వీవు
సూర్య తేజంబు నీకెంత సోకియున్న । అలసటను జెంద వీ విసుమంత యైన॥ 22

తే. అంతరిక్షాన నీ నట్టు లంతవరకు । వచ్చుటను జూచి మిగుల కోపంబుబూని
బుద్ధి శంకించి యింకేమి మునుగునో యని! వజ్ర వజ్రంబువై చె నీపయిన, తాత!

తే. అపుడు పడుటను నీవు వైలాగ్రమందు । విరిగె నీ వానుహను వది వీరవర్య
దాన నీ నామధేయంబు ధరణిలోన! వెలసె హనుమంతు డనగ పెం పలరుక్మి॥

తే. నిహతు ని న్నల్లు గాంచుట నీదుతండ్రి! వాయు దేవుండు ప్రభుడు ప్రభంజనుండు
గంధనచూడు స్వయంబు నాగ్రహము జెంది! వీవకుండెను ముల్లోక వితతి నెచట॥

తే. చూడ ముల్లోకిములు నట్లు క్షోభితమగుడు । అఖిలసురలును సంభ్రాంతు లగుచు
మదుల

అల్ల భువనేశ్వరులు. వార లెల్లకూడి । మారుతుని శాంతుజేసిరి మమత వేడి।

తే. పవను డట్టుల మది శాంతి బడిన పిదప । బ్రహ్మ నీ కచ్చె వర మొందు.
వత్సలతను.

సత్యవిక్రమ! నీ వింక సమరములను । అత్రుతతి జావకుండంగ నమిత తేజ॥

తే. వజ్రహతివైన నీవు నొవ్వమిని జూచి । ఆ సహస్రాక్షు డిచ్చె ప్రీతాత్ముడగుచు
వర మనుత్తమ మొకటి యో వాఁయుపుత్రీ! నీకు స్వచ్ఛందమరణంబు లోక
విభుడు॥ 28-29

తే. కేసరికి తేత్రజండవు కేశవర్య । ఔరసుండవు నీ వల్ల మారుతునకు
తేజమున తత్సముండవు దివ్య తేజ । భీమవిక్రముడవునీవు పేరుగలవు॥ 30

తే. వత్స! వాయుసుతుండ వీ వయ్య! యనఘ! ప్లవనమున తత్సముండవు బలయు
తుడవు

ఇక, గతప్రాణులము మేము; కృతివి నీవె । రక్షకావలెమాకు విపక్షదూర!
దాక్ష్య వికృమసంపన్న! దయనొనర్పు । పక్షి రాజసముండవు పావమాని॥

తే. విష్ణుదేవు త్రివిక్రమ వేశయందు! ఈ సజైలమహావనం బీ ధరిత్రి
ఒక్కపెట్టున నిరువది యొక్కమాల్లు । చుట్టివచ్చితి నయ్య యో శూరనర్య॥ 32

తే. దేవతలకోర్కి నపు డోషధీచయంబు । క్షిగూర్చితిమి; వాని జలధి జిల్కుటనజేసి
పుట్టె నమృతంబు నాడట్లు భూరితేజ! మరి, మహద్బలమటులుండెమాకు నపుడు॥

తే. ఇష్టాడో నేను వృద్ధండ హీనబలుడ । నీవె, ఇష్టపట్టునందు సందేహమేమి
సర్వశక్తియుతుండవు సాహసాంక! । కాన నీవు విజృంభింపు ఘనభుజండ॥
ప్లవగు లం దుత్తముడవు వికాంతుడవును॥ 34-35

తే. స్వామి! వానరవాహినీచయ మి డెల్ల । అరయ గోరును త్వద్విర్వమంచితాత్మ
లెమ్ము వానరశార్థులలెమ్ము వేగ! దూకు మింక మహర్ణనం బో కృపాళు॥

తే. నీకుగలశక్తి యింక యే లోకములను । మరియు, నే భూతములకు లే
దురుబలాధ్య
ఇటు విషణ్ణుల మము నుపేక్షింతువేల! । విక్రమింపు త్రివిక్రము విధముగా॥ 37

ద్వి. అటుజాంబవంతుడు పటు వచస్సరణి । తన్ను ప్రచోదింప సన్నతోక్తులను
వాతాత్మజుండు, ప్రతీతవేగుండు । కపి, మహావీరుండు, కదలి ధీరుండు
హరివాహినులకెల్ల హర్షంబు సెలగ । తన దేహమును బెంచె ననుషమంబుగను॥

-: 66 వ. సర్గ సమాప్తి :- (2,415)

త్రీ తెలుగువాల్మీకము

మానికొండ రామాయణము

కిష్కింధ కాండము

:- అరువది ఏడవ పర్వ :- (50)

:- సమస్తమును దూకుటకై హనుమ మహాత్మాహమానుట :-

తే. ఉదధి శతయోజనంబుల నురుకబూనీ । అటు విజృంభించుచున్న యా పటు
బలాధ్యు

వీర్యమున పొంగి పొరలుచు పెరుగువాని । వానరోత్రము హనుమంతు ప్లవగు
లరసి ।

తే. తక్షణంబున శోకంబు తాము వీడి । పరమహర్షాన గూడి యా ప్లవగు తెల్ల
సింహనాదాల జేయుచు చెలగి మిగుల । ప్రస్తుతించిరి హనుమ నా బాహు
బలుని । 2

తే. విస్మితులును, ప్రహస్తులై సస్మితులయి । కనుల వీక్షింపుచుండి రా కపిగణంబు
ఉరుతివికృమగతికిని నుత్పసించు । నాటి నారాయణు ప్రజాగణంబు లట్లు ।

తే. అటుల సంస్తూయమానుడై హరివరుండు । పెరిగెను మహాబలుండు దా పేర్చిచదల
హర్షవశతను లాంగూల మట్టెయెత్తి । లీల నాడించుచు బలంబు వృద్ధి గొనుచు ।

తే. సర్వవానరవరులచే నుర్వి నటుల । బహుళసంస్తూనమానుడౌ ప్లవగపతికి
తేజమున నిండుచున్న యా దివ్యకపికి రూప మొప్పె ననుత్త మం బేపుమీ । 3

తే. ఎటు విజృంభించు సింహ మా మృగవిభుండు । కైలగహ్వరమందు నా లీలగాన
మారుతున కౌరసుడు హనుమంతు డటులైభువి విజృంభించె, నప్పు డద్భుతముగాగ ।

తే. అటు విజృంభించు ధీయుతు పటుబలాధ్యు । మారుతాత్మజు నా హనుమంతు
ముఖము

* అంబరీషుంబు సందీప్త మనగ వెలిగె | మరి, విభూమంబు పావకం బనగనొప్పె |

తే. హరినరులమధ్యనండి తా నట్టె లేచి | సంప్రహృష్టతనూరుహసకలదేహు
డగుచు హరివృద్ధులకు నెల్ల సచట మొక్కి | హనుమ యిట్లని వచియించె
నద్భుతముగ || 8

తే. ఆల సూతాశనసఖుడు మహాబలుండు | అనిలు డాకాశగోచరుం డనుపముండు
అప్రమేయండు లీల శైలాగ్రములను | విరిచి వేయుచునున్నాడు వీర్యయుతుడు |

తే. ఆతని కా శీఘ్రవేగున కలఘు మతికి | శీఘ్రగునకు మహాత్మున కుగ్రగతికి
సూరుతున కౌరససుతుండ, మరియు వినుడు | ప్లవనమున మత్సముండు లే డవడు
ధృవము || 10

తే. ఉత్సహింతును నంబరం బారయునట్లు | మిగుల విస్తీర్ణమైయొప్పు మేరుగిరిని
కాలునిలుపక యెచట సలీలముగను | వేయిసార్లు ప్రదక్షిణం జేను సలుప || 11

తే. నాగరంబును బాహుల వేగమునను | సాగదోసి జలంబుల జల్లివైచి
లోకము సపర్వతప్రాదదుమనదంబు | సకలమును ముంచివైవంగ జాలు దేను |

తే. ఇదె మదీయోరుజంఘవేకై కథాటి | కలగుచు, సముచ్చితాయతగ్రాహమగుచు
భూరివరుణాలయంబు సముద్రమెల్ల | నింగి కెగురంగలదు బో పొంగి పొరలి |

తే. పక్షిసేవిత మాకాశ పథమునందు | ఘనత నెగరెడి పన్నగాశఘని చుట్టు
వేయి పర్యాయములు వైనతేయుచుట్టుతిరిగి | రా గల, నేను; సందియమువలదు |

తే. ఉదయమందునలేచి మహాగ్రగతిని | మండు చేగడి యా రశ్మిమాలితోడ
కదలి యా రవి యింక గుంకకయ మున్న | చుట్టిరాగల నాకాశ మిట్టయెదురు |

తే. పిదప భూమిని తాకక పేర్చిమరల | రవికి నెదురేగగలను నా దివికి నెగసి
ఘోరవేగాన నాకాశ గోచరముల | సకలముల మించిపోగల సుకరముగను || 16

తే. వార్ధులెల్లను సంక్షోభ బరచివైతు; | మేదిని విదారణమొనర్తు మేటిధాటి
పర్వతంబుల చూర్ణంబు మరి యొనర్తు | ఎగిరి నే నిదె కనుడు కపింధులార ||

తే. ఊరువేగాన హరియింతు సుదధి నెల్ల | ఎగురు నాథాటి లతలును వృక్షములును
పుష్పములువచ్చు నావెంట మొగిలుదారి; | అంత నాపథ మంబరంబంధుజూడ
స్వాతిముక్షపథంబునా వరలగలదు ||

* అంబరీషము = నేపుడు మాకుడు.

తే నింగికెగిరెడు నపుడును, పొంగి చదల । ఘోరగతిని చరించుచు కేసునపుడు
అద్దరిని నింక వ్రాలెడు నపుడు నచ్చు । సర్వభూతంబు లరయు నాశ్చర్యముగను ।

తే. మరి, మహామేఘసమముగా పెరిగి యెగిరి । దివముగపూచు, నంబరం బవని యెల్ల
మింగుమాడ్కిని నే బోవు రీతి నింక । మీర లరయంగగలవారు వీరకపులు ।

తే. చీల్చివైతును జీమూత బృందమెల్ల; । ఊపివైతును గిరులెల్ల నుగ్రముగను;
కలచివైతును నింక సాగరములెల్ల । ఇదె సమాహితమతిని నే నెసకమెసగి ॥ 22

తే. కలదు నాశక్తి గాలికి గరుడునకును । వీర లిరువురు దక్కంగ పృథివిలోన
మరియు, నేభూతములును న న్నురుజవమున । వెంటనంబుచు రాగలవెవియు
లేవు ॥ 23-24

తే. ప్రభ నిమేషాంతరమ్ముమాత్రమ్ములోన । అంబరంబు నిరాలంబనంబు నందు
మేఘగుననుండి వెడలెడి మెరుపుమాడ్కి । ఎగిరిపోదు తథుక్కున మొగిలుదారి ॥

తే. సాగరోపరి నే నింక సాగునపుడు । వలయు నాదగు రూపంబు వింత గనుచు
విష్ణు డల్ల త్రివిక్రమవేళ యందు । విక్రమించెడు రూపంబు విధము బోలి ॥ 26

తే. బుద్ధితోచూచుచున్నాను సిద్ధమింత । మనసు చేష్టయు నట్టులే యనుచు నుండె
నేను జూచెద వై దేహి నింత నిజము! ఇక, ప్రమోదాన నుండుడి యెల్లకపులు ॥

తే. మారుతసముండ వేగాన మరియు వినుడు । గరుడసముడను జవమున
నురుబలమున
ఆయుతముల యోజనంబులనైన గాని । దాటిపోగలనని నాకు ధాటితోచు ॥ 28

తే. వజ్రాని సవజ్రానైన స్వయంభువుండు । బ్రహ్మనైనను విక్రమం బల్ల నెరవ
గలిచి వారలవైన చేతులను నుండి । అమృతమైనను తేగలనండి యిటకు ॥ 29

తే. “పేర్చి యిక లంకనైనను పెల్లగించి తేగల నటంచు తోచు నా హృద్ధికి”నంచు
ఘనత గర్జించు హనుమంతు కనుల గనుచు । విస్మితులు హృష్టులై యా
వీరకపులు ॥ 30

తే. జ్ఞాతులకు నెల్ల శోకనాశం బొనర్చు । అతని యా మాటలెల్ల దా నాలకించి
ఎడద నప్పుడు సంపరి హృద్బడుచు । పలికె నా జాంబవంతుడు ప్రతిభ నిట్లు ॥

తే. తేజఃశ్రుతి హనుమంత కీర్తివంతు । మాకుతాత్మజః వీర! కుమార! ధీరా
జ్ఞాతులకునై న విపుల శోకం బి దెల్ల । తాత! నాశనమయ్యె నీ చేత; వత్స ॥ 32

CONFIDENTIAL

శే. ఋషులదైన ప్రసాదాన నిద్ధతేజ! । మరియు, కపివృద్ధుల మతాన నురుబలాఢ్య!
గురులదైన ప్రసాదాన హరివరుండ! । హనుమ! దాటుమ యింక మహర్షి వంబు

తే. అంత నా హరిశ్చంద్రులు డనియె, “తాత! ఎగురు నాయేఘ నోర్వ లే దీ ధరితి);
 క్షౌధగంబిది ఘనశిలాసంకటంబు | స్థిరము లివ్వి మహేంద్రాద్రి శిఖరతతులు॥

ధాతు నిష్క్రందఃసంశోభితంబులందు । సేతు వేగంబు చాట నీ యాతతాబ్ది॥ ౩౪

తే. మారుతప్రభు డనిల కుమారుడవుడు । హనుమ యరిమర్దనుండు తత్
హరివగుండు

కృతి, మహేంద్రంబు త న్నగశ్రేష్ఠ ములి । వేగ నారోహణమొనర్చె
భీమబలుడు! 40

భునుడు మహేంద్రవిక్రముడు శ్రీమండు|దూకంగ దలచి యా దొడ్డదా కడలి||

తే. ఆ మహాత్మునిచేత నా హనుమచేత । ఆ మహాశైల మట్లు త్రొక్కంగ బడుట
వెలిగె సింహాభిహారమహామత్తగజముభంగిగ మహేంద్ర మత్తరి వసుధనచట ।

తే. విప్రకీర్ణశిలోచ్ఛయ వితతియగుచు | విడిచె నా గిరి బహు*జలోత్పీడనముల;
పారె మృగములు నేన్దులు బహుభయానఁడొగెను మహాదుమంబులు వేగగతిని॥

తే. పానసంసర్గకర్కశుల్ భయము గదిరినాగగంధర్వమిధునముల్ సగము విడిచి
మరి, మహాసానువులవీడి పరచి రటులె; వెరచి విద్యాధరగణంబు లురికి రెటకొ॥

తే. ఎగిరిపోయెను విహగంబు లిట్టె బెదరిఁడరగములు దూరె పరచుచు బారియలండు
భూరిశృంగశిలోద్ధాతములును చెవరె | ఆ మహిగిరి యెక్కి యా హనుమ

తొక్క-॥ 47

తే. నిశ్చసిండుచు నా రైతై సిల్లి మూల్గి | అర్చనిస్సృతలై న మహాహితతుల
మహిని త ధ్రుణేధరం బప్పుడొప్పె | చూడ సపతాక మనునట్లు చోద్యముగను॥

తే. తాససంభ్రాంతులౌచు నా తాపసులును | తత్ శిలోచ్ఛయమును వీడి
తరలిపోవ

అడవిలో సార్ధహీనుడౌ నధ్వగు డన | పొక్కుచుండెను నప్పు డా భూరి గిరియు॥

ఉ. వేగసమాహితాత్ము డటు వేగముబూని హరిపవీరు డా
సాగరముఁ దరింప మది శాత్రవహంత తలంచి యప్పుడే
సాగి మహానుభావు డిక స్వాంతముతోనె మనస్వి లంక నా
సాగరమేఖలన్ చొరవ చయ్యన జొచ్చె సమీరజం డొగిన్॥ 50

67వ సర్గ సమాప్తి :- (2,465)

కిష్కి-ంధకాండ సర్వము సంపూర్ణము.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః.

*

RS. 7-8-0

N. B. D.

15-3-60

* జలోత్పీడనములు = సెలయేర్పు.

